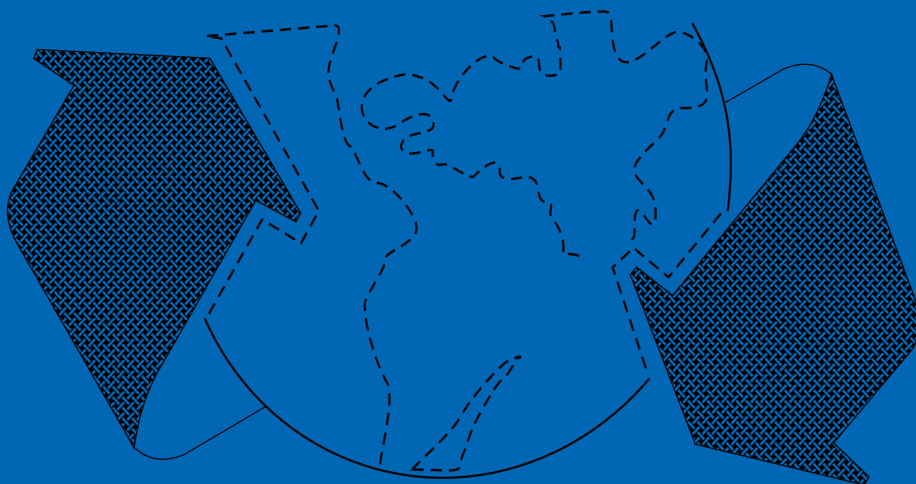

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ

XXXV Міжнародна науково-практична
конференція молодих вчених і студентів

27-28 листопада 2023 р.

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ
ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

**TRANSFORMATION OF ECONOMIC
SYSTEMS AND INSTITUTIONS IN THE NEW
GEOSTRATEGIC REALITIES**

*Матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної
конференція молодих вчених і студентів*

*Proceedings of 35th International Scientific and Practical
Conference of Young Scientists and Students*

Тези доповідей

*27-28 листопада 2023 р.
November 27-28, 2023*

Електронне видання

Дніпро
2023

Організаційний комітет:

С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;
А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор;
С.В. Кузьмінов, доктор економічних наук, професор;
О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент;
Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент;
Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент;
А.С. Магдич, кандидат економічних наук, доцент;
О.К. Незгода, кандидат економічних наук, доцент;
І.С. Шура, кандидат економічних наук, доцент;
Б. Шлюсарчик, доктор економічних наук, професор, Кросно, Польща.

Т 65 Трансформація економічних систем та інститутів у нових геострате-
гічних реаліях: Матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конфе-
ренції молодих вчених і студентів «Трансформація еконо-
мічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях». Молоді науковці з
України, Польщі, Великої Британії, Молдови, В'єтнаму та інших країн наводять
свої оцінки сучасного процесу глобалізації та перспектив світових інтеграційних
тенденцій. Досліджуються процеси трансформації, які відбуваються в економічних
системах та інститутах під впливом нових геостратегічних реалій. Особлива увага
приділена дослідженню впливу російської агресії в Україні на національні та світо-
ві економічні процеси. Учасники висловлюють різні точки зору, які не завжди по-
діляються організаційним комітетом конференції. Матеріали публікуються у автор-
ській редакції.

ISBN 978-966-434-567-2

Збірник містить матеріали доповідей учасників XXXV Міжнародної нау-
ково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Трансформація еконо-
мічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях». Молоді науковці з
України, Польщі, Великої Британії, Молдови, В'єтнаму та інших країн наводять
свої оцінки сучасного процесу глобалізації та перспектив світових інтеграційних
тенденцій. Досліджуються процеси трансформації, які відбуваються в економічних
системах та інститутах під впливом нових геостратегічних реалій. Особлива увага
приділена дослідженню впливу російської агресії в Україні на національні та світо-
ві економічні процеси. Учасники висловлюють різні точки зору, які не завжди по-
діляються організаційним комітетом конференції. Матеріали публікуються у автор-
ській редакції.

УДК 339.92

Відповідальний за випуск: *С.О. Федулова*, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри глобальної економіки.

ЗМІСТ

Доповіді

<i>Bieńko D.</i> Security architecture in Europe in the context of changes in the area of energy.....	9
<i>Bragiel E., M. Dykiel, B.Krochmal-Marczak, B. Ślusarczyk</i> Rynek i spożycie herbaty na świecie i w polsce.....	18
<i>Brzezicki B.</i> Powojenne perspektywy gospodarcze Ukrainy.....	28
<i>Wilk I.</i> The SME sector in Poland - importance, barriers to operation, challenges.....	35
<i>Godniak I., Machowski J.</i> Konflikt na Bliskim Wschodzie jako zagrożenie geopolityczne i finansowe	43
<i>Gribincea C.</i> Rethinking tourism: the imperative to shift to a circular economy	51
<i>Григор А.</i> Ісламська банківська система: привабливість для зарубіжних країн та України.....	66
<i>Dinh Thu Ha, Phan Minh Duc</i> Vietnam's economic structural transformation: a journey from agrarian roots to modernization in the globalization context.....	73
<i>Donets V.</i> The role of Ukraine in the dynamics of global supply chains and trade routes: security aspect.....	85
<i>Dykiel M., Bienia B., Bragiel E.</i> Levels of packaging waste in the European union	93
<i>Дмитрієв В.</i> Європейський союз в системі міжнародних економічних відносин	102
<i>Zadoia A.</i> Stages of formation of modern European collective security ..	109
<i>Ключник Р.</i> Політико-економічний розвиток країн латинської Америки: ретроспективний огляд.....	116
<i>Kovalenko K.</i> The Swiss miracle: defying soaring inflation with precision and prudence.....	122
<i>Koruna Y.</i> Investment landscape in Portugal: risks and benefits.....	130
<i>Krasina A.</i> Economic strategy of south Korea during the period of rapid economic development (1961-1996). Lessons for Ukraine.....	136
<i>Krochmal-Marczak B., Krzysztofik B., Ślusarczyk B., Pisarek M., Dykiel M., Brągiel E., Szychowska K.</i> Ocena plonowania i jakości wybranych odmian ziarna pszenicy pochodzącej z ekologicznego i konwencjonalnego systemu uprawy.....	144
<i>Mahdich A.</i> Germany in the refugee crisis.....	159

<i>Nguyen Duc Toan</i> The significance of green investment: cases of FDI in Vietnam.....	166
<i>Новіков А.</i> Валютний демпінг як інструмент підвищення конкурентоздатності України.....	179
<i>Pasierb P., H. Leśniak H.</i> Polityka monetarna banków centralnych Polski i Ukrainy na przełomie lat 2022-2023	186
<i>Pliekhanova M.</i> Peculiarities of business in Kazakhstan	193
<i>Raichuk D.</i> Integration of Ukraine into the EU: new opportunities and challenges for the Ukrainian economy.....	203
<i>Сидорка В.</i> Інжиніринг і консалтинг в сучасній практиці зовнішньоекономічних зв'язків.....	211
<i>Сидорка В.</i> Чинники, що обумовлюють вибір форми міжнародних розрахунків.....	219
<i>Sobuś J.</i> Wdrożenie klauzuli GAAR jako element integracji Ukrainy z Unią Europejską – ukraińskie wyzwania i lekcje z polskiej rzeczywistości	224
<i>Solonenko A.</i> Global supply chain trends due to covid-19.....	233
<i>Філімоненко Л.</i> Міжнародний арбітраж – один із засобів розв'язання міжнародних економічних спорів.....	242

Тези доповідей

<i>Alesenko H., Lazarev D.</i> Regional water management problem of Central Asia.....	248
<i>Амбросієнко А.</i> Світовий досвід створення вільних економічних зон та можливості його застосування в Україні.....	250
<i>Бідняк А.</i> Діяльність міжнародних фінансових організацій і корпорацій в Україні: сучасний стан та перспективи.....	253
<i>Bila K.</i> The impact of geopolitical conflicts on Ukrainian enterprises....	255
<i>Білик В.</i> Роль інформаційного потенціалу в становленні світової економіки 21-го століття.....	259
<i>Блінчук З.</i> Можливості застосування сучасних інструментів страхування валютних ризиків в Україні.....	262
<i>Бокоч Д.</i> Інвестиційні ризики у міжнародній інвестиційній діяльності та способи їх мінімізації.....	265
<i>Бокоч Д.</i> Швейцарська арбітражна палата у вирішенні суперечок за міжнародними контрактами.....	267
<i>Vorovskyi D.</i> Integration of Ukrainian education into the European space	269
<i>Босняк Є.</i> Шляхи використання Україною світового досвіду створення вільних економічних зон в повоєнний період.....	272

<i>Bosniak Y.</i> Role of international interest rates on discount rates of investment tools.....	278
<i>Bragiel E., M. Socha M., Uliasz N.</i> Opakowanie jako źródło informacji o produkcji - opakowania inteligentne	281
<i>Buryak A.</i> Transformation of an agrarian economy into an industrial one: the role and influence of the oil and gas industry on the example of Saudi Arabia.....	284
<i>Бюньяттов А.</i> Організація управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні.....	289
<i>Vimer A.</i> Бідність: феномен, методи дослідження та стратегія подолання.....	292
<i>Holovchuk M., Mahdich A.</i> Consequences of the war in Ukraine for the whole world.....	295
<i>Геркул А.</i> Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного технологічного обміну.....	301
<i>Голоскоков Б.</i> Методологія та інструменти оцінки інвестиційної привабливості країни (регіону, галузі, підприємства).....	306
<i>Гончарова Д.</i> Шляхи захисту інтересів суспільства від монополії та олігополії.....	310
<i>Гребенюк П.</i> Основні процентні ставки міжнародного кредитного ринку.....	312
<i>Григоренко С.</i> Догма Адама Сміта та її значення в сучасній економіці.....	315
<i>Грицик М.</i> Економічна стабільність та напрями її зміцнення.....	317
<i>Гуменюк К.</i> Іноземні інвестиції в Україну: динаміка та наслідки....	320
<i>Дерій В.</i> Війна в Україні як новий виклик та загроза для архітектури європейської безпеки	323
<i>Дерябіна А.</i> Причини та можливість прогнозування ірраціональної поведінки споживачів	326
<i>Дмитрієв В.</i> Тенденції розвитку сучасного світового ринку робочої сили.....	328
<i>Дмитрієва С.</i> Аналіз світового ринку валют на відповідність моделі досконалої конкуренції: аргументи за і проти.....	332
<i>Задоя О, Леонова А.</i> Шляхи покращення зовнішньоекономічної безпеки України в сучасних умовах.....	335
<i>Zayats T.</i> The problem of migrant labor exploitation in New Zealand ...	340
<i>Катранжі І.</i> Шляхи впровадження та аналізу ефективності маркетингових стратегій на міжнародному ринку інвестицій.....	345
<i>Kovalenko K., Malysh O.</i> Regional water problem in the middle east: water security strategies.....	347

<i>Коваль В.</i> Транснаціоналізація світової економіки та роль українського міжнародного бізнесу в цьому процесі.....	350
<i>Колісниченко А.</i> Проблеми української валюти.....	353
<i>Колоколова А.</i> Різні підходи до визначення вартості товару: аргументи за та проти.....	358
<i>Коноваленко О.</i> Державне регулювання зовнішньоекономічної активності.....	360
<i>Коробка В.</i> Перспективи та виклики для Європейського союзу як лідера світового інтеграційного процесу.....	365
<i>Krasina A., Nezghoda O.</i> The development of mobile phone industry: economic impact and future projections.....	368
<i>Кузичкін М.</i> Міжнародні практики та заходи протидії торговим війнам між країнами світу.....	372
<i>Кузьмінов С.</i> Мілітаризм проти пацифізму: урок для України та світу.....	376
<i>Леонова А.</i> Роль Іспанії в Європейському союзі: співпраця, фінансова підтримка та глобальна роль.....	380
<i>Леонova А., Шалунова А.</i> Еволюція та раціональність валютних союзів: аналіз потреби, виграти та загрози.....	383
<i>Leshchenko D.</i> The dispute settlement in the WTO and its recent developments.....	387
<i>Лимонова Е.</i> Роль Німеччини у Європейському союзі.....	396
<i>Логвиненко В.</i> Валютні ризики в міжнародній торгівлі.....	400
<i>Lykhatska A.</i> The concept of the world labor market and international labor migration.....	402
<i>Lykhatska A.</i> World labor market: dynamics and structure.....	407
<i>Лукульчук Н.</i> Впровадження та перепони на шляху застосування сучасних кредитних інструментів міжнародної торгівлі в Україні.....	411
<i>Лящевська Н.</i> Світовий досвід вільних економічних зон.....	415
<i>Мазан Т.</i> Безробіття серед молоді в Україні: аналіз та шляхи подолання	422
<i>Mazurenko Y.</i> Container-rail transportation as a key to the integration of the transport systems of Ukraine and the EU.....	425
<i>Malysh O.</i> Greece's role in global economics.....	428
<i>Maltseva D.</i> Globalization challenges in business.....	436
<i>Макієнко О.</i> Сучасні можливості використання технології блокчейн	440
<i>Максуменко І., Maksymenko A.</i> Higher education internationalization in the context of globalization.....	442

<i>Масляник К.</i> Стратегія поведінки фірми в умовах недосконалої конкуренції.....	445
<i>Мирка К.</i> Розбудова зовнішньої економічної діяльності України: перспективи та перепони.....	448
<i>Назарова В.</i> Вплив іноземних інвестицій на післявоєнний розвиток економіки України.....	452
<i>Онуфрієнко С.</i> Роль ТНК в міжнародній економіці	455
<i>Ranova V.</i> Integration of Ukrainian education into the European space: challenges and opportunities.....	458
<i>Панін Т.</i> Шляхи розвитку міжнародного лізингу в Україні	462
<i>Pachawo W.</i> Russian aggression in Ukraine and its impact on the formation of a new world order.....	467
<i>Petukhova O.</i> Transnationalization of the world economy: international business.....	470
<i>Підгорна Г.</i> Аналіз конкурентоспроможності України: ідентифікація проблем та шляхи покращення.....	473
<i>Pogrebova S.</i> Impact of artificial intelligence on the economy.....	476
<i>Послушной І.</i> Еволюція базисних умов поставки Інкотермс та її вплив на масштаби світової торгівлі.....	480
<i>Reva M.</i> The perspectives of international cooperation of the European union.....	483
<i>Риженко А.</i> Причини особливостей субституції та комплементарності факторів виробництва.....	488
<i>Прыходко М.</i> Commercial bank as a subject of cooperation between Ukraine and international financial organizations.....	491
<i>Semesenko M.</i> Foreign direct investment (FDI) trends in south Korea: opportunities and challenges.....	494
<i>Сидоренко В.</i> Місце країн, що розвиваються, в світовому господарстві.....	498
<i>Сімонова М.</i> Роль ТНК у світовому господарстві та глобалізації світу.....	501
<i>Сливинська К.</i> Причини зміни обсягів та структури споживання від зміни доходу: мікроекономічний підхід.....	504
<i>Сторожилова В.</i> Обмеженість капіталу в умовах постійних технологічних вдосконалень	509
<i>Супрун Д.</i> Європейський союз як лідер світового інтеграційного процесу.....	512
<i>Terehina A.</i> How Ukraine is managing a war economy.....	515
<i>Тимошенко О., Тимошенко Т.</i> Війська стратегічної підтримки народно-визвольної армії Китаю як новий крок в глобальному розвитку концепції війни в XXI столітті.....	519

<i>Tyshchenko M.</i> International experience of state support for the hotel business.....	523
<i>Тягло Д.</i> Зернові коридори: економічна та політична складова.....	528
<i>Файзулова Е.</i> Валютно-фінансові відносини підприємств з зарубіжними партнерами.....	531
<i>Фатуєва А.</i> Фактори, які впливають на темпи економічного зростання провідних країн світу.....	534
<i>Федулова С., Бідняк А.</i> Україна як суб'єкт міжнародного економічного права у підтримці міжнародного миру та безпеки.....	536
<i>Fedulova S., Alesenko H.</i> Globalization of the modern world: perspectives and contradictions.....	538
<i>Федулова С., Коноваленко О.</i> Міжнародні економічні організації системи ООН.....	540
<i>Філімоненко Л.</i> Маркетингові стратегії на міжнародному ринку інвестицій та оцінка їх ефективності.....	544
<i>Фільченкова М.</i> Проблеми становлення українських ТНК та їх значення в розвитку економіки України.....	548
<i>Fomenko V.</i> The role of cultural background in international economic cooperation.....	551
<i>Харькова Д.</i> Політика європейських країн щодо біженців з України	554
<i>Хома А.</i> Валютні ризики в міжнародній торгівлі.....	557
<i>Чміль А.</i> Проблеми безробіття в ПАР.....	560
<i>Чорна А.</i> Вплив науки на монополізацію окремих ринків.....	562
<i>Шалунова А.</i> Наслідки вступу України до СОТ.....	565
<i>Shevchuk A.</i> International trade wars in modern economic relations.....	567
<i>Шурінова М.</i> Резервні валюти: основні фактори вибору	571
<i>Yurkova K.</i> Forms of international economic cooperation of Ukraine during russian invasion.....	573
<i>Yarovitsyn M.</i> Education in Ukraine: aligning with the European environment.....	577

Доповіді

D. Bieńko

*Student, Koło Naukowe "Interkreator", Sekcja Ekonomii Rozwoju
Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Rzeszowski (Polska)*

ARCHITEKTURA BEZPIECZEŃSTWA W EUROPIE W KONTEKŚCIE ZMIAN W SFERZE ENERGETYKI

Atak Rosji na Ukrainę miał istotny wpływ na percepcję bezpieczeństwa w Unii Europejskiej, zwłaszcza w Europie Środkowej. Ze względu na znaczącą rolę Rosji w dostawach surowców energetycznych, konflikt ten również wpłynął na obszar gospodarczo-energetyczny. W odpowiedzi na agresję Rosji na Ukrainę większość państw Europy Środkowej podjęła działania w celu ograniczenia wpływu agresora na ich bezpieczeństwo energetyczne. Jednakże wpływ tej wojny na rynki energii jest znaczący i w przyszłości będzie miał wpływ na ceny nośników energii, co zapewne przyspieszy proces transformacji energetycznej.

Słowa kluczowe: *bezpieczeństwo, energetyka, energia, paliwa kopalne, bezpieczeństwo energetyczne*

Russia's attack on Ukraine had a significant impact on the perception of security in the European Union, especially in Central Europe. Due to Russia's significant role in the supply of energy raw materials, this conflict also affected the economic and energy area. In response to Russia's aggression against Ukraine, most Central European countries have taken actions to limit the aggressor's influence on their energy security. However, the impact of this war on energy markets is significant and will have an impact on energy prices in the future, which will probably accelerate the energy transformation process.

Keywords: *security, power engineering, energy, fossil fuels, energetic safety*

1. Wprowadzenie i problem badawczy

Bezpieczeństwo w XXI wieku posiada zupełnie inne znaczenie niż jeszcze kilkanaście lat temu. W minionych wiekach bezpieczeństwo rozpatrywano głównie w kategoriach militarnych czy obrony granic państwowych. Rozwój technologii przyniósł w tym obszarze szereg zmian. W przeszłości kraje często były na tyle samodzielne i samowystarczające, że problem wpływu danego państwa na inne nie był tak istotny. Z czasem jednak, gdy cały świat objęły procesy globalizacji, pojawiły się nowe wyzwania dla

zapewnienia bezpieczeństwa. Globalizacja powoduje wzrost wzajemnej zależności między państwami w zakresie handlu, inwestycji i finansów. W przypadku kryzysów gospodarczych lub konfliktów w jednym regionie, negatywne skutki szybko rozprzestrzeniają się na inne państwa, a nawet na całą światową gospodarkę. Globalizacja sprzyja silnym – państwa słabiej rozwinięte często tracą część swojej suwerenności na rzecz podmiotów większych, od których z czasem zależy coraz to więcej, a jest to widoczne zwłaszcza w sferze gospodarczej. Dzieje się tak chociażby w dziedzinie energetyki.

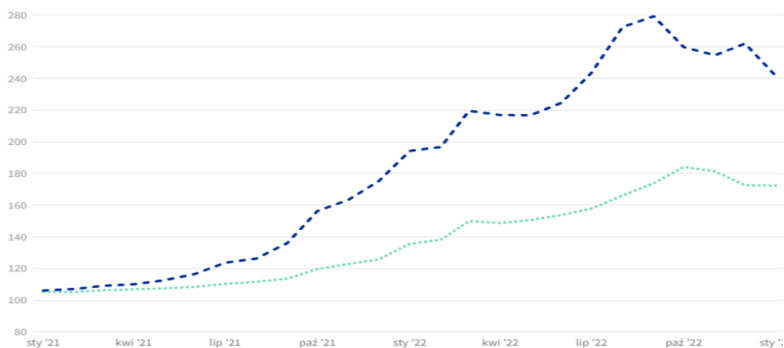
2. Wyniki badań i dyskusja

Energetyka jest definiowana jako „*nauka techniczna o przetwarzaniu, przesyłaniu i wykorzystywaniu różnych rodzajów energii*” [1]. Jednak w szerszym znaczeniu to cały dział gospodarki zajmujący się metodami zaspokojenia popytu na energię. A popyt ten stale rośnie. K. Wierzbicka i S. Pangsy-Kania zauważają, że „*energetyka ma znaczenie strategiczne, a bezpieczeństwo energetyczne stanowi kluczowy element bezpieczeństwa ekonomicznego*” [2]. Nie sposób nie zgodzić się z tymi słowami, zwłaszcza w kontekście tak dużego uzależnienia światowej gospodarki od energii i zmian jej cen. Wzrost cen energii prowadzi do wyższych kosztów produkcji, a także ma negatywny wpływ na koszty transportu i dystrybucji towarów, co może być przenoszone na konsumentów w postaci wyższych cen produktów i usług. Na rys.1 zaprezentowano kształtowanie się cen energii od stycznia 2021 r. do marca 2023 r. Jak można zauważyć, wybuch wojny w Ukrainie zbiegł się w czasie właśnie ze wzrostem cen energii.

Bezpieczeństwo w zakresie dostaw energii nie jest tożsame z niezależnością od importu surowców energetycznych [2]. Gdyby tak było, kraje, które ze względów geograficznych czy technologicznych nie mają dostępu do energii i muszą ją importować, zawsze borykałyby się z brakiem bezpieczeństwa energetycznego i niemożnością rozwoju gospodarczego. Energetyka odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu każdej gospodarki, zarówno na poziomie krajowym, jak i globalnym. Stanowi ona jedną z fundamentalnych jej gałęzi, umożliwiając działanie innych sektorów. To dzięki dostępowi do energii możliwa jest produkcja dóbr i usług na masową skalę, ale nie tylko, ponieważ z energii korzystają również gospodarstwa domowe. Z powodu swojego znaczenia, energia często bywa wykorzystywana jako narzędzie wywierania nacisku na kraje, które z powodu ograniczeń naturalnych mają problemy z zapewnieniem swojej gospodarce odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa energetycznego.

W pierwszych momentach wojny rosyjsko-ukraińskiej, siły rosyjskie skoncentrowały się zarówno na obiektach wojskowych, jak i na infrastrukturze

energetycznej. To wyraźnie wskazuje na kluczowe znaczenie sprawnego funkcjonowania systemu energetycznego dla utrzymania stabilności i funkcjonalności kraju. Agresja Rosji na Ukrainę zbiegła się w czasie z przygotowaniem do odłączenia od rosyjskiego i białoruskiego systemu elektroenergetycznego i przyłączenia do europejskiej sieci ENTSO-E (Europejskiej Sieci Operatorów Systemów Przesyłowych) [3].

Rysunek 1. Krajowe ceny producentów przemysłowych na energię oraz konsumpcyjne ceny energii elektrycznej, gazu i innych paliw w UE w okresie styczeń 2021 – styczeń 2023 (średni wskaźnik 2015=100, nieskorygowany)

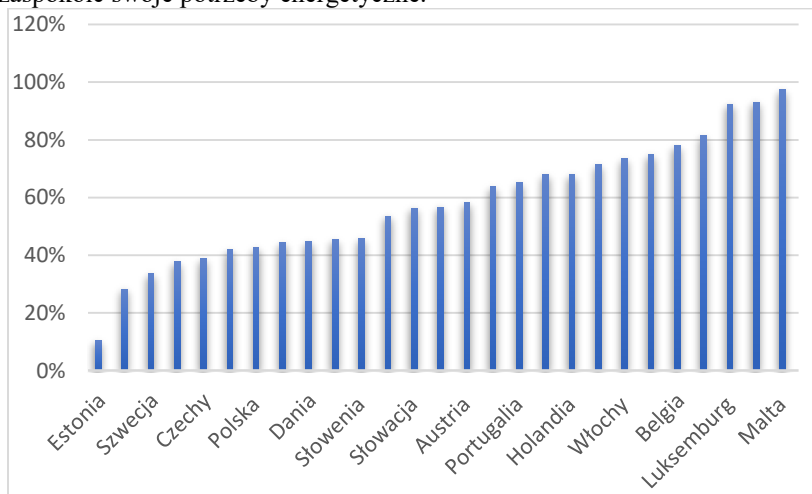
Legenda: górna linia - krajowe ceny producentów przemysłowych na energię; dolna linia - konsumpcyjne ceny energii elektrycznej, gazu i innych paliw.

Źródło: Wzrost cen energii od 2021 r. Pobrane z: <https://www.consilium.europa.eu/pl/infographics/energy-prices-2021/> (27.10.2023)

Synchronizacja miała nastąpić w 2023 r. W dniu wybuchu wojny system ukraiński działał w izolacji od rosyjskiego i białoruskiego. Planowany test miał trwać przez 24 godziny. Ukraina zrezygnowała z powrotu do poprzedniego systemu, a już 27 lutego wystąpiła do ENSTO-E o natychmiastową i awaryjną synchronizację z europejskim systemem elektroenergetycznym. W dniu 16 marca Ukraina została pomyślnie zsynchronizowana z siecią elektroenergetyczną Europy kontynentalnej, trwale opuszczając systemy energetyczne Rosji i Białorusi [4]. Ukraina pod względem źródeł energii jest krajem dość niezależnym. Składa się na to duża liczba elektrowni atomowych, które odpowiadają za ponad połowę wyprodukowanej energii elektrycznej [5]. Ukraiński system energetyczny stoi w obliczu wielu wyzwań, które wpływają

na jego stabilność, efektywność i zrównoważenie. Ukraina ma doświadczenie w zakresie trudności związanych z bezpieczeństwem dostaw energii, zwłaszcza w kontekście konfliktu z Rosją. Dywersyfikacja źródeł i dostaw energii jest ważnym krokiem w kierunku zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego kraju. Dodatkowo wiele elementów ukraińskiego systemu energetycznego jest przestarzałych i wymaga modernizacji. Dotyczy to zarówno elektrowni, sieci przesyłowych, jak i systemów dystrybucji. Jednak nie można mówić o bezpieczeństwie energetycznym Ukrainy przy jednoczesnym braku bezpieczeństwa militarnego, którego nie będzie tak długo, jak długo na ukraińskiej ziemi wybuchają rosyjskie pociski.

Sytuację szantażu energetycznego od lat obserwuje się w Europie, która wraz ze swoimi ograniczonymi zasobami surowców energetycznych, jest skazana na import energii. Podstawą właściwie funkcjonującego sektora paliwowo-energetycznego są sprawnie działające łańcuchy dostaw [6]. Uzależnienie od importu energii oznacza niemożność zaspokojenia potrzeb energetycznych danego kraju tylko z własnych nośników energii. Zależność od dostaw zewnętrznych najczęściej dotyczy ropy naftowej, gazu ziemnego oraz paliw stałych. W przypadku Unii Europejskiej w 2020 r., 58% zużywanej energii pochodziło z państw spoza UE. Rys. 2 przedstawia, jak bardzo poszczególne państwa i UE jako całość są uzależnione od importu energii, by zaspokoić swoje potrzeby energetyczne.

Rysunek 2. Wskaźnik uzależnienia od importu energii wśród państw UE

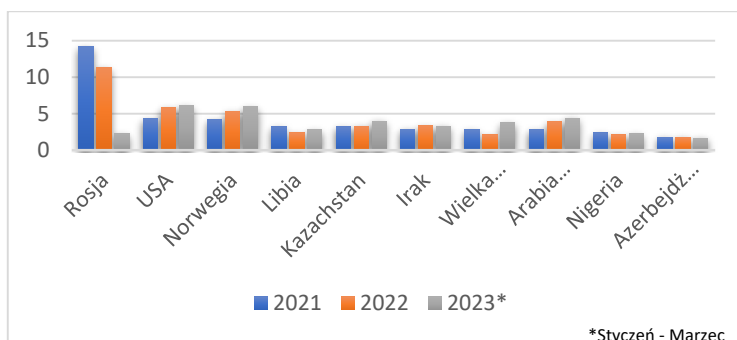
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Przeciętny wskaźnik dla krajów UE w roku 2020 wyniósł 57,5%. Natomiast sytuacja państw członkowskich była bardzo zróżnicowana: wskaźnik dla Estonii wyniósł 10,5%, dla Niemiec – 63,7%, dla Grecji – 81,4%, a dla Malty – ponad 97%. Estonia posiada bogate złoża łupków bitumicznych, które stanowią ważne źródło energii. Ponadto, kraj ten wykorzystuje również inne rodzaje surowców, takie jak torf i drewno, do produkcji energii. Estonia ma dostęp do różnorodnych surowców energetycznych na swoim terytorium, co pomaga jej w uniezależnieniu się od importu. Natomiast Malta to mała wyspa na Morzu Śródziemnym, która ma ograniczone zasoby naturalne, zwłaszcza w zakresie surowców energetycznych. Kraj nie ma własnych zasobów węglowodorów ani innych podstawowych surowców energetycznych, co sprawia, że jest bardziej uzależniony od importu. W przypadku Polski, wskaźnik uzależnienia wyniósł 42,7%, czyli poniżej średniej UE [7].

Natomiast nie jest największym problemem sama potrzeba importu energii, ale brak dywersyfikacji dostaw i uzależnienie się od jednego tylko importera. Tym gorzej, jeśli importerowi nie zależy tylko na sprzedaży, ale dzięki niej chce osiągnąć inne, strategiczne cele. Po upadku żelaznej kurtyny, w latach 90. XX w. i na początku XXI w. UE zaczęła zwiększać import energii z Rosji, zwłaszcza w postaci gazu ziemnego i ropy naftowej. Jak wskazuje ekspert ds. energetycznych P. Maciążek: jeszcze w latach osiemdziesiątych Związek Sowiecki groził Europie wtrzymanie dostaw gazu. Na Zachodzie mimo tego panowało przekonanie, że dzięki angażowaniu Rosji w szeroko pojęte więzi ekonomiczne, można ją zdemokratyzować. Z racji tego, że Rosja nie była krajem zaawansowanym technologicznie, w naturalny sposób współpraca Europy z Rosją oparła się na nośnikach energii [8]. Rosja w krótkim czasie stała się kluczową dostawcą tych surowców dla wielu państw członkowskich. Kreml potrzebował rynku zbytu, a UE potrzebowała taniej energii. Państwa w Europie Środkowej, Wschodniej i na Bałkanach były szczególnie uzależnione od importu energii z Rosji, ze względu na zaniedbaną infrastrukturę energetyczną i polityczne powiązania z Federacją Rosyjską. Rosja nie raz wykorzystywała dostawy energii jako narzędzie polityczne, podejmując działania, które miały wpływ na państwa, które były od niej uzależnione. W strategii zagranicznej Kremla surowce energetyczne stanowią równie ważne narzędzie wpływu, nacisku lub nawet szantażu, co siły militarnie. Wielokrotnie rozpoczęcie negocjacji w sprawach nowych umów gazowych m.in. z Polską zbiegały się z planowanym remontem gazociągu, aby udowodnić, że ewentualny brak dojścia do porozumienia może mieć opłakane skutki, zwłaszcza w okresie zimowym.

Wydaje się, że dzięki sankcjom wprowadzonym po wybuchu wojny w Ukrainie, UE sukcesywnie oddalała się od Rosji, a udział rosyjskiej ropy w

całym imporcie spoza UE spadł z 31% w styczniu 2022 r. do 3% w marcu 2023 r. [9].

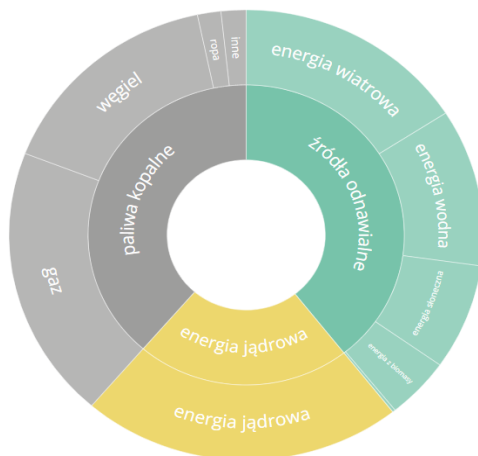
Rysunek 3. 10 największych eksporterów ropy naftowej do UE w latach 2021-2023 (mln t/mc)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Spadek importu rosyjskiej ropy naftowej do UE doprowadził do wzmocnienia siły rynkowej istniejących dostawców. Analiza importu wykazała, że na zmniejszeniu znaczenia Rosji w imporcie ropy naftowej skorzystało głównie sześć krajów. Stany Zjednoczone zastąpiły Rosję na pozycji lidera pod koniec 2022 r., odpowiadając za 11% importu do UE, w porównaniu z 9% w 2021 r. Tuż za nimi plasowały się Norwegia i Arabia Saudyjska z udziałem odpowiednio 10% i 9% w 2022 r.

Pomimo zachodnich sankcji w 2022 i na początku 2023 r. rosyjska produkcja ropy naftowej uległa stagnacji (liczby wskazują jedynie na marginalny 2% spadek). Na poziomie globalnym produkcja i eksport ropy naftowej wzrosły o 5% w latach 2021–2022, przy czym 65% zwiększonego eksportu było skierowane na rynek UE [10]. Ekspertki wskazują, że problemem UE jest to, że nadal w zbyt małym stopniu dokonywana jest dywersyfikacja źródeł energii, ponieważ UE zawsze będzie skazana na importowanie surowców takich jak gaz ziemny, ropa naftowa czy węgiel kamienny i brunatny.

W 2022 r. 39,4% prądu pochodziło z odnawialnych źródeł energii, 38,7% z paliw kopalnych, a 21,9% z energii jądrowej. Takie wyniki przy jednoczesnej dużej niestabilności energetyki odnawialnej (wahania poziomu energii w zależności od warunków atmosferycznych) nie jest wystarczającym poziomem umożliwiającym zapewnienie bezpieczeństwa europejskiemu systemowi elektroenergetycznemu.

Rysunek 4. Produkcja prądu netto w UE według rodzaju paliwa w 2022 roku [w %]

Źródło: Produkcja i sprzedaż prądu – jak to robi UE? Pobrane z: <https://www.consilium.europa.eu/pl/infographics/how-is-eu-electricity-produced-and-sold/> (28.10.2023)

3. Wnioski

System energetyczny stanowi podstawę funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Bezpieczeństwo energetyczne jest nieodzowne dla utrzymania stabilności i rozwoju kraju. Zależność od importu surowców energetycznych, zwłaszcza gazu ziemnego, postawiła Europę w bardzo niekorzystnej sytuacji wobec wyzwań geopolitycznych. Dywersyfikacja źródeł i szlaków dostaw surowców energetycznych okazała się priorytetem dla wspólnoty Unii Europejskiej, ale zmiany w tej kwestii będą trwały jeszcze długie lata i pochłoną znaczne środki finansowe. Kluczowe dla UE jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii na rzecz stopniowej utraty znaczenia surowców energetycznych, takich jak ropa naftowa czy gaz. Korzystny dla UE może być również rozwój energetyki jądrowej, która jest bardziej stabilna w krótkim okresie od energetyki odnawialnej, która jest mocno oparta na warunkach atmosferycznych. Dobrym przykładem rozwoju energetyki jądrowej jest Polska, która podpisała już umowę na zaprojektowanie pierwszej elektrowni jądrowej, która ma powstać do 2033 roku [11].

System energetyczny Europy, po wybuchu wojny w Ukrainie, musiał zmierzyć się z ogromnymi trudnościami, ale poza większymi cenami energii

Europejczycy nie odczuli bezpośrednio ich skutków. Zarówno Ukrainę, jak i całą wspólnotę europejską czekają w kolejnych latach wyzwania zapewnienia taniej i czystej energii dla odbiorców. Innowacje w sektorze energetycznym z pewnością przyczynią się do poprawy efektywności, zmniejszenia kosztów i zwiększenia niezależności energetycznej.

Bibliografia

1. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/energetyka.html> (27.10.2023).
2. Wierzbicka K., Pangsy-Kania S., Niezależność od importu surowców energetycznych jako kluczowy element bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Polska na tle krajów UE. „Optimum. Economic Studies” 2022, nr 3(109), s. 86-102.
3. <https://www.cire.pl/artykuly/materialy-problemowe/system-energetyczny-ukrainy-pokoj-i-wojna> (27.10.2023).
4. ENTSO-E Annual Report 2022 edition. Pobrane z: https://eepublicdownloads.blob.core.windows.net/public-cdn-container/clean-documents/Publications/Position%20papers%20and%20reports/2023/ENTSO-E_Annual_Report_2022.pdf (28.10.2023).
5. Aktualne i nadchodzące wyzwania energetyczne Ukrainy. Pobrane z: <https://swiatoze.pl/aktualne-i-nadchodzace-wyzwania-energetyczne-ukrainy/> (29.10.2023).
6. Sokołowski W., Zięcina M., Konfigurowanie łańcuchów dostaw w aspekcie bezpieczeństwa energetycznego, [w:] Bezpieczeństwo w administracji, gospodarce i biznesie. Aksjologia zjawisk kryzysowych w gospodarce, biznesie i logistyce, Chrabkowski M., Tatarczuk C., Tomaszewski J. (red.), Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego, Gdynia 2013.
7. Niebezpieczne uzależnienie. Pobrane z: <https://www.parkiet.com/felietony/art36578221-niebezpieczne-uzaleznienie> (29.10.2023).
8. Debata „Bezpieczeństwo energetyczne Europy. Jak uniezależnić się od Rosji?”. Pobrane z: <https://think-tank.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-europy-jak-uniezaleznic-sie-od-rosji-2/> (27.10.2023).
9. Europa radzi sobie bez rosyjskiej ropy. Ale to tylko pozornie dobra wiadomość. Pobrane z: <https://300gospodarka.pl/news/europa-radzi-sobie-bez-rosyjskiej-ropy-ale-to-tylko-pozornie-dobra-wiadomosc> (28.10.2023).
10. New oil map: Impact of Russia’s war on Ukraine on supply and demand, “Transport & Environment”, European Federation for Transport and Environment AISB, 2023.

11 Elektrownia jądrowa w Polsce. Kluczowa umowa podpisana. Pobrane z: <https://www.money.pl/gospodarka/elektrownia-jadrowa-w-polsce-kluczowa-umowa-podpisana-6946036223851264a.html> (27.10.2023).

*Scientific supervision by M. Leszczyńska, PhD
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Opiekun Koła Naukowego „Interkreator”, Sekcja „Ekonomia Rozwoju”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytet
Rzeszowski, Polska*

RYNEK I SPOŻYCIE HERBATY NA ŚWIECIE I W POLSCE

W pracy przedstawiono aktualne dane dotyczące rynku herbaty (produkcja, przetwórstwo, handel) i poziomu jej spożycia na świecie i w Polsce. Produkcja i sprzedaż herbaty to ogromny światowy rynek. Herbata jest drugim najchętniej spożywanym po wodzie napojem. Powierzchnia jej produkcji jest większa m.in. od powierzchni Danii czy Szwajcarii. Produkcja herbaty to wielkości rzędu 6,5 mln ton rocznie. Największe obszary uprawy herbaty znajdują się w Chinach, Indiach, Kenii, Sri Lance, Wietnamie, Indonezji. Pomimo że w Polsce nie ma sprzyjającego klimatu do uprawy herbaty, Polska jest potęgą w jej konfekcjonowaniu, uzyskane wyniki w roku 2020 uplasowały Polskę wśród eksporterów, na czwartym miejscu na świecie. Liderem w spożyciu herbaty na świecie są Turcy. Polacy wypijają około 1 kg herbaty rocznie na osobę. Produkcja herbaty jak i jej spożycie zajmują ważne miejsce na mapie rynku międzynarodowego, tak pod względem wielkości uprawy, produkcji, handlu jak i samej konsumpcji.

Słowa kluczowe: herbata, rynek, produkcja, spożycie

Wstęp

Produkcja i sprzedaż herbaty to ogromny światowy rynek, który obejmuje gałąź rolnictwa, produkcję i przetwórstwo, eksport i import oraz konsumpcję, każde niebagatelnych rozmiarów. Herbata jest drugim najchętniej spożywanym po wodzie napojem. Powierzchnia jej produkcji jest większa m.in. od powierzchni Danii czy Szwajcarii. Produkcja herbaty to wielkości rzędu 6,5 mln ton rocznie. Globalny rynek herbaty w 2022 roku osiągnął wartość 220,7 mld dolarów, a według prognoz Statista Consumet Market Insights do 2025 roku powiększy się do 268,5 mld dolarów. W tym samym czasie polski rynek herbaty wygenerował przychody na poziomie 460,13 mln dolarów (<https://wiadomosci.spozywcze.pl>, spożycie herbaty na świecie).

Herbata pita jest właściwie na całym świecie, choć spożywane są jej różne rodzaje wynikające ze sposobu produkcji, zaparzenia czy dodatków. Najpopularniejszą odmianą w Europie i Ameryce pozostaje czarna, a w Azji – zielona. Herbata jest źródłem wielu witamin i mikroelementów, dobrze nawadnia i stanowi znakomity składnik zrównoważonej diety.

Celem pracy jest przedstawienie aktualnej problematyki dotyczącej rynku herbaty (produkcja, przetwórstwo, handel) i poziomu spożycia herbaty

na świecie i w Polsce. Prezentowane wyniki zostały oparte o studium literaturowe dotyczącej poruszanej problematyki.

Charakterystyka herbaty jako produktu spożywczego

Ze spożywczego punktu widzenia herbata stanowi przerobione w specjalny sposób młode liście i nierozwinięte pączki listków rośliny *Camellia sinensis*. Herbata to także napar otrzymywany z suszu herbacianego wytworzonego z fragmentów rośliny *Camellia sinensis* (Hallmann 2014). Zgodnie z definicją produkt możemy nazwać herbatą, tylko wtedy, gdy zawiera w swoim składzie co najmniej 5% suszu z rośliny herbata chińska (*Camellia sinensis*). Produkty, które nie zawierają tej rośliny lub mniej niż 5% z suszu herbaty chińskiej należy nazywać herbatką lub mieszanką herbacianą (PN-ISO 6078:1996P).

Herbata uprawiana jest w wielu różnych krajach, które różnią się m.in. uwarunkowaniami geograficznymi, klimatycznymi, rodzajem gleb, czy wysokością uprawy. Dodatkowo ważny jest sposób i termin zbioru, z jakiej części rośliny pochodzą liście, w jakim są stadium rozwoju i sam sposób suszenia i obróbki. Wszystkie te czynniki mają wpływ na smak, jakość i cenę herbaty na rynku.

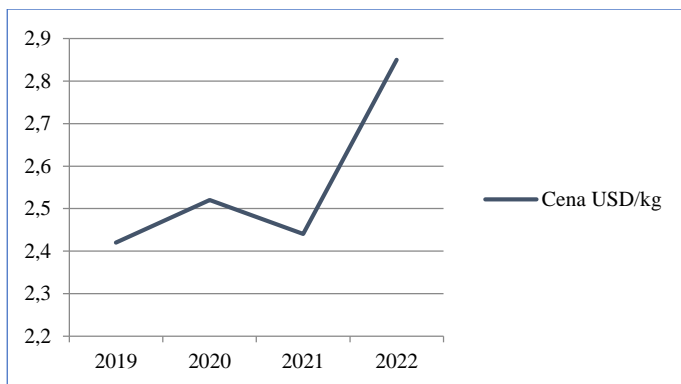
Liście herbaty zbiera się tyle razy w roku, ile razy krzew wegetuje na danym terenie. W Indonezji, południowych Indiach, na Cejlonie lato trwa cały rok, krzew wegetuje nieprzerwanie i liście zbiera się przez cały rok. W północno-wschodnim regionie Chin zbiór trwa 8 miesięcy, natomiast w północnych Chinach liście zbiera się od 2 do 4 razy w ciągu roku. Na terenach Gruzji i Azerbejdżanu liście herbaty zbiera się co 12 dni tylko najmłodsze i najdelikatniejsze, miękkie i soczyste listki (od kwietnia do września lub od maja do października).

Jakość herbaty zależy również od położenia plantacji. Herbaty z terenów wysokogórskich, położonych powyżej 1500-1800 m n.p.m., charakteryzują się lepszą jakością (Junnan, Fujian, Darjeeling, Nilgiri oraz wysokogórskie plantacje Sri Lanki) (Zin 2009).

Ze względu na proces przetwarzania na rynku w obrocie możemy spotkać herbatę białą, żółtą, zieloną czyli produkty niefermentowane. Dodatkowo herbatę czerwoną, niebieską (puerth) i oolong jako produkty częściowo fermentowane i najbardziej powszechną herbatę czarną poddaną całkowitej fermentacji (Kołożyn-Krajewska, Sikora 1998, Kędziora 2012).

Rynek herbaty

Ceny herbaty na rynku międzynarodowym na przestrzeni czterech omawianych lat ulegały wahaniom (wykres1).

Wykres 1. Międzynarodowe ceny herbaty w latach 2019-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raport FAO, 2022.

Cena w roku 2020 średnio była wyższa o ponad 4% od tej rok wcześniej, następnie obniżyła się do 2,44 dolara za kg (tab.1.). W roku 2022 odnotowano wzrost cen herbaty na rynku międzynarodowym do poziomu 2,85 dolara za kg, tj. wzrost o prawie 17% stosunku do ceny z roku poprzedniego.

Tabela 1

Międzynarodowe ceny herbaty

Rok	Cena USD/kg	Zmiana w USD/kg do roku poprzedniego	Zmiana w % rok poprzedni=100
2019	2,42	-	-
2020	2,52	0,10	4,13
2021	2,44	- 0,08	-3,17
2022	2,85	0,41	16,80

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raport FAO, 2022

Ceny rzadkich chińskich herbat potrafią kosztować bardzo dużo. Niektóre odmiany są tak drogie, że traktuje się je bardziej jak produkty kolekcjonerskie niż jako napoje codziennie występujące w jadłospisie.

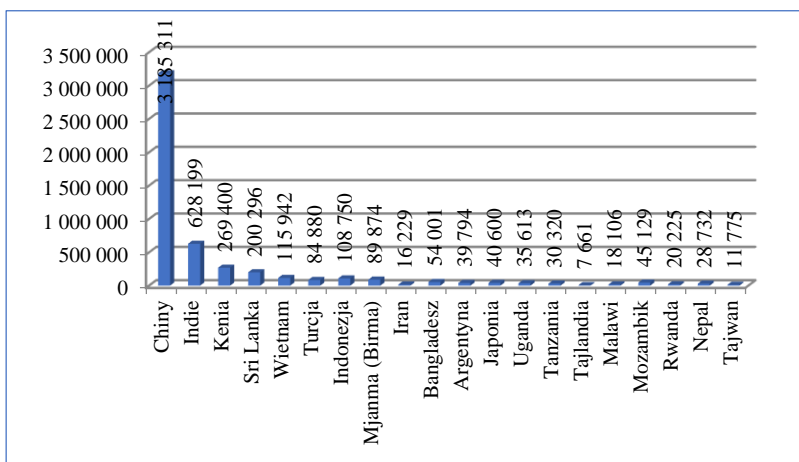
Najdroższą **chińska herbata jest Pumpkin Tribute Tea**. Kilogram oryginalnej herbaty kosztuje ponad 13 mln zł. Herbata ta jest przechowywana w instytucie badań nad herbatą Chińskiej Akademii Nauk Rolniczych w Hangzhou i Zakazanym Mieście (travelchinaguide.com).

Na drugim miejscu wśród najdroższych herbat znajduje się Dahongpao, za której kilogram trzeba zapłacić 3,5 mln złotych. Po części jest to wynikiem istnienia tylko trzech ponad 350-letnich drzew, które pozwalają na

wyprodukowanie najlepszej i najbardziej aromatycznej herbaty tego rodzaju. Niegdyś była ona pita tylko przez cesarza. Trzecie miejsce w tym rankingu zajmuje herbata Monkey Chief Tea, która kosztuje 1,3 mln złotych za kilogram. W 2004 roku zdobyła tytuł "Króla Zielonej Herbaty" na Międzynarodowych Targach Herbaty (Nestioruk-Narojek 2022). W 2009 roku na aukcji sprzedano 100 gramów Taiping Houkui, zielonej herbaty z Anhui za 31,3 tys. dolarów (Łysiak 2022, <https://www.travelchinaguide.com>).

Produkcja herbaty

Areal produkcji herbaty wynosi 45 tys. km² i jest porównywalny z obszarem Danii. W 2020 roku wytworzono jej 6,3 mln ton, rok później już 6,5 mln ton. Głównym obszarem produkcji pozostaje Azja (Górka 2023). Największe obszary uprawy herbaty znajdują się w Chinach (prawie 3,2 mln ha), Indiach (prawie 630 tys.ha), Kenii (prawie 270 tys.ha), Sri Lance, Wietnamie, Indonezji (wykres 2.).

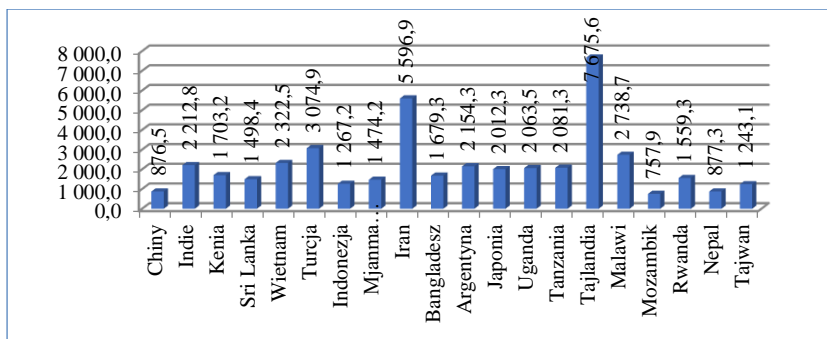

Wykres 2. Dwudziestu największych producentów herbaty pod względem arealu uprawy (ha) na świecie w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie

<https://www.atlasbig.com/pl/kraje-wedlug-produkcji-herbaty>

Z punktu widzenia wydajności uprawy kilograma herbaty z jednego hektara najwyższa jest uzyskiwana w Tajlandii (prawie 7,7 tys.), Iranie (prawie 5,6 tys.) i Turcji (3 tys.) (wykres 3.).

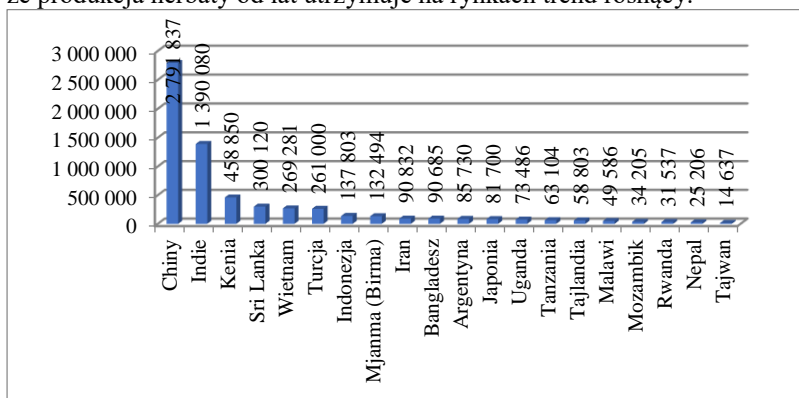

Wykres 3. Dwudziestu największych producentów herbaty pod względem wydajności uprawy (kg/ha) na świecie w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie

<https://www.atlasbig.com/pl/kraje-wedlug-produkcji-herbaty>

Największym producentem herbaty są niezmiennie Chiny, które według FAO (Raport FAO. 2022) w 2021 roku wyprodukowały jej 3,1 mln ton, co stanowiło 47% światowej produkcji. Na drugim miejscu są Indie, z produkcją na poziomie 1,33 mln ton (2021rok). Na trzecim miejscu jest Kenia z produkcją na poziomie 0,54 mln ton (2021rok). Kolejne państwa w których uprawa herbaty jest bardzo duża to: Sri Lanka, Wietnam, Turcja, Indonezja, Mjanma, Iran, Bangladesz, Argentyna, Japonia (wykres 4.). Trzeba podkreślić, że produkcja herbaty od lat utrzymuje na rynkach trend rosnący.

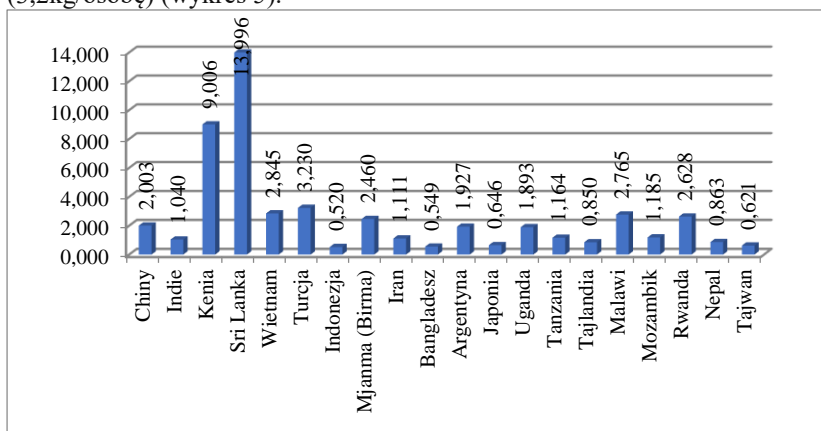
Wykres 4. Dwudziestu największych producentów herbaty (w tonach) na świecie w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie

<https://www.atlasbig.com/pl/kraje-wedlug-produkcji-herbaty>

Produkcja czarnej herbaty między 2020 a 2030 r. ma rosnąć średniorocznie o 2,1%, natomiast zielonej herbaty aż o 6,3%. Produkcja zielonej herbaty w Chinach do końca tej dekady ma się prawie podwoić, co wynika ze zwiększonej produktywności sektora (<https://wiadomosci.spozywcze.pl>, spożycie herbaty na świecie).

Uwzględniając wielkość produkcji herbaty na świecie w przeliczeniu na jedną osobę w kilogramach w 2019 roku na pierwszym miejscu była Sri Lanka (prawie 14kg/osobę), następnie Kenia (9kg/osobę), na trzecim Turcja (3,2kg/osobę) (wykres 5).

Wykres 5. Dwudziestu największych producentów herbaty w przeliczeniu na osobę (w kg) na świecie w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie

<https://www.atlasbig.com/pl/kraje-wedlug-produkcji-herbaty>

Eksport herbaty w ostatnich dziesięciu latach rósł co roku o 0,5%. Prognozuje się dalszy wzrost, herbaty czarnej o 1,4%, herbaty zielonej o 4%. Największymi eksporterami suszu herbaty na świecie jest Kenia, Indie, Sri Lanka, Argentyna, Wietnam, Uganda, Zjednoczona Republika Tanzanii. (Raport FAO 2022).

Dalszym ogniwem obrotu herbatą jest wiele firm zajmujących się ich produkcją i przetwórstwem. Największym producentem herbaty jest brytyjsko-holenderski **Unilever Plc**. Na drugim miejscu znajduje się francuska **Kusmi Tea**, a na trzecim brytyjski **Associated British Foods (Twinings)** (<https://wiadomoscispozywcze.pl>, spożycie herbaty na świecie), Teekanne i Tetley (Frączyk 2020).

Pomimo że w Polsce nie ma sprzyjającego klimatu do uprawy herbaty, Polska jest potęgą w konfekcjonowaniu, czyli sprowadzania w postaci szuszu herbaty, a następnie dzielenia, mieszania i pakowania produktu, aby ostatecznie przesłać go do końcowego odbiorcy (Kucia markethub.pl). W roku 2019 zaimportowano do Polski 38 tysięcy ton herbaty o wartości 474 mln złotych. Wyimportowano z kolei 23 tysiące ton o wartości 978 mln zł (Frączyk 2020). W 2020 r. Polski eksport herbaty wyniósł już 29 tys. ton o wartości 241 mln EUR. W przypadku importu mowa o towarze nieprzetworzonym, a w przypadku eksportu o towarze już przetworzonym. Uzyskane wyniki w roku 2020 uplasowały Polskę wśród eksporterów, na czwartym miejscu na świecie. Polska importuje surowiec głównie z Kenii i Indii. Herbata z Polski trafia głównie do krajów Unii Europejskiej (65% w 2020 r.): Francji, Holandii, Niemiec czy Szwecji. Pozostałe rynki zbytu to Wielka Brytania, USA, Australia czy Kanada. Konfekcjonowaniem herbaty w Polsce zajmują się brytyjski Unilever (marki Lipton i Saga), niemiecka Teekane, czy hinduski Tata Global Beverages (marka Tetley). Najwięcej eksportują te dwie pierwsze. W tym gronie mocną pozycję na polskim rynku zajął Herbatopol Lublin z markami "Big Active" i „Herbatopol-Lublin", a także Mokate (właściciel marki Minutka), która przy 181 mln zł sprzedaży (2019), eksport przyniósł aż 51 mln zł (Frączyk 2020).

Producenci z Polski mają w swoich ofertach najpopularniejsze herbaty tj. czarna, zielona, biała, jak również herbatki ziołowe i owocowe (mięta, rumianek, malina, żurawina, dzika róża, aronia i owoce leśne) (Kucia markethub.pl).

Spożycie herbaty

Spożycie herbaty na świecie jest bardzo wysokie. Herbata jest najpopularniejszym napojem, ustępuje tylko samej wodzie. Szacunki wskazują, że globalnie wypija się jej aż 3 mld filiżanek dziennie (<https://wiadomosci.spozywcze.pl>, spożycie herbaty na świecie).

Do północnych części Europy herbata, za sprawą kupców holenderskich, trafiła w 1610 roku. Pierwsza przemysłowa uprawa herbaty powstała w Indiach w roku 1834. Herbata była jednym z pierwszych artykułów spożywczych, którym handlowano na skalę międzynarodową. (Dmowski i in. 2015). Herbata do Polski trafiła w okresie panowania króla Jana Kazimierza. Jednak picie tego napoju rozpowszechniło się dopiero w XIX w. głównie, na terenie zaboru rosyjskiego.

Globalne spożycie herbaty wzrosło w ciągu dziesięciu lat o 3,5% (Raport FAO 2022). W 2022 r. światowe spożycie herbaty wyniosło około 6,68 mld kg i szacuje się, że do 2025 roku osiągnie 7,4 mld kg. Rynek herbat obejmuje

nie tylko segment napojów gorących, ale również herbaty mrożone i napoje herbaciane gotowe do spożycia (markethub.pl, Raport FAO 2022).

Liderem w spożyciu herbaty na świecie są **Turcy**. Spożywają jej aż prawie 4 kg na osobę rocznie (według danych FAO). **Na drugim miejscu znajduje się Irlandia ze spożyciem na poziomie 2,19 kg**. Irlandczycy najczęściej herbatę piją z mlekiem. **Trzecie miejsce przypada Brytyjczykom**, którzy piją około 1,94 kg rocznie - najczęściej czarną, Earl Grey i smakową. Powyżej 1 kg herbaty rocznie per capita spożywa się też w Iranie, Rosji, Maroko, Nowej Zelandii, Chile, Egipcie (<https://wiadomoscispozywcze.pl>, spożycie herbaty na świecie). Według najnowszych danych wynika, że Polacy zajmują 3 miejsce w Europie i 9 na świecie pod względem konsumpcji herbaty. Polacy wypijają około 1 kg herbaty rocznie na osobę. Polscy konsumenci najczęściej wybierają czarną herbatę ekspresową. Głównie wynika to z szerokiego i łatwego dostępu do tego typu wariantu – taki rodzaj herbaty dostępny jest w blisko 90% polskich sklepów (markethub.pl). W większości polskich domów herbatę pija się codziennie. Najchętniej sięgamy po herbaty czarne -27%, wariant Earl Grey – 20%, czy herbatę zieloną -19%. Co dziesiąty konsument spożywa najczęściej herbatę Assam, a Yerba Mate i Sencha wybiera 5% badanych. Co ciekawe połowa Polaków interesuje się herbatą i jej zaletami – wynika z badania przeprowadzonego dla FuzeTea (wiadomości spozywcze.pl spożycie herbaty na świecie). Polacy najczęściej piją herbatę bez dodatków, ewentualnie urozmaicają ją cytryną, słodzą miodem lub cukrem. Rzadziej dodają mleko, imbir czy syrop owocowy (<https://www.portalspozywczy.pl> 2018).

Napój ten jest często podawany do śniadania, ale także pijemy go w pozostałych częściach dnia. Według Kantar Polska – aż 36% Polaków sięga po herbatę 2-3 razy dziennie, a jeden raz w ciągu dnia pije ją co trzeci badany (Górka 2023).

Podsumowanie i wnioski

Produkcja herbaty jak i jej spożycie zajmują ważne miejsce na mapie rynku międzynarodowego, tak pod względem wielkości uprawy, produkcji, handlu jak i samej konsumpcji.

1. Największym producentem herbaty (surowca) są niezmiennie Chiny, których wielkość produkcji w 2021 roku stanowiła 47% światowej produkcji. Na drugim miejscu są Indie, na trzecim miejscu Kenia. Zajmowane miejsca pod względem wielkości areалу pokrywają się z miejscami dotyczącymi wielkości produkcji.

2. **Produkcja czarnej herbaty między 2020 a 2030r. ma rosnać średniorocznie wolniej niż zielonej herbaty**. Produkcja zielonej herbaty w Chinach do końca tej dekady ma się prawie podwoić.

3. Polska jest potęgą w konfekcjonowaniu herbaty, wyniki w roku 2020 uplasowały Polskę wśród eksporterów, na czwartym miejscu na świecie.

4. Polska importuje surowiec głównie z Kenii i Indii. Herbata z Polski trafia głównie do krajów Unii Europejskiej: Francji, Holandii, Niemiec czy Szwecji. Pozostałe rynki zbytu to Wielka Brytania, USA, Australia czy Kanada.

5. Liderem w spożyciu herbaty na świecie są **Turcy, na drugim miejscu znajduje się Irlandia na trzecim Wielka Brytania.**

Prognozy przewidują dalszy wzrost udziału w rynku produkcji herbaty jak i jej spożycia.

Bibliografia

1. Dmowski P., Śmiechowska M., Dąbrowska J. Zachowania polskich i angielskich konsumentów na rynku herbaty. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 865, Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu, nr 38, 2015, s.219-228 DOI: 10.18276/pzfm.2015.38-20

2. Frączyk J. 2020. Polska potentatem herbacianym. Na świecie wyprzedzają nas tylko cztery kraje. Business Insider Polska. <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/polska-potentatem-herbacianym-wyprzedzaja-nas-tylko-cztery-kraje/z47y29z> (data dostępu 3.11.2023)

3. Górka M. 2023. W aromacie poranka – kawa czy herbata? HURT & DETAL Nr 04/206. Kwiecień 2023, https://hurtidet.pl/article/art_id,39086-61/w-aromacie-poranka-%E2%80%93-kawa-czy-herbata/ (data dostępu 3.11.2023)

4. Hallmann E. red. Żywność ekologiczna. Skrypt do ćwiczeń. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2014.

5. <https://www.atlasbig.com/pl/kraje-wedlug-produkcji-herbaty> (data dostępu 3.11.2023)

6. <https://www.portalspozywczy.pl/napoje/wiadomosci/badanie-polacy-pija-wiecej-herbaty-niz-chinczycy-czy-japonczycy,166074.html>, 2018 (data dostępu 6.11.2023)

7. <https://wiadomoscispozywcze.pl/artykuly/10733/spozycie-herbaty-na-swiecie/> (data dostępu 3.11.2023)

8. <https://www.travelchinaguide.com/most-expensive-chinese-tea.htm> (data dostępu 3.11.2023)

9. Kędziora W. red. 2012. Badanie o ocena jakości produktów spożywczych. Wyd. UE w Krakowie, Kraków.

10. Kołożyn-Krajewska D., Sikora T. 1998. Towaroznawstwo żywności. WSiP, Warszawa.

11. Kucia K. Rynek herbaty, Market Hub, <https://markethub.pl/rynek-herbaty-w-polsce/> (data dostępu 3.11.2023)
12. Łysiak M. 2022. Herbata to jedna z chińskich świętości. Ile kosztuje najdroższa? Tak dużo, że szkoda ją pić. <https://www.national-geographic.pl/traveler/artukul/herbata-to-jedna-z-chińskich-swietosci-ile-kosztuje-nadrozsza> (data dostępu 3.11.2023)
13. Nestioruk-Naroje I. 2022. Chińska herbata kosztuje krocie. Najdroższa osiąga niebotyczną kwotę. A na promocje nie ma co liczyć. <https://haps.pl/Haps/7,167709,28988381,chinska-herbata-kosztuje-krocie-najdrozsza-jest-warta-13-mln.html> (data dostępu 3.11.2023)
14. PN-ISO 6078:1996P. Herbata czarna - Terminologia
15. Raport FAO. 2022. International tea market: market situation, prospects and emerging issues, Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO.
16. Zin M. red. 2009. Ocena żywności i żywienia. UR, Rzeszów.

POWOJENNE PERSPEKTYWY GOSPODARCZE UKRAINY

Od 24 lutego 2022 roku świat żyje tematem wojny rosyjsko-ukraińskiej. Ostatecznie straty konfliktu, zarówno materialne, jak i niematerialne, są ogromne. Ekonomia i gospodarka Europy, w tym Polski, a także Ukrainy w dużym stopniu zależy od przebiegu i sposobu zakończenia wojny. Jednak przyszłość Ukrainy zależy od większej liczby czynników, a każdy z nich w innym stopniu wpłynie na koszty oraz czas odbudowy kraju. W artykule przedstawiono skutki wojny w Ukrainie. Zwrócono szczególną uwagę na sytuację finansową zaatakowanego kraju. Zaprezentowano również wsparcie, które Ukraina otrzymała od pozostałych krajów, a także zwrócono uwagę na takie problemy jak korupcja oraz migracja. W artykule poruszono również kwestię inwestycji, zarówno tych krajowych, jak i zagranicznych, które będą mieć znaczący wpływ na proces rekonstrukcji Ukrainy. Zwrócono również uwagę na możliwe rozwiązania oraz przyszłe perspektywy odbudowy kraju. Stąd celem artykułu jest przedstawienie perspektywy rozwoju gospodarki Ukrainy w powojennej rzeczywistości, z wyszczególnieniem roli wsparcia międzynarodowego.

Słowa kluczowe: wojna na Ukrainie, odbudowa Ukrainy, gospodarka Ukrainy, powojenne perspektyw gospodarcze Ukrainy, zwalczanie korupcji, międzynarodowe inwestycje, migracja uchodźców

Since 24 February 2022, the world has been living with the topic of the Russian-Ukrainian war. Ultimately, the losses of the conflict, both material and immaterial, are enormous. The economies and economies of Europe, including Poland, as well as of Ukraine depend to a large extent on the course and manner in which the war ends. However, Ukraine's future depends on a larger number of factors, each of which will affect the cost and time of rebuilding the country to a different degree. The article outlines the impact of the war in Ukraine. Particular attention has been paid to the financial situation of the attacked country. The support that Ukraine has received from other countries is also presented, and issues such as corruption and migration are highlighted. The article also addresses the issue of investments, both domestic and foreign, which will have a significant impact on Ukraine's reconstruction process. Possible solutions and future prospects for the country's reconstruction are also highlighted. Hence, the aim of the article is to present the prospects for the

development of Ukraine's economy in the post-war reality, detailing the role of international support.

Keywords: *war in Ukraine, reconstruction of Ukraine, Ukraine's economy, Ukraine's post-war economic prospects, fighting corruption, international investment, refugee migration*

1. Wprowadzenie i metodyka

Rozpoczęcie inwazji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku oznaczało istotne zmiany zarówno w gospodarce światowej, jak i samej Ukrainy. W związku z tym próba odpowiedzi na pytanie związane z perspektywami rozwoju gospodarczego Ukrainy wynika bezpośrednio z perspektywy czasowej zakończenia konfliktu oraz warunków rozejmu [1]. Okazuje się, że wskutek wojny, w 2023 roku gospodarka Ukrainy ustabilizuje się na poziomie około 30% niższym niż w 2021 roku. W związku z tym wyzwania odbudowy będą ogromne. Będzie występowała konieczność odbudowy infrastruktury, w szczególności energetycznej oraz przemysłu ciężkiego i rolnictwa. Według Banku Światowego odbudowa Ukrainy może kosztować 349 mld USD, natomiast według szacunków władz Ukrainy nawet 750 mld USD. Jednak prowadzenie odbudowy w warunkach aktywnego konfliktu jest bardzo skomplikowane, a także wiąże się z wyższymi kosztami transakcyjnymi i ograniczoną efektywnością działań naprawczych. Konflikt destabilizuje i zniechęca do inwestycji, dlatego kluczowe dla sukcesu rekonstrukcji powojennej są kwestie bezpieczeństwa i stabilności. Działania wojenne powodują rozprzestrzenienie się niepewności i chaosu, co prowadzi nie tylko do eskalacji korupcji, ale dodatkowo przyczynia się do osłabienia instytucji zwalczających korupcję [2].

W związku z zaistniałą sytuacją istotne znaczenie, nie licząc zakończenia wojny z pomyślnymi warunkami rozejmu, ma poziom międzynarodowego wsparcia oraz wysokość zagranicznych inwestycji, a także szybkie i skuteczne przeciwdziałanie korupcji. Stąd celem artykułu jest przedstawienie perspektyw rozwoju gospodarki Ukrainy w powojennej rzeczywistości, z wyszczególnieniem roli wsparcia międzynarodowego. Zwrócono również szczególną uwagę na rolę inwestycji oraz zagrożenie wynikające z korupcji. W artykule wykorzystano analizę fachowej literatury przedmiotu.

2. Wyniki badań i dyskusja

Z uwagi na to, że gospodarka ukraińska jest systematycznie niszczone przez rosyjskie działania wojenne, bardzo duże znaczenie mają skutki wojny w Ukrainie, a w szczególności sparaliżowanie ukraińskiego przemysłu ciężkiego, wydobywczego i rolnictwa. Warto przytoczyć liczby, które lepiej zobrazują dotychczasowe zniszczenia, którym uległa gospodarka ukraińska

podczas wojny. W 2022 roku PKB Ukrainy spadło o 29,1% (co oznacza 60 mld USD straty tylko w jednym roku). Z kolei straty w majątku trwałym po trzynastu miesiącach wojny wyniosły 143,8 mld USD. Wojna zmniejszyła również znacząco poziom zatrudnienia, stąd stopa bezrobocia wzrosła z 9,8% w 2021 roku do 25,8% w 2022 roku. Spadek zatrudnienia najbardziej dotyczył branż, których nie da się przenieść do pracy zdalnej, np. hutnictwa. W 2023 roku sytuacja nie wygląda lepiej, gdyż stopa bezrobocia wzrosła do 26,1%. To wszystko spowodowało, że około 20% ludności Ukrainy (ponad 8 mln osób) opuściło granice swojego kraju. Drastycznie spadło wydobywanie ropy oraz większości złóż rud metali. Rosyjska inwazja spowodowała, że eksport towarów z Ukrainy spadł w 2022 roku o 35%, a eksport usług o 28%. Sektor rolniczy znacznie ucierpiał z powodu działań wojennych i aż o 30% spadła powierzchnia zagospodarowanych pól. Sektor energetyczny wypada jeszcze gorzej, ponieważ aż 50% ukraińskiej infrastruktury energetycznej jest pod kontrolą rosyjską oraz została zniszczona lub uszkodzona. Jednak pomimo to, pod koniec 2022 roku ceny konsumpcyjne wzrosły o 26,6%, a największy wzrost dotyczył transportu (42,9%). Inflacja CPI wzrosła z 10% w 2021 roku do 26,6% w 2022 roku, a następnie spadła do 18,7% w 2023 roku [3]. Duże znaczenie ma również zmiana przepisów prawnych w Ukrainie, a mianowicie znacjonalizowanie części przedsiębiorstw pozostających w rękach oligarchów. W obecnych, wojennych warunkach, decyzja ta jest zrozumiała, ale pojawia się pytanie, co się wydarzy po zakończeniu wojny. Wojna zmusiła Ukrainę do przestawienia produkcji i systemu na potrzeby wojenne, co było koniecznością z uwagi na brak perspektyw zakończenia konfliktu zbrojnego w niedalekiej przyszłości. Dodatkowo Ukraina została zmuszona do reorganizacji szlaków handlowych, zwiększając tym samym znaczenie państw Unii Europejskiej, a w tym Polski, która po raz pierwszy w historii stała się największym partnerem handlowym Ukrainy. Istotne znaczenie mają również działania, które zostały już podjęte w 2022 roku. Ukierunkowane były na ochronę systemu finansowego Ukrainy. Dzięki wprowadzeniu ograniczenia w funkcjonowaniu systemu bankowego i rynku walutowego, utrzymano możliwie stałe poziomy cen i zbudowano zaufanie do działań banku centralnego [3]. Dzięki tym działaniom sytuacja w Ukrainie w 2023 roku stabilizuje się. Jest to też związane z międzynarodowym wsparciem, które odgrywa w odbudowie ogromną rolę. W związku z zaistniałą sytuacją Ukraina otrzymała pomoc z wielu źródeł: 18 mld EUR od Unii Europejskiej, 44 mld USD ze Stanów Zjednoczonych [4], a także 15,6 mld USD w formie pakietu finansowego od Zarządu Międzynarodowego Funduszu Walutowego [5]. Wsparcie zagraniczne zarówno finansowe, jak i niefinansowe, podkreśla znaczenie wzajemnej pomocy pomiędzy krajami. To właśnie ta pomoc w największym stopniu wpłynie na rozwój gospodarczy Ukrainy i od tego w dużej mierze

zależec będzie przyszłość Ukrainy. Dużym wyzwaniem jest również koordynacja i harmonizacja działań związanych z odbudową. Należy uniknąć sporów kompetencyjnych, które mogą wystąpić między instytucjami podlegającymi wojsku a cywilami. W przeciwnym razie może nastąpić duplikacja działań, marnotrawienie zasobów i rozmyta odpowiedzialność. Projekt odbudowy wiąże się z podwójną odpowiedzialnością, co oznacza, że aktorzy zagraniczni odpowiadają zarówno przed własnymi podatnikami, jak i bezpośrednimi beneficjentami pomocy. Jednak prowadzenie odbudowy wymaga również aktorów wewnętrznych, takich jak najwyżsi przedstawiciele władz czy lokalni urzędnicy. Projekt odbudowy będzie wymagał skutecznej koordynacji pomocy, ponieważ wiele międzynarodowych organizacji i krajów zarówno europejskich, jak i pozostałych, będzie wspólnymi siłami wspierało rekonstrukcję Ukrainy. Z tego powodu konieczne będzie utworzenie wyspecjalizowanej, technokratycznej agendy o szerokich kompetencjach, która zharmonizuje wszystkie prace i zapewni administrowanie środkami pomocowymi powierzonymi przez donatorów. Pozwoli to na ograniczenie nieefektywności i biurokracji, a także zmniejszy koszty transportu i marnotrawstwo środków finansowych i zasobów. To właśnie kompetencje administracyjne i zdolności biurokratyczne są warunkiem efektywnego wykorzystania środków pomocowych przez Ukrainę. Warunkiem koniecznym do przeprowadzenia udanej odbudowy jest zachowanie integralności i stabilności państwa ukraińskiego [2]. Jest to istotne, ponieważ jednym z głównych problemów rekonstrukcji kraju jest problem korupcji i słabych instytucji. Według Indeksu Percepcji Korupcji, poziom korupcji wzrósł z 30 w 2019 roku do 33 w 2022 roku, co umiejscawia Ukrainę na 116 pozycji spośród 180 badanych państw w 2022 roku. Z tego powodu skuteczna odbudowa wymaga położenia większego nacisku na wzmacnianie kompetencji urzędników [2]. Kolejnym aspektem są inwestycje na terytorium Ukrainy, których wartość spadła z ponad 7 mld USD w 2021 roku do zaledwie 190 mln USD w 2022 roku. Jednak pomimo to, gospodarka Ukrainy okazała się zdolna do szybkiej adaptacji do trudnych warunków wojennych. W pierwszych dwóch miesiącach inwazji aż 86% przedsiębiorców w Ukrainie niemal całkowicie zawiesiło działalność, a po roku 27%. Nie poprawia sytuacji migracja wysoko wykwalifikowanych pracowników do Unii Europejskiej. Rosnący deficyt pracowników jest dodatkowym wyzwaniem dla procesu odbudowy. Inwestorzy mogą stwierdzić, że bardziej opłacalne będzie uruchomienie projektów po stronie polskiej, gdzie mogliby rekrutować migrujących ukraińskich pracowników. Jednak pomimo trwającej wojny rząd Ukrainy aktywnie stara się o pozyskanie nowych inwestycji. Sama agencja promocji inwestycji, UkraineInvest, przed wybuchem wojny pracowała nad 28 nowymi projektami BIZ (o łącznej wartości 2,2 bln USD). Podczas wojny

liczba projektów spadła do 7, o łącznej wartości 1,3 bln USD [podać źródło danych]. W obecnym czasie, z uwagi na konflikt, najbardziej interesujące dla inwestorów są inwestycje powiązane z produkcją materiałów budowlanych i szerzej rozumianego budownictwa, a także inwestycje związane z sektorem energetycznym. Decyzje o inwestycjach nie tylko przyczynią się do wzrostu PKB, konsumpcji czy obrotów handlowych, ale także pełnią istotną rolę psychologiczną, ponieważ mogą zachęcić innych inwestorów do przeznaczenia swoich finansów na odbudowę Ukrainy. W ten sposób każdy dolar zainwestowany przez kapitał zagraniczny będzie miał wysoką wartość mnożnikową [3]. Istotnym elementem są również inwestycje powiązane z odbudową infrastruktury, które pozwolą na dywersyfikację dróg eksportu, co pozwoli na lepsze uczestnictwo kraju w gospodarce światowej, czego skutkiem będzie jeszcze szybsza i efektywniejsza odbudowa [2]. Warunkiem napływu inwestycji i rozpoczęcia powojennej odbudowy jest trwałość pokoju oraz stabilność prawa, a także mechanizm integracji Ukrainy z jednolitym rynkiem UE oraz powrót uchodźców [3]. Zdecydowana większość, ponieważ aż 85% uchodźców, planuje powrócić do kraju, z czego niemal 45% od razu po zakończeniu wojny, ale powrót natychmiastowy jest niemożliwy ze względu na brak fizycznego bezpieczeństwa lub zniszczenie mieszkań. Istotną rolę odgrywa również fakt, że powrót jest niemożliwy ze względu na rosyjską okupację terenów poprzedniego zamieszkania. Dynamika powrotu zależy zatem od poczucia ich bezpieczeństwa [6].

3. Wnioski

Ukraina musi przyjąć dorobek prawny UE oraz wprowadzić zmiany dotyczące wymiaru sprawiedliwości, przeciwdziałania korupcji i rządów prawa. Z kolei powrót uchodźców ma istotne znaczenie, ponieważ inwestycje stworzą miejsca pracy, które należy wypełnić wykwalifikowaną kadrą pracowników. Niedobór ludzi w wieku produkcyjnym będzie prowadzić do długotrwałej zapaści gospodarczej. Na szczęście zdecydowana większość uchodźców planuje powrót do kraju, jak nie od razu po zakończeniu wojny, to w perspektywie paru najbliższych lat [6]. W związku z ich powrotem perspektywa odbudowy sektora rolnictwa jest sprzyjająca. Dzięki dostępowi do jednolitego rynku produktów rolnych i systemu dopłat rolniczych w ciągu paru najbliższych lat, nastąpi szybka odbudowa lub nawet rozwój do poziomu przekraczającego stan przedwojenny. Jednak będzie to wymagało znaczących nakładów. Według szacunków Banku Światowego, całość procesu usuwania min może kosztować Ukrainę aż 37 mld USD, co stanowi ćwierć całego kosztu odbudowy zniszczeń materialnych. Jednak odbudowa sektora górniczego i energetycznego jest o wiele bardziej skomplikowana i zależy przede wszystkim od treści rozejmu i sposobu zakończenia wojny. Jest to

spowodowane istniejącym ryzykiem, że Ukraina nie odzyska złóż węgla kamiennego znajdującego się na terenach kontrolowanych przez Rosję od 2014 roku. Ten problem może jednak zostać rozwiązany poprzez zwiększenie udziału energii jądrowej oraz energii odnawialnej w miksie energetycznym [3]. Pomyślny przebieg rekonstrukcji Ukrainy wymaga międzynarodowej współpracy zarówno krajów należących do Unii Europejskiej, jak i wszystkich pozostałych. Przebieg i sposób zakończenia wojny to tylko jeden z wielu aspektów wpływających na perspektywę odbudowy Ukrainy. Najistotniejsze znaczenie ma zwalczanie korupcji, zwiększanie kapitału ludzkiego przebywającego na terenie Ukrainy oraz szeroko rozumiane inwestycje. Powinny one obejmować przede wszystkim infrastrukturę, ponieważ dzięki zdedyfikowanym drogom, łatwiej będzie inwestorom zająć się wszystkimi pozostałymi sektorami. Nie licząc infrastruktury, inwestorzy powinni skupić się również na sektorze rolniczym oraz energetycznym, a następnie przetwórczym oraz górniczym. Dobrze skoordynowana i efektywna międzynarodowa współpraca będzie miała decydujące znaczenie w tym procesie.

Bibliografia

1. Konsekwencje wojny rosyjsko-ukraińskiej dla gospodarki światowej. Pobrane z: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/309137/frankowski_konsekwencje_wojny_rosyjsko-ukraińskiej_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y (11.10.23)
2. Doświadczenia powojennej odbudowy. Inspiracje dla Ukrainy. Pobrane z: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/03/PP-6_Odbudowa-Ukrainy-22.02.2023.pdf (11.10.23)
3. Gospodarka wojenna: Ukraina po roku od rosyjskiej inwazji. Pobrane z: <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/08/Gospodarka-wojenna.Ukraina-po-roku-od-rosyjskiej-inwazji.pdf> (12.10.23)
4. Ukraine's allies push IMF to approve \$14bn-\$16bn loan. Pobrane z: <https://www.ft.com/content/b703023b-9f19-4647-9f0b-55aef10a9ed0> (12.10.23)
5. MFW zatwierdził pakiet finansowej pomocy dla Ukrainy o wartości 15,6 mld dolarów. Pobrane z: <https://forsal.pl/swiat/artykuly/8692290,mfw-za-pakiem-pomocy-dla-ukrainy-o-wartosci-156-mld-dolarow.html> (13.10.23)
6. Ukraiński kryzys migracyjny. Konsekwencje ekonomiczne dla krajów Unii Europejskiej i Ukrainy: wyzwania oraz ryzyka. Pobrane z: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/320118/chugaievska_dybala

_wisla_ukrainski_kryzys_migracyjny_konsekwencje_ekonomiczne_2023.pdf
?sequence=1&isAllowed=y (14.10.23)

*Scientific supervision by M. Leszczyńska, PhD
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Opiekun Kola Naukowego „Interkreator”, Sekcja „Ekonomia Rozwoju”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytet
Rzeszowski, Polska*

I. Wilk,
*Koło Naukowe "Interkreator", Sekcja Ekonomia Rozwoju
Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Rzeszowski (Polska)*

SEKTOR MŚP W POLSCE – ZNACZENIE, BARIERY FUNKCJONOWANIA, WYZWANIA

W dzisiejszym świecie VUCA warto zastanowić się nad działaniami, które przyczynią się do stabilnego wzrostu, a co za tym idzie do rozwoju gospodarczego. Takim „motorem zmian” może być sektor małych i średnich przedsiębiorstw, który jest nadzieją dla polskiej gospodarki. Pomimo niewielkich rozmiarów pojedynczej jednostki określanej jako MŚP, całościowo mają one ogromny wpływ na ogół gospodarki. W artykule określono wpływ MŚP na sytuację państwa zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej. Następnie przedstawiono szereg barier ograniczających działalność mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Przeszkody te mogą mieć charakter wewnętrzny, powiązany z przedsiębiorstwem oraz zewnętrzny, wynikający z funkcjonowania w określonym bliższym i dalszym otoczeniu. Kolejna część artykułu została poświęcona zaprezentowaniu wyzwań, w obliczu których stoją przedsiębiorstwa z sektora MŚP. Dotyczą one zarówno postaw samych ich właścicieli, jak i uwarunkowań otoczenia, co jest powiązane ze specyfiką współczesnych barier ich rozwoju. Ostatnim segmentem było omówienie wyników badania przeprowadzonego przez PwC we współpracy z SpotData oraz CBM Indicator.

Słowa kluczowe: sektor MŚP, bariery, wyzwania, rozwój gospodarczy, Polska

In today's VUCA world, it is worth considering measures that will contribute to stable growth, and thus to economic development. Such an "engine of change" may be the SME sector, which is the hope for the Polish economy. Despite the small size of a single entity referred to as an SME, overall they have a huge impact on the economy as a whole. The article identifies the impact of SMEs on the state in both the social and economic spheres. It then presents a number of barriers limiting the activities of micro, small and medium-sized enterprises. These obstacles can be internal, related to the enterprise, and external, resulting from functioning in a certain closer and further environment. The next part of the article was devoted to presenting the challenges faced by SME enterprises. They concern both the attitudes of their owners themselves and the conditions of the environment, which is linked to the specifics of contemporary barriers to their development. The final segment

was a discussion of the results of a survey conducted by PwC in cooperation with SpotData and CBM Indicator.

Keywords: *SME sector, barriers, challenges, economic development, Poland*

1. Wprowadzenie i problem badawczy

Współczesny handel to nie tylko duże supermarkety i popularne sieci handlowe, ale także mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Wydawać by się mogło, że z powodu ich niedużych rozmiarów, ich rola w gospodarce jest niewielka. Jednakże nic bardziej mylnego. Dane z Raportów o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, opracowanych przez PARP i opublikowanych w latach 2022-2023, pokazują, że w 2020 jednostki z sektora MŚP wytworzyły aż 43,6% Produktu Krajowego Brutto. Co prawda jest to spadek o 6,0 p.p. r/r, jednakże nie należy oceniać całego sektora tylko w odniesieniu do jednego miernika. W 2020 roku sektor MŚP w strukturze przedsiębiorstw, według liczby pracujących, charakteryzował się udziałem na poziomie 99,8%. Natomiast z 9999,6 tys. osób pracujących w przedsiębiorstwach, okazuje się, że aż 6781,6 tys. było zatrudnionych w sektorze MŚP. Jest to tylko niewielki zakres danych statystycznych pokazujących miejsce MŚP w polskiej gospodarce [1]. Ponadto okres pandemii COVID-19 również w sferze funkcjonowania tych firm nie pozostał bez echa, co znajduje potwierdzenie w wynikach badania przeprowadzonego m.in. przez PwC. Skala zmian w tym zakresie skłania do refleksji o stanie systemu gospodarczego w Polsce, dlatego bardzo istotne jest przyjrzenie się tej tematyce.

Celem niniejszego artykułu jest określenie znaczenia sektora MŚP w gospodarce, a także barier, które pojawiają się we współczesnej rzeczywistości. Konieczne jest również zidentyfikowanie wyzwań ich rozwoju, którym muszą poddać.

W artykule wykorzystano analizę literatury przedmiotu, dane pochodzące z raportów dotyczących sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, a także wyniki badania przeprowadzonego przez PwC we współpracy z SpotData oraz CBM Indicator.

2. Wyniki badań i dyskusja

W skład sektora MŚP wchodzi mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Przy rozróżnianiu poszczególnych kategorii stosuje się pałupy dotyczące liczby zatrudnionych pracowników, wielkości rocznego obrotu czy całkowitego rocznego bilansu. Zalecenie Komisji Europejskiej zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące tego zagadnienia. Jednakże warto zaznaczyć, iż rozważania na ten temat nie są przedmiotem tego artykułu.

Należy podkreślić, iż MŚP ma fundamentalne znaczenie dla gospodarki całego kraju, jej wielkości, struktury czy rozwoju. Sektor ten ma bowiem duży udział w ogólnej wielkości wytwarzanego Produktu Krajowego Brutto oraz przeważający udział w strukturze przedsiębiorstw według liczby pracujących. Ten fakt wpływa na to, że układ struktury MŚP według branż ukazuje też rozkład branż w gospodarce całego kraju. Z tego względu przedsiębiorstwa wchodzące w skład tego sektora przyczyniają się do dynamizacji wzrostu gospodarczego, a także mają duży wkład w aktualną kondycję gospodarki oraz tempo rozwoju gospodarczego całego państwa [1]. Gdy MŚP stawiają na innowacje, nowe technologie i nowoczesne rozwiązania, powodują zmianę obrazu całej gospodarki w kierunku jej unowocześnienia. Jednakże gdy prowadzą działalność w formie tylko tradycyjnych sektorów, rzutuje to też na bardziej archaiczny wizerunek i niezbyt dynamiczny rozwój całej gospodarki. Oprócz wpływu na sferę gospodarczą, znacząco oddziałują one również na sferę społeczną. Zapewniają powstawanie nowych miejsc pracy, a dzięki temu możliwa jest aktywizacja zawodowa społeczności żyjącej na danym terenie. To przekłada się także na sytuację materialną zatrudnionych i stopę bezrobocia notowaną na danym terytorium. Działania MŚP mają wpływ również na poprawę i ulepszenie infrastruktury społecznej, technicznej, transportowej czy magazynowej. Dodatkowo podczas zapewnienia bazy zaopatrzeniowej zgłaszają one zapotrzebowanie na materiały, usługi czy inne zasoby, aktywizując innych uczestników rynku lokalnego do dostarczenia określonej wielkości i struktury podaży. Nie bez znaczenia jest również fakt, że przedsiębiorcy działając na danym obszarze, wypłacają wynagrodzenia zatrudnionym pracownikom, a także regulują należności publiczno-prawne, wynikające z obowiązków podatników prowadzących działalność gospodarczą. Dzięki temu zwiększają się wpływy do budżetów urzędów gmin, urzędów skarbowych czy innych instytucji. To właśnie władze lokalne korzystają z tych środków m.in. przy opracowywaniu i wdrażaniu planów rozwoju i realizowaniu inwestycji. Jest to duży wkład w rozwój lokalny danej społeczności, dzięki czemu poprawia się konkurencyjność takiego regionu. W dalszej perspektywie może to prowadzić do większego zainteresowania inwestorów o znaczących możliwościach finansowych, co jeszcze bardziej przyczynia się do rozwoju danego terytorium. To ukazuje, że przedsiębiorstwa działające w sektorze MŚP stanowią podstawę stabilnego rozwoju lokalnego, a w efekcie całego kraju [2].

Przedsiębiorcy związani z MŚP są głównymi inicjatorami, kreatorami, wykonawcami i nadzorcami procesów produkcyjnych. Napotykają na swojej drodze bariery, które muszą pokonać, aby móc dalej prowadzić swoją działalność. Te ograniczenia mogą mieć charakter wewnętrzny lub zewnętrzny.

Wśród tych wewnętrznych wyróżnia się aspekty związane z samym przedsiębiorstwem, w tym jego nieodpowiednia wielkość, nieprzemysłana koncepcja działania i rozwoju, niedopasowany schemat zatrudnienia, nieodpowiedni podział obowiązków, brak procedur i wytycznych, przestarzała technologia czy niewystarczające możliwości produkcyjne. Bariery wynikają także z samych kompetencji miękkich. Chodzi tu o niedostateczne umiejętności osób zarządzających, ponieważ to one kierują daną działalnością i decydują o jej rozwoju. Dla prawidłowego rozwoju MŚP konieczne jest, aby działania ich liderów były skuteczne, a wprowadzane rozwiązania efektywne. Gdy nie zwracają oni uwagi na zmiany zachodzące w otoczeniu, nieumiejętnie je przewidują czy nieudolnie na nie reagują, to stawiają pod znakiem zapytania istnienie całej firmy. Gdy nie przestrzegają norm działania, nie są otwarci na współpracę z innymi podmiotami czy z samymi pracownikami, a także odznaczają się brakiem zaufania i utrudniają komunikację, to wprowadzają chaos i kreują negatywny wizerunek przedsiębiorstwa. Te wszystkie cechy mają ogromny wpływ na proces budowania relacji z interesariuszami. Ze względu na współistnienie w danej gospodarce, bardzo ważne jest utrzymywanie stosunków z innymi w przyjaznej atmosferze. Nie bez znaczenia są również kompetencje samych pracowników, ponieważ do efektywnego wykorzystania zasobów i prawidłowego wywiązywania się ze swoich obowiązków niezbędne jest posiadanie odpowiednich kwalifikacji. Bariery wynikają także z kwestii finansowych, w tym niewłaściwego układu kosztów i przychodów. Istotny jest też fakt, że wśród MŚP podstawowym źródłem finansowania jest kapitał własny, dlatego jego niewystarczająca wielkość ogranicza działalność tych podmiotów. Niechęć do zewnętrznego finansowania lub brak możliwości korzystania z tego źródła również znacząco hamuje rozwój MŚP [3].

Drugim rodzajem ograniczeń są bariery zewnętrzne. Wśród nich najbardziej istotna jest: aktualna kondycja gospodarki i jej prognozy na przyszłość, poziom makroekonomicznych wskaźników, takich jak wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, rosnące koszty działalności, a także wielkość oraz struktura popytu i podaży. Gdy gospodarka całego kraju i świata znajduje się w fazie spowolnienia lub recesji, to wpływa to bardzo negatywnie na rozwój MŚP. W wyniku rosnącej inflacji, koszty stałe utrzymania środków trwałych, w tym budynków i urządzeń, stale podnoszą się. Koszty transportu, zobowiązania z tytułu zakupu niezbędnych materiałów czy też koszty pracy i zatrudnienia, w tym obciążenia związane z wynagrodzeniami pracowników, zwiększają się. Niestety ze względu na swoje niewielkie rozmiary MŚP, nie mają tak dużych możliwości negocjacyjnych z dostawcami, jak duże sieci handlowe. W konsekwencji, aby pokryć stratę, muszą one poszukiwać innych rozwiązań (co może wiązać się z produkcją wyrobów z materiałów gorszej

jakości lub podnoszeniem cen za oferowane produkty i usługi. W związku z tym, w porównaniu do dużych firm, osłabia się ich konkurencyjność. To powoduje powstanie kolejnej przeszkody, jaką jest zmniejszony popyt na wytwarzane dobra. W dobie ciągle zmieniającego się otoczenia, nabywcy mogą też zgłaszać zapotrzebowanie na dobra wcześniej niewytwarzane przez MŚP, więc te firmy chcąc utrzymać swoją pozycję na rynku, muszą rozważyć strategię wdrażania innowacji lub przebranżowienia. To niekiedy pociąga za sobą potrzebę pozyskania, koniecznych do rozwoju, środków finansowych, co może generować dodatkowe koszty, których taki mały podmiot gospodarczy może nie być w stanie pokryć. W związku z rosnącymi kosztami, przedsiębiorcy mogą już nie być tak skłonni do zatrudniania większej liczby pracowników czy rozbudowywania sfery swojej działalności, a wręcz mogą być zmuszeni do jej uszczuplenia. Znaczącymi barierami, o których należy wspomnieć, są regulacje w sferze prawnej i podatkowej. Zbyt rozbudowane procedury zakładania oraz prowadzenia działalności zniechęcają do przedsiębiorczych zachowań. Taki sam efekt powodują wysokie podatki i opłaty publiczno-prawne oraz duży stopień skomplikowania procedur, związanych z rozliczaniem się z ich tytułu. Zobowiązania te znacząco uszczuplają posiadane przez firmę środki. Zbyt zawile przepisy prawne, niejasne i niejednoznaczne zapisy ustaw, czasami nawet sprzeczności prawne wprowadzają niepewność i chaos. Niestabilność polityki państwa oraz systemu prawnego i podatkowego jeszcze bardziej wzmagają ten stan. W takiej sytuacji przedsiębiorcy, którzy samodzielnie prowadzą swoją działalność, mają trudności z nieustannym śledzeniem wszystkich zmian i ich właściwą interpretacją. Duże przedsiębiorstwa, opłacające profesjonalną pomoc prawną, są więc na uprzywilejowanej pozycji. Dodatkowo bariery w zakresie rozwiązań prawnych i podatkowych zniechęcają krajowych i zagranicznych inwestorów. Ważna jest również stabilność systemu finansowego, co wpływa na możliwości pozyskania dodatkowych środków pieniężnych oraz systemu walutowego, zwłaszcza w sytuacji importu i eksportu towarów oraz prowadzenia rozliczeń z zagranicznymi kontrahentami. Trendy demograficzne, a także kultura, styl życia czy inne czynniki społeczno-kulturowe panujące w społeczeństwie, nie pozostają bez znaczenia zarówno w sytuacji wejścia na nowe rynki zbytu, jak i utrzymania dotychczasowej pozycji rynkowej. Wciąż zmieniające się gusty i potrzeby nabywców mogą wyzwać konieczność ciągłego dostosowywania oferty MŚP. Istotne są również możliwości pozyskania wysoko wykwalifikowanych pracowników, ponieważ ich braki powodują znaczące utrudnienie w działalności. Na uwagę zasługują także czynniki międzynarodowe, w tym przewaga konkurencyjnych firm zagranicznych, które wpływają na funkcjonowanie krajowego sektora MŚP [3].

Charakterystyczne cechy MŚP i bariery tego sektora wyzwalają potrzebę indywidualnego podejścia do tych podmiotów przez instytucje otoczenia finansowego. Wskazuje się, że należałoby utworzyć specjalistyczne procedury postępowania dedykowane dla MŚP, aby umożliwić im warunki sprzyjające rozwojowi, co przełoży się na wzrost całej gospodarki [4]. Wyzwaniem jest również przyjęcie odpowiedniej postawy przez rząd i władze lokalne. Rządzący na poziomie lokalnym mają istotny wpływ na omawiany sektor. Dzieje się tak w sytuacji, gdy istnieją dla nich odpowiednie oferty inwestycyjne, przepisy prawne ściśle określają warunki funkcjonowania takich przedsiębiorstw czy istnieje rozbudowana infrastruktura. Również rząd może znacząco zachęcić przyszłych przedsiębiorców do zakładania i kontynuowania działalności, tworząc korzystne dla MŚP zapisy prawne i podatkowe, upraszczając procedury, chroniąc ich prawa czy udzielając wsparcia finansowego. Jednakże skutki zmian przepisów są widoczne dopiero po pewnym czasie, dlatego reakcja na bieżące wydarzenia może być spóźniona [2]. Ważne jest również wsparcie przedsiębiorczości poprzez popieranie zachowań przedsiębiorczych, systematyczną edukację, oferowanie szkoleń, tworzenie programów wymian, a także współpracy pracowników ze studentami i przedstawicielami świata naukowego. W sferze finansowej istotne jest usprawnienie dróg dostępu do środków pieniężnych potrzebnych zarówno do bieżącej działalności, jak i do przeprowadzania badań badawczo-rozwojowych. Znaczące dla tego sektora są rozwiązania ułatwiające wdrażanie innowacji czy korzystanie z opracowanych przez kogoś innego innowacyjnych rozwiązań, ponieważ MŚP często nie posiadają niezbędnej ilości zasobów finansowych i potrzebnego czasu na przeprowadzenie samodzielnych badań i wdrażanie prototypów. Ostatecznie te zaproponowane rozwiązania prowadzą do wzrostu konkurencyjności oraz rozwoju całej gospodarki [5].

Oprócz rozważań czysto teoretycznych warto przyjrzeć się temu, co deklarują sami przedsiębiorcy. W badaniu przeprowadzonym przez PwC we współpracy z SpotData oraz CBM Indicator, wskazano działania podejmowane przez polskie przedsiębiorstwa w 2020 r., w obliczu pandemii wywołanej przez COVID-19, a także zapytano przedsiębiorców o źródła trudności w ich firmach. Okazało się, że zmniejszenie popytu zostało uznane przez wszystkie przebadane grupy, tj. zarówno mikroprzedsiębiorstwa, jak i małe i średnie, za główne podłoże ich problemów. Ponadto ten problem był częściej wskazywany przez mikroprzedsiębiorstwa. Średnio ponad połowa ankietowanych zadeklarowała, że opóźnienia w płatnościach od klientów była przyczyną ich kłopotów. Jednakże warto dodać, że dla małych przedsiębiorstw była to poważniejsza przeszkoda niż w przypadku innych grup. Wśród powodów komplikacji często pojawiały się również zakłócenia w łańcuchu dostaw, zamknięcie granic państwa czy kwarantanna lub choroba

pracowników. Urlopy pracowników były wskazane średnio przez nieco ponad ¼ badanych przedsiębiorstw, przy czym był to zauważalny większy problem dla średnich firm. Rządziej, tj. średnio 19,7% badanych firm, wskazywało na brak możliwości zachowania zasad BHP. W tym pytaniu istniała również opcja wskazania innych barier w funkcjonowaniu działalności. Pojawiły się takie odpowiedzi jak: zmieniające się kursy walut, niepewność panująca na rynkach czy ogólny strach [6].

3. Wnioski

Podsumowując powyższe rozważania, działalność sektora MŚP w dużym stopniu wpływa na społeczność lokalną, aktywizację ludności, stan infrastruktury, ilość miejsc pracy, a także ilość i jakość wytwarzanych dóbr i usług, wielkość wpływów budżetowych czy ogólną kondycję gospodarki całego państwa. To pokazuje, że MŚP oddziałuje na różne sfery funkcjonowania państwa i ma ogromne znaczenie dla wzrostu i rozwoju gospodarczego. Funkcjonowanie tego sektora bywa ograniczane przez bariery wewnętrzne powiązane z samym przedsiębiorstwem, ale także przez uwarunkowania zewnętrzne, związane ze zmiennością otoczenia. Ta wzajemna zależność i duży wpływ różnorodnych czynników powoduje konieczność nieustannego ich analizowania. Na drodze rozwoju przedsiębiorstwa z sektora MŚP pojawia się szereg wyzwań. Duża odpowiedzialność spoczywa na samych przedsiębiorcach, ponieważ to oni zarządzają zasobami rzeczowymi, finansowymi i ludzkimi, a także ustalają cele krótko- i długoterminowe. Nie należy jednak pozostawiać tego sektora bez opieki i pomocy, ponieważ działalność zarówno rządu, samorządów, czy instytucji publicznych, ma istotny wpływ na funkcjonowanie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

Bibliografia

1. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, 2022-2023.
2. Mempel-Śnieżyk A., *Sektor małych i średnich przedsiębiorstw a rozwój lokalny - wybrane aspekty*. „Biblioteka Regionalisty” 2010, nr 10, s. 125-136.
3. Danielak W., Mierzwa D., Bartczak K., *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce. Szanse i zagrożenia rynkowe*. Wydawnictwo EXANTE, Wrocław, 2017.
4. Wolański R., *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa, 2013.
5. Borowiecki R., Kusio T., *Determinanty rozwoju innowacyjności sektora MSP*. Czasopismo „Organizacja i Kierowanie” 2016, nr 3, s. 11-24.

6. PwC - *Polski mikro, mały i średni biznes w obliczu pandemii COVID-19. Przychody, płynność i reakcja na wstrząs*. Badanie powstało we współpracy z SpotData oraz CBM Indicator, 9 kwietnia 2020 roku.

Scientific supervision by: M. Leszczyńska, Doctor of Economics
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Opiekun Koła Naukowego „Interkreator”, Sekcja „Ekonomia Rozwoju”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Institut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

KONFLIKT NA BLISKIM WSCHODZIE JAKO ZAGROŻENIE GEOPOLITYCZNE I FINANSOWE

W niniejszym artykule przeprowadzono wieloaspektową analizę konfliktu izraelsko-palestyńskiego, trwającego już od ponad siedmiu dekad. Objął on cały obszar Bliskiego Wschodu i jest jednym z najtrudniejszych do rozwiązania konfliktów współczesnego świata. Celem artykułu jest ukazanie zarówno przyczyn powstania konfliktu, jak i jego przebiegu. Ponadto przedstawiono potencjalne skutki wojny na Bliskim Wschodzie. Zwrócono także szczególną uwagę na to w jaki sposób ta sytuacja rzutuje na finanse międzynarodowe. Niewątpliwie zaobserwowano podwyższenie ryzyka inwestycyjnego. Globalna niechęć do ryzyka sprawia, że banki centralne mają coraz większe problemy z utrzymaniem rentowności obligacji na satysfakcjonującym poziomie przy jednoczesnym podnoszeniu stóp procentowych. Konflikt pogłębia również wzrostową tendencję inflacyjną, która w żaden sposób nie sprzyja normalizacji sytuacji na rynkach finansowych. Zniszczenia infrastrukturalne prowadzą do zmiany koniunktury na rynku surowców. Presja na cenę ropy naftowej rośnie z obawy na ograniczenie produkcji i przerwanie dostaw. Wszystkie te czynniki powodują, że rynek akcji staje się coraz mniej atrakcyjny w oczach inwestorów. Masowa ucieczka z funduszy inwestycyjnych na izraelskie aktywa sprawia, że konflikt wpływa na każdą płaszczyznę finansową.

Słowa kluczowe: *konflikt, Bliski Wschód, Izrael, Hamas, Strefa Gazy, zagrożenie geopolityczne, ryzyko inwestycyjne, aktywa finansowe*

This article conducts a multifaceted analysis of the Israeli-Palestinian conflict, which has been going on for more than seven decades. It has covered the entire area of the Middle East and is one of the most difficult conflicts to resolve in the modern world. The purpose of the article is to show both the causes of the conflict and its course. In addition, the potential consequences of the war in the Middle East are presented. Special attention has also been paid to how this situation affects international finance. An increase in investment risk has undoubtedly been observed. Global risk aversion is making it increasingly difficult for central banks to keep bond yields at satisfactory levels while raising interest rates. The conflict is also exacerbating an upward inflationary trend, which is in no way conducive to normalizing financial markets. Infrastructure destruction is leading to changes in the commodity

market. Pressure on the price of oil is increasing due to fears of production cuts and supply disruptions. All these factors make the stock market increasingly unattractive in the eyes of investors. A massive flight from investment funds into Israeli assets is causing the conflict to affect every financial aspect.

Keywords: *conflict, Middle East, Israel, Hamas, Gaza Strip, geopolitical threat, investment risk, financial assets*

Wprowadzenie

Celem artykułu jest ukazanie zarówno przyczyn powstania konfliktu, jak i jego przebiegu. Konflikty między Izraelem a Palestyną trwały z mniejszym lub większym natężeniem od czasów I wojny światowej. Fundamentalną przyczyną nieprzyjaznych stosunków między państwami jest roszczenie sobie praw do terenu od Morza Śródziemnego do rzeki Jordan zarówno przez naród żydowski, jak i przez Palestyńczyków. Oprócz charakteru terytorialnego, konflikt ma także charakter etniczny i religijny.

Żydzi rościli sobie prawa do terenu pomiędzy Morzem Śródziemnym a rzeką Jordan, gdyż według ich tradycji i religii była to Ziemia Obiecana, dana im w posiadanie przez Boga. Jednakże od czasów I-II w. n.e. większość Żydów rozproszyła się po Europie i reszcie świata w skutek zlikwidowania królestwa Izraela przez Rzymian. Kiedy Żydzi przebywali w diasporze, a więc aż do XX w., na terenach wcześniej przez nich zamieszkałych osiedliła się ludność arabska – Palestyńczycy [1].

Metodyka badań

Praca ma charakter teoretyczny. Wykorzystano w niej metody badawcze charakterystyczne dla nauk politycznych i ekonomicznych. Została napisana na podstawie fachowej literatury przedmiotu, w tym publikacji książkowych oraz źródeł internetowych.

Wyniki badań

Po II wojnie światowej teren Palestyny na mocy postanowienia ONZ z dnia 29 listopada 1947 r. podzielony został na dwa państwa: żydowskie i arabskie. Pierwsze z nich zaakceptowało decyzję Zgromadzenia Ogólnego i w 1948 r. proklamowało niepodległość, jednakże z postanowieniami ONZ nie zgodziły się okoliczne państwa arabskie, które zainicjowały wojnę [2].

I wojna izraelsko-arabska (1948-1949) zakończona została rozejmem i militarnym zwycięstwem Izraela. Izraelczycy zajęli około 80% terytorium Palestyny. Poza ich kontrolą znajdowała się jedynie Strefa Gazy, Wschodnia Jerozolima i Zachodni Brzeg Jordanu [1]. W czerwcu 1967 r. Izrael zaatakował Egipt, Jordanię i Syrię, rozpoczynając tym samym wojnę sześciodniową, która zakończyła się jego zdecydowanym zwycięstwem. Wówczas przyłączono do

niego ponad 60 tys. km² ziem arabskich. W grudniu 1987 r. wybuchło powstanie przeciwko izraelskiej okupacji Strefy Gazy i Zachodniego Brzegu Jordanu, zwane „intifadą kamieni”, w którym aktywną rolę odegrały nowe palestyńskie organizacje zbrojne – Hamas oraz Islamski Dżihad. Zakończyły się ono w 1993 r. i na mocy porozumienia powstała Autonomia Palestyńska, gdzie władzę przejęła Organizacja Wyzwolenia Palestyny z J. Arafatem na czele. W 2000 r. po nieskutecznych negocjacjach pokojowych w Camp David społeczeństwo palestyńskie wzniciło kolejne powstanie przeciwko izraelskim władzom, zwane „intifadą Al-Aksa”. Operacje militarne, takie jak „Płynny Ołów” (2008 r.) i „Ochronny Brzeg” (2014 r.), które stanowiły kolejną odsłonę konfliktu między Izraelem a ugrupowaniem Hamasu, niestety nie zakończyły eskalacji agresji po obu stronach.

7 października 2023 r. po militarnym ataku Hamasu ze Strefy Gazy na terytorium Izraela doszło do ponownej konfrontacji [3]. Kilka godzin od rozpoczęcia ataku Hamasu premier Izraela B. Netanjahu wygłosił publiczne oświadczenie, w którym stwierdził, że Izrael jest w stanie wojny i ją wygra.

Co więcej, sytuacja stała się niezmiernie niebezpieczna, ponieważ trzy potężne supermocarstwa – Stany Zjednoczone, Rosja i Chiny uczestniczą w rozgrywce o swoje interesy. Sekretarz stanu Stanów Zjednoczonych A. Blinken zagwarantował wsparcie dla Izraela. Stany podjęły surowe kroki w celu ochrony swoich baz na Bliskim Wschodzie, w czym wykorzystują systemy THAAD (Terminal High Altitude Area Defense), Patriot (MIM-104 Patriot) i inny najnowszy sprzęt wojskowy. Na horyzoncie pojawia się również druga grupa lotniskowa USS Dwight D. Eisenhower. Prezydent Rosji W. Putin uważa, że obecna tragedia jest bezpośrednim skutkiem niepowodzenia polityki USA na Bliskim Wschodzie. Z kolei dyrektor Biura Centralnej Komisji Spraw Zagranicznych ChRL W. Yi deklaruje, że Chiny komunikują się z odpowiednimi stronami i aktywnie uczestniczą w konsultacjach w Radzie Bezpieczeństwa ONZ.

Minister spraw zagranicznych Iranu H. Amir Abdollahijan odniósł się do możliwości podjęcia akcji wyprzedzającej przeciwko Izraelowi. Wielu obserwatorów jednak postrzega główny cel Iranu bardziej jako prowadzenie wojny zastępczej na odległość poprzez wspieranie Hamasu i Islamskiego Dżihadu, zmuszając w ten sposób Izrael do de facto wojny na dwóch frontach. Doradca ds. bezpieczeństwa narodowego Białego Domu J. Sullivan podkreślił, że nie można wykluczyć, że Iran zdecyduje się zaangażować. Ten scenariusz najbardziej niepokoi wielu regionalnych ekspertów, ponieważ interwencja Iranu może wciągnąć bezpośrednio w konflikt wiele innych państw, takich jak Syria, Irak i głównego sojusznika Izraela – USA. Tuż obok jest także Egipt, który ze względu na swoje sąsiedztwo z Izraelem i Gazą jest narażony na skutki wojny. Chociaż mógłby potencjalnie odegrać rolę mediatora, wciąż

istnieją poważne obawy w Kairze, że może zostać wciągnięty w sam konflikt. Sam prezydent Egiptu Abdel Fattah El-Sisi obawia się, że Synaj mógłby stać się bazą dla przyszłych ataków na Izrael. Mało tego, Hamas mógłby przeniknąć do Egiptu i nawiązać kontakty z Bractwem Muzułmańskim – organizacją o bliskich powiązaniach z Hamasem uważaną za wroga państwa egipskiego [4].

W związku z izraelskimi atakami na Gazę zginęło ponad 10 tys. osób, a rannych ma być około 25 tys. (stan na 6 listopada) [5]. Od 28 października Gaza nie ma kontaktu ze światem, ponieważ zostały zniszczone maszty telekomunikacyjne. Prawdopodobnie z uwagi na relacje, jakie mogły stamtąd docierać. To prawdziwa klęska humanitarna, którą skrytykował nawet sekretarz generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych A. Guterres, który został szybko zaatakowany przez stronę Izraela, jakoby ten popierał terroryzm Hamasu. On sam zaprzeczył tym stwierdzeniom, twierdząc, że chce tylko uniknąć przerażającego rozlewu krwi.

Zachód, a konkretnie Europa, nie może już dłużej ignorować tragicznej śmierci cywilów w Gazie. To nie tylko kwestia humanitarna, lecz również strategiczna. Biorąc pod uwagę wzrastający wpływ krajów arabskich na światową gospodarkę, a wyraźne skutki tych wydarzeń odczuwalne są zwłaszcza na Zachodzie, zwłaszcza w kontekście związanych z energią interesów. Polskie zależności gospodarcze z Bliskim Wschodem stanowią tego znakomitą ilustrację. Saudyjczycy kontrolują udziały i prawa do współzarządzania Rafinerią Gdańską, a gaz aktualnie czerpiemy z Kataru, który jawnie stoi po stronie Palestyńczyków w Strefie Gazy. Inne europejskie kraje również zawarły strategiczne umowy handlowe z krajami arabskimi w związku z ograniczeniem dostaw ropy i gazu z Rosji do Unii Europejskiej. Co istotne, UE nabywa gaz z Izraela, co komplikuje kwestie dyplomatyczne jeszcze bardziej. Król Jordanii Abdullah II ostrzegł, że istnieje realne ryzyko eksplozji w regionie na miarę światowego kryzysu paliwowego z 1973 r. Wzrosty cen paliw są widoczne już teraz, a ta zima w przypadku dalszej eskalacji może się okazać gorsza niż rok temu, kiedy zaczynał się konflikt na Ukrainie [4].

Aspekt finansowy z uwagi na kontrolę przez Izrael dużej ilości aktywów jest w tej kwestii niezwykle ważny. Fundusz ETF odzwierciedlający indeks MSCI Israel w ciągu ostatniego miesiąca przeżywał prawdziwą karuzelę giełdowych emocji. Spadając z poziomu 54,00 USD do 44,52 USD, osiągnął tym samym poziom podobny do zaobserwowanego podczas paniki związanej z pandemią COVID-19. Następnie w przeciągu siedmiu sesji odbił do poziomu 50,74 USD. Krajowa waluta Izraela, szekel, również odnotowała znaczące fluktuacje. Wszystkie te zachowania wskazują na szybkie i zdecydowane wycofywanie się kapitału zagranicznego, w tym znacznej części kapitału

spekulacyjnego [6]. Może to doprowadzić do spadku inwestycji, a to mocno negatywnie wpłynie na rozwój przedsiębiorstw oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Ryzyka te długoterminowo przyczynią się do zmniejszenia wzrostu gospodarczego lub przejścia w stan recesji [7]. Słabą sytuację ekonomiczną zanotowano także w krajach sąsiadujących z Izraelem. Waluty tych krajów ulegają ciągłej deprecjacji. W Egipcie dochodzi do niecodziennych sytuacji, gdzie lokalnego funta egipskiego coraz mocniej spycha na drugi plan dolar amerykański. Deprecjacja funta egipskiego sprawia, że obywatele tego państwa niechętnie trzymają oszczędności w walucie swojego kraju. Szukają wobec tego aktywów, które nie tracą na wartości. Idealnie nadaje się do tego dolar amerykański z racji dużej płynności oraz utrzymywania siły nabywczej w czasie. Takie nastawienie obywateli i zagranicznych inwestorów powoduje nakręcanie się dalszej spirali spadków funta egipskiego względem innych walut. Kraje, na których terytorium dochodzi do konfliktu zbrojnego są natychmiastowo wystawione na narastające ryzyko walutowe, co miało ostatnio miejsce na Ukrainie i w Izraelu [8].

Warto zaznaczyć, że do konfliktu na Bliskim Wschodzie doszło w newralgicznym momencie dla Stanów Zjednoczonych. Amerykańska Rezerwa Federalna jest w cyklu podnoszenia stóp procentowych w celu złagodzenia skutków inflacji. Jednak nie jest to proste z uwagi na wielkość amerykańskiego długu i jego koszty rolowania [9]. Działa to w sposób następujący, im mniejsza rentowność obligacji, tym ich wartość jest większa. Przez co rząd Stanów Zjednoczonych może po mniejszym koszcie ulokować obligacje na rynku. Sytuacja mocno komplikuje się w momencie, gdy rentowność obligacji gwałtownie rośnie, co ma obecnie miejsce. W tej sytuacji rząd USA lokuje na rynku obligacje po bardzo niekorzystnych dla niego cenach. Dodatkowo powstaje mocny problem z podażą tych obligacji ze strony Chin, brakiem skupu ze strony Rezerwy Federalnej oraz silnej podaży ze strony USA. Inwestorzy dolewają oliwy do ognia, podsycając obawy o możliwą niewypłacalność Stanów Zjednoczonych w najbliższych 10 latach. Jednak ten scenariusz jest wysoce nieprawdopodobny z uwagi na możliwości, jakimi dysponują Stany Zjednoczone. Mianowicie posiadają możliwość dodruku pustego pieniądza, a w tym przypadku najpotężniejszej waluty jaką jest dolar amerykański. Służy on do wyceny surowców energetycznych, a także jest walutą, w której większość państw, zwłaszcza tych rozwijających się, jest mocno zadłużona. Przez ostatnie 4 lata rentowność światowych obligacji rosła praktycznie nieprzerwanie. Trzydziestoletnie amerykańskie obligacje rządowe w tym czasie zmieniły swoją wycenę z rentowności 0,826% na 5,173% w szczytowym momencie, stabilizując się później w rejonie 4,8%. Oznacza to drastyczny wzrost rentowności i narażenie obecnych posiadaczy obligacji na znaczne straty. W analogicznym okresie fundusz ETF reprezentujący obligacje

amerykańskie o okresie zapadalności powyżej 20 lat spadł z 176,47 USD do 82,42 USD, stabilizując się w okolicy 88 USD [10]. Należy zaznaczyć, że rentowność obligacji jest odwrotnie proporcjonalna do ich wyceny. Rosnąca rentowność sprowadza wycenę obligacji na coraz niższe poziomy, a spadająca rentowność ciągnie wycenę na coraz wyższe poziomy. Jednak obecna wycena obligacji jest bardzo dużym zagrożeniem dla rynku akcyjnego, ponieważ większość inwestorów, ograniczając ryzyko, kupi obligacje, zapewniając sobie solidny procent przez najbliższe trzydzieści lat. Rezygnując tym samym z zakupu akcji lub z całkowitej ich sprzedaży. Obecnie jednak inwestorzy instytucjonalni sprawiają wrażenie niewzruszonych zaistniałą sytuacją, a kapitał w rękach tych inwestorów stanowi zdecydowaną większość rynkową. Inwestorzy instytucjonalni w momencie przetransferowania swoich środków na rynek obligacyjny, rezygnując z akcji, spowodują mocne spadki na światowych indeksach giełdowych. Do tej sytuacji dojdzie w mniejszym lub większym stopniu w kilku przypadkach. Pierwszym z nich jest moment obniżki stóp procentowych przez Rezerwę Federalną, czyli moment zakończenia cyklu zacieśniania i przejścia w cykl rozluźniania polityki pieniężnej w momencie opanowania inflacji. Historycznie właśnie w tym momencie następowały bardzo gwałtowne spadki na giełdach. Kolejnym przypadkiem jest wejście amerykańskiej gospodarki w długotrwałą recesję i to wywoła obniżki stóp pomimo nieopanowania walki z inflacją. Ten scenariusz jest możliwie najstraszniejszy dla rynków finansowych, ponieważ spadki będą bardzo duże. Aktywa uznawane jako bezpieczne przystanie zyskają w tym scenariuszu mocno na wartości. Głęboka recesja zmieni funkcję FED z kontrolowania inflacji na priorytet w postaci wzrostu gospodarczego. Kolejne konflikty na Bliskim Wschodzie coraz mocniej przybliżają ten scenariusz. Opanowanie sytuacji na Bliskim Wschodzie jest kluczowe dla dalszej stabilności rynków finansowych. Najbezpieczniejszym będzie trzeci zakładany scenariusz, czyli brak eskalacji konfliktu. Rezerwa Federalna, wygrywając walkę z inflacją podczas globalnego apetytu na ryzyko, zmieni narrację polityki monetarnej, wywołując przy tym małą zmienność, która nie doprowadzi do znaczących spadków na giełdzie. Jest to scenariusz bardzo optymistyczny, ale prawdopodobieństwo jego wystąpienia jest na średnim poziomie. Kolejnym ważnym czynnikiem potrzebnym by ten scenariusz się ziścił jest brak nowych zagrożeń dla rynków finansowych. Konflikt ten odcisnął się mocno na cenie złota, która gwałtownie rosła w wyniku napływających na rynek negatywnych informacji. W przypadku złota jego dalsze wzrosty będą determinowane przedłużaniem się konfliktu. Jego szybkie zakończenie sprawi, że cena złota oraz aktywów uznawanych za bezpieczne zdecydowanie obniży się. Obecnie bazowym scenariuszem dla rynku jest scenariusz pierwszy zakładający opanowanie inflacji. Jednak wiele kart na

Bliskim Wschodzi nie zostało jeszcze odsłoniętych, co budzi coraz większy niepokój i rozpala wyobraźnię inwestorów.

Wnioski i podsumowanie

W wojnę z Izraelem w najgorszym przypadku może być zaangażowane wraz z siłami Iranu i Syrii nawet ponad pół miliona Arabów, co stanowiłoby odpowiednik całych sił zbrojnych Izraela wraz z rezerwistami. Na ten moment świat arabski nie wie, co zrobić z tym, co dzieje się w Gazie. Przede wszystkim dlatego, że każdy z tych krajów obawia się konfrontacji z Izraelem, który jest dodatkowo wspierany przez USA. W najgorszym położeniu znaleźli się zwykli mieszkańcy Gazy, którzy są pomiędzy Hamasem i ostrzałem Izraela. Nikt nie ma nawet planu na to, co zrobić ze Strefą Gazy po tym konflikcie. Nie zapominajmy, że żyje tam ponad 2 mln ludzi odciętych od prądu wody i częściowo innych dostaw. Gdyby jednak konflikt ogarnął cały Bliski Wschód, straty płynące z tej wojny mogłyby być liczone nawet i w setkach tysięcy ofiar. Do tego globalna gospodarka weszłaby w kolejny etap kryzysu energetycznego. Wpływ konfliktu na rynki finansowe jest widoczny i zależy w głównej mierze od jego skali, czasu trwania, reakcji międzynarodowej społeczności. Szybkie przezwyciężenie konfliktu unormuje rynki finansowe i naprowadzi światowe gospodarki na tory wzrostu gospodarczego.

Bibliografia

1. Jadwiszczok M., (2010), Pierwsza wojna izraelsko-arabska 1948 roku i jej wpływ na formowanie się Izraelskich Sił Obronnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.

2, Jak ONZ podzielił Palestynę. Pobrane z: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/1563153,1,jak-onz-podzielil-palestynę.read> (08.11.2023 r.).

3. Izrael – Palestyna. Korzenie problemu i możliwa eskalacja. Pobrane z: <https://historia.dorzeczy.pl/historia-wspolczesna/492609/izrael-palestyna-korzenie-problemu-i-mozliwa-eskalacja.html> (08.11.2023 r.).

4. Wielka wojna na Bliskim Wschodzie – najgorszy, ale realny scenariusz. Pobrane z: <https://www.youtube.com/watch?v=cabCBnPxdkXk> (06.11.2023 r.).

5. More than 10,000 killed in Gaza, Hamas-controlled health ministry says, as condemnation of Israel's campaign grows. Pobrane z: <https://edition.cnn.com/2023/11/06/middleeast/gaza-10k-deaths-intl/index.html> (09.11.2023 r.).

6. Wyrzedaż na giełdzie w Izraelu. StockWatch. Pobrane z: <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/wyprzedaz-na-gieldzie-w-izraelu-inwestorzy-reaguja-na-nowa-odslone-konfliktu,akcje,310020> (05.11.2023 r.).

7. Ostrowska E., (2020), Behawioralny portfel inwestycyjny, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
8. Golec M. M., (2016), Instytucje i usługi bankowe, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
9. Kicia M., (2019), Behawioralne uwarunkowania dynamiki cen akcji od inwestora do rynku, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
10. Notowania giełdowe. Pobrane z: <https://www.stooq.pl/> (05.11.2023 r.).

Scientific supervision by: M. Leszczyńska, PhD
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytet
Rzeszowski, Polska

C. Gribincea,
PhD, Senior scientific researcher,
NIER of the Academy of Economic Studies of Moldova (Moldova)

RETHINKING TOURISM: THE IMPERATIVE TO SHIFT TO A CIRCULAR ECONOMY

Circular tourism represents a visionary approach to infuse the principles of the circular economy into the tourism sector, and its overarching aim is to promote and enhance sustainability. At its core, the circular economy paradigm seeks to transform our economic system into one that operates as a regenerative force rather than a depleting one. This transition centers on two fundamental principles: reducing resource consumption and eliminating wasteful practices. One of the most striking features of the circular economy is its holistic perspective, encompassing the development and reinforcement of the essential pillars of both the national and environmental economy. This paradigm recognizes that economic well-being and ecological well-being are not opposing forces but are intricately intertwined. By optimizing the utilization of resources and the overall efficiency of processes, the circular economy strives to safeguard and enhance the natural environment while also stimulating economic growth. An often overlooked but highly significant aspect of the circular economy is its potential to drive social development. While the primary goal is to minimize resource utilization and integrate locally available materials, it has a cascading effect on the communities it touches. By necessitating the use of local resources and promoting localized production and consumption, the circular economy fosters economic resilience within communities. This article introduces the utilization of the circular economy model as a promising framework for advancing sustainable development within the realm of tourism. This paper is written within the state project 20.80009.0807.22 Development of the circular economy formation mechanism in the Republic of Moldova.

Keywords: *tourism, circular economy, sustainability, resources, development, Republic of Moldova*

Introduction

The concept of the circular economy has become central to an expanding global discourse and legislative initiatives, particularly in Europe. In 2015, the European Commission introduced the Circular Economy Action Plan as a strategic policy to expedite Europe's transition towards a circular economic model. Furthermore, the United Nations has recognized the Circular Economy Action Plan as a noteworthy exemplar for advancing the implementation of the

2030 Agenda and the Sustainable Development Goals (SDGs) on a global scale. The advent of the COVID-19 crisis has accentuated the significance of local supply chains and the imperative to reconsider the methods by which goods and services are manufactured and consumed. These aspects align seamlessly with the fundamental principles of a circular economy, rendering circularity a pivotal catalyst. This notion is strongly emphasized in the Glasgow Declaration on Climate Action in Tourism, aiming to accelerate efforts in both climate mitigation and adaptation within the tourism sector. All these initiatives are undertaken within the overarching framework of the One Planet Sustainable Tourism Programme.

Within the context of the tourism industry, the adoption of circularity constitutes a strategic imperative, particularly in terms of mitigating environmental impact. This encompasses the reduction of waste, pollution, and carbon dioxide emissions. A circular economy holds the potential to disentangle economic growth from resource consumption. Integrating circularity and further enhancing resource efficiency throughout the tourism value chain presents a remarkable opportunity for the sector to embark on a sustainable and resilient trajectory. For tourism enterprises, embracing the principles of the circular economy can enhance competitiveness. This extends beyond fostering innovation, differentiation, and diversification of revenue streams to address the heightened scrutiny by governments and investors regarding environmental, social, and governance (ESG) considerations. Tourist destinations, too, stand to gain from the circular economy by amplifying tourism's positive impact on sustainable development. This is achieved through the creation of new employment opportunities and the establishment of more inclusive local value chains, effectively forging a symbiotic relationship between businesses and the local territories.

The authors M. Stoican, D. Vărvăruc, and N. Filip (ASEM, 2022) advocate for the achievement of sustainable tourism development through the adoption of alternative tourism forms, guided by the following fundamental principles:

a. Promoting ecological sustainability involves minimizing the impact of tourist activities on the natural environment. This includes reinvesting a portion of the income back into protected areas, thereby contributing to their preservation and enhancement.

b. Social sustainability is attained by minimizing the adverse effects of tourism on local communities and their residents. This goal is realized through the development of tourism forms that harmoniously coexist with the daily lives of local populations, thereby averting conflicts and fostering positive relations with host communities.

c. Cultural sustainability is maintained by mitigating the detrimental impact of tourism on the culture, traditions, and customs of local communities. This is achieved by promoting tourism that respects and preserves the authenticity and uniqueness of local cultures while preventing the infiltration of external cultural influences.

d. Economic sustainability hinges on maximizing the economic benefits for local communities resulting from tourism development. This principle plays a pivotal role in protecting and economically advancing both local communities and protected areas.

e. Education, training, and information dissemination are crucial components for instilling an eco-conscious mindset among tourists. This approach aims to enhance visitors' environmental awareness and reduce their negative impact. It encompasses educational initiatives for tourists, locals, local administration, and the community.

f. Local control is a foundational tenet of sustainable development, involving active participation and consultation of the local community in all aspects of sustainable tourism development. It underscores the importance of local ownership of tourism infrastructure elements, such as accommodation facilities, and the active involvement of the community and local authorities.

In the realm of the hospitality industry, adhering to the principles of sustainable development necessitates the establishment of partnerships with builders, designers, architects, and maintenance companies who prioritize eco-friendly practices. This extends beyond accommodations, food, agreements, and services to encompass the preferences and values of environmentally-conscious customers.

Methodology

Analyzing the application of circular economy approaches in the tourism sector for sustainable development involves a multifaceted approach. Following methods of analysis have been used to assess and understand the impact and potential of circular tourism: literature review, case Studies applied (Vila Roz agro-pension and Hotel Radisson Blu), including social impact assessment and comparative analysis. These analysis methods can help assess the potential of circular tourism in achieving sustainable development in the tourism sector and guide the development of strategies and policies to support its implementation.

Results

The effective transition to a more sustainable and resilient tourism model, guided by circular economy principles, hinges on robust collaboration and active public-private partnerships, international cooperation, well-crafted

policies, and the availability of suitable policy and financing tools. UNWTO (United Nations World Tourism Organization) actively supports the shift towards a circular economy within tourism value chains, with a particular emphasis on addressing plastics and food waste, under the Global Tourism Plastics Initiative and the Global Roadmap for Reducing Food Waste in the Tourism Sector, respectively:

The Global Tourism Plastics Initiative (GTPI) aims to establish a circular plastics economy within tourism. This initiative takes a comprehensive approach, coordinating global efforts to combat plastic pollution. In collaboration with UNEP (United Nations Environment Programme) and the Ellen MacArthur Foundation, the GTPI assists global tourism stakeholders, including businesses along the value chain and destination management, in eliminating problematic and unnecessary plastics. It encourages the integration of reuse models and promotes collaboration across the value chain, including suppliers and waste management, to enhance recycled content and recycling rates.

The Global Roadmap for Reducing Food Waste in the Tourism Sector addresses the transformation of food value chains within tourism. Sustainable food production and consumption are vital for environmental and human well-being. The roadmap offers a global framework for sustainable and circular food management, with a special focus on reducing food waste in the tourism sector. Recognizing that agriculture plays a significant role in biodiversity loss, the roadmap supports tourism stakeholders in contributing to more sustainable global food systems. However, despite the growing interest in circularity, the tourism and hospitality sector has only partially engaged in the discussion. A review of the literature reveals that circular economy initiatives within the tourism industry primarily focus on food waste reduction, energy and water conservation, CO₂ emissions, climate change mitigation, and global warming. To make greater progress, the tourism and hospitality sector should also consider resource reduction, product reuse, suitable recycling, and operational redesign, replacement, and rethinking.

Resource reduction involves minimizing energy, water, and plastic consumption, reducing CO₂ emissions, focusing on food waste reduction, avoiding inorganic fertilizers and pesticides, and promoting sustainable mobility. Product reuse includes recycling utilities like energy and water, as well as other household items like facilities and furniture. This may involve the use of renewable energy, treated wastewater, or bedding materials made from recycled products. Operational redesign, replacement, and rethinking can be applied to interior design to reduce energy and water demands. Equipment that consumes non-renewable energy can be replaced. In the future, digitization holds potential to harness sustainability. Smart destinations,

service providers, and facilities can gather data not only on guest behaviors but also on key sustainability indicators like energy consumption and food waste.

As a result, the implications of the circular economy for tourism and hospitality remain largely unexplored and under-theorized. While the international tourism sector contributes significantly to the economy, its circularity is dependent on the sustainability and circularity of the sectors it is connected to, such as agriculture, construction, and packaging. As a major player in the experience economy, the global travel and tourism industry has the potential to offer transformative experiences not only for tourists but also for host communities. Nonetheless, it's important to acknowledge that the travel and tourism sector ranks among the most environmentally unsustainable and socially unequal industries on a global scale. For instance, according to the German non-profit organization Atmosfair, a single passenger's flight from London to New York is estimated to generate approximately 986 kilograms of carbon dioxide (CO₂). To put this in perspective, the average citizen in 56 countries around the world emits less CO₂ in an entire year.

At the local level, tourism has detrimental impacts on ecosystems, notably through issues like overtourism, and it also exerts negative socio-cultural effects on host communities. These effects often exacerbate existing inequalities and lead to increased dependency on tourism. It's worth highlighting that circular tourism models offer alternative economic paradigms with the potential to distribute the benefits of tourism more equitably. Conversations regarding a circular approach in tourism have primarily centered on how individual tourism businesses can integrate circular principles into their products and operations. The analysis reveals that the most prevalent of these approaches encompass:

- Circular textiles, which encompass practices like extending the life cycle of hotel bed linens, addressing the excessive water usage linked to laundry, and repurposing agricultural waste into textiles.
- Circular construction and demolition, which considers the entire life cycle of a building and its substantial carbon footprint. This involves approaches such as renovation and comprehensive consideration of hotel repairs.
- Circular food strategies, including the promotion of local agriculture (reducing food miles), more sustainable food production methods, urban and peri-urban agriculture, the reduction of food waste, and the introduction of composting practices. Furthermore, behavioral shifts towards healthier and more sustainable dietary choices are encouraged.

The elimination of single-use plastic items from hotels and airlines, emphasizing the importance of reducing plastic waste in the tourism industry.

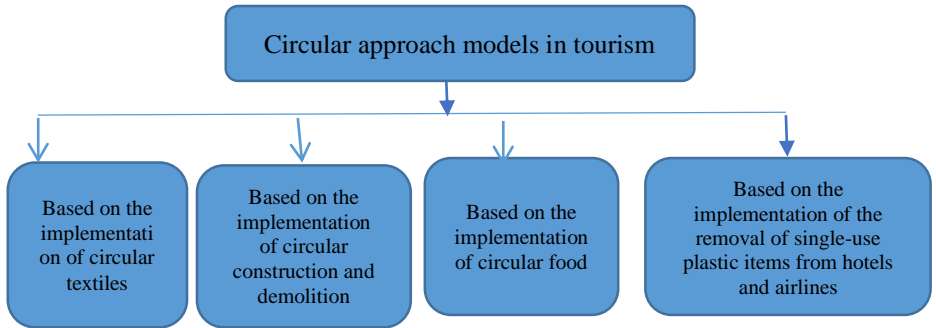

Fig. 1. Circular approach models in tourism

Source: elaborated by the author

Discussion

The accumulated experience in this field demonstrates that these approaches can be either individual or collaborative on a global scale. An example of this collective effort is the Global Tourism Plastics Initiative, led by the United Nations Environment Program (UNEP) and the Ellen MacArthur Foundation. Launched in January 2020, this initiative has brought together over 450 businesses, governments, and various organizations to combat plastic waste and pollution on a global level.

Addressing inequalities in the travel and tourism sector entails a shift in consumer behavior. Given that the tourism industry is responsible for 8% of global greenhouse gas emissions, encompassing activities like dining, transportation, recreation, and souvenir purchases, it is imperative to acknowledge and rectify the environmental repercussions of tourism considering evolving consumption patterns and tourist behaviors.

To foster waste reduction and enhance waste management, it is crucial to implement awareness-raising campaigns and establish suitable infrastructure to guide Romanian tourists toward more sustainable practices.

The endeavor to transform tourism consumption behavior commences with an analysis of the tourist experience, which typically occurs at the intersection of tourism consumption and production, where value is exchanged, and resources are utilized based on the principles of supply and demand. However, the value sought and consumed by the tourist is not solely contingent on the objective experience but also on the mindset of both the tourist and the host community. The circular tourism approach adopts a humanistic perspective towards tourism, driven by core values. It necessitates

a shift in mindset away from carbon-intensive, short-term travel towards slower, more intimate, socially, and environmentally significant travel.

Adopting this reimagined approach to tourism can result in the following four outcomes:

- **Slower travel and tourism:** Longer stays per trip and a more leisurely travel pace promote mutually enriching cultural tourism activities that benefit local communities. Prolonged stays in one location maximize the potential for interactions between tourists and locals, as opposed to the rapid "fly in, fly out" tourism. This approach is more likely to benefit the informal tourism sector, and by embracing circular economy principles, tourist destinations experience less economic leakage, ensuring local communities benefit economically from welcoming tourists.

- **More localized travel and tourism:** Choosing destinations closer to home, reducing flight frequency, and shortening flights help decrease the carbon footprint associated with leisure travel. This shift in mindset toward sustainable leisure travel involves considering the journey itself as an engaging part of the adventure, not just the destination. Simultaneously, increased public investment in local parks and recreational areas enhances the enjoyment of leisure time close to home, contributing to socio-cultural well-being and local environmental regeneration.

- **More indigenous-led travel and tourism:** The COVID-19 pandemic and its travel restrictions have given rise to new sustainable travel experiences, driven by a deep desire for cultural immersion when traveling to international destinations. For instance, Tourism Australia is prioritizing Aboriginal tourism alongside localized tourism, aligning with the growing interest of conscious travelers seeking authentic connections with the land and sea. Indigenous-led tourism offers transformative experiences for both domestic and foreign tourists, enabling them to learn from the rich cultural knowledge of indigenous communities while ensuring financial support for local communities and sustainable job opportunities. Thus, circular tourism products are rooted in culture, led by the community, rather than activities that contribute to carbon emissions.

- **Wider Economic Implications:** Some influential scholars in the field of tourism argue that it's essential to reevaluate the relationship between tourism and everyday life. Often, tourism is seen as an escape from the routine of daily life. Striking a better work-life balance can diminish the inclination to seek refuge in far-off destinations and reduce the carbon-intensive journeys that often primarily benefit large corporations, neglecting the informal community tourism sector. Considering this, a circular approach within the broader economy should emphasize the sustainable production and perpetual

life cycle of resources. This shift, in turn, can generate more secure employment opportunities as local economies become more self-reliant.

Furthermore, the reimagining of the economy involves profound structural changes, including the curtailment of public asset privatization and the introduction of a universal basic income to support precarious workers in the tourism and hospitality industries. The repercussions of sustaining unsustainable growth models in tourism would be catastrophic, not only environmentally but also for the tourism ecosystem, which encompasses over 40 economic activities from various sectors. An earnest drive toward regenerative systems necessitates the reconsideration of certain forms of tourism consumption and the adoption of circular economy principles. This transition provides an opportunity to revamp economies more holistically, steering them towards enhanced well-being by reshaping consumption patterns, thereby ensuring a more inclusive tourism community in the future.

Without a doubt, the tourism industry is a critical sector for examination due to its economic significance and its adverse environmental impact. Rodríguez and colleagues (2020) highlighted a perplexing contradiction in the limited references addressing pollution within the context of circular tourism. This is even though the tourism sector stands out as one of the most environmentally polluting industries, marked by high energy and water consumption, food waste, congestion issues, and substantial CO₂ emissions. Martínez-Cabrera and López-del-Pino (2021) pointed out that the tourism industry significantly contributes to environmental degradation due to its structural reliance on the linear economy model.

In the evaluation of tourism circularity, typically employed in service sectors, the assessment centers not on tourism products but on the estimation of the benefits of tourism services, such as "an additional night's hotel stay" or "a day trip." Circular practices are predominantly evaluated at the pre-service level:

- For hotels, this equates to an additional night of accommodation.
- In the case of restaurants, it involves traditional cuisine offerings.

The calculation of circularity exhibits certain peculiarities, contingent on the availability of information related to resource utilization and waste generation. Businesses have the means to assess inputs and outputs for a unit of tourist service they produce. However, for tour operators, this task can be more complex, given the necessity to comprehensively understand the circularity of various components within the tourism package.

General indicators for assessing the environmental impact of the tourism sector include:

1. Average environmental impact resulting from the use of accommodation services for one night. This is evaluated by monitoring

resource consumption (energy, water, food, cleaning products, supplies, etc.) and waste generation, with subsequent reporting based on the number of nights occupied over a year. This analysis may also encompass transportation requirements for staff, hotel goods, and furnishings over the course of a year.

2. Average environmental impact of a tourist activity, calculated similarly by relating resource consumption and waste generation to the number of consumers.

3. Average environmental impact of a trip, which is estimated by tour operators with knowledge of the individual components of the trip. For example, the well-known environmental impacts of air travel are considered in these assessments, and tour operators may propose strategies for travelers to offset greenhouse gas emissions (although it's more significant to avoid emissions than offset them).

Circularity is not solely the concern of service providers; it also holds importance for the tourists themselves. Ultimately, it's the tourists who decide how to travel, what activities to engage in at the destination, and how to utilize local infrastructure. However, service providers can influence customer behavior to encourage more circular practices. Given the multitude of service providers in the tourism sector, ranging from transportation to catering, accommodation, and excursions, there's a clear need for collaboration among these stakeholders to create a holistic offering of circular tourism rooted in circular economy principles.

Several eco-labels have emerged as valuable indicators of the prevalence and progression of circular tourism. Currently, 385 tourism establishments hold eco-label certifications for their operations, while 1,500 tourism organizations in Europe have received Green Key certification. Additionally, 100 tour operators and other organizations with tourist destinations in Europe have achieved TourCert certification. These figures underscore the expanding adoption of circular practices in the industry.

However, it's worth noting that there is a shortage of scientific literature on tourism that delves into the description and analysis of circularity experiences. This deficiency impedes the ability to compile up-to-date syntheses on the state of transition toward circular principles and limits the presentation of real-world cases. In Table 1, are showed examples illustrating the integration of circular economy elements within the tourism sector.

The primary obstacle to the effective implementation of circularity principles in the field of tourism lies in the limited awareness and relatively low interest exhibited by consumers in putting these concepts into practical use. The transition from the traditional linear model to a circular one is a multifaceted process that necessitates a holistic and systemic approach, which extends

beyond the actions of service providers and encompasses the active participation of tourists and a broader societal shift.

Table 1

Examples of integration of circular economy elements in the tourism sector

Country	Circular solutions
Sweden, Stockholm Scandic hotels	- the founder of the concept of changing towels in hotels "Hand up your towel", used all over the world - measuring carbon emissions, - the code of conduct for suppliers of ecological products ¹
Belgium, Brussels Martin Hotels	- bed linen rental - cooperation with Desso, the supplier of recyclable carpets that allow only parts of the carpets to be changed as needed ²
Denmark, Copenhagen Crowne Plaza Hotel	- heating and cooling system based on underground water (reduction of energy consumption up to 90%) - food waste collection for biogas production ³
Sweden, Malmö Orbital Systems Company	- OrbSys orbital shower saves up to 90% of water consumed and 80% of energy from closed recirculation system ⁴
Thailand, Bangkok Six Senses Spas	- building materials from renewable sources - rainwater recycling - solar heating ⁵
England, London Strathmore Hotel	- smart meter for measuring food waste from Winnow Solutions - reduced weight of food waste by 36% - financial savings of approximately £10,900 annually ⁶
Republic of Moldova, Orhei, Trebujeni Vila Roz agro-pension	- the use of natural detergents; - refusal of single-use plastic objects.

1 Hotels In Stockholm <https://www.scandichotels.com/hotels/sweden/stockholm>

2 Tomorrow Needs Today: the sustainable commitment of Martin's Hotels <https://martinshotels.com/configurator/en/index/tomorrow-needs-today-emas>.

3 How the Crowne Plaza Copenhagen Towers in Denmark became one of the Most Sustainable hotels Worldwide. https://sustainability--leaders-com.translate.goog/crowne-plaza-copenhagen-towers-sustainable-hotel-example-denmark/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc

4 Orbital https://www-orbital--systems-se.translate.goog/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc

5 OnLink Services <https://www.onlinkservices.com> › post › activity-continue-Green Initiatives Six Senses Hotels Resorts & Spas /cd=2&hl=ru&ct=clnk

6 Sustainable commercial food waste solutions <https://www.winnowsolutions.com/>

Country	Circular solutions
<p>Republic of Moldova, Chisinau Radisson Blu Hotel</p>	<ul style="list-style-type: none"> - conservation of natural resources and destinations. Radisson Hotel Group strives to reduce its carbon, energy, water and waste footprint as part of the Think Planet concept; reduce the negative impact of business on the planet, improve the ability to provide the value expected by its customers and protect valuable natural resources for future generations. - Energetic efficiency. Investing in energy-saving technologies and tools, developing green building projects, working with owners and investors to invest in sustainability measures, and engaging and educating team members. - carbon reduction. Radisson Hotel Group is committed to science-based net zero by 2050 and is actively working to reduce its carbon footprint by finding energy-efficient solutions and increasingly using renewable energy sources. It works to implement renewable electricity solutions that are carefully designed to achieve the greatest carbon reduction impact. The aim is to reduce the carbon footprint by pursuing a renewable energy supply strategy. -Radisson Hotel Group automatically offsets the carbon footprint of every meeting and event at no cost to customers. Carbon offsetting is done in partnership with First Climate, one of the largest carbon offsetting organizations in the world, supporting projects that combat climate change and make a positive contribution to sustainable development. All selected projects are Gold Standard or Verified Carbon Standard certified. - water management. Addressing the challenge of managing global water resources, water management is a key priority for the Radisson Hotel Group. It focuses on ensuring that water use is equitable in the communities in which it operates. Water management efforts include limiting water use through technological improvements in its facilities and operations, using rainwater and gray water whenever possible. -Radisson Hotel Group works to reduce, reuse, replace and recycle and shares best practices in this area. Work with suppliers to reduce waste and increase recycling. Other key waste management priorities include managing food waste and eliminating single-use plastics wherever possible. -responsible sourcing. Much of a hotel's environmental impact is generated through the products, services and activities it sources. Radisson Hotel Group collaborates with similar suppliers committed to doing business responsibly, offering integrated projects and solutions for hotels. Suppliers are required to comply with the Supplier Code of Conduct, with all applicable laws and regulations, and to require the same from their supply chain, including third party agents. - Ecological labels. Radisson Hotel Group appreciates third-party certification of the hotel's sustainability efforts. It ensures that achievements are fully transparent and credible and assists hotels in identifying areas of opportunity. It collaborates with global ecological labels, recognized by the Global Council for Sustainable Tourism, such as Green Key and EarthCheck, which audit the hotel's performance.

Awareness, or rather the lack thereof, plays a pivotal role in this challenge. Many consumers, when embarking on a journey, may not be fully cognizant of the far-reaching implications of their travel choices. This often results from a lack of readily available information about the environmental and social consequences associated with their tourism-related decisions. Consequently, travelers might not be sufficiently motivated to adopt more circular and sustainable practices during their trips. In addition to awareness, the level of interest exhibited by tourists is a critical factor. The concept of circular tourism, while promising in terms of sustainability, may not yet have gained the widespread appeal and attention it deserves. Many travelers, driven by convenience and traditional tourism practices, might not prioritize circularity principles in their decision-making processes. Factors such as cost, comfort, and familiarity often take precedence over sustainable considerations.

Furthermore, the successful adoption of circularity principles in tourism necessitates a collective and coordinated effort. It's not solely the responsibility of consumers or service providers but requires a synchronized approach from all stakeholders involved. This includes not only tourists and tourism businesses but also government bodies, local communities, and organizations dedicated to promoting sustainable tourism.

To overcome these barriers, it's crucial to engage in comprehensive awareness campaigns and education initiatives targeting both tourists and the broader public. These efforts should highlight the advantages of circular tourism, making it clear that embracing circularity doesn't entail sacrificing comfort or quality but rather contributes to a more sustainable and rewarding travel experience.

Moreover, governments and industry associations should play an active role in incentivizing and supporting circular tourism practices. This can be achieved through the development of policies and regulations that encourage circularity, as well as financial incentives for tourism businesses that adopt sustainable and circular initiatives.

Ultimately, a shift towards a more circular tourism model will require a collective change in mindset, where tourists, service providers, and society recognize the value and importance of sustainable and circular practices in the realm of tourism.

Conclusions

For the tourism sector, circularity represents a strategic approach, particularly when it comes to mitigating its environmental impact, encompassing aspects like waste reduction, pollution minimization, and CO2 emissions curbing. The circular economy offers the potential to disentangle economic growth from resource depletion. The integration of

circularity and the continuous enhancement of resource efficiency within the tourism value chain present a unique opportunity for the tourism sector to embark on a sustainable and resilient trajectory. The sprawling and interconnected value chain of tourism offers numerous avenues for optimizing the utilization of materials and products to provide services, ultimately yielding added value and fostering partnerships, all while reducing waste to nearly zero.

Achieving a successful transition towards a more sustainable and robust tourism model through the application of circular economy principles hinges on collaborative efforts, active public-private partnerships, intergovernmental cooperation, and the development of effective policies and financing instruments.

Despite the growing interest in circularity as a concept, the tourism and hospitality sector remain only partially engaged in the broader discussion. A review of the existing literature reveals that the interpretation and implementation of the circular economy in the tourism industry predominantly concentrates on areas like food waste, energy consumption, water utilization, CO₂ emissions, and climate change mitigation. To yield more accurate indicators and drive progress, the tourism and hospitality sector should refocus its efforts on resource reduction, the reuse of existing products, recycling wherever feasible, and the reconfiguration, replacement, and reevaluation of operational procedures.

Although the international tourism sector contributes significantly to the global economy, its circularity is restrained by the sustainability and circularity levels of sectors with which it intersects. Agriculture, construction, and packaging are some of the pivotal sectors that play an integral role in this regard.

At the local level, tourism often exerts negative impacts on ecosystems, notably instances of overtourism. Additionally, tourism can result in adverse socio-cultural effects on host communities, including the exacerbation of existing inequalities and heightened dependence on tourism-related activities.

The assessment of circularity comes with unique challenges in calculating and depends on the accessibility of information regarding resource utilization and waste generation. While businesses can assess inputs and outputs for a unit of tourist service they provide, tour operators face more intricate challenges due to the need for a comprehensive understanding of the circularity of various components within the tourism package.

In our perspective, circularity should not only be a priority for Moldovan service providers but also for the tourists themselves. Ultimately, it's the tourists who determine how to travel, what activities to partake in at the

destination, and how to make use of local infrastructure. Nevertheless, service providers can significantly influence customer behavior, encouraging them to adopt more circular practices. Given the vast number of service providers in the tourism industry, including transportation, catering, accommodation, and excursions, cooperation among these stakeholders is imperative to create a comprehensive offering of circular tourism guided by circular economy principles.

The primary challenge in the application of circularity principles in tourism remains the limited awareness and interest exhibited by consumers in applying these concepts in practice.

It's noteworthy that scientific literature on tourism features relatively few publications that describe and analyze circularity experiences. This scarcity hinders the ability to compile updated syntheses of the state of transition to circularity principles and restricts the discourse to isolated cases, such as those seen in Trebujeni's Pensiunea Vila Roz and Chisinau's Radisson Blu Leograd Hotel.

References

1. Martínez-Cabrera J, López-del-Pino F. The 10 Most Crucial Circular Economy Challenge Patterns in Tourism and the Effects of COVID-19 (2021) Special Issue Circular Economy in the Service Sector: Current Situation and Future Perspectives, Sustainability 2021, 13(9), 4940; <https://doi.org/10.3390/su13094940>
2. Stoican M., Vărvăruc D, Filip N. Practicing a sustainable tourism in the context of supporting the green economy. In: 30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness [online]: The International Scientific Conference dedicated to the 30th Anniversary of the establishment of the Academy of Economic Studies of Moldova, September 24th-25th, 2021, Chişinău: ASEM, 2022, vol. 1, pp. 223-230. ISBN 978-9975-155-61-8.
3. Hotels In Stockholm
<https://www.scandichotels.com/hotels/sweden/stockholm>
4. Tomorrow Needs Today: the sustainable commitment of Martin's Hotels
5. <https://martinshotels.com/configurator/en/index/tomorrow-needs-today-emas>.
6. How the Crowne Plaza Copenhagen Towers in Denmark became one of the Most Sustainable hotels Worldwide. https://sustainability--leaders-com.translate.google/crowne-plaza-copenhagen-towers-sustainable-hotel-example-denmark/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc

7. Orbital https://www-orbital--systems-se.translate.google/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc

8. OnLink Services <https://www.onlinkservices.com> › post › activity-continue-Green Initiatives Six Senses Hotels Resorts & Spas /cd=2&hl=ru&ct=clnk

9. Sustainable commercial food waste solutions <https://www.winnowsolutions.com/>

А. Григор,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ІСЛАМСЬКА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА: ПРИВАБЛИВІСТЬ ДЛЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

Присвячено дослідженню особливостей функціонування ісламської фінансової моделі. Досліджено ключові аспекти ісламського банкінгу, принципи, що стали фундаментом цієї фінансової системи, базові фінансові послуги ісламських фінансових установ. Визначено стримувальні та підтримуючі фактори поширення їх діяльності на міжнародному та українському фінансових середовищ.

Ключові слова: ісламська фінансова модель, ісламські фінансові інструменти, ріба, гарар, мейсір, халаль

The article is devoted to the study of the peculiarities of the Islamic financial model. The key aspects of Islamic banking, the principles that have become the basis of this financial system, and the main financial services of Islamic financial institutions are studied. The article identifies the restraining and supporting factors for the expansion of their activities in the international and Ukrainian financial environment.

Keywords: Islamic financial model, Islamic financial instruments, riba, garar, maysir, halal.

У цій доповіді ми досліджуємо привабливість мусульманської банківської моделі, заглиблюючись у причини її глобального поширення за межами мусульманських країн, причини за яких безвідсотковий підхід ісламського банкінгу приваблює не лише мусульманських, а й немусульманських клієнтів, а також виклики і перспективи, які він створює для міжнародного фінансового ландшафту.

Метою доповіді є вивчення особливостей і фінансових інструментів, дослідження тенденцій розвитку ісламського банкінгу та можливостей його адаптації до зарубіжних та вітчизняних умов.

Мусульманська модель банкінгу, також відома як ісламський банкінг, - це фінансова система, яка заснована на принципах ісламської моралі та права (шаріату). Ця система привертає увагу та набуває популярності не лише в мусульманських країнах, а й у різних світових фінансових системах. Для цієї моделі визначаються характерні особливості і особливий підхід до ведення будь-яких фінансових операцій. Вони обов'язково повинні погоджуватись з правилами релігії

ісламу. Визначною властивістю є наявність групи заборон, згідно положень шаріату, тобто ісламського права. (табл. 1).

Таблиця 1

Види фінансових послуг за шаріатом

Заборона шаріату	Відповідник в ісламських фінансах	Визначення
Мейсір (пер. з араб.) – азартна гра	Заборона спекуляцій та азартних ігор тощо	Розподіл ризиків, пайова участь. Банк вивчає проект, аналізує ризики, отримує частину прибутку позичальника
Ріба (пер. з араб.) – збільшення	Різні схеми проектного інвестування	Розподіл ризиків, пайова участь. Банк вивчає проект, аналізує ризики, отримує частину прибутку позичальника
Харам (пер. з араб.) – заборонене	«Ісламські вікна» у традиційних звичайних банках	Прийняття банківських послуг до вимог шаріату. Кошти мусульман розміщуються в дозволених ісламом галузях за допомогою механізмів, що не суперечать шаріату
Гарар (пер. з араб.) – небезпека	Такафул – ісламське страхування	Такафул схожий з принципами взаємного страхування. Страхувальник, сплативши страхову премію, стає акціонером компанії і отримує частину її прибутку за підсумками року

* Складено автором за даним [1].

Окрім зазначених заборон ця модель ґрунтується на принципах, які й допомагають їй функціонувати, наприклад: спільне фінансування «ризиків», відсутність застав, неможливість банків впливати на збільшення грошової маси, відкритість договорів, тобто відсутність будь-яких умов тощо. Саме це і створило спеціальні форми фінансових відносин та механізми їх функціонування. Наприклад, такафул – механізм розподілу прибутку і збитків між сторонами, створився за підсумком заборони на невизначеність. Існуючий харам в ісламському праві призвів до формування «ісламських вікон» банківськими інститутами, для того щоб розподілити різні грошові потоки між традиційними банківськими операціями та операціями згідно шаріату. Тому можна сказати, що ісламська економічна діяльність не прагне вирішити основну економічну проблему людства обмежених ресурсів та безмежних потреб. Вона будується на основі Корану і прагне виключно відповідати релігійним нормам.

Ісламські фінансові установи, перш за все, зосереджені на залученні інвестицій, а не на кредитуванні. Це пов'язано як з релігійними переконаннями, так і з економічною доцільністю. Крім того, ісламські

банки забороняють інвестування в віртуальні активи, особливо похідні фінансові інструменти, що знижує або навіть усуває ризик виникнення фінансових криз.

По-друге, ісламські банки фінансують інвестиційні проекти, не надаючи кредити, а вступаючи з клієнтами в пайові угоди. У цих угодах банки є рівноправними учасниками, і вони ділять з клієнтами одночасно прибутки і збитки.

По-третє, ісламські банки залучають кошти через пайові контракти, які не передбачають сплати відсотків, як в традиційних депозитних рахунках. Кошти вкладаються в надійні проекти, а розмір прибутку визначається розподілом майбутніх прибутків між банком і клієнтом. Також, ісламські фінансові установи виключають будь-які можливості невизначених та непередбачуваних ситуацій, що можуть привезти до збитків.

Проте щоб аналізувати привабливість ісламської системи, необхідно розглянути відмінності між іншими актуальними, на даний час, моделями – англосаксонській та універсальній. (табл. 2).

Таблиця 2

Основні відмінності в ісламській і традиційній фінансових моделях

№	Ісламська фінансова модель	Традиційні фінансові моделі
1	Основа діяльності - інвестування	Основа діяльності – кредитування
2	Заборона відсотка. Розподіл прибутку і збитків між клієнтом і банком.	Використання відсотка як плати за кредит
3	Оцінка та аналіз проекту, що фінансується	Перевага проекту з фактором забезпеченості майном
4	Заборона будь-яких спекуляцій	Застосування спекулятивних дій
5	Ризики розподіляються між вкладниками, позичальником та банком	Ризики несуть, в основному, позичальник
6	Діяльність контролюється представниками духовенства	Діяльність контролюється державою
7	Орієнтування на малі та середні бізнеси	Перевага здебільшого надається великим підприємствам

* Складено автором за даним [2].

Завдяки своїм особливостям ісламська фінансова система демонструє позитивні темпи зростання, що підтверджується статистичними даними щодо діяльності банківських установ. (табл. 3). Згідно даних можемо спостерігати поширення мусульманської моделі банкінгу у немусульманських країнах, зокрема в США, Європі та Азії, за загальним обсягом активів ісламських банків за останні 6 років.

Таблиця 3

**Загальні обсяги активів ісламських банків в США, Європі та Азії,
2017-2022 рр.**

Рік	США	Європа	Азія
2017	10 млрд	60 млрд	1,6 трлн
2018	14 млрд	70 млрд	1,8 трлн
2019	18 млрд	80 млрд	2,0 трлн
2020	22 млрд	90 млрд	2,2 трлн
2021	26 млрд	100 млрд	2,5 трлн
2022	30 млрд	110 млрд	2,8 трлн

* Складено автором за даним [3].

Можемо спостерігати зростання в середньому на 15 – 17% щорічно в кожній з вибраних сторін в даному банківському сегменті. (табл. 3). За останні роки дуже чітко спостерігається тенденція до переходу даної моделі в поширену, і більшість провідних західних банків відкривають у себе ісламські відділення або впроваджують спецпідрозділи, «ісламські вікна» у свою структуру, що надають ісламські банківські послуги.

За даними Islamic Finance News [4], сектор ісламського фінансування продовжує демонструвати високі темпи зростання, незважаючи на глобальну економічну кризу. У 2022 р. активи ісламських банків і фінансових інститутів у всьому світі зросли на 17%, досягнувши 2,8 трлн доларів США. Очікується, що в 2023 р. цей показник зросте ще на 15%, до 3,2 трлн доларів США. У 2022 р. в світі діяло понад 1500 ісламських банків і фінансових інститутів у 100 країнах світу. Попри це, у різних частинах світу функціонує понад 500 мусульманських фондів прямих інвестицій, загальні активи фондів яких оцінюються в 20 млрд доларів США.

Стрімкий розвиток мусульманської банківської системи завдячує декільком факторам. По-перше, надання будь-яких послуг у банківській сфері несе набагато менше ризиків і частіше за все виявляється більш прибутковим порівняно з традиційним. Однак для такої співпраці установам необхідно дотримуватися принципів шаріату, які є основою фінансової моделі. По-друге, як уже зазначалось, ісламські фінансові установи розподіляють ризики між вкладниками, використовуючи модель розподілу прибутків і витрат. Це дозволяє їм уникати дефолту і зберігати активи в кризові періоди. Це робить цю систему привабливою для співпраці з фінансовими установами деяких держав, які прагнуть вийти з кризи. Іншим вагомим фактором є розширення спектру фінансових продуктів для закордонного ринку, що включає іпотеку,

ощадні рахунки та інвестиційні фонди. Однозначно, це робить ісламський банкінг більш конкурентоспроможним і привабливим для немусульманської аудиторії також. Наприклад, Великобританія, одна з перших країн яка визнала потенціал ісламської моделі і навіть запровадила нормативно-правову базу у своїй державі для її поширення, що дозволило глобалізуватись цій галузі.

Звичайно, не можна не згадати вплив зростання кількості мусульман в усьому світі та в кожній країні зокрема. Мусульманські діаспори, де не сильно поширена східна культура шукають банківські послуги, що відповідають вимогам їхньої релігії. Згідно чому, попит на них зростає.

Поширення ісламських фінансових продуктів не може бути дуже швидким оскільки існують відмінності в державному законодавстві інших немусульманських країн. Звичайно, як уже зазначалось, на прикладі окремих країн зміни у законотворчому процесі можливі, але вони не можуть бути настільки масштабними та прийнятими за короткий проміжок часу.

Українська банківська система дійсно потребує залучення та використання працюючих інструментів з інших банківських систем. Це б теоретично допомогло запобігати кризовим процесам та зменшило б негативні наслідки можливих криз у банківській та фінансових системах. Тому доцільно розглядати досвід ісламських країн, які мають високий рівень стійкості банківської системи. В Україні проживало станом на 2022 р. в Україні близько 2 мільйонів мусульман. Це становить близько 5% загальної чисельності населення України. Найбільша кількість мусульман проживає в південних і східних регіонах України, де проживають кримські татари, татари, турки та інші мусульманські народи. При цьому іслам є другою за чисельністю релігією після християнства [5]. Тому потенційно розглядати Україну для впровадження даної системи ми можемо.

Проте наразі основною перепоною інвестування ісламськими установами в ринок України є українське законодавство. Статті 48–49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» забороняють банкам діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі й страхування, а також надання безпроцентних кредитів [8]. Це суперечить принципам ісламського банкінгу, які дозволяють банкам займатися цими видами діяльності. У 2022 р. Національний банк України підготував проект закону «Про ісламський банкінг», який передбачає внесення змін до законодавства України, щоб зробити його більш сприятливим для ісламського банкінгу. Станом на 20 липня 2023 р. проект закону «Про ісламський банкінг» все ще знаходиться на розгляді Верховної Ради України. Крім того, в Україні наразі немає жодного банку з іноземним

капіталом, який би був з ісламської країни, що робить неможливим інвестування в економіку України.

Вирішення питань з нормативно-правової бази зможе надати можливість виплат по інвестиційним вкладенням, користування безвідсоткового проценту тощо, що на даний час уже використовується у світі.

Іншою перешкодою до запозичення системи, може стати неготовність українського суспільства до ісламських фінансових інструментів. Принципи шаріату, в основному, незнайомі для більшості українців. Також усі фінансові послуги ґрунтуються на складних математичних розрахунках, що може ускладнити розуміння для пересічного українця механізму роботи окремих моделей.

Отже, стрімке зростання активів ісламських фінансових інститутів, збільшення кількості мусульман у світі, поліпшення та розвиток технічних інструментів фінансового ринку показує що ісламська модель є дуже ефективною. Ісламські фінансові установи виконують практично усі операції, що і традиційні системи, англосаксонська та універсальна, що включає: розрахунково-касові, інвестування коштів у великі галузі економіки (промисловість, сільське господарство тощо), фінансування соціальних проектів. Це служить індикатором того що ця система інтенсивно розвивається і активно переходить за межі мусульманських країн.

В Україні уже існує потреба, яка може слугувати у майбутньому для залучення ісламських фінансових інститутів. Проте наразі немає відповідних передумов для розвитку цих механізмів та послуг. Також, недостатній досвід співпраці між вітчизняними та ісламськими фінансовими установами, особливо у сфері використання специфічних фінансових інструментів, що поширені в мусульманських країнах, є однією з перешкод розвитку ісламського банкіngu в Україні. Крім того, подібна співпраця вимагає внесення змін у законодавство та нормативно-правову базу, що потребує тривалого вивчення зарубіжного досвіду. Використовуючи цей досвід, поточні українські помилки та дієві послуги банківських систем інших країн, можна створити дієву економіку, яка зможе підвищити рівень співробітництва з світовими організаціями.

Список використаних джерел

1. Пшик Б.І. Ісламська фінансова модель: особливості, фінансові інструменти, світові тенденції. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 2. С. 20-24.

2. Мозговий О.М., Субочев О.В., Юркевич О.М. Основні моделі функціонування ісламських фінансів: критичний погляд. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 6. С.20-25.
3. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org>.
4. Islamic Finance News. URL: <https://www.islamicfinancenews.com>.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Thomson Reuters. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en.html>.
7. Що заважає притоку арабських інвестицій в Україну? URL: http://islam.in.ua/4/ukr/full_articles/6243/visibletype/1/index.html.
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1587-18>.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

Dinh Thu Ha, MA.,
*Faculty of Political Economics, Academy of Journalism and
Communication (Vietnam)*
Phan Minh Duc, PhD.,
*Department of International Cooperation, Academy of Journalism and
Communication (Vietnam)*

**VIETNAM'S ECONOMIC STRUCTURAL TRANSFORMATION:
A JOURNEY FROM AGRARIAN ROOTS TO MODERNIZATION
IN THE GLOBALIZATION CONTEXT**

Vietnam's economic transformation, instigated during the Đổi Mới era, has evolved to reflect contemporary global contexts. The latest vision from the 13th Congress of Vietnam's Communist Party delineates a pathway towards an internationally integrated market economy underpinned by socialist ideologies. Key focal points include establishing a full-fledged market economy, adhering to socialist principles in economic operations, advancing industrialization and modernization, strengthening international integration while maintaining autonomy, and prioritizing infrastructure and balanced urban growth. This transformative journey has showcased noteworthy accomplishments, such as robust GDP growth and the emergence of diverse domestic markets. The restructuring has catalyzed a shift from an agrarian economy towards a balanced trifecta of agriculture, industry, and services. Furthermore, the Vietnamese government has actively pursued international integration, attracting significant foreign investments. This research provides an overview of Vietnam's economic metamorphosis, emphasizing its implementing contents and results of the reforms. Such insights are vital for grasping the nuances of economic reform in developing nations, with Vietnam serving as a distinctive exemplar.

Keywords: structural transformation, Vietnam's reform, economic restructuring, economic innovation, economic liberalization, industrialization, urbanization

1. Introduction

Economic structural transformation, involving the shift from agrarian systems to diversified, urbanized, and service-oriented ones, has been central to economic discourse for decades. Historically, the dawn of the industrial revolution in the late 18th century marked a pivotal juncture in economic structural transformation. As machines and technological innovations began to replace manual labor, economies, primarily in the West, experienced a profound shift from agriculture to manufacturing. This epochal change was not

merely about substituting one sector for another but represented a broader metamorphosis in production processes, labor markets, and even societal norms and values (Robert C. Allen, 2017).

In contemporary times, the widely recognized concept of economic structural transformation is the reallocation of economic activity across three broad sectors (agriculture, manufacturing, and services) that accompanies the process of modern economic growth, shaping the trajectory of economies worldwide (Berthold H., Richard R. & Ákos V., 2013). Vietnam exemplifies rapid structural transformation. Historically, French colonization in the mid-19th century set the stage for this shift, with the South designated for agricultural production and the North for manufacturing. However, after the 1954 division, North Vietnam embraced communism and the South, capitalism. Though the period between 1976 and 1986 saw attempts to integrate the North and South, this was a period when Vietnam faced a serious socio-economic crisis and many important targets of the 5-year plan were not achieved, leading to a waning trust in the Party and the State's governance (Ministry of Education and Training of Vietnam, 2021).

The launch of *Đổi Mới* in 1986 marked a turning point, helping Vietnam transition from one of the world's poorest nations to a middle-income economy. The term "*Đổi Mới*" itself is a general term in Vietnamese meaning "innovate" or "renovate". Central to Vietnam's transformation has been economic liberalization, a reduction in the dominance of state-owned enterprises, and an embrace of a market-oriented approach. While agricultural GDP contribution dwindled, industry and services burgeoned. Key sectors witnessed substantial growth, propelling Vietnam into an era of industrialization and modernization. The rise of the digital economy has further accelerated this trend. Today, through policy adjustments and updates appropriate to the contemporary development context, Vietnam targets becoming a high middle-income country by 2030 and high-income one by 2045 (The Communist Party of Vietnam, 2021).

Vietnam's journey of economic structural transformation serves as a compelling case study for emerging economies worldwide. With this research, the authors aim to delve into the specifics of Vietnam's reforms, focus on their impact on the economy and how they have shaped the economic trajectory.

2. Literature Review

(Alcorta, Ludovico, and others (eds), 2021) provides a thorough and systematic exploration of structural change and its implications for economic development. It delves into the historical trends, drivers, and determinants of structural transformation, providing a solid empirical foundation for understanding these complex processes. While focusing more on analyzing

practical data, (Berthold H., Richard R. & Ákos V., 2013) synthesizes and evaluates recent advances in the research on structural transformation. It presents the stylized facts of structural transformation across time and space, develops a multi-sector extension of the growth model and connecting it to measures of structural transformation. However, it is noteworthy that their analysis is more focused on advanced economies, leaving a gap in understanding the nuances of structural transformation in developing contexts. This gap is particularly significant given the unique challenges and pathways that less developed economies might experience in their structural transformation processes.

After discussing the conventional view of structural transformation and indicating stylized facts of economic development, (Kunal S., 2019) challenges these conventional views, highlighting the unique paths that low-income economies might take. He points out that in structurally underdeveloped economies, workers are moving directly from agriculture to services, bypassing the manufacturing sector, which has traditionally been associated with higher productivity gains. (Jistin Y.L. & Haipeng X., 2023) provides a theoretical framework for understanding structural transformation in economies and efficient resource allocation in a market mechanism. The authors identify three fundamental attributes of structures - organization, duration, and transformation - and propose a theoretical framework to model the dynamics of economic activities and their structures over time. Their work sheds light on various debated issues in economic development, demonstrating the versatility and applicability of their framework across different economic structures and stages of development.

Related to economic structural transformation in Vietnam, (Path K., 2020) provides a comprehensive analysis of Vietnam's economic development since the Đổi Mới reforms, highlights the significant progress made, but also underscores the critical challenges that lie ahead. (Sarma V, Paul S & Wan G., 2017) further delves into the impact of structural transformation on growth and income disparity in Vietnam, highlighting the uneven nature of growth and its propensity to benefit the affluent more than the lower income groups. (Brian M. & Nina P., 2013) quantifies the impact of structural change on labor productivity in Vietnam, attributing a significant portion of the growth in aggregate labor productivity to reforms in agriculture, enterprises, and international integration in this process. (Tan P. N. , 2015) focuses on the role of economic structure, especially the structure of industrial products, in the economic take-off of developing countries, with a specific emphasis on Vietnam. Vietnam's growth situation in the period from 1986 to 2012 indicated that the economic structure is dependent on a less competitive industry, resources exploitation, and intensive laborers. (Kien T.N., 2014) explores the

evolution of manufacturing employment and wages in Vietnam, revealing the significant labor shift from agriculture to manufacturing, driven largely by the private sector and foreign-invested enterprises.

Generally, the studies indicate that economic structural transformation plays a pivotal role in fostering economic growth. Key indicators of this transformation include employment shares, value added shares, and consumption expenditure shares. Like many emerging economies, Vietnam underwent major structural shifts that led to substantial economic progress, thereby improving the quality of life for its citizens. The country experienced a major shift of workers from agriculture to manufacturing, propelled by private companies and foreign-invested enterprises. This was a direct outcome of the Vietnamese government's post-1986 *Đổi Mới* policy, which promoted private enterprise growth and foreign investment.

3. Research Methodology

This research employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative analyses to provide a comprehensive understanding of Vietnam's economic structural transformation.

Data Collection

Key sources include the General Statistics Office of Vietnam, the World Bank, and publications from the Ministry of Planning and Investment of Vietnam. This data provides a historical perspective on Vietnam's economic development, sectoral changes, and performance indicators such as GDP growth, foreign direct investment inflows, and changes in the employment structure. For the qualitative aspect, the research will involve content analysis of policy documents, official government publications, and speeches from key government officials.

Data Analysis

The quantitative data will be analyzed using various statistical models. Trend analyses are conducted to understand the trajectory of economic change, sectoral shifts, and their impacts on employment and income distribution. Comparative analyses are performed to benchmark Vietnam's situation against other transitioning economies.

Triangulation

To enhance the reliability and validity of the research findings, triangulation is employed. This involves cross-verifying information from different sources and methods. The consistency of data from government reports, international databases, and primary data helps in validating the findings. Discrepancies, if any, are critically examined and addressed to ensure the robustness of the research.

4. Results of structural transformation analyses

4.1. The contents of the economic structural transformation in Vietnam

4.1.1. Market economy and its principles

The Vietnamese government has shifted its economic model towards a more liberalized approach, developing a fully functional market economy following the market economy principles. Rather than relying on central planning, the market forces of supply and demand play pivotal roles in determining product availability and pricing. Vietnam accentuates the importance of applying consistent market prices to goods and services, even essential public services. It further promoted the development of production factor markets, stressing the role of various modern transaction methods, including e-commerce, in driving economic growth.

4.1.2. Socialist orientation in economic operations

Despite the market-driven approach, the Vietnamese economy's foundation remains socialist. This socialist nature is most evident in two aspects:

a) Development Goals: The Vietnamese government prioritizes a holistic development approach, emphasizing wealth, strength, democracy, equity, and civilization, with the populace as the core focus.

b) Ownership Structure: Since the 1986 Renovation, Vietnam allowed for private ownership of small businesses alongside state-owned and collectively-owned companies. Today, building on economic component theories, Vietnam acknowledges the importance of diverse economic sectors in its socialist-oriented market economy. The state economy is pivotal for macroeconomic stability, guiding economic and social growth, and rectifying market shortcomings. The collective and cooperative sectors focus on member services, collaboration, and efficiency enhancement. Cooperatives are encouraged to form broader associations. The private sector, seen as a key growth driver, is encouraged across all lawful domains, aiming to evolve into globally competitive entities. The foreign-invested sector is crucial for capital mobilization, technological advancement, management modernization, and expanding export avenues.

4.1.3. Industrialization and modernization

Vietnam's economic restructuring aligns with industrialization and modernization objectives. This transformation is evident in the increased GDP contribution from industries and construction (collectively referred to as industry), and from commerce - services (collectively referred to as services), with a simultaneous decline from agriculture, forestry, and fisheries (collectively referred to as agriculture). Such changes indicate a broader shift towards modernization across various economic sectors.

4.1.4. International integration and autonomy

Vietnam emphasizes developing a modern, internationally integrated economy. It seeks to create a conducive environment for investment and business, actively attracting foreign direct investments. Concurrently, it underscores the importance of economic independence, promoting domestic enterprises as the nation's economic backbone. Diversifying forms of international economic integration and international economic relations, avoiding dependence on one market, one partner, enhancing resilience against external fluctuations, and proactively safeguarding domestic economic interests are key strategic goals.

4.1.5. Infrastructure building, urban development and balanced growth

Infrastructure development and urbanization act as catalysts for economic restructuring. Addressing associated social issues, such as employment, education, and environmental challenges, is paramount to ensure balanced growth.

4.2. The achievements of the Vietnam's economic structural transformation

4.2.1. The implementation of market mechanisms has significantly propelled Vietnam's economic growth and formed new markets

Vietnam's market mechanism has experienced significant changes since its Đổi Mới reforms. The shift from a centrally planned to a market economy has positioned Vietnam as one of the most dynamic emerging nations in East Asia. Among the most remarkable achievements is the country's impressive average GDP growth rate of 6.45% annually over 37 years, from 1986 to 2022. By 2022, the nation's GDP soared to \$358.92 billion, showcasing an 8.02% growth rate from the previous year.

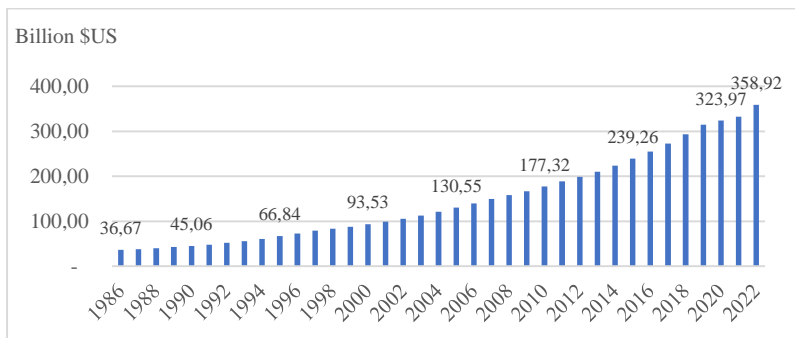

Fig. 1. GDP (constant 2015 US\$) of Vietnam since the Đổi Mới

Source: Compiled by the authors (World Bank, 2023)

This growth trajectory elevated Vietnam from being among the world's poorest nations to a lower-middle-income country in just over three decades. Vietnam's GDP per capita in 2022 was \$4,163.5 (World Bank, 2023), almost ten times higher than in 1986 when the country commenced its transformation. Vietnam successfully reduced extreme poverty within its borders from 50% in 1990 to around 2% in 2018 (World Bank & IFC, 2021). This rate continues to decrease to approximately 1.2% in 2000 (Trung D.N. & Quynh T.L.D, 2022).

4.2.2. Vietnam enterprises' bolstering inherent strengths within innovated ownership structures

Before the initiation of the Đổi Mới reforms in 1986, Vietnam's economy was primarily driven by state-owned enterprises. The subsequent economic liberalization led to a diversified array of ownership structures encompassing state-owned enterprises (SOEs), non-state entities (comprising private and collective ownership), and foreign-invested firms. By the end of 2021, non-state enterprises, predominantly private-owned companies, contributed an impressive over 50% to Vietnam's GDP. This highlights the escalating influence of private capital in the national economy. In contrast, the contribution of the state-owned sector to the GDP has seen a relative downturn, standing at approximately 21.2% by 2021. Foreign-invested enterprises contribute the least, at 20%, slightly increased compared to the previous year (General Statistics Office of Vietnam, 2023).

Regarding to quantity, SOEs have witnessed a decline from over 12,000 in the 1990s to approximately 1,963 by 2022, making up a mere 0.3% of Vietnam's enterprises. Out of these, only 918 are wholly state-owned. Conversely, non-state enterprises and foreign-invested firms have experienced remarkable growth. The former counts 660,055 entities, which is 96.5% of the nation's enterprises. The latter, foreign-invested enterprises, number 22,242, accounting for 3.3% of all enterprises in Vietnam (Ministry of Planning and Investment of Vietnam, 2022). They both play a pivotal role in employment generation and substantial contributions to the state's revenue.

4.2.3. The economic sector structure of Vietnam has changed towards industrialization and modernization

Vietnam's economic sector restructuring in recent decades has significantly altered its economic composition. Originally an agrarian-focused economy, the country has seen a decline in agriculture's GDP contribution from over 42% in the late 1980s to about 11.9% by 2022. In contrast, the industrial sector's GDP share substantially rose from 23% to 38.3%, and the service sector impressively grew from 35% to 41.3% over the same period (General Statistics Office of Vietnam, 2023).

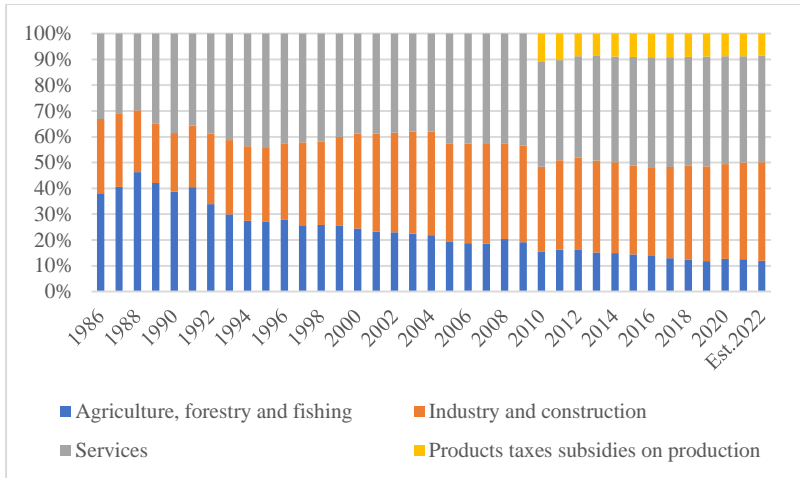

Fig. 2. The economic sectors' contribution in Vietnam's GDP
Source: Compiled by the authors (General Statistics Office of Vietnam, 2023)

4.2.4. Vietnam has actively pursued international integration, attracting substantial foreign investments

Implementing economic liberalization, Vietnam issued the Law on Foreign Investment in Vietnam in 1987, which, through many amendments, is now the Investment Law. Since then, benefiting from its strategic location, competitive labor costs, and an improving business environment, Vietnam has emerged as an attractive destination for foreign direct investment (FDI). Immediately following the enactment of the new law, net FDI inflows into Vietnam surged dramatically from \$40,000 in 1986 to \$10.36 million in 1987. The marked growth trend has persisted since then. By 2022, this indicator reached to 17.9 \$ billion. Over the past decade, the average annual growth rate of net FDI inflows into Vietnam has consistently been at 9%.

Foreign investors predominantly funneled capital into Vietnam's processing and manufacturing sectors, investing over \$16.8 billion, which constitutes 60.6% of the national capital in this sector (Ministry of Planning and Investment of Vietnam, 2022). These foreign-invested enterprises primarily target the export market. Besides, Vietnam's proactive economic openness and integration have yielded notable successes in international trade. The total trade turnover has surged from \$5.2 billion in 1990 to \$730.2 billion in 2022. The FDI sector significantly bolstered Vietnam's exports, contributing \$276.76 billion, or 74.4% of 2022's total export turnover. This led to a trade surplus of \$41.9 billion, compensating for the domestic sector's \$30.7 billion

deficit and resulting in an overall surplus of \$11.2 billion (Trang H. V., 2023), reinforcing a healthy balance of payments and macroeconomic stability.

4.2.5. Vietnam is harmonizing swift expansion with sustainability in urbanization

Vietnam's rapid economic ascent since 1986 has spurred significant urbanization. From housing 20% of the nation's populace in urban areas in 1986, this figure rose to 39% by 2022. This urban shift has seen workers transition from rural agriculture to urban industrial and service sectors, with an urban population growth rate of 3.2% annually (World Bank, 2023). To manage this, Vietnam promoted rural industrialization and prioritized transfers to less affluent regions, facilitating the expansion of essential services and infrastructure.

By 2022, Vietnam boasted 888 urban zones, predominantly small to medium-sized, evenly distributed nationwide (Ministry of Construction of Vietnam, 2022). Urban economies burgeoned at 12-15% annually, contributing roughly 70% to the national GDP. Five central cities, despite housing only 22% of the populace, contributed 46.8% of the GDP and attracted substantial foreign investment (Huong T. D., 2023).

To support economic growth, infrastructure development has been paramount. Between 2010 and 2017, 53% of the received Official Development Assistance (ODA) was directed towards infrastructure (OECD, 2019). Vietnam's emphasis has been on transport - roads, airports, and seaports. Infrastructure investment, at 5.7% of the GDP, is Southeast Asia's highest. According (World Economic Forum, 2019), Vietnam ranked 77/141 in overall infrastructure quality, 66th in transportation infrastructure and 87th in utility infrastructure.

5. Policy Implications and Conclusion

A country, coming out of a long war, will witness the fact that resources for development will be very limited. In that context, the State's operating policy plays a pivotal role in changing the face of the country's economy. There has been a time after 1975, when wartime economic management policies were still applied in a peaceful context, which partly reduced the development momentum of the Vietnamese economy. However, the turning point has been being created when policymakers begin to change their thinking and perspective, especially when an extensive international partnership as a premise for a change in a country's internal strength is established. Among them, policies for international economic integration, restructuring of state-owned enterprises, industrialization and modernization of production within a focus of the digital economy, or sustainable development policies with foreign

investments but not forgetting the country's sacred economic autonomy are all great lessons that Vietnam has learned in the previous growing period.

The change of an economy in the current era of dynamic globalization cannot be based on rigidity and conservatism in state governance, but on the flexibility, ingenuity and a very clear political determination of the country's executives. That is also a characteristic of the socialist-oriented market economy in Vietnam in the contemporary world.

References

1. Alcorta, Ludovico, and others (eds). (2021). *New Perspectives on Structural Change: Causes and Consequences of Structural Change in the Global Economy*. Oxford: Oxford University Press. doi:<https://doi.org/10.1093/oso/9780198850113.001.0001>
2. Berthold H., Richard R. & Ákos V. (2013, April). Growth and Structural Transformation. Cambridge: National Bureau of Economic Research. doi:<https://doi.org/10.3386/w18996>
3. Brian M. & Nina P. (2013, November). Moving out of Agriculture: Structural Change in Vietnam. Cambridge: National Bureau of Economic Research. doi:<http://dx.doi.org/10.3386/w19616>
4. General Statistics Office of Vietnam. (2023). Gross domestic product at current prices by economic sector. Retrieved October 25, 2023, from <https://www.gso.gov.vn/en/px-web/?pxid=E0302&theme=National%20Accounts%20and%20State%20budget#>
5. General Statistics Office of Vietnam. (2023). Gross domestic product at current prices by types of ownership and by kinds of economic activity. Retrieved October 25, 2023, from <https://www.gso.gov.vn/en/px-web/?pxid=E0304-05&theme=National%20Accounts%20and%20State%20budget>
6. Huong T. D. (2023, June). Di cư và đô thị hóa tại Việt Nam - Góc nhìn từ những con số. *Tạp chí Con số Sự kiện*. Retrieved October 25, 2023, from <https://consosukien.vn/di-cu-va-do-thi-hoa-tai-viet-nam-goc-nhin-tu-nhung-con-so.htm>
7. Justin Y.L. & Haipeng X. (2023, September). Endogenous structural transformation in economic development. doi:<https://doi.org/10.48550/arXiv.2011.03695>
8. Kien T.N. (2014, January). Economic reforms, manufacturing employment and wage in Vietnam. The Australian National University. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/300920392_Economic_reforms_manufacturing_employment_and_wage_in_Vietnam

9. Kunal S. (2019). Structural Transformation around the World: Patterns and Drivers. *Asian Development Review*, 36(2), 1-31. doi:https://doi.org/10.1162/adev_a_00130
10. Ministry of Construction of Vietnam. (2022). *Báo cáo về tình hình phát triển đô thị năm 2022*. Retrieved from https://moc.gov.vn/Images/editor/files/BXD_5745-BXD-PTDT_19122022.pdf
11. Ministry of Education and Training of Vietnam. (2021). *History of the Communist Party of Vietnam*. Hanoi: Chính trị Quốc gia Sự thật.
12. Ministry of Planning and Investment of Vietnam. (2022). *Report on foreign direct investment in 2022*. Retrieved October 25, 2023, from <https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/2022/Report-on-foreign-direct-investment-in-2022-403479.aspx>
13. Ministry of Planning and Investment of Vietnam. (2022). *Sách trắng Doanh nghiệp Việt Nam*. Hanoi: Thống kê. Retrieved from <https://www.gso.gov.vn/wp-content/uploads/2022/11/Sach-trang-DN-2022.pdf>
14. OECD. (2019). *Transition Finance Country Study Viet Nam*. Retrieved from [https://one.oecd.org/document/DCD/DAC\(2019\)35/En/pdf](https://one.oecd.org/document/DCD/DAC(2019)35/En/pdf)
15. Path K. (2020). The Origins and Evolution of Vietnam's Doi Moi Foreign Policy of 1986. *TRaNS: Trans-Regional and -National Studies of Southeast Asia*, 8(2), 171-185. doi:10.1017/trn.2020.3
16. Robert C. Allen. (2017). *The Industrial Revolution: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
17. Sarma V, Paul S & Wan G. (2017, March). Structural Transformation, Growth, and Inequality: Evidence from Viet Nam. Asian Development Bank Institute. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/231546/adbi-wp681.pdf>
18. Tan P. N. . (2015). Structural Transformation to Take Off Economy in Developing Nations: Research on Theory and Practice in Vietnam. *Journal of World Economic Research*, 4(1), 1-14. doi:10.11648/j.jwer.20150401.11
19. The Communist Party of Vietnam. (2021, February 1). Resolution of the 13th National Congress. Hanoi, Vietnam. Retrieved from <https://baochinhpheu.vn/toan-van-nghi-quyet-dai-hoi-dai-bieu-toan-quoc-lan-thu-xiii-cua-dang-102288263.htm>
20. Trang H. V. (2023). Đóng góp của đầu tư trực tiếp nước ngoài đối với kinh tế Việt Nam giai đoạn 2016 - 2022 và khuyến nghị chính sách. *Tạp chí Ngân Hàng*. Retrieved October 25, 2023, from <https://tapchinganhang.gov.vn/dong-gop-cua-dau-tu-truc-tiep-nuoc-ngoai-doi-voi-kinh-te-viet-nam-giai-doan-2016-2022-va-khuyen-nghi.htm>

21. Trung D.N. & Quynh T.L.D. (2022, April). A Relationship Between Financial Inclusion and Poverty in Vietnam. *Tạp chí Ngân Hàng*. Retrieved from <https://tapchinganhang.gov.vn/tai-chinh-toan-dien-va-doi-ngheo-truong-hop-o-viet-nam.htm>
22. World Bank & IFC. (2021). *Creating Markets in Vietnam*. Retrieved from <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/cpsd-vietnam-v2.pdf>
23. World Bank. (2023). *The World Bank Data*. Retrieved October 25, 2023, from <https://api.worldbank.org/v2/en/country/VNM?downloadformat=excel>
24. World Bank. (2023). *The World Bank Data*. Retrieved October 25, 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL?end=2022&locations=VN&start=1986>
25. World Economic Forum. (2019). *The Global Competitiveness Report 2019*. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

V. Donets,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

THE ROLE OF UKRAINE IN THE DYNAMICS OF GLOBAL SUPPLY CHAINS AND TRADE ROUTES: SECURITY ASPECT

Ukraine has emerged as a key player in the intricate web of global supply chains and trade routes, with its strategic location, abundant agricultural resources, and evolving geopolitical dynamics shaping its impact on international commerce. This article explores the multifaceted role of Ukraine in the global supply chain, emphasizing its significance in the trade of essential commodities such as grain, energy resources, and manufactured goods. By analyzing the key factors that have forced Ukraine into this critical position, including its geographical positioning, agricultural prowess, and recent geopolitical developments, this article provides insights into the country's contributions to global trade and the potential ramifications for both regional and international economies. Furthermore, it delves into the challenges and opportunities that Ukraine encounters in maintaining its pivotal role and the strategies it employs to navigate the ever-evolving landscape of global commerce. The article examines the impact of Russian aggression on the territory of Ukraine and how it relates to the logistical issues of the modern world. The article proves how important Ukrainian exports are for preventing a food crisis around the world. Examples of countries that depend on Ukrainian exports are given. It also identifies the main roads and transportation corridors between Ukraine and Europe and how recent conflicts with Ukraine's allies are leading to a global crisis. The article identifies trends in the transportation of goods in 2023 and changes in global supply chains.

Keywords: *food security, global supply chain, agricultural sector, maritime space, major export customer, supply chain disruption, transit points for trade, grain deal*

Introduction. Ukraine's contribution to global food security is significant, as underscored by United Nations data from 2022, which identified Ukraine as the foremost player in the sunflower oil market, boasting a market share of approximately 45%. Additionally, Ukraine also secured its position as the third-largest producer of corn, barley, and rapeseed.

Regarding wheat production, in 2021, Ukraine achieved the status of being the world's sixth-largest producer. Owing to substantial grain exports in previous years, several nations have developed a reliance on Ukrainian grain. According to the World Food Program, countries such as Lebanon, Djibouti, Pakistan, Somalia, Mauritania, and Eritrea fulfill over half of their wheat

requirements through Ukraine. In a broader context, Ukraine's grain plays an indispensable role in meeting the needs of Africa, the Middle East, and South Asia.

Such a strong dependence on Ukrainian grain means that any disruption in the supply chain could have serious consequences for these countries.

Prior to the commencement of the extensive invasion, there was little consideration given to the destination of grain supplies and the pivotal role Ukrainian grain played in ensuring food security in specific nations. Ukrainian grain unexpectedly emerged as a vital factor in alleviating hunger in developing countries. The aggression by Russia could have resulted in millions of people facing food shortages, given that over 20 million tons of grain were inaccessible in Ukraine in 2022 (*Forbes Ukraine, 2022*).

The maritime blockade has not only disrupted the delivery of grain to developing nations but has also severed the primary routes connecting Europe and Asia, affecting one of Ukraine's major export customers, China. Furthermore, the recent dispute between Ukraine and Poland has led to the closure of a crucial trade route, resulting in significant repercussions for all of Europe.

The war started by Russia has brought a new wave of supply chain disruption for businesses in industries ranging from food producers to metals, chemicals, plastics and glass. Both Russia and Ukraine are major exporters of some of the world's most important commodities; according to the latest data, 374,000 businesses worldwide rely on Russian suppliers and 241,000 businesses use Ukrainian suppliers. Together they export about 30% of the world's wheat, 60% of the world's sunflower oil and about 20% of the world's corn (*Nelson, 2023*). Ukraine is an important player in the international grain market, one of the guarantors of food security in the world, and has the potential to increase grain production and exports. According to the results of the 2019/2020 marketing year, Ukraine became a "silver medalist" in terms of exports of all grain crops, behind only the United States.

Due to its specific geographical location, Ukraine is one of the most important transit points for trade between different countries. Ukraine is located at the crossroads of transportation routes between Europe and Asia and is home to a part of the Trans-Siberian Railway, which connects it to Asian countries, particularly Kazakhstan, and allows for the transit of goods between Europe and Asia.

Discussion. The key routes were the sea corridors. Farmers and metallurgists are Ukraine's main exporters. Out of \$68 billion in exports last year, they earned \$41 billion. And almost everything they sold abroad went through seaports - 160 million tons of cargo per year. For example, the ports of Odesa and Mykolaiv export more than 90% of grain, 70% of iron ore, and

85% of ferrous metals. But Russian warships have blockaded the ports, leaving the country with a functioning railroad and three ports on the Danube: Izmail, Reni, and Ust-Dunaisky. In normal times, only 11% of exports went by rail, and another 10% through these ports. Thus, the main route for exports now is through 11 rail ports (*Ulyanyts'kyi & Kryts'ka, 2023*).

The exacerbation of the food crisis was mostly averted through the well-known "grain deal" that included Ukraine, the UN, Turkey, and the Russian Federation. Despite Russia's ongoing interference, this agreement remained in effect for a year, running from July 2022 to July 2023. As of October 2023, Ukraine has successfully resumed exports through three ports using a new route that passes through the territorial waters of Bulgaria and Romania, ultimately reaching Turkey. Nevertheless, it's worth noting that the sea route isn't the sole means for Ukrainian grain to access global markets.

Ukraine was forced to find new export routes for its grain after its Black Sea ports were blockaded. China and other Far Eastern exporters that previously sent goods via Russia's railways to Europe are looking for alternative routes not compromised by sanctions. European countries are importing gas from Azerbaijan and North Africa, and liquefied natural gas (LNG) from the US, as they seek to fully free themselves from dependence on Russia.

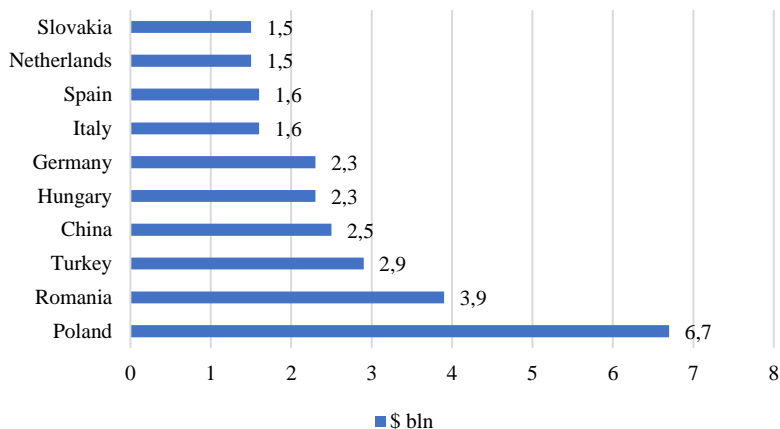

Fig. 1. Countries where Ukraine exported the most in 2022

Source: Forbes Ukrayina, 2023

After the start of the full-scale invasion, Russia blocked Ukrainian ports in the Black Sea, through which the country exported most of its grain. Ukraine and its partners began looking for alternative ways to export grain. In July

2022, the ports were unblocked and the Grain Agreement on the export of grain by sea was launched, but by then alternative routes were already in place - "solidarity routes" through European countries. The main routes were to Moldova and Romania, Slovakia and Czech Republic, and of course through Poland, as Ukraine shares a border big enough to make exporting goods easier. In 2022, Ukraine exported about 600,000 tons of agricultural products to Poland, 50% of which were in transit. The largest importers of agricultural products in 2022 were Romania, China, Spain, and Turkey (*Tarasovs'kyi, 2023*).

The official representative of the EU External Action Service, Peter Stano, said that as of August 2023, more than 40 million tons of Ukrainian products had been exported via these routes.

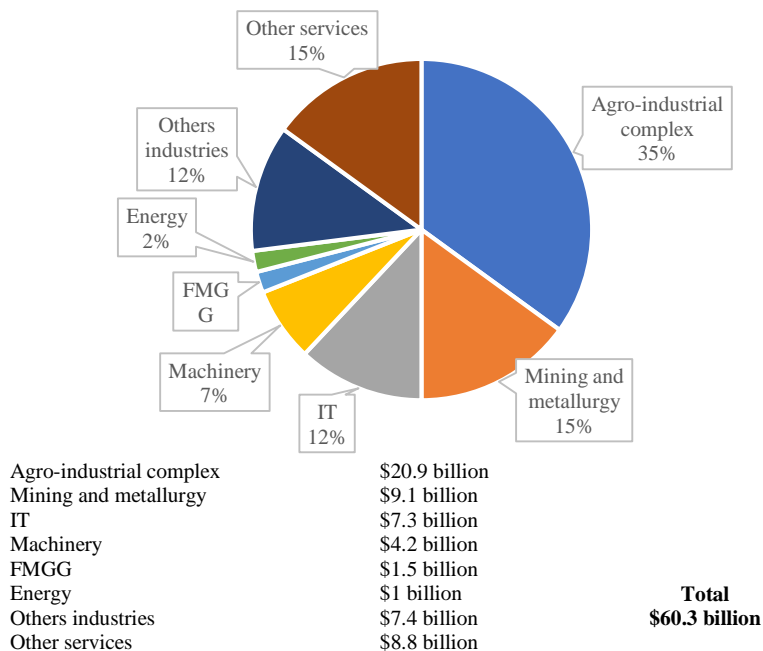

Fig. 2. Total Ukrainian export 2022

Source: Ulyanyts'kyi & Kryts'ka, 2023

The solidarity routes worked as transit, but Ukraine sold some of its grain to neighboring countries such as Poland, Romania, Slovakia, and others. Quotas on Ukrainian imports, which were regulated by the EU-Ukraine

Association Agreement signed in 2014, were no longer in effect as of July 2022, when the EU canceled them and all duties and fees on Ukrainian goods (*Yevropeys'ka pravda*, 2023).

In 2022, Ukraine's exports to the European Union reached €27.6 billion, marking a growth of more than 15% compared to the prior year. This increase was facilitated by the establishment of Solidarity Lanes, enabling Ukraine to transport its goods by road, rail, and inland water routes. These lanes became essential after Russia's unwarranted and unjust invasion of Ukraine and its subsequent blockage of Ukrainian seaports. Ukraine's main exports to the EU by value are cereals (16.5% of total exports), oil seeds (11.7%), animal or vegetable fats and oils (10.7%), iron and steel (9.3%), and ores, slag and ash (8.4%). In 2022, Ukraine overtook the US as the third-biggest source of EU agrifood imports (*European Commission*, 2023).

As a result of logistical problems, the increased flow of agricultural products from Ukraine caused complications in the markets of 5 neighboring countries. The main export routes are sea and river ports (almost 65% as of August 2023), railways (almost 25%), and road transport (almost 7%). Ukrainian agricultural producers are under pressure from both sides: on the one hand, Russia is blockading the sea and shelling infrastructure on the Danube, and on the other, the EU is slowing down agricultural exports and world prices are falling.

Farmers in the countries bordering Ukraine eventually began to protest against the import of Ukrainian grain. Farmers from Poland, Romania, Hungary, Bulgaria, and Slovakia argued that the additional supply of grain on their markets affected prices for local grain. The European Commission estimated that as of spring 2023, they had lost at least €417 million from the influx of cheaper Ukrainian grain into their markets.

Thus, Slovakia, Poland, and Hungary have unilaterally banned imports of agricultural products from Ukraine. Poland's ruling party is particularly eager to stem the flow, as its success in the October 15 elections is closely tied to its support base of rural residents who are unhappy with the increase in Ukrainian agricultural imports (*Suspilne.media*, 2023).

Solutions and the future of Ukrainian exports. Unblocking Ukraine's ports for all groups of goods will increase GDP by 10% and bring about UAH 135 billion in revenues to the budget per year. In addition, under optimistic forecasts, it will be possible to restore about 500 thousand jobs.

In a month, Ukraine can export about 0.5 million tons of grain and processed products by rail, 10 times less than before the war, says Taras Vysotsky, Deputy Minister of Agrarian Policy. Currently, up to 20,000 tons of grain are transported by rail per day. For comparison, about 150,000 tons used to pass through ports.

Ukraine is currently losing \$1.5 billion a month on grain exports. By the end of the year, due to logistical problems, grain exports could drop by 85%, to about \$2.4 billion, says Oleh Nyvievsky, vice president of the Kyiv School of Economics. Oil exports will also drop fivefold (*Forbes Ukraine*, 2022). Out of last year's \$68 billion, Ukraine may lose \$30-40 billion in foreign exchange earnings from exports, says Oleksandr Martynenko, head of the corporate analysis department at ICU Group. In order to keep the economy going in such conditions, Nyvievsky says Ukraine will have to rely on "multibillion-dollar aid" from the West.

Conclusion. Before Russia's full-scale armed invasion, Ukraine exported an average of 5-6 million tons of agricultural products per month, mostly through its maritime infrastructure in the Black Sea. In August 2023, despite all the obstacles, Ukraine managed to increase its agricultural exports to 4.3 million tons, which is 16% more than in July. The Danube River ports remained the most efficient channel, transporting 64% of exports in August.

Ukraine's share of global exports amounted to 7%, which is quite a decent figure and the sixth highest in the world. According to the results of a difficult 2022, Ukraine's exports of goods amounted to 100 million tons totaling USD 44.2 billion, which is 35% less than in 2021. Agro and food products remain the most exported commodities among the sectors, accounting for 53% of total merchandise exports in 2022. As noted, in absolute terms, Ukrainian agricultural exports to the EU increased from 6 billion 927 million euros in 2021 to 13 billion 206 million euros in 2022. The European Union is Ukraine's main trading partner. According to the results of 2022, the share of trade in goods and services with the EU amounted to 53.6% of Ukraine's total trade (in 2021 - 39.1%). FTA 2021: \$62.5 billion (↑35.0%).

The war in Ukraine has far-reaching consequences for the global economy and the geopolitical situation - from rising commodity prices and disruptions to trade and supply chains to reduced business confidence. Its impact is significant and complex. A network of global security and regional measures to protect economies from shocks is becoming increasingly necessary. The war in Ukraine underscores the importance of international cooperation and collective strength in solving problems.

References

1. Forbes (2022). 50 holovnykh eksporteriv Ukrayiny 2022, 50 naybil'shykh eksporteriv Ukrayiny 202: Metinvest, Kernel, Epam, Roshen - Forbes.ua. [50 main exporters of Ukraine 2022, 50 largest exporters of Ukraine]. Available at: <https://forbes.ua/ratings/50-naybilshikh-eksporteriv-ukraini-2022-02032023-12098>

2. Kammer, A., Azour, J., Selassie, A., Goldfajn, I., (2022). How war in Ukraine is reverberating across World's regions, IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

3. Ulyanitsky, D., Krytska, I., (2023). Viyna vidrizala ukrayinu vid morya, a metalurhiv i ahrariyiv mayzhe vid vs'oho eksportu. Yak teper vyvozyty tovar za kordon [The war cut off Ukraine from the sea, and metallurgists and farmers from almost all exports. How to export goods abroad now] - Forbes.ua. Available at: <https://forbes.ua/inside/blokada-portov-stoit-agrariyam-15-mlrd-v-mesyats-na-chem-teryayut-eksportery-i-kak-na-voyne-vezti-tovar-za-granitsu-29032022-5109>

4. Nelson, R. (2023). Russia, Ukraine, and the impact on the world's Food Supply, GLG. Available at: <https://glginsights.com/articles/russia-ukraine-and-the-impact-on-the-worlds-food-supply/>

5. Forbes.ua. (2023). Yak viyna zminyla import ta eksport Ukrayiny. Infografika. Yak zminylsya eksportno-importni operatsiyi Ukrayiny cherez viynu – doslidzhennya [how the war changed imports and exports of Ukraine. Infographic. How the export-import operations of Ukraine changed due to the war – research]. Available at: <https://forbes.ua/news/yak-viyna-zminila-import-ta-eksport-ukraini-infografika-21122022-10643>

6. EU trade relations with Ukraine (2023) Trade. Available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en

7. Import zerna — chomu vynyk konflikt mizh Pol'shcheyu ta ukrayinoyu (2023). [Import of grain - why the conflict between Poland and Ukraine arose]. Available at: <https://suspilne.media/576905-toj-hto-tone-viklik-posla-embargo-comu-vinik-konflikt-miz-polseu-ta-ukrainou/>

8. Pokaznyky zminylsya: ukrayintsyam rozpovily, shcho vidbuvayet'sya z eksportom pid chas viyny (2023). Informatsiyne ahent-stvo. [Indicators have changed: Ukrainians were told what happens to exports during the war. Information agency]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/agro/ukrajinskiy-eksport-na-chomu-zaraz-zroblyaye-krajina-12385083.html>

9. Chomu ukrains'ke zerno nadzvychajno vazhlyve dlya vs'oho svitu? (2022). [Why is Ukrainian grain extremely important for the whole world?] Visit Ukraine - RULES OF SAFE VISIT TO UKRAINE. Available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/1827/comu-ukrainske-zerno-nadzvicaino-vazlive-dlya-usyogo-svitu>

10. Yak zavdyaky "Shlyakham solidarnosti" Ukrayina intehruyet'sya do YES, (2023). Yevropeys'ka Pravda [How thanks to the "Paths of Solidarity"

Ukraine is integrating into the EU, European Truth.]. Available at:
<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/25/7172157/>

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

LEVELS OF PACKAGING WASTE IN THE EUROPEAN UNION

The article presents the latest issues related to packaging, packaging waste and the problem of recycling packaging waste. In 2021, 188.7 kg of packaging waste per capita was generated in all European Union countries. This is as much as 10.8 kg per person more than in 2020. This is the largest increase in 10 years and almost 32 kg more than in 2011. Between 2010 and 2016, the average recycling rate of total packaging in the EU increased steadily (67.6% in 2016), while between 2016 and 2021 it was recorded as slightly decreasing (64% in 2021). In addition, between 2010 and 2021, the amount of packaging waste generated increased across the EU, demonstrating the need for increased action in the area of waste prevention.

European Union member states, are facing a challenge in meeting waste management targets. Some countries are in danger of failing to meet major EU targets. This indicates the need to strengthen current measures, but also to take additional measures in the field of waste management, aimed at improving the efficiency of waste management in the European Union. This is important not only from the perspective of achieving European targets, but also for environmental protection and sustainable development of the country.

The article is a study of the current issue of packaging waste in the European Union for the period 2010-2021.

Keywords: packaging, packaging waste, recycling of packaging waste

Introduction

Packaging and packaging waste is generated not only in households, but also, in manufacturing plants, commercial units, public places, various industries. Packaging waste is generated in all links of the supply chain, but primarily by consumers as end users.

The obligation to recycle packaging is to convert used packaging into recyclable materials that can be used in the production of new products. This is important for environmental reasons and to reduce the amount of waste that ends up in landfills. In many countries, the obligation to recycle packaging stems from legislation and applies to both packaging from industry and packaging consumed by consumers (<https://ekocykl.org>).

There are many advantages to recycling packaging, including reducing consumption of natural resources, reducing greenhouse gas emissions and reducing waste. In addition, the recycled raw materials that are generated from

packaging recycling can be used in the production of new products, helping to save energy and reduce production costs (<https://ekocykl.org>).

Research method

The purpose of the study is to present the current issue of packaging waste in the European Union for the period 2010-2021. The required recycling levels of packaging waste, generated, recovered and recycled packaging waste, recycling and recovery rates of packaging waste for the period 2010-2021, as well as the level of recovery and recycling of packaging waste in 2021 in each country were analyzed.

The results presented are based on statistical analyses of Eurostat (Packaging waste by waste management operations) and literature studies on the issues addressed.

Data analysis

In 1994, the European Union countries introduced the Packaging and Packaging Waste Directive (Directive 94/62/EC), which set recovery and recycling levels for packaging and packaging waste. The purpose of this directive was to make it mandatory for Community members to achieve a certain level of recovery and recycling of packaging waste within a certain period of time. The Directive (94/62/EC) was amended by Directive 2018/852/EC. The revision of the Directive is the result of the failure of the existing Packaging and Packaging Waste Directive, introduced in 1994, to reduce the negative impact of packaging on the environment. Negative phenomena include the wasteful use of unnecessary packaging, the increasing proportion of non-recyclable packaging, confusing labeling that makes it difficult for consumers to sort, and the very limited use of recycled materials in plastic packaging, which means a huge waste of valuable resources (<https://rekopol.pl>).

Directive 2018/852 introduced measures to prevent packaging waste. Its main objective is to minimize the environmental impact of packaging, including by encouraging the use of reusable packaging (<https://samorzad.infor.pl>). The Directive also aims to promote the reuse, recycling and other forms of recovery of packaging waste, thereby reducing its final disposal, with a view to contributing to the transition to a closed-loop economy.

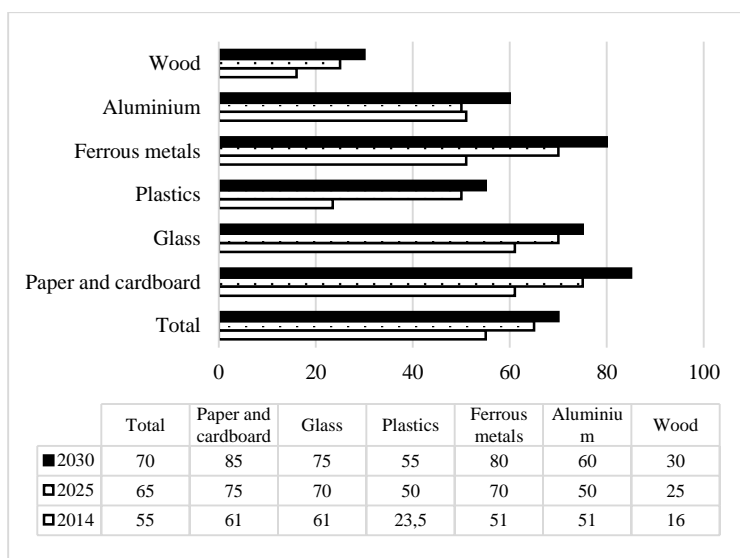
A closed-loop economy is one that minimizes the use of resources, the amount of waste, the volume of emissions and the loss of energy. It can be realized through sustainable designs, maintenance activities, repairs, reuse and recycling. Its opposite is a linear economy, which involves acquiring resources, using them, and then discarding them (<https://pracodawcy.pl>).

The above Directive applies to all packaging placed on the market in the EU and all packaging waste used or generated at the industrial level, commercial level in offices, stores, service establishments, households or at any other level, regardless of the raw material used (<https://pracodawcy.pl>).

Directive (EU) 2018/852 of the European Parliament and of the Council of May 30, 2018 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste contains the following main quantitative requirements:

- no later than December 31, 2025. - recycling of at least 65% by weight of all packaging waste,

- no later than December 31, 2030. - recycling at least 70% by weight of all packaging waste (Fig.1).

Required recycling levels for packaging waste according to Directive 2018/852 (requirements for 2014 are derived from national law)

According to the European Environment Agency, there is a risk of failing to meet the 2025 recycling targets for packaging waste of 65%. EEA analysis indicates that most member states may not meet this target. The following member states are on track to meet the target for all packaging waste: Austria, Belgium, the Czech Republic, Denmark, Germany, Italy, Luxembourg, the Netherlands and Slovenia.

Unfortunately, there is a risk that 10 member states, including Bulgaria, Croatia, Cyprus, Greece, Hungary, Lithuania, Malta, Romania, Slovakia and Poland will not meet the target at the required 65% level (<https://eur-lex.europa.eu>).

In addition, the directive imposes specific targets for specific materials, such as paper, cardboard, glass, aluminum, plastics and wood. According to an assessment by the European Environment Agency, several member states are believed to be at risk of failing to meet one or more of the material-specific targets, with plastics being the most critical material (Table 1).

Table 1

Risk of failing to meet packaging recycling target for member states

Plastics	Austria, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Denmark, Finland, France, Greece, Hungary, Ireland, Italy, Latvia, Luxembourg, Malta, Poland, Portugal, Romania, Slovakia and Spain
Glass	Bulgaria, Croatia, Cyprus, Greece, Hungary, Lithuania, Malta, Poland, Portugal and Romania
Aluminum	Croatia, Cyprus, Czech Republic, Greece, Malta, Portugal, Romania, Slovakia and Spain
Ferrous metal	Croatia, Denmark, Malta, Portugal and Romania
Paper and cardboard	Croatia, Malta, Slovakia and Spain
Wood	Croatia and Malta

Source: Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions identifying Member States at risk of not being able to meet the 2025 target for preparing for reuse and recycling of municipal waste, the 2025 target for recycling of packaging waste and the 2035 target for reducing landfill of municipal waste

Member states can achieve up to 5% targets by subtracting the share of reusable commercial packaging put on the market for the first time and reused under the packaging reuse system, and for wood packaging, taking full account of repair for reuse.

The directive also provides for more ambitious recycling targets by 2030, including reaching 70% for all packaging and for specific materials: paper and cardboard, glass, aluminum, plastics and wood (Figure 2).

From 2010 to 2021, the main packaging waste material in the EU was "paper and cardboard" (34.0 million tons in 2021), followed by plastic

packaging waste (16.1 million tons) and glass packaging waste (15.6 million tons) (Table 2).

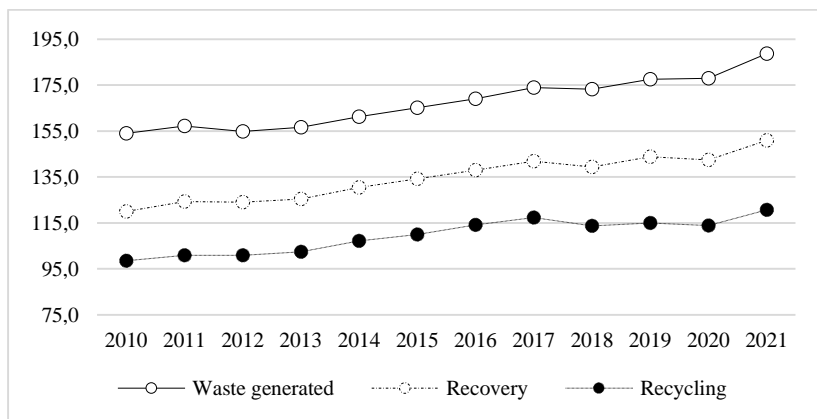
Between 2010 and 2021, the amount of waste generated per mix increased by 34.7kg. There was an increase in recovery of 30.8kg and recycling of 22.2kg (Fig. 2).

Eurostat data shows that about 188.7kg of packaging waste per capita was generated in the EU in 2021 (Figure 2). This ranged from 73.8 kg per capita in Croatia to 246.1 kg per capita in Ireland (Table 3).

Table 2

**Packaging waste generated, by packaging material, EU, 2010–2021
(million tonnes)**

Year	Packaging	Paper and cardboard	Plastic	Glass	Wood	Metal
2010	67 922 535	27 506 965	12 355 703	13 223 590	10 851 542	3 764 910
2011	69 185 172	28 035 517	12 479 573	13 474 907	11 116 492	3 811 904
2012	68 240 350	27 678 849	12 547 525	13 332 672	10 745 434	3 751 610
2013	69 197 228	28 457 610	12 744 979	13 280 553	10 815 962	3 710 563

Packaging waste generated, recovered and recycled, EU, 2010-2021 (kg)
Source: Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>)

Between 2010 and 2016, the average recycling rate of total packaging in the EU increased steadily (67.6% in 2016), while a slight decrease was recorded between 2016 and 2021 (64% in 2021). (Fig. 3). In addition, the amount of packaging waste generated increased across the EU between 2010

and 2021, demonstrating the need for increased action in the area of waste prevention (<https://eur-lex.europa.eu>).

In 2021, the recovery rate in the European Union was 79.9%, while the recycling rate in the same period was 64% (Table 4). Belgium has the highest level of recovery and recycling, while Malta has the lowest.

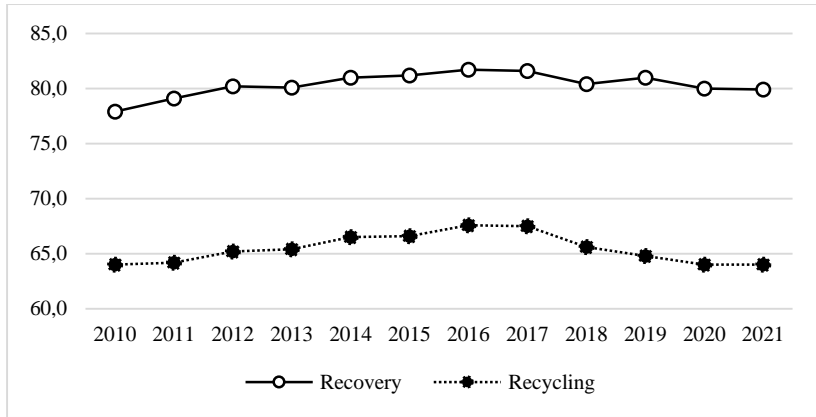

Fig. 3. Recycling and recovery rates of packaging waste, EU, 2010–2021 (%)

Source: Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>)

Summary

Packaging waste management is an important issue in the process of companies' environmental impact. The proposed EU Packaging Directive represents a significant step toward a more sustainable, closed-loop economy.

The directive (2018/852) sets a recycling target of 65% for packaging waste for 2025 and very ambitious recycling targets for 2030, including reaching 70% for all packaging and for specific materials: paper and cardboard, glass, aluminum, plastics and wood. On track to meet the above targets are: Austria, Belgium, the Czech Republic, Denmark, Germany, Italy, Luxembourg, the Netherlands and Slovenia. Unfortunately, there is a risk that 10 member states, including Bulgaria, Croatia, Cyprus, Greece, Hungary, Lithuania, Malta, Romania, Slovakia and Poland will not reach the 65% recycling target for packaging waste by 2025.

From 2010 to 2021, the main packaging waste material in the EU was "paper and cardboard," followed by plastic packaging waste and glass packaging waste.

From 2010 to 2021, the amount of waste generated per mix increased by 34.7kg. There was an increase of 30.8kg in recovery and 22.2kg in recycling.

The least packaging waste per capita was produced in Croatia, while the most was produced in Ireland.

In 2021, the European Union's recovery rate was 79.9%, while the recycling rate in the same period was 64%. Belgium has the highest recovery and recycling rate while Malta has the lowest.

Table 3

Packaging waste generated and recycled, 2021 (kg per capita)

GEO/TIME	2021	2021
WST_OPER	Generated	Recycled
EU (1)	188,7	120,7
Ireland	246,1	140,0
Germany	236,7	160,6
Italy	229,9	160,4
Luxembourg	214,2	152,1
France	197,7	117,0
Spain	182,7	118,4
Denmark (2)	179,3	112,5
Portugal	176,5	111,4
Poland (3)	172,2	95,5
Netherlands	171,5	127,1
Belgium	170,8	136,6
Austria	164,3	107,5
Finland	158,7	91,7
Sweden	156,8	90,3
Hungary (2)	154,6	74,4
Latvia	153,9	93,9
Malta	150,4	57,7
Estonia	150,0	105,6
Lithuania (2)	136,8	84,6
Czechia	136,8	94,3
Slovenia	134,0	73,8
Romania (2)	116,4	46,4
Slovakia (2)	103,7	73,4
Cyprus (4)	85,3	53,3
Greece (3)	81,1	48,7
Bulgaria (3)	79,5	48,6
Croatia	73,8	37,5
Liechtenstein	195,5	141,0
Norway (2)	173,5	88,8
Iceland	130,6	74,5

(1) Eurostat estimates. (2) 2020. (3) 2019. (4) Generated packaging waste is estimated.

Source: Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>)

Table 4

Recovery and recycling rate of packaging waste, 2021 (%)

	Recovery rate	Recycling rate
EU ⁽¹⁾	79,9	64,0
Belgium	99,1	80,0
Netherlands	93,4	74,1
Luxembourg	97,5	71,0
Slovakia ⁽²⁾	74,1	70,8
Estonia	97,6	70,4
Italy	79,6	69,8
Czechia	77,1	69,0
Germany	96,3	67,9
Austria	94,7	65,4
Spain	74,5	64,8
Portugal	70,4	63,1
Denmark ⁽²⁾	91,7	62,7
Cyprus	66,4	62,5
Lithuania ⁽²⁾	69,8	61,8
Bulgaria ⁽³⁾	61,4	61,2
Latvia	65,2	61,0
Greece ⁽³⁾	60,1	60,1
France	75,7	59,1
Finland	94,6	57,7
Sweden	61,8	57,6
Ireland	89,0	56,9
Poland ⁽³⁾	59,9	55,5
Slovenia	79,3	55,1
Croatia	51,4	50,8
Hungary ⁽²⁾	55,3	48,1
Romania ⁽²⁾	42,5	39,9
Malta	38,5	38,4
Liechtenstein	93,6	72,2
Norway ⁽²⁾	85,9	51,2
Iceland	64,6	49,8

(1) Eurostat estimates. (2) 2020. (3) 2019

Source: Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained>

References

1. Directive 2005/20/EC of the European Parliament and of the Council of March 9, 2005 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste (OJ EC L 070, 16.03.2005).
2. Directive 2018/852 of the European Parliament and of the Council (EU) of May 30, 2018 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste

3. Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council of December 20, 1994 on packaging and packaging waste (OJ L 365, 31.12.1994, L 284, 31.10.2003, L 47, 18.02.2004, L 70, 16.03.2005)
4. Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>
5. Packaging and packaging management in Poland in 2020 Institute of Environmental Protection - National Research Institute Department of Monitoring and Forecasting in Waste Management. Warsaw 2022. https://ios.edu.pl/wp-content/uploads/2022/08/Raport-Gospodarka-opakowaniami-i-odpadami-opakowaniowymi-w-Polsce-w-2020-r._11.02-1.pdf
6. <https://ekocykl.org/przejecie-obowiazku-odzysku-recyklingu-odpadow-opakowaniowych/>
7. <https://pracodawcy.pl/wp-content/uploads/2022/09/monitoring-dzialan-w-UE-14-09-2022.pdf>
8. <https://rekopol.pl/newsletter/wniosek-rozporzadzenia-pe-i-rady-w-sprawie-opakowan-i-odpadow-opakowaniowych/>
9. https://samorzad.infor.pl/sektor/zadania/gospodarka_komunalna/5349653,Zmiany-w-ustawie-o-odpadach-wdrazajace-przepisy-unijne.html
10. Regulation of the Minister of Climate and Environment of December 19, 2021 on the annual recycling levels of packaging waste by 2030 (Journal of Laws 2021 item 2375).
11. The Regulation of the Minister of the Environment of October 22, 2013 on the exemplary list of products that are or are not considered packaging (Journal of Laws 2013, item 1274).
12. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions identifying Member States at risk of not being able to meet the 2025 target for preparing for reuse and recycling of municipal waste, the 2025 target for recycling of packaging waste and the 2035 target for reducing landfill of municipal waste <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=COM:2023:304:FIN>
13. The Act of May 11, 2001 on the obligations of entrepreneurs with respect to the management of certain waste and on product fee (Journal of Laws of 2007 No. 90, item 607-i.e., as amended).
14. The Act of June 13, 2013 on management of packaging and packaging waste (Journal of Laws of 2020, item 1114 as amended), (Journal of Laws 2023.1658)
15. The Act of November 17, 2021 on amendments to the Act on waste and certain other acts (Journal of Laws 2021 item 2151)

В. Дмитрієв,
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро (Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено роль та важливість Європейського Союзу в сучасному міжнародному економічному контексті. Проаналізовано сучасні тенденції до інтеграції та глобалізації в світовій економіці та дано характеристику динаміки світового експорту. Для підтвердження ефективності Європейського співтовариства в системі міжнародних економічних відносин було проаналізовано Індекс людського розвитку. Визначено, що детальне вивчення та впровадження норм економіки і права Європейського Союзу здатне допомогти в майбутньому досягти рівня розвитку, подібного до держав Європейської спільноти та наблизитися до їх позиції в світовій системі.

Ключові слова: *глобалізація, Європейський союз, міжнародні економічні відносини, економіка, інтеграція, єдиний ринок*

The role and importance of the European Union in the modern international economic context has been examined in the article. Modern trends towards integration and globalization in the world economy are analyzed and the dynamics of world exports are characterized. To confirm the effectiveness of the European Community in the system of international economic relations, the Human Development Index was analyzed. It was determined that a detailed study and implementation of the norms of the economy and law of the European Union can help in the future to achieve a level of development similar to the states of the European Community and to get closer to their position in the world system.

Keywords: *globalisation, European Union, international economic relations, economy, integration, single market*

Вступ. Україна має чітку та затверджену позицію до зближення та інтеграції в європейське суспільство як з економічної, так і соціальної точки зору. Через прагнення нашої держави попри всі труднощі, що обумовлені сучасними та минулими геополітичними подіями, буде доцільно детально виокремити та дослідити Європейське співтовариство у системі саме міжнародних економічних відносин. Так, на прикладі вже сформованої і діючої ефективно системи можливо простежити, які саме

переваги здатна набути як Україна, так і будь-яка інша держава, яка прагне до стабільного та стрімкого розвитку.

Метою дослідження є вивчення досвіду Європейського Союзу в системі міжнародних економічних відносин, що може дати значне розуміння сучасних тенденцій до інтеграції та глобалізації в світовій економіці.

Виклад результатів дослідження. Головною тенденцією сучасного світу є тотальна глобалізація в усіх її проявах. Це підтверджують оцінки Швейцарського економічного інституту КОФ. Індекс глобалізації КОФ вимірює економічні, соціальні та політичні виміри глобалізації. І як видно з рис.1, за останні 50 років рівень інтегрованості країн у світові відносини виключно зростає.

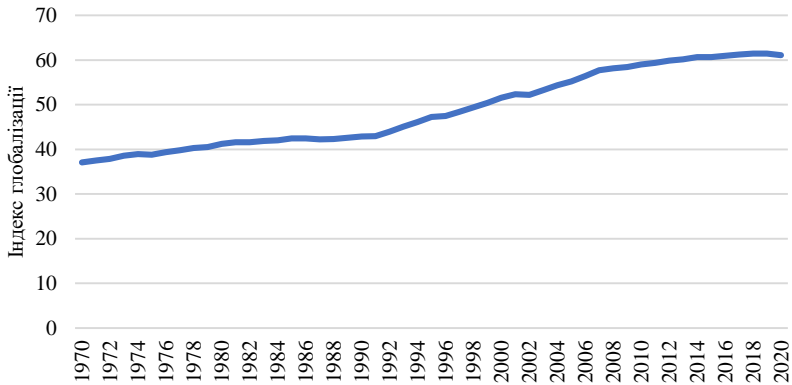

Рис. 1. Динаміка рівня глобалізації за КОФ GI*

**Складено автором за даними Швейцарського економічного інституту [1]*

Глобалізація та інтеграція є невід’ємними явищами в умовах формування сучасного вигляду міжнародних економічних відносин, які виникають та існують між країнами із приводу виробництва, обміну і споживання товарів, послуг та ідей, на основі міжнародного поділу праці, в умовах безмежності людських потреб і обмеженості ресурсів. Прикладом дії цих процесів слід вважати утворення найвідомішого міждержавного формування – ЄС.

Якщо розглядати Європейське економічне співтовариство та Європейський Союз з точки зору намірів інтеграції України в цю систему та загальних світових тенденцій, варто звернути увагу на модель світ-системного аналізу, яка була запропонована Іммануїлом Воллерстайном.

Основні ідеї цього аналізу включають розгляд міжнародних економічних відносин як єдиної капіталістичної системи, де країни взаємодіють і конкурують, базуючись на економічних інтересах, що грають ключову роль у формуванні політичних і соціальних відносин. Однак, згідно з І. Воллерстайном, глобальна світ-система функціонує на принципі ядра, що означає, що найбільш розвинуті країни є центральними гравцями, які визначають глобальний розвиток. Ядро взаємодіє з країнами периферії, залучаючи їх до глобального розвитку або, навпаки, виключаючи їх з нього.

Хоч сучасний світ більше не моноцентричний, проте одним з таких осередків слід вважати Європейське економічне співтовариство, особливо, якщо зважати на географічне положення нашої країни.

Ознакою домінуючого становища ЄС в системі міжнародних економічних відносин можуть стати його головні соціально-економічні характеристики. ЄС є одним з головних гравців у світовій економіці та політиці в сучасну епоху глобалізації. Адже, населення країн ЄС складає разом близько 448 мільйонів осіб, а його частка у світовій торгівлі залишається на високому рівні [5].

Основними формами міжнародних економічних відносин, через які здійснюється функціонування системи світового господарства вважають міжнародну торгівлю товарами і послугами, міжнародну міграцію робочої сили та капіталу.

Торгівля має важливе значення для позиції країни в системі міжнародних відносин. Адже, саме міжнародна торгівля є рушієм розвитку міжнародних взаємозв'язків між країнами. За даними Світового банку, протягом всього свого існування ЄС виступає найбільшим торговельним партнером у світі, та як видно з графіку динаміки світового експорту (рис.2), об'єм експорту має прогресивний характер.

Проте, важливо звернути увагу на відсоткову частку торгівлі товарами та послугами між державами-членами ЄС, адже саме на внутрішню торгівлю між учасниками Єдиного ринку припадає майже половина (4,2456 трлн. дол.) від загального експорту ЄС з іншими країнами світу [5].

Процеси економічної інтеграції можуть значно впливати на функціонування ринків, зокрема у міжнародних економічних відносинах. Існування єдиного європейського ринку означає "вільний рух" людей, товарів, послуг і капіталу по всій території співтовариства. Тим самим, Європейський Союз створює потужний економічний блок, який надає кращі можливості для імпорту та експорту, забезпечує більш вигідні ціни на товари та послуги і сприяє розвитку вільної торгівлі. Співпраця європейських країн створила єдиний економічний простір, який має

потенціал для ефективної конкуренції та здобуття лідерських позицій на міжнародному ринку.

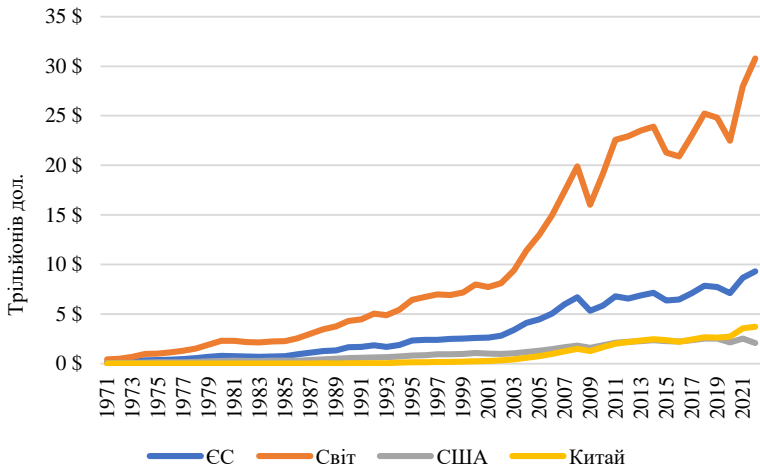

Рис. 2. Динаміка Світового експорту*

**Складено автором за даними Світового банку [4]*

Зазначені провідні позиції ЄС досягаються завдяки чітко визначеній правовій основі багатонаціонального об'єднання. Право Європейського Союзу є унікальною правовою системою, що функціонує паралельно із законодавством держав-членів. Норми права ЄС функціонують у межах системи міжнародного публічного права, і їхні дії регулюються міжнародними договорами і в багатьох сферах регулюють питання, врегульовані національним законодавством. Особливо це стосується економічної та соціальної політики. Основоположними актами, на яких ґрунтується правова система ЄС виступають Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС, підписаний у Римі в 1958 році як Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ДЄЕС)) і Договір про Європейський Союз (підписаний у Маастрихті у 1992 р.).

Два основних фундаментальних документи та ряд взаємопов'язаних з ними договорів відображають принципи функціонування ЄС. Якщо розглядати зміст цих правових актів, окремі статті здатні чітко виокремити основні положення та мету створення цього союзу. Прикладом основи правової чинності може бути стаття 216 ДФЕС –

"Договір є право-зобов'язуючим актом, де сторони діють згідно з його положеннями і який має статус Загального Договору". Саме мета створення економічного об'єднання затвердження у стаття 2 ДСЕС – "Співтовариство має за мету сприяти рівномірному і послідовному розвитку зовнішньої торгівлі, розвитку і поступовому зменшенню внутрішньої торговельної дискримінації". Зважаючи на період існування об'єднання, було впроваджено безліч змін та доповнень, що регулюють діяльність та здатні допомогти в адаптації до поточного стану системи міжнародних економічних відносин. Таким прикладом може бути стаття 8 Єдиного європейського акту "Внутрішній ринок забезпечує звільнення від обмежень на переміщення товарів, послуг, капіталу і фізичних осіб". Як було згадано раніше, внутрішній ринок є дуже важливою складовою ЄС, а саме цей акт приніс значні зміни до основоположного Римського договору та фактично, відкрив шлях до формування єдиного ринку. Якщо казати загалом, головна мета Союзу сприяти економічному і соціальному прогресу для своїх народів, беручи до уваги принцип сталого розвитку [3].

Окрім внутрішньої системи взаємозв'язків, ЄС також ключовий партнер у вирішенні глобальних проблем, та бере активну участь у розвитку глобальних міжурядових структур управління, таких як Світова організація торгівлі (СОТ) і Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), чим ще більше посилює інтегрованість та залученість в системі міжнародних економічних відносин.

І можливо стверджувати, що саме Європейський Союз та Європейське економічне співтовариство загалом, досягли найбільшого ступеню інтеграційних процесів у порівнянні з іншими регіональними чи економічними об'єднаннями.

Як підтвердження ефективності Європейського співтовариства в системі міжнародних економічних відносин, доречно проаналізувати Індекс Людського Розвитку (ІЛР). ІЛР є найбільш широко використовуваним та багатоаспектним показником людського розвитку та враховує рівень охорони здоров'я, освіти, доходу та умов життя в конкретній країні, щоб забезпечити показник людського розвитку, який можна порівняти між країнами та в часі. Враховуючи межі індексу від нуля до одиниці, за даними Програми розвитку ООН (рис.3), країни ЄС мають високий рівень розвитку, та більшість країн-лідерів займають перші позиції за цим важливим, з точки зору міжнародних відносин, показником. Такий високий рівень людського розвитку досягається першочергово чітко визначеними критеріями та обов'язками країн-членів щодо дотримання прав людини, верховенства права та ринкової економіки. Це дозволяє забезпечити належну, а головне уніфіковану

систему та стандарти, які сприяють стійкому соціально-економічному зростанню. Таким чином, високий показник ІЛР свідчить про значну конкурентоспроможність європейського суспільства на міжнародній арені.

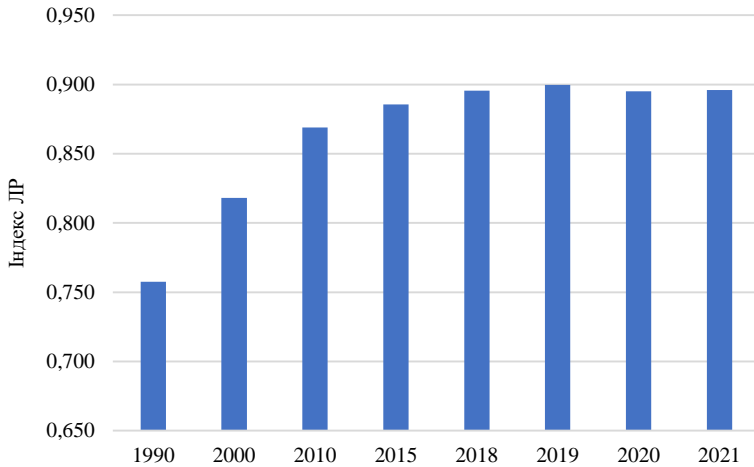

Рис. 3. Середні значення ІЛР країн Європейського Союзу*

**Складено автором за даними Програми розвитку ООН [2]*

Висновки. Отже, підсумовуючи, поєднання економічного та політологічного досвіду Європейського Союзу в системі міжнародних економічних відносин може дати значне розуміння сучасних тенденцій до інтеграції та глобалізації в світовій економіці. Аналіз конкурентних переваг як в економічній, так і соціальній сферах здатні продемонструвати адаптивність та ефективність європейського економічного формування. Можливо, саме детальне вивчення та впровадження норм економіки та права Європейського Союзу здатне допомогти в майбутньому досягти рівня розвитку, подібного до держав Європейської спільноти та наблизитися до їх позиції в світовій системі, а не бути винесеними на периферію.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Швейцарського економічного інституту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [KOFhttps://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html](https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html)

2. Офіційний сайт Програми розвитку ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

3. Офіційний сайт Європейського парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI\(2021\)689369_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI(2021)689369_EN.pdf)

4. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.MRCH.CD?locations=US-EU>

5. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Intra-EU_trade_in_goods_-_main_features#Evolution_of_intra-EU_trade_in_goods

Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор

A. Zadoia,
Doctor of Science, Full Professor,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

STAGES OF FORMATION OF MODERN EUROPEAN COLLECTIVE SECURITY

The study is devoted to the analysis of the stages of formation of modern European collective security. The historical ways of ensuring peace on the European continent, starting from the time of Napoleon I, are studied. The characteristic features of various security systems and the reasons for their destruction are revealed. The shortcomings of the modern system of collective security are clarified and the need for its further reform is substantiated.

Keywords: European security, European Union, NATO, Western European Union

Scientific literature today is filled with studies of the actual crisis of the collective security system, the result of which was a full-scale war, unleashed by one of the permanent members of the UN Security Council - Russia against Ukraine. The lack of a proper reaction of the world to the invasion of Georgia in 2008, the annexation of Crimea and the actual occupation of part of the Donetsk and Luhansk regions of Ukraine since 2014 allowed the aggressor to unleash a war.

Over the past 10 years, a number of scientific studies of the changes taking place in Europe's collective security system have appeared. Thus, the authors of [1] investigate the peculiarities of the dialectic of national and global security in modern conditions. Shamrayeva V.M. analyzes the modern history of changes occurring in European collective security [2]. Quite often, researchers pay attention to the unity of European security with transatlantic security [3]. There is even a special publication that extensively covers European security problems [4].

However, the absolute majority of studies analyze the current state of security without paying due attention to history. In fact, many modern security problems have their roots in history.

The purpose of our research is to highlight the stages of formation of the European collective security system and to identify the logic of this process.

Ukraine is a part of European civilization. Completing the procedures for our country's entry into the European Union and NATO is aimed, in particular, at increasing the level of national security. But for this, Ukraine must be "embedded" in the architecture of European security, become its component, not only receiving benefits from it, but also assuming certain obligations.

Therefore, understanding the history of the formation of the European security architecture is an important condition for successful integration into it.

For many centuries, Europe suffered from periodic wars that harmed the population, economy, and society as a whole. *The first attempt* to establish some guarantees of collective security was made after the Napoleonic campaigns. In 1814-1815, the Congress was held in Vienna - a conference that gathered diplomats from the most influential countries of Europe. After long discussions (including secret ones), the Congress adopted a number of compromise decisions that established new borders of some European countries. Thus, Russia received Poland and Finland, Prussia received part of Silesia and the Rhineland, England received Fr. Malta... It is interesting that it was in the decision of this Congress that "perpetual neutrality for Switzerland" was recorded.

Ultimately, on September 26, 1815, in Paris, the Russian Emperor Alexander I, the Austrian Emperor Franz II, and the Prussian King Friedrich Wilhelm III signed the so-called Act of the Holy Alliance, which became the key document for building a model of European security based on force. In subsequent agreements, these countries reserved the right to intervene militarily in the affairs of other countries if they saw the need for it. Such a model was inherently imperial, ignoring the interests of small countries, some of which lost their independence altogether.

This model of European collective security existed for almost a hundred years. During this time, there were no major wars in Europe, although certain military conflicts arose often. At the same time, the aggravation of contradictions between the very guarantors of European security became one of the reasons for the First World War, which was the most destructive of all previous wars.

The conclusion of the First World War was the signing of the Treaty of Versailles, which took place in June 1919. *It was an attempt to build a new model of European security.* The signatories of this treaty, on the one hand, were the victorious countries (USA, Britain, France, Japan, Italy, Belgium), and on the other hand, defeated Germany.

The weakness of the new model was that the victorious countries again tried to get the most out of their victory. Germany lost part of its territories, its colonies were transferred to other countries, significant military restrictions and huge reparations were imposed.

In many ways, the humiliating nature of the Treaty of Versailles was the reason for the formation of revanchist sentiments in Germany and the coming to power of right-wing forces. The model did not provide effective forms of control over compliance with its key provisions, which led to the Second World War.

The foundations of the architecture of the *new model of European security began to be formed after the Second World War* (1939-1945). It should be remembered that Europe was essentially divided into zones of influence. The Soviet Union, spreading its ideology to the countries of Eastern Europe, maintained its military presence there, which was considered by Western countries as a certain threat to their security. Therefore, already in 1948, the first attempt was made to coordinate their actions to create conditions for collective security. On March 17, 1948, on the basis of the Brussels Treaty (Pact) on Economic, Social and Cultural Cooperation and Collective Self-Defense between Belgium, Great Britain, Luxembourg, the Netherlands and France, the Western European Union (WEU) was created. It was a regional military-political organization of European countries created to ensure the collective self-defense of its members against possible German and Soviet aggression. Since 1955, the number of members of this Union has increased and by 2006 it included 10 member countries, 3 cranes of associated members and 8 observers [5]. The normative documents of the Union provided for, in particular, the following actions aimed at ensuring collective security: the provision of military units of all types of conventional weapons of member states to solve tasks under the auspices of the CEU (humanitarian and rescue operations, peacekeeping operations, combat operations aimed at overcoming crises , measures to establish peace; the use of military units subordinate to the CEU, according to the decision of the CEU Council, the coordination of plans and their implementation; the creation of multinational military associations from the armed forces of the CEU member states, including those assigned to carry out NATO tasks (after consultation with NATO) [5].

The creation of the UES was the first attempt to build a regional system of collective security. And although in fact this organization was more engaged in mutual consultations, research, development of a joint position of member countries, it played its deterrent function and laid the groundwork for new forms of collective security in the future.

Already in the first years of the existence of the Western European Union, it became clear that in order to guarantee security on the European continent (in case of real threats), it would not be able to do so without the participation of its ally in the Second World War - the United States of America. Therefore, in 1949, in response to the growing threat of Soviet expansion, one of the most influential organizations of our time was created - NATO.

The North Atlantic Treaty Organization or NATO was created on April 4, 1949 by the signing of the corresponding treaty by 12 founding countries (Belgium, Great Britain, Denmark, Iceland, Italy, Canada, Luxembourg, the Netherlands, Norway, the Portuguese Republic, the United States of America and the French Republic). The need to create such an organization was largely

determined by the inability of the United Nations to resolve security issues. In our opinion, the UN, like all those organizations or security treaties that were concluded before it, has a significant flaw, which has become evident now, when Russia is waging a large-scale war against Ukraine. This organization by its very nature is a form of securing the special status of the victorious countries in the previous war (for example, permanent members of the Security Council with the right of veto). Already in the first years of its existence, the UN Security Council was unable to take a number of important security decisions due to the Soviet Union's use of the right of veto. Today, this right is actively used by the aggressor country.

A distinguishing feature of NATO from all previous security models are:

- significant expansion of the region's borders: this organization is not purely European, but transatlantic. In addition to European countries, its participants include the USA and Canada;

- this organization is not the realization of the interests of the countries that won the Second World War (it is important to remember that in 1955 a decision was made to join NATO and the Federal Republic of Germany). Unlike the two previous models, it did not provide for the redistribution of borders in favor of the winners;

- NATO is built on the principles of equality and democracy of all participants. The absolute majority of decisions in this organization are made by consensus;

- the agreement is not only a political decision. It includes a whole complex of actions of an economic, political, diplomatic and military nature, which should ensure the maintenance of security and the protection of the members of the Alliance against possible aggression;

- for a long time, NATO existed in the conditions of the "cold war", which affected its activities.

It should be noted that from the time of creation to the beginning of the 90s of the 20th century, there were many difficult moments in the history of NATO. On the one hand, the world was one step away from a major war during the Caribbean crisis (1963), which made it clear that there would be no winner in a nuclear war. The new confrontation of 1975-1985 once again spurred the world arms race. On the other hand, several waves of so-called "detente" were observed: the first half of the 1970s, when a number of nuclear arms limitation agreements were signed, the Gorbachev "thaw" and "perestroika" in 1985-1990.

At the same time, a *new period in the formation of the security architecture begins in the 90s* in connection with the collapse of the Soviet Union, the liquidation of the Warsaw Pact and the Council of Economic Mutual Assistance.

New conditions made it necessary to reform the collective security system in Europe and transition to its new architecture. First of all, NATO reacted to the changes. The main events in NATO restructuring were:

1. The London summit (1990) started reformatting. The need to change the strategy and adapt it to new conditions was recognized. In particular, the members of the Alliance believed that the threats have decreased, and therefore the question of reducing the armed forces can be raised. On the other hand, attention was focused on the need to expand cooperation with the young democracies of Eastern Europe.

2. The Rome Summit (1991) adopted two important documents: the Strategic Concept and the Declaration on Peace and Cooperation. The strategic concept recognized that the goals of the Alliance remained preliminary. Although the threat of a full-scale war has decreased, there is a great threat of local conflicts (which was soon confirmed). Therefore, the reformation of the armed forces is needed. Along with their reduction, it is necessary to develop rapid response forces to be able to intervene in time when such a need arises. The declaration initiated the creation of the North Atlantic Cooperation Council (NAC), which aimed to promote cooperation with the countries of Central and Eastern Europe. As of 1996, 40 countries in Europe and Asia, including all the former republics of the Soviet Union, joined the RPAS.

3. An important NATO initiative was the "Partnership for Peace" program, which was launched in 1994. This program allowed partners to conduct joint training, better plan the development of the military sphere, and increase the level of trust in each other. As of 1997, 27 European and Asian countries joined the program. Ukraine was one of the first. The Russian Federation also became a participant in the program, which inspired hope for a reduction in tension in Europe.

4. The successor of the RPAS was the Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC), created in 1997. It dealt with the issue of conducting consultations on the control and limitation of nuclear, chemical and biological weapons.

5. 1999 was marked by an important event: the first three post-socialist countries became members of NATO: the Czech Republic, Hungary and Poland. In the following years, 12 more countries joined the Alliance. Thus, this organization has 31 countries. A few more countries have applied for membership. Ukraine is among them.

Naturally, the backbone of the European security architecture is NATO. However, the European community is looking for its own options to increase the degree of security. Among the events of the last decade of the 20th century and the first two decades of the 21st century, the initiators of which were primarily the European Union, the following can be highlighted:

1. The European Union was created in 1992 mainly to solve issues of economic integration. However, life has shown that there is a need to grant him certain military powers. In 1999, the EU launched a new initiative called the European Security and Defense Policy (ESDP). In the same year, the so-called Helsinki Foundation Goal was adopted, which provided for the creation by 2003 of a European rapid response force. This task has been more or less successfully accomplished, as evidenced by the participation of the European Rapid Response Force in several peacekeeping operations, both in Europe and beyond.

2. In 2003, the European Union approved a new document - "European Security Strategy". The strategy was based on the assumption that a military attack on one of the EU countries is impossible (this security is guaranteed, in particular by NATO), then the main tasks are the fight against the threats of terrorism, the spread of nuclear, chemical and biological weapons, organized crime, as well as the prevention of local armed conflicts.

3. The following year, the so-called Main Goal-2010 was approved, which provided for the creation of a number of special institutes that would take care of European security. Including:

- establishment of the European Defense Agency;
- completion of the formation of the Rapid Response Force;
- further development of the European Air Transport Authority.

At the same time, despite certain efforts of the European Union to strengthen its role in ensuring European security, the leading role in this matter continues to belong to NATO.

Thus, the modern model, built on new principles, was presented as a reliable guarantor of security not only for NATO member countries, but also for Europe in general. Upon inspection, it turned out that even such a well-thought-out system could not save Europe from a full-scale war, which was unleashed by Russia against sovereign Ukraine. Therefore, the formation of a new model of both European and global security is obvious.

References

1. Segun Osisanya. National Security versus Global Security. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/national-security-versus-global-security>

2. Шамраєва В.М. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО». Випуск 29, 2020, с. 369-377. DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-49

3. Полторацький О.С. Архітектура європейської безпеки в контексті формування сучасного трансатлантичного безпекового простору. Економічний часопис – XXI. 2011. №3-4. С.28-31.

4. European Security. URL: <https://www.tandfonline.com/journals/feus20>

5. Денисов В.Н. Західноєвропейський Союз [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zakhidnoevrop_sojuz

Р. Ключник,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД

Розглянуто деякі аспекти політичного та економічного розвитку країн Латинської Америки. Уточнено дефініцію даного поняття. До країн Латинської Америки ми відносимо ті країни, де офіційною мовою є іспанська, португальська чи французька. Ці країни були колоніями європейських держав. Процеси деколонізації в Латинській Америці відбувалися інакше, ніж у США. У країнах Латинської Америки тривалий час панували військові режими (хунти). Війни між країнами регіону були звичним явищем. Прикладами успішної економічної політики військових урядів були Бразилія та Чилі. Важливу роль у розвитку Чилі відіграла модернізація освіти. Але більша частина країн Латинської Америки все ще зіштовхується зі значними труднощами.

Ключові слова: Латинська Америка, економічний розвиток, диктатура, модернізація, конфлікт, освіта

Some aspects of the political and economic development of Latin American countries have been considered. The definition of this concept has been clarified. Latin America includes countries where Spanish, Portuguese or French are spoken. These countries used to be colonies of European states. Decolonization processes in Latin America took place in a different way than it happened in the United States. In the countries of Latin America, military regimes (juntas) ruled for a long time. Wars between the countries of the region were regular. Brazil and Chile are the examples of successful economic policies of military governments. Modernization of education played an important role in the development of Chile. But most of the countries of Latin America still face significant difficulties.

Keywords: Latin America, economic development, dictatorship, modernization, conflict, education

У радянських та пострадянських підручниках, навчальних посібниках та інших матеріалах часто зустрічається розділ або параграф «Країни Азії, Африки та Латинської Америки». Вивчення історії навіть у сучасній Україні є європоцентричним: вивчаються європейські країни та США, а набагато більша кількість країн об'єднується під цією штучною, на наш погляд, назвою.

Водночас, усі події, що розгорталися за межами Європи та США, свідчать про неефективність такого підходу. Кожна частина світу – це унікальний простір зі своїми характеристиками, який вже багато в чому не поступається Європі. Латиноамериканський світ не є винятком.

Латинська Америка називається так через те, що країни, які утворюють цей регіон, говорять іспанською, португальською та французькою мовами, які походять від латини. Це пов'язано з історією колонізації цих територій європейцями. При цьому поняття «Латинська Америка» не є тотожним поняттю «Південна Америка». Так, латиноамериканськими країнами є Мексика, яка розташована у Північній Америці, та Гватемала, розташована в Центральній Америці. При цьому Суринам, де офіційною мовою є нідерландська, до Латинської Америки не відноситься.

Колонізація Латинської Америки відбувалася з XV ст. іспанцями, португальцями, французами шляхом військового захоплення земель, знищення існуючих там держав, підкорення місцевих народів та створення колоніальних адміністративних одиниць. Місцеве населення, незважаючи на використання європейських мов, відрізнялося від населення метрополій. Відчувалася все більша різниця між аргентинцями та іспанцями, бразильцями та португальцями тощо. Колонії виробляли дедалі більші обсяги продукції.

Успішна Війна за незалежність США та здобуття ними незалежності істотно вплинули на антиколоніальні настрої в латиноамериканських колоніях. Протягом короткого часу на мапі світу з'явилися Аргентина, Колумбія, Чилі, Бразилія та інші країни. Вони одразу встановили республіканську форму правління (за винятком Бразилії, що тривалий час залишалася імперією). Країни запозичили європейські інституції (парламент, інститут президентства, суди), але були й відмінності. У цих країнах дещо із запізненням відбувалася індустріалізація; економіки залишалися аграрними та розвивалися екстенсивно. Крім того, латиноамериканські суспільства залишалися традиційними, патріархальними, із великим впливом католицької церкви. Вагому роль відігравала армія, вона ж була важливим соціальним ліфтом. Владу у латиноамериканських країнах протягом багатьох років утримували військові. Видається логічним: якщо політичне керівництво є військовим, то будь-яку проблему воно вирішуватиме відповідно до своєї професії. Як результат, Латинська Америка тривалий час була ареною збройних конфліктів (табл. 1).

У XX ст. у світі поступово набирали силу демократичні тенденції. Втім, у Латинській Америці продовжували панувати диктаторські режими (за дуже нечисленими винятками). Влада здебільшого належала

військовим хунтам, які мали підтримку консервативно налаштованого населення, особливо поміщиків-латифундистів.

Таблиця 1

Деякі збройні конфлікти в Латинській Америці

Війна	Учасники	Результат
Перуансько-болівійська війна (1841-1842)	Перу / Болівія	Status quo
Уругвайська війна (1864-1865)	Бразилія / Уругвай	Перемога Бразилії, початок Парагвайської війни
Парагвайська війна (1864-1870)	Парагвай / Уругвай, Аргентина, Бразилія	Територіальні втрати Парагваю
Чакська війна (1932-1935)	Парагвай / Болівія	Перемога Парагваю
Футбольна війна (1969)	Сальвадор / Гондурас	Status quo

Джерело: створено автором на основі відкритих джерел

Так, у 1964-1985 рр. у Бразилії панував військовий режим, під час якого президентами були п'ять генералів, які змінювали один одного. При цьому в Бразилії спостерігалось «економічне диво» з високими темпами зростання економіки. Так, було побудовано низку інфраструктурних проєктів, у тому числі міст Ріо-Нітерой.

Окремо варто звернути увагу на приклад Чилі. Ця країна тривалий час залежала від цін на мідь. У 1973 р. внаслідок державного перевороту до влади прийшла військова хунта на чолі з генералом А. Піночетом. Незважаючи на політичні репресії, Піночет не втручався у справи економіки, довіривши цю сферу фахівцям.

Важливими напрямками діяльності військового уряду є економічні реформи «чиказьких хлопців» («Chicago boys»), що заклали підвалини нової моделі розвитку й завдяки яким країна не тільки пододала кризу 1973 р., а й у відносно короткий строк органічно вписалася у глобальну економіку. Це була команда висококваліфікованих чилійських економістів, що погодилися на пропозицію А. Піночета, який намагався провести економічні реформи в країні, маючи повноту політичної влади. Головною метою запропонованих реформ була побудова економіки «вільного ринку» в Чилі та вбудовування її у світову економіку. Під керівництвом лауреата Нобелівської премії М. Фрідмана розпочато першу хвилю реформ (приватизація, дерегулювання, лібералізація

торгівлі, реорганізація податково-бюджетної та грошово-кредитної політики) [1].

Зовнішньоторговельна лібералізація в Чилі змусила значну частину промислових підприємств переорієнтуватися на стандарти глобального ринку, активно шукати та завойовувати свої сектори в міжнародному поділі праці. Це, серед іншого, сприяло поліпшенню якості чилійських товарів, збільшенню глибини перероблення вихідної сировини, впровадженню нових технологій у виробництво. Все це зрештою прискорило модернізацію економіки й суспільства [2, с. 35].

Окремо слід приділити увагу проблемі модернізації освіти в Чилі. Адже саме освіта забезпечує сталий розвиток суспільства та держави. До реформи в Чилі існували вісім університетів. Їх число почало стрімко зростати у 1980-ті рр., а всі виші були поділені на чотири категорії:

- 1) університети;
- 2) професійні інститути;
- 3) центри технічної підготовки;
- 4) військові вищі навчальні заклади.

До реформи у країні існували два державних університети (Чилійський університет та Державний технічний університет), а після реформи їх було трансформовано у 14 [3, с. 168].

Число приватних вишів збільшилося з 6 до 9. Вищезазначені виші стали свого роду «елітою» вищої освіти Чилі, оскільки їх керівники увійшли до складу Ради ректорів чилійських університетів. Ці заклади отримали пряме державне фінансування [4, с. 201]. У 1990 р. у Чилі було вже 60 університетів. Протягом правління А. Піночета збільшилася й кількість студентів (з 120 тис. до 250 тис.), але державне фінансування зменшилося з 1,28% ВВП у 1980 р. до 0,48% у 1990 р. [3, с. 168-169].

У 2006 та 2011 рр. в Чилі спостерігалися масові протести студентів та школярів з вимогою підвищити якість навчання та скасувати плату за навчання в державних вишах. У 2016 р. переговори з молоддю (учнями та студентами) вела навіть президентка М. Бачелет, яка пообіцяла скасування оплати до 2020 р. У 2016 р. вихідці з 50% найбідніших сімей Чилі отримали можливість навчатися безкоштовно, а в 2018 р. – 60% [5]. Втім, у 2018 р. до влади прийшов правий президент С. Пінєра, під час каденції якого реформа освіти не завершилася, що час від часу призводило до протестів. Цікаво, що у 2022 р. президентом Чилі став Г. Борич, який у 2011 р. був активним учасником студентських протестів. До речі, Г. Борич, народжений у 1986 р., є одним з наймолодших президентів світу.

На нашу думку, політична боротьба навколо проблеми платної та безкоштовної освіти в Чилі є яскравим прикладом протиріччя між

неоліберальним та неоконсервативним поглядами на освіту з одного боку та соціал-демократичним поглядом з іншого. У гаслах чилійських протестувальників «Освіта – не товар» соціал-демократичні ідеї проявилися особливо яскраво. Як зазначає В.О. Пашков, інвестування у вищу освіту є вигідним як для держави (економічне зростання, підвищення продуктивності праці, збільшення національного доходу, прискорення НТП), так і для самих індивідів (вища заробітна плата, кращі кар'єрні можливості, мобільність) [6, с. 272].

Повертаючись до політико-економічного розвитку Чилі та президентства Г. Борича, зазначимо, що він є політиком лівого спектру. На соціальному рівні основною метою політика в середньостроковій перспективі буде зниження соціальної напруги, а для досягнення цієї мети буде необхідно створити передумови для співпраці з опозицією та збалансувати виконавчу та законодавчу владу. Проте, є сумніви щодо його спроможності вести глибший діалог з опозицією, а також щодо справжньої готовності правих партій до цього. Якщо Г. Боричу не вдасться організувати ефективний політичний діалог, він зіткнеться з серйозними труднощами, особливо в Сенаті, де консервативні партії займають половину місць [7]. Крім того, ключовою задачею стає забезпечення політичної стабільності та подолання кризових явищ.

Втім, Чилі не є типовою країною для Латинської Америки. Більша частина країн зіштовхується з набагато більш масштабними труднощами. У табл. 2 спробуємо дати їх короткий огляд.

Таблиця 2

Виклики для розвитку латиноамериканських країн

Країна	Виклики
Аргентина	Висока інфляція; територіальний спір з Великою Британією за Фолклендські острови.
Колумбія	Наслідки тривалої громадянської війни; наркоторгівля та інші види злочинності.
Сальвадор	Бідність та злочинність.
Бразилія	Соціальна нерівність; проживання мільйонів людей у фавелах.
Венесуела	Диктатура Н. Мадуро; еміграція великої кількості працездатних громадян; гіперінфляція.
Гондурас	Сировинний характер економіки; залежність від США.
Гаїті	Абсолютна бідність великої частини населення; корупція; неподолані наслідки землетрусу 2010 р.
Нікарагуа	Бідність; корупція; відсутність залізниць.

Джерело: створено автором на основі відкритих джерел

На нашу думку, Венесуела є прикладом країни, яка, незважаючи на значні природні ресурси, не змогла використати їх собі на користь через вади управління. В умовах диктатури керівництво країни забезпечує лояльність двох категорій населення: найбідніших громадян (щоб уникнути масових протестів) та силовиків (щоб забезпечувати стабільність диктатури). Цей режим, за деякими даними, є найбільш корумпованим у Латинській Америці [8, с42-13]. Звичайно, венесуельський сценарій використовують і інші диктаторські режими.

Отже, країни Латинської Америки характеризуються різноманітністю та зіштовхуються з численними викликами. Деякі з них, як Чилі, сьогодні є високорозвиненими країнами з диверсифікованою економікою. Але більшість відчувають істотні проблеми в економічному, соціальному, політичному вимірах.

Список використаної літератури

1. Soto G. G. Neoliberalism as a capitalist revolution in Chile: Antecedents and irreversibility. *PSL Quarterly Review*. 2019. Vol. 72(289). P. 135-146.
2. Дугінець Г., Вірич І. Політика «економічного прориву: досвід Чилі». *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 4. С. 35-46.
3. Ключник Р.М., Магдич А.С. Політика приватизації освіти: приклад Чилі. *Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 04 грудня 2020 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНО» ДОР». Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. С. 168-169.
4. Espinoza O., González Fiegehen L.E. Access to higher education in Chile: A public vs. private analysis. *Prospects XLIII*. No. 2/166. P. 199-214.
5. Guzmán-Valenzuela C. A new role for universities: defending the public sphere? / C. GuzmánValenzuela // *University World News*. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200108142441805>
6. Пашков В.О. Політика у сфері вищої освіти: міжнародні стратегії модернізації ЗВО: монографія. Дніпро: НТУ «ДП», 2020. 356 с.
7. Benedikter R., Zlosilo M. Chile's New Start: Where is the nation headed under the Boric presidency? *Challenge*. 2022. Vol. 65. Issue 3-4. P. 113-124.
8. Rodríguez-García G. Measuring the risk of corruption in Latin American political parties. *De jure analysis of institutions. Data & Policy*. 2022. Vol. 4: e42.

THE SWISS MIRACLE: DEFYING SOARING INFLATION WITH PRECISION AND PRUDENCE

Inflation is a widespread economic phenomenon that impacts individuals and countries around the world. Switzerland is a small but economically powerful country in Western Europe that is considered to be an exceptional case, representing relatively low inflation rates. This article represents the ways how Switzerland manages to maintain such economic conditions. Swiss macroeconomic indicators and the factors contributing to Switzerland's remarkable economic stability were investigated in detail, followed by some insights learned from Switzerland that other countries may apply to their economic models.

Key words: inflation, Switzerland, economy, price stability, GDP, Swiss franc, renewable energy, Central banks, wage-price coordination

Introduction. In the complex world of global economics, few things have as much influence as inflation. The impact of this ubiquitous economic phenomenon extends across borders, transcending boundaries, and touching the lives of individuals and nations. Inflation, which also might be called the silent disruptor, is a phenomenon which spans continents, transcends economies and occurs everywhere, in all kinds of industries. It can alter how economies function and reveal how well or poorly they are doing. The costs of both basic goods and larger financial situations are all impacted by inflation. Although, many other nations across the globe struggle persistently high inflation, Switzerland, a small mountainous country in Western Europe, has experienced much less dramatic price increases. This country is considered to be in an exceptional and attractive economic situation, appearing as a steadfast pillar against of global inflation. The Swiss economy, which is well-known for being tough and strong, has not only overcome the power of skyrocketing inflation, but also managed to handle it outstandingly well. This article is going to investigate the economy of Switzerland and these essential factors that constantly help to reduce its inflation rates to the minimum, followed by some valuable insights that other countries can learn from Swiss economy.

Discussion

1. The exceptional economic position of Switzerland

To begin with, Switzerland is one of the developed nations of the world. The primary distinction of this nation is its neutrality stance, which allowed it

to escape the destruction caused by the two world wars. Taxation is traditionally low in the banking sector of the economy (*Swiss economy – facts and figures, 2023*). The strongest banking and credit system in the nation was developed there. The largest Swiss bank and the second-biggest bank in the world, UBS, with about \$1 trillion in assets. Swiss banks are regarded as trustworthy and promising. Along with having a high cost of living, it is also home to some of the wealthiest people in the world, with an average adult wealth of \$696,604 dollars. According to the Economist Intelligence Unit, even while living expenses in other expensive locations, including Singapore and New York, increased due to inflation, the Swiss towns of Zurich and Geneva remained among the top ten most expensive cities in the world last year.

Regarding national macroeconomic indicators, Switzerland represents a strong and increasing Gross Domestic Product (GDP) and moreover, it is known for illustrating one of the highest GDP per capita figures all over the world, together with developed countries such as United States, Japan and China, for instance (*Tradingeconomics.com, 2023*). Several industries, including financial services, manufacturing, chemicals, machinery, and pharmaceuticals, are the main drivers of the nation's economy (*IMF, 2023*). Switzerland's robust GDP is a result of its well-known for high-quality goods and services as well as its robust export-oriented businesses. There is a line graph of Nominal GDP of Switzerland represented in billions of U.S. dollars over the last 40 years followed by a forecasting for the next 5 years, shown in Fig. 1.

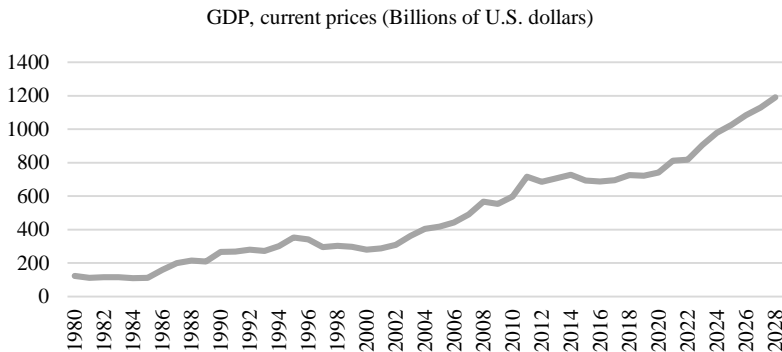

Fig. 1. GDP, current prices of Switzerland
Source: IMF, Macroeconomic indicators of Switzerland

It can be concluded from the chart that over the whole period of time, Nominal GDP of Switzerland has increased by approximately 640% indicating \$122.47 billion and \$905.68 billion in the beginning and at the end of the selected period of time respectively. It also should be noted that undoubtedly there have been some fluctuations but they have not affect the overall economic situation. What is more, according to the economic forecast for the next 5 years, the figures are still considered to be increasing and even with a faster speed than before. A key sign of economic expansion is a growing GDP. It implies that a nation's economy is gradually creating more goods and services. This may indicate that the economy is doing better and is more prosperous. Furthermore, the population with a higher quality of life may benefit from rising GDP. People may have more incomes and access to better products and services as the economy expands. Last but not least, an expanding economy can make a nation more competitive internationally. It might be in a position to export more products and services, which would improve the trade balance. However, it should be noted that extremely fast or high GDP growth can have drawbacks and difficulties, including resource depletion, inflation, and environmental effects, all of which may need to be carefully controlled to maintain long-term economic sustainability and stability.

2. Factors that have helped Switzerland to decrease inflation

Despite its historically low and steady rate of inflation, Switzerland nevertheless takes a number of steps to keep its prices stable. Some of the elements and tactics Switzerland uses to control and lower inflation are going to be investigated and described in detail. The first one is high prices, which indicates that initial costs were already high in Switzerland. Put another way, Switzerland already had a high cost of living and high pricing for goods and services. When compared to nations like the US, Japan, and Germany, Switzerland is a fairly prosperous nation with affluent citizens on average. Nonetheless, as a result of the disparity in wealth, prices for basic needs like housing, food, and services are high. Zurich and Geneva in Switzerland, for example, are two of the most expensive cities in the world to live in. Since prices in Swiss cities were already so high, they stayed relatively stable as compared to other expensive cities like Singapore and New York, where living expenditures rose living expenditures rose as a result of inflation, which is a general increase in pricing. Because of this, prices in Switzerland increased more slowly than they did elsewhere, even if they were. (EFG international, 2023).

A professor of economic history at the University of Zurich named Tobias Straumann claims that “Because people are on average quite rich, the share of food in the overall budget of households is not as big as maybe in other

countries”. Stated differently, Swiss nationals are generally less impacted by price increases provided that they allocate a smaller portion of their income to essentials such as housing and food rather than pleasures (Gilchrist, 2023).

The strong Swiss franc is the second factor contributing to the very low inflation rate. Switzerland’s price stability is superior to average, in part because of the Swiss franc. Switzerland’s currency has experienced a tremendous increase in value. In 2008, one Swiss franc was worth approximately €0.6, but by the summer of 2022, it was worth €1.0. One of the reasons is that the Swiss franc is regarded as a unique and secure medium of exchange for financial investments in Switzerland. As such, there is an increase in demand for the Swiss franc, which drives up its value (Global & European Dynamics, 2022).

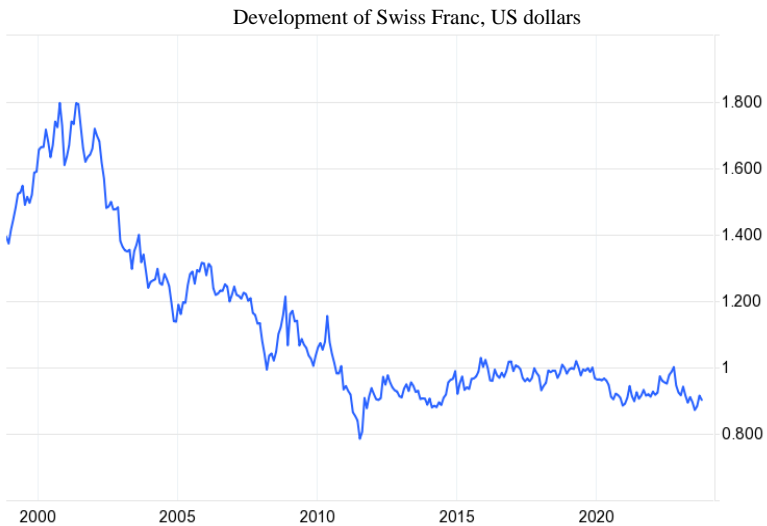

Fig. 2. Development of the value of the Swiss franc (CHF) in US dollars
Source: Trading economics, Swiss franc

It can be concluded from the graph that the six-month low of 0.92 on October 3rd was broken by the Swiss franc, which rose to 0.9 per USD as investors piled onto safe-haven assets and reduced their exposure to Middle Eastern geopolitical risk. In keeping with the currency's support, the SNB cut its foreign exchange holdings to the lowest level since 2017, prolonging the dramatic reversal of the multi-decade reserve-building trend until 2022. Despite this, the divergence between local and US monetary policies has caused the franc to drop by 5% since it reached a seven-year high in July.

Unexpectedly, the SNB decided to address economic worries in a context of relatively low inflation in September by leaving its key policy rate steady. Switzerland's headline inflation rate increased less than anticipated in September to 1.7%, which is among the lowest in the world, while the core rate dropped to 1.3%, the lowest level in 18 months. On the other hand, a string of robust economic data and higher US inflation bolstered wagers that the Federal Reserve will maintain its hawkish approach. Switzerland, whose economy is highly reliant on foreign commerce, also gains from this. The bulk of the \$302 billion in products and services that Switzerland imports each year come from nearby EU nations. These imports are effectively discounted by a rising Swiss franc. In contrast, Switzerland exports around \$305 billion a year, most of which is made up of higher-value products and services like watches and medications, which are less vulnerable to changes in price than mass-produced, low-margin commodities.

The third reason is resilient energy supply established in Switzerland, due to its distinct energy supply features—such as its reliance on hydroelectricity resulting from its hilly geography and large lake system—Switzerland is less susceptible to outside factors that frequently affect energy pricing. Due to its diverse energy mix, which includes hydropower as a major source, the nation has been spared the geopolitical unrest and supply interruptions that have impacted other nations. Due to its diversity, this energy portfolio has helped maintain price stability and resilience against shocks to the world energy market (*Switzerland profile, 2023*). This country is less vulnerable to some of the outside forces—like Russia's conflict in Ukraine—that drove up prices in 2022. Switzerland is less dependent on gas and oil imports than some of its European neighbors due to its mountainous terrain and more than 1,500 lakes; hydroelectricity plays a significant part in the country's energy supply. Due to financial safety nets and their majority public ownership, Swiss energy suppliers are less vulnerable to severe market fluctuations but are nevertheless subject to tighter pricing regulations (*European money and Finance Forum, 2023*). The price of energy, such as gas and electricity, increased by 16.2% in Switzerland by the end of 2022. This increase was not as significant as the price increases in other neighboring nations where energy expenses increased considerably more, such as Germany, the Netherlands, the United Kingdom, and Italy. As of right now, the Swiss regulators of energy pricing anticipate a 27% increase in energy prices in 2023. This implies that the typical energy expenditure for a household might be approximately 1,215 Swiss francs, or \$1,238 (*Swissinfo.ch, 2023*).

3. Valuable insights that other countries can learn from the Swiss economy

It would take decades to create Switzerland's distinct economic environment, which is hard for most other nations to completely imitate. For example, because of the different economies involved, the larger euro zone could not adopt its exchange rate strategy. But according to Straumann, other countries, especially those in Europe that experienced a significant shift toward privatization and are currently suffering as a result, might learn a lot from the nationalization of Switzerland's energy supply (*Carrel, 2022*). First of all, to control inflation and preserve price stability, central banks should think about setting explicit inflation targets and applying monetary policy tools. Preventing wage-price spirals that fuel inflation can be accomplished by promoting a fair and balanced relationship between earnings and prices. The utilization of collective bargaining and wage-setting procedures can help to match inflation and productivity targets with wage increases (*Committee for a Responsible Federal Budget, 2022*). What is more, one way to encourage sustainability and lessen dependency on fossil fuels—whose prices are frequently volatile in global markets—is to invest in clean and renewable energy sources. Switzerland has benefited from being relatively immune to foreign shocks to energy prices due to its diverse energy source, which includes a large reliance on hydroelectricity. To lessen their exposure to changes in energy prices, nations can invest in a range of energy sources, including renewables. Encouraging energy efficiency in homes, businesses, and transportation can assist lower total energy expenditures and consumption, which can lessen inflationary pressures (*Kramer, 2023*).

Conclusion. In conclusion, Switzerland is a useful example for other countries due to its amazing economic stability and low rates of inflation. Strong economic fundamentals, such as high initial prices, a strong Swiss currency, and a robust energy supply infrastructure, support the country's healthy GDP growth. These components assist Switzerland in managing inflation. Setting clear inflation targets, balancing wages and prices, investing in renewable energy, and promoting energy efficiency are all important lessons for other nations to learn.

Although it may be difficult to duplicate Switzerland's distinct economic climate, other countries can benefit from following the stability and strategic economic management concepts in their efforts to lower inflation. Countries looking to reduce inflation can adopt the concepts of price stability, wage-price coordination, energy diversification, and energy efficiency, even though the special economic context of Switzerland may be difficult to duplicate. Switzerland's capacity to sustain low rates of inflation in the face of severe

global economic difficulties emphasizes how crucial flexibility and wise economic management are in today's dynamic and linked world.

References

1. Swiss economy – facts and figures Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten EDA. Available at: <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/wirtschaft/uebersicht/wirtschaft---fakten-und-zahlen.html> (Accessed: 30 October 2023).
2. Trading economics. Switzerland GDP. Available at: <https://tradingeconomics.com/switzerland/gdp> (Accessed: 30 October 2023).
3. Macroeconomic indicators of Switzerland - IMF. Available at: <https://www.imf.org/external/datamapper/profile/CHE> (Accessed: 30 October 2023).
4. Read, S.J. min and read, S.G. 3 min (no date) What factors could bring down Swiss inflation? - EFG international, EFG. Available at: https://www.efginternational.com/insights/2023/what_factors_could_bring_down_swiss_inflation.html (Accessed: 30 October 2023).
5. Gilchrist, K. (no date) The small European Nation of Switzerland beat sky-high inflation. here's how, LinkedIn. Available at: <https://www.linkedin.com/pulse/small-european-nation-switzerland-beat-sky-high-heres-karen-gilchrist> (Accessed: 30 October 2023).
6. The strong swiss franc and 5 other reasons for Switzerland's low inflation (2022) Global & European Dynamics. Available at: <https://globaleurope.eu/globalization/the-strong-swiss-franc-and-5-other-reasons-for-switzerlands-low-inflation/> (Accessed: 30 October 2023).
7. Trading Economics - Swiss franc. Available at: <https://tradingeconomics.com/switzerland/currency> (Accessed: 30 October 2023).
8. Switzerland profile (no date) Odyssee. Available at: <https://www.odyssee-mure.eu/publications/efficiency-trends-policies-profiles/switzerland.html> (Accessed: 30 October 2023).
9. Why is Swiss inflation low?, SUERF policy brief .: suerf - the European money and Finance Forum (no date) SUERF.ORG. Available at: <https://www.suerf.org/suerf-policy-brief/50463/why-is-swiss-inflation-low> (Accessed: 30 October 2023).
10. Swissinfo.ch (2023) Swiss households braced for rising energy costs, SWI swissinfo.ch. Available at: <https://www.swissinfo.ch/eng/business/swiss-households-braced-for-rising-energy-costs/48787332> (Accessed: 30 October 2023).

11. Carrel, P. (2022) Switzerland: The land that inflation left behind, Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/business/switzerland-land-that-inflation-left-behind-2022-03-11/> (Accessed: 30 October 2023).

12. Six ways to fight inflation (no date) Committee for a Responsible Federal Budget. Available at: <https://www.crfb.org/blogs/six-ways-fight-inflation> (Accessed: 30 October 2023).

13. Kramer, L. (no date) How do governments fight inflation?, Investopedia. Available at: <https://www.investopedia.com/ask/answers/111314/what-methods-can-government-use-control-inflation.asp> (Accessed: 30 October 2023).

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

Y. Koruna,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

INVESTMENT LANDSCAPE IN PORTUGAL: RISKS AND BENEFITS

This article offers a thorough analysis of Portugal investment climate, stressing the advantages of the country in international trade, strategic position, and advantageous legal system. In addition, the article explores certain market prospects and areas of interest, including mining, infrastructure and innovation, services, agriculture and industry. It also discusses issues about labour unrest, demographic challenges, ECB policy initiatives and inflationary pressures as well as the evaluation of Portugal support for foreign direct investment and its initiatives to create a favourable business environment round the world.

Keywords: Portugal investment environment, foreign direct investment, economic opportunities, challenges and concerns, business climate, investment sectors, demographic challenges

Introduction

Portugal is a desirable location for foreign investors due to its many advantages that provide an ideal environment for the company growth. Due to its favourable west coast location, it serves as a major hub for trade among Europe, Africa, and America. This article examines the main elements that make Portugal appealing, such as its infrastructure, legal system, advantages in international trade, and the range of market niches.

What are the reasons to invest in Portugal?

Great location

Because of its advantageous location on European west coast, which borders Spain to the north and east and the Atlantic Ocean to the west and south, it can easily serve as an important point for trading among three continents of Europe, Africa, and America. This makes it the perfect place for investors, businesspeople, and entrepreneurs looking to expand their operations throughout Europe or into other markets.

A favourable legal system

Portugal has gained international recognition as a competitive and trustworthy business and investment centre as a result of the international agreements it has struck recently to protect investors' rights. Similarly, this country offers a range of tax advantages both local and national to encourage investment.

Advanced infrastructure

With six international ports, 3,122 km of roadways, and 2,562 km of railway networks, this country boasts a sizable infrastructural network. It is also noteworthy that the national seaports are all linked to the rail system that travels to Spain and Central Europe. Its powerful road network facilitates air, sea and land transportation connections between towns and the major cities.

Global trade

It became one of the major economies in Europe following its membership within the EU in 1986, giving it access to a market that included over 500 million Europeans as well as more than 250 million Portuguese-speaking consumers. This country allows the free movement of both individuals and goods, in addition to free trade without tariffs.

A steady economic framework

Portuguese economy is varied and continues to show promise for expansion in a number of service-related industries. Portuguese government reforms have lowered labour costs, updated infrastructure, and maximized investments, leading many multinational corporations to identify Portugal as one of the most profitable countries in which to conduct a business. The industrial area traditional operations have changed and contributed to the economic expansion of new, more technologically advanced industries like medicines, energy, electronics, tourism and autos. Similar to this, the Portugal 2020 Plan was introduced to encourage the rise in the national productivity. It offers a number of sector-specific tax and incentives for foreign investment.

Free trade zone

Portugal has its own free zone, which allows a number of businesses to establish and take advantage of various legal tax benefits at different levels. The sole zone where you can conduct unrestricted trade with the rest of the European Union is the Madeira Free Zone (ZFM), which has been in existence since 1980. It offers tax reductions and customs-free import and export for various economic sectors. International trade, the Internet and telecommunication businesses, intellectual property creation, management and consulting services, and real estate investment development are a few examples of permitted commercial activities (BLITA International, 2021).

Infrastructure and innovation

Portugal came up at number 18 among EU nations and their neighbours in the region when it came to innovation, according to statistics from the European Commission 2023 European Innovation Scoreboard. The strong information technology and physical infrastructures of the country are the reason for its position in terms of technical services. Thus, tax incentives, infrastructure upgrades, a foreign trade and investment organization and first-

rate logistics for storage and shipping have all been put in place by the Portuguese government to encourage foreign investment.

Mining

Portugal ranks among the world's top exporters of marble, and the country's GDP heavily depends on minerals like copper and tin. Because of its abundant woods, this country also ranks among the world's top producers of cork.

Service

Seventy percent of the working population is employed in the service sector, which accounts for 65.5% of the nation's GDP comparing to 64.67% in 2021 (Fig. 1). Moreover, Portuguese economy has seen a remarkable expansion in the tourism sector (O'Neill, 2023).

Agriculture

Approximately 2% of Portugal GDP and 3% of the working-age population are employed in the agri-food sector, which is widely recognized as one of the most significant in the national economy (Fig. 1), (Fig. 2). Portugal currently takes the 5th place for exporting oil in the world, it is the 3rd in the EU for tomato production, and ranks the 9th for wine, according to the data from the Agency for Investment and Foreign Trade of Portugal. Fruits, vegetables, and cereals are among the most in-demand producing crops (Pordata, 2023).

Industry

A quarter of the working population in this nation is employed in the industrial sector, which accounts for 18.9% of GDP. Due to the modernity of its sector, manufacturing has a diverse spectrum of small and medium-sized businesses, with the industries of construction, machinery, metallurgy, electrical and electronic, mechanical engineering, and textiles standing out. The manufacturing sector accounts for 12% of GDP, according to data gathered by the World Bank. Its place in the European automobile industry, particularly in the mold production sector, is another intriguing feature. Information technology and biotechnology are two industries in Portugal that are growing at an exciting rate, according to data from the National Institute of Statistics (O'Neill, 2023). Figure 1 shows GDP composition and Employment of Labour by Sectors (Fig. 1).

What are the challenges and concerns?

Increased inflation has been a direct result of exposure of Portugal to the worldwide economic effects of the geopolitical tensions resulting from Russia's war against Ukraine. Increased spending for both consumers and businesses has resulted from the surge in energy costs, which is mainly caused by supply chain disruptions and uncertainty in the oil markets. Further aggravating the inflationary pressures on the Portuguese economy is the fact

that rising transportation costs and market uncertainties are also responsible for the rise in food prices.

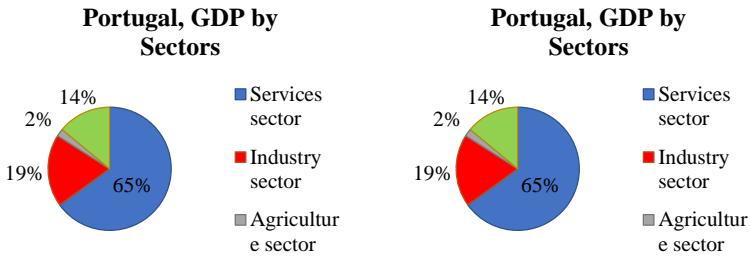

Fig. 1. GDP and Employment of Labour by Sectors (*Pordata, 2023*), (*O'Neill, 2023*)

The Portuguese households are facing uncertainty as a result of several policy measures being enacted by the European Central Bank (ECB). The choice to increase interest rates will have an instant impact on borrowing costs, impacting personal loans as well as mortgages. With the removal of formerly loose regulations and this shift in monetary policy, households may find it more difficult to get credit and manage their current obligations. Those who are already economically disadvantaged may be more vulnerable as a result of this additional financial hardship.

There has been a noticeable increase in labour unrest in Portugal as employees express their worries about a variety of topics, such as salary, working conditions, and job security. These conflicts, whether they take the shape of discussions or strikes, have the potential to disrupt normal business operations and have an effect on a variety of industries. In 2023, the GDP is expected to expand at a slow 1.3% growth rate, according to forecasts, as a result of labour unrest and a number of other economic concerns. This slowdown is a result of both labour-related issues and other economic factors working together.

The Portuguese historically low birth rates and ongoing exodus of highly qualified individuals pose a serious demographic concern. The persistent departure of skilled laborers in search of better prospects overseas has led to a brain drain that presents serious challenges for vital industries including technology, healthcare, and education. This workforce scarcity has the potential to suppress innovation and advancement, which could stifle the economic growth. If this demographic imbalance is not corrected, Portugal may see an aging population and a declining labour force, which would pose

significant obstacles to the country's ability to maintain social welfare programs, the economy, and a vibrant society. For the long-term development and stability of the country, it is crucial to address these demographic challenges.

Foreign Direct Investments

Spain, France, and the UK are the main countries from which Portugal receives Foreign Direct Investment (FDI). These nations are the main sources of foreign capital inflows into the Portuguese economy, underscoring the importance of close European neighbours in promoting the national investment potential (Table 1).

Table 1

Sources and Destination of FDI in Portugal (US Dollars, Millions), 2023

Total Inward Direct Investments	180,954	100%	Total Outward Direct Investments	61,893	100%
Spain	38,447	21%	Spain	17,482	28%
The Netherlands	36,736	20%	The Netherlands	16,269	26%
Luxembourg	31,298	17%	Brazil	2,779	5%
France	14,596	8%	Angola	2,637	4%
United Kingdom	11,078	6%	Mozambique	1,887	3%
Others	48,439	28%	Others	20,839	34%

The Portuguese workforce is talented, bilingual, and reasonably priced, which attracts investors. This confluence of elements fosters the growth of businesses, especially those in industries requiring advanced knowledge and global communication (*Portugal - united states department of state 2023*).

Investment climate

Portugal continues to welcome foreign direct investment (FDI) and does not enforce screening procedures related to national security. This strategy encourages an atmosphere that is favourable to inflows of foreign money by reflecting the national openness to overseas investors.

With the exception of a few particular activities, foreign investors in Portugal are subject to the same regulatory framework as local investors. By guaranteeing fairness and transparency for every player in the market, this strategy enhances the investment environment.

Portugal does not impose any legal restrictions on the founding of firms, private ownership, or foreign control. This implies that there are no legislative restrictions on the ability of foreign investors to run their businesses, own property, and engage in economic activity within the nation.

Review procedures which are in place for industries that are sensitive, like transportation, water management, and defence. These steps are intended

to guarantee that investments in crucial sectors are carefully examined in order to reconcile investor demands with national security considerations.

Portugal has put policies in place to encourage entrepreneurship in order to improve the business climate and streamline operations. This involves simplifying administrative processes, lowering barriers to business registration, and enhancing accessibility to essential resources in order to promote investment activity domestically (*Portugal – united states department of state 2023*).

Conclusion

In spite of barriers like labour unrest and inflationary pressures, Portugal is dedicated to creating a welcoming environment for investments. Foreign capital is still drawn to the country by its favourable location, strong legal system, cutting-edge infrastructure, and many economic sectors. Portugal is in a good position to maintain its reputation as a desirable location for investors looking for possibilities in Europe and beyond by resolving issues and capitalizing on its advantages.

References

U.S. Department of State (2023) *Portugal - united states department of state, U.S. Department of State*. Available at: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/portugal/> (Accessed: 01 November 2023).

BLITA International, L. (2021) *Portugal profile, International Tax Advisors*. Available at: <https://www.blita.com/portugal-profile> (Accessed: 01 November 2023).

Pordata (2023) *Employment: Total and by sector of economic activity, Pordata*. Available at: <https://www.pordata.pt/en/Portugal/Employment+total+and+by+sector+of+economic+activity-3384-304038> (Accessed: 01 November 2023).

O'Neill, A. (2023) *Portugal - share of economic sectors in gross domestic product 2022, Statista*. Available at: <https://www.statista.com/statistics/372187/share-of-economic-sectors-in-the-gdp-in-portugal/#:~:text=This%20statistic%20shows%20the%20share,sector%20contributed%20about%2065.5%20percent>. (Accessed: 01 November 2023).

*Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics,
Professor*

*Language supervision by M. Dolzhenko, Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor*

A. Krasina,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

**ECONOMIC STRATEGY OF SOUTH KOREA DURING THE
PERIOD OF RAPID ECONOMIC DEVELOPMENT (1961-1996).
LESSONS FOR UKRAINE**

The economic trajectories of nations often follow distinct patterns, but sometimes, exceptional success stories emerge, providing alternative routes for others to attain wealth and prosperity. South Korea's economic transformation from 1961 to 1996 is one such exemplary journey. The relevance of understanding South Korea's experience extends far beyond mere historical curiosity; it offers invaluable lessons that can be relevant to some of the developing economies today, particularly in Ukraine's contemporary context, especially in the aftermath of recent conflicts and challenges.

Keywords: economic strategy, five-year economic development plan, import substitution, export-led growth, chaeböls, FDI, inflation

Purpose of the study. This research paper will examine in detail the economic approaches adopted by South Korea during its growth phase from 1961 to 1996, define the differences in the attitude to FDI in Ukraine and South Korea, and provide relevant insights that can be applied to Ukraine, a country aiming to boost its economy after experiencing instability and unpredictability.

Strategy of economic development in South Korea from 1961 to 1996
1960s

In 1961, South Korea's economic transformation began under General Park Chung Hee's military rule to alleviate poverty, reduce dependence on the United States, and compete with North Korea's industrialization. Key steps included the implementation of five-year economic plans, a shift from import substitution to export-oriented industrial development, and state control over credit. An Economic Planning Board directed economic growth, while the nationalization of banks and low-interest loans to businesses supported these efforts (Seth, 2017).

The first five-year plan (1962–1966) aimed for a 7.1% annual growth rate, emphasizing import substitution but later shifting to export promotion due to inflation and foreign exchange issues. Export support measures were introduced, leading to a 40% annual export growth rate from 1962 to 1971. Simultaneously, the government encouraged import substitution in heavy and chemical industries (HCIs) such as machinery, shipbuilding, electronics, steel, and petrochemicals during the second five-year plan (1967–1971). It promoted

technical manpower development and established the Korea Institute of Science and Technology (KIST) in 1966 (Kim, 2019).

1970s

The 1970s saw a focus on promoting Heavy and Chemical Industries (HCIs) with various financial and tax incentives, streamlined tariffs to increase protection, and extended non-tariff barriers. Moreover, technical and engineering education was enhanced, and state-funded research institutes were set up to boost research and development. All this resulted in rapid manufacturing sector growth, although it also triggered inflation and balance of payments issues (Kim, 2019).

To address the relative decline in agriculture and income disparities, the government adjusted its development strategy in the third five-year plan (1972–1976) by shifting the focus to agricultural development. A dual price policy was introduced, offering higher prices for grains to stimulate production, contributing to increased farm household income and food self-sufficiency. These policies reduced economic and social disparities between urban and rural areas (Heywood, 2013).

1980s

To stabilize the economy in the 1980s, the government implemented tight fiscal and monetary measures, controlling money supply and reducing government expenditures. Wage increases were regulated through incomes policy, and the Fair Trade and Anti-Monopoly Act was enacted in 1981 to curb monopolistic practices that fueled inflation. The floating exchange rate regime, suspended since 1974, was reinstated (Seth, 2017).

The industrial incentive system was revamped, focusing on technology and manpower development instead of industry-specific support. Privatization of commercial banks began in 1981 to liberalize the financial sector. Inflation was successfully controlled, and the balance of payments improved significantly. In 1985, Korea recorded its first trade surplus, and the budget deficit turned into a surplus in 1987 (Kim, 2019).

1990s

In 1992, Kim Young Sam's government embraced globalization as a national policy goal. To address structural issues, they reduced government intervention in the economy, dismantled the Economic Planning Board, and launched a new five-year economy plan (1993–1997) emphasizing liberalization and deregulation. Dismantling selective industrial policies led to overinvestment and diversification. Financial liberalization and exchange rate policies contributed to excessive foreign borrowing (Kim, 2019).

In general, all mentioned above is presented in Table 1 as a short summary.

Table 1

“Five Year Economic Development Plan” and its objectives

Five Year Economic Development Plan	Objectives
1 st term (1962~1966)	Building the light industry such as the textile industry, etc. Building infrastructure: power plants
2 nd term (1967~1971)	Building key industries: steel, machinery, chemicals, etc. Building infrastructure (Gyeongbu Express Way)
3 rd term (1972~1976)	Building heavy & chemical industries Building industrial complexes
4 th term (1977~1981)	Building heavy & chemical industries Building technological capabilities
5 th term (1982~1986)	Stabilizing political and economic system Opening economy
6 th term (1987~1991)	Regulatory and deregulatory reforms, Improving sensitive industries and Building hi-tech & innovative capabilities
7 th term (1992~1996)	Revitalizing the economy and Establishing a base for the balanced development of industrial sectors and companies

Source: Kim, *Economic Development of Korea 2019*

To better understand the results of the above-mentioned economic development strategies, let's look at the graphs (Fig. 1, 2, 3) below.

Fig. 1. Inflation Rate
Source: *MacroTrends, 2023*

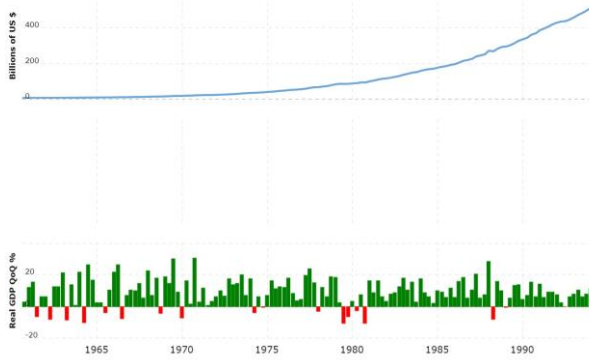

Fig. 2. Economic Growth Rate
Source: MacroTrends, 2023

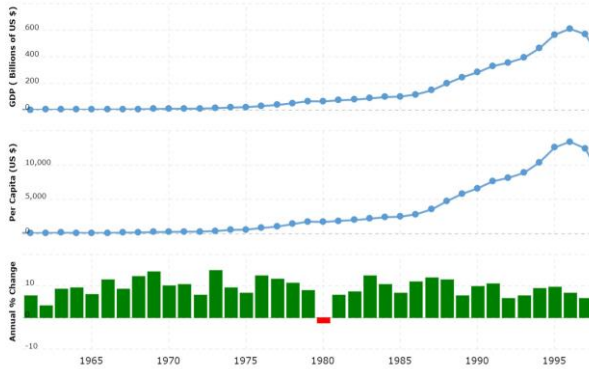

Fig. 3. GDP
Source: MacroTrends, 2023

The role of transnational corporations (Chaebols) in economic development

From 1961 to 1996, South Korea's domestic transnational corporations, particularly the family-owned conglomerates known as chaebōls, played a pivotal role in the country's astounding economic transformation. Under the leadership of General Park Chung Hee and his immediate successors, a close partnership between the state and these chaebōls was forged to drive development. The government, utilizing its control over banks, extended substantial credit to selected companies earmarked for development (Chiang, 2017). These favored firms enjoyed exemptions from import duties and special

rates for utilities and transportation, whereas those outside this network found it challenging to access credit and incentives.

A key element of this alliance was the performance principle. Chaeböls had to demonstrate efficient results to maintain state support. Performance in meeting economic targets, not political connections, determined preferential loans and assistance. Corruption that hindered firms' efficiency was not tolerated. To foster competition and prevent monopolies, the government encouraged multiple chaeböls in each industrial sector (Chung, 2007).

During this era, several chaeböls emerged as exemplars of South Korea's economic success. Samsung, for instance, transitioned into electronics and became a global giant. Hyundai diversified into construction, car manufacturing, shipbuilding, and electronics, ultimately becoming the largest of the chaeböls. Lucky-Goldstar (later LG) evolved from a toothpaste manufacturer to one of the world's largest consumer electronics firms. Daewoo, initially a trading company, emerged as a significant player in car manufacturing and shipbuilding.

The strategic partnership between the state and chaeböls was a cornerstone of South Korea's rapid economic development during this period, although it also raised questions about corporate efficiency and monopolistic tendencies within the economy (Seth, 2017).

Attitude to FDI: Comparative Analysis Ukraine vs. South Korea

As the purpose of our research is not only to explore the strategy of economic development of South Korea, but also to analyze the ways how Ukraine can use the lessons learned from South Korea, let's compare the attitude towards FDI of these two countries.

To begin with, we will take a look at the Ukrainian nowadays strategy. According to the latest studies, our country faces challenges in attracting significant levels of FDI, due to the business environment and regulatory framework which are not very conducive to foreign investment (OECD, 2022). However, it is believed that FDI will help Ukraine to reach the next level of economic development, and various incentives and protections for foreign investors were introduced to make the country more attractive to FDI. It is also worth mentioning that while Ukraine has significant economic challenges, its strategy of economic development is more diversified compared to South Korea's export-led focus. The country seeks to develop multiple sectors, including agriculture, manufacturing, IT, and other spheres (Knight, 2023).

Speaking about South Korea, the country evolved from initially limiting FDI to gradually embracing it as part of its economic development strategy during the period of the rapid economic growth (Kdevelopedia, 2023). This transition was marked by policies aimed at attracting foreign investors. However, it was still focused on export-led growth, with incentives and support

for industries targeting foreign markets. The country actively promoted exports and sought to become a global economic player from 1961 to 1996. Moreover, the country actively encouraged the growth of the private sector, and chaeböls (family-owned conglomerates) played an important role in driving economic development and expanding into various industries (Jung, 2011).

As we can see, South Korea's approach during 1961-1996 was marked by a strong focus on export-led growth and the development of large family-owned conglomerates. In contrast, Ukraine nowadays is adopting a more diversified economic strategy, attracting FDI with incentives. While South Korea's strategy was more export-centric, Ukraine's contemporary approach reflects the efforts to attract foreign investment to boost economic development.

Lessons for Ukraine. Suggestions and Limitations

The economic success story of South Korea from 1961 to 1996 presents valuable insights and lessons that Ukraine can draw upon as it strives to navigate its own path towards economic development, particularly in the wake of recent conflicts and challenges.

First of all, Ukraine can follow a similar path as South Korea did in transitioning from import substitution to export-oriented industrial development. By identifying sectors with strong potential for exports and investing in research and development, Ukraine can foster industries that are competitive on the global stage. Additionally, providing incentives to businesses that target foreign markets will further support this strategy. Special economic zones and tax benefits can attract foreign investors and facilitate the growth of export-oriented industries.

Secondly, Ukraine should invest in education and research to nurture a skilled workforce and encourage innovation. Partnerships between universities and industries can facilitate technology transfer and knowledge exchange, which will help the country build a knowledge-based economy and boost innovation.

Thirdly, following the example of South Korea, Ukraine should consider fostering a strategic partnership with its domestic private sector. Encouraging the growth of strong domestic companies can drive economic development.

While South Korea's economic development strategy provides valuable insights for Ukraine, there are some important differences between these two countries that should be considered. This includes South Korea's unique historical and political circumstances that influenced its strategy. Ukraine's geopolitical context is different, and it must tailor its approach accordingly. Additionally, Ukrainian economic strategy is currently adapted to the military needs because of the ongoing war. Rebuilding infrastructure, addressing displacement, and restoring trust in the government are vital steps that should

be taken into account once the conflict ended. Finally, the global economic landscape has evolved since South Korea's success story. Ukraine must navigate modern economic challenges, including global competition and technological disruptions.

Conclusions

The economic progress achieved by South Korea between 1961 and 1996 provides a notable example with valuable takeaways for Ukraine and other developing countries. It demonstrates the importance of strategic economic planning, export-focused growth, and collaborations between government and industry in driving rapid economic expansion. By studying South Korea's experience, Ukraine can derive useful insights to guide its own path towards sustainable economic development. Nevertheless, it is vital for our country to account for its distinct historical context, geopolitical circumstances, and present-day challenges when formulating an appropriate economic strategy.

References

1. Chiang, M.-H. (2017) 'Chapter 2: Chaebol's Role in South Korea's Economic Development', in *Contemporary South Korean Economy: Challenges and Prospects*. Singapore, NUC: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., pp. 23–45.
2. Chung, Y.-I. (2007) *South Korea in the Fast Lane: Economic Development and Capital Formation*. New York, Oxford Academic: Oxford University Press. Available at: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195325454.001.0001> (Accessed: 29 October 2023).
3. Heywood, L.-M. (2013) *Why did south korea grow rich, c.1960–1985?*, *E-international relations*. Available at: <https://www.e-ir.info/2013/03/16/why-did-south-korea-grow-rich-c-1960-1985/> (Accessed: 29 October 2023).
4. Jung, S.-H. (2011) 'The Korean development strategy: Trajectories of the Korean Economic Development, 1961~2010', *Journal of the Economic Geographical Society of Korea*, 14(4), pp. 453–466. doi:10.23841/egsk.2011.14.4.453.
5. Kdevelopedia (2023) *Developedia: Korea development experience database by KDI School, Kdevelopedia*. Available at: <https://www.kdevelopedia.org/Development-Overview> (Accessed: 29 October 2023).
6. Kim, C.K. (2019) 'Chapter 1. A Historical Overview', in *Economic Development of Korea*. South Korea, Hanyang University: World Scientific, pp. 1–23. Available at:

https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/9789813276000_0001
(Accessed: 29 October 2023).

7. Knight, C. (2023) *New report details Ukraine Economy Recovery Strategy*, *European Investment Bank*. Available at: <https://www.eib.org/en/stories/ukraine-recovery-economy-report> (Accessed: 29 October 2023).

8. MacroTrends, W. (2023) *South Korea Economic Growth 1960-2023*, *MacroTrends*. Available at: <https://www.macrotrends.net/countries/KOR/south-korea/economic-growth-rate> (Accessed: 29 October 2023).

9. MacroTrends, W.B. (2023a) *South Korea GDP 1960-2023*, *MacroTrends*. Available at: <https://www.macrotrends.net/countries/KOR/south-korea/gdp-gross-domestic-product> (Accessed: 29 October 2023).

10. MacroTrends, W.B. (2023b) *South Korea inflation rate 1960-2023*, *MacroTrends*. Available at: <https://www.macrotrends.net/countries/KOR/south-korea/inflation-rate-cpi> (Accessed: 29 October 2023).

11. OECD (2022) *Shaping the path to economic recovery*, *OECD Ukraine-hub*. Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/shaping-the-path-to-economic-recovery-78475265/> (Accessed: 29 October 2023).

12. Seth, M.J. (2017) *South Korea's economic development, 1948–1996*, *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. Available at: <https://oxfordre.com/asianhistory/display/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-271#acrefore-9780190277727-e-271-div1-3> (Accessed: 29 October 2023).

Scientific supervision by: S.V. Kuzminov, PhD in Economics, Full Professor

Barbara Krochmal-Marczak, Dr hab. inż.,
Barbara Krzysztofik, Dr hab. inż.,
Bogusław Ślusarczyk, Dr hab. inż.,
Marta Pisarek, Dr inż.,
Magdalena Dykiel, Dr inż.,
Elżbieta Brągiel, Mgr inż.
Karolina Szychowska,
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie (Polska)

OCENA PŁONOWANIA I JAKOŚĆ WYBRANYCH ODMIAN ZIARNA PSZENICY POCHODZĄCEJ Z EKOLOGICZNEGO I KONWENCJONALNEGO SYSTEMU UPRAWY

Celem pracy była ocena plonowania oraz ocena wybranych wyróżników jakościowych i wypiekowych ziarna wybranych odmian pszenicy pochodzącej z ekologicznego i konwencjonalnego systemu uprawy. Materiał do badań stanowiło ziarno dwóch gatunków pszenicy ozimej: pszenica zwyczajna (*Triticum aestivum* spp. *aestivum* L.) - odmiana Zyta, Korweta i Sukces oraz pszenica orkisz (*Triticum aestivum* ssp. *spelta* L. Thell.) - odmiana Schwabencorn. Ziarno pszenicy zwyczajnej wszystkich odmian pochodziło z uprawy prowadzonej wg dwóch różnych systemów produkcyjnych: ekologicznego i konwencjonalnego. Zbadano i porównano plony, wilgotność, gęstość ziarna w stanie zsypanym, MTZ a także oceniono jakość ziarna pszenicy ozimej wszystkich odmian pochodzących z dwóch systemów produkcyjnych. W wyniku przeprowadzonych badań laboratoryjnych zaobserwowano, że wyższy plon uzyskano w systemie konwencjonalnym, niższy zaś w systemie ekologicznym. Liczba kłosów pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem, przy czym wyższą wartość badanej cechy odnotowano w systemie konwencjonalnym. Odmiany pszenicy ozimej uprawiane w systemie konwencjonalnym charakteryzowały się wyższą MTZ w porównaniu do odmian pszenicy uprawianych w systemie ekologicznym. Ziarno pszenicy ozimej charakteryzowało się średnią gęstością w stanie zsypanym w obu systemach gospodarowania. Najwyższą zawartością białka odznaczała się odmiana Schwabencorn wyprodukowana w systemie ekologicznym, zaś najniższą zawartość badanej cechy stwierdzono u odmiany Korweta pochodzącej z uprawy konwencjonalnej. Ilość glutenu otrzymanego z mąki pszenicy ozimej zarówno pochodzącej z systemu ekologicznego jak i konwencjonalnego kształtowała się na podobnym poziomie. Najwyższą wartość badanej cechy odnotowano u odmiany Schwabencorn uprawianej zarówno w rolnictwie ekologicznym jak i konwencjonalnym. Wyższe wartości

wskaźnika sedymentacji uzyskano w mące z pszenicy zwyczajnej we wszystkich systemach uprawy, co wskazuje na ich lepszą wartość wypiekową niż pszenicy orkiszowej.

Wstęp

Rolnictwo ma istotny wpływ na środowisko, zarówno w pozytywnym, jak i negatywnym znaczeniu. Działalność rolnicza może z jednej strony degradować środowisko przyrodnicze, a z drugiej – pielęgnować je i chronić. W Polsce wyróżnić można trzy systemy rolnictwa: ekologiczne, konwencjonalne oraz rolnictwo integrowane (Runowski 2005, Komorowska 2009, Sambor 2020, Sazońska 2020). Z punktu widzenia konsumenta zasadniczą różnicą między rolnictwem ekologicznym a konwencjonalnym jest brak stosowania różnych związków chemicznych mających na celu optymalizację plonów (Kwasek 2014, Cacak- Pietrzak i wsp. 2013, Reganold i Wachter 2016, Rutkowska i Kopiński 2022). Obecnie w kraju, jak również i na całym świecie prowadzone są badania mające na celu porównanie jakości surowców pochodzących z rolnictwa ekologicznego i konwencjonalnego. Promowanie zasad zgodnych z wymaganiami rolnictwa ekologicznego jest niezbędne dla ograniczenia negatywnego wpływu działalności rolniczej na środowisko. Stosowanie odpowiednich metod gospodarowania, płodozmian o wieloletniej rotacji, płytkie odwracanie gleby a głębokie jej spulchnianie, stosowanie nawozów naturalnych i organicznych, niechemicznych metod ochrony roślin, zapewnienie dobrych warunków dla zwierząt gospodarskich, dążenie do zachowania jak największej różnorodności biologicznej oraz dążenie do osiągnięcia zrównoważonej produkcji zwierzęcej i roślinnej to tylko nieliczne z wielu założeń rolnictwa ekologicznego (Kowalska 2010, Kazimierzak i wsp. 2010, Sambor 2020, Sazońska 2020). Zupełnie inne zasady gospodarowania ma konwencjonalny system, który ukierunkowany jest na osiągnięcie wysokiej produktywności oraz dążenia do poprawy wyników produkcyjnych i ekonomicznych (Komorowska 2009, Bartosik 2011, Rutkowska i Kopiński 2022). Wśród obecnie stosowanych technik uprawy zbóż w tym pszenicy zwyczajnej, coraz większą uwagę zwraca się na jakość zbieranego plonu, który zależy nie tylko od agrotechniki, ale również od odmiany i warunków siedliskowych (Oleksy i wsp. 2008, Czubačka i Rachoń 2012, Głodowska i Gałązka 2017). Jakość ziarna zbóż to głównie cecha odmianowa, która w dużym stopniu uzależniona jest od warunków klimatycznych, glebowych oraz agrotechniki uprawy roślin i dojrzewania ziarna (Harasim i wsp. 2010, Szumiło i wsp. 2009, Zanetti i wsp. 2001, Bobryk-Mamczarz i wsp. 2021). Dla poszczególnych gatunków zbóż parametry jakościowe charakteryzujące przydatność technologiczną ziarna są odmienne, a ich poziom zależy od przeznaczenia ziarna. W zależności od kierunku użytkowania określane są różne wymagania jakościowe. W ocenie

przydatności technologicznej ziarna pszenicy najważniejsze znaczenie mają: zawartość białka, wskaźnik sedymentacji, liczba opadania, gęstość ziarna w stanie zsypanym (Oleksey i wsp. 2008, Kasprzak i Wirkijowska 2013). Parametry te zależą również od systemu uprawy, dlatego też celem pracy była ocena plonowania i jakości wybranych odmian ziarna pszenicy pochodzącej z ekologicznego i konwencjonalnego systemu uprawy.

Material i metody badań

Materiał do badań stanowiło ziarno dwóch gatunków pszenicy ozimej: pszenica zwyczajna (*Triticum aestivum* spp. *aestivum* L.) - odmiana Zyta, Korweta i Sukces oraz pszenica orkisz (*Triticum aestivum* ssp. *spelta* L. Thell.) - odmiana Schwabencorn. Ziarno pszenicy zwyczajnej wszystkich odmian pochodziło z uprawy z dwóch różnych systemów produkcyjnych: ekologicznego i konwencjonalnego. Przedplonem dla pszenicy ozimej dla wszystkich odmian w systemie ekologicznym oraz konwencjonalnym był burak pastewny.

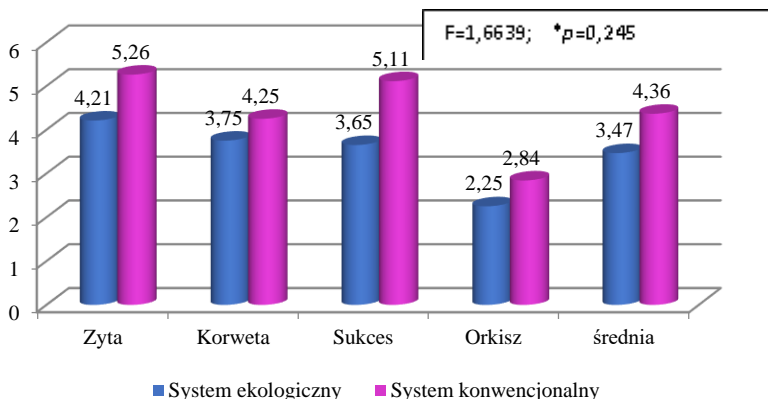
W systemie ekologicznym stosowano jesienią nawożenie organiczne w postaci obornika w ilości $30\text{t}\cdot\text{ha}^{-1}$ pod uprawę buraka pastewnego jako przedplon. Zwalczanie zachwaszczenie w pszenicy ograniczało się do 3-krotnego bronowania. Zastosowano również nawożenie fosforowo-potasowe w ilości $\text{P}_2\text{O}_5 - 60$, $\text{K}_2\text{O} - 45\text{ kg}\cdot\text{ha}^{-1}$. Nawozy fosforowo-potasowe zakupiono z listy nawozów dopuszczalnych do stosowania w rolnictwie ekologicznym.

W systemie konwencjonalnym po zbiorze przedplonu wykonano zespół uprawek poźniwnych i zastosowano nawożenie fosforowo-potasowe w ilości $\text{P}_2\text{O}_5 - 60$, $\text{K}_2\text{O} - 90\text{ kg}\cdot\text{ha}^{-1}$. Zastosowano pełną ochronę przed chorobami i szkodnikami. Zabiegi te wykonano zgodnie z Dobrą Praktyką Produkcyjną. Termin wysiewu ziarna pszenicy ozimej dla wszystkich systemów produkcyjnych był jednakowy, tj. 05.10.2021r. Pszenicę ozimą wszystkich odmian wysiewano w ilości 450 szt. nasion na m^2 . W czasie wegetacji dla każdej odmiany określono na powierzchni 1 m^2 liczbę kłosów przed zbiorem. Zbiór przeprowadzono kombajnem zbożowym w trzeciej dekadzie lipca 2022 roku. Po zbiorze ziarno pszenicy orkiszowej ze względu na małą wymłacalność wymagało dodatkowego czyszczenia przy pomocy bukownika. W przeprowadzonym doświadczeniu obliczono i porównano plony ziarna, wilgotność ziarna zgodnie z Polską Normą PN-ISO 712:2002, gęstość ziarna w stanie zsypanym zgodnie z Polską Normą PN - ISO 7971-2, masę tysiąca ziaren (MTZ) zgodnie z Polską Normą PN-68/R-74017:1968. Dokonano również oceny wypiekowej mąki, gdzie oznaczono: zawartość białka ogółem metodą Kjeldahla zgodnie z Polską Normą PN-EN ISO 20483:2014-02P, przyjmując przelicznik azotu na białko 5,7, ilość i jakość glutenu w aparacie Glutomatic (PN-EN ISO 21415-2:2008), wskaźnik sedymentacyjny

Zeleny'ego (PN – ENISO 5529:2010 EJ), liczbę opadania w aparacie Hagberga-Pertena (PN-EN ISO 3093:2010E).

Wyniki badań i ich omówienie

Uzyskane wyniki badań wykazały zróżnicowane plonowanie pszenicy ozimej w poszczególnych systemach gospodarowania. Wyższy średni plon uzyskano w systemie konwencjonalnym, niższy zaś w systemie ekologicznym (rys. 1).

Rysunek 1. Plonowanie pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy (t·ha⁻¹)

Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05

Obliczenia statystyczne nie wykazały istotnych różnic w plonowaniu badanych odmian pszenicy w zależności od systemu gospodarowania ($p=0,245$). Średnia wielkość plonu ziarna pszenicy ozimej uprawianej w systemie ekologicznym wynosiła $3,46 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$, natomiast w systemie konwencjonalnym $4,36 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$. Najwyższym plonem ziarna pszenicy w systemie konwencjonalnym jak i ekologicznym odznaczała się odmiana Zyta ($5,26 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$). Najniższym plonem w obu systemach uprawy charakteryzowała się pszenica orkiszowa Schwabencorn, której plon wynosił $2,84 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$, zaś w systemie ekologicznej uprawy $2,25 \text{ t} \cdot \text{ha}^{-1}$. Według badań Sulewskiej (2006), orkisz ma mniejszy potencjał plonowania w porównaniu do pszenicy zwyczajnej, wynikający m.in. z mniejszej liczby ziarniaków w kłosie. W opinii tej autorki cecha ta może być wyrównywana większą gęstością siewu.

Liczba kłosów pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem, przy czym najwyższą wartość badanej cechy odnotowano w systemie konwencjonalnym. Występująca

różnica w liczbie kłosów w zależności od systemu uprawy była statystycznie istotna ($p=0,014$). Najwyższą liczbę kłosów na 1 m² uprawy uzyskały odmiany pszenicy zwyczajnej Zyta oraz Sukces, które pochodziły z uprawy w systemie konwencjonalnym. Najniższą zaś liczbę kłosów stwierdzono na 1 m² uprawy u odmiany Schwabencorn uprawianej metodami ekologicznymi (tabela 1). W badaniach Podolskiej (2004), Podolskiej i wsp. (2005) ORAZ Rachonia i wsp. (2022), udowodniono, że na liczbę kłosów duży wpływ mają właściwości genetyczne badanych odmian. Badania przeprowadzone przez Gaj i wsp. (2020) nad architekturą łanu wskazują, że obsada kłosów jest ważnym elementem plonowania a wysokie plony można uzyskać już przy 500–550 kłosach z m².

Tabela 1

Liczba kłosów pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy na 1 m² (szt.)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	411	567
Korweta	453	484
Sukces	435	561
Schwabencorn	390	477
średnia	422,25	522,25
Obliczenia statystyczne	F=12,9178	*p=0,014

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Wilgotność ziarna pszenicy jest ważnym parametrem informującym o wartości przechowalniczej i możliwościach technologicznych ziarna w procesie przemiału na mąkę. Wartość przemiałowa ziarna oraz jego trwałość przechowalnicza według norm wymaga, aby wilgotność zbóż nie była większa niż 14-15% (Kaczmarek 2020). W przeprowadzonych badaniach własnych średnia wilgotność ziarna pszenicy ozimej w systemie ekologicznym wynosiła 14,50%, zaś w systemie konwencjonalnym wartość ta była wyższa i kształtowała się na poziomie 15,25% (tabela 2). Nie stwierdzono różnic istotnych pomiędzy wilgotnością ziarna uzyskanego z różnych systemów gospodarowania ($p=0,387$). W opinii Kuchciak i Czubaszek (2015) przy wyższej wilgotności ziarna zbóż mogą zachodzić niekorzystne zmiany biochemiczne oraz mikrobiologiczne, które w znacznym stopniu wpływają na czas bezpiecznego przechowywania.

Tabela 2

Wilgotność ziarna pszenicy ozimej (%)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	16	16
Korweta	15	16
Sukces	14	15
Schwabencorn	13	14
średnia	14,50	15,25
Obliczenia statystyczne	F= 0,871	* $p=0,387$

*Źródło: Badania własne; * p - istotne na poziomie $< 0,05$*

Ważną cechą pszenicy ozimej określającą jej przydatność do przemiału jest MTZ. W wielu publikacjach to właśnie masa tysiąca ziaren jest składową plonu wraz z liczbą kłosów z jednostki powierzchni oraz liczbą ziaren z kłosa (Gonzalez i wsp. 2007). Według Morgan i wsp. (2000), dorodność ziarna wpływa znacząco na wydajność, jakość oraz barwę i zawartość popiołu w mące. Przy obniżeniu wartości MTZ, pogorszeniu ulegają także parametry przemiałowe zbóż. W badanym ziarnie wartość tej cechy mieściła się w przedziale od 31,20 – 52,3g (tabela 3). Warto podkreślić, że pszenica uprawiana w systemie konwencjonalnym charakteryzowała się wyższą masą 1000 ziaren w porównaniu do pszenicy uprawianej w systemie ekologicznym. Występujące różnice MTZ były statystycznie istotne ($p= 0,006$). Podobne wyniki w swoich badaniach uzyskali Kasprzak i Wirkijowska (2013).

Gęstość w stanie zsypanym charakteryzuje wyrównanie, dorodność oraz wykształcenie ziarna, a także pozwala ocenić jego wartość przemiałową. Ziarno pszenicy dobrej jakości powinno cechować się gęstością na poziomie co najmniej $72 \text{ kg} \cdot \text{hl}^{-1}$, a najlepiej ponad $76 \text{ kg} \cdot \text{hl}^{-1}$ (Harasim i Wesołowska - Trojanowska 2010). Ziarno pszenicy ozimej użytej do badań własnych charakteryzowało się średnią gęstością w stanie zsypanym wynoszącą od $74,16 \text{ kg} \cdot \text{hl}^{-1}$ dla odmian z systemu ekologicznego oraz $76,15 \text{ kg} \cdot \text{hl}^{-1}$ dla odmian z systemu konwencjonalnego. Nie stwierdzono istotnych różnic w gęstości ziarna w stanie zsypanym uzyskanymi z różnych systemów gospodarowania ($p= 0,138$).

Tabela 3

MTZ pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy (g)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
---------	--------------------	-----------------------

Zyta	33,10	52,3
Korweta	31,20	47,1
Sukces	41,20	43,6
Schwabencorn	37,10	47,32
średnia	35,65	47,58
Obliczenia statystyczne	F=17,4776	* <i>p</i> = 0,006

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Najwyższą gęstością ziarna w stanie zsypanym w obu systemach odznaczała się odmiana Zyta (tabela 4). W literaturze dotyczącej pszenicy podawane są niższe wartości gęstości w stanie zsypanym wynoszące od 70,8 do 71,6 kg·hl⁻¹ (Woźniak i Gontarz 2011). Zbliżone wartości dla pszenicy w stanie zsypanym w swoich badaniach podają Kasprzak i Wirkijowska (2013), którzy w swych badaniach uzyskały wartość badanej cechy na poziomie 76,5 kg·hl⁻¹. Podobne wyniki uzyskali również Krawczyk i wsp. (2008).

Tabela 4

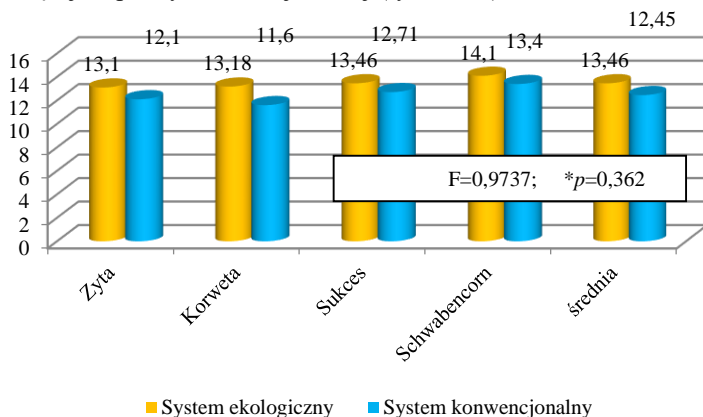
Wartości gęstości w stanie zsypanym (kg·hl⁻¹)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	76,18	77,15
Korweta	73,15	76,12
Sukces	72,14	74,15
Schwabencorn	75,16	77,16
średnia	74,16	76,15
Obliczenia statystyczne	F=2,9257	* <i>p</i> =0,138

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Białko odgrywa istotną rolę w procesie tworzenia ciasta pszennego oraz ma korzystny wpływ na właściwości i jakość pieczywa. Według Krochmal-Marczak wsp. (2020), mąka zawierająca dużo białek wysokocząsteczkowych jest odpowiednim składnikiem do ciasta o dobrych właściwościach. Wielu autorów uważa, że właściwości ciasta pszennego zależą głównie od ilości i jakości białka (Ceglińska i wsp. 2003, Kong i wsp. 2013). Uzyskane wyniki badań własnych wskazują na różnice w zawartości białka w ziarnach pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach gospodarowania. W opinii Cacak-Pietrzak i wsp. (2014), niższa zawartość białka w mące pochodzącej z ziarna

pszenicy uprawianej w rolnictwie ekologicznym może wynikać z zakazu stosowania w tym systemie nawożenia azotowego. Najwyższą zawartością białka odznaczała się odmiana Schwabencorn wyprodukowana w systemie ekologicznym, nieco mniejszą wartością charakteryzowała się odmiana Sukces, zaś najniższą zawartość badanej cechy otrzymano u odmiany Korweta pochodzącej z uprawy konwencjonalnej (rysunek 2).

Rysunek 2. Zawartość białka w ziarnach pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy (%)

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Średnia zawartość białka w ziarnach pszenicy ozimej uprawianej w systemie ekologicznym wynosiła 13,46%, natomiast w ziarnach pszenicy z uprawy konwencjonalnej 12,45%. Wartość ta jest zbliżona do wyników podawanych na podstawie kilkudziesięciu doświadczeń prowadzonych w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego i Rolniczego na terenie całego kraju wynoszącej 14,2% (Skrzypek 2014, Kołodziejczyk i wsp. 2009, Knapowski i wsp. 2010). W przeprowadzonych badaniach własnych zawartość białka w mące orkiszowej mieściła się w granicach od 11,0-16,5%. Podobne wyniki w badaniach własnych uzyskali również Marconi i wsp. (2002) oraz Zanetti i wsp. (2001). Nieco wyższą zawartość białka w mące otrzymali Rachoń i wsp. (2022), wartość tej cechy w ich badaniach kształtowała się na poziomie od 15,72 do 17,20%.

Jakość produktów mącznych oraz pieczywa w głównej mierze zależy od wartości wypiekowej mąki oraz zastosowanego procesu technologicznego. Według Gawrysiak-Witulskiej i Rynieckiego (2005), przy ocenie wartości wypiekowych mąki bardzo duże znaczenie ma liczba opadania, która jest parametrem jakościowym wskazującym poziom aktywności enzymów

amylolitycznych w ziarnie. Uważają oni, że najkorzystniejsze parametry liczby opadania dla mąki przeznaczonej do wypieku pieczywa powinny mieścić się w zakresie od 200 do 280 s. Zdaniem Gąsiorowskiego (2004), jeśli parametry są niższe mogą świadczyć o ukrytym porośnięciu ziarna w kłosach, w okresie dojrzewania. W przeprowadzonych badaniach własnych średnie wartości liczby opadania mąki uzyskanej z ziarna pszenicy ozimej wynosiły 264 sekundy dla mąki z systemu ekologicznego oraz 354 sekundy z systemu konwencjonalnego (tabela 10). Występujące różnice były statystycznie istotne ($p=0,003$). Mąka z pszenicy zwyczajnej uprawianej w systemie ekologicznym miała niższą aktywność amylolityczną, w porównaniu do mąki orkiszowej (odmiana Schwabencorn). Wyniki tych badań zamieszczone są w tabeli 5. Podobne wyniki w badaniach dotyczących liczby opadania w mące z orkiszu uzyskała Szumiło i wsp. (2009).

Tabela 5

Liczba opadania mąki uzyskanej z ziarna pszenicy ozimej uprawianych w różnych systemach uprawy (s)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	278	366
Korweta	226	315
Sukces	272	356
Schwabencorn	281	380
n		
średnia	264	354
Obliczenia statystyczne	F=22,4092	*p=0,003

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Ważnym wskaźnikiem jakości technologicznej dla wypieku ciasta pszennego jest zawartość w mące glutenu. W przeprowadzonych badaniach własnych ilość glutenu otrzymanego z mąki pszenicy ozimej zarówno pochodzącej z systemu ekologicznego jak i konwencjonalnego kształtowała się na podobnym poziomie (tabela 6). Wartość badanej cechy dla odmian pszenicy ozimej uprawianej w systemie ekologicznym kształtowała się na poziomie od 28,1 do 32,1%. Najwyższą wartość badanej cechy w tym systemie uprawy odnotowano u odmiany Schwabencorn, zaś najniższą u odmiany Sukces (tabela 6). Zawartość glutenu w mące odmian pszenic ozimych uprawianych w systemie konwencjonalnym kształtowały się na poziomie od 29 do 34,4%. Najwyższą wartością badanej cechy stwierdzono u odmiany Schwabencorn (tabela 6). Przeprowadzone badania własne wskazują, że mąka

orkiszowa odmiany Schwabencorn ma wyższą zawartość glutenu od zwykłej mąki pozyskanej z odmian pszenicy zwyczajnej. Podobną zawartość glutenu w badaniach własnych dotyczących zawartości glutenu w mąkach ze zbóż uprawianych w systemie konwencjonalnym otrzymali Siwek i wsp. (2017). Wartość badanej cechy w ich badaniach kształtowała się na poziomie od 29,4 do 30,3% i były statystycznie nieistotne.

Tabela 6

Zawartość glutenu w mące otrzymanej z pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy (%)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	30,10	29,3
Korweta	32,15	31,4
Sukces	28,10	29,0
Schwabencorn	35,11	34,4
średnia	31,36	31,03
Obliczenia statystyczne	F=0,0305	*p=0,867

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Wskaźnik sedymentacyjny Zeleny'ego, to parametr określający właściwości białek glutenowych pod względem ilościowo-jakościowym. Wyższe wartości wskaźnika sedymentacji w badaniach własnych uzyskano w mące z pszenicy zwyczajnej, co wskazuje na jej lepszą wartość wypiekową niż pszenicy orkiszowej (tabela 7). Średnia wartość wskaźnika sedymentacji dla odmian pochodzących z uprawy ekologicznej wynosiła 32,18 cm³, zaś 38,47 cm³ dla odmian z uprawy konwencjonalnej (tabela 7). Wartość, którą uzyskano w badaniach własnych jest znacznie niższa od wyników doświadczeń prowadzonych w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego i Rolniczego na terenie całego kraju wynoszącej 86 cm³ (Skrzypek 2014).

Tabela 7

Wskaźnik sedymentacyjny Zeleny'ego mąki otrzymanej z pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy (cm³)

Odmiana	System ekologiczny	System konwencjonalny
Zyta	39,1	40,1
Korweta	30,8	42,15
Sukces	32,6	39,1

Schwabencorn	26,2	32,52
średnia	32,18	38,47
Obliczenia statystyczne	F=3,4499	*p=0,113

*Źródło: Badania własne; *p - istotne na poziomie < 0,05*

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania dotyczące oceny jakości surowców zbożowych pochodzących z rolnictwa ekologicznego i konwencjonalnego pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

1. Plonowanie pszenicy ozimej w poszczególnych systemach gospodarowania było zróżnicowane i zależało od właściwości genetycznych odmian. Wyższy średni plon uzyskano w systemie konwencjonalnym, Niższy zaś w systemie ekologicznym.

2. Najwyższym plonem ziarna pszenicy w zarówno w systemie konwencjonalnym i ekologicznym odznaczała się odmiana Zyta, zaś najniższym plonem w obu systemach gospodarowania charakteryzowała się pszenica orkiszowa Schwabencorn.

3. Liczba kłosów pszenicy ozimej uprawianej w różnych systemach uprawy charakteryzowała się dużym, istotnym statystycznie zróżnicowaniem, przy czym wyższą wartość badanej cechy zaobserwowano w systemie konwencjonalnym.

4. Wilgotność ziarna pszenicy ozimej pochodzącej z systemu konwencjonalnego była wyższa w porównaniu do wilgotności ziarna uprawianego w rolnictwie ekologicznym.

5. Odmiany pszenicy ozimej uprawiane w systemie konwencjonalnym charakteryzowały się istotnie statystyczną, wyższą MTZ w porównaniu do podmian pszenicy uprawianych w systemie ekologicznym. Najwyższą wartością badanej cechy w systemie konwencjonalnym odznaczała się odmiana Zyta, zaś najniższą MTZ w tym systemie gospodarowania uzyskano u odmiany Sukces. Przy czym odmiana ta także charakteryzowała się najwyższą MTZ w systemie ekologicznym.

6. Ziarno pszenicy ozimej charakteryzowało się średnią gęstością w stanie zsypanym w obu systemach gospodarowania. Najwyższą wartością tej cechy w obu systemach gospodarowania odznaczała się odmiana Zyta.

7. Najwyższą zawartością białka odznaczała się odmiana Schwabencorn wyprodukowana w systemie ekologicznym, zaś najniższą zawartość badanej cechy otrzymano u odmiany Korweta pochodzącej z uprawy konwencjonalnej.

8. Ilość glutenu otrzymanego z mąki pszenicy ozimej zarówno pochodzącej z systemu ekologicznego jak i konwencjonalnego kształtowała

się na podobnym poziomie Wyższe wartości wskaźnika sedymentacji w badaniach własnych uzyskano w mące z pszenicy zwyczajnej we wszystkich systemach uprawy, co wskazuje na ich lepszą wartość wypiekową niż pszenicy orkiszowej.

Literatura

1. Bartosik W. 2011. Zasady prawidłowego prowadzenia gospodarstwa ekologicznego. Wyd. Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach, Barzkowice.

2. Bobryk-Mamczarz A., Kiełtyka-Dadasiewicz A., Rachoń L. 2021. Usefulness of hulled wheats grown in Polish environment for wholegrain pasta-making. *Foods* 10, 458.

3. Cacak- Pietrzak G., Ceglińska A., Jończyk K. 2014. Wartość wypiekowa mąki z ziarna odmian pszenicy uprawianych w ekologicznym systemie produkcji. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, 576, s. 23-32.

4. Cacak- Pietrzak G., Gondek E., Jończyk K. 2013. Porównanie struktury wewnętrznej oraz właściwości przemiałowych ziarna orkiszu i pszenicy zwyczajnej z uprawy ekologicznej . *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, 574, s. 3-10.

5. Cacak-Pietrzak G. 2011. Studia nad wpływem ekologicznego i konwencjonalnego systemu produkcji roślinnej na wartość technologiczną wybranych odmian pszenicy ozimej. ss. 38.

6. Czubacka M., Rachoń L. 2012. Wpływ poziomu agrotechniki na skład chemiczny ziarna pszenicy ozimej. *Episteme*, 15, s. 45-52.

7. Gaj R., Grzebisz W., Igras J., Jajor E., Korbas M., Matysiak K., Michalski T. 2020. *Metodyka integrowanej produkcji pszenicy ozimej i jarej. Metodyka napisana w ramach Programu Wieloletniego 2006–2010 3.1. Integrowane Programy Ochrony Roślin jako podstawa nowoczesnych technologii produkcji roślin rolniczych.*

8. Gawrysiak-Witulska M., Ryniecki A. 2005. Wartość technologiczna pszenicy wysuszonej metodą nisko-temperaturową. *Inżynieria Rolnicza*, 11(71), s. 137-143.

9. Gąsiorowski H. 2004. Pszenica orkisz – zboże ekologiczne. *Przegląd Zbożowo Młynarski*, 5, s. 13-14.

10. Głodowska M., Gałązka A. 2017. Wpływ rolnictwa ekologicznego na środowisko w koncepcji rozwoju zrównoważonego. *Więś i Rolnictwo*, 2(175), s. 151.

11. Harasim E., Wesołowska-Trojanowska M. 2010. Wpływ nawożenia azotem na plonowanie i jakość technologiczną ziarna pszenicy ozimej. *Pamiętnik puławski zeszyt 152* s. 77
12. Kaczmarek M. 2020. Zboża. Parametry ziarna Sztuka przechowywania. *10 Rolniczy Rynek*, s. 19-21.
13. Kasprzak M., Wirkijowska A. 2013. Charakterystyka wybranych wskaźników technologicznych ziarna pszenicy zwyczajnej. *Acta Agrophysica*, 20(1), s. 77-89.
14. Kazimierzczak R., Skąpska W., Rembiałkowska E. 2010. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering*, 55(3), s. 171.
15. Knapowski T., Ralcewicz M., Spsychaj- Fabisiak E., Łożek O. 2010. Ocena jakości ziarna pszenicy ozimej uprawianej w warunkach zróżnicowanego nawożenia azotem. *Fragmenta Agronomica*, 27(1), s. 73-80.
16. Kołodziejczyk M., Szmigiel A., Oleksy A. 2009. Wpływ intensywności uprawy na zawartość białka oraz wybrane cechy fizyczne ziarna pszenicy jarej. *Fragmenta Agronomica*, 26(4), s. 55–64.
17. Komorowska D., 2009. Rozwój produkcji i żywności ekologicznej. *Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. Roczn. Nauk.* 3, s. 183-187.
18. Kong L., Si J, Zhang B., Feng B., Li S., Wang F. 2013. Environmental modification of wheat grain protein accumulation and associated processing quality; a case study of China. *Australian Journal of Crop Science*, 7(2), s. 173-181.
19. Kowalska A. 2010. Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym. *Wydawnictwo Difin* wyd.1, s. 45-68.
20. Krawczyk P., Ceglińska A., Kardialik J. 2008. Porównanie wartości technologicznej ziarna orkisz z pszenicą zwyczajną. *żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 60, s. 43-51.
21. Krochmal-Marczak B., Tobiasz-Salach R., Kaszuba J. 2020. The effect of adding oat flour on the nutritional and sensory quality of wheat bread, *British Food Journal*, 122(7), s. 2329-2339.
22. Kuchciak J., Czubaszek . 2015. Jakość i właściwości przemiałowe ziarna pszenicy pochodzącej od różnych producentów – ocena w warunkach przemysłowych i laboratoryjnych. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, 581, s. 29-39.
23. Kwasek M. 2014. Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym. *Rolnictwo zrównoważone a bezpieczna żywność i zdrowie*, s. 8-10.
24. Marconi E., Carcea M., Schiavone M., Cubadda R. 2002. Spelt (*Triticum spelta* L.) pasta quality: Combined effect of flour properties and drying conditions. *Cereal Chem.*, 79, s. 634-639.

25. Oleksy A., Szmigiel A., Kołodziejczyk M. 2008. Wpływ intensywności uprawy na zawartość i plon białka odmian pszenicy ozimej. *Agricultura*, 7(1), s. 47-56.

26. PN-EN ISO 20483:2007. Ziarno zbóż i nasiona roślin strączkowych – Oznaczenie zawartości azotu i przeliczenie na zawartość białka – Metoda Kjeldahla.

27. PN-EN ISO 21415-2:2008. Pszenica i mąka pszenna. Ilość glutenu. Część 2. Oznaczanie glutenu mokrego za pomocą urządzeń mechanicznych.

28. PN-EN ISO 3093:2007. Pszenica, żyto i mąki z nich uzyskane, pszenica durum i semolina. Oznaczanie liczby opadania metoda Hagberga-Pertena.

29. PN-ISO 712:2002. Zboża i przetwory zbożowe – Oznaczanie wilgotności – Rutynowa metoda odwoławcza.

30. PN-ISO 7971-2:1998. Ziarno zbóż. Oznaczanie gęstości w stanie zsypanym, zwanej „masą hektolitra”. Metoda rutynowa.

31. Podolska G., Krasowicz S. Sułek A. 2005. Ocena ekonomiczna i jakościowa upraw pszenicy ozimej przy różnym poziomie nawożenia azotem. *Pam. Puł.* 139, s. 175-188.

32. Podolska G. 2004. Efektywność agrotechnicznych oddziaływań w wykorzystaniu potencjału plonowania pszenicy ozimej. *Biul. IHAR*, 231, s. 55-64.

33. Rachoń L., Bobryk-Mamczarz A., Kiełtyka-Dadasiewicz A., Woźniak A., Stojek Z., Zajdel-Stępień P. 2022. Yielding and quality of selected species and cultivars of pasta wheat Part I . Yielding. *Agronomy Science, sec. E Agricultura*, 77, (1), 53-63.

34. Rachoń, L., Krochmal-Marczak, B., Cebulak, T. 2020. Przydatność ziarna jarej pszenicy zwyczajnej, twardej i orkiszowej do produkcji pieczywa w zależności od intensywności technologii produkcji. *Agronomy Science, sec. E Agricultura*, 2020, 75, 25–36.

35. Reganold J.P., Wachter J.M. 2016. Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants*, 2, s. 1-8.

36. Runowski H. 2005. Systemy rolnictwa w scenariuszu przyszłości. *Polska wieś 2025*.

37. Rutkowska A., Kopiński J. 2022. Zasady stosowania nawozów i środków poprawiających właściwości gleby w rolnictwie ekologicznym nr 13.0 pt. „Wsparcie prac związanych z przygotowaniem Planu Strategicznego WPR na lata 2023-2027”.

38. Sambor K. 2020. Nowe Przepisy Prawne W Rolnictwie Ekologicznym Rolnictwo Ekologiczne Szansą Dla Rolników I Konsumentów, s. 5.

39. Sazońska B. 2020. Zasady prowadzenia gospodarstw w systemie rolnictwa ekologicznego, ss. 50.

40. Siwek H., Sobolewska M., Hury G., Gibczyńska M. 2017. Wpływ nawożenia popiołem z biomasy i wapnem na cechy jakościowe ziarna, mąki i ciasta z pszenicy ozimej odmiany RGT Kilimanjaro.

41. Skrzypek A. 2014. Najplenniejsze odmiany pszenicy jarej na 2014 rok. Wartość gospodarcza odmian pszenicy jarej badana jest w kilkudziesięciu doświadczeniach prowadzonych na terenie całego kraju w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego i Rolniczego (PDOiR). Raport Rolny technika i technologia w rolnictwie. 1-2, s. 12.

42. Sulewska H. 2006. Zmienność plonowania orkiszu pszennego (*Triticum aestivum* ssp. *spelta* L.) w warunkach Wielkopolski w zależności od przebiegu opadów. Roczniki AR Poznań. 66, s. 339-346.

43. Szumiło G., Kulpa D., Rachoń L. 2009. Ocena przydatności ziarna wybranych gatunków pszenicy do produkcji pieczywa. Annales., vol 64, 400 sec „E”, s. 1-8.

44. Woźniak A., Gontarz D. 2011. Ocena wybranych wyróżników jakości ziarna pszenicy twardej odmiany Floradur w zależności od uprawy roli i nawożenia azotem. Acta Agrophysica, 18(2), s. 481-489.

45. Zanetti S., Winzeler M., Feuillet C., Keller B., Messer M. 2001. Genetic analysis of bread-making quality in wheat and spelt. Plant Breed, 120, s. 13-19.

*A. Mahdich,
PhD in Economics, Associate Professor,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)*

GERMANY IN THE REFUGEE CRISIS

Germany and the EU have been dealing with ongoing migration and asylum challenges, including discussions on EU asylum and migration policies and ongoing refugee and migration-related issues in various parts of the world. Germany's policy on the refugee issue has evolved over the years in response to changing circumstances and political considerations. The article provides a brief overview of Germany's responses to the 2015 and 2022 refugee crisis.

Keywords: refugees, crises, asylum seeker, migration, Germany

Introduction. The refugee crisis in Germany, while it has evolved and changed over time, has been a significant and acute issue. The crisis emerged as a result of several factors, including armed conflicts, instability in the Middle East and North Africa, Russian invasion of Ukraine, and economic disparities. Germany, like many other European countries, has seen a substantial influx of refugees and migrants seeking asylum and a better life. The role of Germany in EU asylum policies reflects broader tensions within the EU regarding sovereignty, responsibility, and solidarity. While it's accurate to say that the role remains somewhat ambiguous due to these ongoing debates and shifts in policy, Germany continues to be a central player in discussions about how the EU collectively manages asylum and migration issues.

The aim of the paper is to explore and discuss Germany's response to the 2015 and 2022 refugee crisis.

The world has witnessed a series of refugee crises, with millions of people fleeing conflict, persecution, and economic hardship. Refugee crisis and its associated challenges have become a prominent and complex issue in contemporary global discourse, encompassing not only humanitarian concerns but also economic, political, and social dimensions. Finding sustainable solutions to address these challenges remains a critical concern for the international community. Germany has played a crucial role in the European response to the refugee crisis, particularly during the peak of the crisis in 2015. The country's approach to refugee integration illustrates the complexities of managing large-scale migration and the balancing act between humanitarian ideals and the practical challenges of integration. It also highlights the importance of collaboration at the European and international levels to address

the broader issues of migration and displacement. In Germany, the number of refugees reached a new high in recent decades. The country has been a prominent supporter of refugees and had implemented various initiatives and policies to assist those seeking asylum within its borders. Germany's role as one of the top refugee-hosting countries demonstrates its commitment to humanitarian efforts and its dedication to upholding international and European legal frameworks for refugee protection. The country is the second-largest donor and the third largest refugee-hosting country in the world, with 3.262 million refugees. Since the outbreak of the war on the Ukraine, over 1 million refugees from Ukraine have received temporary protection in Germany (Germany 2023).

The German government, under Chancellor Angela Merkel, adopted an open-door policy in 2015, welcoming refugees and providing humanitarian support. The Chancellor said her country is ready to accept Syrian refugees regardless of which EU country they end up in first. Thus, Germany became the first EU member to violate the 1990 Dublin Convention, on the basis of which refugees could only seek asylum in the EU country whose border they crossed first. After this announcement, in 2015 alone, more than 1 million refugees were registered throughout the country. Almost 430 thousand of them came from Syria, about 154 thousand from Afghanistan and about 122 thousand from Iraq. According to German sociologists, this is a record influx in the entire history of Germany, not counting the post-war multi-million wave of German refugees from Eastern Europe. This policy aimed to address the immediate needs of those fleeing conflict and persecution. The large number of arrivals presented various challenges, including the need for shelter, language and integration programs, and addressing social and economic integration issues. Germany implemented integration programs to help refugees adapt to German society. These programs included language courses, vocational training, and other initiatives to help refugees become self-sufficient. The refugee crisis sparked debates and discussions within German society. While many people and organizations supported the government's efforts, there were also concerns and debates about the scale and impact of migration. Over time, Germany adjusted its policies in response to the evolving situation. This included measures to accelerate asylum procedures and repatriate individuals whose asylum applications were denied.

The integration of refugees into German society is a crucial and multifaceted process. Germany, like many other countries, has recognized the importance of integration and has implemented various programs and initiatives to support refugees in becoming self-sufficient and productive members of society. Here are some key steps and aspects of the integration process:

Language Acquisition. Learning the German language is essential for refugees to communicate, access education, and employment opportunities. Language courses are often provided to help refugees acquire language skills. Since 2015, the government began to spend much more money on organizing language courses and various integration programs than before, the study authors explain. Moreover, these programs can be used not only by those who have already received official status in the country, but also by applicants who are still awaiting a decision from the authorities. According to researchers, the positive dynamics are largely due to the fact that the authorities began to pay great attention to language courses and various integration programs, on which a lot of money has been spent in recent years. The integration course consists of two parts: German language and methods of social adaptation. The language part is 600 academic hours, after which an exam at level B1 is taken. The course is compulsory for foreigners with the right to reside in Germany. An exception is made for those who already speak German. Exemption from the course can only be granted to a visitor by the relevant department for migrant affairs.

Employment Opportunities. Facilitating refugees' access to the job market is crucial. Employment opportunities enable refugees to support themselves and become financially independent. Germany has implemented various programs and initiatives to provide refugees with access to education and vocational training. These programs aim to address the unique needs and circumstances of refugees, whether they are children attending school, young adults pursuing vocational training, or adults seeking further education and skills development. Since 2015, Germany has largely eliminated a lot of bureaucratic red tape. Entry into the labor market has been simplified for those who have not yet received official status. In addition, the period during which visitors were not allowed to work was reduced from a year to three months.

Support from governmental agencies, educational institutions, and NGOs is instrumental in ensuring that refugees can access these opportunities. The ultimate goal is to empower refugees to build a better future for themselves and contribute to their host country's society and economy.

Housing and Social Services. Ensuring refugees have safe and stable housing is a fundamental step in their integration. Social services can provide support in areas such as healthcare, legal assistance, and social welfare.

The responsibility for providing safe and stable housing to refugees in Germany often falls on various government agencies and local municipalities. These entities work in collaboration with non-governmental organizations and humanitarian agencies to ensure that refugees have access to housing that meets their needs.

Efforts to ensure refugees have safe and stable housing are essential not only for their well-being but also for their ability to focus on other aspects of integration, such as education, employment, and social integration.

Cultural Orientation. Providing refugees with cultural orientation and information about life in Germany helps them adapt to the local culture, customs, and norms while encouraging them to engage with local communities and participate in social and cultural activities fosters a sense of belonging and inclusion. Cultural orientation and community engagement programs are typically offered by government agencies, non-governmental organizations, and local community groups. They often involve language training, workshops, informational sessions, and resources designed to empower refugees with the knowledge and skills they need to adapt to their new environment.

Cultural orientation not only facilitates refugees' integration but also promotes positive interactions and understanding between refugees and the host society, which is beneficial for both newcomers and the local community.

It's important to note that successful integration is a two-way process that involves not only the efforts of refugees but also the willingness and support of the host society. When refugees are provided with the necessary tools and opportunities, they can contribute to their new communities and enrich the fabric of German society. Integration is a complex and ongoing process that takes time, effort, and cooperation from all stakeholders.

The relationship between migration and development has been a topic of extensive debate, research, and policy discussions. This relationship is complex and multifaceted, and different scholars, policymakers, and experts have varying perspectives on how migration influences development and vice versa. One of the most direct ways in which migration influences development is through remittances. Migrants send money back to their home countries, which can have a positive impact on the economy, including improving living standards, supporting education, and reducing poverty in the home country. The migration of skilled workers, often referred to as the "brain drain", can have negative implications for the development of sending countries by depriving them of skilled professionals. However, some argue that this can also lead to a "brain gain" when skilled expatriates return with new knowledge and expertise. Besides, migration can affect labor markets in both sending and receiving countries. In some cases, it can alleviate labor shortages, boost economic growth, and enhance the competitiveness of receiving countries. Conversely, it can lead to wage suppression and competition for low-skilled jobs. At the same time, migration is intertwined with globalization and international trade. It can facilitate cross-border trade, investment, and knowledge transfer, all of which can affect development outcomes including

social changes, such as multiculturalism and increased diversity, which have both positive and challenging aspects. It should be noted that the relationship between migration and development varies by region and context. What works in one region or country may not apply elsewhere due to unique economic, social, and political conditions. While the German authorities spend time, money and a lot of effort on creating conditions for refugees, many ask: what benefit does all this have for the country and the native Germans? Angela Merkel's migration policy, which opened its doors to hundreds of thousands of refugees and encouraged other European countries to do the same, has come at a cost. Some experts argue that in the long term, Germany will only benefit from the influx of migrants. German society is rapidly aging. The stratum that pays taxes is becoming smaller, and those who live off taxes are becoming more and more. According to estimations, to improve the situation, Germany needs to accept from 200 to 400 thousand migrants in year.

Millions of Ukrainian refugees who were forced to go abroad due to Russian aggression have become both a problem and a profitable acquisition for Germany. On the one hand, it is the largest wave of refugees in Europe since World War II is putting additional strain on the EU's financial system. Taking into account that the majority of Ukrainian refugees are women and children, this is also a burden on the education and health care systems of European countries. On the other hand, when Ukrainian migrants, having received the right to reside and work, began to find work and pay taxes, they became part of the European labor force and already support the economy of the countries in which they live. The presence of Ukrainians to a certain extent compensated for the risks of an economic downturn, and in some countries may have allowed it to be avoided. Germany has taken in more than 1 million refugees from Ukraine, who go through a special asylum process that the EU introduced in light of Russia's war. Ukrainian refugees stimulated the consumer market and partly compensated for the labor shortage. But still, the German government is seeking to attract migrants to fill some 2 million jobs (Deutsche Welle, 2023).

Ukrainians who have found refuge in Germany support the country due to the following factors:

- shopping expenses. Russian aggression caused inflation and consequently worsened the purchasing power of the citizens. Under such conditions, the contribution of Ukrainians became tangible

- legal employment and payment of taxes. The right to work for Ukrainians has been legalized thanks to temporary protection status. So, refugees have become full-fledged players in the labor market who pay taxes on general terms. According to government data, in July 2023, there were about 196,600 employed Ukrainian citizens in Germany, of whom 154,600

worked subject to social security contributions and 42,000 were employed in low-paid or part-time jobs (Germany 2023);

- use of bank cards and ATM transactions. Poland and Germany have become leaders among countries in the number of non-cash payments. In Poland this figure is 28% of the total, and in Germany - 10%.

- renting housing. A quarter of refugees can pay for housing. This factor both strengthens the economy and contributes to higher real estate prices.

However, there are alternative points of view. According to the Federal Department for Migration and Refugees (BAMF), approximately 0.5 million refugees are currently looking for work in Germany. All of them are registered at the labor exchange and various employment offices. At the same time, according to the latest data, 20% of those who undergo integration programs are simply not taught to read and write and their future employment is a big question (Deutsche Welle, 2023). Notably, integration is going worse in other countries. As the Germans themselves explain, the main difference between the German system and any other is the so-called dual education system. In other words, in Germany it is almost impossible to get a job with only a “credentials”, but without experience, and vice versa. The system works in such a way that, while studying any specialty, a person at the same time begins to master it practically. And what is remarkable, in Germany the system applies to absolutely all professions, not just technical ones. In such an environment, getting a job is much more difficult than in other countries, but it becomes relatively permanent. Thus, in countries with fewer requirements, it is easier to get a job, but this cannot be considered high-quality integration.

Although Germany is investing heavily in vocational training for migrants, the integration process may soon slow down. Germany has received 30% of all EU asylum applications according to official statistics. Several German politicians have recently proposed a cap on the annual number of migrants and asylum seekers. Concerns over migration were already on the rise in Germany, owing to an increase in asylum seekers, looming recession, and strained resources. But Hamas’s attack and resulting war have hardened sentiments on immigration policy.

The German Ministry of Finance plans to halve the assistance allocated to the federal states to cover the costs of receiving and integrating refugees by 2024. The federal government will cut spending on refugees from 3.75 billion euros a year to 1.25 billion euros. This decision is being considered against the backdrop of sharply rising inflation and economic recession (*Германия вдвое сократит помощь беженцам в 2024 году — Reuters 2023*).

Conclusions. Thus, Germany faces a difficult situation with refugees and the role of Germany in EU Asylum policies remains ambiguous. The situation

is complicated by the tense situation in the rental housing market, since there are few affordable apartments left in Germany and the price of rent has increased significantly. Another problem is the integration of refugees into the German labor market. While all doors are open to highly qualified people, there still a significant number of refugees who are who are illiterate, have no further education and work experience. Since Germany's need for labour is rising, both for skilled workers and low qualified workers, the topic of integration and recruitment is becoming more and more acute.

References

Germany (2023) *Global Focus*. Available at: <https://reporting.unhcr.org/donors/germany> (Accessed: 30 October 2023).

Deutsche Welle (2023) *Germany has reached 'a limit' on migration, Steinmeier says – DW – 09/20/2023*, *dw.com*. Available at: <https://www.dw.com/en/germany-has-reached-a-limit-on-migration-steinmeier-says/a-66870898> (Accessed: 30 October 2023).

(2023) *Германия вдвое сократит помощь беженцам в 2024 году — Reuters*. Available at: <https://hromadske.ua/ru/posts/germaniya-vdvoe-sokratit-pomosh-bezhencam-v-2024-godu-reuters> (Accessed: 30 October 2023).

Nguyen Duc Toan, PhD,
Vice Rector, Academy of Journalism and Communication (Vietnam)

THE SIGNIFICANCE OF GREEN INVESTMENT: CASES OF FDI IN VIETNAM

In the past decade, foreign direct investments (FDI) are getting more and more attention in terms of possible environmental impact on the Vietnam's economy. Projects with investment capital of up to billions of USD from well-known brand names in the world must have commitments on environmental impacts in their proposals. These commitments are believed to bring about a greener and cleaner environment in the factory operation, producing, transporting and trading products and services from major industrial parks across the country, contributing to the overall goal of sustainable development. This study applies statistically descriptive and data analysis methods, combined with secondary document research on FDI projects in Vietnam and the environmental impacts related to projects to draw conclusions about the importance of green investments to the local and national economy. The cases studied will be typical for the size of the investment, the affected area and the green commitment contents.

Keywords: environmental impact, FDI, green investment, sustainable development, Vietnam

1. Introduction

After 35 years of implementing the open-door policy to attract foreign direct investment, Vietnam has received investment from 140 countries and territories around the world. Foreign capital flows have been present in most localities in the country with projects invested by global giants such as Apple, Intel, Microsoft, Foxconn, Samsung, Sanyo, Sony, Fujitsu, Toshiba, and Panasonic. The National Strategy on Green Growth for the period 2021 - 2030, with a vision to 2050, was approved by the Prime Minister of Vietnam in Decision No. 1658/QĐ-TTg dated October 1st, 2021. The national strategy has three main objectives, which are: Restructuring and perfecting economic institutions towards greening existing industries, encouraging the development of energy-efficient economic regions and resources with high added value; Researching and applying advanced technologies more and more widely, in order to effectively use natural resources, reduce the intensity of greenhouse gas emissions, and contribute to an effective response to climate change;

Improving people's living standards, building environment-friendly lifestyles through creating more jobs from green industries, agriculture and services, investing in natural capital and developing green infrastructure (PMoVN, 2021). This is the premise to guide all economic policy activities, related to promoting Vietnam's economic development in a sustainable way.

In addition to policies and actions referring to green investment and sustainable growth, the Government of Vietnam is also very interested in attracting green investment capital from all economic sectors. In fact, Vietnam is in need of a lot more capital for green growth and climate change, which is expected to account for 3-5% of annual GDP by 2030. It is estimated that Vietnam needs 30 billion USD for the period 2016 - 2030 to adapt to climate change. Besides other resources, FDI inflows continue to be highly valued by the Government as an important investment channel, helping Vietnam effectively respond to climate change and build a green economy.

FDI capital associated with environmental pollution reduction (aka. green FDI) is an inevitable investment trend, and at the same time, host countries are increasingly focusing on strengthening environmental protection policies. Therefore, when a country receives an FDI project, it will have the opportunity to receive modern, environment-friendly technologies that increase national economic benefits, and to ensure the environment in the long term, with little negative impact on people's livelihoods and lives. However, we can also see the reality of a large amount of FDI capital that has been devoted to industrial parks, export processing zones, and industrial clusters. The risk of increasing environmental pollution is great when the waste treatment capacity of industrial clusters is still inadequate, so that most industrial parks in Vietnam still violate regulations on waste treatment, despite having successfully built a centralized wastewater treatment system (Anwar, S., Nguyen, L. P., 2011).

In the global context of FDI shifting to developing countries in the ASEAN region, Vietnam has become a bright spot for investment capital flows from large transnational and multinational corporations. The FDI inflows are constantly increasing in size within the country. During the period of 1988 - 2004, the total registered FDI in Vietnam has reached 57.85 billion USD, and the realized FDI capital has reached 31.21 billion USD (Nguyen Quang Thuan, Nguyen Xuan Trung, 2012). In the period of 2005 - 2018, the registered FDI capital has cumulatively reached nearly 360 billion USD, especially after Vietnam joined the World Trade Organization in 2008, the registered FDI capital has reached 71.7 billion USD, 3 times higher than in 2007 (Nguyen Thi Ngoc Loan, 2019). Although FDI into Vietnam has decreased significantly during the period of the global financial crisis (2008 - 2010), but then quickly recovered with the average realized FDI capital of 45% annually, reaching about 160 billion USD for the whole period of 2005 - 2018. In 2019, FDI

capital into Vietnam has reached more than 38 billion USD, among the three largest FDI host countries in ASEAN region. By mid-2020, Vietnam has 32,025 valid FDI projects with a total registered capital of 376.6 billion USD. The accumulated realized capital of FDI projects is estimated at US\$218.48 billion, equal to 58% of the total valid registered investment capital (Pham Hong Bien, 2021). By the beginning of 2022, the country has 34,700 valid projects with a total accumulated registered capital of over 418.8 billion USD (Nguyen Thi Huynh Giao, 2022). Therefore, the study of green FDI becomes an urgent need of the economy, especially when it is necessary to evaluate the environmental performance of foreign investment projects being implemented in the country to reaffirm the importance of green FDI, and the importance of attracting and selecting investment capital sources that have a positive impact on the country's environment.

2. Literature Review

Green investment can be explained in diverse ways. In the 1990s, there was a lot of talk about the concept of investment associated with social responsibility for environment, society and with a strong focus on governance issues including environmental factor. In other words, green investments may go beyond the criteria of the rate of return because they are also calculated based on ethical, environmental and social governing criteria. During the 2000s, the concepts of sustainability and long-term investment became more popular, especially when some green investment funds have shown more concern about the depletion of natural resources as well as the efficient use of those resources (Ngo Thang Loi, 2012).

In general, green investment is a process of making decisions based on environmental protection criteria with the aim of: having a positive impact on the environment, and creating a certain financial return for it. A commonly used approach to classify green investment capital in each country is to detach the sources of green investment capital into foreign capital and domestic capital. This approach allows countries, especially developing ones with low national resources for green investment, to accurately calculate the value of capital to be mobilized from the foreign sector. The sources of green investment capital from the foreign sector include: green FDI, green FPI (or FII) and green ODA. This study chooses to focus on green FDI.

Again, green investments refer to environmentally beneficial, low-carbon investments and funded projects primarily in the renewable energy, clean technology, environment-friendly technology or others related to sustainability, and climate change. Thus, green investment practices include emission reduction activities that provide energy, green research and

development, energy efficiency, water security and various forms of carbon sequestration initiatives, or reforestation measures.

FDI is a form of direct investment of foreign investors, where they bring capital to other countries, called host ones. The owner of FDI can directly participate in the capital management and administration process, while having obligations and benefits from production and business activities corresponding to level of capital contribution (Newman, C. et al., 2015). In case of foreign investors with 100% of the capital, they have the full right to decide; if they share the capital with others, this right depends on the level of the contribution. Income from this investment depends entirely on production and business results, the degree of profit is divided according to the capital contribution ratio of the parties therein. FDI includes not only the initial investment capital of foreign investors in the form of charter capital or legal capital, but it also includes loans from investors for project implementation and expansion. The investment is deducted from profit after tax from the results of production and business activities.

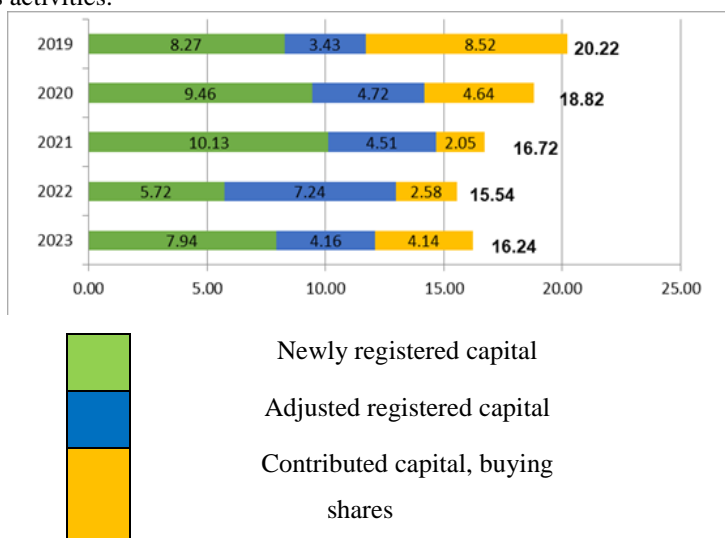

Fig. 1. Registered FDI in Vietnam as of July 20th, 2019-2023

Source: (GSO VN, 2023)

Besides economic benefits, FDI also brings adverse impacts on the local environment – one of the main pillars of sustainable development. On the one hand, investment activities are accompanied by modern, environment-friendly technology and clean production of products to serve the market of the host

country. This will have a positive impact on the environment. On the contrary, when FDI inflows are only aimed at profit, not focusing on wastewater treatment, emissions, industrial waste, it shall be a big threat to the environment.

Moreover, countries have an environmental comparative advantage: each will establish regulations based on domestic resources and needs. Countries with low income, high tolerance of environmental pollution and rich resources will lower the standards to attract FDI. As income increases, it is the investment enterprises, the host country or the community that also show an increase in environmental demands. Thus, FDI is often expected to come with new technologies that are more modern and more environmentally friendly than domestic producers (Mohammad A.A & Mahmoud K.A, 2013). Figure 2 shows the components that a project using FDI capital needs to pay attention to in order to be certain about the green contribution level of that capital.

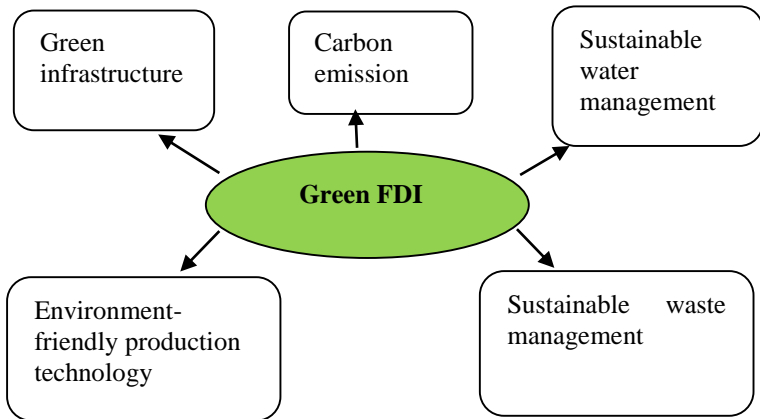

Fig. 2. Green FDI's components
Source: Author's compilation (2023)

3. Research Methodology

This study is carried out by statistical description and data analysis (Grbich, C., 2007), combined with qualitative research on secondary documents of the situation of attracting and using FDI in Vietnam in the period of 1988 to 2023. However, the data for the period 1988 - 2018 are only used to show the process, development and volatility of attracting foreign direct investment capital into Vietnam. In fact, the study focuses more on the period of 2019 - 2023 with the green contents of FDI capital on aspects of green FDI which has been shown in Figure 2. The observations, synthesis, and analysis

may need to be further evaluated in other ways as well as with diverse methods of data collection and processing, but the research results of this article have also contributed a greatly in clarifying the overall picture of green foreign investment capital into Vietnam during the recent years.

4. Findings and discussion

In general, most FDI projects in Vietnam have been concentrated on the areas that are less environmentally friendly, having high emissions and low added value, while green FDI projects have received little attention. In addition, some FDI projects have not strictly complied with the legal regulations on environmental protection. Many FDI enterprises have also imported outdated and polluting machinery and equipment into Vietnam but were not detected in time, leading to environmental serious consequences in some locations and long-term impacts on the environment, people's health and regional ecosystems. The main reason is that Vietnam lacks experiences and mechanisms and environmental standards to effectively screen FDI projects. Thus, the potential risks of environmental pollution of a number of FDI projects have not been fully anticipated, especially those that generate large waste sources, in order to have effective management and monitoring measures. And, the coordination of all levels and sectors in controlling waste sources from FDI projects has not been effective, synchronous and tight. The lack of liability and sanctions to ensure compliance with investors' commitments and specific measurement criteria, leading to the assessment and attraction of FDI not being close to the preset goals and requirements of the legislative and executive authorities. Meanwhile, the awareness of investors in the process of implementing environmental protection regulations is not so high.

However, if we look at the aspects of green FDI as shown in Figure 2 on a national scale, we may also see some typical examples of FDI projects that help to make valuable analyses and comments about FDI overview story in Vietnam.

Green infrastructure

Up to now, Vietnam has not had an industrial construction project of any FDI that has been designed, built, managed and operated to meet the criteria of zero emission. Intel is the first to be interested in construction and installation of solar power system for production. This is Intel's first and only solar photovoltaic system in Asia, and the sixth largest of Intel's 15 solar PV systems globally. With its solar power infrastructure, Intel Vietnam is committed to achieving "zero" greenhouse gas emissions by 2040. Besides, the manufacturer of Lego (Denmark) has signed an MOU with the Vietnam - Singapore Industrial Parks Joint Venture Company Limited (VSIP) to build a

carbon neutral factory using on-site energy from solar cells invested by Lego itself and green energy from other energy supply projects. Lego, together with VSIP, will plant 50,000 trees in Vietnam to compensate for the ones that was cut down during the construction of the factory. They are the two typical, yet rare, stories of FDI enterprises with good care of the green environment and infrastructure.

In general, green investment commitments will also go along with the construction of green infrastructure for the host country. In Vietnam, the eco-industrial park (EIPs) model is still being piloted in some specific localities, so it is currently impossible to comprehensively assess the level of development of green infrastructure that FDI brings. However, we can also assume that the commitments will green production and business infrastructure in Vietnam in the following years.

Carbon emission

The increase in CO₂ emissions leads to global warming and climate change, which causes negative impacts and serious consequences for people and environment in Vietnam, hindering the sustainable development of the country's economy. In the early stages of FDI, host countries competed with other countries to attract more investment by loosening the environmental standards. Since then, capital inflows have increased massively leading to rapid industrialization, creating impetus for the economy, and at the same time increasing energy production and consumption, which are the main causes of problems with environment.

For domestic enterprises, Vinamilk's dairy factory and one dairy farm in Vietnam have been certified to be carbon neutral, meaning that the amount of CO₂ released into the environment during the production process is equivalent to the amount of CO₂ captured by the absorption unit. This green production trend is also the core factor to achieve the goal set by the Government of net zero emissions by 2050.

As for the FDI, Lego's project is to invest in the first carbon neutral factory in Binh Duong province, expected to be operating in 2024. This is the 6th factory globally, also the first carbon neutral factory of the group. Also, the project of Pandora Group (Denmark) to build a factory with investment capital of 100 million USD to realize a new world-class jewelry manufacturing facility in Binh Duong province. The factory is built according to Leed Gold standards, a leading certification for green building, completely using 100% renewable energy. Another is SEP Group (Korea), which plans to invest US\$200 million to establish Vietnam's first carbon-neutral shoe industry complex and infrastructure to reduce carbon emission on an area of 180ha at the Tam Lap 2 Industrial Complex, Binh Duong province. DHL Express, the world's leading international express delivery service provider, has also inaugurated its newest

operation center in Vietnam. It is worth mentioning that DHL has put the goal of sustainable development at the heart of all business activities, so it has equipped the new exploitation center with a series of technologies to help reduce carbon emissions to the environment and optimize efficiency of the operation, with such air conditioning systems using VRV (Variable Refrigerant Volume) technology, industrial ceiling fans and electrically operated delivery vehicles.

With the above-mentioned cases, there is a basis to affirm that carbon neutral factories in particular and green production in general will be one of the criteria for selecting FDI flows in the coming time in Vietnam. For Vietnam, the parameters of CO₂ emissions have always increased in recent years, showing that Vietnam is tending to import industries that use a lot of fossil energy, with outdated technology. Possessing the advantage of holding on to abundant fossil resources, it is this advantage that makes the use of this energy source to be fully utilized. Moreover, the use of clean energy in Vietnam is not as efficient as other countries in the region. Therefore, the task of promoting clean energy development must be considered extremely urgent.

Sustainable water management

The case of Formosa Ha Tinh, causing serious marine pollution causing mass fish deaths occurred in early 2016 in 4 central provinces of Ha Tinh, Quang Binh, Quang Tri and Thua Thien – Hue, has been a typical example. The discharge of a large amount of untreated wastewater into the environment, although showing the irresponsibility of Formosa investors, also shows a gap in state management at the stage of inspection and monitoring of wastewater quality towards the local environment. At the time of appraisal of the Formosa project in 2008, FDI projects were following the Decree 108/2006/ND-CP dated September 22nd, 2006 detailing the implementation of the 2005 Investment Law (Ngoc, B. H., Hai, D. B., 2019). Accordingly, this FDI project approval has been decentralized to the Provincial People's Committee, the ministries and branches only play the role of appraisal. In fact, many other industrial parks across the country have been put into operation but have not yet implemented with the construction of a local wastewater treatment system, or have not operated inefficiently or have being degraded after long-time of operation. However, currently only about 66% of the 289 industrial parks across the country have centralized wastewater treatment plants. In particular, in the Mekong Delta, 75% of industrial zones and 85% of industrial clusters do not have centralized wastewater treatment.

Data on sustainable water management for FDI projects and enterprises in Vietnam is very limited. It can be seen that there is no official report or in-depth study on this issue within the Vietnam's market. However, we can admit that sustainable water management for production, business and community is

an extremely necessary issue. An assessment of the effectiveness of water management should be soon carried out.

Sustainable waste management

According to the inspection results of the General Department of Environment in 28 northern provinces in 2017, 2018 and 2019, the rate of FDI enterprises violating regulations on environmental protection has increased over the years. Specifically, in 2017 there were 12/27 violating enterprises, accounting for 44.5%; in 2018, there were 14/25 violating enterprises, accounting for 56% and in 2019 there were 13/19 violating enterprises, accounting for 68%. FDI enterprises are thought to understand and basically implement regulations on waste water, gas and solid waste management. However, there are still some businesses that unintentionally or even intentionally violate regulations, causing severe consequences for the ecosystem and reducing the sustainability of economic growth. Typically, FDI enterprises allow violations of waste management to occur such as: performing periodic but incomplete waste monitoring according to regulations; incomplete declaration of transferred hazardous waste in documents; self-treating hazardous wastes without approval from the competent authorities. In many cases, enterprises abruptly violate regulations on wastewater management by discharging wastewater in excess of technical regulations or installing pipelines to discharge untreated waste into the environment.

As for the FDI enterprises, an increasing number of China's renewable energy from waste (EfW) companies have been witnessed in Vietnam in the recent years, because ours is an emerging market. Everbright International, an environmental company under China's state-owned conglomerate China Everbright, is a good example. This company has operated Vietnam's first EfW project in Can Tho (with an investment of 47 million USD), processing 400 tons of waste per day with a capacity of 7.5MW. The Asian Development Bank (ADB) has agreed to provide a \$100 million loan to the company to support a series of other waste-to-energy (WTE) plants in tier 1 and 2 cities in Mekong Delta. Besides, China Tianying Group has invested in a waste power project with a value of more than 7,000 billion VND in Soc Son, Hanoi in 2017. Its Thien Y waste power plant has officially connected to the national power grid to operate with a waste incineration capacity of 15 MW in the first phase of 2022. The plant has 5 incinerators with 3 generating sets. The plant is to be implemented in 3 phases: Phase 1 has an incinerator and an operating unit with a waste incineration capacity of 1,000 tons/day, Phase 2 and Phase 3 continue to have 4 more incinerators and two generating sets. After completing the whole three phases, it is expected that the plant will process waste incineration with a volume of 4,000 tons/day and night, equivalent to nearly 5,500 tons of wet waste, solving 60-70% of the landfill's waste of Hanoi. However, these are

still not a sustainable way of treating the waste from the production process of the FDI due to their used technology and their final outcomes.

Environment-friendly production technology

Vietnam's Government is now attracting foreign investment in the fields of advanced and environment-friendly technology, clean energy, renewable energy, medical equipment manufacturing, health care and education and training services, smart tourism, financial services, logistics, smart agriculture, modern infrastructure, and new industries on the Industry 4.0 platforms.

However, many FDI projects in Vietnam are on raw manufacturing, with high processing capacity, high emission level, low value-added, and lack of supporting industries or high-tech manufacturing industries. The number of FDI enterprises with high technology capacity is still limited, accounting for merely 5% of FDI enterprises with high technology, 80% with medium technology, and the remaining 14% with low and very low technology (Nguyen Manh Toan, 2010). Although it is expected to use more modern machinery, equipment and production lines, the reality shows that FDI enterprises are not too superior to those of the domestic ones. For the economy to reduce emissions to zero by 2050, technology plays a critical role.

As an example, with the idea of implementing technology in regenerative agriculture, Nestlé takes the lead in encouraging and encouraging farmers to apply and have solutions to adapt to climate change, to reduce carbon emissions as well as to absorb carbon dioxide of the atmosphere to improve soil quality. Thus, it will promote sustainability in the entire production process, increase labor productivity and prioritize health issues, helping farmers to increase efficiency but at the same time minimizing the use of chemicals in production. In addition, Nestlé also directs its factories and distribution centers to switch to using renewable energy products from biomass, reducing carbon emissions. With these, 95% of Nestlé's packaged products can now be recycled, and by 2025 it will be 100%. This is also a pioneering FDI enterprise that cares a lot about reducing plastic waste and using water responsibly.

It can also be noted that the technology localization rate of FDI enterprises operating in Vietnam is currently very low, only reaching somewhere around 20-25%. Sectors and fields of active FDI enterprises with high localization rates are textiles and garments, footwear, 40-45%; household electronics, 30-35%; synchronous equipment, 30-40%; truck assembly, 55%; passenger cars and specialized cars, 40%; and information technology and telecommunications, 15% (Tran Hoang Thanh Vinh, 2020). In general, the number of small-scale, low-tech, labor-intensive projects is large, coping with uneven distribution, while the ratio of realized capital to registered capital is still low. This leads to the fact that the FDI linkage and interaction with other

areas of the economy is not tight, whereas the spillover effects on productivity and technology are not high.

5. Conclusion

In developed countries, well-educated consumers are increasingly interested in green and environment-friendly products. When deciding to spend money in the Vietnam's market for exporting targets, the foreign investors must also consider whether the products are competitive enough, not only in terms of price, but also in terms of environmental friendliness and greenhouse gas emissions. The selective attraction of FDI capital should focus on high-tech and environment-friendly fields, with priority given to projects with advanced technology, new technology, clean technology, modern governance, high added value, spillover effect, connecting global production and supply chains, being consistent with the orientation of economic restructuring and sustainable development goals, protecting the environment, ensuring national defense, security, security, social order and safety, and enhancing the independence and self-reliance of the economy.

Although FDI creates a growth engine for Vietnam's economy, but the problem of environmental pollution has been very serious even when Vietnam has not been an industrialized nation yet. This triggers the Government of Vietnam to think about the environmental impacts in their policy decisions. Many FDI projects, which only use natural resources and cheap labor, have low efficiency but still receive many incentives from cities/provinces in terms of land, water and natural resource prices, and even in terms of lowering environmental standards for the approval. In addition, the State should consider not allowing the expansion or extension of operation for FDI projects that use outdated technology, potentially causing environmental harm and resource degradation. The following solutions need to be paid attention to, and should be promoted in the coming period when it comes to green FDI:

- To complete the decentralization mechanism in FDI management in order to improve the efficiency of the invested capital, and at the same time strongly reform investment and tax policies to avoid taking every advantage of incentives to encourage investment; especially, it is necessary to adjust preferential policies to match the orientation of attracting environment-friendly FDI. This can only be done by promptly detecting, preventing and strictly handling violations of environmental protection.

- To study and supplement the sanction according to the actual discharge level instead of the current maximum and minimum fines; formulating and promulgating criteria, standards and regulations on exploitation and use of natural resources and environmental protection in

attracting and using FDI; and at the same time revise environmental standards to be smarter.

- To prioritize attracting FDI into industries and fields of high and advanced technology, environment-friendly technology, clean energy, renewable energy; high-tech agricultural production and smart agriculture.

- To strengthen the linkages between FDI and domestic investment within prioritized areas, developing clusters of industry links and value chains, contributing to improving domestically added value, product competitiveness and the country's competent position in the global value chain.

References

1. Anwar, S., Nguyen, L. P., 2011. Foreign Direct Investment and Export Spillovers: Evidence from Vietnam. *International Business Review*, Volume 20, p. 177–193.

2. Grbich, C., 2007. *Qualitative Data Analysis: An Introduction*. London: SAGE Publications.

3. GSO VN, 2023. *Giải pháp thúc đẩy thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài trong những tháng cuối năm 2023*. [Online] Available at: <https://www.gso.gov.vn/du-lieu-va-so-lieu-thong-ke/2023/08/giai-phap-thuc-day-thu-hut-dau-tu-truc-tiep-nuoc-ngoai-trong-nhung-thang-cuoi-nam-2023/>

4. Mohammad A.A & Mahmoud K.A, 2013. Foreign Direct Investment and Economic Growth Literature Review from 1994 to 2012. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 129(2014), p. 206 – 213.

5. Newman, C. et al., 2015. Technology Transfers, Foreign Investment and Productivity Spillovers. *European Economic Review*, Volume 76, pp. 168-187.

6. Ngo Thang Loi, 2012. *Giáo trình Kinh tế phát triển*. Hanoi: NEU Publishing House.

7. Ngoc, B. H., Hai, D. B., 2019. *The Impact of Foreign Direct Investment on Structural Economic in Vietnam*. Cham: Springer.

8. Nguyen Manh Toan, 2010. Các nhân tố tác động đến việc thu hút vốn đầu tư nước ngoài vào một địa phương của Việt Nam. *Tạp chí Khoa học và Công nghệ, Đại học Đà Nẵng*, 5(40).

9. Nguyen Quang Thuan, Nguyen Xuan Trung, 2012. Kinh tế xanh trong đổi mới mô hình tăng trưởng và tái cấu trúc nền kinh tế Việt Nam. *Những vấn đề Kinh tế và Chính trị thế giới*, Volume 3, pp. 33-41.

10. Nguyen Thi Huynh Giao, 2022. Tác động của đầu tư trực tiếp nước ngoài đến chuyên dịch cơ cấu kinh tế của Vùng đồng bằng sông Cửu Long. *Tạp chí Kinh tế Châu Á, Thái Bình Dương*, Volume 615, pp. 96-98.

11. Nguyen Thi Ngoc Loan, 2019. Thu hút FDI "xanh" gắn với mục tiêu phát triển bền vững. *Tạp chí Tài chính*, Volume 2, pp. 38-42.
12. Phạm Hoàng Mai , 2002. Regional Economic Development and Foreign Direct Investment Flows in Vietnam, 1988-1998. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 7(2), pp. 182-202.
13. Phạm Hồng Bien, 2021. Thực trạng và giải pháp thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài của Nhật Bản vào tỉnh Quảng Ninh nhằm thúc đẩy tăng trưởng xanh. *Tạp chí Công Thương*, Volume 12, pp. 409-414.
14. PMoVN, 2021. *Chiến lược quốc gia về tăng trưởng xanh giai đoạn 2021 – 2030, tầm nhìn 2050*, Hanoi: Prime Minister of Vietnam.
15. Trần Hoàng Thanh Vinh, 2020. Thu hút vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI) trên địa bàn tỉnh Phú Thọ. *Tạp chí Công Thương - Các kết quả nghiên cứu khoa học và ứng dụng công nghệ*, Volume 12.

А. Новіков,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ВАЛЮТНИЙ ДЕМПІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянута сутність валютного демпінгу як явища сучасного міжнародного економічного середовища, описаний процес його проведення органами державної влади. Наведено порівняльний аналіз позитивних та негативних ефектів проведення політики. Запропоновано метод оцінки переоціненості (недооціненості) національної валюти.

***Ключові слова:** валютний демпінг, демпінг, валютне регулювання, паритетний валютний курс, індекс Біг Мака*

It is described the essence of currency dumping as a phenomenon of the modern international economic environment, the process of its implementation by state authorities. A comparative analysis of the positive and negative effects of the policy implementation is provided. It is proposed a method of assessing the overvaluation (undervaluation) of the national currency.

***Keywords:** currency dumping, dumping, foreign exchange regulation, parity exchange rate, the Big Mac index*

Вступ. Кон'юнктура сучасного світового ринку, а саме насиченість різноманітними товарами з усіх куточків планети, разом з множинними кризовими явищами національного та глобального масштабу породжує потребу у пошуку нових заходів підвищення національної конкурентоздатності. Так, зараз активно відбувається дискусія щодо досвіду використання валютного демпінгу, як інструменту сприяння розвитку вітчизняних експортоорієнтованих галузей та скорочення дефіциту платіжного балансу. Автори відмічають як позитивний, так й негативний вплив штучного послаблення національної валюти. Отже, чи є валютний демпінг адекватною стратегією стимулювання економіки?

Мета: дослідити сутність валютного демпінгу, його вплив на суспільство та економіку.

Огляд літератури. Проблемою впливу інструментів валютного регулювання на валютний курс займалися: Міщенко В.І., Савлук М.І., Мороз А.М., Єпіфанова М.А..

Виклад результатів дослідження. «Валютний демпінг – комплекс заходів, мають за мету розширення експорту товарів і послуг за

зниженими цінами (нижче від світових) внаслідок зниження курсу національної валюти більшою мірою, ніж зменшення її купівельної спроможності всередині країни. Валютний демпінг - маніпулювання валютним курсом, іноді використання множинних валютних курсів, з метою отримання переваги над виробниками країни-імпортера даного товару» [1].

Валютний демпінг є різновидністю демпінгу у широкому значенні - ввезення на митну територію країни імпорту товару за цінами, нижчими від порівняльної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару [2].

Прийнятий у рамках ГАТТ Міжнародний антидемпінговий кодекс допускає можливість застосування санкцій, таких як підвищеного мита, штраф тощо, при доведенні наявності валютного демпінгу [3].

Фактично, валютний демпінг – це розрив між справедливою (паритетною) ціною національної валюти та її ринковою вартістю, що був досягнутий завдяки цілеспрямованій політиці валютного регулювання. Цей розрив може бути досягнутий наступними методами:

- девізна політика – операції центрального банку з купівлі-продажу валюти на відкритому ринку. До неї відносять валютні інтервенції та валютні обмеження. Валютні інтервенції – це пряме втручання Національного банку у функціонування валютного ринку шляхом купівлі-продажу іноземної валюти в цілях дії на курс національної валюти [6, с. 176]. Для проведення валютних інтервенцій центральний банк використовує наступні джерела: золотовалютні запаси країни та короткострокові взаємні кредити за міжбанківськими угодами “своп” [7, с. 19-20].

- дисконтна політика - форма грошово-кредитної політики центрального банку, що регулює економіку за допомогою впливу на попит і пропозицію на ринку капіталу шляхом стимулювання розширення або зниження обсягів кредитування економіки. Хоча упродовж останніх десятиліть облікова політика втрачає свою впливовість, тим не менш, вона залишається надійним маяком актуальної політики регулювання економіки для інвесторів та бізнесу. Опосередковано впливає на валютний курс.

- політика обов'язкових резервів - форма грошово-кредитної політики, за допомогою якого центральний банк країни регулює масу грошових засобів.

- адміністративні заходи – неринкові методи впливу на формування ціни національної. Розрізняють валютні обмеження, валютні блокади та валютний контроль [4]. Валютні обмеження – це

комплекс законодавчих, адміністративних правил, що спрямовані на обмеження операцій з валютами, золотом та ін. [8, с. 253].

«Валютне регулювання - один з механізмів державного впливу на економічні процеси (регламентація міжнародних розрахунків, порядок здійснення операцій з валютними цінностями, управління обігом валюти, вплив на валютний курс національної валюти, контроль за валютними операціями)» [5]. Інструменти валютного регулювання впливають на величину попиту та пропозиції на валютному ринку з метою послаблення національної валюти – це сутність валютного демпінгу.

Далі, необхідно детально проаналізувати позитивні та негативні ефекти валютного демпінгу, як засобу стимулювання конкурентоспроможності країни. Огляд літератури [9, 6] дозволив побудувати табл. 1

Таблиця 1

Порівняння позитивних та негативних наслідків впровадження валютного демпінгу

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Після знецінення валюти протягом деякого періоду експортери продовжують платити місцевим постачальникам попередню кількість номінально незмінних грошових одиниць. Водночас під час експорту готової продукції експортери отримують у перерахунку на національну валюту вищі прибутки, настільки вищі, наскільки знизився курс національної валюти стосовно іноземної валюти. Ці «надприбутки» можуть бути реінвестовані у розширення виробничих потужностей або кінцева ціна товару може бути знижена на величину отриманого надприбутку й, таким чином, досягти конкурентоспроможної ціни.	Економічно комфортне положення експортера, конкурентоспроможність якого штучно підвищена валютним демпінгом, провокує нагромаджувати надприбутки, використовуючи їх на непродуктивні види діяльності (премії керівництву, ірраціональне підвищення заробітної плати робітникам), що, як наслідок, призводить до реального падіння конкурентоздатності вітчизняних експортерів, зменшення темпів науково-технічного прогресу.
У той час як послаблена національна валюта сприяє експортерам, штучно підвищуючи їх доходи, вартість імпортера та вітчизняних підприємства, виробництво продукції або деталей яких залежить від імпорту, зростає, що впливає у підвищені ціни кінцевому (національному) споживачеві. Позитивний ефект: зменшення залежності національної економіки від іноземних виробників та покращення стану платіжного балансу.	Зворотна сторона: високо інтегровані у світове господарства країни (наприклад, Україна) імпортують великий асортимент товарів. Отже, валютний демпінг призведе до надлишкової інфляції – знеціненню заощаджень громадян та падіння дохідності інвестиційних проєктів, номінованих в національній валюті.
Якщо вигоди валютного демпінгу припадуть на експортоорієнтовану галузь з високою доданою вартістю й великою кількістю пов'язаних галузей (кластерів), то позитивний ефект від демпінгу	Валютний демпінг підриває прямі іноземні інвестиції у країну, бо, по-перше, послаблення курсу національної валюти веде до зменшення дохідності іноземних інвесторів, номінованої у

розповсюдиться на значну частку національної економіки, що призведе до більш «демократичного» розподілу вигід демпінгу та зростання, що за ним йде.	вітчизняній валюті, а по-друге, формує негативний імідж держави як непередбачуваної, нестабільної.
	Практика валютного демпінгу штучно підвищує дохідність іноземних інвестиційних проєктів вітчизняних інвесторів, роблячи інвестування у вітчизняні підприємства менш бажаними
	Стратегія валютного демпінгування створює у населення стійкі очікування щодо майбутнього послаблення національної валюти, що мотивує людей заощаджувати в іноземній валюті, що своєю чергою запускає спіраль: через валютний демпінг знижується курс, тому громадяни більше купують іноземної валюти, що призводить до подальшого послаблення валюти й так далі.
	Надприбутки в експортних галузях штучно підвищують інвестиційну привабливість цих галузей, інвестування у реально конкурентоздатні галузі зменшується.
	Надприбутки в експортних галузях й одночасне зростання інфляції веде до збільшення економічної нерівності.

*Складено автором за джерелами [9, 6]

Оцінити переоціненість (недооціненість) можна за допомогою порівняння ринкового курсу з паритетним. Застосуємо два підходи: порівняємо ринкові курси з паритетними ключових торгових партнерів України та зробимо теж саме, але з валютою тих країн, у якій Україна зберігає свої резерви.

Найважливіші зовнішньоторговельні партнери України – країни ЄС. [10] Упродовж 2010 – 2022 рр. ключовими партнерами були Німеччина, Польща, Італія, Нідерланди, Франція (рис. 1).

Паритетний курс дорівнює:

$$P = V1 / V2, \quad (1)$$

Де P – паритетний курс

V1 - вартість споживчого кошика в Україні

V2 - вартість споживчого кошика в іноземній державі

Але через те, що інформації про вартість споживчого кошика в різних країнах відсутня у вільному доступі, тому пропонуємо

альтернативний метод: використати у якості споживчого кошика вартість Біг Мака.

У табл. 2 наведені розрахунки паритетного курсу (1) гривні на основі індексу Біг Мака. Порівняння його з поточним ринковим курсом встановили, що у середньому, українська гривня недооцінена на 54%.

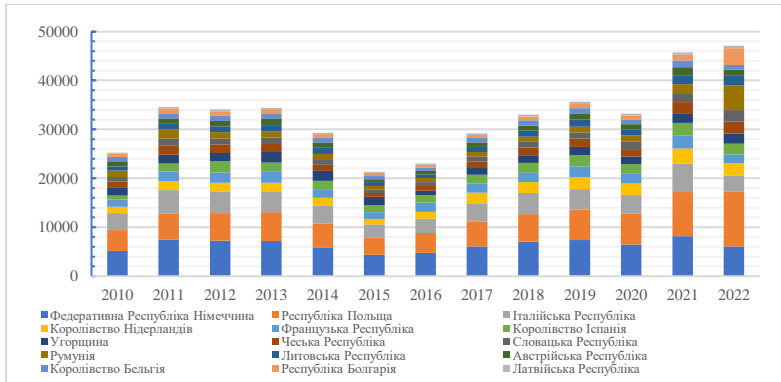

Рис. 1 Динаміка географічної структури зовнішньоторговельного обороту (країни ЄС), у млн дол. США (складено автором за [10])

Україна зберігає міжнародні резерви переважно у доларах США, але також присутні євро, фунт стерлінг, японська єна, юань женьміньбі та ін. (рис. 2) [10]

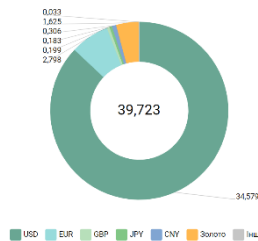

Рис. 2 Структура міжнародних резервів у розрізі валют (станом на 1 жовтня 2023 року), у млрд дол. США [10]

Вартість Біг Мака в Україні дорівнює 69 грн. (2022 рік).

Пояснити таку велику різницю між паритетним та ринковим курсом можна високою невизначеністю, що створило вторгнення Росії, щодо майбутнього стану української економіки.

Висновки. Отже, валютний демпінг – це цілеспрямований комплекс заходів, що може включати проведення особливої девізної, облікової,

адміністративної політик та політики обов'язкових резервів, мета якого полягає у штучному послабленні національної валюти й, як наслідок, підвищення конкурентоздатності експортоорієнтованих галузей країни. Дослідження довело, що валютний демпінг призводить одночасно до позитивних та негативних наслідків. Справді, валютний демпінг може за деяких обставин стимулювати експорт, але неправильна реалізація політики призведе до падіння конкурентоздатності вітчизняних експортерів у довгостроковому періоді. Крім того, негативні наслідки спіткатимуть широкі прошарки населення, імпортозалежні підприємства та ін. Тому є підстави вважати валютний демпінг ефективною політикою у короткостроковому періоді, але руйнівною у довгостроковому.

Таблиця 2

Розрахунок переоціненості (недооціненості) гривні по паритету за методом Біг Мака

Країна	Вартість Біг Мака (в національній валюті країни)	Паритетний курс	Ринковий курс (пряме котирування)	Відношення паритету до ринкового курсу
Німеччина				
Польща				
Італія				
Нідерланди				
Франція				
США				

Складено автором за [11]

Наданий спосіб разом з розрахунком переоціненості (недооціненості) гривні підтвердив тезу, що гривня є недооціненою, ймовірно, через значну невизначеність, що була викликана початком повномасштабної війни.

Список використаних джерел

1. Бережнюк І.Г. «Митна енциклопедія» 1 том. 2013, с. 90. URL: https://web.archive.org/web/20190302204824/http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bits/tream/doc/456/1/414_IR.pdf , вільний. Мова укр.
2. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р. № 330 – XIV.
3. Угода про застосування статті 7 Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року: міжнародний документ від 15.04.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_011#Text , вільний. Мова укр

4. Фармацевтична енциклопедія: «Валютне регулювання» URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1668/valyutne-regulyuvannya>, вільний. Мова укр.

5. Єпіфанова М.А. Валютне регулювання в системі державного регулювання економіки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ, 2010. Т. 30, с. 169-183. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56375/5/Epifanova_Valiutne_rehuliuвання.pdf;jsessionid=CC46D75D5DA4F6BDC3640ECB1A90BC60 , вільний. Мова укр

6. Кундицький О.О. Монетарні інструменти державного регулювання фінансових ресурсів. Науковий вісник НЛТУ України. 2006. № 16.5, с. 171-178.

7. Єпіфанова М.А. Інструменти валютного регулювання: сутність, класифікація, характеристика. Вісник Української академії банківської справи. 2010. № 2, с. 17-21.

8. Гроші та кредит / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. К.: КНЕУ, 2001. 602 с

9. Кондратьева Е.М., Горина М.С. Экономическая и правовая сущность демпинга как формы недобросовестной конкуренции. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2013, №6 (1), с. 321-328. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskaya-i-pravovaya-suschnost-dempinga-kak-formy-nedobrosovestnoy-konkurentsii> , вільний. Мова рос.

10. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>, вільний. – Мова укр.

11. The Economist: «Our Big Mac index shows how burger prices are changing». URL: <https://www.economist.com/big-mac-index>

Науковий керівник: А. О. Задоя, доктор економічних наук, професор

P. Pasierb, H. Leśniak, mgr,
Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

POLITYKA MONETARNA BANKÓW CENTRALNYCH POLSKI I UKRAINY NA PRZEŁOMIE LAT 2022-2023

Banki centralne realizując założoną politykę pieniężną mają do dyspozycji wiele instrumentów. Jednym z nich jest stopa procentowa. Poprzez zmiany wysokości stopy procentowej bank centralny może w dużym stopniu wpływać na gospodarkę. Regulowanie podaży pieniądza jest bardzo istotnym elementem kształtowania rynku. Sytuacji, w której ilość pieniądza na rynku będzie nie dostosowana do bieżącej sytuacji gospodarczej mogą towarzyszyć między innymi zjawiska inflacyjne lub deflacyjne. Mogą one powodować, że gospodarka przestanie się rozwijać lub nie będzie możliwe pełne wykorzystanie szans pojawiających się w danej chwili. Dlatego tak istotne jest dostosowanie podaży do bieżącej sytuacji ekonomicznej. Celem artykułu jest identyfikacja głównych działań polityki monetarnej zastosowanej przez banki centralne w Polsce i na Ukrainie w latach 2022-2023. Wykonano uproszczoną analizę tych działań w zakresie obserwacji zmian wysokości stóp procentowych oraz odpowiadających im wahań stopy inflacji. W tym celu wykorzystano oficjalne dane banków centralnych co do wysokości stóp procentowych w badanym okresie. Część teoretyczną artykułu oparto na literaturze przedmiotu.

Słowa kluczowe: Stopa procentowa, bank centralny, inflacja, podaż pieniądza, gospodarka

Central banks have several instruments at their disposal when implementing their monetary policy. One of these is the interest rate. By changing the interest rate, the central bank can influence the economy to a large extent. Regulating the money supply is a very important part of market formation. A situation in which the amount of money in the market is not adjusted to the current economic situation can be accompanied by inflationary or deflationary phenomena, among other things. These can result in the economy ceasing to grow or in it not being possible to take full advantage of opportunities arising at any given time. This is why it is important to adapt supply to the current economic situation. The aim of the article is to identify the main monetary policy measures applied by central banks in Poland and Ukraine in 2022-2023. A simplified analysis of these measures in terms of

observing changes in interest rates and corresponding fluctuations in the inflation rate was performed. For this purpose, official data of central banks as to the level of interest rates in the studied period were used. The theoretical part of the article was based on the literature.

Key words: *Interest rate, central bank, inflation, money supply, economy*

Wprowadzenie i problem badawczy

Historia Polski i Ukrainy od zawsze była pełna przeciwności losu i wyzwań, w tym zmian gospodarczych oraz politycznych. Ostatnie lata, tj. 2022 oraz 2023 rok utwierdzają tylko w tym przekonaniu. Pandemia COVID-19 oraz wojna na Ukrainie, która została zapoczątkowana przez Rosję dnia 24 lutego 2022 roku to dwa główne wydarzenia, które stanowią i do tej pory są sprawdzianem dla gospodarki obydwu w/w krajów. Odpowiednie zarządzanie i elastyczne podejście do polityki monetarnej są ważne ze względu na nowe wyzwania, jakie stawiają m.in. galopująca inflacja, konflikt zbrojny oraz napływ imigrantów nie tylko z Ukrainy, ale też innych państw. Banki centralne pełnią kluczową rolę w stabilizacji i rozwoju gospodarczym analizowanych krajów, a są to odpowiednio dla Polski i Ukrainy: Narodowy Bank Polski (NBP) oraz Narodowy Bank Ukrainy (NBU). Są to instytucje, które posiadają uprawnienia w obszarze polityki monetarnej, mając wpływ na system bankowy, jak i podaż pieniądza w gospodarce. Mają one stabilizować ceny oraz zapewnić wartość waluty. Ma tu znaczenie regulacja w zakresie stóp procentowych czy zmiany rezerw banków komercyjnych. W celu zrozumienia podejmowanych decyzji i ich skutków należałoby bliżej przyjrzeć się polityce monetarnej.

Artykuł ma na celu ukazanie roli banków centralnych Polski i Ukrainy w latach 2022-2023 oraz wpływu ich polityki monetarnej na gospodarki tych państw. Kluczowym aspektem jest zrozumienie omawianej tematyki w perspektywie inflacji, kontroli podaży pieniądza oraz teorii ekonomicznej. Analiza oraz wnioski pozwolą na zrozumienie implikacji polityki monetarnej wspomnianych instytucji dla gospodarki.

Rola banków centralnych w kształtowaniu polityki monetarnej

Bank centralny odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu i regulacji gospodarki. Jest on bankiem emisyjnym, bankiem banków oraz bankiem państwa. Ma więc wyłączne prawo do emisji pieniądza, decydowania o jej wielkości oraz momentu wprowadzenia do obiegu. W stosunku do banków komercyjnych pełni funkcje regulacyjne, tzn. organizując system rozliczeń pieniężnych, prowadząc bieżące rozrachunki międzybankowe oraz aktywnie uczestnicząc w międzybankowym rynku pieniężnym. Zapewnia też stabilność

i bezpieczeństwo dla sektora bankowego. Ponadto prowadzi m.in. obsługę bankową budżetu państwa, rachunki bankowe rządu oraz centralnych instytucji państwowych [1]. Polityka monetarna, zwana też polityką pieniężną, ma na celu zapewnienie stabilności cen, przy jednoczesnym utrzymaniu zrównoważonego wzrostu gospodarczego oraz stabilności systemu finansowego, wykorzystując strategię celu inflacyjnego. Kontrolowanie inflacji ma zapobiegać nadmiernemu wzrostowi cen, co mogłoby prowadzić do utraty siły nabywczej pieniądza [2]. Wyzwania związane z inflacją wymagają od banków centralnych elastyczności w dostosowywaniu swojej polityki. Ustanawiają one cele inflacyjne, określając poziom inflacji, który chcą osiągnąć. Instytucje monitorują wskaźniki inflacji i podejmują działania, aby utrzymać inflację na poziomie zgodnym z ustalonym celem. Podstawowym instrumentem są stopy procentowe NBP, ale też operacje depozytowo-kredytowe czy operacje otwartego rynku. W perspektywie podaży pieniądza banki centralne mogą zwiększać lub wręcz przeciwnie – ograniczać dostępność pieniądza. Rezerwy banków komercyjnych i w/w narzędzia polityki monetarnej pomagają w tych działaniach. Warto zaznaczyć, iż inflacja wzrasta, jeśli podaż pieniądza jest zwiększona, co jest często zauważalne w momentach, gdy popyt na dobra lub usługi przewyższa ich dostępność. Co więcej w teorii ekonomicznej znana jest też definicja koncepcji cyklu koniunkturalnego, która mówi, iż w zestawieniu z polityką monetarną banki centralne wykorzystują znajomość jej do przewidywania i zarządzania poszczególnymi fazami w gospodarce.

Różnice między NBP a NBU

Narodowy Bank Polski różni się od Banku Narodowego Ukrainy w niektórych aspektach, a jest to spowodowane przede wszystkim różnicami gospodarek krajów oraz kontekstami politycznymi. Warto zrozumieć te różnice, aby zrozumieć, jak każdy z tych banków centralnych reaguje na wyzwania gospodarcze i polityczne w swoich krajach. W związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej bezpośredni wpływ na politykę walutową i kursy wymiany jest mniejszy w porównaniu do NBU. Spowodowane jest to uczestnictwem w unii walutowej oraz eurostrefy, gdy Ukraina posiada niezależność walutową i posiadając swoją walutę – hrywnę. Wielkość oraz poziom rozwinięcia gospodarki również pozostawia ślad w omawianych tu różnicach, tj. Polska musi umiejętnie zarządzać dużą i zróżnicowaną gospodarką oraz dostosowywać cel inflacyjny mając na uwadze wymogi lub sugestie płynące z Brukseli, zaś NBU koncentruje się na kwestiach związanych z gospodarką Ukrainy oraz ma możliwość kształtowania polityki inflacyjnej w sposób bardziej swobodny czy elastyczny. Jeśli chodzi o kontekst geopolityczny to Ukraina w tym momencie przechodzi

test umiejętności dostosowywania się do panujących warunków ze względu na panującą wojnę, gdy Polska posiada większe wsparcie i poczucie bezpieczeństwa mając na uwadze wsparcie płynące z innych krajów członkowskich UE. Poza tym różnice można dostrzec w ustalaniu kursu walut, ponieważ NBU ma bardziej bezpośredni wpływ na kurs wymiany hrywny, podczas gdy NBP ma mniej możliwości ingerencji w kurs euro.

Wyniki badań i dyskusja

Zmiany wysokości stóp procentowych, które są jednymi z podstawowych instrumentów polityki monetarnej, zawsze niosą ze sobą znaczące konsekwencje dla gospodarki. Biorąc pod uwagę ich znaczenie i siłę oddziaływania istotna może okazać się analiza decyzji podejmowanych przez organy Banków Centralnych odpowiedzialne za kreowanie polityki monetarnej w Polsce i na Ukrainie w latach 2022-2023. W tabeli 1 przedstawiono kształtowanie się stopy procentowej oraz daty, w których były one zmieniane.

Tabela 1

Wysokość stopy procentowej oraz jej zmiany w Ukrainie w latach 2022-2023

Data zmiany wysokości stopy procentowej	Stopa procentowa [%]	Data zmiany wysokości stopy procentowej	Stopa procentowa [%]
2023		2022	
27.paź	16	09.gru	25
15.wrz	20	21.paź	25
28.lip	22	09.wrz	25
16.cze	25	22.lip	25
28.kwi	25	03.cze	25
17.mar	25	04.mar	10
27.sty	25	21.sty	10

Źródło: National Bank of Ukraine. Pobrane z: <https://bank.gov.ua/en/monetary/archive-rish> (data dostępu: 08.11.2023).

Należy mieć świadomość, iż w tabeli 1 przedstawiono kluczową stopę procentową Narodowego Banku Ukraińskiego (NBU Key Policy Rate) [3]. Można zauważyć duży wzrost kluczowej stopy procentowej w drugiej połowie 2022 roku z poziomu 10% do 25%. Następnie przez rok utrzymywała się ona na tym samym poziomie. Pomimo, iż jej wysokość nie ulegała zmianie w tym czasie oznaczone zostały daty, w których zarząd NBU informował o pozostawieniu stopy %na tym samym poziomie. Następnie stopa ta była

obniżana do poziomu 16%. W tym samym okresie Narodowy Bank Polski (NBP) również dokonywał zmian wysokości stóp procentowych. W Polsce wysokość stóp ustalana jest przez Radę Polityki Pieniężnej pod przewodnictwem prezesa NBP.

Tabela 2

Wysokość stopy procentowej oraz jej zmiany w Polsce w latach 2022-2023

Data zmiany wysokości stopy procentowej	stopa procentowa [%]
2023	
5 paź	5,75
7 wrz	6
2022	
8 wrz	6,75
8 lip	6,50
9 cze	6,00
6 maj	5,25
7 kwi	4,50
9 mar	3,50
9 lut	2,75
1 sty	2,25

Źródło: Narodowy Bank Polski. Pobrane z: <https://nbp.pl/podstawowe-stopy-procentowe-archiwum/> (data dostępu: 08.11.2023).

Zaprezentowane w tabeli 2 obniżenie stóp procentowych, które miało miejsce 7 września 2023 było pierwszym obniżeniem od 29 maja 2020. Wtedy stopy te obniżono z 0,5% do 0,1% i był to najniższy poziom stóp procentowych od 1998 roku. Podobnie jak poprzednio, w celu uproszczenia zaprezentowanych danych przedstawiono jedynie wysokość stopy referencyjnej, która może dawać dobry obraz zmian, jakie zachodziły również w wysokości pozostałych stóp.

Podjęte przez banki centralne decyzje mogą być tym bardziej znaczące, jeśli rozważy się je w perspektywie inflacji w danych krajach. Stopa inflacji w Polsce i Ukrainie w latach 2020-2024 została zaprezentowana w tabeli 3.

Można zauważyć, że w 2020 roku inflacja na Ukrainie była niższa niż w Polsce. Jednak już w kolejnych latach notowany był duży wzrost inflacji na Ukrainie, z poziomu 2,75% w 2020 do 9,36% w 2021 oraz 20,18% w 2022. W perspektywie tak dużego i dynamicznego wzrostu inflacji zasadne wydają się decyzje NBU o podwyższeniu stopy procentowej. Prognozowany spadek inflacji w 2023 roku może wskazywać na skuteczność podjętych działań oraz

dawać podstawy do uznania decyzji o powolnym obniżaniu stopy za właściwe. Można dojść do wniosku, że szczególnie w latach 2022-2023 realna stopa procentowa na Ukrainie była dodatnia. Natomiast w Polsce stopa procentowa była podnoszona zdecydowanie ostrożniej i mniej gwałtownie.

Tabela 3

Stopa inflacji w Polsce i Ukrainie w latach 2020-2024

Rok	Stopa inflacji w Ukrainie r/r [%]	Stopa inflacji w Polsce r/r [%]
2020	2,75%	3,38%
2021	9,36%	5,12%
2022	20,18%	14,36%
2023 prognoza	17,66%	11,90%
2024 prognoza	12,97%	6,06%

Źródło: Statista.com

W żadnym momencie stopa procentowa nie była wyższa niż stopa inflacji rok do roku. Doszukując się pierwszych impulsów inflacyjnych należy zauważyć, że w maju 2020 roku miała miejsce sytuacja, gdzie Rada Polityki Pieniężnej, pomimo, iż inflacja zbliżyła się do granicy celu inflacyjnego (w Polsce wynosi on 2,5% +/- 1%) jeszcze stosowała łagodną politykę pieniężną i obniżyła stopę ostatni raz. Kolejne podwyżki wskazywały na zastosowanie polityki restrykcyjnej, której efektem może być spadek inflacji w 2023 roku (ten widoczny w poszczególnych miesiącach jak i prognozowany dla całego roku). Prognozy wskazują, że w 2024 dojdzie do kolejnych obniżek stopy procentowej. Wskazuje się również, że celem NBP może być powrót do celu inflacyjnego w pierwszym kwartale 2025 roku [4].

Wnioski

Banki centralne poprzez realizację polityki monetarnej mogą w dużym stopniu wpływać na gospodarkę. Regulowanie podaży pieniądza jest bardzo istotnym elementem kształtowania rynku. Sytuacji, w której ilość pieniądza przeważa nad ilością dóbr i usług, będą towarzyszyły zjawiska inflacyjne. Oczywiście mechanizm ten może zadziałać odwrotnie, wtedy wystąpią zjawiska deflacyjne, również ograniczające rozwój gospodarki [5]. Jednakże w gospodarce odbudowującej się po pandemii Covid 19 oraz, tak jak w przypadku Ukrainy, trawionej trwającym konfliktem zbrojnym ważne jest, aby ilość pieniędzy w obiegu umożliwiła trwałą i zrównoważony wzrost gospodarki. Należy zauważyć, że działania podjęte przez NBU były o wiele bardziej zdecydowane, a stopy procentowe na Ukrainie zostały podniesione na

bardzo wysoki poziom. Jednakże sytuacja w analizowanych krajach zdecydowanie różniła się. Polska pomimo przyjęcia roli kraju frontowego w globalnym konflikcie nie musiała mierzyć się z tak skomplikowaną sytuacją gospodarczą jak Ukraina. Gospodarka początkowo zdegradowana przez pandemię, bardzo szybko musiała zmierzyć się także z dewastacją militarną. Można stwierdzić, że między innymi podjęte przez badane państwa, Ukrainę i Polskę, działania w zakresie polityki pieniężnej przyniosły oczekiwany skutek, jakim był spadek inflacji. Jednakże należy zastanowić się czy pewne decyzje nie zostały podjęte zbyt późno oraz czy jakość komunikacji pomiędzy bankiem centralnym a społeczeństwem była na zadowalającym poziomie.

Bibliografia:

1. Funkcje Narodowego Banku Polskiego. Pobrane z: <https://nbp.pl/o-nbp/funkcje-banku-centralnego/> (dostęp: 08.11.2023)
2. Polityka pieniężna. Pobrane z: <https://nbp.pl/polityka-pieniezna/> (dostęp: 08.11.2023)
3. Dane Narodowego Banku Ukraińskiego. Pobrane z: <https://bank.gov.ua/en/monetary/archive-rish> (dostęp: 08.11.2023)
4. Prognoza stopy procentowej NBP. Pobrane z: <https://forsal.pl/gospodarka/stopy-procentowe/artykuly/9324293,stopy-procentowe-w-polsce-co-przyniesie-2024-r-prognoza.html> (dostęp 08.11.2023)
5. Marian Podstawka (red.), *Finanse Instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, PWN, Warszawa 2017.

*Scientific supervision by M. Leszczyńska, PhD
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Opiekun Koła Naukowego „Interkreator”, Sekcja „Ekonomia Rozwoju”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytet
Rzeszowski, Polska*

M. Pliekhanova

Alfred Nobel University

PECULIARITIES OF BUSINESS IN KAZAKHSTAN

The paper presents Kazakhstan as a business destination, providing information of distinctive aspects crucial for an informed decision-making for anybody seeking to start or expand their business operations in Kazakhstan. The historical context, significantly shaped by the Soviet legacy influences the way the business is conducted in the country as well as Kazakhstan's Eurasian identity and Nomadic heritage does. In addition, the business environment is also affected by Islam being the main religion. The legal and regulatory environment of the country is outlined, emphasizing the government's role in it as well as the taxation rates. The paper also discusses business etiquette in Kazakhstan which is crucial for effective communication. The section provides practical insights for effective collaboration. Investment opportunities and challenges are discussed, focusing on sectors like natural resources, infrastructure, agriculture, technology and the financial sector. Human resources and labor market landscape is explored, highlighting challenges as well as strengths. Lastly, the financial and banking system is outlined with the emphasis on equal treatment and opportunities for foreign investors.

Key words: Kazakhstan, natural resources, foreign investments, treaties, intellectual rights, taxation, business etiquette, geopolitical relationships, agriculture, infrastructure, human resources, banking system

Introduction

Kazakhstan, the world's ninth-largest country, holds a significant role in the global economy. This paper elucidates the unique challenges and opportunities entailed in conducting business activity in Kazakhstan. It conducts an analysis of the country as a business destination, providing information of distinctive aspects crucial for well-informed decision-making and strategic planning for corporations and individuals seeking to set up or expand their business operations in Kazakhstan.

Since gaining independence from the USSR in 1991 Kazakhstan has been rapidly growing economically and culturally wise. In 2022 the country reached a GDP of 225.3 billion USD, drawing significant attention from international investors (Worldbank, 2023). Kazakhstan is a vital player in international trade and commerce, being strategically located at the crossroads of Asia and Europe. In addition, it has an abundance of natural resources, such as oil, gas,

metals, and, above all, uranium, being the world's leading producer (International Trade Administration, 2022).

This paper seeks to present a comprehensive examination of the peculiarities associated with doing business in Kazakhstan, with a focus on key considerations for potential and existing entrepreneurs.

Historical and cultural context

Understanding the historical and cultural underpinnings of Kazakhstan is indispensable for navigating the business landscape. The nation's Soviet legacy profoundly influences the mindset, political affiliations, economic values, and traditions of its citizens. This cultural aspect requires sensitivity due to distinct belief and moral systems and customs among those who lived through the Soviet Union and those who were raised in its post-independence aftermath. It has also left an impact on the bureaucracy, the level of state involvement in the economy, and a tendency of centralized planning. In addition, as most post-soviet countries, Kazakhstan struggles with corruption so that's something to pay attention to (Abazov, 1999). There is also a certain duality in Kazakh culture as it has a Eurasian identity, being part of both European and Asian cultures. It is important to be innovative when working with Kazakhstan, to resonate with their European side's desire to be ahead of other countries, while cultivating their Asian traditions. Kazakhstan also has a strong Nomadic heritage, which promotes such concepts as hospitality, respect for traditions, and a strong sense of community. With a predominantly Muslim population religious considerations become pivotal in choosing which products to promote, marketing strategies and communication with business partners. Moreover, Kazakh's culture has a strong emphasis on hierarchy and respect for elder figures, so it's extremely important to be respectful with their traditions, values and system. It also has a high level of classism as the nation is divided into "juns"- social groups, outside of which it is preferential not to be involved closely (Johnson, 2008). This, however, is less important when doing business with younger generations. Not only traditions are highly respected, but also family, as a unit. Family traditional values, more often, especially when doing business with older generations, patriarchal, are a huge part of Kazakhstan culture.

Legal and regulatory environment

It is important to do a thorough analysis of laws and regulations, regardless of the country as each and every country has its own rules and laws. However, some aspects of the legal and regulatory environment of Kazakhstan are quite prominent. The government is taking measures to modernize the country's legal framework and has been doing so since gaining independence

from the Soviet Union. The Constitution of Kazakhstan serves as the supreme law of the land.

Foreign investments are safeguarded by laws that protect the rights of foreign investors. Bilateral investment treaties (BITs) and double taxation treaties (DTTs) with numerous countries provide additional protection. In addition, the process of registering a company in Kazakhstan has been significantly simplified and streamlined. Kazakhstan's legal framework also protects intellectual property rights, even though the enforcement of them can pose challenges. There are also labor laws, which are extremely important when doing business in Kazakhstan that require hiring people within the country. Also, there are competition laws aimed at preventing monopolistic practices (Roedl, 2017).

Kazakhstan taxation rates are quite competitive. The corporate tax is 20%, and there are tax incentives for certain industries and regions. The VAT is a standard 12% and personal tax is 10%. Some transactions are zero-rated and customs duties are applied as per rates governed by EAEU rules.

There are also many other taxes and depending on the type of business activity the company is doing, the interest in certain taxes may arise. These taxes include social tax, property tax, excise tax, and taxes related to environmental impact and natural resource extraction (Tax Summaries, 2023).

Business etiquette and communication

Undoubtedly, business etiquette plays a pivotal role in every country. Respectful and culturally sensitive communication is a key to an effective collaboration. Respectful behavior, however, varies from country to country. Several key considerations for Kazakhstan include:

1. Greetings and Introduction. A firm handshake, direct eye contact, and polite greetings are essential. The highest hierarchical level executives and women should wait until it is the other person who takes the initiative. Address people with full names and their father's names, unless asked otherwise. Also, punctuality is crucial, however, patience is required if another party is late.

2. Dress code. Business attire should be formal and conservative. It is crucial to acknowledge Kazakhstan's Islamic cultural influence, ensuring clothing adheres to Islamic modesty.

3. Communication style. Communication style is formal. Initial encounters may seem cold, but further cooperation usually reveals partners as good hosts. It is mandatory to show respect to their traditions. During cooperation it is important to remain calm as emotional outbursts are very discouraged.

4. Negotiating. Negotiations are usually protracted and may require multiple meetings. Pressure for quicker decision making should be avoided.

Also, it is likely that Kazakhstan partners will take the initiative to have a lot of informal meetings, usually, in a traditional setting.

5. Gift giving. In Kazakh business culture it is a way to build relationships and show respect. However, understanding the appropriate timing and types of gifts is essential.

6. Peculiarities. Usually, verbal agreements based on trust are preferred. It is important to be aware that work may be interrupted for prayer (Global Negotiator).

Investment opportunities and challenges

First of all, Kazakhstan is rich in natural resources and this sector is constantly growing, especially the energy sector. However, the market is not as stable as it used to be, due to Kazakhstan's political uncertainty. Investors may need to navigate complex geopolitical relationships. Also, The mining sector, while lucrative, requires compliance with environmental regulations, potentially leading to additional investments (U.S. Department of State, 2023).

Infrastructure and transportation businesses are also a market with a lot of potential for investments as the government is investing heavily in infrastructure, logistics and transportation. However, it may be quite challenging and time-consuming to deal with regulations and permits (ITA, 2022).

A very attractive sector for investors in Kazakhstan is agriculture and agricultural business (OECD, 2013). This may include various activities, such as crop production, food processing etc. It may be challenging, though, to deal with logistics and transportations, especially considering the vast expanse of Kazakhstan.

The technology and innovation sector holds immense promise. Moreover, Kazakhstan offers Special Economic Zones with tax incentives for certain sectors, including IT and technology.

The financial sector, which offers many opportunities in banking, insurance and fintech is another area filled with opportunities, provided strict compliance with regulations (U.S. Department of State, 2023).

The number of challenges, such as high levels of corruption, legal complexities, currency fluctuations, underdeveloped regions, and geopolitical instability, persist across industries and regions

Human resources and labor market

Kazakhstan is working on improving the skills of the workforce, however, according to OECD, the level of skills of youth in Kazakhstan is and has been for recent years below the average in OECD countries. In addition, a notable deficiency in the culture of adult learning is evident, impacting the

skills of adults. On the other hand, Kazakhstan has a lower rate of population aging than most OECD countries, which means that the shift from durable goods to services will not be as significant. Because there has been a boom in the percentage of the younger population, the workforce is expected to grow, allowing businesses to hire the best specialists. In order for them to be highly skilled, though, Kazakhstan has to reformat its educational system and learning culture (OECD, 2021).

Employment rate to the population aged 15 and over in 2022 amounted to 65.3%, to the labor force - 95.1%. As for 2022, according to the sample survey of employment of the population for 2022, 9 million people were employed in various sectors of the economy of Kazakhstan. The largest share of employees was observed in trade (16.7%), education (12.7%), industry (12.5%) and agriculture (12.4%) (Qazstat, 2022).

As it can be seen, the labor market is quite big and has a lot of potential. For more detailed information, please, check Appendix (Fig. 1, Fig. 2, Fig. 3).

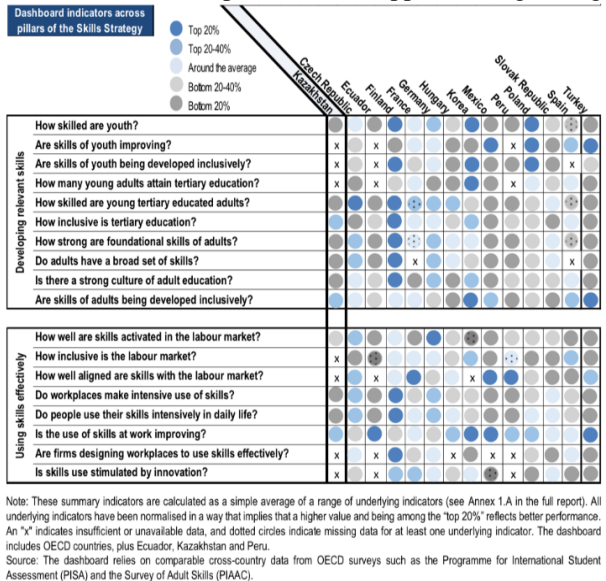

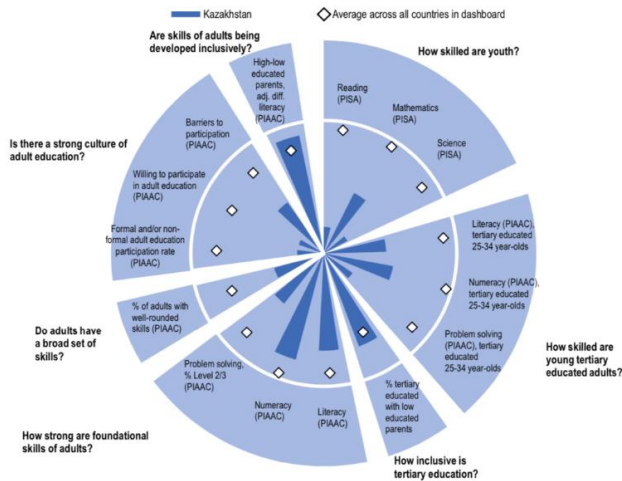
Fig. 1. OECD Skills Strategy Dashboard: Kazakhstan and selected countries

Financial and Banking system

Kazakhstan exhibits a two-tiered banking system. The first being the National Bank of Kazakhstan (NBK), which reports to the president and the second tier includes 28 commercial banks, including one state-owned bank and

14 banks in which foreigners hold 30% or more of the bank's shares, with 12 of these banks operating as subsidiaries of foreign banking institutions. Foreign individuals and companies can open bank accounts in local banks upon providing identification documentation and confirmation of local registration, which includes taxpayer registration. From 2020, foreign banks have been permitted to establish subsidiaries, joint ventures, and representative offices. Legislation mandates equal treatment for foreign and Kazakhstani investors, a stance that was reinforced in 2005 through legislative amendments designed to remove constraints on foreign capital participation in the banking sector. Notably, no individual may own more than 10% of a bank's shares (unless that bank is a subsidiary of another bank) without permission from the National Bank (PrivacyShield, 2019).

Relative position in country ranking (based on normalised scores), where higher value reflects better performance

How to read this figure: The normalised scores indicate the relative performance across countries in the dashboard: the further away from the core of the chart, the better the performance. For example, the indicator "Willing to participate in adult education (PIAAC)" has a low score compared to the average, indicating a share of employees willing to participate near the bottom of the ranking. Note: The average is based on the sample of countries/regions featured in the OECD Skills Strategy Dashboard. Source: See Annex 1.A in the full report for an explanation of the sources and methodology.

StatLink <https://doi.org/10.1787/888934233416>

Fig. 2. Kazakhstan's performance on key indicators for developing relevant skills

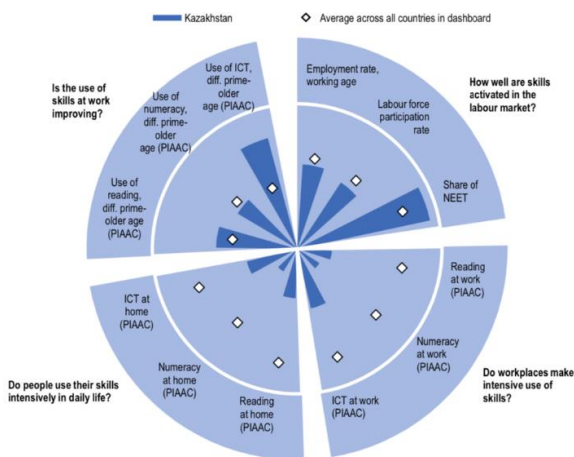
Conclusion

In conclusion, the peculiarities of doing business in Kazakhstan include both unique opportunities and challenges. The country's strategic location,

abundance of natural resources, and diverse growing sectors, such as energy, infrastructure, agriculture, technology, transportation and finance, make it an attractive destination for investors and those, who are involved or are planning to be involved in any business activity in Kazakhstan. However, these opportunities are accompanied by several distinctive peculiarities, which have to be considered. Understanding the historical and cultural context is vital, as Kazakhstan's post-Soviet legacy and cultural diversity as well as Nomadic heritage influence business dynamics. Navigating the legal and regulatory environment, while generally favorable, requires carefulness and compliance, particularly in areas such as intellectual property protection, ecological and labor laws. The financial and banking system is structured beneficially for foreign investment, enhancing its appeal for international businesses.

Effective business etiquette and communication, rooted in respect for traditions and hierarchy, are fundamental for successful relationships and negotiations. Kazakhstan's labor market is expanding, with the need for skill development and educational reform.

Relative position in country ranking (based on normalised scores), where higher value reflects better performance.

How to read this figure: The normalised scores indicate the relative performance across countries in the dashboard: the further away from the core of the chart, the better the performance. For example, indicator "Numeracy at work (PIAAC)" indicates a low score compared to the average, indicating a share of workers using numeracy skills in the workplace near the bottom of the ranking. Note: The average is based on the sample of countries/regions featured in the OECD Skills Strategy Dashboard. Source: See Annex 1.A in the full report for an explanation of the sources and methodology.

StatLink <https://doi.org/10.1787/888934233435>

Fig. 3. Kazakhstan's performance on key indicators for using skills effectively

In essence, the peculiarities of doing business in Kazakhstan offer a variety of opportunities, but addressing the unique challenges, including legal complexities, infrastructure gaps, cultural nuances, and skill development, is vital for successful business ventures in this market. Careful planning, cultural sensitivity, and adherence to regulations are essential for establishing or expanding businesses in Kazakhstan while leveraging its distinctive characteristics.

References:

1. (2017) Legal framework conditions in Kazakhstan. Available at: <https://www.roedl.com/en-gb/de/about-us/locations/kazakhstan/documents/legal-framework-conditions-in-kazakhstan.pdf> (Accessed: 24 October 2023).
2. (2021) Gov.kz. Available at: <https://www.gov.kz/article/64578?lang=en%5D> (Accessed: 26 October 2023).
3. (2023) Gov.kz. Available at: <https://www.gov.kz/article/64601?lang=en> (Accessed: 26 October 2023).
4. (No date) Business Culture & Etiquette Guide kazakhstan - globalnegotiator. Available at: <https://www.globalnegotiator.com/files/business-culture-etiquette-guide-kazakhstan.pdf> (Accessed: 26 October 2023).
5. 75 (2022) Kazakhstan - Infrastructure, International Trade Administration | Trade.gov. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/kazakhstan-infrastructure> (Accessed: 26 October 2023).
6. (2013) Promoting Investment in Kazakhstan's Agribusiness Value Chain. Available at: <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/Promoting%20Investment%20in%20Kazakhstan%27s%20Agribusiness%20Value%20Chain.pdf>.
7. Abazov, R. (1999) The formation of post-Soviet international politics in Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan. Seattle, WA: Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington.
8. Home (2023) Insights on the Business Climate in Kazakhstan | OECD iLibrary. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/966eed7d-en/index.html?itemId=%2Fcontent%2Fcomponent%2F966eed7d-en> (Accessed: 26 October 2023).
9. Iea (2022) Executive summary – Kazakhstan 2022 – analysis, IEA. Available at: <https://www.iea.org/reports/kazakhstan-2022/executive-summary> (Accessed: 26 October 2023).

10. Johnson, E. (2008) Kazakhstan, Countries and Their Cultures. Available at: <https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Kazakhstan.html> (Accessed: 02 November 2023).

11. Kazakhstan (2023) Overview. Available at: <https://taxsummaries.pwc.com/kazakhstan> (Accessed: 26 October 2023).

12. Kazakhstan (no date) Kazakhstan Economy: Population, GDP, Inflation, Business, Trade, FDI, Corruption. Available at: <https://www.heritage.org/index/country/kazakhstan> (Accessed: 26 October 2023).

13. Kazakhstan - labor force, TOTAL2023 data 2024 forecast 1990-2022 historical (2023) Kazakhstan - Labor Force, Total - 2023 Data 2024 Forecast 1990-2022 Historical. Available at: <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/labor-force-total-wb-data.html> (Accessed: 26 October 2023).

14. Kazakhstan - market overview (no date) International Trade Administration | Trade.gov. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/kazakhstan-market-overview> (Accessed: 24 October 2023).

15. Kazakhstan - market overviewkazakhstan - market overview (no date) Kazakhstan - Market Overview | Privacy Shield. Available at: <https://www.privacyshield.gov/ps/article?id=Kazakhstan-Market-Overview> (Accessed: 21 October 2023).

16. Kazakhstan - mining equipment and services (2022) International Trade Administration | Trade.gov. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/kazakhstan-mining-equipment-and-services> (Accessed: 20 October 2023).

17. Kazakhstan - trade agreementskazakhstan - trade agreements (no date) Kazakhstan - Trade Agreements | Privacy Shield. Available at: <https://www.privacyshield.gov/ps/article?id=Kazakhstan-Trade-Agreements> (Accessed: 19 October 2023).

18. Kazakhstan - United States Department of State (2023) U.S. Department of State. Available at: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/kazakhstan/> (Accessed: 21 October 2023).

19. Kazakhstan Overview (no date) World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview> (Accessed: 26 October 2023).

20. Kazakhstan political stability - data, Chart (no date) TheGlobalEconomy.com. Available at: https://www.theglobaleconomy.com/Kazakhstan/wb_political_stability/ (Accessed: 26 October 2023).

21. Kazakhstan, Vietnam forge stronger bilateral ties with 12 new agreements (no date) Caspian News. Available at: <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstan-vietnam-forge-stronger-bilateral-ties-with-12-new-agreements-2023-8-22-0/> (Accessed: 26 October 2023).

22. Main (2023) Invest In Kazakhstan | Main. Available at: <https://invest.gov.kz/> (Accessed: 26 October 2023).

23. Molenaars, D. (2019) Natural resource-related country analysis Kazakhstan: TrustWorks, TrustWorks Global. Available at: <https://trustworksglobal.com/publication/natural-resource-related-country-analysis-kazakhstan/> (Accessed: 26 October 2023).

24. Molokovitch, A. and Dionori, F. (2019) Logistics and Transport Competitiveness in Kazakhstan. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe, UNECE.

25. OECD.org - OECD (2017) OECD. Available at: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/OECD-Eurasia-Reforming-Kazakhstan-EN.pdf> (Accessed: 20 October 2023).

26. 'REPUBLIC OF KAZAKHSTAN 2022 ARTICLE IV CONSULTATION—PRESS RELEASE; AND STAFF REPORT' (2022) International Monetary Fund [Preprint].

27. Successfully investing in Kazakhstan (2023) Legal advsiori, tax consulting, audit services and management and IT consulting. Available at: <https://www.roedl.com/insights/internationalisation/investing-in-kazakhstan> (Accessed: 26 October 2023).

28. World Bank Group (2023) Kazakhstan Economic Update – spring 2023, World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/publication/economic-update-spring-2023> (Accessed: 26 October 2023).

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

D. Raichuk,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE EU: NEW OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR THE UKRAINIAN ECONOMY

As the European Union (EU) continues to evolve, its expansionary dynamics present new economic landscapes for aspiring member countries. Ukraine, poised on the precipice of significant transformation, seeks to integrate into the EU, a move laden with extensive possibilities and formidable challenges for its economy. This paper delves into the multifaceted implications of such integration, analyzing the opportunities for trade expansion, investment inflow, and sectoral development, alongside the hurdles of legislative overhauls, anti-corruption measures, and the requisite socio-economic reforms. It discusses the comprehensive reforms needed for alignment with the EU *acquis*, the strategic navigation of transitional economic disruptions, and the balancing of sustainable growth with equitable development. The paper also underscores the importance of regional policy, environmental sustainability, and economic diplomacy in ensuring the long-term success of Ukraine's integration into the EU. Through this synthesis, the paper provides a nuanced perspective on the economic trajectory of Ukraine within the broader EU framework, highlighting both the inherent potential of this integration and the critical strategies needed to surmount the accompanying challenges.

Keywords: EU Integration, Ukrainian Economy, Trade Expansion, Legislative Reforms, Economic Development, Anti-Corruption, Social Policy, Environmental Sustainability, Economic Diplomacy, Sectoral Development

Introduction

The prospective integration of Ukraine into the European Union represents a pivotal moment in the nation's history, poised at the crossroads of significant economic transformation and geopolitical realignment. Ukraine's journey towards EU integration has been a complex tapestry woven with aspirations for economic modernization, political reform, and deeper engagement with Western institutions. This journey is reflective of Ukraine's enduring effort to chart a course that anchors it firmly within the European economic and political space, signifying a strategic pivot away from its Soviet past and towards a future aligned with European standards and practices.

The dialogue surrounding Ukraine's EU accession illuminates a spectrum of possibilities and challenges that are expected to reverberate across its economy. The alignment with EU regulations and standards, while opening avenues for modernization and growth, also presents substantial hurdles that the Ukrainian economy must navigate. Economic integration involves meticulous reforms, adherence to the *acquis communautaire*, and significant restructuring of domestic industries to meet the competitive pressures of the single market.

Furthermore, the accession process carries with it the promise of enhanced foreign direct investment (FDI), access to a vast market, and the potential for accelerated development in sectors such as agriculture, services, and information technology. However, these prospects are coupled with the challenges of upgrading infrastructure, addressing corruption, and ensuring that economic benefits are equitably distributed across Ukrainian society.

The Ukrainian economy, characterized by its rich agricultural legacy, burgeoning IT sector, and industrial potential, stands at the threshold of an unprecedented opportunity for growth and integration into the broader European economic system. Yet, this transition is not without its tribulations, as economic reforms can be socially and politically challenging, necessitating careful policy deliberation and the engagement of multiple stakeholders.

As Ukraine continues its path towards EU integration, it is imperative to consider the intricate interplay of opportunities and obstacles that lie ahead. The unfolding narrative of Ukraine's economic integration into the EU will be a testament to the nation's resilience and strategic vision, as it seeks to redefine its role within the European and global economic order.

New Horizons - Economic Opportunities of EU Integration

The economic landscape of Ukraine is poised for transformative change as the nation advances towards European Union (EU) integration. With a strategic location, a rich resource base, and a sizeable domestic market, Ukraine's incorporation into the EU presents numerous economic opportunities.

Market Expansion and Trade

EU integration offers Ukraine access to the Single Market, a significant opportunity for Ukrainian businesses to expand their reach. The Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) agreement between Ukraine and the EU has already set the groundwork for increased trade volumes by eliminating tariffs and quotas on many goods. Integration can further enhance trade flows, facilitating a more profound economic relationship with EU member states.

Foreign Direct Investment (FDI)

Increased investor confidence is a direct benefit of EU integration due to the stability and predictability it offers. As Ukraine aligns with EU regulations and standards, it is likely to experience an upsurge in FDI, particularly in sectors such as energy, agriculture, and IT. FDI not only brings capital but also technology transfer and management know-how, essential for modernizing the Ukrainian economy.

Access to European Funds

EU membership prospects for Ukraine could open doors to European Structural and Investment Funds, aimed at reducing regional disparities and promoting sustainable development. These funds could be instrumental in upgrading infrastructure, promoting research and development, and supporting small and medium-sized enterprises (SMEs).

Agriculture Sector Growth

Ukraine's agricultural sector, often termed the 'breadbasket of Europe', stands to gain significantly from integration. The adoption of EU agricultural standards can enhance productivity and ensure the quality of agricultural exports.

Information Technology (IT) Sector Development

The IT sector in Ukraine has shown robust growth and is poised to become a cornerstone of the Ukrainian economy. Integration with the EU is likely to boost this sector by facilitating partnerships, investments, and the exchange of expertise.

Navigating the Transition - Implementing Reforms and Overcoming Barriers

As Ukraine moves closer to EU integration, it faces the significant task of implementing wide-ranging reforms across its political, legal, and economic landscapes. This transition, while offering long-term benefits, presents several barriers that must be managed with strategic foresight.

Legal and Institutional Reforms

Adoption of the EU *acquis*, which encompasses the body of EU laws and obligations, is a substantial challenge for Ukraine. Reforms in governance, rule of law, and anti-corruption measures are not only prerequisites for EU integration but are also fundamental to attracting investment and fostering a stable business environment (European Commission, 2022). The harmonization of laws will likely influence various sectors, necessitating comprehensive legal overhauls and capacity building within institutions.

Economic Restructuring

The restructuring of Ukraine's economy is central to meeting the competitive demands of the EU market. This involves upgrading industrial

sectors, enhancing labor market efficiency, and improving fiscal stability. Such restructuring, while critical for long-term growth, may cause short-term economic disruptions, including job displacement and industry realignment (World Bank, 2021).

Social Implications

Economic reforms have social implications, particularly in the transition phase. The government must balance austerity measures with social protection policies to mitigate the impact on vulnerable populations. Aligning with EU social policies requires strengthening social services and ensuring that labor reforms provide both flexibility for employers and protection for employees (European Parliament, 2021).

Corruption and Governance

Corruption remains a pervasive challenge in Ukraine, affecting trust in public institutions and hindering economic development. EU integration demands robust anti-corruption measures and the establishment of transparent governance practices. The success of these efforts is crucial for the effectiveness of reforms and for public support of the integration process (Transparency International, 2020).

Mitigating Transition Impacts

To mitigate the impacts of transition, Ukraine will need to employ strategies that support affected industries and regions. This includes providing retraining programs, encouraging entrepreneurship, and attracting investment to diversify the economy. It is essential to maintain public dialogue and involve a broad range of stakeholders to ensure that the transition is inclusive and equitable (OECD, 2022).

Balancing Act - Ensuring Equitable Development and Sustainable Growth

The final phase of Ukraine's journey toward EU integration involves the critical task of ensuring that economic growth translates into broad-based improvements in living standards and sustainable development.

Regional Policy and Cohesion

One of the EU's core principles is economic and social cohesion, which aims to reduce disparities between regions. For Ukraine, a country with significant regional diversity, adopting this principle is crucial. EU integration can bring increased funding for regional development, fostering balanced growth across different Ukrainian regions (European Commission, 2021). This approach can mitigate the risk of certain areas lagging behind during the transition.

Social Cohesion and Inclusion

Social cohesion is essential to ensure that EU integration benefits all segments of society. This includes policies that support education, healthcare,

and social safety nets. Ukraine must work to align its social systems with EU standards, which will help in addressing issues like income inequality, poverty, and social exclusion (United Nations Development Programme, 2021).

Environmental Sustainability

Sustainable development is a cornerstone of EU policy, with a focus on environmental stewardship and combating climate change. Ukraine will be expected to integrate sustainability into its economic model, adhering to the EU's environmental acquis and the Green Deal. This includes investing in renewable energy, improving energy efficiency, and reducing greenhouse gas emissions (European Environment Agency, 2020).

Economic Diplomacy and Non-EU Relations

While moving toward EU integration, Ukraine must also manage its economic relations with non-EU countries. Balancing existing trade partnerships and forging new ones within the EU framework will require strategic economic diplomacy. Maintaining a favorable business climate for both EU and non-EU investors will be pivotal for Ukraine's overall economic stability and growth (Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2022).

Long-term Strategic Vision

A long-term strategic vision is essential to guide Ukraine's integration process, ensuring that immediate reforms contribute to the broader goal of sustainable development. This vision must be comprehensive, encompassing economic, social, and environmental dimensions, and align with both national priorities and EU objectives (European Strategy and Policy Analysis System, 2021).

Conclusion

The integration of Ukraine into the European Union represents a pivotal epoch in the nation's history, offering a tapestry of opportunities interwoven with complex challenges. It is a transformative journey that has the potential to reshape the Ukrainian economy, forging a path toward a more prosperous and sustainable future.

The prospect of accessing the EU's Single Market stands as a beacon of economic opportunity, with the promise of increased trade, foreign direct investment, and technological exchange, particularly in the burgeoning sectors of agriculture and IT. These prospects come hand in hand with access to European structural funds, which can drive infrastructure development, innovation, and enterprise, fostering a fertile ground for economic advancement.

However, the path to integration is not without its trials. The requisite reforms present monumental tasks, demanding robust governance, legal alignment with the EU acquis, and economic restructuring. These endeavors,

while disruptive in the short term, are the keystones for building a resilient and competitive economy that is well-integrated into the European fabric.

Social cohesion and inclusive growth remain at the heart of sustainable development. As Ukraine harmonizes with EU policies, it must ensure that the fruits of economic growth and integration are distributed equitably, supporting all strata of society and bolstering social services in line with European standards.

Moreover, environmental sustainability emerges as a defining challenge and opportunity. Embracing the EU's environmental directives and the Green Deal can catapult Ukraine into a new era of green growth, aligning economic expansion with ecological stewardship.

In the grand ballet of international relations, Ukraine's economic diplomacy will need to perform a balancing act, maintaining robust ties with both EU and non-EU states, safeguarding its interests, and cultivating a favorable environment for investment and trade.

In conclusion, while the road to EU integration is paved with complexities, it is also a horizon brimming with promise. With a strategic approach, Ukraine can harness the full spectrum of opportunities presented by EU accession, steering towards a future that reflects the aspirations of its people and the collective spirit of the European community.

References

European Commission. (2021). 'The EU's Deep and Comprehensive Free Trade Area with Ukraine', [online] Available at: [<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>] [Accessed Date: October 28].

International Monetary Fund. (2020). 'World Economic Outlook Reports', [online] Available at: [[https://www.imf.org/en/Publications/WEO?page=2&vid=78#:~:text=World%20Economic%20Outlook%20Update%2C%20June,No%20Other%2C%20An%20Uncertain%20Recovery&text=Description%3A%20Global%20growth%20is%20projected%20at%204.9%20percent%20in%202020,Economic%20Outlook%20\(WEO\)%20foreca](https://www.imf.org/en/Publications/WEO?page=2&vid=78#:~:text=World%20Economic%20Outlook%20Update%2C%20June,No%20Other%2C%20An%20Uncertain%20Recovery&text=Description%3A%20Global%20growth%20is%20projected%20at%204.9%20percent%20in%202020,Economic%20Outlook%20(WEO)%20foreca)st.] [Accessed Date: November 2].

European Commission. (2020). 'European Structural and Investment Funds', [online] Available at: [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_389#:~:text=In%202014-2020%2C%20the%20European,smooth%20green%20and%20digital%20transition.] [Accessed Date: November 1].

Eurostat. (2023). 'Agricultural trade statistics', [online] Available at: [https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-rebounds-may-2023-2023-08-25_en#:~:text=EU%20agri-food%20exports%20climbed,compared%20to%20the%20previous%20month.] [Accessed Date: October 28].

World Bank. (2022). 'Ukraine's IT sector growth', [online] Available at: [<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>] [Accessed Date: November 2].

European Commission. (2022). 'European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations - Ukraine', [online] Available at: [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en] [Accessed Date: October 28].

World Bank. (2021). 'Ukraine Economic Update', [online] Available at: [<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>] [Accessed Date: November 2].

European Parliament. (2021). 'Legislative Train Schedule: A New Push for European Democracy', [online] Available at: [<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-new-push-for-european-democracy/file-european-democracy-action-plan>] [Accessed Date: November 2].

Transparency International. (2020). 'Corruption Perceptions Index 2020: Ukraine', [online] Available at: [<https://ti-ukraine.org/en/research/ukraine-in-the-corruption-perceptions-index-2020/>] [Accessed Date: November 2].

OECD. (2022). 'OECD Economic Surveys: Ukraine', [online] Available at: [https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys_16097513/titledesc?componentsLanguage=en] [Accessed Date: November 2].

European Commission. (2021). 'Regional Policy - InfoRegio', [online] Available at: [https://ec.europa.eu/regional_policy/home_en] [Accessed Date: November 2].

United Nations Development Programme. (2021). 'Human Development Reports: Ukraine', [online] Available at: [<https://ukraine.un.org/en/185952-united-nations-country-teams-presents-2021-results-report-and-key-priorities-operations-2022>] [Accessed Date: October 28].

European Environment Agency. (2020). 'The European Environment — State and Outlook 2020', [online] Available at: [<https://www.eea.europa.eu/soer/2020#:~:text=SOER%202020%20is%20the%206th,and%20air%20and%20water%20pollution.>] [Accessed Date: October 30].

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2022). 'Foreign Economic Policy', [online] Available at: [<https://mfa.gov.ua/en>] [Accessed Date: October 28].

European Strategy and Policy Analysis System. (2021). 'Global Trends to 2030: Challenges and Choices for Europe', [online] Available at: [<https://ec.europa.eu/assets/epsc/pages/espas/index.html>] [Accessed Date: October 30].

Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

В. Сидорка,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ІНЖИНІРИНГ І КОНСАЛТИНГ В СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Доповідь розкриває сутність та зміст таких понять як інжиніринг та консалтинг взагалі та у контексті їх міжнародної діяльності. Розглянуті найвідоміші міжнародні та вітчизняні компанії, які надають інженерно-консультативні та консалтингові послуги. Досліджено ринок в Україні та зазначені шляхи подолання існуючих недоліків.

Ключові слова: інжиніринг, консалтинг, компанія, консультаційні послуги, світовий ринок, економічна діяльність

The report reveals the essence and content of such concepts as engineering and consulting in general and in the context of their international activities. The most famous international and national companies that provide engineering-advisory services and consulting services are considered. The market in Ukraine is investigated and the ways to overcome existing shortcomings are indicated.

Keywords: engineering, consulting, company, consulting services, world market, economic activity

Вступ. Найважливішою умовою формування ринкових відносин будь-якої країни є інтегрування її до світового економічного простору та участь у різних видах міжнародного підприємництва, за допомогою якого країни реалізують міжнародне економічне співробітництво. Складовою такого співробітництва є зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн, тобто підприємств, що виступають центральною складовою економіки будь-якої держави.

Сучасний світ дуже динамічний і мінливий і це не може не впливати на розвиток міжнародних ринкових відносин, де з'являється все більше нових підприємств в інноваційних та високотехнологічних сферах економіки.

Через нестабільність і невизначеність світового ринку процес прийняття обґрунтованих управлінських рішень керівниками підприємств стає дедалі складніше, це спонукає їх до залучення професійних консультантів щодо процесу управління розвитком підприємств і створює передумови для розвитку і попиту на нові види діяльності такі як інжиніринг та консалтинг.

Мета. Розглянути зміст понять інжинірингу та консалтингу. Ознайомити з відомими міжнародними та вітчизняними компаніями. З'ясувати стан ринку в Україні щодо інжинірингових та консалтингових послуг.

Виклад основного матеріалу. Поняття інжинірингу виникло у другій половині XIX століття в Англії. У той час Британія була розвиненою у технічному і науковому плані, послуги інженерів користувались попитом. Тому вони почали продавати свої послуги для зведення будівель, заводів, фабрик та модернізації вже існуючих споруд.

Інжиніринг (від англ. engineering, лат. Ingenium винахідливість, вигадка, знання) – особлива діяльність, пов'язана зі створенням та експлуатацією підприємств та об'єктів інфраструктури або сукупність проектних та практичних робіт та послуг, що належать до інженерно-технічної галузі і необхідних для будівництва об'єкта та сприяння його експлуатації [1].

Іншими словами інжиніринг - це комплекс інженерно-консультаційних послуг з використанням технологій та інших науково-технічних досягнень. Інжиніринг за характером діяльності підрозділяється:

- передпроектний інжиніринг являє собою соціально-економічні дослідження, аналіз потенційного ринку, топографічну зйомку, розвідку корисних копалин, техніко-економічні обґрунтування, консультації, нагляд за роботою тощо;

- проектний інжиніринг здійснює генеральне планування, оцінює вартість проекту, розробляє кошторисну документацію на будівництво, займається підготовкою схем, креслень, технічних умов, консультує, виконує нагляд над перерахованими роботами тощо);

- післяпроектний інжиніринг пов'язаний з підготовкою контрактної документації, наглядом за будівництвом, проведенням актів прийому - здачі та випробувань об'єкту, розробкою технічних і будівельних документів, з навчанням персоналу, управлінням будівництвом тощо).

Всі ці послуги інтелектуальні та спрямовані на оптимізацію інвестиційних проектів на всіх етапах реалізації [2].

Комплексний інжиніринг забезпечує надання всіх вище перерахованих послуг, а також надає послуги з організації фінансування (залучення додаткових інвестицій), управління постачанням матеріально-технічних ресурсів та виконання будівельно-монтажних робіт, а також запуску збудованого об'єкта в експлуатацію. Часто такі

фірми не мають своїх будівельних потужностей, їх головне завдання - управляти роботою проєктувальників, будівельників і постачальників, що залучаються.

За напрямками діяльності інжиніринг можна розподілити на:

- ✓ промисловий;
- ✓ будівельний;
- ✓ фінансовий;
- ✓ інший [3].

Міжнародний інжиніринг (engineering) – це виконання комплексу операцій з надання послуг виробничого характеру, які здійснюють спеціалізовані інженерно-консультаційні промислові, будівельні та інші компанії на світовому ринку.

Для ринку, що розвивається характерне дроблення деяких видів інжинірингу на його вузькі сегменти. З'являються компанії, що займаються підбором, проєктуванням, постачанням та монтажем обладнання тільки для електричних інженерних систем або тільки для механічних (вентиляція, каналізація тощо). Таким чином, інжиніринг перебуває між наукою і самим виробництвом, формуючи техніко-технологічну базу для виробничої діяльності [1].

Лідером інжинірингових послуг у 2022 році є Північна Америка, де розташовані як фірми-гіганти, що надають повний спектр інжинірингових послуг так і фірми з достатньо вузькою спеціалізацією. Другим за величиною регіоном на ринку цих послуг є Західна Європа.

Також до країн, охоплених ринком інжинірингових послуг можна віднести: Австралію, Бразилію, Китай, Францію, Німеччину, Індію, Індонезію, Японію, Південну Корею, Великобританію та США.

Основними гравцями на ринку інжинірингових послуг можна вважати: Jacobs Engineering Group Inc, Tata Consulting Services (TCS), Infosys, WorleyParsons, Deaton Engineering, Inc., Aricent Group, Cybage Software Pvt. Ltd., EPAM Systems; Inc. і GlobalLogic, AECOM, Fluor Corporation [4].

Більш детально пропонуємо розглянути компанію Jacobs Solutions Inc (Jacobs), раніше Jacobs Engineering Group Inc, яка є постачальником професійних технічних послуг. Компанія пропонує широкий спектр технічних, професійних, будівельних послуг, а також наукових і спеціальних консультацій комерційним, промисловим і державним клієнтам. Її технологічні та консалтингові послуги включають кібербезпеку, аналітику даних, корпоративні та місійні IT, розробку програмних додатків, системну інтеграцію, штучний інтелект та автоматизацію. Її сервіси з реалізації проєктів включають проєктування та будівництво для управління водними ресурсами та будівництвом.

Вона продає продукти для передового виробництва, енергетики, навколишнього середовища, охорони здоров'я, інфраструктури, національної безпеки та космосу. Компанія працює в Америці, Європі, Близькому Сході, Африці та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Штаб-квартира Jacobs знаходиться в Далласі, Техас, США [5].

Що стосується ринку інжинірингу в Україні, то він фактично продовжує перебувати на стадії становлення і складає менше ніж 0.3% загального світового ринку. Це обумовлено такими чинниками як: застаріла нормативна база, корупційна складова, недосконала система визначення вартості проектних робіт, дефіцит кваліфікованих кадрів.

Серед інжинірингових компаній в Україні можна виділити наступні: СДМ Інжиніринг Україна, CONCORD COKE ENGINEERING, ДП «ГППРОКОКС», S-Engineering.

В якості прикладу української інжинірингової компанії можна розглянути S-Engineering («С-Інжиніринг»), яка представлена на світовому ринку.

S-Engineering - компанія, що займається розробкою і впровадженням систем автоматизації та електротехнічного устаткування для промислових підприємств.

До її основних напрямків діяльності відносяться:

- ✓ розробка та впровадження електротехнічного обладнання та систем автоматизації;
- ✓ здійснення робіт з керування електроприводами;
- ✓ роботи з технічної безпеки;
- ✓ телекомунікаційні системи та інші.

S-Engineering є єдиною компанією в Україні, що займається виготовленням обладнання систем автоматизації та електротехнічного обладнання преміум-класу. Штат компанії складає 210 працівників.

Група S-Engineering здійснила більш ніж 700 комплексних проектів у 17 країнах протягом 16 років у різноманітних галузях. Серед клієнтів S-Engineering – Bunge, PepsiCo, Dragon Oil, Cofco International, Posco, Eni SpA, Mondelez International, Posco, Danone, Cargill, Укртрансгаз та інші відомі компанії [6].

Консалтинг (англ. *Consulting* – консультування) – це вид інтелектуальної діяльності, основним завданням якого є аналіз, обґрунтування перспектив розвитку та використання науково-технічних та організаційно-економічних інновацій з урахуванням особливостей бізнесу клієнта. Діяльність консалтингових компаній полягає у наданні необхідних консультацій керівникам підприємств або профільним фахівцям з різного спектру питань, а саме фінансового, комерційного, технологічного, юридичного, експертного та інших.

Міжнародний консалтинг – це вид міжнародної сервісної діяльності, що здійснюється спеціалізованими компаніями деяких країн шляхом надання консультацій державам, виробникам, продавцям та покупцям з інших країн, що займаються широким спектром економічної діяльності.

Вважається, що консалтинг існував ще у давнину. Ми можемо знайти консультантів для тих, хто приймав рішення у Стародавні часи. Марко Поло, Кольбер і Гамільтон – певною мірою були першими консультантами. Але сучасний консалтинг виник у Європі наприкінці ХІХ століття під час другої промислової революції.

Одним з перших професійних консультантів був Фредерік Тейлор – засновник теорії наукового управління підприємством.

Як правило консалтинговими послугами користуються підприємства в таких випадках:

- ✓ існує недостатня кількість персоналу з необхідним кваліфікаційним рівнем;
- ✓ потрібен свіжий погляд для пошуку вирішення проблем, розробки нової стратегії або отримання прибутку;
- ✓ компанія працює над високотехнологічним проектом, але самостійно його впровадити не може через відсутність необхідних знань;
- ✓ підприємство потребує ревізії сторонніх спеціалістів;
- ✓ та інші [7].

До найбільш відомих консалтингових компаній світу можна віднести: McKinsey, Boston Consulting Group (BCG), Bain & Company, Accenture, Oliver Wyman, Booz Allen Hamilton, Deloitte, PricewaterhouseCoopers (Strategy&), Ernst & Young / EY-Parthenon, KPMG та інші.

KPMG – одна з найбільших у світі мереж, що надає професійні консалтингові послуги. Міжнародна штаб-квартира розташована в Амстелвен (Нідерланди).

Фірми KPMG працюють у 143 країнах, а в 2022 фінансовому році в них загалом працювало понад 265000 партнерів і працівників, які обслуговували потреби бізнесу, урядів, установ державного сектору, некомерційних організацій. Компанія пропонує три види послуг: податкові, аудиторські та консультаційні. Консультаційні послуги поділяються на три групи: ризикове, управлінське консультування і реструктуризація з веденням справ.

Основна мета KPMG полягає у підвищенні якості професійних послуг. KPMG працює в Україні з 1992 року і представлена ТОВ «КПМГУ країна», ПрАТ «КПМГ Аудит» та АО «КПМГ ПРАВО» [8].

Зараз в Україні налічується більш ніж 300 вітчизняних консалтингових фірм половина з яких надає послуги із питань управлінського консультування.

Лідуючі позиції консалтингового ринку в Україні займають: Smart Capital, Інтер Кредит, Baker Tilly, Pro-Consulting, SECL Group Ukraine, SV Development та інші.

Через те що більшість консалтингових напрямів не потребує ліцензування, досить складно достовірно оцінити розмір консалтингового сектору та його частку в українській економіці. Насамперед це пов'язано з відсутністю виділення управлінського консалтингу як окремого виду діяльності, що регулюються Державним класифікатором економічної діяльності в Україні, який не дозволяє вести статистичну звітність підприємств у цій сфері діяльності [9].

Розглянемо українську консалтингову фірму «Pro-Consulting».

Pro-Consulting є провідною консалтинговою компанією України у галузі маркетингових досліджень ринків, аналітики, бізнес-планування і стратегічного консалтингу. Член Української Асоціації Маркетингу з 2005 року, постійний член міжнародної дослідницької асоціації ESOMAR, з 2010 року є провідним консультантом програм підтримки малого і середнього бізнесу ЄБРР.

Компанія реалізувала більше 2500 проєктів для понад 1000 клієнтів, до яких можна віднести малий та середній бізнес, різні міжнародні організації, корпорації, приватних осіб тощо.

Серед клієнтів Pro-Consulting є топ гравці з України та країн Європи: Hyundai, L'Oréal, Nestle, Bosch, посольства і торговельні палати Канади, Німеччини, Франції, Південної Кореї, банки (Укргазбанк, Райффайзен, Ощадбанк тощо), юридичні компанії та інші [10].

Висновки. В даній роботі були дослідженні такі поняття як інжиніринг та консалтинг. Дослідивши та проаналізувавши наявну літературу з цих питань можна зробити наступні висновки.

Інжиніринг - це надання широкого спектру інженерно-консультаційних послуг, таких як перепроєктні роботи, техніко-економічні обґрунтування, наукові дослідження, розробка технічної документації, підготовка креслень, нагляд за будівництвом, проведенням актів прийому – здачі і випробувань об'єкту та інші, що надаються інжиніринговою компанією на підставі укладеного контракту.

У 2022 р. лідером інжинірингових послуг була Північна Америка, друге місце посіла Західна Європа.

В роботі були розглянуті дві інжинірингові компанії Jacobs Solutions Inc – американська міжнародна компанія, яка надає технічні, професійні та будівельні послуги, а також наукові та спеціалізовані консультації для

широкого кола клієнтів по всьому світу, включаючи компанії, організації та державні установи та S-Engineering – провідна українська інжинірингова компанія у галузі розробки та впровадження систем автоматизації та електротехнічного обладнання.

Нажаль, ринок інжинірингу в Україні недостатньо затребуваний в порівнянні зі світовими лідерами цього сектору. Тому для покращення ситуації і розвитку інжинірингу в Україні потрібно проводити професійні форуми міжнародного рівня, приділяти значну увагу професійній освіті по підготовці спеціалістів у сфері інжинірингу, покращувати якість інженерно-консультаційних послуг.

Сфера консалтингових послуг є однією з найбільш важливих та швидкозростаючих частин світової економіки.

Консалтинг – це консультування окремих підприємців та співробітників компаній (як правило, керівництва) з юридичних, управлінських, фінансових, кадрових, інвестиційних та інших питань.

У контексті глобалізації світової економіки область інформації та консультаційні послуги стають одним із факторів, що впливають на економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку та підвищення добробуту людей.

Однією з найвідоміших міжнародних консалтингових мереж є KPMG, яка надає аудиторські, податкові та консультаційні послуги.

Яскравим представником провідної консалтингової фірми в Україні є Pro-Consulting, що спеціалізується на дослідженнях ринку, стратегіях бізнесу, маркетингу, бізнес-плануванні тощо.

Якщо говорити взагалі про консалтинг в Україні, то на даний момент не існує офіційної достовірної статистики стосовно ринку консалтингу в Україні через відсутність консалтингу як окремого виду діяльності у КВЕД. Так само це не дозволяє оцінити консалтинговий бізнес у грошових одиницях з погляду його прибутковості.

Говорити про повністю налагоджений ринок консалтингових послуг в Україні поки що зарано. Є значна кількість вітчизняних консалтингових компаній, але попит на їх послуги ще недостатньо розвинений.

Існують певні проблеми у розвитку вітчизняних консалтингових послуг, такі як: відсутність чіткої цінової політики, нерозвинута науково-методична база надання послуг, висока ціна послуг для малого бізнесу.

Актуальним залишається питання, що до захисту прав споживачів консалтингових послуг. Орієнтуючись на міжнародний досвід, гарантом високої якості консалтингових послуг могла би слугувати сертифікація суб'єктів консалтингової діяльності.

Найперспективнішим на ринку консалтингових послуг є управлінські послуги, податкові, IT-консалтинг та інші. Через військові

дії на території України можливо найбільш затребуваними стануть послуги антикризового управління.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/> – вільний. Мова англ.

2. An Introduction to International Economic Relations .- Edited by Yuriy Kozak, Temur Shengelia – Tbilisi : Publishing House „ Universal“ , 2014. - 224 p.

3. Сідоров Д.Е. Інноваційна практика інжинірингу: навч. посіб. для студ. спеціальності 133 Галузеве машинобудування, 131 Прикладна механіка, 101 Екологія / КПІ ім. Ігоря Сікорського, уклад.: Д.Е. Сідоров – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 82 с.

4. Engineering Services Global Market Report 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5735267/engineering-services-global-market-report> – вільний. Мова англ.

5. Офіційний сайт Jacobs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jacobs.com/> – вільний. Мова англ.

6. Офіційний сайт S-Engineering [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://se.ua/ru/o-kompanii/> – вільний. Мова англ.

7. Охріменко О.О., Кухарук А.Д. Міжнародний консалтинг: навч. посіб. / О. О. Охріменко, А. Д. Кухарук. – К. : НТУУ «КПІ», 2016. – 184 с.

8. Офіційний сайт KPMG [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg.ua/uk/home.html> – вільний. Мова англ.

9. Мазур Н.А. Ринок консалтингових послуг України та світу в умовах змін/Н.А. Мазур//Економіка та суспільство, випуск 24, 2021.

10. Офіційний сайт Pro-Consulting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pro-consulting.ua/ua/about> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ВИБІР ФОРМИ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ

Робота досліджує вплив різних чинників, таких як технологічний розвиток, глобалізація та політичні фактори, на вибір оптимальних методів розрахунків для міжнародних операцій. Дослідження також враховує переваги та недоліки різних форм міжнародних розрахунків, включаючи банківські перекази, акредитиви, інкасо і відкриті платежі. Розгляд цієї теми допомагає розуміти важливість вибору відповідної форми міжнародних розрахунків для підприємств, що здійснюють міжнародні торговельні операції, і враховує вплив цього вибору на їх конкурентоспроможність та фінансову ефективність.

Ключові слова: *міжнародні розрахунки, чинники, акредитив, інкасо, банківський переказ*

This paper examines the impact of various factors, such as technological development, globalization and political factors, on the choice of optimal settlement methods for international transactions. The study also considers the advantages and disadvantages of different forms of international payments, including wire transfers, letters of credit, collections and open payments. This topic helps to understand the importance of choosing the appropriate form of international settlement for businesses engaged in international trade transactions and the impact of this choice on their competitiveness and financial performance.

Keywords: *international settlements, factors, letter of credit, collection of payments, bank transfer*

Вступ. Міжнародний торговельний обмін товарів і послуг є важливою частиною глобальної економіки, і для успішного проведення міжнародних розрахунків між експортерами та імпортерами необхідно обирати найбільш оптимальні форми розрахунків. Це рішення обумовлюється різними факторами, які впливають на бізнесову стратегію та ризики сторін, що беруть участь в міжнародних торговельних операціях. У цьому контексті, дослідження чинників, що впливають на вибір форми міжнародних розрахунків та їх вплив на експортерів та імпортерів є дуже актуальним.

Мета: аналіз і визначення факторів, які впливають на вибір форми міжнародних розрахунків у контексті міжнародного торгівельного обміну.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні розрахунки - це система, що орієнтована на керування та координацію фінансових транзакцій і зобов'язань у межах міжнародних економічних відносин. Основними учасниками міжнародних розрахунків є експортери, імпортери і банки, які виконують функції обслуговування, і які встановлюють взаємовідносини, пов'язані з обігом супровідних документів і здійсненням платежів [1].

Форми розрахунків визначають методи здійснення платежів і ці методи підпорядковані правовим нормам країни, що бере участь у розрахунках. Вибір форми міжнародних розрахунків обумовлюється наступними чинниками:

- ✓ вид товару, який становить об'єкт зовнішньоторговельної угоди;
- ✓ наявність кредитної угоди;
- ✓ фінансова стійкість і репутація партнерів у зовнішньоекономічних угодах;
- ✓ попит і пропозиція на товар на світовому ринку.
- ✓ позичковий відсоток за пізню плату за товар [2].

Враховуючи специфіку міжнародної торгівлі та банківської діяльності, ми виокремлюємо чотири основні форми розрахунків:

- інкасо;
- акредитив;
- банківський переказ (авансовий платіж);
- відкритий рахунок [3].

Інкасо - це банківська операція, що полягає в тому, що банк виконує доручення свого клієнта з отримання коштів від платника за товари або послуги, надані експортером. Розрізняють чисте інкасо (не супроводжується комерційними документами) і документарне (передбачає супроводження рахунків, страхових документів тощо).

На вибір форми розрахунку інкасо впливають такі чинники:

➤ Довіра. Якщо підприємець вже має довгострокові добрі стосунки з іншою компанією, це може збільшити ймовірність використання інкасо, оскільки сторони довіряють одна одній.

➤ Політичний і економічний клімат. Стабільність політичного та економічного середовища в країнах, що беруть участь в угоді, грає важливу роль, оскільки нестабільність може змусити підприємця вибрати інші форми розрахунків, що менше вразливі до ризиків.

➤ Валютні ризики. Якщо існують великі валютні ризики у зв'язку з коливаннями обмінного курсу, підприємець скоріш за все вибере форму розрахунків, що дозволяє зменшити ці ризики.

Акредитив - це документ, в якому банк зобов'язується здійснити платіж експортеру на прохання імпортера, якщо документи, надані експортером, відповідають умовам акредитиву. **Акредитив для імпортера означає:** високу комісію; використання банківського кредиту й іммобілізація та розподіл його капіталу - відкриття акредитиву перед отриманням та реалізацією товарів. **Для експортера це:** зобов'язання банку оплатити, надійність розрахунків та гарантію своєчасної оплати товарів, оскільки це банк виконує, швидкість отримання платежу і отримання дозволу імпортера на переказ валюти в країну експортера при виставленні акредитиву в іноземній валюті [4].

Тобто програш для імпортера при використанні акредитиву включає вищу комісійні витрати. Виграш, який отримує імпортер включає: гарантовану оплату, оскільки акредитив надає гарантію оплати продавцю, що дозволяє імпортеру бути впевненим у тому, що він одержить товари або послуги; імпортер уникає ризику передоплати за товари, які можуть не бути доставлені або відповідати замовленню; зручність та спрощення процесу, завдяки чітким умовам акредитиву.

Програш для експортера включає: обмеження доступу до ринків, оскільки є ринки, де акредитиви є менш поширеними, і це може вимагати більшої складності в розрахунках. Другий програш це часові обмеження. Акредитиви можуть займати час на оформлення та підтвердження, що може призвести до затримок в оплаті та поставці. Виграш для експортера також заключається в гарантованій оплаті за свої товари та послуги. І також експортер уникає ризику неплатоспроможності імпортера або відмови від оплати.

При виборі формою розрахунків акредитив потрібно враховувати наступні чинники:

- Складність та обсяг угоди. Якщо угода має багато докладних деталей, або великий обсяг товарів і послуг, акредитив може допомогти контролювати цю складність і забезпечити правильну реалізацію угоди.

- Ризикові фактори. Якщо існують великі ризики в угоді, наприклад, ризик несвоечасної поставки або великі валютні ризики, акредитив також може служити інструментом для їх зменшення.

- Практичність. Підприємець може оцінити практичність акредитиву у конкретних умовах угоди, включаючи наприклад витрати та строк розрахунків.

- Банківські послуги. Наявність банків, які надають послуги з акредитивів, та їх репутація також є важливим чинником.

Банківський переказ - це операція з розрахунків, при якій імпортер дає своєму банку доручення на здійснення платежу на користь експортера із свого валютного рахунку. Такі банківські перекази використовуються рідко в зовнішній торгівлі, оскільки вони не супроводжуються комерційними документами і призводять до максимального ризику неплатежу або невиконання угоди щодо поставки товару. В основі цієї операції лежить платіжне доручення, яке ініціюється імпортером. Серед різних видів банківських переказів найбільш поширеною є форма авансового платежу. Цей спосіб розрахунків передбачає, що покупець сплачує певну суму, зазначену у контракті, перед отриманням товаророзпорядчих документів та самого товару, які переходять в його власність [5].

При виборі банківського переказу підприємець спирається на наступні чинники:

1. Безпека. Підприємець може використовувати банківський переказ для зменшення ризику втрати грошей внаслідок крадіжок або шахрайства. Але є ризик не виконання зобов'язань другою стороною, оскільки цей вид розрахунку не передбачає використання комерційних документів.

2. Швидкість. Банківський переказ може бути швидшим способом передачі грошей в порівнянні з іншими методами, зокрема чеками або платіжними дорученнями. Це важливо для уникнення затримок у розрахунках.

3. Валютний ризик. При операціях з іноземними партнерами, банківський переказ може допомогти уникнути валютних ризиків, оскільки банки зазвичай надають можливість проведення операцій у різних валютах.

4. Вартість. Підприємець повинен враховувати витрати на банківські перекази, оскільки ці витрати можуть відрізнятися в різних банках.

У глобальних торгових розрахунках, особливо в угодах між країнами-учасниками торгово-економічних блоків, досить поширеними є відкриті рахунки. Ця форма розрахунків передбачає регулярні платежі імпортера експортеру після отримання товару. Головною особливістю цього методу є те, що рух товарів відбувається перед рухом грошей, і товаророзпорядчі документи надсилаються імпортереві без посередництва банку. Це означає, що контроль за своєчасністю платежів покладається на сторони угоди, зокрема на експортера.

Окрім вище зазначених чинників, при виборі форми здійснення розрахунків, учасники операції будуть враховувати ризик валютних коливань, пов'язані витрати, оскільки різні форми розрахунків можуть

включати в себе різні витрати, такі як комісійні, обробка платежів тощо. Також враховуватимуться кредитні ризики. Так, наприклад, використання акредитивів може зменшити ризики невиконання оплати стороною, яка замовляє товари, оскільки банк гарантує оплату.

Висновок. Отже, ми розглянули різні форми міжнародних розрахунків. Основними чинниками, які впливають на вибір є вид товару, його попит та пропозиція, обсяг торгових операцій, рівень ризику, фінансова стійкість, можливі витрати, тощо. При виборі форми розрахунків існують різні чинники, які на це впливають. Так, при застосуванні інкасо ми спираємось на те, що ми довіряємо партнеру, з яким заключаємо угоду чи ні, при акредитиві також враховуємо практичність угоди, складність і обсяг, валютні ризики. Якщо кажемо про банківський переказ, то вирішальне значення має питання безпеки, оскільки компанія може просто не отримати товар чи платіж при використанні такого виду розрахунку. Найбільш вигідним, зважаючи на попередній аналіз, ми вважаємо акредитив, оскільки він надає найнадійніші гарантії виконання угоди. Рішення щодо форми розрахунків враховують індивідуальні потреби та можливості кожного суб'єкта міжнародних розрахунків.

Список використаних джерел

1. Міжнародні розрахунки: Підручник/ Вагнер І.С., Скопенко О.В. Київ: Вища школа, 2015. 312 с.
2. Tang, T., Xu, H., Chen, K. and Zhang, Z. Optimal financing strategy and contract design of supply chain with yield uncertainty under cap-and-trade regulation, *Kybernetes*. 2023.
3. Sirpal, R. Methods of payment and foreign-exchange risk management among firms in Brunei Darussalam", *Journal of Risk Finance*. 2009, Vol. 10, No. 4, pp. 377-392.
4. Kazedu. URL: <https://kazedu.com/referat/97905>
5. Міжнародні фінанси: Навчальний посібник /Даниленко А.Ю. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 297 с.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

WDROŻENIE KLAUZULI GAAR JAKO ELEMENT INTEGRACJI UKRAINY Z UNIĄ EUROPEJSKĄ – UKRAIŃSKIE WYZWANIA I LEKCJE Z POLSKIEJ RZECZYWISTOŚCI

Ogromnym wyzwaniem dla współczesnych państw jest zjawisko unikania opodatkowania. Jednym z narzędzi zapobiegania temu zjawisku jest klauzula ogólna przeciwko unikaniu opodatkowania (GAAR). Autor stawia sobie za cel rozpoznać wyzwania i problemy, jakie czekają Ukrainę w związku z wymaganą prawem unijnym implementacją tej klauzuli. Próbując znaleźć odpowiedź na te pytania, autor charakteryzuje klauzulę w świetle polskich regulacji i polskiej praktyki jej stosowania. Szczegółowo omówione zostają poszczególne elementy składowe, warunkujące możliwość zastosowania klauzuli GAAR. Autor bada – na podstawie stosownych statystyk – czy klauzula GAAR nie jest przez polskie organy podatkowe nadużywana. Jak wynika z analizy danych, stosowanie klauzuli nie jest w Polsce zbyt częste, a wnioski polskich podatników w przedmiocie wydania opinii zabezpieczającej, która uniemożliwia zastosowanie klauzuli, częściej są uwzględniane niż odrzucane. Na podstawie polskiej historii funkcjonowania klauzuli GAAR sformułowane zostają pewne propozycje dla Ukrainy. Autor podkreśla znaczenie podstawowego zagrożenia dla skutecznej implementacji klauzuli na Ukrainie, jakim jest problem korupcji w tym kraju. Zastosowane metody badawcze obejmują analizę polskich i unijnych przepisów prawa, orzecznictwa sądowego, literatury przedmiotu, statystyk polskich organów podatkowych oraz materiałów informacyjnych.

Słowa kluczowe: unikanie opodatkowania, klauzula GAAR, integracja Ukrainy z Unią Europejską, Krajowa Administracja Skarbowa, korupcja

A huge challenge for modern countries is the phenomenon of tax avoidance. One of the tools for preventing this phenomenon is the General Anti-Abuse Rule (GAAR). The author aims to identify the challenges and problems that await Ukraine in connection with the implementation of this clause required by EU law. In an attempt to find the answer to these questions, the author characterizes the GAAR in the light of Polish regulations and Polish practice of its application. Individual components that determine the possibility of applying the GAAR are discussed in detail. The author examines - based on relevant statistics - whether the GAAR is not used too often by the Polish tax authorities. As the analysis of the data shows, the application of the clause is not very frequent in Poland, and requests from Polish taxpayers for a protective

opinion that prevents the use of the clause are more often granted than rejected. On the basis of the Polish history of the functioning of the GAAR, some proposals are formulated for Ukraine. The author emphasizes the importance of the fundamental threat to the effective implementation of the clause in Ukraine, which is the problem of corruption in this country. The research methods used include the analysis of Polish and EU legal acts, court decisions, literature on the subject, statistics of Polish tax authorities and information materials.

Keywords: tax avoidance, GAAR, integration of Ukraine with the European Union, Krajowa Administracja Skarbowa, corruption

Wprowadzenie i problem badawczy

Jednym z głównych wyzwań dla współczesnych państw w obszarze gospodarki jest zjawisko unikania opodatkowania przez podatników. Często, w miejsce działań wprost zakazanych przez prawo (jak np. oszustwa podatkowe), za które podatnik może ponieść surową odpowiedzialność podatkową i karnoskarbową, stosuje się raczej próby wykorzystania pewnych luk czy niedoskonałości w systemie prawnym. Tego typu optymalizacja podatkowa formalnie rzecz biorąc nie łamie bezpośrednio litery prawa, ale wykorzystuje przepisy do tworzenia konstrukcji sztucznych lub pozornych, podejmowanych wyłącznie w celu zminimalizowania obciążeń podatkowych. Konstrukcje takie, mimo że formalnie legalne, są w oczywisty sposób niemożliwe do pogodzenia z racjonalnymi celami ustawodawcy. Sposobem na walkę z tego typu wykorzystywaniem niejasności w systemie prawa mogłaby być jego nowelizacja. Jest to jednak proces czasochłonny (przynajmniej w Polsce wymaga przeprowadzenia całego toku ustawodawczego, gdyż elementy stosunku prawnopodatkowego mogą być regulowane wyłącznie w drodze ustawy [1, art. 217]). Z kolei kreatywność podatników jest wręcz nieograniczona. Ciągłe powstają nowe formy optymalizacji podatkowej, które mogą ujemnie wpływać na poziom dochodów budżetowych państwa, a władza ustawodawcza może nie nadążać z nowelizacjami mającymi na celu przeciwdziałanie naginaniu prawa do granic możliwości. Swoją drogą gdyby każdą agresywną praktykę optymalizacyjną chciałoby się delegalizować poprzez przepisy ustawy, to objętość ustaw podatkowych byłaby kilkukrotnie większa niż jest obecnie (a nawet obecnie ustawy podatkowe do najkrótszych nie należą). Alternatywnym rozwiązaniem zaistniałego problemu jest klauzula GAAR zwana też klauzulą ogólną przeciwko unikaniu opodatkowania. Wprowadzenie tego typu klauzuli staje się powoli standardem w krajach rozwiniętych, a obowiązek jej wprowadzenia został wyraźnie przewidziany przez prawo unijne w tzw. dyrektywie ATAD [2, art. 6]. W Polsce klauzula ta wprowadzona została w roku 2016. Także Ukraina, w związku z planami

dołączenia do Unii Europejskiej, będzie w przyszłości zobowiązana do wdrożenia do swojego systemu prawnego klauzuli GAAR. W sierpniu bieżącego roku ukraińska administracja podatkowa poinformowała, że w Ukrainie prowadzone są prace mające na celu wdrożenie klauzuli ogólnej przeciwko unikaniu opodatkowania [3]. Przedmiotem niniejszej pracy jest próba charakterystyki klauzuli GAAR w świetle regulacji prawa polskiego i ocena jej zastosowania w praktyce. Autor pragnie uzyskać odpowiedź na pytanie jakie lekcje może wyciągnąć Ukraina z polskiej praktyki stosowania klauzuli GAAR, a także jakie – wynikające z ukraińskich realiów – zagrożenia mogą utrudnić jej prawidłową implementację w tym kraju. Zastosowane metody badawcze obejmują analizę przepisów powszechnie obowiązującego prawa, orzecznictwa sądowego, literatury przedmiotu, statystyk polskich organów podatkowych oraz materiałów informacyjnych.

Klauzula GAAR w polskim systemie podatkowym

W polskim prawie ogólna klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania zawarta jest w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 roku Ordynacja podatkowa. Brzmi ona następująco: „*Czynność nie skutkuje osiągnięciem korzyści podatkowej, jeżeli osiągnięcie tej korzyści, sprzecznej w danych okolicznościach z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej lub jej przepisu, było głównym lub jednym z głównych celów jej dokonania, a sposób działania był sztuczny*” [4, art. 119a § 1]. Analizując ten przepis zwrócić uwagę należy na jego poszczególne części składowe, zaczynając od wyjaśnienia definicji korzyści podatkowej. Zgodnie z regulacjami Ordynacji Podatkowej korzyść podatkowa może przybrać różne postaci. Jest zatem kilka rodzajów korzyści podatkowych, jakie mogą wystąpić. Te rodzaje to: niepowstanie zobowiązania podatkowego, odsunięcie w czasie powstania zobowiązania podatkowego, obniżenie jego wysokości, powstanie lub zawyżenie straty podatkowej, powstanie nadpłaty lub prawa do zwrotu podatku albo zawyżenie kwoty nadpłaty lub zwrotu podatku, a także wynikający z pewnych okoliczności brak obowiązku pobrania podatku przez płatnika [4, art. 3 pkt. 18]. Klauzulę GAAR można zastosować tylko wtedy, gdy osiągnięcie korzyści podatkowej w świetle całokształtu okoliczności danej sprawy jest sprzeczne z przedmiotem lub celem ustawy podatkowej albo jej przepisu. Co to oznacza? Otóż należy odwołać się tutaj do wykładni celowościowej i próbować sobie odpowiedzieć na pytanie o to, jaki cel miał ustawodawca, wprowadzając dany przepis, który pozwala na osiągnięcie korzyści podatkowej. Nie jest to zadanie łatwe i daje duże pole do uznaniowości. Może wymagać chociażby sięgnięcia do etapu prac legislacyjnych nad ustawą i zapoznania się z jej uzasadnieniem, w którym zawarty może być cel wprowadzenia danej regulacji. Jeżeli organ stosujący klauzulę dojdzie do wniosku, że dana, konkretna korzyść podatkowa

osiągnięta przez podatnika jest wprawdzie zgodna z literalnym przepisem prawnym, jednak nie jest zgodna z celem jaki przyświecał ustawodawcy, kiedy ten ustanawiał przepis, to pojawia się możliwość zastosowania klauzuli GAAR. Spełnienie tego warunku nie jest jednak wystarczające, aby klauzulę zastosować i odmówić podatnikowi prawa do korzyści podatkowej. Muszą być jeszcze spełnione dwa kolejne warunki. Po pierwsze, osiągnięcie korzyści podatkowej musi być jednym z głównych celów działania podatnika. Nie będzie zatem mogła mieć zastosowania klauzula jeżeli podatnik osiągnął korzyść podatkową nawet sprzeczną z celem ustawy podatkowej, jednak osiągnięcie tej korzyści nie było jego głównym celem w podjęciu danej czynności, tylko powstała ona niejako ubocznie. Badając, czy osiągnięcie korzyści podatkowej było jednym z głównych celów dokonania przez podatnika danej czynności organ musi rozważyć inne cele ekonomiczne czynności wskazane przez stronę [4, art. 119d]. Tak więc na przykład jeżeli mamy do czynienia z jakąś transakcją, która ma silne uzasadnienie ekonomiczne, to nawet uzyskanie przy okazji korzyści podatkowej sprzecznej z celem ustawy podatkowej nie pozwala zastosować klauzuli. Po drugie, aby zastosować klauzulę GAAR sposób działania podatnika musi być sztuczny. Badając czy sposób działania jest sztuczny organ podatkowy musi przeprowadzić pewien test. Trzeba bowiem postawić się w sytuacji tzw. rozsądnego i kierującego się zgodnymi z prawem celami i wówczas zastanowić się czy ten podmiot, kierując się uzasadnionymi względami ekonomicznymi, postąpiłby w taki sposób w jaki postąpił podatnik, wobec którego rozważa się użycie klauzuli. Ordynacja podatkowa zawiera wyliczenie konkretnych przykładów „sztuczności” działania. Są to np. nieuzasadnione dzielenie operacji, angażowanie podmiotu pośredniczącego mimo braku uzasadnienia gospodarczego, czy angażowanie w operację podmiotów nieprowadzących rzeczywistej działalności gospodarczej lub zarejestrowanych w rajach podatkowych [4, art.. 119c]. Dopiero spełnienie tych wszystkich warunków pozwala odmówić podatnikowi korzyści podatkowej. Jeżeli odmówiono podatnikowi korzyści podatkowej na podstawie klauzuli, to rzeczywiste skutki podatkowe jego działania określa się na podstawie tzw. czynności odpowiedniej. Znowu wraca się tutaj do wcielenia się w rozsądnego i kierującego się zgodnymi z prawem celami podatnika i zastanawia się jak taki podatnik w sposób uzasadniony ekonomicznie i pozbawiony sztuczności by się zachował. Podatnik wobec, którego prowadzone jest postępowanie może również w jego toku sam wskazać taką czynność odpowiednią jaka z punktu widzenia rozsądku i celów zgodnych z prawem powinna mieć miejsce zamiast czynności, którą rzeczywiście dokonał [4, art. 119a § 2-4]. Jeżeli natomiast osiągnięcie korzyści podatkowej jest jedynym celem czynności, do której zastosowano klauzulę, to nie ustala się

czynności odpowiedniej, tylko ustala takie skutki podatkowe jakie nastąpiłyby gdyby tej czynności w ogóle nie wykonano [4, art. 119a § 5] Postępowanie w sprawie zastosowania klauzuli prowadzi zawsze Szef Krajowej Administracji Skarbowej [4, art. 119g]. Przepisy ordynacji podatkowej zawierają pewne sytuacje, do których nie można zastosować klauzuli GAAR. Jako przykład można podać wszelką materię związaną z podatkiem od towarów i usług (w ustawie o tym podatku istnieje jednak bardzo podobna do klauzuli GAAR klauzula nadużycia prawa). Ponadto klauzuli nie stosuje się chociażby do podmiotu, który uzyskał opinię zabezpieczającą [4, art. 119b § 1]. Opinia zabezpieczająca to narzędzie, z którego podatnik może skorzystać kiedy zamierza podjąć jakąś czynność i obawia się, że może zostać wobec niego zastosowana klauzula. O wydanie takiej opinii występuje się do Szefa KAS. Ewentualna odmowa jej wydania może być zaskarżona do sądu administracyjnego [4, art. 119w-119y].

Stosowanie klauzuli GAAR w polskiej praktyce

Czy klauzula GAAR w Polsce jest nadużywana? Rzut oka na statystyki wskazuje raczej na to, że nie. Od momentu wprowadzenia regulacji o klauzuli tj. od roku 2016 do 30 czerwca 2023 roku wszczęto 177 postępowań w kierunku zastosowania klauzuli (z tego 28 wszczął z urzędu sam Szef KAS, a 149 przejął do prowadzenia od organów niższego szczebla). W 136 przypadkach postępowanie zakończyło się zastosowaniem przez Szefa KAS klauzuli w I instancji. Najczęściej dotyczyły one podatku dochodowego od osób fizycznych (ok. 47%), a w dalszej kolejności podatku dochodowego od osób prawnych (ok. 39%). Trend w zakresie wszczynanych postępowań w pierwszych latach funkcjonowania klauzuli był zasadniczo rosnący, osiągając szczyt w 2021 roku kiedy to wszczęto 66 postępowań w kierunku zastosowania klauzuli. W 2022 można zaobserwować odwrócenie trendu, ponieważ wszczęto 43 postępowania, a z kolei w I połowie 2023 roku zaledwie 14 postępowań. W postępowaniu w II instancji utrzymano w mocy 80 decyzji z zastosowaniem klauzuli, a 7 z nich uchylono. Jeżeli natomiast chodzi o opinie zabezpieczające stosowane w przypadku wątpliwości podatnika, to Szef KAS częściej skłonny jest do wydawania pozytywnych opinii zabezpieczających. Na 155 wniosków o wydanie opinii zabezpieczającej złożonych w okresie od roku 2016 do czerwca 2023 w 85 przypadkach (ok. 55%) wydano opinię zabezpieczającą, a odmówiono jej wydania tylko w 23 przypadkach (ok. 15%). Z kolei 30 spraw nie zostało rozpatrzonych z przyczyn formalnych [5].

Warto zwrócić też uwagę na kontrolującą i korygującą rolę sądów administracyjnych względem decyzji podejmowanych przez Szefa KAS. Decyzje te bowiem – zarówno w zakresie zastosowania klauzuli, jak i odmowy wydania opinii zabezpieczającej – podlegają kontroli sądu administracyjnego

pod względem ich zgodności z prawem. Sąd administracyjny jeszcze raz bada więc, czy spełnione są wszystkie, wspomniane wcześniej przesłanki warunkujące możliwość zastosowania klauzuli. Orzecznictwo sądowe czasami staje na przekór fiskusowi, po stronie podatnika. Jako przykład można podać tutaj jedną ze spraw rozstrzygniętą przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie. Podatnik zaskarżył do tego sądu decyzję Szefa KAS o odmowie wydania opinii zabezpieczającej w kontekście pewnych czynności dotyczących transakcji na udziałach, wnoszenia aportów i dokapitalizowania spółki. Szef KAS uznał, że w sprawie spełnione są wszystkie przesłanki zastosowania klauzuli. Sąd administracyjny uznał jednak, że czynności podatnika są uzasadnione z punktu widzenia celów gospodarczych i racjonalne ekonomicznie, a co za tym idzie nie noszą znamion „sztuczności”. Tym samym decyzja o odmowie wydania opinii zabezpieczającej została uchylona [6].

Wnioski dla Ukrainy

Jednym z licznych wyzwań, które stoją przed Ukrainą na drodze do integracji z Unią Europejską, będzie implementacja prawa unijnego, w tym dyrektywy ATAD zobowiązującej kraje członkowskie do wprowadzenia klauzuli GAAR, do krajowego porządku prawnego. Jakie problemy dla Ukrainy może to spowodować? Jakie lekcje z polskiego funkcjonowania klauzuli Ukraina może wyciągnąć? W pierwszej kolejności należy podkreślić, że klauzula jest bardzo potężnym narzędziem w rękach fiskusa. Stosowana w sposób nieodpowiedzialny i nadużywana może prowadzić do łatwego podważania normalnych i uczciwych kroków podatników. O ile w Polsce podejście do jej zastosowania jest względnie powściągliwe (aczkolwiek i tak zdarzają się przypadki niezasadnego jej użycia, które potem jest podważane poprzez orzecznictwo sądów administracyjnych), o tyle nie wiadomo jak będzie wyglądać sytuacja w Ukrainie. Przede wszystkim zagrożeniem dla prawidłowej implementacji klauzuli GAAR mogą być w tym kraju wszechobecne zjawiska korupcyjne, który to temat poruszyłem szerzej w jednej z moich wcześniejszych prac [7]. Nietrudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której np. konkurencja biznesowa ze strony potężnego oligarchy za pomocą łapówki wręczonej przedstawicielom administracji skarbowej doprowadzi do niezasadnego zastosowania klauzuli wobec drobniejszego konkurenta. Tak samo zresztą poprzez wykorzystanie mechanizmów korupcyjnych można sprawić, że zastosowanie klauzuli GAAR wobec rzeczywiście stosujących agresywne optymalizacje podatkowe może nie dochodzić do skutku, a klauzula pozostanie tym samym słabą wobec silnych. Bardzo ważny jest również system niezależnego sądownictwa administracyjnego, który będzie w rzetelny i bezstronny sposób kontrolował kroki organów administracji skarbowej uprawnionych do stosowania klauzuli.

Pod tym względem w Ukrainie również są spore problemy o czym świadczyć może zatrzymanie w maju bieżącego roku Prezesa Sądu Najwyższego Ukrainy pod zarzutem przyjęcia 3 milionów dolarów łapówki w zamian za wydanie korzystnych orzeczeń w sprawie jednego z oligarchów [8]. Walka z korupcją i nadużyciami funkcjonariuszy państwowych jest kluczowa jeśli chodzi o stworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego w Ukrainie i stymulację rozwoju gospodarczego kraju po zakończeniu wojny. Kolejną ciekawym rozwiązaniem z polskich realiów stosowania klauzuli GAAR, które mogłoby zostać (z pewną modyfikacją) przeszczepione na grunt ukraiński jest powołanie rady ds. przeciwdziałania unikaniu opodatkowania. W Polsce, w sytuacji gdy Szef KAS w danej sprawie nie jest pewien czy są podstawy do zastosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania, może on zasięgnąć na ten temat opinii właśnie rady ds. przeciwdziałania unikaniu opodatkowania (natomiast na wniosek podatnika w postępowaniu odwoławczym wystąpienie do rady o opinię jest obligatoryjne) [4, art. 119h § 1-2]. W skład rady wchodzi specjalisci w zakresie finansów publicznych (m. in. pracownicy naukowcy, były sędzia NSA, przedstawiciel samorządu doradców podatkowych), którzy analizując daną sprawę świadczą wydatną pomoc dla Szefa Krajowej Administracji Skarbowej, który podejmuje decyzję w przedmiocie zastosowania klauzuli lub też odmowy jej zastosowania. W realiach ukraińskich warto, by w skład bliźniaczego organu weszli – obok ukraińskich specjalistów w dziedzinie podatków – także doświadczeni praktycy z innych krajów unijnych, którzy mogliby pomóc ukraińskiemu aparatowi skarbowemu w sposób prawidłowy wdrażać w życie przepisy dotyczące klauzuli i dzielić się swoim bogatym doświadczeniem. Wydaje się również, że byłiby oni mniej skłonni na akceptację ewentualnych propozycji korupcyjnych. Warto też, aby w Ukrainie, podobnie jak w Polsce istniała instytucja opinii zabezpieczających, które pozwalają podatnikowi skonsultować czy planowane przez niego czynności nie kwalifikują się czasem do zastosowania klauzuli GAAR i uzyskać dzięki opinii zabezpieczającej pewną gwarancję stabilności i bezpieczeństwa, że klauzula nie zostanie zastosowana. W obecnym stanie prawnym w Polsce złożenie wniosku o wydanie opinii zabezpieczającej podlega opłacie w wysokości 20 000 zł (a w przypadku gdy wniosek składa wspólnie określona w przepisach, większa liczba podatników, są to nawet kwoty większe). Nie jest to rozwiązanie, które zasługuje na aprobatę, gdyż wysoki koszt zamyka drogę do zabezpieczenia się przed ewentualnym zastosowaniem klauzuli małymi podmiotami. Dla małych przedsiębiorców koszt 20 000 zł może być sporym kosztem. Poza tym prawdopodobnie nie będzie to jedyny koszt, gdyż ze względu na określone wymogi formalne wniosku, którego sporządzenie wymaga specjalistycznej wiedzy z zakresu prawa podatkowego, będzie konieczne jeszcze zasięgnięcie pomocy od

podmiotu zajmującego się profesjonalnym doradztwem podatkowym. Zdaniem autora dużo uczciwszym rozwiązaniem byłoby – zarówno na gruncie polskim jak i ukraińskim – uzależnienie wysokości opłaty od dochodu (jako pewien ułamek procentowy) podmiotu występującego o wydanie opinii zabezpieczającej (z pozostawieniem ryczałtowej, ale niższej kwoty dla podmiotów ponoszących stratę lub nieosiągających dochodów). Całkowite zniesienie opłat nie jest jednak wskazane, gdyż wówczas instytucja opinii zabezpieczającej mogłaby być nadużywana, a urzędy skarbowe mogłyby zostać zalane wnioskami składanymi nawet w sytuacji, gdy klauzula ewidentnie nie ma zastosowania, co drastycznie wydłużyłoby czas oczekiwania na wydanie opinii zabezpieczającej. Implementując klauzulę w Ukrainie warto też mieć na uwadze, aby implementacja ta odbyła się z poszanowaniem fundamentalnej dla porządków prawnych państw cywilizowanych zasady niedziałania prawa wstecz. Kiedy wdrażano klauzulę w Polsce uchwalono bowiem przepis, zgodnie z którym możliwe było stosowanie klauzuli do czynności dokonanych przez podatnika przed wejściem klauzuli w życie, jeżeli korzyść podatkowa osiągnięta na podstawie tej czynności powstała już po wejściu w życie klauzuli. Takie stosowanie klauzuli uznawane było, chociażby w opiniach Rady ds. przeciwdziałania unikaniu opodatkowania, za niezgodne z Konstytucją. W literaturze proponowano również pewne kompromisowe propozycje rozwiązania zaistniałego sporu [9].

Zakończenie

Kraje wysoko rozwinięte od kilku lat podejmują usilne działania mające na celu zapobieganie unikaniu opodatkowania. Do działań tych musiała przyłączyć się Polska, a w przyszłości to samo czeka również Ukrainę. Lekcja z polskiej historii implementacji klauzuli GAAR może dawać cenne wskazówki dla Ukrainy, które pomogą przeszcześcić na grunt ukraiński cenne rozwiązania, ale także uniknąć tych niedoskonałości, jakie niosły za sobą regulacje polskie. Należy jednak pamiętać o tym, że klauzula GAAR będąca cennym narzędziem ochrony interesów fiskalnych państwa może – w rękach skorumpowanego aparatu skarbowego – stać się narzędziem zabójczym dla uczciwego podatnika i zarazem martwym w stosunku do tego rzeczywiście nieuczciwego. Podstawowym wyzwaniem dla Ukrainy w procesie implementacji unijnych regulacji zapobiegających unikaniu opodatkowania jest przezwyciężenie problemów korupcji i oligarchizacji. Regulacje te mogą bowiem funkcjonować skutecznie wyłącznie w praworządnym i transparentnym społeczeństwie, w którym aparat urzędniczy rzeczywiście ma na celu dobro wspólne, a nie swoje interesy prywatne.

Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U.1997.78.483).
2. Dyrektywa Rady (UE) 2016/1164 z dnia 12 lipca 2016 r. ustanawiająca przepisy mające na celu przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego (Dz.U.U.E.L.2016.193.1).
3. ДПС взяла участь в обговоренні питань імплементації правил протидії податковим зловживанням (GAAR). Pobrano z: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/699374.html> (6.10.2023).
4. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku Ordynacja Podatkowa (Dz.U.2022.2651 z późn. zm).
5. Stan spraw prowadzonych przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej w przedmiocie klauzuli ogólnej przeciwko unikaniu opodatkowania (wg danych na 30 czerwca 2023 r.). Pobrano z: <https://www.podatki.gov.pl/media/7135/tabela-statystyka-czerwiec-2023.pdf> (7.10.2023).
6. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 lutego 2023 r., III SA/Wa 2008/22.
7. Sobuś J., Problem korupcji jako wyzwanie dla Ukrainy na drodze do integracji z Unią Europejską w: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ Матеріали XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, s. 221-231.
8. TVN24, "Korupcja na dużą skalę" w ukraińskim Sądzie Najwyższym. Zatrzymali prezesa, został odwołany ze stanowiska. Pobrane z: <https://tvn24.pl/swiat/ukraina-media-prezes-sadu-najwyzszego-wsewolod-kniaziew-zatrzymany-podczas-przyjmowania-3-mln-dolarow-lapowki-7127620> (8.10.2023)
9. Etel L., G. Liszewski, Komentarz do art. 119a Ordynacji Podatkowej, w: Etel L. (red.), Ordynacja podatkowa. Tom I. Zobowiązania podatkowe. Art. 1-119zzk. Komentarz aktualizowany, 2023, System Informacji Prawnej Lex.

Scientific supervision by: M. Leszczyńska, Doctor of Economics
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland
Opiekun Kola Naukowego „Interkreator”, Sekcja „Ekonomia Rozwoju”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

GLOBAL SUPPLY CHAIN TRENDS DUE TO COVID-19

COVID-19 has reshaped our world greatly. It is blamed for causing major disruptions in the economy, businesses, and supply chains. It shone a light on the already existing issues in global supply chains and at the same time revealed new weaknesses in the habitual SCs processes. The challenges brought by the pandemic encouraged enterprises to rethink the way they managed their GSCs to make them more agile, transparent, and resilient to meet new future disruptions.

Keywords: *supply chains, global supply chains, disruption, reshoring, inventory, warehousing, logistics, risk management, IoT, ERPs, transparency, lean supply chains, resilience.*

Introduction. In our rapidly growing world supply chains are inevitably becoming global. They are like invisible threads embracing the globe, yet, relatively unnoticeable for the end customer, they make a significant impact on their lives. All business activities are inextricably bound to the single elements of these chains. Therefore, any disruption at one stage of the supply chain leads to the domino effect influencing other elements. But what happens if all stages are affected simultaneously? COVID-19 is a vivid example of such major disruption spanning all global supply chains, bringing delays and shortages. It forced organisations worldwide to reconsider their operations and find ways to bridge the gaps to adapt to the new reality.

The aim of this paper is to trace the new tendencies that have emerged in the GSCs after COVID-19 to be aware of the new processes introduced into the business and potential shortcomings to be able to make informed decisions.

Firstly, it is essential to outline the extent and main spheres of COVID-19's impact on supply chains (SCs). Not only has the coronavirus disease outbreak 2019 threatened the lives of millions of people around the world, but also caught companies and whole industries off guard unlike anything witnessed in the past century in areas such as trade, finance, healthcare, education, businesses, and societies. A majority of 57% experienced significant disruptions, with 72% reporting negative impacts (including 17% who reported notably severe effects and 55% mostly negative effects (Harapko, S, 2023). Supply chains themselves involve the whole range of organisations, human capital, information, and resources needed to bring a product from the initial raw material stage through manufacturing, distribution, and ultimately, to the end customer. And few companies were putting

sufficient effort into crisis and risk management to prepare themselves for possible disruptions in global supply chains (GSCs). Moreover, very few people or businesses used to possess comprehensive knowledge of the precise details of all the companies that supplied components to their immediate suppliers. Over the last decades, companies have relied on offshoring and outsourcing activities when establishing their GSCs. Even the supply chains for products such as oranges are long and complex, given that most of the output originates from various countries worldwide. Such globalisation of supply chains is both the advantage and the major downside. On the one hand, the elimination of borders enables businesses to seek the most feasible options worldwide, to benefit from higher productivity, lower labour costs, and access to scarce resources abroad (Steinberg, G.A. 2020). On the other hand, companies' supply chains spanning the globe make them vulnerable to problems outside the companies such as natural disasters, for example, an earthquake that strikes a key supplier or a sudden lockdown that doesn't let people work and shuts down the factories in the whole town.

This is the first tendency, observed regarding the effect of COVID-19 and consequent restrictions. Many companies have put too many "eggs" in one basket and concentrated their production in specific regions, leading to a situation where numerous industries, such as automotive, technology, and agriculture, have heavily relied on a single supplier, in many cases - China. Nowadays, more and more companies across various industries are actively working on relocating their suppliers and production facilities closer to their home regions or diversifying them across different geographical locations (Telling, O. 2023). Countries like India and Vietnam are gaining popularity as alternative sourcing destinations. The rate of reshoring, which involves shifting production and manufacturing from overseas factories to domestic locations, has seen a significant increase in recent years. According to a survey conducted in early 2022, more than 60% of manufacturing companies in Europe and the United States are planning to bring back part of their production from Asia in the next three years. In a more recent survey, it was found that the U.S. transportation and manufacturing sectors reshored approximately 350,000 jobs in 2022, marking a 25% increase from the previous year (Sanders, N.R. and Conversation, T, 2023).

For instance, Volvo, the European automobile manufacturer, announced its intentions to establish its first in more than half a decade factory located in Europe, in Slovakia (Sanders, N.R. and Conversation, T, 2023). A bright example of a company diversifying its suppliers' base is connected with the prominent American technology giant Apple, which has faced a period of chaos at its primary manufacturing facility, Foxconn's massive factory in Zhengzhou, China, because of the outbreak of the disease and lockdown. One

fifth of Apple's revenue comes from sales in China. Moreover, more than 90% of all iPhones are assembled there (McGee, P, 2022). That's why because of strong dependency on this region the company was severely impacted by the disease. COVID-19 caused unprecedented disruption and a long waiting time for consumers: 23 days until users in the USA received their iPhones. At that time, the direct smartphone rival Samsung exited China in 2019 and has diversified assembly in at least four countries. Recently Apple has also started producing models in India, while Foxconn agreed to expand production to Vietnam.

The second key sphere affected by the COVID happened to be the warehouses. Before the pandemic for several decades, companies were more inclined to do business by the philosophy of Japanese management - "just in time". The core principle behind JIT philosophy is the elimination of waste, created by the excessive goods in inventory becoming obsolete before being purchased by the customers. However, companies have gone further and turned the just-in-time concept into maintaining minimal or even no inventory (Dantas de Assunção, M.V., Rabelo Moreira, L.N. and Medeiros, M. 2023). Instead of maintaining constant efficient stock, firms relied more on small, but more frequent deliveries of demanded goods. This was devoted to keeping costs as low as possible, to increase profits and enhance operational efficiency. This system operated smoothly, yet, only as long as there were no disruptions. When businesses across various sectors have progressively adopted this approach, they found themselves lacking surplus inventory or additional capacity to compensate for production setbacks resulting from disruptions (Belhadi, A. et al.,2020). This was the case with the notorious story of computer chip shortage when the pandemic began. The experts inaccurately assumed that the demand for cars would drop and automotive manufacturers slowed down the orders for semiconductors and even shut down the factories. The remained orders for semiconductors were snatched up by the high-tech industry companies, as their market share for semiconductors was the largest. However, the situation on the market was completely different. People were buying RVs and vans in record numbers — Mercedes Sprinter sales increased by 22.5 percent in 2020 alone (Crisara, M., 2021). But at that time it was already impossible for automotive companies to increase the production and reclaim the orders for the semiconductors. The majority of the companies followed the just-in-time (JIT) inventory philosophy and were not prepared for the sudden increase in demand with the simultaneous shortage of stock. Only Toyota managed to shift to a new strategy - "Just in case" (JIC) beforehand by accumulating some components crucial for car production. Toyota came up with a business continuity plan (BCP), meaning that suppliers should stockpile two to six months' worth of chips needed for running the production. While

others suffered, Toyota, at the same time, raised its vehicle and therefore increased its full-year earnings forecast by 54% (Shirouzu, N., 2021).

Although the JIC approach means higher costs, the pandemic has taught the companies that the costs of empty shelves are higher than the cost of some inefficiency. These additional costs of built-up inventory will be passed on to consumers with higher prices in most cases, being just another inflationary phenomenon.

Another crucial issue that was present in the GSCs all the time, but arose during the outbreak of COVID-19, is increasing awareness and consequent digital transformation in SCs.

Prior to the pandemic, about 50% of companies were not aware of the locations of their suppliers, and neither did they have the established communication channels mainly because of the poor technology (R. Sanders Distinguished Professor of Supply Chain Management, N., 2023). So now companies aim to have supply chains transparent to keep the ears to the ground.

Today companies are actively investing in state-of-the-art software, including IoT, cloud computing, artificial intelligence tools, and robotics for automating processes (Telling, O, 2023b). The adoption of these new technologies is identified as the top global corporate priority for 2022, as highlighted by the strategic consultancy, the Hackett Group (The Hackett Group, Inc., 2022). In the commodities sector, 75% of companies are increasing the use of new technologies (The Hackett Group, Inc, 2022). After COVID-19 various ERPs (Enterprise Resource Planning systems) are becoming more and more popular. Similarly, the consulting sector of business (companies such as EY, Accenture, IBM, Deloitte, and TCS) is also actively recovering after the disease outbreak, providing the companies with the services connected with resource planning systems implementation. Among the most popular technologies for managing supply chains nowadays are SAP S4 ERP, OMP, Kinaxis, etc. Companies now strive to make supply chains clear, therefore, initially introducing software for predicting demand and optimising inventory (Lechler, S. *et al.* 2019).

The SAP S4 systems integrator services market is growing rapidly as organisations move to adopt the latest technology, especially in the sphere of cloud computing, where SAP S4 is seen as a leader. Many businesses are now opting for end-to-end SAP S4 integration services that cover all aspects of the project from start to finish (Kapure, S, 2021). Enterprises adopting digital planning systems strive to have a well-organised, traceable, transparent, and collaborative system to enable analysing the data and identifying gaps before the massive disruptions in SCs take place. COVID-19 indeed fostered the development of the new ERPs - SAP S4 is expected to exhibit a CAGR of 25%

in 2022-2028 with a global value of around USD 60 billion (*SAP S4 Systems Integrator Services market report overview* (2023)).

Apart from relatively high implementation costs, an insufficient talent base remains one of the key restraining factors on the way of SC planning and optimization digitalization. In the 2020 survey, just 10 percent of companies felt they had enough in-house digital expertise. However, in 2021, that number has seen a dramatic decline, dropping to a mere 1 percent (Alicke, K., Barriball, E. and Trautwein, V., 2021). Respondents are taking various measures to bridge this digital skills gap, including providing additional training for current employees, reallocating existing staff to digital roles, and recruiting new talent from the job market.

One of the key tools that is demonstrating an upward adoption trend nowadays after COVID is the Internet of Things because it increases visibility, and aids in providing better customer service and real-time tracking of goods in modern supply chains. IoT technologies can minimise emergencies in logistics by monitoring and maintaining the required temperature level during transportation to guarantee quality and safety standards. For instance, after the pandemic outbreak, one of the leading beverage companies started utilising the Internet of Things and sensors for visual recognition to explore the demand for coolers in grocery stores, restaurants, and cafes where their goods were present. This step helped the company be better prepared for new possible disruptions when distributors could not make comprehensive actual demand and supply forecasts.

Finally, a vital trend that has become widespread especially during and after the COVID-19 pandemic is companies putting more emphasis on risk management. More and more businesses are realising the inevitability of various disruptions in their supply chains, including raw materials flow, and distribution of end goods, whether they are caused by a disease, natural disaster, or another unknown source (Alicke, K., Barriball, E. and Trautwein, V., 2021). Therefore, investing money in developing backup plans and strategies is a new necessity in the modern global economy.

McKinsey in 2021 surveyed prominent supply chain executives and businesses. According to the published results, the vast majority of respondents (95%) now acknowledge the presence of formal supply-chain risk management procedures. Furthermore, 59% of companies have embraced new practices in supply-chain risk management within the past year. At the same time, a minority of 4% established an entirely new risk management function (Alicke, K., Barriball, E. and Trautwein, V., 2021).

In conclusion, the COVID-19 pandemic has detrimentally impacted the majority of the world's businesses and their supply chains. The disruption forced companies to come up with instant responses and learn how to deal with

dozens of potential obstacles. Some of the issues probably were not new to the GSCs, yet, a sudden collapse has just brought them to the surface, helping enterprises see their SCs gaps clearly. The most significant tendencies in GSCs triggered by the pandemic include the utilisation of digital technologies for supply chain mapping, demand and supply planning, forecasting disruptions, and bottlenecks. Moreover, the recently realised importance of increasing the safety stock and disagreement with the idea of the JIT approach to inventory can't be overrated. In addition, a new trend of relying more on multiple suppliers, including domestic ones is likely to have a positive effect on GSCs. Similarly, it is beneficial to put more emphasis on developing methodologies to help companies assess and tackle future risks. Only by changing and restructuring the supply chains will today's organisations adapt to the possible future post-COVID-19 disruptions in GSCs.

References

Alicke, K., Barriball, E. and Trautwein, V. (2021) How COVID-19 is reshaping supply chains, McKinsey & Company. Available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/how-covid-19-is-reshaping-supply-chains> (Accessed: 03 October 2023).

Ashcroft, S. (2022) Top 10: Strategic benefits of IOT tech in supply chains, Supply Chain Magazine. Available at: <https://supplychaindigital.com/digital-supply-chain/top-10-strategic-benefits-of-iot-tech-in-supply-chains> (Accessed: 03 October 2023).

Belhadi, A. et al. (2020) Manufacturing and service supply chain resilience to the COVID-19 outbreak: Lessons learned from the automobile and Airline Industries, Technological Forecasting and Social Change. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162520312737> (Accessed: 03 October 2023).

Calvo, J., Berlanga, V. and Del Olmo, J.L. (2020) 'Supply Chain Resilience and agility: A theoretical literature review', *International Journal of Supply Chain and Operations Resilience*, 4(1), p. 37. doi:10.1504/ijscor.2020.10027553.

Chandna, A. et al. (2022) Why business leaders need to reinvent their supply chain post-COVID-19, How to reinvent supply chain after the COVID-19 | EY China. Available at: https://www.ey.com/en_cn/consulting/apac-supply-chain-reinvention (Accessed: 03 October 2023).

Crisara, M. (2021) *Buying a Car Seems Harder Than Ever. Here's How to Get a Fair Price During the Global Chip Shortage.*, *Popular Mechanics*. Available at: <https://www.popularmechanics.com/cars/a38474455/how-to-buy-a-car-during-chip-shortage/> (Accessed: 02 October 2023).

Dantas de Assunção, M.V., Rabelo Moreira, L.N. and Medeiros, M. (2023) *Resilience of the Brazilian supply chains due to the impacts of Covid-19*, Portal IFRN-ZL. Available at: <https://ead.ifrn.edu.br/portal/rede-de-bibliotecas/holos/> (Accessed: 03 October 2023).

Dube, C. (2022) *ASRS 101: Intro to automated storage and retrieval systems*, *ASRS 101: Intro to Automated Storage and Retrieval Systems*. Available at: https://us.blog.kardex-remstar.com/automated-storage-and-retrieval-systems-asrs#what_is_asrs_automated_storage_and_retrieval_system_defined (Accessed: 03 October 2023).

Dube, C. (2023) *15 ways Covid has changed warehousing and distribution forever*, *Kardex Remstar Blog*. Available at: <https://us.blog.kardex-remstar.com/15-ways-covid-changing-warehousing> (Accessed: 03 October 2023).

Gebhardt, M. et al. (2022) Increasing Global Supply Chains' resilience after the COVID-19 pandemic: Empirical results from a Delphi Study, *Journal of Business Research*. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296322005409> (Accessed: 03 October 2023).

Harapko, S. (2023) *How COVID-19 impacted supply chains and what comes next*, *EY*. Available at: https://www.ey.com/en_gl/supply-chain/how-covid-19-impacted-supply-chains-and-what-comes-next (Accessed: 03 October 2023).

Helper, S., and Soltas, E. (2021) Why the pandemic has disrupted supply chains, *The White House*. Available at: https://www.whitehouse.gov/cea/written-materials/2021/06/17/why-the-pandemic-has-disrupted-supply-chains/#_ftn2 (Accessed: 03 October 2023).

Ivanov, D. (2020) *Predicting the impacts of epidemic outbreaks on global supply chains: A simulation-based analysis on the coronavirus outbreak (COVID-19/SARS-COV-2) case*, *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1366554520304300> (Accessed: 03 October 2023).

Kapure, S. (2021) SAP business one on hana- how it transforms your business post-COVID era, *SAP Blogs*. Available at: <https://blogs.sap.com/2021/08/23/sap-business-one-on-hana-how-it-transforms-your-business-post-covid-era/> (Accessed: 03 October 2023).

Lechler, S. et al. (2019) 'Real-time data processing in supply chain management: Revealing the uncertainty dilemma', *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 49(10), pp. 1003–1019. doi:10.1108/ijpdlm-12-2017-0398.

McGee, P. (2022) Apple's business under growing threat from China's coronavirus wave, *Financial Times*. Available at: <https://www.ft.com/content/ae7ab334-e769-4035-bab1-b1f42031723e> (Accessed: 03 October 2023).

Palanee, S.D. (2020) How to leverage technology transformation opportunities post-covid-19, *EY*. Available at: https://www.ey.com/en_gl/consulting/how-to-leverage-technology-transformation-opportunities-post-covid-19 (Accessed: 03 October 2023).

Remko, van H. (2020) *Research opportunities for a more resilient post-covid-19 supply chain – closing the gap between research findings and Industry Practice*, *International Journal of Operations & Production Management*. Available at: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJOPM-03-2020-0165/full/html> (Accessed: 03 October 2023).

R. Sanders Distinguished Professor of Supply Chain Management, N. (2023) Why your local store keeps running out of flour, toilet paper and prescription drugs, *The Conversation*. Available at: <https://theconversation.com/why-your-local-store-keeps-running-out-of-flour-toilet-paper-and-prescription-drugs-135786> (Accessed: 03 October 2023).

R. Sanders Distinguished Professor of Supply Chain Management, N. (2023) Global economy 2023: Covid-19 turned global supply chains Upside Down – 3 ways the pandemic forced companies to rethink and transform how they source their products, *The Conversation*. Available at: <https://theconversation.com/global-economy-2023-covid-19-turned-global-supply-chains-upside-down-3-ways-the-pandemic-forced-companies-to-rethink-and-transform-how-they-source-their-products-196764> (Accessed: 03 October 2023).

Sanders, N.R. and Conversation, T. (2023) *How covid changed supply chains forever, according to a distinguished professor in the field who's studied them for the last 2 decades*, *Fortune*. Available at: <https://fortune.com/2023/01/11/how-covid-changed-supply-chains-forever-distinguished-professor-just-in-case-just-in-time-onshoring-technology/> (Accessed: 03 October 2023).

SAP S4 Systems Integrator Services market report overview (2023) SAP S4 Systems Integrator Services Market Size Report 2030. Available at: <https://www.businessresearchinsights.com/market-reports/sap-s4-systems-integrator-services-market-102158> (Accessed: 03 October 2023).

Sharma, A., Adhikary, A. and Bikash Borah, S. (2020) *Covid-19's impact on supply chain decisions: Strategic insights from NASDAQ 100 firms using Twitter Data*, *Journal of Business Research*. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296320303210> (Accessed: 03 October 2023).

Sharma, Anup et al. (2021) 'FMCG sector response to covid-19: Impact on supply chain and logistics', *International Journal of Scientific Research and Management*, 9(09), pp. 2372–2377. doi:10.18535/ijstrm/v9i09.em01.

Shirouzu, N. (2021) *How Toyota thrives when the chips are down*, Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-japan-fukushima-anniversary-toyota-in/how-toyota-thrives-when-the-chips-are-down-idUSKBN2B1005> (Accessed: 03 October 2023).

Steinberg, G.A. (2020) How to build a more agile, networked supply chain, EY US - Home. Available at: https://www.ey.com/en_sy/consulting/how-to-forge-a-supply-chain-that-withstands-severe-shocks (Accessed: 03 October 2023).

Telling, O. (2023a) Demand for Europe factory space rises 29% amid 'nearshoring' rush, *Financial Times*. Available at: <https://www.ft.com/content/802bd45c-d420-418a-8ba4-db1e3f643d31> (Accessed: 03 October 2023).

Telling, O. (2023b) Multinationals turn to Generative AI to manage supply chains, *Financial Times*. Available at: <https://www.ft.com/content/b7faded2-9d00-49b0-a281-c1002b139865> (Accessed: 03 October 2023).

Telling, O. (2023) *Supply Chain Managers in demand as businesses hit by shortages*, *Financial Times*. Available at: <https://www.ft.com/content/37f898e5-7580-44a2-a204-72f9dc72b085> (Accessed: 03 October 2023).

The Hackett Group, Inc. (2022) *Research: Digital Transformation is the Top Priority For Corporate Finance in 2022, But Obstacles, Including Inflation, Growing Productivity and Efficiency Gaps, May Limit Finance's Ability to Succeed*, *The Hackett Group*. Available at: <https://www.thehackettgroup.com/research-digital-transformation-is-the-top-priority-for-corporate-finance-in-2022-but-obstacles-including-inflation-growing-productivity-and-efficiency-gaps-may-limit-finances-ability/> (Accessed: 03 October 2023).

*Scientific supervision by A.S. Mahdich, PhD in Economics, Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ – ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ

У роботі досліджено значимість і гнучкість арбітражу у вирішенні суперечок між юридичних осіб у комерційних і ділових відносин. Встановлено, що міжнародний арбітраж надає унікальні можливості для сторін, які не можуть надати традиційні державні судові процеси, включаючи вибір місця проведення та арбітрів, конфіденційність, економічність та швидкість, що робить його, можливо, найкращим методом для вирішення спорів між міжнародними компаніями. Також наголошується, що розвиток арбітражних судів та відповідних законів може сприяти економічному процвітання, приносячи користь суспільству загалом.

Ключові слова: *арбітраж, арбітражні застереження, вирішення комерційних спорів, міжнародний арбітражний суд, SIAC*

The relevance and flexibility of arbitration in resolving disputes between legal entities in the context of commercial and business relationships has been explored in this paper. Arbitration has been found to provide unique benefits to parties that traditional government litigation cannot provide, including choice of venue and arbitrators, confidentiality, cost-effectiveness and speed, making it the method of choice for resolving disputes between international companies. It is also emphasized that the development of arbitration courts and related laws can promote economic prosperity, benefiting society as a whole.

Keywords: *arbitration, arbitration clauses, resolution of commercial disputes, international arbitration court, SIAC*

Вступ. Сперечки між окремими особами, компаніями чи урядами стають ще складнішими, коли вони перетинають національні кордони, і можуть бути небезпечними та мати серйозні наслідки. Тож не дивно, що для вирішення спорів тепер доступні різноманітні інструменти, такі як форми міжнародного арбітражу на додаток до інших процесів вирішення спорів, включаючи медіацію.

Міжнародний арбітраж не тільки є необхідним для вирішення конфліктів у міжнародному бізнесі, але й може вплинути на економічне зростання країн загалом, допомагаючи відновитися після важких криз, і сприяння арбітражу (наприклад, шляхом ратифікації Нью-Йоркської

конвенції) збільшує двосторонні потоки прямих іноземних інвестицій та міжнародну торгівлю з учасниками конвенції на цілих 30% [6].

Саме тому **метою даної роботи** є вивчення роботи арбітражу, наводячи при цьому приклад Міжнародного арбітражного суду Міжнародної торгової палати (ICC) та Сінгапурського міжнародного арбітражного центру (SIAC)

Основна частина. Арбітраж – це процес вирішення суперечок, у якому сторони обирають нейтральну третю сторону для вирішення своїх претензій. Сторони зазвичай домовляються про арбітраж, щоб уникнути витрат і складності судового розгляду, а арбітражні застереження, які вимагають від сторін передавати всі спори на розгляд арбітражу, широко використовуються у внутрішніх споживчих і трудових договорах.

Арбітражні суди встановлюють власні правила, і зазвичай вони не зв'язані процесуальними формальностями, які застосовуються державними судами, а також не завжди зобов'язані дотримуватися матеріального права, яке регулює традиційні судові системи. Тим не менш, первинне законодавство та рішення, винесені іншими арбітрами, які вирішують подібні питання, можуть бути важливими джерелами переконання у вирішенні питань, переданих до арбітражу.

За географічним розподілом розрізняють внутрішній та міжнародний арбітраж. Внутрішній арбітраж відноситься до вирішення спорів, що виникають всередині однієї країни, між юридичними або фізичними особами, що знаходяться в межах цієї країни, і зазвичай підпорядковується національному законодавству та нормам країни, де відбувається вирішення спору. З іншого боку, міжнародний арбітраж стосується суперечок, у яких беруть участь сторони із різних країн. Це може бути як комерційні компанії, і державні організації чи інвестори.

У основні міжнародного арбітражу лежить конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень – угода між кількома державами, яка вимагає від судів держав-учасниць примусового виконання приватних арбітражних угод і визнання арбітражних рішень, прийнятих в інших державах-учасниках. Наразі членами є понад 160 держав. З іншого боку, ЮНСІТРАЛІ (Комісія ООН з права міжнародної торгівлі) опублікувала набір рекомендованих правил і процедур для альтернативного вирішення міжнародних комерційних спорів. Ці правила широко використовуються і охоплюють усі аспекти арбітражного процесу.

Існує три основних типи міжнародного арбітражу [1]: іждержавний арбітраж. У міждержавному арбітражі країни в особі своїх урядів вирішують свої суперечки через арбітраж. Цей тип мало

використовується і залишається майже забутим елементом у нижній частині інструментарію врегулювання суперечок.

арбітраж між інвесторами та державою вирішує спори між державами та приватними іноземними інвесторами, наприклад іноземними громадянами чи компаніями.

міжнародний комерційний арбітраж. Найпоширеніша форма міжнародного арбітражу, відбувається між сторонами, що знаходяться в різних країнах. Більшість комерційних арбітражних справ стосуються договірних суперечок між корпораціями.

Арбітраж має декілька принципових відмінностей від судового процесу. На відміну від судового розгляду, де суперечки вирішуються в суді, арбітраж відбувається в приватній обстановці, зазвичай за вибором сторін. Він характеризується добровільним характером, тобто обидві сторони повинні погодитися передати свій спір на розгляд арбітражу. Незважаючи на те, що арбітражні суди часто включають процедури, подібні до судів першої інстанції, такі як подання записок, представлення документів і заслуховування свідчень свідків і аргументів адвоката, процес є набагато більш неформальним.

Також однією з ключових переваг є економічна ефективність. Арбітраж, як правило, менш дорогий, ніж судовий процес, оскільки зазвичай передбачає менше процедурних перешкод і спрощені процеси. Крім того, арбітраж може бути швидшим, часто вирішуючи суперечки швидше, ніж судові справи, які можуть затягнутися на роки. Ще одна перевага – конфіденційність. Арбітражне провадження, як правило, є приватним, тоді як судові справи є публічними. Ця конфіденційність може бути важливою для сторін, які бажають зберегти конфіденційну інформацію подалі від громадськості.

Але у деяких випадках судові процеси можуть бути більш ефективними. Наприклад, якщо протилежна сторона не співпрацює або не бажає брати участь в арбітражі, судова система надає засоби для того, щоб змусити іншу сторону взяти участь і виконати судовий процес. Також одним із помітних недоліків є обмежена можливість оскарження арбітражних рішень. На відміну від судових справ, де рішення можна оскаржити у вищих судах, арбітражні рішення зазвичай є остаточними та обов'язковими.

Однак якщо юридична фірма займається міжнародними клієнтами або суперечками, арбітраж стає більш важливим для вирішення транскордонних спорів через його юридичну силу згідно з міжнародними угодами (Нью-Йоркська конвенція). Виконання судових рішень в іноземних юрисдикціях може бути більш складним. Як наслідок, більшість контрактів між корпораціями з різних країн містять положення

про вирішення суперечок, яке визначає, що будь-які суперечки, що виникають за контрактом, розглядатимуться через арбітраж, а не через судовий процес. Це відомо як арбітражне застереження. Застереження може бути в самому контракті або в окремому документі, пов'язаному з контрактом. Кожен міжнародний арбітражний суд пропонує варіанти різних, але схожих застережень, приклади ICC та SIAC наведені у таблиці

Таблиця 1

Приклади арбітражних застережень

<p>All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules. [4]</p>	<p>Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, shall be referred to and finally resolved by arbitration administered by the Singapore International Arbitration Centre (“SIAC”) in accordance with the Arbitration Rules of the Singapore International Arbitration Centre (“SIAC Rules”) for the time being in force, which rules are deemed to b</p>
--	---

Сторони також можуть забажати передбачити в арбітражному застереженні:

- право, що регулює договір;
- кількість арбітрів;
- місце арбітражу; та/або
- мовою арбітражу.
- закон, що регулює арбітражну угоду

Сторони можуть домовитися про особу, яка буде арбітром їхньої суперечки, а це означає, що більшість освічених дорослих теоретично можуть виступати як арбітри. Однак на практиці арбітрами часто є юристи, судді у відставці або професіонали у галузі бізнесу, експерти у певній галузі, які працюють у міжнародних арбітражних організаціях. Наприклад, у випадку Міжнародної торгової палати арбітри можуть призначатися Судом ICC безпосередньо або на пропозицію Національного комітету ICC [2]. Вони також можуть бути призначені позивачами, відповідачами, сторонами чи арбітрами. У зв'язку з цим ICC веде загальнодоступну базу даних суддів.

У SIAC існує колегія арбітрів, і щоб бути прийнятими до складу комісії, заявники повинні продемонструвати відповідний рівень знань та досвіду у міжнародному арбітражі. Кандидати повинні, як мінімум, відповідати наступним критеріям [3]:

- вища освіта;
- досвід посткваліфікаційної роботи щонайменше 10 років;
- стипендія Дипломованого інституту арбітрів, Сінгапурського інституту арбітрів або будь-якого порівняльного професійного арбітражного інституту;
- досвід роботи арбітром у п'яти та більше справах;
- винесення як мінімум два комерційних арбітражних рішення;
- бути віком від 30 до 75 років.

Загалом арбітражні суди вирішують безліч видів суперечок, включаючи комерційні, такі туристичні претензії/спори, ділові суперечки, суперечки щодо інтелектуальної власності, конфлікти авторських прав та суперечки між інвесторами. Слід зазначити, що хоча приватні суперечки можуть розглядатися в арбітражі, справи кримінальних правопорушників будуть передаватися до державного суду.

ICC вирішує всі три основні види міжнародних суперечок: між державами, приватними особами та державами з приватними особами. SIAC також управляє широким спектром спорів, включаючи, серед іншого, корпоративні та комерційні, торговельні та інвестиційні, будівельні/інжинірингові, судноплавні/морські спори, страхування, інтелектуальну власність, а також банківську справу та фінанси. А з 2017 року SIAC видав перше видання «Правил інвестиційного арбітражу Сінгапурського міжнародного арбітражного центру» (IA Rules 2017).

Висновки. Арбітраж є важливим та гнучким інструментом для вирішення суперечок між фізичними або юридичними особами, зазвичай між корпораціями, регулюючи насамперед комерційні та ділові відносини. Він може відбуватися як у межах однієї країни, так і проводитись на міжнародному рівні, та регулюватись відповідними конвенціями. На відміну від судового процесу, арбітраж надає можливості вибору місця проведення, вибору арбітрів (незважаючи на це, у більшості міжнародних арбітражних судів арбітрами можуть виступати тільки професіонали з великим досвідом), може бути конфіденційним, більш дешевим та швидким, унаслідок чого більшість комерційних міжнародних компаній включають арбітражні застереження у своїх контрактах, щоб у майбутньому скористатися послугами арбітражних центрів (наприклад, SIAC чи ICC). Завдяки своїм перевагам для ділового та комерційного середовища, не дивно, що арбітражні суди та розвинені відповідні закони можуть сприяти економічному процвітанню, і таким чином нести користь для суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Salacuse, J. W. (2022). Interstate Arbitration: “... Settling Disputes Which Diplomacy Has Failed to Settle”. *Negotiation Journal*, 38(2), 179-197.
2. ICC Rules of Arbitration entered into force on 1 January 2021, Articles 11 to 13.
3. Standards for Admission to SIAC Panel/SIAC IP Panel, para 3.
4. Standard ICC Arbitration Clause. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/arbitration-clause/>
5. SIAC Model Clause. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://siac.org.sg/siac-model-clauses>
6. Jordi Paniagua (2021). *The Economic Impact of International Commercial Arbitration*.

*Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук,
професор*

Тезу доповідей

H. Alesenko, D. Lazarev,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

REGIONAL WATER MANAGEMENT PROBLEM OF CENTRAL ASIA

Nowadays, a lot of countries suffer from water supply. There are many reasons of such a problem, but it is obvious that world should make some steps in order to save our nature as well as water, cause it resource is one if only not the most important on the planet. We would like to discuss a pretty complicated situation with water management that is a part of Central Asia's life.

To begin with, Central Asia is a region in the heart of Asia, including such countries as Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. This region has lots of issues connected with water, even having such water reservoirs as the Caspian Sea, Aral Sea, lots of long rivers etc.

The first problem is water scarcity. This region suffers from droughts, climate changes, bad environment conditions, what literally means inability to use even their limited water resources normally. So, we understand that the region, where water is a required resource, can't provide citizens with stable water supply, because water disappears both because of climate and pollution.

The second severe problem is the Amu Darya and Syr Darya conflict. These rivers are flowing between the boundaries of Uzbekistan, Turkmenistan and Tajikistan. Firstly, USSR was using these rivers to product energy on the HES. After the USSR dissolution, separate countries understood that these rivers are extremely important as a water supplier. And countries of high flow want to create water reservoirs for them only, so, countries of low flow will lose the access to the rivers. So, they literally have "water wars". This water wars can lead to serious conflicts between countries, and when the problem will be more serious, it can be a real war between armies.

The third problem involves equipment and environment. As you know, Asian countries are not that developed as European, so we understand, that they are not able to maximize the water production. They are lack of good water equipment, technological development in this region concerning water supply is rather slow and old-fashioned, so final product is limited. Besides that, they don't have some innovative solutions concerning water and environment pollution, so some water is out of use.

The fourth problem is economic direction. Countries of Central Asia tend to make profit on the actions related to the first economic sector, in other words

- agriculture. It means that they need to use a lot of water for animals, crops growing, fields etc. So, except high water demand from citizens, we should extra need for economy and agriculture itself.

Central Asia created a Union that is responsible for solving a problem in a water sphere. Unfortunately, this institution doesn't show any good results for now. Being aware of the fact that countries can not provide something for water independence based on the Amy Darya and Syr Darya conflict, they should together find some decisions concerning other problems.

Firstly, they need to think of an approach they use water. Modernization of equipment and new ideas concerning water use in a region should be the first step in a sphere. Secondly, they need to reorganize their economic sector in order to use less water for the economy. And lastly, they need to resolve the problem of water reservoirs, when every country will be able to survive easily even after redistribution of water supply.

Summing up, we insist on the point that in future this problem can lead to serious consequences and even a war. So now countries should pay more attention to it and solve it with modern and appropriate decisions.

References

1. Andrei, S. (n.d.). *Central Asia Energy-water development Program*. [online] Available at: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Brief/Europe%20and%20Central%20Asia/central-asia/CAEWDP-Brochure-140807-en.pdf>.

2. Ualikhanova, A. (2023). *Resolving Water Issues Requires Cooperation Between Central Asian States, Experts Say*. [online] The Astana Times. Available at: <https://astanatimes.com/2023/08/resolving-water-issues-requires-cooperation-between-central-asian-states-experts-say/#:~:text=Factors%20causing%20water%20scarcity> [Accessed 18 Oct. 2023].

3. Anon, (2023). *The water crisis in Central Asia – how to find solutions? - CANEECCA: Eastern Europe, Caucasus and Central Asia (EECCA)*. [online] Available at: <https://canecca.org/en/the-water-crisis-in-central-asia-how-to-find-solutions/> [Accessed 18 Oct. 2023].

4. Anon, (n.d.). *Agricultural Potential of Central Asian Countries*. [online] Available at: <https://www.eurasian-research.org/publication/agricultural-potential-of-central-asian-countries/>.

5. KLAUS, A., CHRISTIAN, M. and SARAH, O. (2005). *The Syr Darya River Conflict: An Experimental Case Study*. [online] Available at: <https://igier.unibocconi.eu/sites/default/files/media/attach/SyrDarya.pdf>.

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

СВІТОВИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вільна економічна зона – це частина держави, яка націлена на економічне зростання внаслідок введення спеціального правового режиму економічної діяльності. На таких територіях діють інші правила для діяльності підприємств, що відрізняються від решти території країни. Наприклад, може бути визначена інша система пільг або встановлений менший відсоток оподаткування [1].

Вільні економічні зони створюються з метою залучення іноземних інвестицій та ефективного їх використання, стимулювання виробництва продуктів та послуг, впровадження нових технологій, раціоналізації використання природних, матеріальних та трудових ресурсів. Найчастіше статус вільної економічної зони отримують порти, території міжнародних аеропортів та національних кордонів.

На сьогодні в світі існує кілька тисяч вільних економічних зон, найвідомішими з яких є вільні економічні зони Китаю та Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) [2].

Вільні економічні зони вважають однією з ключових складових «китайського економічного дива» і вони є одними з найуспішніших у світі. Початком використання вільних економічних зон в Китаї є друга половина ХХ століття, коли пройшли Всекитайські Збори Народних Представників у 1980 році., після яких було створено три економічні зони, що діють і на зараз [3].

Загалом в Китаї діють 5 вільних економічних зон:

- Шеньчжень;
- Чжухай;
- Шанью;
- Сямень;
- Провінція Хайнянь.

Порівнюючи рівень ВВП Китаю, можна побачити стабільне зростання та різкий стрибок в 2000 році. (Рис.1). Також окрім вільних економічних зон, в Китаї використовуються різні особливі економічні зони: зони нових та високих технологій, вільні митні зони, зони прикордонного економічного співробітництва, зони техніко-економічного розвитку, а також Шанхайська зона вільної торгівлі.

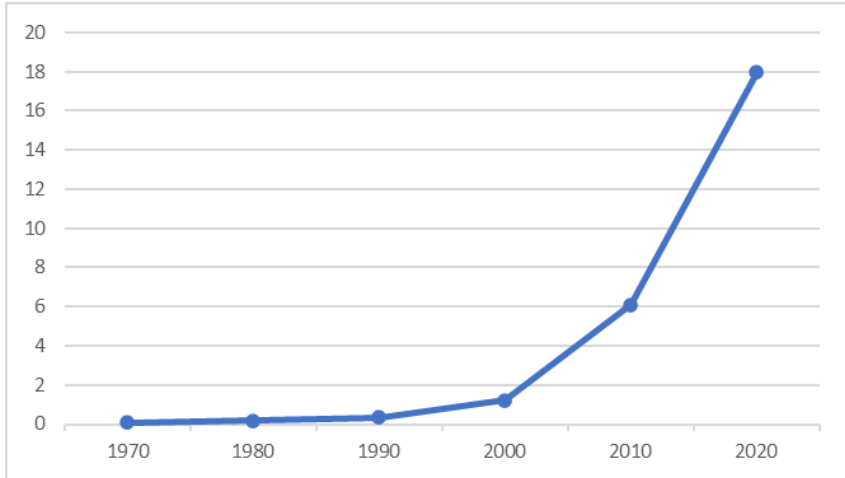

Рис.1 Рівень ВВП Китаю в 1970-2020 рр. в трлн дол США*
**Складено автором за [4].*

Другою відомою вільною економічною зоною є Об'єднані Арабські Емірати. Політика держави націлена на заохочення іноземних інвестицій, тому інкорпорація для нерезидентів максимально спрощена. Також в країні податки досить низькі в порівнянні з іншими країнами, а податок на прибуток підприємств і зовсім відсутній [5].

Вільна зона ОАЕ є привабливою для підприємництва, оскільки:

- відсутні норми щодо регулювання валютних операцій;
- відсутні експортні та імпорتنі мита;
- відсутні податки на прибуток підприємств;
- наявний доступ до кваліфікованих кадрів;
- низькі початкові та експлуатаційні витрати;
- стабільні та прозорі правила.

В Україні також існує 11 вільних економічних зон, до яких відносяться: "Азов", "Донецьк", "Закарпаття", "Інтерпорт Ковель", "Курортполіс Трускавець", "Миколаїв", "Порто-франко", "Порт Крим", "Рені", "Славутич", "Яворів" [6]. Україна має вигідне географічне положення, зовнішньоекономічні зв'язки з провідними країнами, розвинену транспортну інфраструктуру, вигідні природно-кліматичні умови та трудові ресурси, що є головними умовами для створення та функціонування вільних економічних зон. Тобто Україна має всі можливості для того, аби залучати іноземних інвесторів після війни,

використовуючи весь свій потенціал та створений протягом повномасштабного вторгнення імідж країни.

На нашу думку, найбільшу увагу слід приділяти розвитку вільних економічних зон, що розташовані в портових містах, наприклад «Рені». Україна має зручну транспортну інфраструктуру та вихід до моря, що є перевагою при веденні міжнародної діяльності, тому українські порти можна ефективно використовувати для залучення інвестицій.

Отже, вільні економічні зони – це територія країни з правилами ведення економічної діяльності, що відрізняються від решти країни. Вся політика цих територій націлена на економічне зростання країни за рахунок залучення іноземних інвесторів, що призводить до розвитку різних сфер діяльності країни. Практика використання вільних економічних зон поширена по всьому світу, а найвідомішими є китайські вільні зони та Об'єднані Арабські Емірати.

В Україні також діють 11 вільних економічних зон, які мають чіткі порядки створення, функціонування та ліквідації, визначені Законодавством України.

Список використаних джерел

1. Вільна економічна зона. *Циклоп - енциклопедії та словники* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyclop.com.ua/content/view/1005/58/1/8/#14525> – вільний. Мова укр.

2. Вільна економічна зона на Донбасі: що це таке та які є приклади реалізації. *UCAP.IO - український капітал, юкап, головне про економіку, бізнес, державу* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ucap.io/vilna-ekonomichna-zona-na-donbasi/> – вільний. Мова укр.

3. Вільні економічні зони – складова китайського економічного дива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://whiswh.com/uk/4980-vilni-ekonomichni-zony-skladova-kutajskogo-ekonomichnogo-dyva-04/> – вільний. Мова укр.

4. World Bank Open Data. *World Bank Open Data* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN> – вільний. Мова англ.

5. ЗОНИ | *dubaiconsulting-UA. dubaiconsulting-UA* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dubaiconsulting.com.ua/зони> – вільний. Мова укр.

6. Перелік СЕЗ та ТПР | Міністерство економіки України [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65af61ae-d9d8-48fc-b1f0-a8ee8094994b&title=PerelikSezTaTpr> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Бідняк,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні світ опинився на порозі нового переділу, в якому основною є не тільки військово-політична ситуація, а і економічна, де головними гравцями будуть не країни, але головні корпорації (ТНК) найбільших промислово розвинених країн. Діяльність міжнародних корпорацій в Україні мають великий вплив на економічний розвиток.

Транснаціональні корпорації почали згортати свою діяльність в Україні та переміщувати працівників у безпечне місце, оскільки керівники боролися з наслідками повномасштабного вторгнення Росії та впливом різких коливань цін на акції та товари. Carlsberg AG, одна з найбільших у світі пивоварних компаній, заявила, що призупинила роботу на двох заводах, розташованих неподалік від інтенсивних нападів Росії, на сході України та в Києві, щоб захистити працівників. Данський конгломерат, який налічує 1300 співробітників у країні, переважно громадян України, також тимчасово закриття пивоварню у Львові після того, як було перервано постачання природного газу, який забезпечував роботу. Компанія ArcelorMittal, яка керує одним із найбільших металургійних заводів Європи в центральній Україні, заявила, що сповільнить виробництво до «технічного мінімуму» та припиняє роботу на своїх підземних шахтах. На підприємстві працює 29 000 робітників і підрядників [1].

Транснаціональні корпорації зазнають збитків під час війни, зменшують виробництво або зовсім закриваються. Україна мобілізує свої можливості, але цього не достатньо через обмеженість ресурсів, і це призводить до збитків. На допомогу Україні виділяє кошти Світовий банк. Він мобілізує ресурси інших країн. З лютого 2022 року Група Світового банку збрала для України майже 38 мільярдів доларів США фінансової підтримки. Понад 28 мільярдів доларів США вже надійшли до України (станом на 25 вересня 2023 року) [2]. Ці гроші направленні в

різні сфери: від підтримки різних фондів до відновлення зруйнованої інфраструктури та оздоровлення економіки в цілому.

BlackRock Inc. – найбільша в світі за розміром активів інвестиційна компанія зі штаб-квартирою у Нью-Йорку. Станом на 1 січня 2023 року під її управлінням знаходилося близько 1 тис. фондів з активами в \$8,6 трлн. дол. [3]. BlackRock Inc. хоче укласти державно-приватне партнерство. Мова йде про залучення коштів приватних інвесторів в проекти державного масштабу, перш за все інфраструктурні. Електростанції, дороги, школи — такого роду об'єкти можуть бути остаточною метою. Україна залишається у топі мирової домовленості, і в умовах жадливих руйнувань в нашій країні є проблеми з інвестпроектами. BlackRock Inc. і подібні компанії можуть допомогти у відновленні країни після війни. Вони можуть сприяти залученню капіталу навіть на тлі не самої кращої інвестиційної репутації в минулому.

Підводячи підсумки, та проаналізувавши проблеми, слід зазначити, що міжнародні корпорації зараз зменшують свою присутність в Україні через війну, а деякі і зовсім не працюють, тому що мають великі збитки або знаходяться на тимчасово окупованій території. Україна, при цьому, отримує кошти від Світового банку та буде отримувати кошти від BlackRock Inc. і подібних компаній. Кошти направляють на відновлення та підтримку, але слід зазначити, що ці кошти Україна отримує зовні, але внутрішній ринок під час війни не працює на повну через брак людського ресурсу, сировини та передислокації промислових потужностей. Ситуація доволі складна: якщо компанії зупиняться, то які б кошти не вкладали б фонди, буде дуже важко все відновити, та ще складніше буде повернути ті гроші, які йшли на допомогу в якості запозичень. Треба повернути людей із закордону, дати можливість цим людям відкривати нові підприємства та допомагати відновити економіку – це буде наступний крок відновлення макроекономічної стабільності. Якщо промисловість буде працювати не тільки на внутрішній ринок але і на зовнішній, то ми зможемо покращити національні позиції і за рахунок спеціалізованих експортоорієнтованих галузей – це теж допоможе у відновленні економіки та її підтримки. Також є імовірність, що деякі інвестори повернуться з інвестиціями та відновлять свою роботу. Без зовнішніх інвестицій, мобілізації внутрішніх ресурсів та реформ, спрямованих на структурні зміни в національній економіці, Україна може і далі йти по шляху деіндустріалізації та остаточно перетворитися на сировинну базу, що в свою чергу значно зменшить можливості для подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Business & Human Rights Resource Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/ukraine-multinational-corporations-halt-operations-move-employees-to-safety-amidst-russian-military-invasion/> – вільний. Мова англ.
2. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-mergency-financing-package-for-ukraine> – вільний. Мова англ.
3. Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/invest/articles/blackrock-v-ukraine-chto-na-samom-ele-budet-delat-zdes-investicionnyu-gigant/> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

К. Bila,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

THE IMPACT OF GEOPOLITICAL CONFLICTS ON UKRAINIAN ENTERPRISES

The tumultuous geopolitical landscape, with its intricacies of conflict and international relations, has far-reaching consequences for nations and their economic endeavors. Ukraine, a nation at the crossroads of Eastern Europe, has found itself at the epicenter of geopolitical tensions, making it a compelling case study for understanding the profound impact of such conflicts on its enterprises.

Geopolitical conflicts, particularly those with Russia, have disrupted established trade routes and relationships. Ukrainian enterprises, especially those in the eastern regions, faced significant challenges due to trade disruptions.

Ukrainian businesses have had to diversify their trade partners and seek new markets. The European Union and other countries have become increasingly important trade partners for Ukraine as it sought to reduce its reliance on Russia.

As we can see from the graph 1 and graph 2, Ukraine has begun to cooperate more with European countries, as their share in total exports has increased significantly compared to 2021. Obviously, the Russian Federation and Belarus have lost their positions, Ukrainian companies have stopped cooperating with companies from these countries, and this is a significant change for Ukrainian economy as a whole.

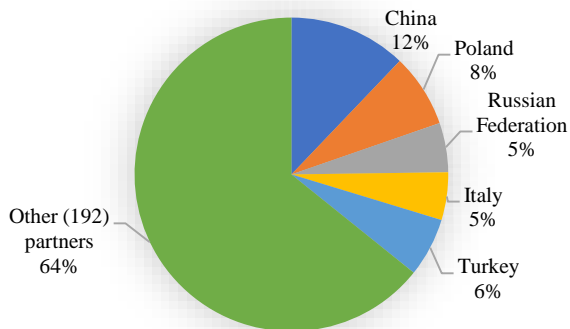

Fig. 2. Ukraine Export Partner Share, 2021
Source: World Integrated Trade Solution (WITS)

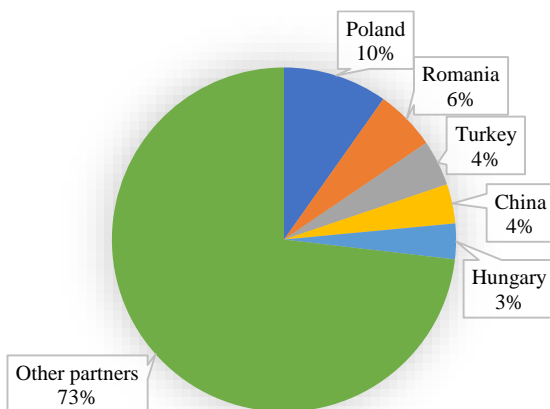

Fig.2. Ukraine Export Partner Share, 2022
Source: World Integrated Trade Solution (WITS)

As geopolitical conflicts escalated, economic sanctions are imposed on Russia. In response, Russia imposed counter-sanctions on Ukrainian goods, impacting various sectors, such as agriculture and manufacturing. Ukrainian enterprises have to adapt to these sanctions by exploring new markets and reorienting their trade strategies.

Geopolitical instability deterred foreign investment in Ukraine. Concerns about the security of investments and property rights led to capital flight and reduced foreign direct investment (figure 3). Ukrainian enterprises have

struggled to attract foreign investors, impacting their growth and expansion plans.

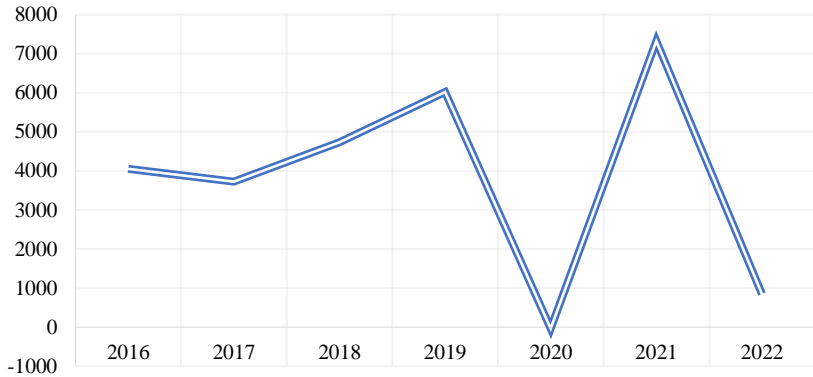

Fig. 3. FDI flow in Ukraine, million USD

Source: UNCTADSTAT

Geopolitical tensions can lead to changes in regulations and compliance requirements. Ukrainian businesses have to adapt to evolving legal and trade frameworks, sometimes incurring additional costs.

Ukraine, in its quest to address the economic challenges exacerbated by geopolitical conflicts, embarked on a significant path of economic reforms with the support of international assistance. These reforms were instrumental in stabilizing the nation's economy, improving the business environment, and fostering sustainable growth. Organizations such as the International Monetary Fund (IMF) played a crucial role in providing financial aid and expertise, while international partners offered guidance and oversight. These reforms encompassed areas such as fiscal policy, monetary policy, governance, and anti-corruption measures, aiming to enhance transparency, strengthen institutions, and attract foreign investment. While the road to economic recovery remains challenging, the commitment to these reforms reflects Ukraine's determination to create a stable, business-friendly environment that can withstand the economic impacts of geopolitical conflicts and facilitate long-term growth.

Geopolitical conflicts can influence Ukraine's innovation and technology landscape. While conflicts have caused a "brain drain," with skilled professionals leaving for more stable regions, the IT sector has flourished. Ukrainian software developers and IT specialists have gained recognition globally, partly due to the political turmoil.

Geopolitical conflicts can heighten cultural sensitivities and impact a company's reputation. Ukrainian enterprises have needed to be aware of local cultural dynamics and employ public relations strategies to manage their image effectively.

In the context of Ukraine's foreign economic activity, partner selection and due diligence have assumed paramount importance. Given the region's complex geopolitical environment, Ukrainian enterprises have had to exercise meticulous caution when forming international partnerships and joint ventures. Thorough due diligence processes have become a prerequisite to assess the potential risks and liabilities associated with partners, particularly in regions affected by ongoing conflicts. Enterprises have sought partners with a deep understanding of the local market, regulatory landscape, and cultural nuances. This meticulous approach to partner selection and due diligence not only ensures a more comprehensive risk assessment but also safeguards the interests of Ukrainian businesses in foreign markets. In this way, Ukrainian enterprises have recognized that strategic collaborations, rooted in robust due diligence, are a crucial component of navigating the intricate world of international business amidst geopolitical tensions.

In conclusion, Ukrainian enterprises involved in foreign economic activity have faced complex challenges due to ongoing geopolitical conflicts and shifting international relations. The need to diversify trade, adapt to sanctions, attract investment, navigate regulatory changes, and foster innovation underscores the resilience and adaptability required for businesses in turbulent geopolitical environments. While the conflicts have presented numerous hurdles, they have also prompted economic reforms, driven innovation in specific sectors, and positioned Ukrainian enterprises to explore new opportunities on the global stage.

References

1. UNCTADSTAT. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (Accessed: 03 November 2023).
2. Workman, D. (2022). *Countries, 2022*. Available at: https://www.worldstopexports.com/ukraines-top-10-exports/?expand_article=1 (Accessed: 03 November 2023).
3. *Ukraine imports, tariffs, Ukraine Imports, Tariffs by country and region 2021 | WITS Data*. Available at: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2021/TradeFlow/Import> (Accessed: 03 November 2023).
4. *Organisation Mondiale du Commerce, OMC | The Impact of Geopolitical Conflicts on Trade, Growth, and Innovation*. Available at:

https://www.wto.org/french/res_f/reser_f/ersd202209_f.htm (Accessed: 03 November 2023).

5. Espresso (2023) *War with Russia is turning into positional and needs new 'gunpowder'*. Available at: <https://global.espresso.tv/war-with-russia-needs-new-gunpowder-military-expert-serhiy-zgurets> (Accessed: 03 November 2023).

6. Dia_news (2023) *Ukrainian business is the main investor in the economy during the War*, Dnipropetrovsk Investment Agency. Available at: <https://dia.dp.gov.ua/en/ukrainian-business-is-the-main-investor-in-the-economy-during-the-war/> (Accessed: 03 November 2023).

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

В. Білик
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТАНОВЛЕННІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ 21-ГО СТОЛІТТЯ

Роль інформаційного потенціалу, який часто асоціюється з концепцією інформаційних технологій та економіки знань, була першочерговою у формуванні світової економіки 21-го століття. Є декілька прикладів того, як інформаційний потенціал вплинув на формування економіки в цей період.

Цифрова трансформація: інформаційний потенціал тісно пов'язаний з цифровою трансформацією різних галузей і секторів. Широке впровадження Інтернету, мобільних пристроїв, хмарних обчислень і аналізу даних революціонізувало роботу компаній. Це дозволило підвищити ефективність, збільшити продуктивність і створити нові бізнес-моделі. Ця цифрова трансформація стала рушійною силою економічного зростання в багатьох країнах.

Електронна комерція: її розвиток змінив галузь роздрібною торгівлі та споживчих товарів. Платформи онлайн-покупок спростили для компаній вихід на глобальні ринки, а для споживачів – доступ до широкого асортименту продуктів і послуг. Це призвело до змін у поведінці споживачів і динаміці ланцюга поставок.

Великі дані та аналітика: інформаційний потенціал уможливив збір, зберігання та аналіз величезних обсягів даних. Це має застосування в різних секторах, включаючи фінанси, охорону здоров'я, маркетинг і логістику. Великі дані та аналітика допомагають організаціям приймати

обґрунтовані рішення, оптимізувати роботу та покращити взаємодію з клієнтами.

Штучний інтелект: використовується для виконання завдань, починаючи від прогнозової аналітики та автоматизації, до обробки природної мови та робототехніки. Він трансформує такі галузі, як охорона здоров'я, фінанси, виробництво та транспорт.

Ринкова інформація: інвестори та споживачі тепер мають доступ до ринкової інформації в режимі реального часу, яка має значення для прийняття рішень і фінансових ринків. Платформи онлайн-торгівлі та веб-сайти фінансових новин демократизували доступ до фінансових ринків.

Таким чином, інформаційний потенціал у 21-му столітті був рушійною силою економічного зростання, інновацій та трансформації. Заглиблюючись в те, як розвивалася ринкова інформація, як змінювалася сфера інвестицій та валютна система, далі розглянемо сучасні наслідки реалізації цифрового потенціалу для фінансових ринків:

- Трейдери, інвестори та фінансові аналітики отримують актуальну інформацію про ціни на акції та товари, обмінні курси, тощо через онлайн-платформи, джерела новин і мобільні програми даних у режимі реального.

- Прогрес в інформаційних технологіях спричинив також алгоритмічний трейдинг, що відомий як високочастотний трейдинг. Алгоритми можуть аналізувати величезні обсяги даних і виконувати угоди за частки секунди.

- Платформи соціальних мереж, такі як Twitter і Reddit, стали впливовими джерелами ринкової інформації, адже трейдери та інвестори використовують інструменти аналізу ситуації для оцінки настрою громадськості щодо певних активів або компаній.

- Відбулися зміни у сфері інвестування. У 21-му столітті спостерігається зростання роздрібного інвестування. Онлайн-брокерські послуги, торгівля без комісії та зручні програми для торгівлі розширили можливості окремих інвесторів, що призвело до демократизації інвестування.

Також еволюціонувало використання технологій у процесі первинного публічного розміщення (ІРО) і вторинних пропозицій. Онлайн-роуд-шоу, цифрові проспекти та онлайн-торговельні платформи змінили те, як компанії виходять на біржу та залучають капітал.

З 2000 по 2023 рік було проведено 6064 ІРО. Найменше було у 2009 році – лише 62. Весь 2021 рік став рекордним за весь час із 1035 ІРО, побивши попередній рекорд у 480 у 2020 році (Рис. 1) [1].

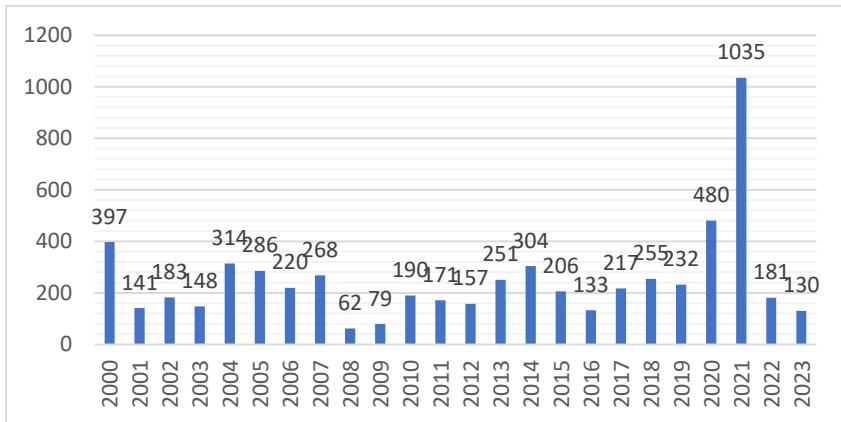

Рис. 1. Кількість щорічних IPO, 2000-2023 рр.*
**Складено автором за [1]*

Перехід від традиційних відкритих торгових майданчиків до електронних торгових платформ став однією з найглибших змін на фондових ринках. Електронна торгівля дозволяє здійснювати швидшу, ефективну та прозорішу торгівлю. Також ринки працюють цілодобово й без вихідних.

Робо-консультанти – це автоматизовані платформи, які використовують алгоритми для створення та керування інвестиційними портфелями на основі вподобань користувачів і толерантності до ризику.

Поява таких криптовалют, як біткойн, створила новий клас активів. Тепер інвестори мають можливість розподілити частину свого портфеля на цифрові валюти, хоча це супроводжується високою волатильністю та регуляторною невизначеністю. Не зважаючи на це, капіталізація найпопулярніших криптовалют світу зростає і обчислюється десятками та навіть сотнями мільярдів доларів (Табл. 1) [2].

Таким чином, економіка 21-го століття була сформована технологіями, глобалізацією та різними економічними, соціальними та демографічними факторами. Інформаційні технології відіграли ключову роль у трансформації галузей промисловості та інвестиційної практики, зробивши ринки більш доступними, ефективними та керованими даними, а також представивши нові виклики та можливості.

**Орієнтовна ринкова капіталізація найпопулярніших
криптовалют, 2023 р.***

Криптовалюта	Ринкова капіталізація
1. Bitcoin (BTC)	543,4 млрд.дол
2. Ethereum (ETH)	220,4 млрд. дол
3. Tether (USDT)	81,8 млрд. дол
4. Binance Coin (BNB)	50,6 млрд. дол
5. Монета долара США (USDC)	30,4 млрд. дол
6. XRP (XRP)	23,9 млрд. дол

*Складено автором за [2].

Список використаних джерел

1. IPO Statistics and Charts - Stock Analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stockanalysis.com/ipos/statistics/> – вільний. Мова англ.
2. Top 10 Cryptocurrencies Of 2023 | Nasdaq [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nasdaq.com/articles/top-10-cryptocurrencies-of-2023> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

З. Блінчук,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

**МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ
СТРАХУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ**

Часто операції з валютою пов'язані з ризиком. Ризики у банківській діяльності означають можливі фінансові збитки або втрату ліквідності. Один із основних ризиків – валютний.

Під поняттям валютного ризику розуміється ризик втрат у зв'язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти щодо валюти держави, де розміщений банк. Тобто, це імовірністю того, що зміна курсів іноземних валют може призвести до збитків через зміну ринкової вартості активів та пасивів банку.

Валютні ризики бувають:

- операційні;

- трансляційні (бухгалтерські);
- економічні.

Операційний ризик має зв'язок із торговельними операціями, також із грошовими угодами з інвестування фінансами та дивідендних платежів [1].

Бухгалтерський ризик пов'язаний з переоцінкою активів, пасивів і доходів у національну валюту, а також може виникати при імпорті або експорті інвестицій. Він впливає на показники балансу, які відображають звіт про прибутки та збитки після того, як сума інвестицій була конвертована у національну валюту.

Економічний валютний ризик пов'язаний з потенційною втратою майбутніх контрактних надходжень через зміну загальноекономічних умов у країн-партнерів та країн, в яких розташована компанія. Він зумовлений насамперед необхідністю регулярних розрахунків за експортно-імпортними операціями, інтенсивність яких може залежати від валютних курсів. Показники ризику валютного курсу України представлені у Табл.1.

Таблиця 1

Показники ризику валютного ринку України, 2011-2018 рр.*

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сф, грн за \$100	800	810	840	1188	2170	2410	2720	2930
σ	2,267	3,861	11,866	9,426	12,066	9,918	6,532	10,605

*Складено автором за [2].

Дані показники свідчать про те, що найвищий рівень ризику валютного ринку України був у 2013, 2015 та 2018 рр.: $\sigma > 10$; середній – у 2014, 2016 та 2017 рр.: $5 < \sigma < 10$; низький – у 2011 та 2012 рр.: $\sigma < 5$. Ці показники підтверджують факт загально високого рівня ризику валютного ринку.

Уникнути ризиків під час проведення комерційної діяльності майже неможливо, тому за мету стає зменшення ступеня ризику. Суттєвим компонентом у цій діяльності є самострахування. Основні сучасні методи, які почала впроваджувати Україна для страхування від валютних ризиків (хеджування) – це валютні застереження та форвардні операції.

Валютне застереження – це умова, свідомо включена в текст контракту, згідно з якою сума до сплати повинна бути переглянута в тій же пропорції, в якій змінився курс валюти платежу по відношенню до валюти застереження. До них відносяться: непрямий обмін, прямий обмін, мультивалютний обмін, односторонній обмін на користь експортера та експоненціальний обмін.

Непрямі валютні застереження мають застосування у тих випадках, коли ціна товару зафіксована в одній з найпоширеніших валют для міжнародних розрахунків (наприклад, долар США, японська ієна), а платіж передбачається в іншій грошовій одиниці, як правило національній валюті.

Пряме валютне застереження має своє застосування, коли валюта ціни і валюта платежу ідентичні, але сума платежу, зазначена в контракті, ставиться залежно від зміни курсу валюти платежу по відношенню до іншої, більш стабільної валюти, так званої валюти застереження. Дане валютне застереження має на меті збереження купівельної спроможності валюти платежу на попередньому рівні

Мультивалютні застереження - це застереження, які коригують платежі пропорційно до зміни курсу валюти платежу, де курс розраховується як середнє значення за певною методикою не для однієї валюти, а для набору спеціально підібраних валют ("валютний кошик") [1].

Ще одним видом є одностороннє застереження на користь експортера. До прикладу, контракт може містити застереження про перегляд контрактної ціни, якщо зміна курсу валюти ціни перевищує встановлений сторонами ліміт коливань.

Також існують індексні застереження, коли сума платежу залежить від індексу цін.

Форвардні операції в страхуванні означають форвардне покриття, тобто страхування проти цінового ризику. Сутність даних операцій полягає в тому, що при поданні комерційної пропозиції або укладанні контракту, експортер укладає угоду з банком про зарахування йому майбутніх валютних надходжень заздалегідь визначеним форвардним курсом, знаючи приблизно графік надходження платежів за контрактом. Таким чином, експортер може заздалегідь визначити суму, яку він отримає в національній валюті і на цій основі встановлювати ціну контракту. Цей форвардний курс може бути вищим або нижчим за реальний курс на дату здійснення такої угоди, залежно від різниці в процентних ставках на міжбанківському ринку по депозитах у відповідних платежах.

Таким чином, висновком є те, що сучасні методи страхування валютних ризиків таких як валютні застереження та форвардні операції є перспективними. Їх використання може допомогти українському валютному ринку уникнути втрати від валютних спекуляцій. Також Україні слід підвищити рівень розвитку валютного ринку для удосконалення методів хеджування.

Список використаних джерел

1. Банківські операції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/19650323/bankivska_sprava/valyutni_riziki_metodi_s_trahuvannya – вільний. Мова українська.

2. Оцінювання ризику валютного курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/180.pdf – вільний. Мова українська .

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Бокоч,

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПОСОБИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Інвестиційний ризик – це ризик знецінення вкладеного капіталу в результаті неефективних дій керівництва підприємства. Нестабільний розвиток економіки країни, недосконалість законодавчої бази,

політична напруга, високий рівень корумпованості значно збільшують ступінь ризику інвестиційної діяльності, тому необхідність зменшення їх є обов'язковою умовою при управлінні інвестиційною діяльністю підприємств. Не обтяжених ризиком економічних сфер і сегментів не буває. Адже інвестиційні проекти, будучи за своєю природою складними, імовірнісними й динамічними, завжди характеризуються певною мірою невизначеності.

Розглянемо різні типи ризиків та їх сутність:

1. Інфляційний ризик – ризик, що обумовлюється зростанням рівня інфляції. Велика інфляція має негативний вплив на інвестиційну діяльність, тому що через це зменшує реальний прибуток інвестора. Реальна вартість активів може зменшуватися, не дивлячись на збереження або зростання їх номінальної вартості. Прогнозована прибутковість інвестицій може бути не досягнута саме через неконтрольоване зростання темпів інфляції, що випереджатиме і перевищуватиме прибутковість інвестицій.

2. Ризик зміни процентної ставки – ризик, що виникає при можливості зміни процентної ставки, встановленої центральним банком країни. Зниження процентної ставки призведе до зниження вартості кредитів для бізнесу, а вона зумовлює збільшення прибутку підприємств і в цілому позитивно позначається на ринку акцій.

3. Валютний ризик – ризик, викликаний можливою зміною курсу однієї валюти відносно іншої, він пов'язаний, в першу чергу, з економічною та політичною ситуаціями в країні.

4. Політичний ризик – ризик негативного впливу політичних процесів на економічні умови. Потрібно враховувати можливі зміни в уряді, війну, революції і т.д. [1].

Далі розглянемо основні методи уникнення або мінімізації цих ризиків:

➤ Надійним та найпоширенішим методом є процес розподілу інвестиційних засобів (диверсифікація фінансових інструментів) між різними об'єктами вкладення капіталу, які безпосередньо не пов'язані між собою, цей метод дозволяє не тільки зменшити ризики, а й збільшити дохід від інвестиційної діяльності.

➤ Ще одним ефективним методом мінімізації ризиків є страхування. Існує три сфери страхування: особисте, майнове та страхування відповідальності. В більшості випадків для зменшення ризиків інвестиційної діяльності переважно застосовують майнове страхування та страхування відповідальності. Однією зі специфічних форм страхування майнових інтересів є хеджування – система мір, яка дозволяє виключити або обмежити ризик фінансових операцій в разі несприятливих змін курсу валют, цін на товари, процентних ставок тощо в майбутньому.

➤ Лімітація – це встановлення систем обмежень як зверху, так і знизу, що сприяють зменшенню ступеня ризику. Цей метод застосовується при продажі товарів в кредит, визначенні суми вкладень, наданні позики, шляхом встановлення деяких обмежень. Проте, лімітація не здійснює впливу на виробничий, маркетинговий, інноваційний ризики тощо, і це є недоліком цього методу.

➤ Резервування засобів як метод зниження негативних наслідків настання ризикової події. Сутність полягає в тому, що підприємець створює відособлені фонди відшкодування збитків при непередбачених ситуаціях за рахунок власних оборотних коштів. Створення таких фондів дозволяє покрити непередбачені витрати та зменшити ризик інвестиційної діяльності. Але значні власні витрати на створення фонду відшкодування та неможливість визначення необхідного розміру резервного фонду є значними недоліками цього методу.

➤ Метод передачі ризику полягає в його розподілі між інвесторами. Однак мінус цього методу в тому, що він дозволяє зменшити не лише збитки інвестиційної діяльності, а й доходи інвесторів [2].

Отже, ми розглянули види ризиків інвестиційної діяльності. Кожен підприємець має можливість аналізувати ці ризики і одразу застосовувати методи їх мінімізації. Всі методи є різні, деякі більш вживані, інші більш специфічні, але кожен аналітик та керівник робить вибір на користь того методу, який допоможе їм зменшити ризик в інвестиційній діяльності.

Список використаних джерел

1. Греськів І.Р., Стасюк Н.Р., Дорош О.І. Характеристика інвестиційних ризиків та особливості процесу управління ними [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4052> – вільний. Мова укр.
2. Дамаскіна М.В. Управління міжнародними інвестиційними ризиками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.02/2009/Damaskina.doc> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Бокоч
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ШВЕЙЦАРСЬКА АРБІТРАЖНА ПАЛАТА У ВИРІШЕННІ СУПЕРЕЧОК ЗА МІЖНАРОДНИМИ КОНТРАКТАМИ

Арбітраж – це гнучкий, ефективний, нейтральний і конфіденційний спосіб вирішення суперечок. Результатом є остаточне юридично обов'язкове рішення, що має юридичну силу, яке виноситься одним або трьома арбітрами після вивчення наявних доказів і застосування закону.

Swiss Arbitration — це глобальна платформа для арбітражу та посередництва під керівництвом Швейцарської арбітражної асоціації (ASA). Спираючись на історію, яка налічує понад 100 років, і мережу з понад 2000 практикуючих юристів з усього світу, швейцарський арбітраж об'єднує багатьох провідних учасників спільноти альтернативного вирішення спорів через чотири організації.

З моменту свого заснування в 1974 році Швейцарська арбітражна асоціація (ASA) допомогла сформувати розвиток міжнародного арбітражу на користь користувачів у всьому світі. Через своїх членів і зв'язки з найвидатнішими фахівцями в усьому світі ASA використовує, розвиває, вдосконалює та поширює цінні ноу-хау для арбітражних радників, арбітрів, штатних юристів і науковців, а також забезпечує

глобальну платформу для обміну і спілкування в арбітражному співтоваристві.

Швейцарський арбітраж, визнаний своїм лідерством і репутацією незалежного центру вирішення спорів, допомагає розвивати практику арбітражу та посередництва для всіх користувачів, практиків і науковців у Швейцарії та за кордоном.

Швейцарія має два набори законів про арбітраж: унікально ліберальний розділ 12 Закону Швейцарії про міжнародне приватне право (PILA) для міжнародного арбітражу та більш регулятивний розділ 3 Цивільного процесуального кодексу (CPC) для внутрішнього арбітражу.

Розділ 12 PILA, чинний з 1989 року та оновлений у 2021 році, забезпечує ідеальну основу для підтримки сторін і арбітражних судів у ефективному вирішенні спорів з мінімальним втручанням, за винятком забезпечення суттєвої цілісності процесу. Оскарження арбітражних рішень вирішуються безпосередньо Федеральним верховним судом Швейцарії в середньому лише за шість місяців. Приблизно в 93% випадків Федеральний верховний суд залишає в силі рішення, накладаючи санкції лише на серйозні порушення, такі як порушення належної правової процедури або відсутність юрисдикції.

Що стосується внутрішніх справ, більш широке внутрішнє арбітражне законодавство в Частині 3 ЦПК з моменту набуття чинності в 2011 році надає корисні вказівки для менш досвідчених сторін і забезпечує захист слабшим сторонам, таким як працівники або орендарі.

Швейцарські правила міжнародного арбітражу були розроблені таким чином, щоб бути ефективними, гнучкими та економічно ефективними для вирішення міжнародних або внутрішніх спорів. Сторони можуть вільно призначати своїх арбітрів, вибирати застосовне право, мову розгляду, місце розташування арбітражу та свого власного юридичного консультанта у Швейцарії чи за кордоном. Якщо місцеперебування арбітражу знаходиться в Швейцарії, сторони отримують багато переваг, які пропонує швейцарське арбітражне законодавство. Швейцарські правила вперше були введені в дію 1 січня 2004 року. Перша редакція Швейцарських правил набула чинності 1 червня 2012 року. Після незначного перегляду в 2021 році поточні Швейцарські правила застосовуються з 1 червня 2021 року.

З 2004 року за швейцарськими правилами було подано понад 1150 справ, 90 відсотків з яких є міжнародними. Спірні питання в основному стосувались купівлі-продажу товарів, товарів або акцій, банківської справи та фінансів, M&A, спільних підприємств, послуг, дистрибуції та агентських контрактів, а також контрактів, пов'язаних із будівництвом.

У 2020 році арбітражна статистика виглядала наступним чином. Предмет спору: продаж товарів – 25%; корпоративне право / M&A / спільні підприємства – 18%; сервісні контракти – 11%; дистрибуція / агентство – 7%; банківська справа та фінанси – 13%; IP / ліцензування – 5%; будівництво та інженерія – 11%; пов'язані з зайнятістю – 2%; IT-контракти – 1%; страхування та перестраховування – 4%; інші – 3%.

Промисловість: виробництво – 16%; банківська справа та фінанси – 14%; сировина, гірничодобувна промисловість і торгівля – 10%; фармацевтика/біологія – 13%; послуги – 6%; енергетика, нафта та газ – 4%; будівництво – 5%; їжа – 7%; предмети розкоші – 2%; IT та телекомунікації – 5%; нерухомість – 4%; транспорт – 1%; спорт – 4%; готельний туризм – 1%; інше – 8%.

Саме тому Швейцарія є популярним вибором, перевіреним у багатьох міжнародних контрактах і суперечках.

Список використаних джерел

1. Official website of Swiss Arbitration. Retrieved from: <https://www.swissarbitration.org/centre/arbitration/>

2. Official website of GAR. Retrieved from: <https://globalarbitrationreview.com/survey/the-guide-regional-arbitration/2019/organization-profile/swiss-chambers-arbitration-institution-scai>

Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор

D. Borovskyi,
Alfred Nobel University, Dnipro

INTEGRATION OF UKRAINIAN EDUCATION INTO THE EUROPEAN SPACE

The convergence of education systems, values, and standards across nations has long been seen as a hallmark of globalization and intercultural cooperation. Central to this narrative is the integration of Ukrainian education into the European space. While the quest for integration signifies Ukraine's aspirations to synchronize its academic and institutional standards with those of the broader European community [4], it also represents a deeper desire to promote mutual understanding, shared cultural values, and enhanced collaboration among nations [2]. This integration is not just about pedagogical change; it encompasses geopolitics, history, culture, and the broader socioeconomic ramifications that come with such a shift [3]. As we delve into

this topic, we will unearth the layers that constitute this intricate process, understanding the nuances of Ukraine's educational evolution in its journey towards becoming a part of the European educational landscape.

1. Historical Context and the Evolution of Ukrainian Education

1.1 The Historical Tapestry of Ukrainian Education:

Ukraine, with its rich history, has always had a unique educational trajectory. Tracing back to the medieval era, the annals of Kyivan Rus depict an education system deeply rooted in religious teachings, primarily conducted in monasteries and cathedrals [3]. However, as empires rose and fell, so did the influences on Ukrainian education.

1.2 The Impact of European Enlightenment:

During the European Enlightenment in the 18th century, intellectual and cultural currents began seeping into Ukraine. The ideas of liberty, reason, and scientific method not only shaped Europe but also found resonance in Ukrainian academic circles [4]. Educational institutions started embracing a curriculum that was more in line with European counterparts, emphasizing critical thinking, arts, and sciences [1].

1.3 The Soviet Era and its Legacy:

The 20th century brought the challenges of the Soviet era. Ukrainian education was standardized under the Soviet model, emphasizing technical and vocational training. While it ensured literacy and basic education for many, it also curtailed academic freedoms and imposed ideological constraints [3]. The fall of the Soviet Union in 1991, however, paved the way for an educational renaissance in Ukraine.

1.4 Post-Independence Reforms and European Aspirations:

Post-independence, there was an evident desire in Ukraine to reconnect with its European roots. As the country transitioned politically and economically, its education system also sought transformation. The Bologna Process, initiated in 1999, became a beacon for Ukraine. Joining the process in 2005, Ukraine aimed to ensure comparability in standards and quality of higher education qualifications [1]. This was a significant step towards aligning Ukrainian tertiary education with European standards.

1.5 The Role of External Influences and Collaboration:

Over the years, several European nations and international organizations have extended support to Ukraine's educational reforms. Programs, scholarships, and exchange initiatives facilitated by institutions such as Erasmus+ [2], have bolstered the mobility of Ukrainian students and educators, enabling them to experience and assimilate European educational best practices.

2. The Implications of Integration and the Path Forward

2.1 Educational Advancements and Modernization:

One of the pivotal aspects of Ukraine's integration into the European educational space is the embracing of modern pedagogical methodologies. European institutions are known for their emphasis on critical thinking, research-driven approaches, and interdisciplinary studies [4]. As Ukrainian institutions adopt these practices, the nation stands to benefit from a more holistic, dynamic, and student-centric educational model [1].

2.2 Mobility, Recognition, and Opportunities:

Integration ensures that Ukrainian academic qualifications are recognized across Europe, thus opening doors for students and professionals alike. The ability to seamlessly transition between Ukrainian institutions and European counterparts fosters an environment of academic and professional mobility [1]. This mutual recognition facilitates Ukrainian graduates' access to European job markets and postgraduate opportunities.

2.3 Sociocultural Implications and Intercultural Dialogue:

Beyond academia, this integration fosters a platform for cultural exchange and mutual respect [2]. When students participate in exchange programs or joint research projects, they become ambassadors of their culture while absorbing the ethos of their host country [4]. This intercultural dialogue strengthens European unity while preserving individual national identities [2].

2.4 Challenges and Areas of Concern:

While the path of integration promises numerous benefits, it is not devoid of challenges. There are concerns regarding the potential erosion of unique Ukrainian educational traditions and the risk of creating a homogenized European curriculum [4]. Additionally, financial constraints and the need for infrastructural advancements pose hurdles in fully realizing the European standards [3].

2.5 The Role of Policy Frameworks and Stakeholder Collaboration:

The success of this integration largely hinges on the policies crafted and the stakeholders involved [1]. The involvement of educators, policymakers, students, and the broader community is paramount. European educational bodies, such as the European Higher Education Area (EHEA), provide platforms for dialogue, setting standards, and monitoring progress [2]. Collaborative efforts, both at the national and international levels, are pivotal in steering Ukraine towards a fruitful integration with the European educational milieu.

Conclusion:

The integration of Ukrainian education into the European space is not just a merger of academic protocols but a confluence of histories, cultures, and

aspirations. It represents Ukraine's drive to align its educational framework with global standards, ensuring its students and professionals benefit from enhanced opportunities and recognition. However, as with any significant shift, challenges persist – from safeguarding Ukrainian educational traditions to navigating the logistical and financial intricacies of such an endeavor.

Yet, the overarching narrative is one of progress and hope. The pursuit of this integration underscores Ukraine's commitment to fostering a knowledge-driven society, resonating with European values of academic freedom, mutual respect, and collaboration. As Ukrainian institutions continue to intertwine with their European counterparts, a promising horizon of intercultural dialogue and shared academic excellence emerges. This journey, while intricate, symbolizes Ukraine's broader ambitions in the European milieu, affirming its place in a united, diverse, and forward-thinking Europe.

References

1. The Bologna Process and the European Higher Education Area. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>
2. The Erasmus+ Programme Guide. The essential guide to understanding Erasmus+. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/erasmus-programme-guide>
3. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region (ETS No. 165). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=165>
4. European Education Area. URL: <https://education.ec.europa.eu/>

*Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by V. Haidar, Senior Teacher*

**С. Босняк,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНОЮ СВІТОВОГО ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Протягом останніх років вагомість впливу використання вільних економічних зон на покращення стану економіки країни та окремого регіону активно зростає, що пов'язано з поживленням зовнішньоекономічної діяльності та проведенням ліберальної політики

щодо неї. В умовах, яких знаходиться зараз Україна, це може стати одним з можливих способів вирішення проблеми відбудови зруйнованих територій. Крім того, для вільних економічних зон є також характерним приплив інвестицій від нерезидентів задля купівлі необхідного устаткування та інших виробничих ресурсів, а відтак призводить до підвищення попиту на національну валюту, що провокує її апреціацію та дає для України також певні вигоди [1].

Питаннями створення та впливу вільних економічних зон цікавляться досить багато вчених, через що є значна кількість робіт та досліджень з даної проблематики. Однак всі ці дослідження аналізують дану проблематику за мирних часів, саме тому є важливим встановити чи можуть бути вільні економічні зони інструментом для повоєнного відновлення України, що і є основною метою цієї роботи. Задля досягнення мети слід визначити всі переваги та недоліки створення вільних економічних зон на прикладі українського та міжнародного досвіду та встановити їх доцільність в сучасних умовах.

Під вільною економічною зоною зазвичай розуміють чітко визначену частину території певної країни, де є встановлений особливий правовий статус задля лібералізації податкової, митної та фінансової політики [1]. У закордонних джерелах визначення ВЕЗ є подібним та визнає вільну економічну зону як територію, де є створені спеціальні умови для компаній, які відрізняються від умов у інших частинах країни [2]. Вільні економічні зони вже протягом кількох століть використовуються задля вирішення соціально-економічних проблем певного регіону, адже допомагають державі вирішити основні проблеми: зниження рівня циклічного безробіття шляхом надання пільг підприємствам та відкриттям нових робочих місць, підвищення рівня міжнародної активності підприємств у даному регіоні, покращення умов для ведення малого та середнього підприємництва, а також дозволяє пришвидшити розвиток регіону за рахунок переливання внутрішнього капіталу та надходження іноземних інвестицій, які у свою чергу приносять у регіон розвиток технологій [3]. Крім того, це може покращити алокацію ресурсів та добробут населення, а також сприятиме розвитку людського ресурсу на покращить надходження високотехнологічної інформації до країни [1]. Це можна вважати основними аргументами введення вільних економічних зон в країні. Так, на прикладі Китаю чітко видно, як використання вільних економічних зон пришвидшує економічний розвиток країни, адже від 2019 року в Китаї існує 21 ВЕЗ, які були створенні у рамках реформ переходу китайського економічного устрою на відкритий та розвитку окремих найменш розвинутих регіонів. Такий досвід Китаю може бути корисний

Україні. Крім того, ВЕЗ були створення і на територіях країн Європи. Так, наприклад, Польщею було створено декілька економічних зон на її території задля спрощення переходу країни з командно-адміністративної до ринкової економіки та пришвидшення розвитку занедбаних регіонів [4]. З досвіду Польщі, як країни з подібним географічним розташуванням та подібною початковою економічною ситуацією після розпаду соціалістичного табору та СРСР, можна побачити, що створені вільні економічні зони призвели до збільшення темпів приросту робочих місць до близько 10% за рік, а обсяг інвестицій до таких регіонів збільшився практично у 2 рази, що було спричинено досить сприятливими економічними умовами для інвесторів, як, наприклад, відсутність обов'язку сплачувати податки на прибуток до моменту, поки показник ROI (Return on Investment) не буде на рівні 50% [5]. Наукові джерела також свідчать, що використання вільних економічних зон також мають позитивний та довготривалий вплив на національну економіку [6]. На території України також було створено декілька вільних економічних зон протягом незалежності, однак через політичну нестабільність країни та інші соціально-економічні проблеми не було можливим використати їх потенціал, адже досить часто пільги через короткий проміжок часу скасовувались, прослідковувалася відсутність співпраці між окремими органами державної влади, а також через те, що цілі інвесторів не співпадали з цілями, які переслідувала держава [1,3,5].

З іншої сторони ряд досліджень вказує на іншу проблематику застосування вільних економічних зон у країнах. Так, вченими було доведено, що здебільшого спостерігається тенденція гіршого розвитку окремих регіонів, де були запроваджені вільні економічні зони у порівнянні з цілою країною. Також, цими вченими було доведено, що лише близько 19% вільних економічних зон зростало швидше ніж країна в цілому [7]. Крім того, дослідження зарубіжних вчених вказує на те, що на ринку праці у вільних економічних зонах існують проблеми з недостатнім рівнем професійних знань, а також з поганими умовами праці, що у свою чергу здебільшого виникають через недостатній рівень регуляції цього ринку державою [8]. Однак, незважаючи на це присутня тенденція робочої сили мігрувати до вільних економічних зон, що було помічено у Філіппінах [9]. У свою чергу деякі вчені спростовують вплив вільних економічних зон та послаблення податкового навантаження на пришвидшення економічного росту, збільшення експорту та кількості робочих місць у таких регіонах [10,11]. Слід також зауважити, що існує тенденція до розвитку корупційної складової на територіях відносно малих вільних економічних зон [12].

Отже можна зробити висновок, що вільні економічні зони можуть дійсно сприяти розвитку певних територій та їх можна використовувати на території України за умови, що правила та законодавча база будуть прозорими, що було доведено під час досліджень індонезійської вільної економічної зони, що у свою чергу ставить Україні завдання вирішення певних соціально-політичних викликів [13].

Слід зауважити, що вільні економічні зони діляться на певні категорії відповідно до того, якому сектору надані пільги. Так, існують 6 основних видів вільних економічних зон, які включають зони безмитної торгівлі, тобто території на яких не стягується митні збори після ввезення до них експортно-імпортних товарів; промислові зони, які орієнтовані на виготовленні продукції задля її подальшого експорту; імпортні виробничі зони; технологічні парки і технополіси та зони, які поєднують ознаки двох і більше зон, що були зазначені [5].

Таким чином, для повосенного відновлення України можна використати світовий та національний досвід створення ВЕЗ, а саме створити такі зони на територіях сучасних Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської областях, а також на території АР Крим. Слід зазначити, що для кожного з цих регіонів слід використати лише певний вид ВЕЗ або ж їх комбінацію. Оскільки основними чинниками економічного розвитку є банківська справа, страхування та інвестування, слід на всіх вище перелічених територіях впровадити страхові та банківські безмитні зони, які допоможуть створити ліберальні умови страхування активів як національних, так і міжнародних інвесторів, а також створити сприятливі умови для швидкого та дешевого кредитування, що допоможе покращити ділову активність у регіонах. Крім того, це буде сприяти зниженню видатків на переміщення виробництва для іноземних інвесторів [14]. Зважаючи на те, що такі регіони як Миколаївська, Херсонська, Донецька та Запорізька області мають виходи до Чорного та Азовського морів, доцільно створити на цих територіях безмитні торгові зони, що допоможе ввозити та вивозити товари з цих територій та покращити зовнішньоекономічну активність не тільки країни, а і регіону. Крім того, великий економічний потенціал є в створенні на даних територіях експортних виробничих зон, які б сприяли розвитку туризму у регіоні та створення нових виробничих потужностей.

Також слід створити з цих зон технополіси, що можна зробити за допомогою суттєвого зниження податків на доходи фізичних осіб та податку на прибуток, що призведе до зменшення податкового навантаження на підприємства, які будуть інвестувати у пошкоджені регіони, а також надати пільгові умови з кредитування банківськими

установами даних економічних суб'єктів [1]. Для залучення висококваліфікованих кадрів у ці регіони з інших країн, треба створити спрощену процедуру отримання дозволу на проживання у цих регіонах, зокрема можна використати створення вільної економічної зони для переселенців, яка дозволяє встановити напрямок міграції [14]. Поряд з цим, слід вжити заходів для гарантування вкладів інвесторів не тільки до банківських установ, але також до кредитних спілок, інвестиційних фондів та інших фінансових інституцій, які можуть інвестувати в український ринок та вжити заходів щодо проведення у відповідність фінансової системи України з нормами, встановленими в Європейському Союзі та в MIFID II, що зробить український інвестиційний ринок більш зрозумілим для закордонних інвесторів. Також доцільно було перейняти досвід Польщі з нульовими податками до певного рівня показника ROI [5]. Але потрібно зазначити, що хоча вільні економічні зони можуть бути рішенням для пришвидшення темпів розвитку окремих регіонів, все ж таки це тимчасові заходи, які не можуть довго існувати без загального реформування.

Отже, можна дійти висновку, що Україна може використати міжнародний досвід створення вільних економічних зон задля відбудови пошкоджених після війни територій, а саме територій Луганської, Донецької, Харківської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей, однак слід зауважити, що для цього Україні треба передусім створити прозорі та послідовні умови функціонування таких вільних економічних зон та приділити увагу до створення певного типу ВЕЗ відповідно до географічного розташування та історичного минулого окремого регіону.

Список використаних джерел

1. Трігуб С.О. Особливості вільних економічних зон на стимулювання діяльності підприємств / С.О. Трігуб // Світове господарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2010/1/20.pdf> – вільний. Мова укр.

2. Кельський інститут світової економіки [Електронний ресурс] – код доступу: <https://www.ifw-kiel.de/institute/research-centers/business-cycles-and-growth/projects/world-free-zones-economic-outlook/?cookieLevel=not-set> – вільний. Мова англ.

3. Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Перспективи укладання і потенційні економічні ефекти регіональних торговельних угод в Південно-Східній Азії: аспекти незалежності в контексті нового регіоналізму./ Н. В. Резнікова, О. А. Іващенко // Інвестиції: практика та

досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2015/8.pdf – вільний. Мова укр.

4. Панченко В. Г., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Від вільних економічних зон до угод про вільну торгівлю: інтеграційний вимір міжнародної конкурентоспроможності економіки китайської народної республіки/ В. Г. Панченко Н. В. Резнікова, О. А. Іващенко // Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8526> – вільний. Мова укр.

5. Войцеховська Ю. В., Мавріна А. О., Войцеховська В. В. Спеціальні економічні зони: зарубіжний досвід та перспективи в Україні / Ю. В. Войцеховська, А. О. Мавріна, В. В. Войцеховська // [Електронний ресурс] – код доступу: visnyk2016-42-48.pdf (lpnu.ua) – вільний. Мова укр.

6. Hyun, Y. and Ravi, S. Place-Based Development: Evidence from Special Economic Zones in India. 2018, no. Dp-306.

7. Frick, S. and Rodríguez-Pose, A. Special economic zones and sourcing linkages with the local economy: reality or pipedream? European Journal of Development Research, 2022, no. 2, pp. 655-676.

8. Parwez, S. Modified labor welfare measures for special economic zone and implications. Indian Journal of Industrial Relations. Shri Ram Centre for Industrial Relations and Human Resources, 2015, no. 3, pp. 386-396.

9. Sanders, S.R. and Brown, D.L. The migratory response of labor to special economic zones in the Philippines, 1995-2005. Population Research and Policy Review, 2012, No. 1, pp. 141-164,

10. Farole, T. and Akinci, G. Special Economic Zones : Progress, Emerging Challenges, and Future Directions, World Bank, Washington, DC. 2011.

11. Klemm, A. and Van Parys, S. Empirical evidence on the effects of tax incentives, International Tax and Public Finance, 2012, no. 3, pp. 393-423.

12. Norgaard, J.R. and Cartwright, A.C. Are special economic zones products of corruption? Journal of Entrepreneurship and Public Policy, 2022 ,no. 2/3, pp. 192-209.

13. Ginting, B., Sembiring, R., Siregar, M. and Abduh, A. The Role of Law in Economic Development: To Develop a Special Economic Zone in Order to Build a National and Regional Economy. Emerald Publishing Limited, 2018, pp. 209-214.

14. Moberg, L. and Reil, S. Refugee special economic zones. Journal of Entrepreneurship and Public Policy, 2018, no. 3, pp. 290-303.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

ROLE OF INTERNATIONAL INTEREST RATES ON DISCOUNT RATES OF INVESTMENT TOOLS

Nowadays, it is common among economic entities to lend and borrow money using various investment tools; however, the thing that remains similar is an interest rate that illustrates the price of borrowed money, which can vary because of lots of factors that have an impact on it. Therefore, this thesis is aimed at defining the reasons why interest rates set by investors can be various, what techniques investors use to set up their discount rates, and what role international discount rates such EURIBOR or LIBID play on the interest rate of loan agreements between economic entities.

The international discount rate is known as the annual price of money that is borrowed from international financial institutions (Osho and Shaka, 2023). Examples of such discount rates could be LIBID or EURIBOR, which illustrate the cost of borrowed money on either global or regional financial markets. These interest rates are always associated with risk-adjusted ones, which are defined as interest rates from projects that do not have any risk (Drupp et al., 2018). International discount rates are taken as risk-free ones because they are always calculated from the interest rates of governmental banks and other huge players on the exact financial market that have enough power to be market-makers. Thus, investors use these rates to set up a minimal rate, at which they wish to borrow their financial resources, or these rates can also be used to estimate if investment can create additional value for investors or not.

However, the question of why common interest rates differ from risk-adjusted rates remains. Some literature proves that investors have a strong incentive to get more profit, and so they go to assets or projects that may have risks. The stem of these risks, both systematic and non-systematic, is always a lack of transparent information and uncertainty about the future security prices (Ghosh, 2017; DeAngelo and DeAngelo 2007). Thus, the main reason is the risk that is taken by investors when providing their resources to beneficiaries. There are lots of risks that investors can face, but significant ones are to what level the enterprise is levered, which sector and country a firm works, and many other factors. To what extent the firm is leveraged can be counted by lots of methods; one of them calculates beta leveraged on equity as an indicator of the firm's risk by the formula: $\beta_{lev} = \beta_{unlev} + (1-t) \times (\beta_{unlev} - \beta_D) \times ((1-q)/q)$, where β_{lev} is an indicator of risk of the firm being in debt; β_{unlev} is an indicator of risk

for entities that do not have any debt obligations; t means taxation rate; and q is a variable that relates to firm value ratio (Becker, 2020; Topyan, 2021). However, such a way of estimating risk does not have practical application in reality (Taggart 1991). Therefore, another formula was created by Damodaran (2006): $\beta_{lev} = \beta_{unlev} + (1 + (1 - t) \times ((1 - q) / q))$. An investor who has beta leverage calculated can state if the risk is higher or lower than the average one on the market. Thus, should beta be higher than 1, then risk is also higher than market one. Another method to estimate beta could be the covariance of a measure of a firm's value fluctuation counted by the summation of shares on the market compared with a measure of market fluctuation presented by a share index that is divided by the dispersion of the market. These formulas become really common for counting the interest rate for return on invested resources that is usually calculated by the Sharpe-Lintner-Mossin pricing model, which states that the required level of return on investment should be higher than the sum of the risk-free rate and leveraged beta multiplied by an indicator of risk for locating in an exact country (Fama and French, 2007; Hazny et al., 2020). So, this can be counted by the following formula: $Re = Rf + \beta_{lev} \times (Rm - Rf)$, where Re is the required level of return on investment, Rf means risk-adjusted rate, and $(Rm - Rf)$ is a risk connected with localization.

As it was stated, mentioned methods are difficult to implement in the reality, so it may be better to use the modular model created by the Ministry of Industry and Trade of the Czech Republic. Not only does this model work with debt and the location of the enterprise, but also with other factors, namely, the firm's size, entrepreneurial and financial stability. However, this method also requires the calculation of weighted average capital costs (WACC), which consists of four variables. The formula for estimating WACC for this method is: $WACC = Rf + Rla + Res + Rfs$, where Rf is the risk-free rate, Rla is the rate that appears because of the firm's size, Res is entrepreneurial stability rate, and Rfs is the financial stability rate (Ministry of Industry and Trade of the Czech Republic, n.d.). According to methodology provided by the Ministry of Industry and Trade of the Czech Republic (n.d.), Rla can be equal to zero, if the sum of capital that a firm has is more than 3 milliards, but if the firm's capital is lower than 100 milliones Rla is equal to 5%. Otherwise, when the sum of capital is between these two numbers, Rla should be calculated as $Rla = (3 - C)^2 / 168,2$, where C is the total firm's capital. The value of Res must have been estimated in the same way using the indicator ROA. When ROA is lower than 0 Rps should be 10%, but if it is higher than $Rd * C / A$, where Rd means debt interest rate, C means capital and A means assets, it will be equal to Res , which is the minimum in this sector. If ROA is between these values, Res should be counted as $Res = ((Rd * C - EBIT) / (10 * Rd^2 * C^2))^2$. Furthermore, Rfs is estimated using short-term liquidity ($L1$). Thus, should $L1$ be lower than 1, Rfs

must be 10%, however, if it is higher than 2,5, Rfs is equal to 0, Otherwise, it must be counted using formula: $Rfs = ((2,5 - L1) / 1,5)^2 \times 0,1$. Then, after having WACC counted Re can be calculated as $Re = (WACC \times (OC + LTD) / A - NP / GP \times Rf \times LTD / A) / (OC / A)$, where OC means own capital, LTD means long-term debt, NP means net profit, GP means gross profit and A means total assets. Evidently, this method is rather complicated; however, it takes into account lots of factors that may have some risks for investors. On the other side, this method has maladies, namely that it uses only historical financial information and penalizes both huge and small firms.

As it is clearly seen, international discount rates can be a great starting point for various pricing models, using which investors evaluate taken risks and other factors as risk-adjusted rates, as there is a guarantee that financial resources that are borrowed will be returned at the end of the loan agreement with profit. However, as players on the financial markets are not used to investing with low profitability, they may take some risk in order to increase their profit. This risk manifests itself in higher interest rates on the loan contract, which are estimated using various methods such as the capital asset pricing model or modular model. Nevertheless, risk-free rates are used as the main framework for it.

References

1. Becker, D. M. (2020). The translation between the required return on unlevered and levered equity for explicit cash flows and fixed debt financing. *Managerial Finance*, 47(4), 466–486. <https://doi.org/10.1108/mf-02-2020-0069>
2. Damodaran, A. (2006). *Damodaran on valuation: Security Analysis for investment and Corporate Finance*. John Wiley & Sons, Inc.
3. DeAngelo, H., DeAngelo, L., & Whited, T. M. (2011). Capital Structure Dynamics and Transitory Debt. *Journal of Financial Economics*, 99(2), 235–261. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2010.09.005>
4. Drupp, M. A., Freeman, M. C., Groom, B., & Nesje, F. (2018). Discounting disentangled. *American Economic Journal: Economic Policy*, 10(4), 109–134. <https://doi.org/10.1257/pol.20160240>
5. Fama, E. F., & French, K. R. (2007). The anatomy of value and Growth Stock Returns. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.806664>
6. Ghosh, A. (2017). How do derivative securities affect bank risk and profitability? *The Journal of Risk Finance*, 18(2), 186–213. <https://doi.org/10.1108/jrf-09-2016-0116>
7. Hazny, M. H., Mohamad Hasim, H., & Yusof, A. Y. (2020). Mathematical modelling of a shariah-compliant capital asset pricing model.

Journal of Islamic Accounting and Business Research, 11(1), 90–109.
<https://doi.org/10.1108/jiabr-07-2016-0083>

8. Methodology of counting WACC. Ministry of Industry and Trade of Czech Republic. (n.d.). <https://mpo.cz/cz/rozcestnik/analyticke-materialy-a-statistiky/analyticke-materialy/>

9. Osho, A. E., & Abdulrahman Shaka 7-17. (2023). Transactions transfer pricing policies and performance of corporate organizations' in nigeria. The Journal of Accounting and Management, 13(1) Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/transactions-transfer-pricing-policies/docview/2841493451/se-2>

10. Taggart, R. A. (1991). Consistent valuation and cost of capital expressions with corporate and personal taxes. Financial Management, 20(3), 8. <https://doi.org/10.2307/3665747>

11. Topyan, K. (2021). Levered-beta and cost of capital sensitivities: An experimental investigation in capital structure. Journal of Risk and Financial Management, 14(4), 152. doi:<https://doi.org/10.3390/jrfm14040152>

*Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by M. Bilokopytova, Lecturer*

E. Brągiel,
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie
M. Socha, N. Uliasz,
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie
Studenckie Koło Naukowe Ekonomistów

OPAKOWANIE JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI O PRODUKCIE - OPAKOWANIA INTELIGENTNE

Dynamiczny wzrost znaczenia opakowań w ilości i udziale w rynku, jak i roli i funkcji jakie spełniają przyczynia się do ciągłego ulepszania metod ich produkcji i sposobów wytwarzania. Jak podaje Barska i Wyrwa (2016) przemysł spożywczy, ze względu na swoją ekspansywność w zakresie tworzenia różnych produktów, wykreował w ostatnich latach zupełnie nowe potrzeby dotyczące rynku opakowań. Współcześnie na rynku dominują opakowania tradycyjne, jednak coraz częściej stosowane są także nowe materiały opakowaniowe, nowe konstrukcje opakowań i technologie pakowania (Sykut i in. 2013). Nowoczesne opakowanie niejednokrotnie wydłuża okres przydatności produktu do spożycia, a lepsze techniki składowania i łańcuchy chłodnicze umożliwiają dłuższy ich transport (Dybowski i Nosecka, 2015). Opakowanie inteligentne ze względu na swoje

cechy funkcjonalne jest także jednym z kryteriów wyboru produktu spożywczego przez konsumentów (Barska, 2013).

Opakowania inteligentne (intelligent packaging), nazywane też sprytnymi, to najnowsza generacja opakowań. Zgodnie z definicją w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 450/2009 „inteligentne materiały i wyroby oznaczają materiały i wyroby, które monitorują stan opakowanej żywności lub jej otoczenia”. Z definicji wynika, że zadaniem opakowań inteligentnych jest zapewnienie użytkownikowi uzyskania informacji o warunkach, w jakich jest przechowywana żywność. Dotyczy to również integralności opakowania. Opakowanie inteligentne rozszerza funkcję komunikacyjną tradycyjnych opakowań żywności, przekazując konsumentowi dodatkowe informacje o zmianach wykrytych w opakowaniu lub jego środowisku (Cierpiszewski 2015). Opakowanie inteligentne monitoruje właściwości atmosfery wewnątrz i na zewnątrz opakowania i dostarcza konsumentom informacji na temat jakości, bezpieczeństwa i przydatności do spożycia zapakowanego produktu, a także jego lokalizacji w trakcie transportu, magazynowaniu i sprzedaży (Kozak, Cierpiszewski 2010). Opakowania inteligentne wyposażone są interaktywne wskaźniki i mikroczujniki, które reagują na zmianę temperatury wokół opakowania, zachodzące chemiczne procesy w produkcie czy fizyczne uszkodzenie opakowania lub jego nieszczelność (Fajczak-Kowalska i in. 2016). Generalnie wewnętrzne lub zewnętrzne wskaźniki umieszczone w opakowaniu inteligentnym dostarczają wiadomości o całej historii opakowania i zachodzących w nich zmianach.

Opakowania inteligentne dzieli się zwykle w zależności od roli, jaką mają spełniać, na trzy grupy: – monitorujące zmiany jakości opakowanego produktu, – poprawiające wygodę użytkowania produktu z opakowaniem, – chroniące przed zniszczeniem, zagubieniem, kradzieżą itp. (Mills 2005).

Na rynku dostępnych jest wiele rodzajów opakowań inteligentnych. Zasada ich działania oparta jest na interaktywnych wskaźnikach. Najczęściej są to wskaźniki barwne, pozwalające dokonać oceny zapakowanego produktu. Zmiana barwy w sposób ciągły dokonuje się w przypadku zmiany ilości ciepła, jaką otrzymuje produkt podczas transportu i magazynowania, natomiast zmiana barwy w sposób skokowy występuje w przypadku detekcji powstających nieszczelności opakowania. Użycie odpowiedniego wskaźnika związane jest ze specyfiką danego produktu i czynnikiem, który ma być kontrolowany (Dobrucka 2014).

Opakowania inteligentne posiadają różne interaktywne wskaźniki tj. wskaźniki czasu i temperatury, wskaźniki świeżości, wilgotności, wstrząsu, etykiety RFID, kody kreskowe (Baran i Bińkowski 2014, Korzeniowski i in. 2011). Z punktu widzenia logistyki służą one do monitoringu oraz

optymalizacji dystrybucji i magazynowania, czy też zarządzania zapasami (Simpson i in., 2012).

Podsumowanie

Rozwój i stosowanie opakowań inteligentnych będą w dużej mierze zależały od postrzegania korzyści płynących z ich wykorzystania. W chwili obecnej koszty związane z wprowadzeniem elementu inteligentnego do opakowania są wysokie, ale wraz z rozwojem badań oraz rozpowszechnianiem się tych rozwiązań zapewne nastąpi obniżka kosztów. Dodatkową korzyścią może być wydłużenie okresu przechowywania żywności, lepsza kontrola warunków jej przechowywania, a także lepsze postrzeganie danej marki przez konsumentów (Cierpiszewski 2015). Jak podaje Domagała i in. (2021) według badań ekspertów i naukowców opakowania aktywne i inteligentne stanowią przyszłość opakownictwa produktów spożywczych.

Literatura

1. Baran, J., Bińkowski, F. 2014. Znaczenie opakowań aktywnych i inteligentnych w zapewnieniu bezpieczeństwa żywności. *Logistyka*, nr. 6, ss. 13113-13118.
2. Barska A. Wyrwa J. 2016. Konsument wobec opakowań aktywnych i inteligentnych na rynku produktów spożywczych. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, Uniwersytet Zielonogórski, 4(349), s.138-161.
3. Barska, A. 2013. Kryteria wyboru produktów żywnościowych przez młodych konsumentów z Polski, Czech i Słowacji. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 4(337), s. 113-121.
4. Cierpiszewski R. 2015. Opakowania inteligentne. *Acta Poligraphica*, Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego, Vol.6, s. 9-18.
5. Dobrucka R. 2014. Rozporządzenia unijne dla opakowań aktywnych i inteligentnych. *Opakowanie*, nr 2, 50-53.
6. Domagała J., Gołdyn N., Borkowski M. 2021. Postawy konsumentów wobec opakowań aktywnych i inteligentnych w przemyśle spożywczym. *Economics and Organization of Logistics*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, 6 (2), s. 5–18.
7. Dybowski, G., Nosecka, B. 2015. Globalne megatrendy a wzrost gospodarczy i rozwój oparty na wiedzy – sektor żywnościowy. Warszawa: IERiGŻ – PIB.
8. Fajczak-Kowalska A., Rudowska P., Ziemiński P. 2016. Opakowania aktywne i inteligentne w łańcuchu żywnościowym. [w:] Walaszczyk A,

Jałmużna I., Lewandowski J. Zarządzanie i bezpieczeństwo w łańcuchu żywnościowym. Monografie Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 33-49.

9. Korzeniowski A., Ankiel-Homa M., Czaja-Jagielska N., 2011. Innowacje w opakownictwie, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.

10. Kozak, Cierpiszewski 2010. Opakowania inteligentne. Przemysł Spożywczy, T. 64, nr 03, s.36-38.

11. Mills, A., 2005, Oxygen indicators and intelligent inks for packaging food, Chem. Soc. Rev., 34, 1003–1011.

12. Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 450/2009 z dnia 29 maja 2009 r.

13. Simpson, R., Almonacid, S., Nuñez, H., Pinto, M., Abakarov, A., Teixeira, A. (2012). Time temperature indicator to monitor cold chain distribution of fresh salmon (*Salmo salar*). Journal of Food Process Engineering, 35(5), s. 742-750.

14. Sykut, B., Kowalik, K., Drożdżel, P. 2013. Współczesne opakowania dla przemysłu żywnościowego. Nauki Inżynierskie i Technologie, nr 3(10), s. 114-121.

A. Buryak

Alfred Nobel University, Dnipro

TRANSFORMATION OF AN AGRARIAN ECONOMY INTO AN INDUSTRIAL ONE: THE ROLE AND INFLUENCE OF THE OIL AND GAS INDUSTRY ON THE EXAMPLE OF SAUDI ARABIA

Back in 1945, the wheel was rarely used in Saudi Arabia. The main means of transport were camels, and the main activity was cattle breeding and agriculture. But in less than 100 years, the country has become a leader in the field of oil and gas, occupying a leading position in this sector.

The agriculture industry in Saudi Arabia was previously recognized for its reliance on irrigation from the country's numerous oases. But as time went on, the nation underwent a tremendous shift into an industrial-based economy, principally propelled by its oil and gas sector. The emergence of Saudi Arabia as an industrial powerhouse has had a favorable impact on its economic growth and made a considerable contribution to job creation and general development. The year 1938 can be considered the beginning of the transformation of Saudi Arabian society. It was this year that oil was discovered in the territory, but the Second World War prevented plans for the rapid development of this industry, so in 1945, the oil refining plant located in Ras Tanur was renewed and started its work (*Economy of Saudi Arabia, 2023*).

In order to realize the economic potential, at the end of 1959, an economic development plan was introduced, which began to work only in 1970. According to this plan, the main development trend was in the oil sector, in the early 1950s there were about 5 oil and gas deposits, by the mid-1980s their number had increased to 30, and by 2013 it had reached its peak and 100 deposits had been discovered (*Knauerhase, 1977*)

This contributed to the increase in oil production, which in turn increased the net income of the country, which affects the main economic indicators. Thus, at the time of 1938, 0.5 million barrels of oil were extracted and 0.2 million dollars were earned. In 1955, 356 million barrels of oil were produced and 340 million dollars were earned, the trend remained unchanged and by 1975, 2,582 million barrels of oil were produced and 25,675 million dollars were earned. In 2012, 361 billion dollars were earned. And by 2022, this amount was 326 billion (*Tradingeconomics, 2023*).

Due to this, economic and social indicators grew in the country. The GDP of the country began to gain tremendous momentum, thus in 1968 the GDP was 4.1 billion dollars, in 1975 - 46 billion dollars, in 1981 - 180 billion dollars, in 1990 - 117 billion, in 2008 - 506 billion, in 2018 - 846 billion dollars and in 2022 reached its maximum indicators, namely - 1.11 trillion dollars (*World Bank Open Data, 2023*).

Fig.1. GDP current growth, current US\$ - Saudi Arabia

Source: compiled by author using data from World Bank Open Data, 2023

Relative to the rapid economic growth in the second half of the 20th century, the agricultural industry gradually decreased in total volumes from the country's GDP. It should be noted that the territories of the Middle East, especially such a country as Saudi Arabia, did not have significant changes in

agriculture since the ancient world, the country continued the irrigation system and the cultivation of several agricultural crops (*Задоя et al., 2011*). Thus, in 1981, agriculture accounted for 6.5% of the total GDP, and at the time of 2022, this percentage is equal to 2.3. It is also important to note that the breeding of animals has not increased, and remains at approximately the same values. The nation's harsh climate and its scarcity of water resources are two of the biggest problems facing the agriculture industry. Saudi Arabia hence significantly depends on imported food items to supply its home market. Saudi Arabia imported more than USD 6.5 billion worth of milk and cereals overall in 2020. The government has also given priority to investment in other industries like oil and gas, which account for almost all of the nation's income. Due to this, investments in the agriculture industry have decreased, and the country now imports more food than it produces.

Also, the general increase in the population, people's confidence in a better future, as well as general laws on the protection of the indigenous population made it possible to increase the population. In addition, the favorable political course of the country attracted the attention of many foreign workers who immigrated to Saudi Arabia. Thus, in 1960, the population was 4.3 million inhabitants, in 1975 - 7.8 million, in 1990 - 16 million, in 2006 - 25.3 million, and in 2022, the population is 36.4 million inhabitants (*World Bank Open Data, 2023*).

However, with the new oil sector came the problems of people's ignorance, almost half of the population was not ready to work at high-tech enterprises. Thus, in the early 1970s, 300,000 foreign specialists were recruited, and in the mid-1980s another 500,000 foreign specialists were recruited. It should be noted that the government in the mid-1960s expected 1.2 million jobs in the oil and gas sector for the period 1970-1980, and 3 million jobs in this field for the period 1980-1990. That is, at the end of the 80s, there was 1 foreign specialist for every 3 local workers. The trend of attracting international specialists to their country continues to this day, which leads to unemployment among the indigenous population. The number of unemployment has increased in the country, so in 2017 5.9% of the total labor force was unemployed, and by 2020 this indicator was already 7.5% (*World Bank Open Data, 2023*).

Thus, in the late 50s of the 20th century, the country began to invest money in the education sector. Thus, in 1960, there were 143,000 students, and by the end of 1974, 850,000. Currently, 85% of the population has an education, and 75% has a higher education. Saudi Arabia's second largest government expenditure goes to education. Saudi Arabia spends 8.8% of its gross domestic product on education, compared to the global average of 4.6%, almost double the global average on education.

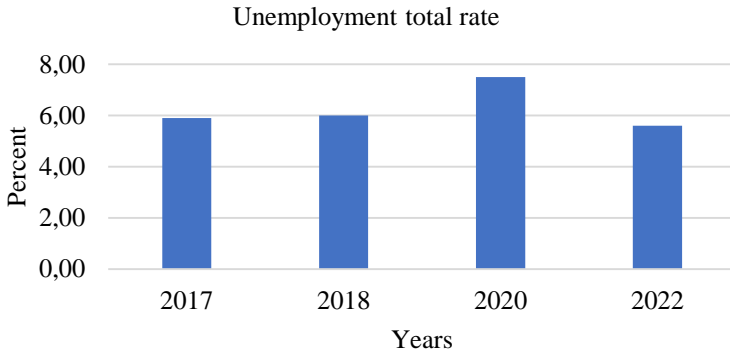

Fig.2. Unemployment, total % of total labor force - Saudi Arabia

Source: compiled by author using data from World Bank Open Data, 2023

Also, the country faced economic problems related to the decrease in oil prices, so Saudi Arabia created the Saudi Basic Industries Corporation (Sabic). Since 1976, when the government founded the Saudi Basic Industries Corporation (Sabic) in an effort to diversify the economy, the industrial sector has experienced rapid growth. Its initial objective was to increase the manufacturing potential of industries connected to the petroleum industry. Since then, rolled steel, petrochemicals, fertilizers, pipes, copper wire and cable, truck assembly, refrigeration, plastics, aluminum products, metal products, and cement have all been manufactured, many of which were connected to Sabic. Manufacturing furniture, publishing, and baking have all been small businesses.

Although at the moment the country has the opportunity to live on oil, they are far-sightedly trying to develop other sectors as well. The Saudi Arabian General Investment Authority reports that the government of Saudi Arabia wants to invest \$1.3 trillion by 2030 to diversify the economy and create jobs. This investment is a part of the nation's ambitious Vision 2030 plan, that seeks to increase economic diversification and lessen reliance on the oil and gas sector. The non-oil sector has grown favorably as a result of government efforts. Saudi Arabia's non-oil sector saw growth of 2.9% in 2020, which was higher than the 1.5% increase seen in 2019. Also, the unemployment rate fell from 7.5% in 2020 to 5.6% in 2022. It's crucial to keep in mind, though, that Saudi Arabia yet heavily depends on oil exports. In actuality, 73% of all exports from the nation were made up of oil. This shows that despite improvements in the economy's diversification, the nation continues to rely heavily on oil as a source of income (*World Economic Forum, 2022*).

In conclusion, the oil and gas industry's role and influence have contributed to the Saudi Arabian economy's diversification from an agriculturally based economy to an industrial powerhouse. The sector has contributed significantly to economic expansion, job growth, and funding for infrastructure improvement. Saudi Arabia's economy is still heavily dependent on oil exports in spite of efforts to diversify it, but the country's investments in new industries point to a future in which the oil sector will be less important in fostering economic growth.

Bibliography

1. Knauerhase, R. (1977) The Economic Development of Saudi Arabia: An Overview. Available at: https://www.jstor.org/stable/45314311?read-now=1&seq=2#page_scan_tab_contents (Accessed: 1977).

2. Economy of Saudi Arabia (no date) Encyclopædia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/Economy> (Accessed: 22 October 2023).

3. GDP (current US\$) - Saudi Arabia (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=SA> (Accessed: 22 October 2023).

4. Saudi Arabia exports of mineral fuels, oils, distillation PRODUCTS2023 data 2024 forecast 1991-2021 historical (no date) Saudi Arabia Exports of mineral fuels, oils, distillation products - 2023 Data 2024 Forecast 1991-2021 Historical. Available at: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/exports/mineral-fuels-oils-distillation-products> (Accessed: 22 October 2023).

5. Population, total - Saudi Arabia (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=SA> (Accessed: 22 October 2023).

6. Saudi Arabian General Investment Authority (SAGIA) (no date) World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/organizations/saudi-arabian-general-investment-authority-sagia> (Accessed: 22 October 2023).

7. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Saudi Arabia (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=SA> (Accessed: 22 October 2023).

8. Історія економіки та економічної думки (2011). Дніпро, Дніпропетровська область: Університет імені Альфреда Нобеля.

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Зовнішньоекономічна діяльність відіграє важливу роль у розвитку економіки будь-якої країни, в тому числі й України. Ефективне управління зовнішньоекономічною діяльністю має вирішальне значення для розвитку міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій та розширення ринкових можливостей. У цьому есе ми розглянемо організацію управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні, виділивши її ключові аспекти, виклики та перспективи на майбутнє.

Організація управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні регулюється насамперед Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [1]. Цей закон визначає правові засади здійснення міжнародної торгівлі, встановлює правила та процедури імпорту, експорту та іноземних інвестицій. Він надає керівні принципи для юридичних та фізичних осіб, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, забезпечуючи дотримання законів міжнародної торгівлі. Крім того, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України відповідає за нагляд і координацію зовнішньоекономічної діяльності в країні. Міністерство діє як центральний орган влади, що працює над підвищенням ефективності та результативності зовнішньоторговельних операцій. Воно співпрацює з різними установами, такими як митні органи та організації з просування торгівлі, з метою сприяння безперешкодному та прозорому здійсненню зовнішньоекономічної діяльності.

Однією з ключових цілей управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні є сприяння експорту та залучення іноземних інвестицій. Для досягнення цієї мети український уряд впроваджує різноманітні заходи та програми. Офіс з просування експорту України відіграє важливу роль у підтримці та допомозі українським компаніям у розширенні їхніх експортних ринків. Він надає цінні ресурси, включаючи маркетингові дослідження, торговельну інформацію та фінансову допомогу, щоб допомогти бізнесу визначити та скористатися можливостями міжнародної торгівлі, а також організовує торгові місії та бере участь у міжнародних торгових виставках для просування українських товарів та послуг. Крім того, Український офіс із залучення та підтримки інвестицій невідомо працює над залученням іноземних

інвестицій, надаючи інформацію, консультації та стимули потенційним інвесторам, активно просуває Україну як привабливу інвестиційну країну, підкреслюючи її стратегічне розташування, кваліфіковану робочу силу та конкурентне бізнес-середовище. Офіс співпрацює з міжнародними фінансовими установами, іноземними посольствами та бізнес-асоціаціями з метою залучення інвестицій у ключові сектори економіки, такі як інфраструктура, енергетика, сільське господарство та ІТ.

Україна бере активну участь у регіональних та міжнародних торговельних угодах, які сприяють розвитку її зовнішньоекономічної діяльності. Країна є членом Світової організації торгівлі (СОТ) [2], що гарантує відповідність торговельної політики та практики України міжнародним стандартам. СОТ забезпечує платформу для переговорів, врегулювання суперечок та встановлення правил торгівлі, підвищуючи довіру до України та її передбачуваність у світовій торговельній системі. Крім того, Україна підписала угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом (ЄС) та іншими країнами, включаючи Канаду, Туреччину та Ізраїль. Ці угоди надають українському бізнесу преференційний доступ до зовнішніх ринків, усуваючи або зменшуючи торговельні бар'єри, такі як тарифи та квоти. Крім того, участь України в цих торговельних угодах посилює її інтеграцію у світову економіку, відкриваючи нові шляхи для торгівлі та інвестицій. Це зміцнює економічні зв'язки з країнами-партнерами, сприяє співробітництву в таких сферах, як передача технологій та захист прав інтелектуальної власності, а також створює сприятливе середовище для транскордонних інвестицій.

Незважаючи на зусилля, докладені до організації управління зовнішньоекономічною діяльністю, Україна стикається з низкою викликів. Корупція залишається значною перешкодою, що впливає на прозорість та справедливість ділових операцій. Бюрократичні процедури можуть забирати багато часу та бути обтяжливими, перешкоджаючи безперервному функціонуванню зовнішньоторговельних операцій. Недостатня інфраструктура, особливо у сфері транспорту та логістики, створює труднощі для своєчасного та економічно ефективного переміщення товарів. Геополітична напруженість та торговельні бар'єри з сусідніми країнами також створюють виклики для інтеграції України у світові ринки. Втім, український уряд повністю усвідомлює ці виклики і прагне їх подолати.

Разом з тим, існують і багатообіцяючі перспективи на майбутнє. Український уряд активно працює над впровадженням реформ, спрямованих на покращення бізнес-середовища та залучення іноземних інвестицій. Докладаються зусилля для спрощення процедур, підвищення

прозорості та боротьби з корупцією шляхом посилення правозастосування та антикорупційних заходів. Крім того, поточні проекти з розвитку інфраструктури спрямовані на покращення логістики та транспортних систем, що робить Україну більш привабливою для зовнішньої торгівлі. Інвестиції в модернізацію портів, автомобільних доріг та залізниць покращать сполучення та сприятимуть переміщенню товарів всередині країни та через кордони. Уряд також зосереджується на розвитку людського капіталу, зокрема у сфері освіти та професійної підготовки, щоб забезпечити кваліфіковану робочу силу, яка відповідає вимогам світового ринку.

Крім того, стратегічне розташування України між Європою та Азією відкриває значні можливості для торгівлі та інвестицій. Великі сільськогосподарські ресурси, кваліфікована робоча сила та зростаючий ІТ-сектор роблять країну привабливою для іноземного бізнесу. Використовуючи свої сильні сторони та долаючи виклики, Україна може позиціонувати себе як регіональний торговельний хаб і залучити більше іноземних інвестицій. Участь у стратегічному партнерстві та співпраці з іншими країнами, зокрема, з країнами Європи та Азії, також сприятиме економічному зростанню та інтеграції України у світову економіку. Цього можна досягти шляхом створення спільних підприємств, передачі технологій та обміну знаннями, що підвищить конкурентоспроможність України на світовому ринку.

Отже, організація управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні є складним завданням, яке потребує спеціалізованих законодавчих актів та ефективної роботи відповідних інституцій. Незважаючи на існуючі виклики, Україна має перспективи для розвитку у сфері зовнішньоекономічних відносин. Реформуючи бізнес-середовище, борючись з корупцією та розвиваючи інфраструктуру, Україна може залучити більше іноземних інвестицій та розширити міжнародні ринки збуту для своїх підприємств. Завдяки своєму стратегічному розташуванню, багатим сільськогосподарським ресурсам, кваліфікованій робочій силі та зростаючому ІТ-сектору, Україна має потенціал стати привабливою країною для іноземного бізнесу. Максимально використовуючи свої переваги та вирішуючи виклики, Україна може позиціонувати себе як регіональний торговельний хаб і залучити більше іноземних інвестицій. Розвиток стратегічного партнерства та співробітництва з іншими країнами також сприятиме економічному зростанню та інтеграції України у світову економіку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> – вільний. Мова укр.
2. Міністерство закордонних справ України. СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot> - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А.С.Вітер
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

БІДНІСТЬ: ФЕНОМЕН, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ

Бідність – це складна та багатогранна проблема, що впливає на життя мільйонів людей по всьому світу. Проблема, котра існує протягом всієї історії існування людства. Вона означає нестачу ресурсів для забезпечення нормальних життєвих умов та задоволення базових потреб. Методи дослідження бідності та стратегії подолання цієї проблеми залишаються актуальними в багатьох країнах світу.

Ці методи включають в себе різні підходи: економічні, соціальні, та культурні. Найбільш широко використовується метод визначення бідності за ступенем доходу. Відповідно до нього люди, які мають дохід нижче встановленого порогу, вважаються бідними. Цей підхід використовується для оцінки бідності на національному та міжнародному рівнях.

Іншим підходом є визначення бідності за допомогою індексу людського розвитку (ІЛР), який включає в себе очікувану тривалість життя, рівень освіти та рівень доходу. Цей метод дозволяє більш комплексно оцінити бідність та вирішити різноманітні аспекти життя людей.

Соціальний підхід полягає в визначенні причин бідності та виявленні соціальних груп, які мають високий ризик потрапити в стан бідності. Також враховуються соціальні аспекти нерівності, які можуть вплинути на можливість людей виходити зі стану бідності.

Культурний підхід до дослідження бідності включає в себе вивчення культури, норм та цінностей, що можуть впливати на сприйняття бідності людей. Цей підхід дозволяє краще зрозуміти динаміку та стереотипи, що пов'язані з бідністю.

Варто розглянути стратегії боротьби з бідністю, котрі можна вивести з розглянутих підходів.

Найбільш перспективною стратегією подолання бідності є забезпечення доступу до освіти та навичок, котрі потім дозволять людям займатися висококваліфікованою працею за високу плату. Крім того, необхідно забезпечити доступ до більш широкого кола послуг та ресурсів, таких як медична допомога, соціальна підтримка та доступ до житла.

Іншою стратегією подолання бідності є забезпечення соціальної справедливості та зменшення соціальних нерівностей, котра може призвести до бідності. Це може бути досягнуто через ефективні нормативні акти у сфері зайнятості, оподаткування та розподілу доходів, а також забезпечення доступу до послуг та ресурсів для всіх соціальних груп.

Ще однією стратегією є розвиток економіки та збільшення кількості робочих місць.[4] Це можливо лише за умови інвестування в розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу, та інноваційних технологій.

Не дивлячись на таку кількість та різноманіття стратегій подолання бідності, проблема все одно є актуальною в багатьох країнах світу. Це вимагає більше уваги від урядів, міжнародних організацій та громадського сектору. Варто зауважити, що свій внесок в подолання бідності може вкласти кожен свідомий громадянин.

У багатьох країнах бідність пов'язана з відсутністю доступу до базових потреб таких як їжа, вода та житло. Цю тезу підтверджує велика кількість безхатченків у США – 577 тис людей, число, яке виросло на 11% та ще буде рости [1], а також мала кількість питної води в Африці (Бенін, Буркіна-Фасо, Камерун, Чад, Кот-д'Івуар, Малі, Нігер, Нігерія та Сомалі)[3]. Для рішення цієї проблеми необхідно розробка соціальних програм та створенні інфраструктури. Треба сказати, що далеко в цьому пішли Китай, Японія, Ботсвана. Крім того, потрібно проводити заходи, спрямованні на підтримку прав жінок та дітей, які часто зазнають обмежень та стають жертвами насильства, чи протиправної експлуатації праці, що є актуальним в країнах Африки.

Важливо забезпечити людям можливість отримувати освіту та навички, що допоможуть знайти високооплачувану роботу, та підвищити свій соціальний статус. Уряди та інші політичні і соціальні інститути повинні забезпечувати якісну освіту, та можливості професійного, кар'єрного розвитку, перепідготовку.

У 2021 році близько 9,2% населення світу (близько 734 мільйонів осіб) живуть за межею крайньої бідності з доходом менше 1,90 доларів США на день [2].

Бідність також є проблемою і в розвинених країнах, але в більш складних формах. Бідність серед працюючих, безробіття, погана якість їжі та житла, низькі заробітні плати, високий рівень соціальної нерівності. У таких країнах бідність часто може бути пов'язаною з нерівномірним розподілом доходів, нерівністю, неефективними реформами в сфері оподаткування.

Щоб подолати бідність потрібно впроваджувати комплекс заходів, які включають в себе соціальні програми по підвищенню рівня зайнятості та заробітних плат, розвитку економіки та інфраструктури, доступність освіти, та зниження рівня нерівності.

Бізнес також може виконувати роль помічника в боротьбі з бідністю, створюючи робочі місця з гідною заробітною платою. Також, підприємці можуть брати участь в соціальних програмах та благодійних акціях, спрямованих на захист інтересів незахищених верств населення.

Громадські організації можуть допомогти у боротьбі з бідністю, надаючи представникам малозабезпеченого населення доступ до робочих місць та навчання, якісної медицини, а також створюючи програми для їх підтримки.

Україна проробила величезну роботу по боротьбі з бідністю. Так, були прийняті програми, направлені на збільшення робочих місць та зарплати, покращення житлових умов, зниження рівня нерівності доходів, підтримку малого та середнього бізнесу. Проте, можна прогнозувати зростання бідності через наслідки повномасштабної війни України з росією.

Сьогодні впровадження соціальних програм та благодійних акцій допоможе вирішити проблему незахищеності та забезпечити гідний рівень життя для незахищених верств населення.

Список використаних джерел

1. The Wall Street Journal (№8 2021). URL: <https://www.wsj.com/articles/the-wall-street-journal-sept-12-2001-11631142280>

2. Люди, проживаючі за межами бідності. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B0_%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 (дата звернення 20.10.2023).

3. Дефіцит питної води в Африці. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%84%D1%96%D1%8>

6%D0%B8%D1%82_%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2

4. Куліков Г. Т. Активізація процесу створення нових робочих місць у сучасних умовах. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2013. № 1. С. 25-31. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=stvtp_2013_1_5

Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент

M. Holovchuk, A. Mahdich
Alfred Nobel University, Dnipro

CONSEQUENCES OF THE WAR IN UKRAINE FOR THE WHOLE WORLD

One year after Russia's comprehensive invasion of Ukraine, the economic repercussions of the conflict continue to echo globally. Although it is not the primary factor responsible for the lower-than-expected economic growth in 2022 and the reduced economic projections for 2023, the war has cast a detrimental shadow over the worldwide economic landscape. It has exacerbated inflationary pressures on a global scale and hindered the post-pandemic recovery. The war in Ukraine has had significant consequences for the whole world, impacting various aspects of international relations, geopolitics, and global affairs. Here are some of the key consequences.

Geopolitical implications. The European Union has taken a unified stance against Russia's actions in Ukraine. Sanctions have been imposed on Russia, and the EU has supported Ukraine through financial aid and political solidarity. The EU has also worked to diversify its energy sources to reduce dependence on Russia. The war has also increased tensions between Russia and Western countries, including the United States and members of the European Union. Sanctions have been imposed on Russia, and there has been a deterioration in diplomatic relations. The worsening situation has had implications for international organizations like the United Nations, where discussions and resolutions related to Ukraine have played out in the Security Council. It has also led to debates about the role of regional organizations like the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE).

Humanitarian crisis. The war has led to a humanitarian crisis with thousands of people killed and millions displaced. This has put a significant

strain on humanitarian organizations and neighboring countries, such as Poland and Hungary, which have received a large number of Ukrainian refugees. The humanitarian crisis has disrupted education for many children and young people in affected areas. Schools and educational facilities have been damaged or used for other purposes, and students face interrupted learning and limited access to educational resources.

Energy insecurity. Europe has traditionally been dependent on Russian natural gas supplies, with pipelines running through Ukraine as a major transit route. The conflict in Ukraine raised concerns about the reliability of these supplies, as tensions with Russia could potentially disrupt gas flows to Europe. The war highlighted the vulnerability of energy infrastructure in Eastern Europe, where pipelines and other critical energy assets are susceptible to political and military tensions. This has led to discussions about enhancing the security and resilience of energy infrastructure. Obviously, European nations will have to revise their energy security strategies. The European Union, in particular, has taken steps to develop a common energy policy that emphasizes energy efficiency, renewables, and reduced dependence on any single supplier. Such pipelines as the Nord Stream pipelines and the Southern Gas Corridor are in the focus of attention. These pipelines have the potential to influence the geopolitical dynamics of energy supply in Europe.

Norms of international law. The war in Ukraine has brought international law to the forefront of discussions, highlighting the challenges and complexities of applying and enforcing these norms in a rapidly changing geopolitical landscape. It underscores the importance of upholding the principles of international law to maintain peace and security in the international system. The war has raised questions about the sanctity of international borders and the principles of non-interference in the affairs of sovereign nations, as Russia's annexation of Crimea and its involvement in Eastern Ukraine violated these norms. The annexation of Crimea by Russia in 2014 violated the fundamental principle of territorial integrity, which is enshrined in the United Nations Charter. This act was widely condemned by the international community as an unlawful acquisition of territory by force. The principle of non-interference in the internal affairs of sovereign states is a cornerstone of international law. The involvement of Russia in the conflict, particularly in Eastern Ukraine, has been criticized for violating this principle. The use of military force in Crimea and Eastern Ukraine raised questions about the use of force in international relations. The conflict has rekindled discussions about the prohibition of the use of force as stipulated in the UN Charter, except in cases of self-defense or when authorized by the UN Security Council. International law encourages the peaceful settlement of disputes. The conflict has highlighted the challenges of finding peaceful solutions to such

disputes and the limitations of international mechanisms like the Minsk agreements.

Global politics and alliances. The war in Ukraine has led to increased NATO presence in Eastern Europe and a renewed focus on the security of NATO member states in the region. It has also led to the strengthening of the European Union's Common Security and Defense Policy. Besides, it has had an influence on other conflicts and separatist movements, such as those in Transnistria and South Ossetia. It has set a precedent for how the international community responds to such conflicts.

Information warfare: The war has highlighted the role of information warfare, disinformation, and propaganda in modern warfare. Russia's use of disinformation and cyberattacks has had a lasting impact on global discussions about information security and cyber threats.

The economic consequences of the war in Ukraine have been significant and have had far-reaching impacts on various aspects of the global economy.

The war in Ukraine has had a significant impact on global supply chains, disrupting the flow of goods and affecting various industries. Transportation Routes have been disrupted. Ukraine serves as a critical transportation corridor connecting Europe with Russia and other parts of Eurasia. The conflict, particularly in Eastern Ukraine, has disrupted transportation routes, affecting the movement of goods by road, rail, and sea and created logistics challenges, with delays at border crossings, customs clearance issues, and uncertainty about the safety of transportation routes. These challenges have added complexity and costs to supply chain management.

Agricultural and manufacturing supply chained have been also affected. The war in Ukraine has disrupted global supply chains, impacting industries ranging from agriculture to manufacturing to technology. Companies have had to adapt to new challenges, reassess risk management strategies, and seek alternative sources for inputs. The ongoing conflict in Ukraine continues to have repercussions for global supply chains, highlighting the importance of resilience and flexibility in modern supply chain management.

The ongoing conflict has disrupted the global supply of numerous essential commodities, with agricultural goods, food items, fertilizers, and energy resources being particularly affected. Over the past three decades, nations in the Black Sea region, including Belarus, Russia, and Ukraine, have emerged as significant global suppliers of grains, oilseeds, and vegetable oils. Russia and Ukraine are ranked among the top seven global producers and exporters of wheat, corn, and barley (as illustrated in Figure 1a). The majority of these agricultural products are shipped to regions such as North Africa, the Middle East, China, and the European Union (EU) (as depicted in Figure 1b). Ukraine also plays a critical role as a major provider of sunflower oil,

accounting for more than half of the world's production and fulfilling nearly 38 percent of the EU's total demand for this commodity. Previous research has indicated that the conflict in Ukraine can have significant repercussions for global food security, with low-income nations being particularly susceptible.

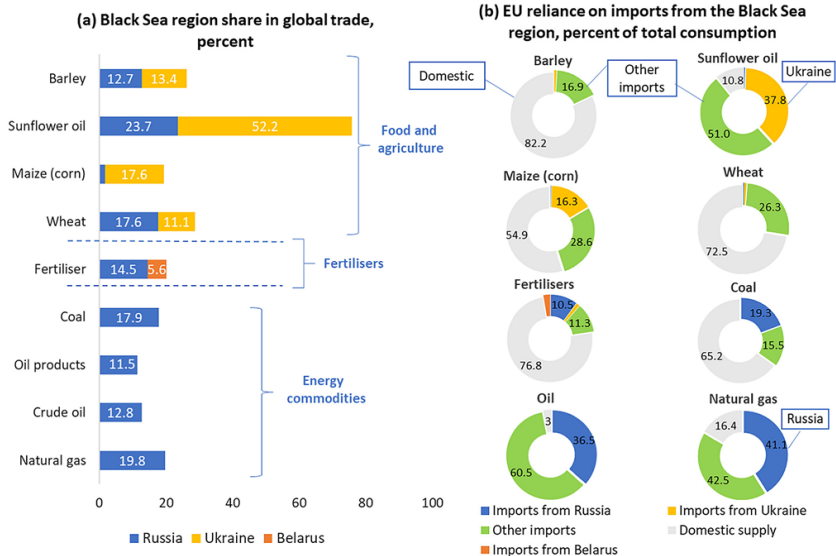

Fig. 1. Role of the Black Sea region in global commodity markets and EU import dependency

Notes: Estimates of the global trade shares for food and agriculture (panel (a)) correspond to the trade volumes in 2019; fertilisers trade (panel (a)) is based on the value flows in 2019; trade in energy commodities (panel (a)) represents volumes shares for the 2021 reference year. Estimates of agricultural commodity shares in panel (b) are based on volume flows for 2019; fertilisers' data in panel (b) reflect volume shares {in nutrient equivalent) for 2021; energy volumes in panel (b) are derived using 2021 statistics (Chepeliev, 2023).

Apart from its immediate impact on agricultural output and exports, the conflict in Ukraine is also having repercussions on the trade of fertilizers. Russia and Belarus are the second and third-largest global producers of potash fertilizers. As of early March 2022, the European Union (EU) has imposed a complete ban on potash imports from Belarus. The EU largely depends on its own domestic production to meet its fertilizer requirements. Nevertheless, the

production process for fertilizers heavily relies on inputs like natural gas, which is a fossil fuel. In this regard, the EU's substantial dependence on imports of natural gas from Russia is a significant concern.

The crisis is evidently having a significant impact on an already struggling automotive sector due to a combination of shortages and elevated prices for commodities and raw materials. Ukrainian automotive factories are key suppliers to major car manufacturers in Western Europe. Some of these manufacturers have announced the suspension of their European factories, while others are planning shutdowns at their plants worldwide due to semiconductor shortages.

Airlines and maritime shipping companies will also face challenges arising from increased fuel prices, with airlines being particularly vulnerable. Firstly, fuel costs are estimated to constitute approximately one-third of their overall expenses. Secondly, European countries, the United States, and Canada have imposed restrictions on Russian airlines from accessing their airspace, and in retaliation, Russia has banned European and Canadian aircraft from its airspace. This will result in higher expenses for airlines as they are forced to take longer routes. Airlines are already grappling with reduced revenues due to the ongoing pandemic, leaving them with little capacity to absorb additional cost increases.

The rail freight sector is also expected to be affected. European companies are prohibited from engaging in business with Russian Railways, which is likely to disrupt freight operations between Asia and Europe that transit through Russia.

Refugee crises. The conflict has resulted in a significant refugee crisis, with more than 7 million people being displaced within Ukraine. The UNHCR reports that as of April 15th, the number of refugees to neighboring countries stands at 4.7 million. Among the refugees, a substantial portion comprises women and children. Out of the approximately 7.5 million children in Ukraine, 4.3 million, which accounts for 57 percent of the total, have been displaced. Of these, 1.8 million, or 24 percent of the total, are estimated to have sought refuge in neighboring countries, while another 2.5 million, or 33 percent of the total, are internally displaced (Guenette et al., 2022). The influx of Ukrainian refugees will place a strain on the economies of Central European nations, challenging their ability to provide immediate assistance. Some host countries were already facing difficulties in delivering essential services to remote areas and marginalized groups within their populations, which could further impact their capacity to provide basic services to refugees. It is imperative to provide support to both the refugees and the host communities to prevent an overwhelming burden on local public services.

Furthermore, a recession in Russia will have repercussions on Central Asian economies. Additionally, hundreds of thousands of Russians have reportedly fled their country, and many migrant workers in Russia are likely to face income losses or be compelled to return to their home countries. This will result in economic hardships at the household level and will also significantly affect the reserves of Central Asian countries that heavily rely on remittances. The conflict is exacerbating other vulnerabilities, including high debt distress risks in the Kyrgyz Republic and Tajikistan. Both of these countries are expected to experience economic contraction, wider budget deficits, and sharp devaluation of their exchange rates this year (Guenette et al., 2022).

The ongoing conflict increases several potential negative factors in the short-term forecast. It has the potential to escalate international tensions, create significant financial instability, worsen refugee situations, intensify food scarcity, heighten inflationary pressures, and undermine the long-term factors that drive economic growth. These risks could be exacerbated by global weaknesses, including substantial debt burdens and limited stockpiles of certain commodities, like wheat and oil. These risks are interconnected and can mutually reinforce one another, possibly resulting in a severe economic downturn on a global scale. The global trade, manufacturing, and investment systems could potentially experience fragmentation. Scarcities and significant price increases of affected commodities have the potential to cause substantial disruptions in various sectors, including but not limited to food production, construction, petrochemicals, and transportation.

References

Guenette, J.D., Kenworthy, P.G. and Wheeler, C.M. (2022) *Implications of the war in Ukraine for the global economy*, *Open Knowledge Repository*. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37372> (Accessed: 19 October 2023).

Chepeliev, M. (2023) *The war in Ukraine, food security and the role for Europe*, *The war in Ukraine, Food Security and the Role of Europe*. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1746-692X.12389> (Accessed: 09 October 2023).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБМІНУ

Міжнародний науково-технологічний обмін представляє собою складну мережу економічних відносин між різними країнами, спрямованих на спільне використання наукових та технічних досягнень, які мають істотну наукову та практичну цінність.

За останнє століття міжнародний науково-технологічний обмін відзначається вражаючим зростанням та стає найдинамічнішою формою міжнародних економічних зв'язків. Це зростання обумовлено кількома факторами, включаючи радикальне скорочення періоду між винайденням нових технологій та їхнім впровадженням у масовому виробництві.

На сьогоднішній день, технологічний обмін виходить за межі традиційних потоків світової торгівлі товарами, послугами та капіталом. Він привносить значну вартість на світовому ринку, оцінюючи валютні вигоди вище, ніж при експорті звичайних товарів.

Суб'єктами міжнародного науково-технологічного обміну можуть виступати різні учасники, такі як національні компанії, університети та дослідницькі установи, бізнес-центри, венчурні фірми, технополіси, міжнародні корпорації, держави, інтеграційні угруповання, міжнародні організації.

Міжнародний науково-технологічний обмін зосереджується на обміні технологіями. Існує важлива умова для здійснення міжнародного науково-технологічного обміну – це юридичний захист власників технологій. Цей захист здійснюється за допомогою різних інструментів, таких як патенти, ліцензії, авторські права та товарні знаки [1].

Основою для міжнародного технологічного обміну є асиметрія у науково-технічному розвитку різних країн, що призводить до технологічних розривів між ними. Розвиток міжнародного науково-технологічного обміну визначається перевагами, які отримують як експортери, так і імпортери технологій.

Експорт технологій:

- виступає як додаткове джерело прибутку, дозволяючи компенсувати витрати на розробку технологій, зокрема через продаж ліцензій.
- забезпечує прибуток від інноваційних продуктів, які завершили свій життєвий цикл у країні походження і не мають належної виробничої бази або внутрішнього попиту.

- слугує альтернативою торгівлі, коли експорт товарів, виготовлених за відповідною технологією, не можливий через торговельні бар'єри, дозволяючи обійти їх та швидше проникнути на іноземні ринки.

- часто включає додаткове постачання обладнання, комплектуючих, сировини тощо, що сприяє збільшенню товарного експорту країни.

- в інших випадках дозволяє отримати доступ до інших технологій, якими володіє іноземний партнер, через зустрічне («перехресне») ліцензування, а також встановити контроль над закордонною фірмою за умовами ліцензійної угоди, такими як обсяг виробництва та участь у прибутках.

Імпорт технологій:

- надає можливість країнам отримати доступ до інновацій, зменшити або усунути технічні відставання в певних галузях, зекономити кошти та час, які б витратились на розробку технологій.

- підвищує конкурентоспроможність продукції, виготовленої з використанням придбаної технології, та розширює можливості експорту для покупця, дозволяючи оновити та розширити виробництво, оскільки передача технологій часто супроводжується іноземними інвестиціями.

- допомагає створити анти-імпортне виробництво та зменшити витрати на товарний імпорт завдяки впровадженню придбаної технології.

- відкриває можливості для технічної або організаційної підтримки від продавця при освоєнні нового продукту чи процесу.

Міжнародний обмін науковими та технологічними знаннями відбувається у двох основних формах – передачі технологій між країнами та технічного сприяння. Передача технологій між країнами включає переміщення наукових та технічних досягнень через міжнародні кордони, яке може здійснюватися як на комерційних, так і безоплатних умовах. До основних комерційних способів передачі технологій відносяться угоди щодо патентів та ліцензій, концепція "ноу-хау", інжиніринг, франчайзинг, консультування, комплексні контракти "під ключ" та угоди про управління.

До некомерційних методів передачі технологій відносяться:

- опублікування наукових та технічних матеріалів у наукових, технічних та інших професійних періодичних виданнях.

- використання баз науково-технічної інформації та ресурсів з науково-технічних досягнень.

- участь у міжнародних виставках, ярмарках, наукових симпозиумах та конференціях.
- навчання та перепідготовка персоналу, включаючи навчання студентів та аспірантів за кордоном, стажування вчених та фахівців у фірмах, університетах та інших установах.
- діяльність міжнародних організацій, спрямована на співробітництво в галузі науки і техніки [1].

У порівнянні з комерційними формами передачі технологій, некомерційні методи міжнародного технологічного обміну вважаються менш важливими.

Розвиток міжнародного науково-технологічного обміну призвів до створення складної структури світового ринку технологій, що відображає технологічні розриви між різними групами країн. Промислово розвинені країни домінують на міжнародному ринку технологій, займаючи понад 90% участі у міжнародному науково-технологічному обміні. З цієї частки, понад 60% припадає на п'ять найбільш розвинених країн: США, Японію, Великобританію, Німеччину і Францію. Залишок, близько 10%, належить країнам, що розвиваються. США виділяється як найбільший експортер технологій, з витратами на науково-технічний розвиток, які перевищують загальні витрати Німеччини, Франції, Великобританії та інших країн разом взятих. Продаж патентів та ліцензій складає дві третини загального обсягу світових технологічних угод, при цьому Італія та Японія виступають як основні гравці в цій галузі (Табл. 1.) [2].

Таблиця 1

Частка витрат на дослідження та розробки у відсотках від загального обсягу ВВП*

Країна/Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Німеччина	2,4	2,4	2,4	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,6	2,7
Польща	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
Україна	0,9	1	1	1,1	1	1	0,9	0,8	0,8	0,8

Країна/Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Німеччина	2,7	2,8	2,9	2,8	2,9	2,9	2,9	3	3,1	3,2	3,1
Польща	0,7	0,8	0,9	0,9	1	1	1	1	1,2	1,3	1,4
Україна	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4

**Складено автором за [2].*

На основі даних Таблиці 1 маємо графік (Рис.1) витрат у відсотках на дослідження та розробки від загального обсягу ВВП країн: Німеччина, Польща, Україна.

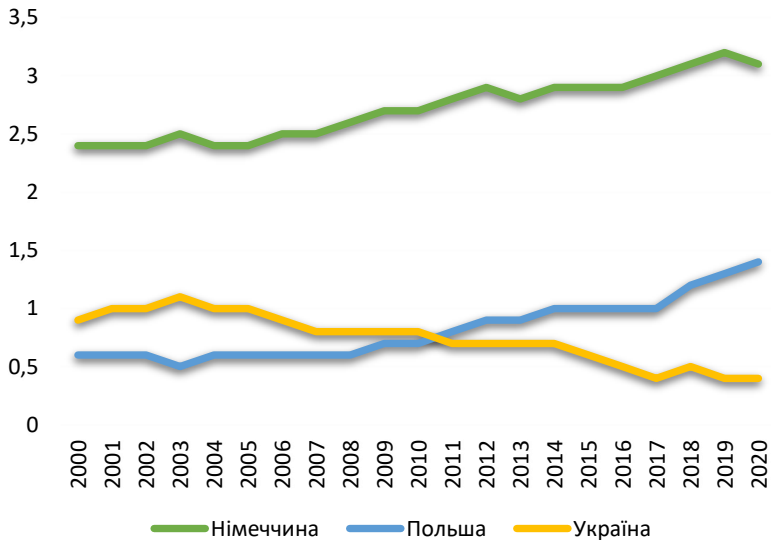

Рис. 1. Частка витрат на дослідження та розробки у відсотках від загального обсягу ВВП
*Складено автором за [2]

Один із способів визначення технологічного рівня окремої країни може полягати в аналізі частки високотехнологічних товарів у загальному обсязі експорту промислової продукції. Зазвичай цей показник має взаємозв'язок з рейтингом країни за індексом людського розвитку.

Участь України в міжнародному науково-технологічному обміні поки що залишається обмеженою і відстає від світових тенденцій. Ця ситуація частково пояснюється складною взаємозалежністю між процесами інновацій та інвестицій, рівнем інвестування та економічною активністю.

З одного боку, інновації, такі як нові конкурентоспроможні технології та товари, можуть забезпечувати значний приріст ВВП, особливо в індустріально розвинених країнах, де цей приріст становить до 90%. З іншого боку, впровадження інновацій потребує інвестицій, які відсутні в умовах довготривалої кризи та стагнації в Україні.

У промислово розвинених країнах, витрати на наукові та науково-технічні дослідження становлять приблизно 3% ВВП, в той час як в Україні ця цифра майже в десять разів менше. Наприклад, у 2010 році з державного бюджету виділено всього 0,43% ВВП на наукову та науково-технічну діяльність, а в 2011 році ця цифра скоротилася до 0,37%. Україна в цілому виділяє на дослідження кошти, що в 500 разів менше, ніж США.

Іншою важливою причиною є низька технологічна спрямованість вітчизняного промислового сектору, де близько 70% виробництва припадає на сировинні галузі. Узагальнений обсяг промислової продукції, яка має ознаки інноваційної, складає лише 9,8%, водночас як у Європейському Союзі цей показник перевищує 75%.

Приблизно 85% вітчизняного експорту становить сировинну та низькотехнологічну продукцію. У розвинених країнах частка високотехнологічних і середньотехнологічних товарів в експорті складає: 74,7% у США, 83,4% в Японії та понад 63% в Європейському Союзі. У вітчизняному експорті високотехнологічна продукція становить лише 4,4%, а середньотехнологічна - 18,9% [1]. На основі цих даних маємо гістограму (Рис.2)

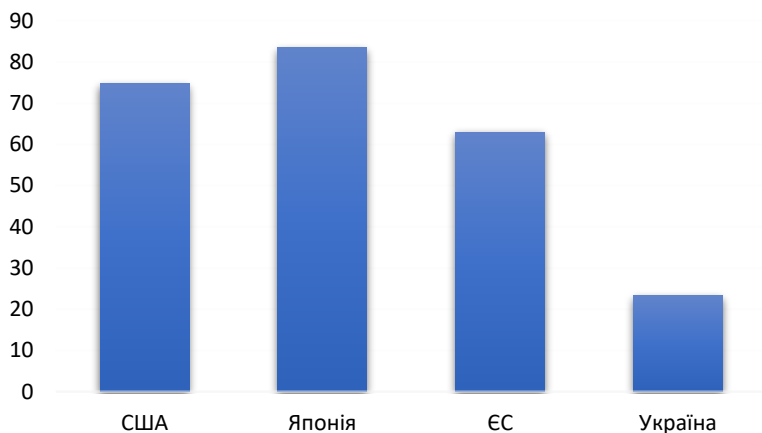

Рис. 2. Частка продукції високих і середніх технологій в експорті розвинених країн, %

**Складено автором за [1]*

Характерними для сучасного міжнародного науково-технологічного обміну є його висока динамічність, лідерство економічно розвинених країн, перетворення ТНК на головних суб'єктів трансферу технологій, що здійснюється внутрішньо-корпоративними каналами, зростання участі

венчурних фірм, переважання комерційних форм трансферу технологій, підвищення частки наукоємних високотехнічних товарів у загальній структурі світового експорту, створення і розвиток інституційної основи його національного і міжнародного регулювання.

Список використаних джерел

1. Міжнародна економіка. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1343041462505/ekonomika/mizhnarodna_ekonomika – вільний. Мова укр.

2. UNECE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://w3.unecse.org/PXWeb/en> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Б. Голоскоков,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ (РЕГІОНУ, ГАЛУЗІ, ПІДПРИЄМСТВА)

Оцінка інвестиційної привабливості країни, регіону, галузі або компанії є важливим завданням для інвесторів, які планують розмістити капітал. Інвестиційна привабливість – це характеристика країни, регіону, галузі або підприємства, яка вказує на його здатність привертати та утримувати інвестиції з боку іноземних та внутрішніх інвесторів. Ця концепція враховує різні фактори, які впливають на рішення інвесторів стосовно розміщення свого капіталу та розвитку бізнесу. Цей процес передбачає аналіз низки факторів, які впливають на ймовірність отримання прибутку та мінімізацію ризиків. Далі потрібно розглянути методологію, а також інструменти оцінки інвестиційної привабливості.

До методології оцінки інвестиційної діяльності можна віднести: аналіз макроекономічних факторів, оцінка ринку, аналіз інфраструктури, оцінка людського капіталу, ризику та рентабельності. До інструментів оцінки відносяться: SWOT-аналіз, фінансові показники, бенчмаркінг, аналіз ризиків, економічні моделі та прогнози.

Першочергово потрібно приділити увагу аналізу макроекономічних факторів, до яких відносяться: ВВП, інфляція, безробіття, бюджетні дефіцити та грошова політика, курс валюти, політична стабільність, зовнішньоекономічна ситуація, рівень боргу країни. Валовий внутрішній продукт вказує на обсяг виробництва товарів та послуг у країні.

Розвинута економіка зазвичай свідчить про великий ринок та можливість для інвестицій. На інфляцію також треба звертати увагу, бо висока інфляція може зменшити купівельну спроможність та призвести до втрати вартості грошей. Безробіття вказує на стан ринку праці та споживчу потужність. Високий рівень безробіття може вказувати на менший рівень споживчого попиту. Бюджетні дефіцити та грошова політика впливає на процентні ставки, інфляцію та інші фактори, які важливі для інвесторів. Рівень курсу національної валюти впливає на валютний ризик та можливий прибуток для інвесторів. Політична стабільність та нестабільність можуть також вразити інвестиційний клімат та вплинути на вартість інвестицій. Зовнішньоекономічна ситуація, стан міжнародних ринків і торговельних угод може впливати на можливість імпорту та експорту товарів. Рівень боргу країни може призвести до фінансових труднощів та підвищити ризики для інвесторів.

Також потрібно враховувати індекс сприйняття корупції, оскільки це дуже впливає на інвестиційну діяльність. При створенні бізнесу та оформлення документів може з'явитися велика кількість проблем. Аналіз цього показник надасть нам інформацію щодо потенційно найсприятливіших для інвестицій країн станом на 2022 рік (Табл. 1.)

Таблиця 1

Індекс сприйняття корупції за 2022 рік*

Місце	Країна	Кількість балів
1	Данія	90
2	Фінляндія	87
3	Нова Зеландія	87
4	Норвегія	84
5	Сінгапур	83
6	Швеція	83
7	Швейцарія	82
8	Нідерланди	80
9	Німеччина	79
10	Ірландія	77

**Складено автором за [1].*

За даними цього індексу Данія займає перше місце в антикорупційних рейтингах. Це можна пояснити кількома факторами.

По-перше, Данія має дуже розвинуту правову систему, яка гарантує права власності, виконання законів та надає доступ до незалежного судового процесу. По-друге, Данія має відкриту та прозору владу. Громадяни мають доступ до інформації про діяльність, рішення та витрати уряду, що допомагає уникнути корупції. По-третє, в Данії існує активне громадянське суспільство, яке вимагає від влади відповідальності та бореться з корупцією. Неприбуткові організації та журналісти виконують важливу роль у розкритті корупційних випадків. По-четверте, поліція та судові органи у Данії діють ефективно та неупереджено у розслідуванні корупційних справ та притягненні винних до відповідальності. Також у Данії суспільство спирається на високу моральну інтеграцію та освіту, громадяни навчаються етиці та антикорупційним цінностям з раннього віку. Ці фактори спільно сприяють підтримці високого рівня чесності та антикорупційного середовища в Данії. Тому на мою думку, Данія є сприятливою країною для інвестицій.

Наступний крок після огляду показників та статистики – проведення SWOT-аналізу з метою вибору напрямку інвестування. SWOT-аналіз – це інструмент стратегічного аналізу, який допомагає оцінити внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на організацію, проект, продукт або інший об'єкт. Цей аналіз допоможе інвесторам визначити, наскільки інвестиція вигідна і які заходи можуть бути вжиті для максимізації переваг і мінімізації ризиків. Проведемо SWOT-аналіз на прикладі Данії (Табл. 2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз інвестиційної привабливості Данії*

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1) Стабільна економіка. 2) Доступ до європейського ринку. 3) Інноваційне середовище. 4) Висока якість життя.	1) Високі витрати на життя. 2) Конкуренція на ринку праці.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1) Зелена трансформація. 2) Інновації та дослідження.	1) Світові економічні коливання. 2) Виїзд робочої сил.

**Складено автором.*

SWOT-аналіз допомагає систематизувати інформацію щодо сильних і слабких сторін, можливостей та загроз інвестиції в Данію. Вона може служити основою для подальших стратегічних рішень та планів.

Але цього замало, насамперед потрібно бути впевненим у своїй галузі, потрібно виробляти якісний продукт, потрібно проаналізувати затрати на виробництво, ризики. У цьому допоможе вже трохи інший інструмент – бенчмаркінг. Бенчмаркінг – це процес порівняння діяльності, продукції, послуг або процесів вашої організації з аналогічними параметрами і показниками в інших організаціях. Мета бенчмаркінгу полягає в тому, щоб вивчити кращі підходи, методи та технології, які використовують інші організації, і використовувати ці знання для поліпшення своєї власної продукції, послуг або процесів. Щодо аспектів бенчмаркінгу, першим кроком є визначення, що саме потрібно порівняти та які показники нас цікавлять. Це може бути ефективність виробництва, якість продукції, обслуговування клієнтів, витрати, час виробництва тощо. Потрібно обрати організації або проекти, які вважаються лідерами у галузі або в суміжних галузях. Ці організації чи проекти можуть бути конкурентами або з непов'язаних галузей. Також потрібно зібрати і проаналізувати дані з нашої організації і обраного об'єкта порівняння. На основі виявлених відмінностей при порівнянні показників та результатів, потрібно розробити стратегію поліпшення для нашої організації. Ця стратегія може містити в собі зміни в процесах, використання нових технологій, навчання персоналу тощо. Далі проводиться реалізація запропонованих змін та моніторинг їх ефективність, внесення необхідних корективи в процесі впровадження. Бенчмаркінг та інвестиції взаємопов'язані в оцінці, плануванні та прийнятті рішень щодо інвестицій. Бенчмаркінг допомагає інвесторам зрозуміти, як інвестиції порівнюються з аналогічними об'єктами та підприємствами. Усі аспекти бенчмаркінгу допомагають інвесторам здійснювати більш обґрунтовані та стратегічні рішення щодо інвестицій та допомагають досягти кращих результатів у своїх інвестиціях.

Отже, інвестиційна оцінка відіграє важливу роль у процесі прийняття рішень та у визначенні успіху інвестиційного проекту. Важливість інвестиційної оцінки полягає в наступному: реалізація інвестиційного проекту супроводжуються ризиками, і оцінка допомагає виявити та оцінити ці ризики. Це дає можливість розробити стратегії для їх зменшення та забезпечити більш безпечне інвестування. Оцінка допомагає інвесторам і підприємцям вибирати ті інвестиційні проекти, які найкраще відповідають їхнім цілям і стратегії, що в свою чергу підвищує ймовірність успіху. Також інвестиційний аналіз допомагає з'ясувати потреби в ресурсах, які будуть задіяні, і створює змогу здійснити оптимальне планування фінансів, людських ресурсів та використання інфраструктури. Оцінка інвестицій допомагає розробляти нові інноваційні рішення, підтримує розвиток технологій та досліджень.

Інвестиційна оцінка важлива, оскільки вона допомагає знижувати ризики та приймати обґрунтовані рішення про інвестування, створює сприятливі умови для залучення капіталу та ресурсів, підвищує конкурентоспроможність та сприяє розвитку інноваційних проєктів та технологій.

Списки використаних джерел

1) Transparency International Ukraine [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpi.ti-ukraine.org/> - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя кандидат економічних наук, доцент

**Д. Гончарова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА ВІД МОНОПОЛІЇ ТА ОЛІГОПОЛІЇ

Монополія та олігополія являють собою системи, що контролюють більшу частку продукту (послуг) на ринку та мають домінуюче становище. Таке положення існуючих моделей призводить до того, що одна компанія або декілька, залежно від типу системи, починає встановлювати ціни на свій розсуд та знищувати конкуренцію, що призводить до гальмування розвитку підприємницької діяльності та серйозних економічних проблем.

Монопольним визнається пануюче становище суб'єкта господарювання, яке дає йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару (робіт, послуг) [1]. В економічній науці виділяють основні види монополії, що в теорії несуть різний рівень загрози суспільству та економіці в цілому.

Виникнення природної монополії забезпечує найкраще задоволення потреб, якщо на ринку буде один виробник товару чи послуги. Вхідження в галузь іншого представника не буде містити економічної вигоди, бо за таких умов пропозиція буде зростати, а ціна за товар знижуватися, що виключає надходження доходу від виробництва. Як правило, природна монополія виготовляє товари та послуги які не мають аналогів: газопостачання, електромережі, телефонний зв'язок, залізні дороги тощо.

Адміністративна або державна монополія характеризується правом держави на виробництво та реалізацію певних видів товарів, для досягнення соціально-економічної вигоди. Прикладами слугують,

виготовлення зброї, грошей, зовнішня торгівля, видобування рідкісноземельних металів та ін.

Найнебезпечнішою і більш поширеною є економічна монополія, представник такої економічної діяльності – монополіст, має найбільшу частку ринку. Вони виникають за рахунок вдалої стратегії бізнесу, збільшення масштабів виробництва, капіталу та інноваційних розробок. Але таке поглинаюче становище на ринку може призвести до банкрутства існуючих або розвиваючих компаній та контролювання монополістом поведінку споживача, а отже, попит, шляхом контролю виробленої продукції та ціною на неї, таким чином працюючи на власну користь.

В свою чергу, олігополія також володіє значною часткою ринку і, як правило, в галузь входять від 2 до 10 компаній. Така невелика кількість дієвих осіб на ринку може призвести до недобросовісних змов, що створюють лише видимість конкретності та не дають змогу розвиватися іншим компаніям. Олігополісти можуть впливати на ціну, але не самостійно, а тільки узгоджено між собою. Тому така стійка позиція та домовленість перешкоджають та майже унеможливають вхід у галузь нових підприємців.

Монополістична та олігополістична ринкові системи мають соціально-економічні загрози, їх неконтрольований розвиток може призвести до негативних наслідків. Перш за все, перешкодження конкуренції призводить до гальмування розвитку ринку та технічного прогресу. Відбувається маніпулювання споживчими потребами, нав'язуючи непотрібний товар, підвищення цін, погіршення якості виготовленої продукції чи послуг тощо.

У захисті суспільства, від негативного впливу перелічених ринкових систем, важливе місце посідає: державний контроль та регулювання, боротьба з бюрократизмом та корупцією, залучення інвестицій та створення державних програм розвиваючим підприємствам. Слід відзначити, що в Україні Закон "Про захист економічної конкуренції" навіть не містить термін "олігополія". Наразі, держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвиткові змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджуються Верховною Радою України, таким чином захищаючи суспільство від недобросовісної конкуренції [2].

Реформи та стимулювання нових законопроектів можуть містити позитивний вплив для захисту суспільства від домінуючих структур ринку. Наприклад, Верховна Рада України ухвалила законопроект щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету, що дає початок реформі конкурентного законодавства України. В свою чергу, така

діяльність призведе до усунення обмежень конкуренції монопольним становищем, посилення ефективності та контролю антиконкурентних дій, а також відбудеться наближення до стандартів ЄС. Завдяки цьому, на ринку з'являться нові гравці, що забезпечують споживачам право вибору, стосовно продукції яку споживати.

Тому, слід зазначити, що розробка проектів, проведення реформ та встановлення економічних стимулювань для розвитку підприємств, будуть підвищувати рівень конкуренції та стримувати розвиток монопольного та олігопольного ринків, таким чином покращуючи соціальне та економічне становище держав.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#n135> – вільний; мова українська.

2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

**П. Гребенюк,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ОСНОВНІ ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ

Міжнародний кредитний ринок відіграє важливу роль у глобальній економіці, дозволяючи компаніям, урядам та іншим суб'єктам отримувати кредити та фінансування на міжнародному рівні. Ця система підтримує глобальну торгівлю, інвестиції та розвиток, і однією з ключових складових цього ринку є основні процентні ставки. Потреба в єдиному вимірі процентних ставок для всіх фінансових установ виникла з розвитком ринку продуктів, що базуються на процентних ставках, у 1980-х роках. Британська асоціація банкірів (ВВА), яка представляла банківську та фінансову індустрію, встановила процентні ставки ВВА у 1984 році.

Основні процентні ставки – це визначені процентні ставки, які банки використовують при наданні кредитів один одному на міжнародному ринку. Ці ставки визначаються урядовими органами і відображають загальний рівень процентів у господарстві даної країни.

Хоча основні процентні ставки не завжди безпосередньо використовуються у міжнародних кредитних угодах, вони грають важливу роль у їхньому укладанні. Основні ставки, такі як LIBOR (London Interbank Offered Rate) або EURIBOR (Euro Interbank Offered Rate), служать як початкова точка для визначення кредитної ставки в рамках угоди. Кредитори та позичальники використовують ці основні ставки як вказівник для визначення, наскільки вигідним буде укладення угоди [2].

Згідно за динамікою відсоткової ставки, LIBOR стає менш актуальною ставкою, оскільки багато країн переходять на інші ставки, такі як SOFR (Secured Overnight Financing Rate) в США, у зв'язку з реформами ринку глобальних фінансів. Тримісячна лондонська міжбанківська ставка пропозиції за доларом піднялася майже до 14-річного максимуму, оскільки трейдери готувалися до стійкого підвищення відсоткової ставки Федеральною резервною системою, уникаючи спекуляцій про те, що центральний банк сповільнить темпи посилення, оскільки економіка демонструвала ознаки охолодження. Ставка LIBOR зростала четверту сесію поспіль, піднявшись приблизно на 2,5 базисних пункти до 2,83%, найвищого рівня з листопада 2008 року. Рух LIBOR послідував за зростанням прибутковості казначейських облігацій після того, як кілька політиків ФРС вказали, що вони ще далекі від завершення боротьби з інфляцією, що спонукало трейдерів скоротити очікування уповільнення темпу підйому в 2022 році та надалі вже на зниження ставок у 2023 році. Жорсткість політики ФРС призвела до того, що цього року збільшилися ринкові ставки на передньому краї кривої США. [3] Згідно з глобальними макромоделями Trading Economics та очікуваннями аналітиків, міжбанківська ставка у Великій Британії очікується на рівні 5,38%. У довгостроковій перспективі, згідно з економетричними моделями, тримісячна ставка LIBOR у британському фунті становитиме близько 5,13% у 2024 році та 3,88% у 2025 році. Хоча LIBOR колись була прийнята в усьому світі, існує ще кілька інших процентних ставок, які широко застосовуються в усьому світі. Наприклад, в Японії - Токійська міжбанківська ставка пропозиції (TIBOR), в Китаї - Шанхайська міжбанківська ставка пропозиції (SHIBOR), а в Індії - Мумбайська міжбанківська ставка пропозиції (MIBOR).

Основні ставки також сприяють стандартизації та порівнянню умов кредитних угод. Це особливо важливо для міжнародних банків та фінансових установ, які мають багато клієнтів та кредитних угод. Вони можуть використовувати основні ставки як початковий пункт для узгодження умов кредитування та визначення рівня ризику.

Основні процентні ставки підлягають регулюванню та нагляду відповідними фінансовими органами. Це сприяє фінансовій стабільності та довірі на міжнародному ринку. Регулятори встановлюють основні ставки з урахуванням макроекономічних факторів, таких як інфляція, економічний зріст та фінансова стабільність.

Варто зазначити, що процентні ставки впливають на вартість різних фінансових інструментів, таких як облігації, деривативи та інші інвестиційні продукти. Зміна основних ставок може вплинути на рентабельність та ціну цих інструментів, що робить їх важливими для інвесторів та фінансових установ [1].

Отже, основні процентні ставки на міжнародному кредитному ринку грають важливу роль у глобальній економіці. Вони допомагають визначити вартість кредиту та інших фінансових інструментів, сприяють стандартизації та порівнянню умов угод, а також підтримують фінансову стабільність та довіру на міжнародному ринку. Ці ставки важливі для розвитку глобальної економіки та підтримки міжнародних фінансових відносин.

Список використаних джерел

1. Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки.
URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/8.pdf
2. Міжнародний кредитний ринок [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9F/page8.html
3. Libor Fades Into History After 50 Years of Benchmark Dominance-BNNBloomberg. BNN.URL: <https://www.bnnbloomberg.ca/libor-fades-into-history-after-50-years-of-benchmark-dominance-1.1939566>

Науковий керівник: А.О. Задоя доктор економічних наук, професор

ДОГМА АДАМА СМІТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Майже усе XVIII ст. зусилля мислителів-філософів, підприємців, учених, державних діячів з різних країн були спрямовані на закладання основи вчення класичної школи. Однак запропоновані ідеї були доволі неупорядкованими, і через це не могли представити цілісну картину функціонування економіки. Заслуга вирішення цієї проблеми належить шотландському філософу та економісту Адамові Сміту. Завдячуючи саме його роботі політична економія здобула всі необхідні риси наукового знання, і стала обов'язковим елементом економічної освіти [1].

Через методи дослідження А. Сміта, систему його економічних поглядів можна вважати внутрішньо суперечливою. Економіст вивчав внутрішню структуру капіталізму, і властиві їй закони, що діють подібно до законів природи. Й одночасно з'ясував зв'язки між різними категоріями на рівні внутрішньої суті, явищ; визначав поверхневі взаємозв'язки між економічними процесами під час конкуренції, які давали уявлення про їхню суть на різні здорового глузду [2]. Отримані результати від використання двох підходів, Сміт був схильний ототожнювати, ставив їх у причинно-наслідковий зв'язок не з'ясовуючи проміжні ланки між ними.

Вчений розглядав поділ праці як ключовий фактор усіх економічних процесів на мануфактурній стадії розвитку капіталізму в промисловості. Зокрема, підвищення продуктивності праці відбувається завдяки:

- зростанню спритності й мистецтва окремого робітника;
- економію часу, необхідного для переходу від одного виду праці до іншого;
- винайденню машин [2].

Спираючись на це, недостатній рівень розвитку сільського господарства Сміт пояснював через нерозривність поділу праці в цій сфері. З аналогічної позиції він трактував нерівномірний розвиток окремих регіонів і країн [2]. Також економік відводив грошам немалу роль в розширенні обміну і поділу праці. На його думку, гроші стихійно виділяються з-поміж інших товарів, і в результаті довготривалого процесу, є тим засобом, за допомогою якого зникає проблема прямого продуктообміну [3]. В свою чергу, величина вартості визначається тими витратами, що в середньому необхідні для даного стану виробництва.

А. Сміт вважає, що складна і кваліфікована праця створює в одиницю часу більшу вартість, ніж проста і не кваліфікована. Окрім основного визначення вартості, тобто втіленої у товарі кількості праці, вчений сформулював і друге, за яким вартість визначається кількістю праці, яку необхідно витратити для купівлі даного товару [3].

За вченням Адама Сміта розрізняється первісний дохід і вторинний дохід. До первісного належать: заробітна плата, прибуток, рента. До вторинного – процент. Заробітна плата трактується вченим як вартість засобів існування, необхідних для життя робітника та виховання дітей, що зможуть замінити його на ринку праці. Нижня межа заробітної платні – фізичний прожитковий мінімум. Прибуток пояснюється різницею між доданою працею вартістю та заробітною платою й одночасно, як природну винагороду підприємця, залишок після виплат заробітної платні й ренти. Ренту Сміт вважає особливим доходом, що формується тільки у землеробстві і є нетрудовим надлишком вартості над заробітною платою робітників і середнім прибутком фермера. А частина прибутку промисловця і одночасно з цим, природна винагорода грошового капіталу визначається вченим як відсоток [3].

Капітал пояснюється як сила, що тяжіє над працею у розвинутому суспільстві. Вчений ввів до наукового обігу терміни «основний» капітал та «оборотний». Основний капітал приносить прибуток не переходячи від одного власника до іншого, або не маючи подальшого обігу:

- засоби виробництва;
- торгово-промислові будівлі;
- заходи для покращення землі.

Оборотний капітал – це частина капіталу, що постійно йде від власника в одній формі, а повертається в іншій, наприклад:

- гроші;
- запаси з продовольчих продуктів;
- сировина, матеріали [3].

А. Сміт стверджував, що коли вартість конкретного товару розпадається на доходи, то це є релевантним і для вартості всієї товарної маси, яка формує річний продукт країни. Загальна ціна річного продукту повинна розділюватись на три частини і розподілятися між громадянами країни у вигляді заробітної плати за працю, прибутку з їх капіталу та ренти з землеволодіння. Так як, з процесу відтворення суспільного капіталу вилучено основний капітал, ця помилка Сміта отримала в теорії назву «догма Сміта» [3].

Отже, хоча догма Адама Сміта була піддана критиці з боку різних шкіл економічної думки, вона мала значний вплив на формування і функціонування сучасної економіки. Сміт розробив перелік ідей, які

продовжують асоціюватися з капіталізмом й донині, зокрема ідею невидимої руки ринку, що змушує мимоволі створювати загальне добро, переслідуючи особисті інтереси.

Список використаних джерел

1. Економічна система А. Сміта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/22942/> – вільний. Мова укр.

2. Економічне вчення Адама Сміта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25109/ – вільний. Мова укр

3. Історія економічних вчень. За ред. Тарасевича В. М., Петруні Ю. С. К.: Центр учбової літератури, 2013. С. 59-64.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

М. Грицик,
Університет ім. Альфреда Нобеля, Дніпро

ЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну та її терористичні атаки на інфраструктуру та промислові підприємства, посилили загрозу для економічної стабільності нашої держави. У 2022 році національна економіка втратила 29,1% реального ВВП, а 13,5 млн осіб вимушені були покинути своє місце перебування [1]. Велика кількість українців позбулися зайнятості, і рівень безробіття сягнув 35% [2]. Національний банк намагається сприяти фінансовій стабільності, допомагаючи фінансовій системі ефективно виконувати свої функції та бути стійкою до криз. Результатом спільної роботи Національного банку, фінансових установ та керівництва держави у 2022 році є збереження макрофінансової стабільності, залучення значних обсягів міжнародної допомоги та не допущення дестабілізації фінансової системи противником.

Одним із показників фінансової стабільності є рівень інфляції, який у 2022 році становив 26,6% [3]. За рік значно зросли ціни на продукти споживання, фармацевтичні засоби, тютюнові вироби, паливо, а також на послуги перевезення. Зараз триває другий рік збройної агресії росії, але ми можемо спостерігати сповільнення рівня інфляції. На вересень 2023 року вона знизилася майже на 23,6% завдяки допомозі міжнародних партнерів та зменшення світової інфляції (рис.1). На наш погляд, в найближчий час економіка стало зростатиме, інфляція надалі сповільнюватиметься, а валютний ринок залишатиметься стабільним.

Експортно-імпортні операції також зазнали кардинальних змін. Фізичні обсяги експорту в 2022 році скоротилися на 38,4% [4]. Труднощі в роботі залізничного транспорту, руйнування логістичних шляхів та блокування морських транспортних коридорів спричинили неабиякі ускладнення в експорті товарів до віддалених країн. Доводиться здійснювати багато перевантажень, щоб доставити продукцію, а це насамперед потребує багато витрат та часу. Вартість логістики значно зростає. Купівля іноземних товарів теж скоротилася, але на настільки як зменшилися продажі товарів за кордон.

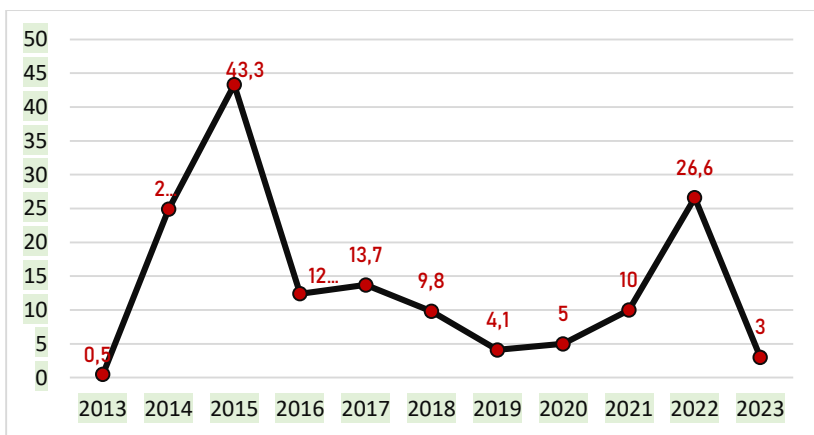

Рис.1. Рівень інфляції в Україні (у %) [1]

В таблиці проаналізовано структуру ВВП України за кінцевим використанням з 2012 по 2022 рік (табл.1).

Таблиця 1

Структура ВВП України за кінцевим використанням з 2012 по 2022 рр. [1]

Номінальний ВВП за рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ВВП млн грн	1.40	1.45	1.56	1.97	2.38	2.98	3.55	3.97	4.19	5.45	5.19
Споживчі витрати млн грн	1.26	1.35	1.40	1.71	2.01	2.45	3.19	3.78	3.92	4.76	5.40
Споживчі витрати млн грн у % від ВВП	90.1	92.8	90.0	86.7	84.7	85.6	89.8	95.2	93.5	87.3	104.2

За всі роки починаючи від 2012 р. до 2021 р. споживчі витрати не перевищували 95% від валового внутрішнього продукту. У 2022 році споживчі витрати різко збільшилися на 17%, що становило 104.2% від ВВП. Найбільша частка витрат припала на продукти харчування, житло, вода, електроенергія, палива, охорона здоров'я, одяг та взуття.

Війна суттєво вплинула на ринок праці в Україні. Масова міграція майже 20% населення, та кількість безробітних також стали причиною падіння ВВП на душу населення майже на 9% [5]. Унаслідок агресії росії було знищено чимало підприємств, зокрема великих промислових об'єктів, через, що велика кількість українців втратили роботу. Знизився попит на робочу силу через неможливість працювати у зонах бойових дій. За минулий рік рівень безробіття зріс із 9,8% до 25% [6]. За прогнозами НБУ, цього року безробіття таки залишатиметься високим. Поступово ми зможемо спостерігати його зниження через розширення попиту на робочу силу.

Після завершення війни в Україні поступово відбудеться стабілізація економіки. Рівень інфляції сповільниться та знизиться безробіття. Звісно, відновлення буде непростим через великі втрати, країні прийдеться прикласти максимум зусиль та ресурсів. Саме відбудова знищеної інфраструктури є головним завданням України. Також, важливо забезпечити економічну безпеку для населення та можливість працевлаштування з метою заохочення повернення біженців на Батьківщину. Отримання статусу кандидата, а потім повноправне членство в ЄС надасть Україні доступ до структурних фондів Європейського Союзу, що також стане ключовим фактором відбудови держави.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 02.10.2023)
2. Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 (дата звернення 02.10.2023)
3. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodovivnya-inflyatsiyi-u-2022-rotsi> (дата звернення 06.10.2023)
4. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1487b1f5-eeb7-4946-b9c8-3370f20568a2&title=UkraineV2022-RotsiEksportovala> (дата звернення 05.10.2023)

5. Кількість українців та їх міграція за кордон. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення 06.10.2023)

6. Рівень безробіття. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-na-osnovi-materialiv-inflyatsynogo-zvitu-za-sichen-2023-roku> (дата звернення 10.10.2023)

Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент

**К. Гуменюк,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ: ДИНАМІКА ТА НАСЛІДКИ

Іноземні інвестиції відіграють визначальну роль у розвитку будь-якої з країн, Україна не виняток. Вони є своєрідним мотором економічного зростання у багатьох напрямках, сприяють створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя та підтримують розвиток інновацій у тому числі. У першу чергу потрібно звернути увагу саме на залучення прямих інвестицій, тому що, до прикладу, портфельні інвестиції відносяться до спекулятивного різновиду, а прямі інвестиції мають властивість до привнесення в економіку мультиплікативного ефекту. Це означає, що кожен долар інвестиції приносить більше користі для країни, ніж просто фінансовий приріст. Але, на жаль, через багато обставин та певних моментів цей процес занадто повільний для того, щоб економіка держави відчувала на собі цей вплив.

За даними конференції ООН з торгівлі та розвитку UNCTAD, ми можемо проаналізувати динаміку інвестицій на протязі останніх двадцяти років (Рис. 1).

Вхідний потік ПІІ визначає обсяг іноземних інвестицій, які надходять в Україну протягом конкретного року. Цей показник відображає активність інвесторів у країні та може свідчити про зміни їхнього інтересу до українського ринку. Відштовхуючий від найбільших коливань ми можемо прослідкувати динаміку інвестицій та проаналізувати причинні фактори. Розпочнемо з 2003 року, який став своєрідним поштовхом до більших надходжень інвестицій. На нашу думку це пов'язано з тим, що Україна одна з перших підключилась до допомоги з миротворчою місією США в повоєнному Іраку, тож це задало позитивну тенденцію на поточний та наступні роки. У 2009 році ми бачимо різкий спад інвестицій, це відбулося через економічні стагнації,

скандали й переговори серед нашої влади, згодом ситуація в країні та в інвестиціях почалась покращуватися. Але вже зовсім скоро, у 2014 році, в країні почалася антитерористична операція й анексія Криму, через це також відбувся критичний спад з від'ємним показником. З роками показник довіри до ситуації в країні почав збільшуватися й з ним почали повертатися інвестиції. 2020 був роком труднощів та обмежень не лише в Україні, а й багатьох інших країнах світу через дуже активну фазу пандемії коронавірусу, але вже в 2021 році ситуація почала стабілізуватися та поліпшуватися. На початку 2022 року обсяг інвестицій різко зменшився через несприятливі обставини в країні, а саме – повномасштабне вторгнення Росії на нашу територію.

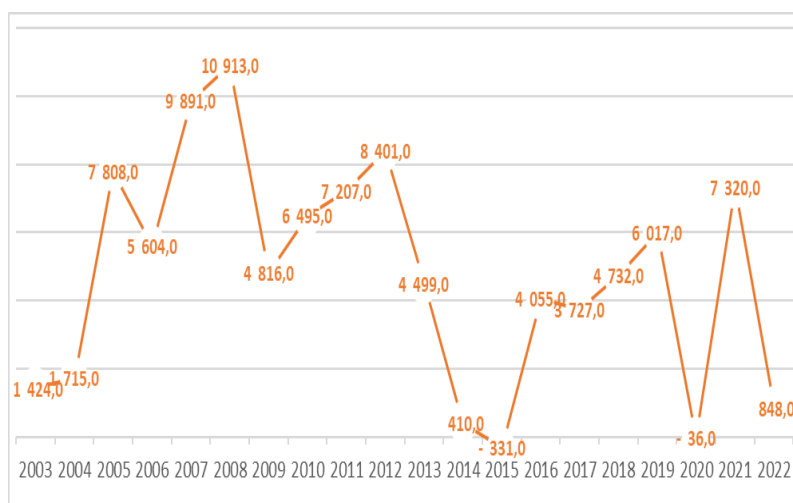

Рис. 1. Динаміка ПІІ, вхідний потік, млн. дол., 2003-2022 рр.*
**Складено автором за [1].*

Вище було розглянуті інвестиції за кожен окремий рік, далі проведемо аналіз показника сталого накопиченого фонду ПІІ протягом того ж періоду (рис.2).

Незважаючи на певний позитивний показник накопичених іноземних інвестицій, існують певні проблеми і виклики, які заважають вступити в дію їх активній фазі росту та накопичення, серед них я виділила такі:

- політична нестабільність, яка викликана безліччю перепалок та змін в уряді, а також діючого воєнного стану в Україні – може викликати

невпевненість інвесторів, адже це впливає на інвестиційний клімат в країні;

- високий показник корупції також має негативний вплив, адже інвестори можуть стати жертвами корупційних схем, через що втратять інвестиційні гроші;

- бюрократія та адміністративні обмеження створюють низку складнощів у діяльність та реалізацію інвестиційних проєктів.

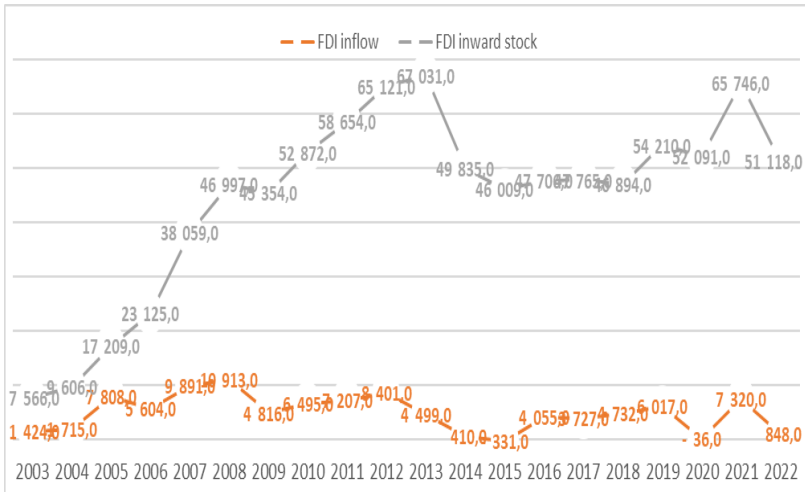

Рис. 2. Динаміка ПІІ, вхідний потік і накопичений фонд, млн. дол., 2003-2022 рр*

*Складено автором за [1].

Виходячи з вищесказаного та аналізуючи рис. 1 та рис. 2, ми можемо запропонувати наступні кроки щодо покращення ситуації. На нашу думку, важливо провести реформи в законодавстві для спрощення та зменшення процедур та адміністративних бар'єрів, ввести пільгові умови для іноземних інвесторів, наприклад, ввести пільгу на податки на перші 5-7 років. Провести реформи для боротьби з корупцією та сприяти розвитку чесного та прозорого інвестиційного клімату в країні. Підтримати та вкласти більше в розвиток ключових галузей економіки, які сприятимуть ширшим можливостям іноземних інвесторів.

Повільне зростання іноземних інвестицій має негативні наслідки для економіки, може призвести до втрати конкурентоспроможності підприємств та втрати незалежності від іноземних фінансових ринків. Не дивлячись на це, Україна має великий потенціал для залучення іноземних

інвестицій, які сприятимуть сталому економічному розвитку та забезпечать новий рівень життя для українських громадян в майбутньому. Однак для досягнення цієї мети потрібні значні зусилля та низка нових реформ, які сприятимуть покращенню інвестиційного клімату та залучатимуть більше капіталу в країну.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт конференції ООН з торгівлі та розвитку "UNCTAD" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

В. Дерій
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВІЙНА В УКРАЇНІ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК ТА ЗАГРОЗА ДЛЯ АРХІТЕКТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема війни та миру вічна як цей світ. Війна є засобом вирішення спірних питань, якщо не вдається мирним, дипломатичним. Проте війна – це не вияв високого інтелекту і моралі, війна – це дефіцит мудрості керівників держав-агресорів. Поняття війни як предмету дослідження розглядають у різних аспектах: політичних, соціологічних, економічних, культурних, філософських, етичних. Війна, її прояви та характеристики це надзвичайно важлива, та, на жаль, сьогодні дуже часто подія у житті окремих людей та соціуму загалом [1, с. 82].

Сьогодні, коли на українських теренах відбувається одна із найкровопролитніших війн XXI століття виникає потреба вивчити та дослідити питання війни та її вплив на розподіл світопорядку, чинники, що спричиняють та засоби боротьби. Питання визначення війни як сюжету світової політики є надзвичайно актуальним у сучасній політологічній науці, воно потребує багатоаспектного вивчення та дослідження. Питання війни і миру на сьогодні є найбільш значущим для всього українського суспільства – від його вирішення залежить наше майбутнє, існування України як незалежної держави.

Те, що відбувається в XXI столітті на території України в самому центрі Європи, є беззаперечним суворим свідченням, що ми живемо в непередбачуваному, небезпечному й глобальному світі. Найбільш хитким, проблемним аспектом такого існування є неможливість повного відсторонення від небезпечних подій і лише часткова можливість

потужного впливу окремих гравців на поточну ситуацію. Для стратегічного впливу потрібна глобальна участь значної групи світових гравців або принаймні відчутна перевага більшості й консенсус щодо дій.

Багато політологів, політичних діячів, військових експертів вважають, що сьогоднішній світ перебуває на межі третьої світової війни. Однак, частина суспільства, зокрема його європейська частина «закривають очі» на події та виклики, що зараз відбуваються на їхньому континенті і мають безпосередній вплив на їх життя. Безпрецедентна ситуація, коли одна велика європейська країна напала на іншу велику країну, вбивши тисячі її мешканців та стерши із лица землі цілі міста не спостерігалася ще від часів Другої світової війни. Тому на це варто зважати усьому світові. Будь-яка масова міждержавна війна в ядерному столітті призведе до такої руйнувань та збитків, що світ може опинитися на краю загибелі [1, с. 262].

Отже, війна з рф 2022 року засвідчила: збереження й подальший розвиток України можливі лише за умов нарощування оборонного запасу та унеможливлення нападу рф у майбутньому через потенційні критичні втрати. Причому не в лінійному сенсі – літаки й танки. Потрібен асиметричний арсенал – із акцентом на власні технології та власний ОПК.

Бо ця війна як ніщо інше вчить Україну бути самостійною і передбачливою. Із її завершенням мають піти в минуле інформаційно-психологічні маніпуляції та канути в Лету проросійські політики й медіа – усі ті, хто, коментуючи зближення України із західними союзниками, лукаво апелював до піклування про незалежність України, вихваляв її позаблоковість і зовнішньополітичний нейтралітет.

Перебіг подій протягом року свідчить: як і раніше, Україна критично залежить від якості та кількості допомоги Заходу в озброєннях і ресурсах. Однак із кожним новим пакетом допомоги наша країна доводить, що може максимально ефективно використовувати отримані ресурси не лише для стримування російської агресії, а й для захисту благополуччя Європи. Забезпечення України сучасною, високотехнологічною зброєю може стати запорукою виснаження Росії і позбавлення Кремля амбіцій агресії, а також ліквідації злочинного російського режиму.

На сьогодні, ні один військовий експерт не береться прогнозувати дату закінчення війни, однак, свою незалежність українці вже відстояли. І після нашої перемоги зміниться не лише світовий порядок, а й внутрішні процеси в самій країні. Потрібно буде створювати міжнародні фонди, що відповідатимуть за реконструкцію знищеної інфраструктури, і звичайно, кардинально зміниться сприйняття України світом. Світ не

повинен допустити поширення такого явища як рашизм і має будувати нову систему міжнародної безпеки, та нові безпекові організації, оскільки ті, що діють тепер показали свою цілковиту декларативність та неспроможність. Будуть створюватися нові політичні альянси країн зі спільними політичними, економічними, світоглядними інтересами. Крім того, Україні варто формувати свою обороноздатність, тому що рано чи пізно західна допомога зменшуватиметься [2].

Якщо Україна відстане в реформах, їй судилося стати легкою мішенню для своїх ворогів. Якщо вона діятиме завчасно, у неї є шанс стати добре захищеною, недоторканою нацією, яка швидко розвиватиметься – особливо завдяки оборонним технологіям, оскільки всі вони служать подвійній меті.

Парадоксальність цієї демагогії в тому, що вдаване зовнішнє управління Україною демократичним Заходом у Кремлі завжди прагнули замінити реальним – авторитарною рукою Москви. Але саме ця кривава й украй виснажлива війна має остаточно позбавити Кремль (і не лише путінський) спокуси Україною та усвідомити неможливість відновлення контролю над нею. Українська перемога здатна спонукати росію до миру, допомогти Москві поступово позбутися імперського синдрому й навчитися жити недалеко, але окремо від «матері городов руських». У такий спосіб Україна виконає свою глобальну історичну місію, остаточно вирветься з кайданів пострадянського минулого та зможе розпочати розбудову справжньої незалежності [3].

Зробити так, щоб в майбутньому не виникали війни, звичайно, неможливо, бачимо по останніх подіях із Близького Сходу, Однак зміни можливі лиш в тому випадку, коли агресія стане покараною і будь-який агресор зрозуміє, що за свої дії отримає покарання, а також врегулюється питання володіння рядом неадекватних країн ядерним арсеналом. Також потрібно змінювати так звану парадигму капіталізму, щоб не чистий прибуток став головним надбанням суспільства, а збалансований розвиток, ґрунтований на справедливому розподілі суспільних благ, обмеженні споживання ресурсів, повазі до навколишнього середовища, екологічній грамотності тощо.

Список використаних джерел

1. Фурсіна Н. А. Теорія виникнення воєнних конфліктів, воєн. Економіка та держава. 2018. С. 81-87, С. 262.
2. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratytu-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/> (дата звернення: 27.10.2023).

3. Горбулін В., Бадрак В. Над прірвою. 200 днів російської війни. Київ: Брайт Букс, 2023. 275 с.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

А. Дерябіна
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРИЧИНИ ТА МОЖЛИВІСТЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ

Люди часто ведуть себе емоційно під впливом страху, радості, гніву або інших емоцій. Це може призводити до ірраціональних рішень, які не завжди базуються на об'єктивних даних або розумних розрахунках. Ірраціональна поведінка може бути зумовлена споживчими звичками, віруваннями або психологічними факторами, такими як бажання підтвердження власної ідентичності або статусу.

Поняття «споживча поведінка» використовується для визначення, вивчення вподобань та аналізу того, як:

- люди взаємодіють з ринком;
- споживачі приймають рішення про покупку;
- покупки використовують і відмовляються від товарів і послуг;
- впливають маркетингові стратегії та соціальні фактори.

Теорія поведінки споживача вивчає афективний компонент прийняття рішень, який включає когнітивні та психофізичні детермінанти вибору покупця (психофізика цінностей, психофізика випадку). Психологічні принципи контролюють сприйняття проблем під час прийняття рішень, що призводить до очікуваних змін у перевагах – різні формулювання проблем покупцями є основою для зміни переваг [1]. Основною ідеєю моделі поведінки споживача в ірраціональній теорії є високо інтуїтивна поведінка покупців і доступність інформації про товар у певний момент часу [2].

Зміни в уподобаннях і формулюваннях різних проблем можуть вплинути на зміни в інтуїтивній поведінці, цінностях і уподобаннях. У науковій літературі обговорюються чисельні механізми оцінки рівнів емоційної задоволеності шляхом вимірювання цінності та дослідження досвіду споживачів [3]. Кількісне вимірювання психофізичних детермінант прийняття рішень забезпечує збір статистичних даних про поведінку споживачів і подальший розвиток числових балових моделей для прогнозування доходу.

Тому еволюція теорії поведінки споживачів призвела до трансформації класичних моделей прийняття рішень: відбувається

автоматизація та оцифрування моделей. Цифрові поведінкові моделі враховують емоційну (психофізичну) складову рішень і забезпечують високу точність прогнозування прибутку компанії. Крім того, цифрові моделі є єдиним способом оцінити цифрові канали зв'язку з клієнтами в режимі реального часу [4].

Сучасна теорія поведінки споживачів розвивається в напрямку оцінки афективного компонента прийняття рішень, включаючи когнітивні та психофізичні аспекти вибору покупців. Ця еволюція відбувається завдяки автоматизації та оцифруванню моделей, які дозволяють враховувати інтуїтивну поведінку покупців та доступність інформації про товари у реальному часі. Усе це сприяє покращенню взаємовідносин між компанією і споживачами та сприяє збільшенню прибутку компанії.

Прикладами ірраціональної поведінки споживачів є:

- ❖ Випадки, коли споживачі відкладають покупку необхідного товару чи послуги, навіть якщо вони знають, що вона їм потрібна, і це вигідніше купити зараз. Наприклад, відкладання ремонту автомобіля, коли відсутність необхідних робіт може погіршити безпеку і призводить до більших витрат у майбутньому.

- ❖ Деякі споживачі купують товари або послуги, щоб показати свій статус або соціальний успіх, навіть якщо це не є розумним фінансовим рішенням. Наприклад, покупка дорогого автомобіля або одягу, навіть коли людина не може собі дозволити такий рівень витрат.

- ❖ Споживачі можуть приймати рішення на основі загальних страхів чи обурень, навіть якщо статистика чи реальний ризик низький. Наприклад, відмова від вакцинації через загальну боязнь вакцин, несвідомо збільшуючи ризик зараження.

У цілому, нині поведінка споживачів – це складний і багатогранний процес, і йому властиві певні закономірності. У поведінці споживачів яскраво проявляється активний тип споживчої поведінки, що сприяє утворенню високої заборгованості як у споживачів, так і в країні в цілому. Варто подумати над тим, щоб утримати існуючий тип економічної поведінки і не перетворити його на толерантний чи традиціоналістичний.

Тому, проблематичність обраної теми продемонстрована повною мірою та повністю розкрита. Оскільки наукові статті призначені для написання, були вивчені думки різних вчених з цього питання.

Список використаних джерел

1. Tversky, A., & Kahneman, D. (1981). The framing of decision sand the psychology of choice. science, 211(4481), 453-458.

2. Kahneman, D. (2003). Maps of Bounded Rationality: Psychology for Behavioral Economics. *American Economic Review*, 93(5), 1449–1475. doi:10.1257/000282803322655392.

3. Kahneman, D., & Tversky, A. (2013). Choices, values, and frames. In *Handbook of the fundamentals of financial decision making: Part I* (pp. 269-278).

4. Городецький М.А. Ціннісна цифрова модель поведінки споживача в управлінні продажами / М.А. Городецький // *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці»*, (Київ, 7 грудня 2020 р.). – ДУІТ, 2020. – С. 39-41.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

В. Дмитрієв,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ

Жодна економічна діяльність неможлива без факторів виробництва, тому в основі економічного розвитку будь-якої країни лежить використання основних трьох факторів, а саме: засобів виробництва, природних ресурсів та праці. Хоч сучасні технології та розвиток засобів виробництва роблять ефективнішим використання ресурсів, проте саме чинник робочої сили відіграє значну роль в формуванні сучасного світового господарства. Тенденції світового ринку праці мають пряме відображення як на економіках окремих країн, так на міжнародну економічну діяльність в цілому.

Сучасним світовим ринком праці можна вважати наступний етап існування ринку робочої сили, що перебуває під дією посилення процесів інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації.

Беручи це твердження до уваги, найбільш влучно описати світовий ринок праці як відкриту конкурентну систему відносин, формування якої підпорядковано законам попиту і пропозиції робочої сили, яка знаходиться під впливом глобальних факторів впливу і одночасно визначається специфікою відтворення трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту в рамках окремих національних економік світу. Формування таких відносин зумовлене нерівномірністю розміщення робочої сили між країнами та відмінностями в її кількісному та якісному відтворенні на національному рівні. Інтенсивна глобалізація виробництва призводить до формування

сталої залежності в сучасному світі, що призводить до більшої відкритості національних ринків праці. З'являються транснаціональні потоки робочої сили, які стають все більш постійними та систематичними.

Підсумовуючи вищесказане, варто стверджувати, що головною тенденцією розвитку сучасного ринку праці є тренд до глобалізації у міжнародних відносинах з приводу робочої сили.

Через збільшення ступеню взаємодії трудових ресурсів по всьому світу, головним чином впливає на вигляд ринку праці саме трудова міграція. Як було відзначено Генеральним директором МОП, Гайєм Райдером, “Мігранти роблять значний і важливий внесок в економічний, соціальний і культурний розвиток приймаючих країн та їхніх громад на батьківщині. Але занадто часто цей внесок залишається невизнаним”, і з його висловом важко не погодитися, адже, трудові мігранти сприяють економічному розвитку країн, в які вони прибувають, при цьому країни, звідки вони походять, отримують значну користь від грошових переказів і навичок, які вони здобувають під час роботи в іншій країні.

Головним потягом до міжнародної трудової міграції виступає, першочергово, прагнення до поліпшення матеріально-економічного та соціального становища робітників. Глобалізований ринок праці дозволяє працівникам знайти доступніші робочі місця з більшою заробітною платою.

За даними Світового банку простежується тенденція до збільшення загальної кількості мігрантів в світі, а саме станом на 2020 рік у світі налічувалося вже понад 280 мільйонів мігрантів. Поєднавши її з статистикою від МОП, не важко відзначити, більшість є саме трудові мігранти, а їх кількість у пропорційному визначенні зростає. У 2019 році у світі налічувалося приблизно 169 мільйонів трудових мігрантів, що більше на 5 мільйонів (3,0%) порівняно з 2017 роком, і на 19 мільйонів (12,7%) порівняно з оцінкою 2013 року в 150 мільйонів учасників світового ринку праці (Рис. 1).

Однак, існує певна диспропорція, майже 84% робочої сили у світі проживає в країнах, що розвиваються і ця частка має тенденцію до збільшення. Але нерівномірність проявляється не лише в походженні, а й в концентрації на світових ринках праці. Понад дві третини міжнародних трудових мігрантів зосереджені в країнах з високим рівнем доходу, а саме у трьох субрегіонах приймають 60,6% всіх світових трудових мігрантів: 24,2% в Європі; 22,1% в Північній Америці; і 14,3% в арабських державах. Маючи цю диспропорцію, варто звернути увагу саме на співвідношення працівників в цих регіонах. За останніми дослідженнями Світової Організації Праці, у Європі трудові мігранти

складають 18,4 відсотка робочої сили. У Північній Америці їхня частка зростає до 22,0%. Найвища частка спостерігається в країнах Перської затоки - 41,4% [2].

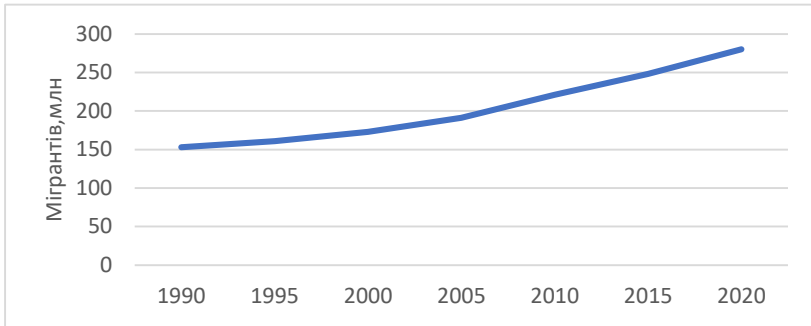

Рис. 1. Глобальна кількість міжнародних мігрантів*
 *Складено автором за даними Світового банку [1]

Враховуючи світову тенденцію до глобалізації, варто звернути увагу на найбільш інтегроване та ефективне світове об'єднання – Європейський союз. ЄС є одним з найвпливовіших та найбільших учасників ринку праці. Якщо розглядати на прикладі окремої країни, то індикатором світових тенденцій може стати співвідношення працівників в Мальті, де за графіком спостерігається стійке насичення трудовими мігрантами ринку праці розвинених країн, тих що мають високий рівень доходів та життя (Рис. 2).

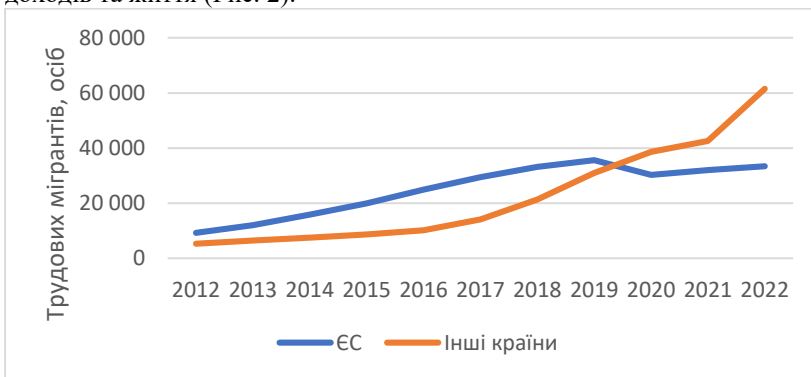

Рис. 2. Співвідношення працівників-мігрантів за походженням в Мальті*

*Складено автором за даними Jobsplus [3]

Однак, громадяни ЄС можуть вільно проживати і працювати в будь-якій державі-члені, а на відміну від цього, громадяни третіх країн контролюються та обмежуються. Але навіть попри це, збільшується тенденція трудової міграції з інших країн, що мають нижчий рівень розвитку.

Сучасний глобальний ринок праці постійно розвивається, реагуючи на різні соціально-економічні та технологічні тенденції. Саме через швидкий розвиток технологій за останні десятиліття, сучасна структура глобального ринку праці переважно визначається потребою в фахівцях високої кваліфікації, таких як наукові дослідники, інженери, системні аналітики, професіонали в галузі інформатики та менеджери.

Проте міграційний процес передбачає складні виклики з точки зору управління, захисту трудових мігрантів. Глобалізація здатна посилити конкуренцію за існуючі робочі місця, а також може сприяти зниженню заробітної плати для менш кваліфікованих сфер діяльності, які перебувають під постійним тиском глобалізації. Тому на світовому ринку праці існує стійка тенденція до покращення наявних та здобуття нових навичок в учасників цього ринку.

Беручи до уваги залученість майже всіх світових ресурсів, через швидкі темпи глобалізації та недостатньо відповідної реакції світового суспільства на стрімкі тенденції з розширення, простежується проблематика сучасного світового ринку, що трудові мігранти за даними МОП більш ніж утричі частіше залучаються до примусової праці, ніж місцеві працівники. Хоча трудова міграція має здебільшого позитивний вплив, ця статистика демонструє, що мігранти є особливо вразливими під час залученості на світовому ринку праці.

Однак, тенденція до глобалізації робочої сили та міграції трудових ресурсів зазнала значного негативного впливу пандемії COVID-19 протягом останніх років. Коронавірусна криза та пов'язані з нею обмеження спричинили найбільший і найшвидший спад міжнародних трудових потоків [4].

Отже, сучасний світовий ринок робочої сили є складним та динамічним явищем, яке має значний вплив для економік та суспільств у всьому світі. Він перебуває під впливом різних тенденцій, головними з яких є глобалізація та трудова міграція, що створюють сучасний стан світового ринку праці. Незважаючи на те, що вони призводять до викликів, таких як збільшення конкуренції і нерівності у розподілі доходів, вони також відкривають можливості для підвищення продуктивності та економічного зростання людства. Саме тому, політикам та компаніям важливо розуміти ці тенденції та приймати

відповідні рішення, заради забезпечення позитивного та сталого розвитку світового ринку праці.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/> - вільний. Мова англ.

2. Офіційний сайт Міжнародної організації праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ilostat.ilo.org/topics/labour-migration/> - вільний. Мова англ.

3. Офіційний сайт Jobsplus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jobsplus.gov.mt/resources/publication-statistics-mt-mt-en-gb/labour-market-information/foreigners-data> - вільний. Мова англ.

4. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> - вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

**С. Дмитрієва,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ ВАЛЮТ НА ВІДПОВІДНІСТЬ МОДЕЛІ ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

Валютна конкуренція – суперечливе, складне та багатогранне явище, тому нам важливо враховувати значну кількість факторів, а саме окрім різноманітних економічних факторів звертати увагу та враховувати соціальні, політичні, технологічні та поведінкові явища, що мають істотний вплив на конкурентні позиції валют на світовому ринку.

Конкурентоспроможність валюти зазвичай виражається наявністю очевидних переваг у порівнянні з іншими валютами, тобто конкурентоспроможність валюти є відповідністю валюти бажанням та потребам світового ринку, які в свою чергу виражаються певними факторами. До факторів, про які ми вже згадували, належать:

- безпека національного фінансового ринку;
- відносна зацікавленість інвестування в певну валюту, тобто кількість операцій та угод, які відбулися з даною валютою;
- відсоток цієї валюти в резервах країн та не тільки, тобто чи є валюта резервною;
- розвиток економічної політики країни;
- забезпечення стабільності економіки;

- механізми платіжних систем.

Тому при оцінюванні значення валюти в системі світового ринку надважливе значення має обізнаність учасників щодо характеристики певної резервної валюти.

Важливим наслідком конкуренції серед резервних валют є висока ефективність грошово-кредитної політики, що проводиться в цих країнах, що забезпечує фінансову стабільність та формування сприятливих умов для розвитку фінансових ринків. Конкуренція сприяє підвищенню якості політики, що проводиться, оскільки для учасників ринку важливе значення має довіра до фінансової системи та здатність дотримуватися цільових орієнтирів політики у довгостроковій перспективі.

Окрім кількісних показників, що характеризують роль валюти у світовій фінансовій системі, потрібно зважати й на якісні показники, серед яких найважливішим є довіра учасників ринку до економічної політики, що проводиться державою, а також впевненість у забезпеченні довгострокової фінансової стабільності. Довіра є суб'єктивною та неоднозначною характеристикою, яку складно оцінити, але можливо оцінити результати її наявності в даному контексті – насамперед це актуальність валюти як резервної.

Найбільшу довіру і найширше застосування мають валюти країн з найвищими економічними потенціалами: долар США, євро, японська єна, англійський фунт стерлінгів. Ці валюти не тільки вільно використовуються у міжнародних платежах, а й вільно накопичуються в резервах міжнародної ліквідності, за що вони дістали назву резервних валют. Найавторитетнішою резервною валютою є долар США. Він обслуговує близько 2/3 всіх міжнародних розрахунків по зовнішній торгівлі [1].

Тому вже зараз можна впевнено сказати, що стабільність долару США використовується як зразок навіть європейськими країнами, також застосовується як засіб міжнародного обчислення та з ним часто порівнюють інші резервні валюти.

Якщо казати про ознаки ринку досконалої конкуренції, то основні з них можна сформулювати так:

1. Однотипність товарів. Це означає, що продукція конкуруючих фірм гомогенна і зовсім незначна, продукти розглядаються як аналоги. Головна умова для відсутності нецінової конкурентності і відповідно абсолютна байдужість покупця у виборі місця покупки товару [2].

Одна тільки перевага долару США вже робить цю умову неспроможною для здійснення. Якщо порівнювати стабільну на даний момент валюту та нестабільну (наприклад євро та гривня), то навіть у

вкладеннях перевагу віддадуть стабільній. Саме існування резервності передбачає неоднотипність товарів.

2. Численність суб'єктів ринку. На ринку діє велика кількість дрібних продавців і покупцем. Через це здійснюються продавцем продажі (або споживачем покупки) мізерно малі в порівнянні з сукупним обсягом ринку (менше 1% продажів або покупок за будь-який період) [2].

Варто зазначити, що цю умову валютний ринок виконує, адже на сьогодні існує безліч національних валют. Але тут вступає в силу одна з класифікацій валют – конвертовані та неконвертовані валюти. Перші це ті, котрі вільно можна обміняти за відповідним курсом. Конвертованість валюти є важливою якісною рисою. Другі – це ті, які не можна вільно обміняти, та їх ввіз і вивіз жорстко обмежується. До 1997 року такою була й українська гривня [1].

3. Відсутність перешкод при входженні на ринок та при виході з нього. Не існує ніяких серйозних загроз – законодавчих, фінансових і інших, які могли б перешкодити виникненню нових фірм і збуту їхньої продукції на конкурентних ринках. Відсутність бар'єрів означає, що ресурси повністю мобільні і без проблем переміщуються з одного виду діяльності на інший [2].

На валютному ринку дійсно є велика кількість учасників, але все ж таки існує домінуючі валюти, які виділяються своєю стабільністю та надійністю, такі як американський долар, євро, австралійський долар, швейцарський франк, канадський долар, японська єна, британський фунт стерлінгів [3].

У рамках глобалізації долар США, ймовірно, збереже статус основної світової резервної валюти. Разом з тим у міру зростання обсягу накопичених резервів, збільшення обсягів вкладень та зростання світової торгівлі потреба у диверсифікації валютних активів зростатиме і створюватиме таким чином передумови для підвищення ролі євро, британського фунта, австралійського долара, канадського долара та японської єни. Зокрема, тенденція збільшення Єврозони передбачає й подальше зміцнення ролі євро на валютному світовому ринку, що в свою чергу передбачає здійснення процесів формування єдиного фінансового ринку та єдиної банківської системи для зони євро. Додатковим фактором зміцнення позицій євро може стати розвиток цифрової інфраструктури, а також удосконалення цифрових технологій здійснення платежів та розрахунків. Крім того, зростання використання євро на міжнародному фінансовому ринку забезпечить зростання кінцевого попиту та збільшення ємності фінансового ринку. Отже, можна сказати, що в повній мірі валютний ринок не відповідає моделі досконалої конкуренції, адже вона не існує повноцінно, крім того, вона занадто

ідеалізована. Але не варто забувати, що її певні риси все ж таки притаманні валютному ринку, тому ми можемо сказати, що валютний ринок є одним з прикладів найбільш наближеного до досконалої конкуренції.

Список використаних джерел

1. Лекція «Валютний ринок і валютні системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dnu.dp.ua/metodi/feconom/Marketynng/3Kurs/Koshevyi/Tema06_Valyutnyj_rynok_ta_valyutni_systemy.doc – вільний. Мова укр.

2. Стріченко Д.А. Досконала конкуренція / Д.А. Стріченко // Молодий вчений. – 4-5 грудня 2015 р. – Проблеми та перспективи економіки і управління. – С. 6-9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/14dec2015/00.pdf> – вільний. Мова укр

3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.project.minfin.com.ua/lblv-top-najbilsh-zaxyshhenyx-valyut-na-rochatku-2023-roku> – вільний. Мова укр

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

О. Задоя,

кандидат економічних наук, доцент

А. Леонова,

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Україна, як незалежна держава, постійно стикається з важливим завданням забезпечення своєї зовнішньоекономічної безпеки в умовах геополітичних та економічних викликів. Специфічним аспектом є той факт, що Україна переживає війну на своїй території, що негативно впливає на її економіку та зовнішньоекономічні відносини. Однак існують шляхи покращення зовнішньоекономічної безпеки України в сучасних умовах, які можна врахувати та реалізувати для зміцнення позицій країни на міжнародному ринку.

До можливих шляхів покращення зовнішньоекономічної безпеки України можна віднести:

1. Енергетична незалежність. Україна може зростити свою енергетичну незалежність шляхом активного розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Наприклад, за даними Міністерства енергетики та

захисту довкілля України, обсяг виробництва електроенергії з ВДЕ у 2021 році зріс на 21% порівняно з попереднім роком [1]. Це свідчить про потенціал для подальшого розвитку ВДЕ в країні, а також про можливість диверсифікації джерел постачання енергоресурсів. У воєнний період забезпечення енергетичної безпеки стає ключовою задачею. Україні важливо розвивати внутрішнє виробництво енергії з альтернативних джерел, таких як сонячна та вітрова енергія. Також важливо підтримувати і розширювати внутрішнє видобуток вугілля та розвивати сучасні методи видобутку газу. Це зменшить залежність від імпорту та покращить енергетичну безпеку. У воєнний період, забезпечення нафтопродуктами та природним газом залишається важливим завданням. Україна має розвивати та диверсифікувати джерела постачання цих енергоресурсів, шукаючи нових постачальників та розвиваючи енергоефективність.

2. Впровадження ефективної торговельної політики та адаптація торговельних потоків. Україна може зосередитися на вдосконаленні своєї торговельної політики, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності своїх товарів на світових ринках. Це може включати спрощення та стандартизацію митних процедур, а також підтримку експортерів через програми фінансування та консультаційну підтримку. Україна може збільшити обсяги експорту шляхом стимулювання розвитку важливих стратегічних галузей. Наприклад, вугільна промисловість України може зростати в якості експортера на ринки Європи та Азії. За даними Державної служби статистики України, в 2020 році обсяги вугільних експортних поставок зросли на 27,6% порівняно з попереднім роком [2]. Також Україна може збільшити обсяги експорту через участь у торговельних угодах. Наприклад, наша держава підписала Угоду про вільну торгівлю з Канадою, що дозволило збільшити експорт товарів та послуг до цієї країни. За даними Міністерства економічного розвитку, торгівельний обіг між Україною та Канадою у 2020 році зріс на 37,5% [3]. Однак, під час війни торговельні потоки можуть змінюватися через обмеження на транспортування товарів та інші фактори. Україна повинна бути готовою до зміни напрямків своєї зовнішньої торгівлі і пошуку нових ринків для експорту/імпорту товарів та послуг. Наразі, коли імпорт може бути обмежений, Україна має спрямовувати зусилля на розвиток внутрішнього виробництва товарів, які раніше імпортувалися. Це може включати підтримку внутрішніх виробників та створення сприятливих умов для розвитку промисловості. Важливо розробити гнучкі торговельні стратегії, які дозволять Україні адаптуватися до змін в

міжнародних торговельних відносинах. Це призведе до розширення торговельних партнерств з іншими країнами та пошук нових ринків.

3. Дипломатичні зусилля та залучення міжнародної підтримки. Для покращення зовнішньоекономічної безпеки України важливо залучати міжнародних партнерів та участь у міжнародних проектах. Наприклад, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом дозволило Україні збільшити обсяги торгівлі з ЄС, що стимулює розвиток економіки. У 2020 році обсяги торгівлі між Україною та ЄС зросли на 5,7% до 41,2 мільярдів євро [4]. Умови війни потребують міжнародної солідарності та підтримки. Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними партнерами, зокрема, з інших країн, міжнародних та гуманітарних організацій. Мова йде про надання гуманітарної допомоги та фінансову підтримку для вирішення економічних проблем. Уряд повинен встановити систему для розподілу гуманітарної допомоги населенню, забезпечити доставку їжі, ліків та медичного обладнання в райони, які постраждали від війни. Україна повинна активно використовувати інструменти міжнародного права та дипломатії для захисту своїх інтересів у військовому конфлікті. Це може включати судові справи перед міжнародними судами та лобювання своїх позицій на міжнародних форумах.

4. Модернізація та розвиток транспортної інфраструктури. Україна може покращити свою зовнішньоекономічну позицію, розвиваючи транспортну інфраструктуру. Зокрема, розширення та модернізація портів, таких як Одеса та Чорноморськ, допоможе збільшити обсяги морської торгівлі. За даними Морської адміністрації України, в 2020 році об'єм перевалки вантажів в портах збільшився на 4,4% до 158,6 мільйонів тон [5]. Інвестиції у розвиток та модернізацію транспортної інфраструктури, зокрема, будівництво нових автомагістралей, розширення залізниць та аеропортів, можуть покращити логістику та зменшити витрати на перевезення товарів. Наприклад, реконструкція міжнародного аеропорту "Бориспіль" та розширення його потужностей допоможуть у майбутньому залучати більше міжнародних авіакомпаній та збільшувати обсяги пасажирських і вантажних перевезень.

5. Забезпечення стійкості фінансової системи. Реформи у фінансовому секторі також важливі для забезпечення економічної стійкості. Україна може залучити більше інвестицій за рахунок покращення інвестиційного клімату. За оцінками Всесвітнього банку, в 2020 році Україна вдосконалила свої показники за рангом "зручності ведення бізнесу" і піднялася на 13 позицій у світовому рейтингу, що сприяє залученню іноземних інвестицій [6]. Фінансова стійкість є важливим аспектом зовнішньоекономічної безпеки. Україна повинна

забезпечувати стабільність фінансової системи через ретельний моніторинг банківського сектору та інших фінансових інститутів.

6. Інвестиції у науковий інноваційний сектор. Залучення іноземних інвестицій у науковий інноваційний сектор може забезпечити розвиток високотехнологічних галузей та створення конкурентоздатних продуктів. Наприклад, Інноваційна Агенція України залучила понад 7 мільярдів гривень інвестицій у стартапи та інноваційні проекти в 2020 році, що сприяло розвитку нових технологій і зростанню обсягів експорту продукції, створеної на їхній основі [7].

7. Реформи та боротьба з корупцією. Зменшення рівня корупції є ключовим фактором для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки. Корупція може відлякувати іноземних інвесторів та підірвати довіру міжнародних партнерів. Україна активно веде боротьбу з корупцією, зокрема, створенням Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та електронних декларацій для посадовців. За результатами Індексу сприйняття корупції, опублікованого Transparency International, Україна покращила своє положення і займає 117-ту позицію серед країн світу, що свідчить про позитивний напрямок у боротьбі з корупцією [8]. У воєнний період боротьба з корупцією та ефективне використання ресурсів стають надзвичайно важливими завданнями. Реформи у сфері правопорядку, фінансів та адміністрації мають сприяти забезпеченню ефективного управління та прозорості в умовах війни. Це може включати впровадження системи публічних закупівель та моніторингу витрат грошей.

8. Інформаційна війна, кібербезпека та глобальна репутація. Під час війни, інформаційна війна стає ключовим елементом. Україна має активно вести інформаційну кампанію для захисту своєї глобальної репутації та інтересів, а також боротьби з дезінформацією та пропагандою. Також потрібно ретельно прослідкувати наявні та можливі кіберзагрози. Україна повинна підвищити рівень кібербезпеки для захисту важливої інформації та інфраструктури від кібератак.

Зовнішньоекономічна безпека України у воєнний період стає ще більш складною і вразливою. Умови війни створюють серйозні виклики для економіки та зовнішньої торгівлі країни. Розглядаючи шляхи покращення зовнішньоекономічної безпеки України в сучасних умовах, особливо в умовах війни, можна підкреслити, що це завдання вимагає від країни комплексного та стратегічного підходу. Сучасні геополітичні та економічні виклики роблять цю задачу особливо складною та вимагають найкращих зусиль та ресурсів.

Диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, залучення міжнародної підтримки, реформи в управлінні та боротьба з корупцією,

адаптація до змін у торговельних потоках та багато інших заходів, можуть служити основою для покращення зовнішньоекономічної безпеки України.

Однак важливо пам'ятати, що в умовах війни це завдання набуває особливої ваги та вимагає надзвичайної дисципліни та рішучості. Україна має активно впроваджувати запропоновані шляхи та рекомендації, а також бути готовою до адаптації, нових викликів та змін в геополітичному середовищі.

Збереження та покращення зовнішньоекономічної безпеки є важливою метою для України, і виконання запропонованих шляхів допоможе забезпечити стійкість і успіх країни в умовах сучасних геополітичних та економічних викликів.

Список використаних джерел

1. Сидоренко В.П. Зовнішньоекономічна діяльність в умовах війни. Економіка і бізнес, - 2023. - №3(5). - С. 45-56.

2. Зовнішньоекономічна діяльність в умовах війни. Бізнес-платформа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.liga.zakon.net/analytics/210611_zovnshnoekonomchna-dyalnst-v-i – вільний. Мова укр.

3. Петренко О.М. Зовнішньоекономічна діяльність: аналіз та перспективи. Київський національний університет. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knute.edu.ua/file/mg=/57681bc9855aa2eafa02c16c7e30685c.pdf> – вільний. Мова укр.

4. Іванова Н.О. Зовнішньоекономічна діяльність у сучасних умовах. Економічна правда. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/3/> – вільний. Мова укр.

5. Семенов В.П. Зовнішньоекономічна діяльність в умовах глобалізації (дисертація). Одеський національний університет. 2015. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhplatforma.com.ua/article/7274-zovnshnoekonomchna-dyalnst/> - вільний. Мова укр.

6. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8350/1/%D0%97%D0%B/> - вільний. Мова укр.

7. Петров В.М. Актуальні питання економічної безпеки. Вісник економічних наук, - 2023. - №5(2). - С. 35-61.

Шугалій А.М. Сучасні тенденції і проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах воєнного стану. Науковий журнал "Економічні питання", - 2023. - №10(3). - С. 50-77

THE PROBLEM OF MIGRANT LABOR EXPLOITATION IN NEW ZEALAND

In today's world, borders are becoming increasingly blurred and globalisation is gaining momentum.

This is true not only in terms of culture and ease of movement between countries, but also in terms of the growing number of migrant workers. While the changing nature of time and space has opened up and expanded opportunities for many, it has also increased the vulnerability of a large proportion of workers.

Many developed countries offer quite attractive conditions for temporary migration of unskilled workers. This is mainly seen as a way of reducing labour shortages in developed countries and contributing to the development of migrant workers' home countries.

A subset of these employees are migrants. Precarious employment is often obtained by migrant workers through contractors or community connections. Language barriers affect some migrants, and many of these migrants work in industries with comparatively high accident rates. But low payment, unfavourable working conditions, employment in the inappropriate sector and often a lack of health insurance are not the only problems. One of the most serious issues today is the exploitation of migrant labour. Because they typically have few rights while living abroad, these individuals are among the most vulnerable segments of society. (Wang & Cheng, 2023)

Therefore, it is important to consider this issue in more detail on the example of New Zealand.

The exploitation of migrant workers is a serious issue that has recently received considerable attention in a number of countries worldwide.

As one of the countries that actively welcomes labour migrants from around the world, New Zealand is no exception. Its immigration policy facilitates the importation of labour to fill labour shortages in the domestic labour market, but also raises serious concerns about the living and working conditions of migrants.

There are labour market oriented migration schemes that include migrants of different skill levels and occupations on work visas, while a small minority of 'desirable' migrants are given the opportunity to obtain long-term residence status. These approaches aim to contribute to the economic development of destination countries by filling labour shortages.

So, what exactly does the term "labour exploitation" mean?

Labour exploitation is the abuse of people in the workplace for profit. The abuse can be direct and brutal, or much less obvious. But its effects are devastating for the victims; psychologically, physically, emotionally and financially. In general, the following forms of labour exploitation can be identified:

- withholding of Wages
 - forced isolation and/or provision of misleading information
 - emotional and physical abuse
 - being threatened with physical violence or other forms of mistreatment
 - compulsory long working hours without breaks
 - inadequate health and safety measures in the workplace, poor working conditions and lack of necessary personal protective equipment as mandated by law.
 - being compelled to utilise inadequately maintained or faulty equipment.
 - when lodging is supplied, individuals are excessively charged for squalid and cramped conditions.
 - their freedom imposed with either obvious or subtle restrictions.
- (Migrant exploitation)

Labour exploitation occurs irrespective of age, gender, or race. Nevertheless, certain groups face more vulnerability than others. Migrants, in particular, are often targeted by those who engage in labour exploitation. Migrant workers are lured with offers of employment opportunities in a foreign country. However, upon arrival, the conditions turn out to be different from what was initially promised, and they are forced to bear their recruiters' travel expenses. (What is labour exploitation? 2022)

Since the early 2000s, successive New Zealand governments have introduced a series of migration policies that facilitate migrants' entry on temporary visas to fill labour shortages, especially in low-wage sectors of the economy. (Bedford, 2008)

In numerous industries such as agriculture, hospitality, tourism, retail, healthcare, transport, logistics, construction, and others, workers with temporary visas are now an essential component of the workforces.

These developments from a governance viewpoint signify the implementation of progressively managing migration methods, with the concentration on the economic influence attained through regulation of several selection schemes, as well as the working, living, settlement, and departure circumstances of migrants. (Collins, 2019)

It additionally demonstrates the acknowledgement of varying migrant statuses that confer diverse rights, contingent on their capacity to fulfil the state's conditions for working, studying, or residing.

A crucial element that enables exploitation is the "tied" or "employer-sponsored" visas, which link migrants to a particular employer. Employer-sponsored visas have been highlighted as a significant influence behind exploitation in New Zealand. (Anderson & Tipples, 2014)

Tied visas can result in imbalanced power dynamics and increase the likelihood of exploitation. Tied work permits generate a significant level of insecurity that employers take advantage of.

Migrant workers, particularly those with low-skill sets or those who are in temporary or irregular situations, are at a higher risk of being exploited and abused within the workplace environment. Linking migrants to particular employers promotes labour exploitation, hinders their ability to pursue better opportunities, and hence contravenes human rights and is economically inefficient (Collins, 2019).

Research shows that migrant workers are required to work 90 hours a week for 45 hours' pay, earning as little as \$5 an hour, and are subjected to verbal and physical abuse. (Stringer & Collins, 2023).

Investigations have also taken place regarding the exploitation of migrant workers.

The employee was in a position of vulnerability, relying on their employer for his immigration status.

As per the investigation, the employee was denied leave on multiple occasions during his three years of employment and was forced to come to work despite being ill (NZ Herald, 2021).

Another example exists where men paid thousands of pounds for employment offers from New Zealand recruitment agencies. Nevertheless, these workers were subjected to abhorrent living conditions and no employment opportunities (Braddock, 2023).

New Zealand's disproportionate dependence on temporary workers, which is the most elevated amongst the OECD nations, facilitates firms' reliance on low-skilled workforces and allows wage cuts, rather than promoting investment in plants and equipment that enhance productivity, or hiring and developing the skills of native New Zealanders for these roles (The Guardian, 2021).

In September 2021, the New Zealand government announced that there is no avenue to gaining residency for temporary work visa holders and their families who have resided in New Zealand for three years or more, or meet the income or skill requirements.

Consequently, the number of individuals possessing work visas plummeted significantly in 2021 to 152,000, compared to 198,000 in the previous year (Fig.1).

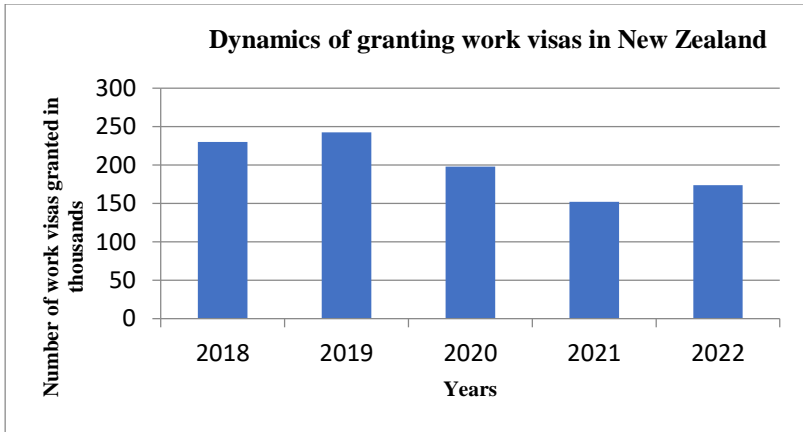

Fig. 1. Dynamics of granting work visas in New Zealand
(Statista Research Department, 2023)

Therefore, one effective solution for New Zealand's economic development would be to incentivize employers to hire skilled labour. This move would encourage the country to focus on enhancing the capabilities of its own workforce and decreasing the influx of foreign workers. This would reduce the New Zealand economy's reliance on temporary workers and, most importantly, reduce the exploitation of workers.

Conclusion. National legislation and international agreements afford labour migrants with rights and duties to safeguard these rights. Nonetheless, the method of executing these rights requires improvement, and further steps are necessary to guarantee adherence to these standards.

Migrants perform a pivotal part in the economic and social progression of a nation, but mistreatment of migrant labourers poses a significant difficulty in accomplishing equity and appropriate working surroundings for all.

Factors contributing to the exploitation of migrant workers include limited training opportunities, irregular migration patterns, low skills, and socio-cultural factors. Additionally, migrants encounter difficulties with regards to their working and living conditions, including low pay, inadequate housing, and limited access to healthcare.

Consequently, eliminating the exploitation of migrant workers is essential to establish a just society and ensure decent working conditions for all. New Zealand, along with other nations, ought to concentrate on enhancing the circumstances of migrants and reinforcing their rights' security, thereby creating a favourable economic outcome.

References:

1. Wang, S. and Cheng, C. (2023) Opportunity or Exploitation? A Longitudinal Dyadic Analysis of Flexible Working Arrangements and Gender Household Labor Inequality. Available at: https://www.researchgate.net/publication/374589625_Opportunity_or_Exploitation_A_Longitudinal_Dyadic_Analysis_of_Flexible_Working_Arrangements_and_Gender_Household_Labor_Inequality (Accessed: 29 October 2023).
2. Migrant exploitation (no date) Immigration New Zealand. Available at: <https://www.immigration.govt.nz/new-zealand-visas/preparing-a-visa-application/working-in-nz/work-rights/migrant-exploitation> (Accessed: 29 October 2023).
3. What is labour exploitation? (2022) DeltaNet. Available at: <https://www.delta-net.com/knowledge-base/compliance/modern-slavery/what-is-labour-exploitation/> (Accessed: 29 October 2023).
4. Bedford, R. (2008) The quiet revolution: Transformations in migration policies, flows and ... Available at: https://www.researchgate.net/publication/229846529_The_Quiet_Revolution_Transformations_in_Migration_Policies_Flows_and_Outcomes_1999-2004 (Accessed: 29 October 2023).
5. Collins, Francis L. (2019) 'Legislated inequality: Provisional migration and the stratification of migrant lives', *Intersections of Inequality, Migration and Diversification*, pp. 65–86. doi:10.1007/978-3-030-19099-6_4.
6. Anderson, D. and Tipples, R. (2014) 'Are vulnerable workers really protected in New Zealand?', *New Zealand journal of employment relations*, pp. 52–67. Available at: <https://natlib.govt.nz/records/35215776?search%5Bil%5D%5Bsubject%5D=Exploitation&search%5Bpath%5D=items>.
7. Stringer, C. and Collins, F.L. (2023) Exploitation of migrant workers: An emotional issue, *Exploitation of migrant workers: an emotional issue - The University of Auckland*. Available at: <https://www.auckland.ac.nz/en/news/2023/07/31/migrant-worker-exploitation.html> (Accessed: 29 October 2023).
8. Restaurant owner to pay \$125,000 over worker exploitation (2021) NZ Herald. Available at:

<https://www.nzherald.co.nz/business/auckland-restaurant-owner-to-pay-125000-over-worker-exploitation/TUE3EU4KWHUP3MUAUBAHPZNUB4/> (Accessed: 29 October 2023).

9. Braddock, J. (2023) New Zealand criminal investigation into Systemic Migrant Worker Exploitation, World Socialist Web Site. Available at: <https://www.wsws.org/en/articles/2023/08/30/zifu-a30.html> (Accessed: 29 October 2023).

10. New Zealand to cut 'low-skill' immigration and refocus on wealthy (2021) The Guardian. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2021/may/17/new-zealand-to-cut-low-skill-immigration-and-refocus-on-wealthy> (Accessed: 29 October 2023).

11. Statista Research Department (2023) New Zealand: Number of work visas granted 2022, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/1350278/new-zealand-number-of-work-visas-granted/> (Accessed: 29 October 2023).

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science, Associate Professor

I. Катранжі,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ

На сьогоднішній день неможливо заперечувати, що у світі існує певна економічна та політична нестабільність, спричинена різними конфліктами, зміною поглядів світових лідерів та неоднозначністю думок суспільства.

Великі інвестори ризикують понести певні збитки, оскільки в даний час у багатьох сферах формується надзвичайно нестабільний інвестиційний клімат. Враховуючи ці ризики, вони частково виймають свої вкладення та продають активи, які потенційно можуть стати неліквідними в майбутньому.

Результатом ліквідування коштів з малого та середнього бізнесу є скорочення кількості робочих місць, тобто підвищення рівня безробіття у певних сферах. Для запобігання скорочення або закриття свого бізнесу, великі компанії та країни впроваджують маркетингові стратегії для залучення та утримування інвестицій, а також підвищення рівня інвестиційного мультиплікатора.

Термін «інвестиційний мультиплікатор» описує ситуацію, коли збільшення державних або приватних інвестиційних витрат має більш ніж пропорційний позитивний вплив на економіку в цілому та загальний дохід. Економічні теорії Джона Мейнарда Кейнса є її джерелом.

Мультиплікатор прагне кількісно оцінити додаткові ефекти інвестиційних витрат, окрім тих, які можна безпосередньо виміряти. Чим більший мультиплікатор інвестицій, тим ефективніше вони створюють і розподіляють багатство по всій економіці [1].

Маркетингові стратегії на міжнародному ринку інвестицій є невід'ємною складовою успішного приваблення інвесторів і залежать від конкретних умов та контексту. Використання різноманітних підходів може стати потужним інструментом для досягнення цілей компанії. Нижче наведено два загальних підходи, які можуть бути використані:

Цифрова трансформація: Використання цифрових технологій стає все більш важливим фактором у маркетингових стратегіях на міжнародному ринку інвестицій. Це охоплює використання інтернет-маркетингу, соціальних медіа, аналізу даних та інших цифрових інструментів для привертання уваги потенційних інвесторів. Наприклад, в Україні цифрова трансформація економіки спрямована на розширення цифрових можливостей для досягнення стабільності вітчизняної економіки, зокрема через інтеграцію до Єдиного цифрового ринку ЄС, розбудову цифрової інфраструктури та залучення інвестицій [2].

Глобальна маркетингова стратегія: Цей підхід передбачає розробку та впровадження маркетингових стратегій, що охоплюють країни з кількох регіонів світу. Вона базується на координації маркетингових дій компанії на ринках цих країн з метою досягнення синергетичних ефектів та оптимального використання ресурсів. Глобальна маркетингова стратегія може включати стандартизацію продукту, пристосування до місцевих ринків, глобальне брендування та інші підходи для привертання інвесторів [3].

Враховуючи складну природу маркетингових стратегій на міжнародному ринку інвестицій, дослідження та аналіз конкретних ситуацій можуть допомогти компаніям прийняти ефективні рішення для залучення інвесторів та досягнення своїх цілей.

Для оцінки ефективності маркетингових стратегій після залучення інвестицій використовують маркетинговий аналіз.

Аналіз маркетингової стратегії є важливим етапом для оцінки її ефективності. Під час проведення аналізу маркетингової стратегії особливу увагу приділяють наступним елементам:

Ринкова частка: Визначення ринкової частки допоможе зрозуміти, наскільки успішно компанія конкурує з іншими гравцями та проникає на

ринок. Цей показник можна розрахувати шляхом відношення загального обсягу ринку до обсягу продажів компанії.

Прибутковість: Аналіз прибутковості маркетингової стратегії дозволяє визначити ефективність перетворення витрат на маркетинг на прибуток. Важливо враховувати як операційні витрати та прибутки, так і прямі витрати на рекламу та маркетингові заходи.

Задоволення клієнтів: аналіз маркетингової стратегії є важливою частиною оцінки задоволеності клієнтів. Для отримання поверхневого розуміння вражень клієнтів це може бути досягнуто шляхом збору відгуків, опитування або моніторингу соціальних медіа.

Трафік і конверсія: Для оцінки ефективності маркетингових зусиль з привертання та перетворення клієнтів можна використовувати аналіз трафіку на веб-сайті або інших каналах маркетингу, а також конверсійних показників, таких як кількість покупок, зроблених клієнтами.

Рентабельність маркетингових каналів: Якщо компанія використовує різні канали маркетингу, такі як пошукова реклама, соціальні медіа та електронна пошта, важливо провести аналіз рентабельності кожного з цих каналів, щоб визначити, які канали дають найкращі результати.

Список використаних джерел

1. Як залучати інвестиції бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://brander.ua/blog/yak-zaluchiti-investicii-gayd-dlya-biznesu> – вільний. Мова укр.

2. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viynu-veresen-2023> – вільний. Мова укр.

3. Усе про глобальну маркетингову стратегію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://marketfinder.thinkwithgoogle.com/intl/uk_ua/guide/global-marketing-strategy/ – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

K. Kovalenko, O. Malysh,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

REGIONAL WATER PROBLEM IN THE MIDDLE EAST: WATER SECURITY STRATEGIES

The Middle East faces serious water scarcity problems now. It is related to the dry climate and rapid population increase. With few freshwater resources and high-water demand, many of the region's nations are regarded as some of

the most water-stressed in the world. Water resources are getting harder to obtain, particularly for the millions of people who do not already have access to clean and safe water for a while. Several of these nations – Yemen, the United Arab Emirates, Saudi Arabia, and Iraq, among others – are dealing with these issues that require the immediate international attention.

This publication is going to investigate water some factors that have already caused a problem with water resources in the Middle East and then, some practical solutions and action that have already been or should be taken will be discussed in detail.

To begin with, most of the wealth in the Middle East, especially in the Gulf countries, comes from its enormous oil reserves, which rank among the world's greatest. Even so, the environment and climate can make life difficult for those who are impoverished and live in rural areas. Insufficient water resources can also result in food insecurity when farmers find it difficult to obtain consistent water supplies and suitable land for farming, and governments have to import most of their food from other water-rich nations outside of their borders (Taylor & Francis, 2023). Furthermore, desertification is rendering a large portion of the land that could be used for food production increasingly useless.

According to reports, the MENA area (Middle East and North Africa) has the lowest water availability in the entire world. 11 of the world's 17 most water-stressed nations are located in the MENA area. According to a recent UNICEF report titled "Running Dry: the impact of water scarcity on children in the Middle East and North Africa," about 66 million people in the region lack basic sanitation, and only a very small percentage of wastewater is adequately handled (Golmohammadi, 2023).

The report, which was made public during World Water Week, identifies the main factors contributing to the region's water shortage as increasing agricultural demand and the extension of irrigated area using aquifers. In the MENA region, agriculture uses more than 80% of the water, compared to an average of 70% globally (World Bank Group, 2017).

Conflict, particularly in Syria, Yemen, and Sudan, migration from rural to urban regions, population increase, ineffective water management, decaying water infrastructure, and problems with governance are additional factors that contribute to water scarcity. Conflicts and regional economic and political instability have exacerbated groundwater depletion, increasing the need for emergency water supplies such as trucking (World Bank Group, 2017). Although it is not the only cause of water shortage, climate change causes less rain for agriculture and worsens the quality of freshwater reserves because saline water is moving into freshwater aquifers and pollution levels are rising (University of California, 2023).

Regarding potential solutions to the Middle East's water crisis, numerous countries in the area have created water-saving policies to deal with the problem of water scarcity. These policies include promoting the use of water-efficient technologies and reducing water loss in distribution systems. Additionally, several nations have made investments in the creation of alternate water sources, like the gathering of rainwater and treated wastewater. Some nations employ cloud-seeding technology to boost local precipitation (World Bank Group, 2023).

However, because not all countries have the means to implement these solutions, political and economic concerns usually impede these efforts, making it challenging to achieve sustainable water use and ensure that everyone in the region has equitable access to water. (World Economic Forum, 2019).

Conflicts over water resources have arisen between nations in the region because of the unequal distribution of water resources and population increase. Water scarcity is a serious issue in the Middle East that needs to be addressed from all angles. Since neighboring countries share common water resources, transboundary water management and diplomacy will remain crucial factors for a more water-secure future.

In conclusion, resolving the water scarcity in the Middle East necessitates a comprehensive approach. This covers both technological and social/political solutions that support fair access to water resources. There are promising evidence that sustainable water management practices are becoming more and more significant, even though climate change and population expansion are predicted to make the region's water crisis worse in the future. This is evident in long-term water security strategies like the one created in the United Arab Emirates. A few of the ideas outlined in strategies include the use of water-saving technologies, boosting investment in alternative water sources, and measures to rebuild depleted aquifers. Therefore, the Middle East can support its expanding population and guarantee fair access to water for everyone by solving the water concerns in a cooperative and sustainable manner.

References

1. The politics of water scarcity in the Middle East - Taylor & Francis Online. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644010008414538> (Accessed: 13 October 2023).
2. Golmohammadi, V. (2023) Water scarcity in the Middle East: Beyond an environmental risk, ORF. Available at: <https://www.orfonline.org/expert-speak/water-scarcity-middle-east-beyond-environmental-risk/> (Accessed: 13 October 2023).

3. World Bank Group (2017) Beyond scarcity: Water security in the Middle East and North Africa. Available at: <https://www.worldbank.org/en/topic/water/publication/beyond-scarcity-water-security-in-the-middle-east-and-north-africa> (Accessed: 13 October 2023).

4. World Bank Group (2017) Sustainable path to water security urgent priority for Arab World, World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/08/29/sustainable-path-to-water-security-urgent-priority-for-arab-world> (Accessed: 13 October 2023).

5. Finding the balance - University of California, Berkeley. Available at: https://u.demog.berkeley.edu/~jrw/Biblio/Eprints/PRB/files/FindingTheBalance_Eng.pdf (Accessed: 13 October 2023).

6. World Bank Group (2023) Water scarcity in MENA requires bold actions, says World Bank Report, World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/04/27/water-scarcity-in-mena-requires-bold-actions-says-world-bank-report> (Accessed: 13 October 2023).

7. Water scarcity is a growing problem across the Middle East. is this how we solve it? (no date) World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2019/03/water-scarcity-is-a-growing-problem-across-the-middle-east-is-this-how-we-solve-it/> (Accessed: 13 October 2023).

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

В. Коваль,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

Транснаціональні компанії (ТНК) – це імперії, які не зважаючи на кордони, певним чином підпорядковують собі процеси становлення економічних структур і правових режимів у світі. У сучасних умовах проблематика розвитку та функціонування транснаціональних корпорацій (ТНК) є надзвичайно актуальною. Сучасні ТНК сьогодні мають надзвичайно великі обсяги фінансових ресурсів, а також справляють значний на міжнародну фінансову систему загалом. ТНК – це головні експортери прямих іноземних інвестицій у сучасному світі, а також великі позичальники на ринках міжнародного капіталу. Тому

процеси створення, розвитку та впливу ТНК на міжнародну економіку потребують детального вивчення та дослідження.

У науковій літературі – як зарубіжній, так і вітчизняній питанню розвитку ТНК приділено велику увагу. Дослідженням даної тематики займалися: Ф. Модільяні, М. Мілм, М. Дженсен та У. Меклінг, С. Маєрс і Н. Мейлаф, Кестерніх і М. Шнітцер. Серед вітчизняних дослідників проблемам фінансової діяльності ТНК присвятили свої праці С. Циганов, В. Андрійчук, В. Кудряшов, Кецький, О. Рогач, В. Федосов та ін. Ця тема є надзвичайно актуальною для української економіки, адже із приходом капіталу ТНК в країні відбувається створення нових робочих місць, здійснюється інноваційний розвиток, виробляється ширший асортимент продукції.

Отже транснаціональні корпорації – це компанії, що виробляють продукцію на міжнародному ринку, залучаючи прямі іноземні інвестиції та контролюючи свої закордонні філії. Ці філії виробляють продукції чи надають послуги дотримуючись усіх корпоративних поглядів та стратегій до глобальної стратегії материнської компанії.

Сьогодні можемо зазначити, процес транснаціоналізації на сучасному етапі сьогодні глобального масштабу та характеризується посиленням взаємозв'язків між суб'єктами світових економічних систем. Сучасні ТНК – це головна сила промислового виробництва та міжнародного поділу праці, це домінуюча складова ефективних міжнародних відносин. ТНК можуть гнучко впроваджувати інвестиційний потенціал, використовувати організаційні механізми згідно до змін, які відбуваються як в світовій, так і національних економіках. Здійснюючи свою діяльність ТНК перетворюють світову економіку на сферу застосування свого капіталу. Створення ефективних та потужних системи маркетингу та засобів сучасної реклами дає їм змогу формувати споживацькі смаки в усьому світі. Під час наступних процесів відбувається постійно зростають обсяги міжнародного виробництва [1, с. 32].

У сучасному економічному просторі існує понад 60 тис. фінансово-промислових груп і ТНК, що працюють за межами країни, де вони виникли. Такі ТНК контролюють 50% світового промислового виробництва, та проводять понад 65% операцій торгівлі у всьому світі. На корпорації припадає близько 4/5 усіх існуючих у світі ноу-хау, патентів, ліцензій. Ми бачимо, що найбільші компанії світу представлені такими країнами як США, Китай, Японія та Саудівська Аравія. Своєю діяльністю дані компанії згенерували 569,3 млрд. прибутку, при цьому їх активи разом становлять 43 973,22 млрд. дол., а ринкова вартість в цілому досягає 6925,19147 млрд. дол (Табл. 1) [2].

Рейтинг найбільших компаній світу у 2022 році*

№	Назва компанії	Країна	Обсяг продажів, млрд. дол. США	Прибуток, млрд. дол. США	Активи, млрд. дол. США	Ринкова вартість, млрд. дол. США
1	Berkshire Hathaway	США	276,09	89,8	958,78	741,48
2	ICBC	Китай	208,13	54,03	5518,51	214,43
3	Saudi Arabian Oil	Саудівська Аравія	400,38	105,36	576,04	2292,08 4
4	JPMorgan Chase	США	124,54	42,12	3954,69	374,45
5	China Construction Bank	Китай	202,07	46,89	4746,95	181,32
6	Amazon	США	469,82	33,36	420,55	1468,4
7	Apple	США	378,7	100,56	381,19	2640,32
8	Agricultural Bank of China	Китай	181,42	37,38	4561,05	133,38
9	Bank of America	США	96,83	31 3238	22 303	1 10
10	Toyota Motor	Японія	281,75	28,15	552,46	237,73

*Складено автором за [2].

В Україні до повномасштабного вторгнення функціонувало понад 7 тис. філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810000, тобто лише 0,8 % від загальної кількості філій ТНК. Потрібно відмітити, що менше 1% з 370 320 дочірніх компаній з 6186 провідних транснаціональних компаній світу було створено в Україні [3].

Розвиток ТНК в Україні має свої позитивні та негативні наслідки. Позитивні – це економічне зростання, збільшення ППП, ріст податкових надходжень до бюджету, нові робочі місця та високоєфективні працівники. До негативних можна віднести виснаження природних ресурсів та проблеми з екологією, маніпуляції з ціноутворенням, відтік капіталу та прибутків у інші країни. Захист країни від негативного впливу іноземних ТНК реалізується завдяки створенням конкурентних переваг провідних галузей національної економіки, розвитку та інновації різних сфер економіки, створення власних ТНК [4].

Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення в Україну рф мінімізувало діяльність міжнародних транснаціональних компаній. Потрібно зазначити, що ці компанії не працюють не лише в Україні. Через санкційний тиск та репутаційні ризики понад 400 іноземних компаній, які працювали в рф багато десятиліть та мали високий рівень

прибутку, скорочують виробництво або взагалі виходять з російського ринку. Це можна назвати певним «великим відступленням бізнесу», як відповідь на вторгнення в Україну та збитки, завдані їй.

Незважаючи на великий потенціал України для ТНК, не лише в технічних галузях, а також і в ІТ-сфері, війна в нашій державі робить практично неможливим вхід нових ТНК на наш ринок, а також притік нових прямих іноземних інвестицій. Проте, будемо сподіватися, що повоєнна відбудова України і долучення до цього процесу західних партнерів сприятиме притоку нових інвестицій та розвитку нових підприємств. Тому створення українських транснаціональних компаній може стати одним із стратегічних пріоритетів української національної економіки за умови створення відповідного зовнішнього середовища, особливо податкових стимулів.

Список використаних джерел

1. Венгер В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації / В. Венгер // European scientific journal of Economic and Financial innovation. 2019. № 4. С. 30-41.

2. The World's Largest Public Companies in 2022. URL: <https://www.visualcapitalist.com/biggest-public-companies-in-the-world-2022/> (дата звернення: 27.10.2023).

3. Дугієнко Н. О. ТНК в Україні: діяльність та вплив на економіку. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/5.pdf (дата звернення: 27.10.2023).

4. Діяльність ТНК та їхній вплив на економіку України // Краєзнавство. Географія. Туризм. 2020. № 5-6. С. 56-59.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Колісниченко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВАЛЮТИ

На даний момент українська національна валюта (гривня) зазнає впливу низки негативних факторів, таких як триваюче російське вторгнення в Україну та економічні наслідки цієї агресії (дефіцит бюджету, зростання інфляції, падіння експортних доходів тощо), та загальний високий рівень індексу споживчих цін (ІСЦ) у країнах світу.

Ці явища, а також відносно неефективне управління економікою України в минулому, є причиною нестабільного курсу національної валюти.

Побоювання з приводу ослаблення курсу гривні та її потенційної мінливості, можливо, є головною проблемою української валюти. В таблиці 1 представлені темпи зростання та приросту курсу національної валюти відповідно до долара США на кінець зазначеного року щодо грудня минулого року, а також розраховано деякі середні значення, щоб краще розуміти мінливість гривні.

Таблиця 1

Динаміка курсу національної валюти України*

Кінець вказаного року	Темп зростання	Темп приросту
2016	113,29%	13,29%
2017	106,25%	6,25%
2018	104,55%	4,55%
2019	85,55%	-14,45%
2020	119,37%	19,37%
2021	96,48%	-3,52%
2022	134,06%	34,06%
Середнє геометричне		7,53%
Середнє значення		28,37 (26,64) гривні
Медіана		27,16 (26,86) гривень
Стандартне відхилення		3,80 (1,21) гривня

*Складено за даними НБУ [1].

Ще до війни курс валюти міг коливатись більш ніж на 10% в рік як у бік ослаблення, так і зміцнення. Через те, що середнє арифметичне може завищувати значення темпів росту або приросту за обраний період, середні темпи приросту розраховується за допомогою середнього геометричного за останні 7 років. За даними спостерігається поступове ослаблення гривні більш ніж на 7% на рік. Середній місячний курс гривні, починаючи з січня 2016 року, становить 28.37 гривень (стандартне відхилення 3.80 гривень), однак якщо проаналізувати дані до війни, то середній курс становить 26.64 гривні (вказано в дужках), а стандартне відхилення зменшується у 3 рази до 1.21 гривні. Це говорить про те, що до війни курс гривні мав коливання, які компенсували один одного, відчуваючи при цьому помірну мінливість. Війна ж мала значний негативний вплив, і різко підвищивши волатильність валюти.

Ще одним способом визначити, наскільки війна виявилася руйнівною для курсу гривні, є побудова графіка з фактичними та спрогнозованими даними за умовним сценарієм без війни. Оскільки курс української валюти за період до лютого 2022 року не має явного вираженого тренду і дуже схожий на випадкове блукання, використання багатьох методів, таких як лінійні регресії або експоненційне згладжування, проблематичне. Тому для цієї мети використовується математична модель NNAR (нейронна авторегресійна мережа), яка автоматично підбирається під дані часового ряду у програмному забезпеченні Rstudio [2]. Результати представлені на рисунку 1.

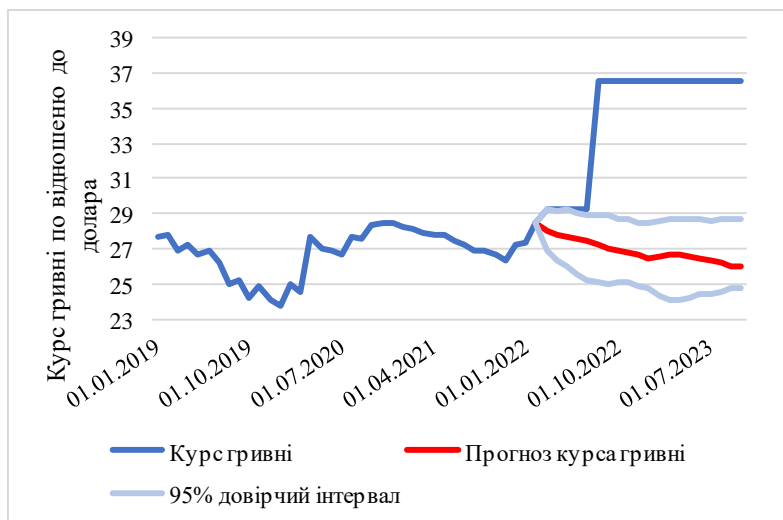

Рис. 1. Фактичні та прогнозні значення курсу національної валюти*
**Складено автором на основі даних НБУ [1].*

Фактичний курс гривні після вторгнення набагато перевищує навіть 95% інтервали прогнозу, і скоріш за все долар коштував би не більше 29 гривень на даний момент, якби російське вторгнення не відбулося.

Іншим одним із важливих факторів зниження цінності гривні є надмірне зростання грошової маси. За законодавством України, національна валюта визначається як грошові знаки, що перебувають у обігу, кошти на рахунках у банках, фінансових установах, електронні гроші, що виражені у гривні, а також гроші національного банку [3]. Це визначення близько до змісту грошових агрегатів M0 та M1, які визначаються Національним банком України (НБУ) як готівкові кошти в обігу та переказні депозити у національній валюті, при цьому грошовий

агрегат М1 включає в себе М0 [4]. Обсяг грошової маси протягом 7 останніх років представлений на рис. 2.

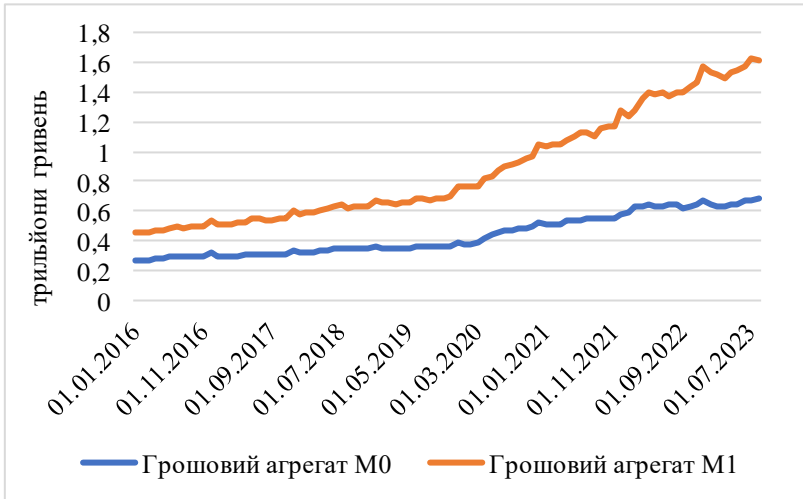

Рис. 2. Збільшення грошової маси у національній валюті*

**Складено автором на основі даних НБУ [5].*

Починаючи з 2020 р. спостерігається значне зростання грошового агрегату М1, який також включає більш швидке зростання М0. І саме на 2020 рік припадає помітне послаблення курсу національної валюти.

Для аналізу тенденцій грошової маси розраховані відповідні темпи приросту для кожного з двох грошових агрегатів, що представлено в таблиці 2.

Як можна помітити, починаючи з 2020 року грошова маса, виражена в національній валюті, зростає більш швидкими темпами, ніж спостерігалось раніше, збільшуючись щороку в середньому на 18%, що може бути серйозною проблемою для валюти, якщо не спостерігається відповідне зростання національної економіки.

Зрештою, третьою важливою проблемою української валюти є неможливість її вільного використання. Обмеження на валютний ринок, які були введені НБУ у відповідь на повномасштабну війну з Росією, включають фіксований курс гривні до долара (починаючи з жовтня 2023 року вводиться більш гнучкий, але все ще не ринковий курс через можливу девальвацію), обмеження на продаж безготівкової валюти фізичним особам, обмеження суми купівлі іноземної валюти для юридичних та інші заходи. Незважаючи на те, що останнім часом обмеження послаблюються, використання таких інструментів, що триває

досі, не дозволяють гривні бути вільно конвертованою валютою, обмежують її використання і знижують привабливість для громадян України та іноземців.

Таблиця 2

Темпи приросту грошової маси національної валюти*

На кінець року	Грошовий агрегат М0	Грошовий агрегат М1
2016	8,45%	10,51%
2017	5,77%	13,53%
2018	9,35%	11,58%
2019	6,12%	16,06%
2020	39,13%	36,34%
2021	13,32%	18,82%
2022	10,24%	24,35%
2023 (на кінець серпня)	6,25%	15,62%
Середнє геометричне	11,90%	18,10%

*Складено автором на основі даних НБУ [5].

Таким чином, проблеми української валюти на сьогодні є комплексними та пов'язаними один з одним петлями зворотного зв'язку. До них відносяться:

- зниження вартості гривні щодо інших валют (у першу чергу долара США);
- зростання грошової маси (у вигляді грошових агрегатів М1 та М0);
- валютний контроль з боку НБУ, у тому числі через обмеження щодо використання національної валюти.

При цьому російське вторгнення в Україну справило найсильніший негативний вплив на курс гривні: починаючи з лютого 2022 року і до середини 2023 року гривня втратила понад 35% своєї вартості. Для вирішення вищезазначених проблем необхідно закінчити війну, у тому числі відновити територіальну цілісність України, провести необхідні економічні реформи та продовжувати розвивати співпрацю з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел

1. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate->

chart?cn%5B%5D=USD&startDate=01.01.2014&endDate=22.10.2023 – вільний. Мова укр.

2. Neural network models. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://otexts.com/fpp2/nnetar.html> - вільний. Мова англ.

3. Закон України про валюту і валютні операції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> – вільний. Мова укр.

4. Визначення грошових агрегатів за НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/AABC_metadata.pdf – вільний. Мова укр.

5. Огляд депозитних корпорацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/SDDS/AA_BS.xlsx – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

**А. Колоколова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ТОВАРУ: АРГУМЕНТИ ЗА ТА ПРОТИ

Визначення вартості товару є однією з ключових проблем у економіці та бізнесі, і її розуміння має велике значення для прийняття рішень стосовно ціноутворення, маркетингу та стратегії розвитку підприємства. Однак існують різні підходи до визначення цього поняття, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Розглянемо ці підходи та аргументи, які підтримують або заперечують кожен із них.

Перший підхід до визначення вартості товару базується на вартості виробництва і витратах робочої сили. За цим підходом, ціна товару визначається шляхом додавання вартості використаної робочої сили до витрат на матеріали та обладнання. Саме це визначення було притаманне працям представників класичної школи економіки (А. Сміт, Д. Рикардо)

Аргумент, який підтримує перший підхід, полягає у тому, що вартість товару має відображати реальні витрати на його виробництво. За цим підходом, вартість товару визначається на основі об'єктивних факторів, таких як фізичні характеристики матеріалів, робоча зарплата та витрати на обладнання. Об'єктивна вартість легко вимірюється та порівнюється між різними товарами. Цей підхід забезпечує прозорість та об'єктивність при визначенні вартості товару, а також сприяє збереженню стабільності на ринку.

Проте, аргумент проти полягає в тому, що вартість товару не повинна бути обмежена тільки витратами на його виробництво. Цей підхід не враховує інші фактори, такі як якість товару, інновації, попит на ринку та зміни у споживчих уподобаннях. Також, вартість товару може бути визначена штучно, шляхом регулювання витрат на робочу силу та обладнання. Тому, підхід, що базується виключно на вартості виробництва, може бути обмежений та несправедливий.

Другий підхід до визначення вартості товару полягає у врахуванні його корисності та попиту на ринку. В свої наукових працях економісти неокласичної школи (Г. Госсен, К. Менгер) стверджують, що вартість товару визначається його загальним значенням для споживачів. Товар може мати велику вартість, незалежно від його витрат на виробництво, якщо він задовольняє попит споживачів і викликає великий попит [3,4].

Аргумент за другим підходом полягає в тому, що вартість товару повинна відображати його корисність і значення для споживачів. Цей підхід дозволяє визначити вартість товару не тільки на основі витрат на його виробництво, але й враховувати суб'єктивні фактори, такі як мода, реклама, ексклюзивність тощо. Врахування цих факторів дозволяє продавати товари за вищою ціною, що забезпечує підприємствам більший прибуток та інвестиції у розвиток.

Однак, аргумент, який заперечує проти другого підходу, полягає в тому, що визначення вартості товару на основі його корисності є суб'єктивним процесом. Суб'єктивні чинники можуть призвести до напруженості на ринку та створити несприятливі умови для конкуренції. Крім того, вартість товару, визначена на основі попиту, може бути нестабільною та залежати від змін у споживчих уподобаннях. Тому підхід, який спирається виключно на корисність та попит, може бути непередбачуваним та несе ризики для підприємств.

Третій підхід до визначення вартості товару полягає у поєднанні об'єктивних та суб'єктивних факторів. Ці погляди притаманні представникам кейнсіанської економічної школи (Дж.М. Кейнс) [5]. Вони враховують як витрати на виробництво, так і попит споживачів та їхні уподобання. Такий підхід може сприяти більш об'єктивному та справедливому визначенню ціни товару. Враховуючи об'єктивні фактори, підприємства можуть керувати своїми витратами та забезпечити прибуток. З урахуванням суб'єктивних факторів, можна враховувати корисність та попит на товар, що забезпечить конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Отже ми можемо зробити наступні висновки: різні підходи до визначення вартості товару мають свої аргументи як за, так і проти. Кожен підхід має свої переваги та обмеження. Для досягнення об'єктивного і

справедливого визначення вартості товару, можна поєднати різні підходи і враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори при визначенні ціни товару.

Список використаних джерел

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. М.: Ексмо, 2007. (Серія: Антологія економічної думки). 960 с.
2. Ricardo, David. On The Principles of Political Economy and Taxation. John Murray, 1817.
3. Марк Блауг. Great Economists Before Keynes: A Introduction to the Lives and Works of 100 Economists of the Past. Економічна школа, 2005. С. 704.
4. Abele: Menger (von Wolfensgrün) Karl. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815—1950 (ÖBL). Том 6, Видавництво Австрійської Академії Наук, Відень 1975.
5. Н. Ротар. Кейнс Джон Мейнард. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С.325.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

О. Коноваленко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із ключових компонентів сучасної міжнародної економіки. У період швидкого технологічного розвитку та посилення взаємозалежності між країнами та їхніми громадянами міжнародна торгівля, інвестиції та фінансові операції стали невід'ємною частиною функціонування кожної національної економіки. Відкриті ринки, глобальний капітал і мобільність робочої сили – все це сприяє істотній ролі зовнішньоекономічної діяльності в економічному зростанні країн і стабільності їх економік.

У результаті держави відіграють значну роль у регулюванні цієї складної системи. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності передбачає різноманітні механізми, які використовуються для досягнення національних цілей, сприяння конкурентоспроможності вітчизняних корпорацій, захисту прав споживачів і підтримки фінансової системи. Участь держави може мати як позитивні, так і негативні наслідки, і вимагає ретельного розгляду та раціонального підходу.

Відповідно до Закону України від 16 квітня 1991 року «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами (п.8 ст. 1) [1].

Поняття зовнішньоекономічної діяльності, або міжнародної економічної діяльності, охоплює всі види господарського об'єднання країн. Це включає імпорт та експорт товарів і послуг, інвестиції, фінансові операції та технологічний обмін. Економічна діяльність інших країн впливає на інтеграцію країн у світову економіку та дозволяє країні використовувати свої переваги та ресурси.

Зовнішньоекономічна діяльність зазвичай поділяється на два основних види:

- Експорт – митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України.

- Імпорт – митний режим, відповідно до якого товари ввозяться на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та можуть використовуватися без будь-яких митних обмежень [2].

Зовнішньоекономічна діяльність відіграє значну роль у кожній країні, оскільки вона полегшує постачання різноманітних товарів і послуг, збільшує виробництво та створює нові робочі місця. Це також впливає на підвищення продуктивності виробництва та розвиток технологій, що все має загальний позитивний вплив на економічний розвиток.

Зовнішньоекономічна активність важлива не лише на рівні окремих країн, але і в світовому контексті. Вона сприяє розвитку світової торгівлі та створює мережу економічних зв'язків між різними державами. Економічна діяльність на зовнішніх ринках грає не останню роль у глобальній економіці і включає в себе реалізацію таких основних функцій:

- Забезпечення доступу до ресурсів і товарів: міжнародна торгівля та інші види зовнішньоекономічної діяльності дозволяють отримати доступ до ресурсів, які не виробляються або мають обмежену доступність у країні походження. Наприклад, вони можуть імпортувати сировину для виробництва, якої немає в достатній кількості в їхній країні.

- Стимулювання конкуренції: зовнішня конкуренція важлива для підвищення ефективності виробництва та покращення якості товарів і

послуг. Країни, що конкурують на міжнародних ринках, мають стимули вдосконалити свою продукцію та знижувати ціни.

- Збільшення обсягів торгівлі: зовнішньоторговельна діяльність сприяє збільшенню виробництва та споживання товарів і послуг, що сприяє економічному зростанню та створенню робочих місць.

- Розвиток технологій та інновацій: зовнішні партнерства дозволяють країнам обмінюватися технологіями та інноваціями. Це сприяє швидкому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності.

Слід зазначити, що розвиток зовнішньоекономічних зв'язків є однією з основних рушійних сил глобалізації і розвитку світової економіки. У цей же час, вона створює нові ризики та виклики, наприклад як нерівноваги в торгівлі, економічні кризи і залежність від іноземних товарів і ресурсів. Поруч із перевагами вона також має свої виклики які потребують державного регулювання для досягнення балансу та сталого розвитку. Саме тому держави втручаються у регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення стабільності та стійкості своєї економіки.

Державне регулювання зовнішньоекономічної активності полягає в використанні різноманітних інструментів та політичних заходів для керування процесами, пов'язаними з міжнародною торгівлею, інвестиціями та іншими аспектами зовнішньоекономічних відносин. Ці інструменти можуть бути розділені на кілька основних категорій:

Тарифне та нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- Тарифи: країни можуть накладати тарифи (митні збори) на імпорتنі товари для оподаткування та захисту вітчизняних виробників від конкуренції з боку іноземних товарів.

- Квоти: вони встановлюють обмеження на кількість певних товарів, які можна імпортувати. Вони можуть бути числовими або цінними.

- Антидемпінгові заходи: країни можуть вживати заходів проти демпінгу, коли іноземні товари продаються нижче собівартості.

- Субсидії: країни можуть надавати субсидії своїм експортерам для підтримки їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

- Стандарти та сертифікація: країни можуть встановлювати стандарти для імпорту та експорту товарів для регулювання якості та безпеки товарів.

- Санітарні та фітосанітарні правила: ці правила стосуються безпеки харчових продуктів і рослин і можуть обмежувати імпорт певних продуктів.

Валютне регулювання та валютні операції:

- Обмінний курс: країни можуть впливати на обмінний курс своєї валюти, щоб зберегти конкурентоспроможність власних експортерів.
 - Валютні резерви: країни можуть накопичувати валютні резерви для стабілізації валютного ринку та реагування на фінансові кризи.
 - Контроль потоків капіталу: також держави обмежують валютні операції та інвестиції, щоб забезпечити стабільність фінансової системи.
- Митні правила та процедури:

- Митні процедури: країни встановлюють правила та процедури для імпорту та експорту товарів, включаючи митне декларування, сплату мита та перевірку товарів.

- Митні зони: деякі країни створюють митні території для сприяння торгівлі та інвестиціям.

Міжнародні договори та угоди у сфері зовнішньої торгівлі:

- Міжнародні торговельні угоди: країни укладають торговельні угоди для зниження тарифів, встановлення тарифних квот і сприяння торгівлі.

- Вільна торгівля: вільна торгівля передбачає створення торговельних блоків, таких як Європейський Союз, і скасування або зниження тарифів та інших торгових бар'єрів.

- Регулювання інвестицій: міжнародні договори можуть регулювати інвестиції, включаючи захист прав іноземних інвесторів.

Заходи по боротьбі з недобросовісною конкуренцією:

- Антимонопольне регулювання: країни можуть прийняти антимонопольне законодавство та вживати антидемпінгові заходи для обмеження недобросовісної конкуренції та монополії.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має намір досягати певні цілі, такі як захист національних інтересів, сприяння торгівлі та інвестиціям, забезпечення стабільності та безпеки. Однак ефективність таких інструментів і політик залежить від їх правильного вибору та впровадження в глобальному та регіональному контексті. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має свої переваги та недоліки, розгляд яких допомагає зрозуміти всю складність цього процесу.

Переваги державного регулювання:

- Захист національних інтересів: держави можуть використовувати регулювання для захисту важливих галузей промисловості та протистояти надмірній конкуренції з-за кордону. Це допомагає зберегти робочі місця та підтримувати ключові галузі економіки.

- Підтримка вітчизняних виробників: регулювання може сприяти розвитку місцевих виробників, надаючи їм переваги у доступі до ринків

інших країн. Це важливо для розвитку нових галузей і створення конкурентоспроможних компаній.

- **Захист споживачів:** регулювання забезпечує якість і безпеку імпортованих товарів і послуг, одночасно захищаючи права споживачів.

- **Контролювати фінансову стабільність:** країни можуть вживати заходів для запобігання фінансовим кризам і забезпечення стабільності своїх монетарних і фінансових систем.

- **Збалансована торгівля:** регулювання може застосовуватися для зменшення дефіциту торгівлі або надлишкового імпорту, що призведе до більшого загального балансу торгівлі.

До недоліків державного регулювання можна віднести:

- **Можливості для регулювання:** уряд може ввести нормативні акти, які забороняють міжнародну торгівлю та інвестиції, це може призвести до обмежень на рух товарів і капіталу, а також може сприяти протекціонізму.

- **Потенціал торговельних конфліктів:** дії однієї країни можуть спричинити реакцію інших країн і призвести до торговельних конфліктів і торгових війн.

- **Витрати для бізнесу:** більшість нормативних актів збільшують витрати та ускладнюють дотримання нормативних актів на іноземних ринках.

- **Сприятлива атмосфера корупції:** складні правила та процедури можуть сприяти корупції та неетичній поведінці [3].

Важливо зазначити, що вплив державного регулювання залежить від того, як воно використовується та наскільки добре враховується глобальний контекст. Грамотне та відкрите регулювання може сприяти економічному розвитку та стабільності, але недбале або занадто протекціоністське регулювання може створювати бар'єри для міжнародної співпраці та призвести до негативних наслідків для глобальної економіки.

Державний нагляд за зовнішньоекономічною діяльністю має велике значення для сучасної світової економіки. Зовнішня економіка, яка передбачає обмін товарами, послугами та капіталом між державами, сприяє економічному зростанню та міжнародній співпраці. Ця діяльність контролюється державою за допомогою численних інструментів, включаючи тарифне та нетарифне регулювання, валютні операції, митні правила та податкові пільги. Незважаючи на переваги економічного прогресу та соціального розвитку, державний нагляд також має недоліки та ризики, пов'язані з ним, до яких належать конкурентні позбавлення та торгові суперечки. У майбутньому важливо підтримувати пропорційний баланс між регулюванням і підтримкою зовнішньої торгівлі з метою

сприяння економічному розвитку та співпраці з іншими країнами. Як наслідок, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності досі вважається невід'ємною частиною сучасних економічних систем.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/> – вільний. Мова укр.

2. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lutsk.ukrstat.gov.ua/> – вільний. Мова укр.

3. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

В. Коробка,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ЛІДЕРА СВІТОВОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Європейський союз – об'єднання, що складається з 27 країн-членів. Охоплює політичну та економічну сфери. Союз утворений Маастрихтським договором у 1992 році та почав свою діяльність 1 листопада 1993 року. Держави, що входять в нього розташовані у межах Європи. Столиці союзу не має, але через розташування більшості його інституцій нею вважається місто Брюссель. Одними з його найважливіших органів влади та управління є Європейська комісія, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Європейський парламент. Європейський союз має спільний ринок зі стандартизованими законами та скасованим паспортним контролем у Шенгенській зоні. Мета союзу – створення сприятливих умов для торгівлі між країнами, розвитку сільського господарства та рибальства, забезпечення мобільності серед населення, сфери послуг та капіталу та задля регіонального розвитку. Валютою було введено євро у 2002 році після утворення Єврозони [1].

З економічної точки зору ЄС посідає друге місце в світі за величиною ВВП – 17 трлн доларів США та друге місце за обсягами ВВП ПКС – 21 трлн доларів США. Стосовно військової галузі, ЄС не має власних збройних сил, проте приймає участь у розвитку цієї сфери з країнами-членами НАТО [2].

Об'єднання має масштабний вплив на політичну та економічну сфери у світі та відіграє надважливу роль у спільній безпековій та зовнішній політиці. Організовано багато дипломатичних місій за підтримки ООН, СОТ, «Великої сімки» та «Великої двадцятки».

Одним з найважливіших критеріїв для розвитку Європейського Союзу, як міжнародного об'єднання, є світовий інтеграційний процес. Отже, інтеграційний процес – це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи. За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зав'язків її елементів. З економічної точки зору це поступова зміна структури країн, координація їх співпраці та спільне використання науково-дослідницького потенціалу, ґрунтованого на міжнародному поділі праці [3].

До того ж, Європейський Союз на сучасному етапі функціонування задає вектор розвитку європейської спільноти та Європи загалом, тим самим формуючи європейську світову політику. Європейський союз стикається як з викликами, так і отримує перспективи для розвитку як лідер світового інтеграційного процесу.

Що стосується перспектив, то вагомим фактором є те що ЄС розширює зону свого впливу у світі та стрімко розвивається. Глобальними можливостями є:

1. Тримання курсу на розвиток міцних відносин зі стратегічними партнерами: НАТО, ООН, ОБСЄ та Африканським Союзом.

2. В березні 2022 року запроваджено нові принципи безпеки ЄС «Стратегічний компас», які відводять «м'яку силу» та навпаки зосереджують та акцентують на тому, аби розвивати оборонні можливості від кібер-безпеки до військ, що дозволить підтримувати колективну безпеку на фоні збройної агресії Росії проти України. Завдяки Компасу ми бачимо, як ЄС також вбачає посилення партнерства разом з НАТО та ООН та робить досить вагомий внесок в глобальну та трансатлантичну безпеку, посилює підтримку світового порядку.

3. Взаємний експорт та імпорт серед країн членів ЄС, розвиток торгівельних зв'язків.

4. Система безвізового режиму та можливість вільного навчання та роботи закордоном.

5. Розвиток двосторонніх спеціалізованих партнерств з «державами-однодумцями», такими як: США, Канада, Норвегія, Великобританія, Японія та східні і південні райони Африки, Азії, Латинська Америка [4].

Наразі ми бачимо, що завдяки спільному потенціалу можна протистояти глобальним загрозам. Для прикладу можна привести війну в Україні. Європейський Союз вбачає однією з головних цілей розширення партнерських відносин для нарощення спільного потенціалу задля готовності протистояти майбутнім викликам.

Стосовно викликів можна зазначити, що ЄС зіштовхнувся із рядом досить складних проблем та кризових протиріч ще з 2008 року під час світової кризи і наразі продовжує зіштовхуватися, найсерйознішим з яких виявилась війна в Україні. Головними серед них є:

1. Розбіжності у стратегіях розвитку серед країн-партнерів та труднощі з визначенням спільного вектору розвитку, особливо після декількох розширень союзу.

2. Хитка європейська ідентичність та відмінності у поглядах на важливі речі, наростання національних інтересів.

3. Слабка безпекова та оборонна сфера розвитку, адже ЄС не являється потужним військовим гравцем на світовій арені.

4. Міграційна криза, особливо під час війни в Україні. Прогнозується від'ємне зростання населення та, як наслідок, це негативно вплине на зростання продуктивності праці.

5. Зростання злочинності всередині самих країн членів ЄС [5].

Отже, в цій роботі досліджено перспективи та виклики для європейського союзу як лідера світового інтеграційного процесу. З вищевказаного можна зробити висновки, що для ЄС є як глобальні переваги, так і глобальні виклики, як мають суттєвий вплив на подальшу долю та розвиток союзу. Рішення цих проблем знаходиться в руках самих країн-членів, адже найголовнішим викликом для кожного об'єднання є єдність та спільний підхід до вирішення кризових ситуацій. Вирішення спільно, відштовхуючись від тих ідей та цінностей, що закладалися в його основу.

Список використаних джерел

1. Що таке ЄС та які країни до нього входять. Наукозавр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naukozavr.info/geografiya/shho-take-yes-yevrosoyuz-ta-yaki-krayiny-do-nogo-vhodyat/> – вільний. Мова укр.

2. Місце економіки України в ЄС. Український соціальний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usp-ltd.org/mistse-ekonomiky-ukrainy-v-ies-z-urakhuvannia-vvp-na-dushu-naseleattia-sered-krajin-ievropejskoho-soiuzu/> – вільний. Мова укр.

3. Місце і роль громадських об'єднань у політичній системі сучасної демократичної держави. pidru4niki [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: https://pidru4niki.com/14170120/pravo/mistse_rol_gromadskih_ob_yednan_politichniy_sistemi_suchasnoyi_demokratchnoyi_derzhavi – вільний. Мова укр.

4. Інтеграційні процеси в сучасній Європі. Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.oa.edu.ua/library/lib-advice/integracijni-procesy> – вільний. Мова укр.

5. Печенкін А. Україна здатна протистояти гібридним загрозам - однак треба готуватися і надалі: підсумки обговорення в УКМЦ | UACRISIS.ORG. Uacrisis.org. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uacrisis.org/uk/ukrayina-zdatna-protystoyaty-gibrydnym-zagrozm-odnak-treba-gotuvatysya-i-nadali-pidsumky-obgovorennya-v-ukmts> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

**A. Krasina,
O. Nezghoda,
PhD in Economics, Associate professor,
Alfred Nobel University, Dnipr**

THE DEVELOPMENT OF MOBILE PHONE INDUSTRY: ECONOMIC IMPACT AND FUTURE PROJECTIONS

The mobile phone industry has witnessed remarkable progress since its inception. Over time, there have been notable developments in design, appearance, dimensions, and features. In recent years particularly, the sector has experienced substantial expansion and innovation that have revolutionized our means of communication and daily routines. As stated by reports from the International Telecommunication Union, the number of global mobile phone users reached around 5.28 billion as of 2022, underscoring the widespread utilization and importance of mobile phones in our interconnected world (ITU, 2023). Additionally, smartphone manufacturers continuously push boundaries with constant improvements to hardware and software capabilities as they strive for innovation.

This necessitates a thorough examination of the prevailing patterns of innovation in the sector. Our study will delve into the progressive advancements made in the mobile phone industry, tracing their transformation from conventional communication devices to versatile platforms for various purposes. Moreover, we will identify the key drivers in the innovation and development of mobile phones and their impact on the economy, as well as

assess the possible future scenarios in the development of this industry and its influence on consumer choices and market competition.

Industry overview and its economic development

The mobile phone industry has undergone significant growth and transformation, with its origins dating back to the 1940s but widespread availability only in the 1980s. The introduction of cameras and stylish designs in the early 2000s marked a pivotal moment, as phones shifted from functional devices to fashionable accessories. Notably, Apple's entry with the iPhone in 2007 revolutionized the industry, offering a touch interface and a multi-functional device (Wankhede, 2023).

The early 2010s brought consolidation and the rise of feature-rich ecosystems like iOS and Android, while design trends moved away from physical buttons to capacitive touch and edge-to-edge displays. Innovations like NFC, eSIM, water resistance, and health sensors have become standard, and computational photography is now ubiquitous (Wankhede, 2023). Looking forward, the industry is exploring under-display cameras, magnetic accessories, and satellite communication, ensuring continued progress in the cell phone sector.

Looking at all these innovations that were implemented in this industry over the past 20 years, it is clear that they have a significant impact on the economy.

First of all, let's take a look at Figure 1, which indicates the income growth driven by mobile technology, accumulated from 2000 to 2019. As we can see, the upgrades to 3G and 4G have resulted in significant economic benefits, contributing nearly \$280 billion (0.7% of income growth) and \$390 billion (1% of income growth) respectively to the total economic activity enabled by mobile technology, which amounts to \$2.4 trillion (GSMA, 2020). The adoption rate for 4G has been higher than that of 3G, particularly in key markets like China, leading to greater economic impacts from this technology upgrade. This demonstrates that there are substantial returns on investment from upgrading technologies and that the impact on the economy is not solely driven by initial connectivity.

Although it is useful to understand the economic growth resulting from the expansion of mobile technology between 2000 and 2019, it is equally important to evaluate its overall contribution to the economy. Over the past years, developing countries have experienced significant benefits from mobile technology, accounting for more than 4.3% of their GDP compared to 2.8% in developed nations (GSMA, 2020). However, as depicted in Figure 2 absolute gains in dollar terms are higher in developed markets.

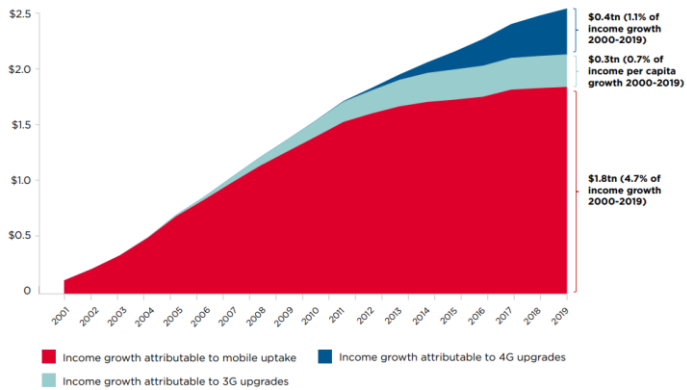

Fig. 1. Income growth, accumulated since 2000, driven by mobile technology (trillion)

Source: GSMA Intelligence 2022

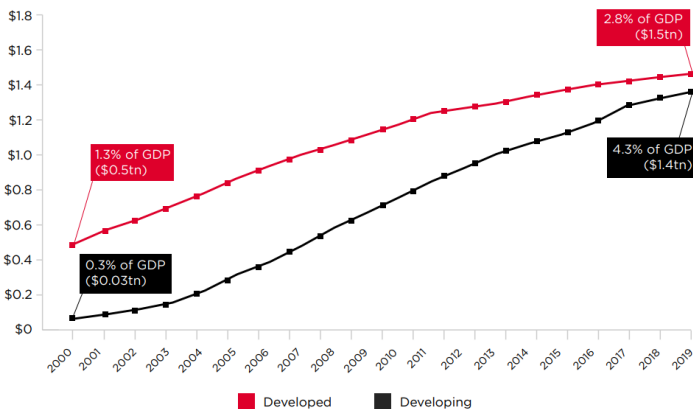

Fig. 2. Overall income driven by mobile technology (trillion)

Source: GSMA Intelligence 2022

The increased significance of mobile phones in developing markets can be attributed to the rapid rise in adoption rates. Furthermore, these countries have had less fixed infrastructure and higher economic growth compared to developed nations, resulting in a greater impact generated by mobile technology.

Future trends and prospects

As for the future trends in the mobile industry, Figure 3 demonstrates the results of GSMA research on the key milestones for the mobile industry over the next few years up to 2023 (GSMA, 2023).

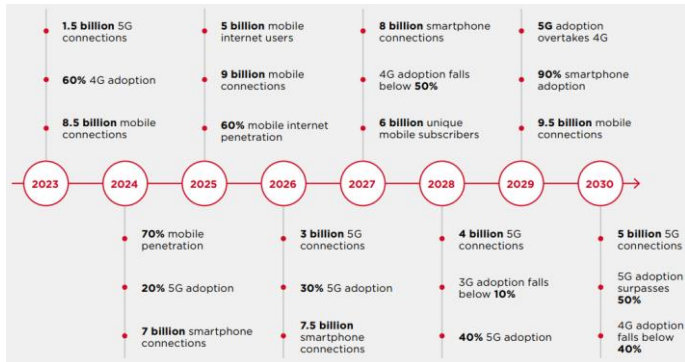

Fig. 3. Key milestones for the mobile industry
Source: GSMA Intelligence 2023

Speaking in more detail, the future trends will include the expansion of the use of 5G technologies. It will not only increase the speed and efficiency of mobile communications but also enable new applications and use cases, including IoT, autonomous vehicles, and augmented reality (McLellan, 2023). Moreover, innovations such as Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) are being integrated into mobile phones, offering users new and improved features. Finally, according to Deloitte predictions, smartphone penetration among adults in developed countries is expected to surpass 90% by the end of 2023 (Perkins & Walton, 2022).

In conclusion, the mobile phone industry has undergone substantial transformations, progressing from its initial stages to become a pivotal driver of economic progress. Moving forward, additional innovations within the sector are anticipated to exert an even more profound impact on the economy. With the rising adoption of 5G technology, integration of artificial intelligence and augmented reality, as well as the escalating prevalence of smartphones, the mobile phone industry is poised to foster innovation and make significant contributions to economic growth across various sectors.

References

1. GSMA (2020) *Mobile technology and Economic Growth - GSMA, GSMA Intelligence*. Available at: <https://www.gsma.com/betterfuture/wp->

content/uploads/2020/11/Mobile-technology-and-economic-growth_web.pdf (Accessed: 04 November 2023).

2. GSMA (2023) *The mobile economy 2023 - GSMA, GSMA Intelligence*. Available at: <https://www.gsma.com/mobileeconomy/wp-content/uploads/2023/03/270223-The-Mobile-Economy-2023.pdf> (Accessed: 04 November 2023).

3. ITU (2023) *ICT Statistics, ITU*. Available at: <https://www.itu.int/itu-d/sites/statistics/> (Accessed: 04 November 2023).

4. McLellan, C. (2023) *Smartphone trends in 2023: Here's what's coming next, ZDNET*. Available at: <https://www.zdnet.com/article/smartphone-trends-in-2023-heres-whats-coming-next/> (Accessed: 04 November 2023).

5. Perkins, B. and Walton, B. (2022) *The future of the smartphone, United Kingdom*. Available at: <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/consumer-business/articles/the-future-of-the-smartphone.html> (Accessed: 04 November 2023).

6. Wankhede, C. (2023) *The history of cell phones: A decade-by-decade timeline, Android Authority*. Available at: <https://www.androidauthority.com/history-of-cell-phones-timeline-3264425/> (Accessed: 04 November 2023).

М. Кузічкін,
Університет імені Альфреда Нобеля. м. Дніпро

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГОВИМ ВІЙНАМ МІЖ КРАЇНАМИ СВІТУ

В історії економіки кожної нації неодноразово виникали конфлікти та війни, які мали внутрішньополітичний та міжнародний характер. У зв'язку з цим, спільнота, зіткнувшись з наслідками таких протистоянь, прагне досягти згоди, хоча не завжди володіє важелями впливу на вирішення, що приймаються владою. У нашому столітті, у добу бурхливого розвитку інновацій та збільшення фінансової залежності, торговельні війни стали особливо поширеними та руйнівними, впливаючи на економічний та бюджетний сектори держав. Існують два основні шляхи міжнародної економічної взаємодії для протидії таким конфліктам: дипломатичний та правовий. Дипломатичний шлях передбачає співпрацю через міжнародні організації, такі як СОТ та інші, а також укладання двосторонніх угод або вступ до інтеграційних об'єднань, на кшталт Європейського Союзу, для зменшення торговельних перешкод та підтримки вільної торгівлі [2].

Правові методи включають судове вирішення конфліктів. Наприклад, Міжнародний центр вирішення інвестиційних суперечок (ICSID) розглядає справи між інвесторами та державами. У ситуаціях, коли держави порушують міжнародні торговельні правила, інші країни можуть застосувати примусові заходи через СОТ або інші міжнародні інституції, аби вимагати відновлення порушених прав. Таким чином, коли дипломатичні зусилля не призводять до розв'язання торговельного конфлікту, на порядку денному стають юридичні інструменти.

Після закінчення Другої світової війни 23 держави підписали Генеральну угоду про тарифи і торгівлю (GATT), яка була спрямована на підтримку лібералізації міжнародних торговельних потоків та створення стандартів для їх регулювання. Засади GATT лягли в основу сучасної Світової торговельної організації (WTO), котра забезпечує гнучку систему вирішення торговельних конфліктів між країнами. Розв'язання спорів проводиться згідно з процедурами, що їх встановила WTO, і передбачає багаторівневий процес врегулювання непорозумінь.

Однак у сфері міжнародної торгівлі існує напруження між лібералізацією та протекціонізмом. Лібералізація домінує у світовому торговельному ладі, характеризуючись зростанням відкритості національних економік, зниженням тарифів, відміною багатьох квот та обмежень, а також збільшенням конкурентної боротьби. Успіх на глобальному ринку тісно пов'язаний з привабленням зарубіжних інвестицій, тому численні країни намагаються створити сприятливі умови для міжнародної торгівлі та інвестицій для іноземних інвесторів.

Проте протекціонізм досі залишається релевантним і полягає у прагненні захистити місцевих виробників, зберегти робочі місця та забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних товарів та галузей. Неврівноваженість між лібералізацією та протекціонізмом, регулювання інтересів однієї країни на шкоду іншій або групі країн, може спричинити торговельні конфлікти та завдати шкоди світовій економіці.

Явище міжнародних торговельних конфліктів відоме з давніх часів. Зародження і розвиток міжнародної торгівлі та конкуренція за ринки збуту часто призводили до загострень, включно з тяжкими торговельними суперечками та навіть озброєними конфліктами. Держави застосовували різноманітні методи для захисту своїх ринків від закордонних конкурентів та підсилення власних позицій на міжнародних ринках, використовуючи весь арсенал засобів – від дипломатичних до військових втручань [3].

З розвитком міжнародної торгівлі еволюціонували також і методи здобуття конкурентних переваг на світовій економічній арені. У минулому пряма сила та застосування військової могутності були

головними інструментами для виграшу в міжнародній торгівлі, але у ХХ столітті держави почали віддавати перевагу мирним шляхам та дипломатичним засобам для досягнення своїх цілей на глобальному ринку. Ця зміна підходу була закріплена в документах ООН, прийнятих у 1945 році. Відтак, розвинуті країни посіли провідні позиції у торговельних конфліктах і війнах.

Сполучені Штати Америки лідирують у списку країн, що активно беруть участь у міжнародних торговельних суперечках, із участю у понад 200 судових розглядах, будучи позивачем у 106 випадках та відповідачем у 120. Європейський Союз займає друге місце, будучи позивачем у 89 випадках та відповідачем у 74. Китай, який є ключовим гравцем у міжнародній торгівлі, став об'єктом скарг у 31 випадку і подав 10 скарг на своїх торговельних партнерів. Для вирішення таких конфліктів часто використовують міжнародний комерційний арбітраж та процедури СОТ [1].

Сучасний досвід у сфері міжнародного співробітництва показує, що багато розходжень і конфліктів, які виникають при виконанні контрактів, успішно вирішуються через міжнародний комерційний арбітраж, який користується високою репутацією. Його витoki сягають історії Великої Британії та Європи, і він отримав повне визнання та законодавчий статус у двадцятому столітті. Бізнес-структури з різних країн часто віддають перевагу арбітражу перед судовими процедурами з огляду на такі переваги: швидкість розгляду; волонтерське підпорядкування розгляду арбітражу; кваліфікація та об'єктивність арбітрів та можливість вибору найбільш підходящих фахівців для конкретної справи; конфіденційність процесу; менші витрати у порівнянні з судовими справами; неможливість апеляції арбітражного рішення [5].

Комісія ООН з міжнародного торговельного права (UNCITRAL) відіграє важливу роль у структурі міжнародного арбітражу, функціонуючи як міжнародний арбітражний центр і розробляючи нормативні документи для уніфікації арбітражного права, які встановлюють загальні правила для вирішення арбітражних спорів.

Іншим поширеним способом вирішення міжнародних торговельних конфліктів є механізм вирішення спорів Світової торговельної організації (СОТ). Цей механізм є всеосяжним і універсальним за своєю суттю та змістом. Він відрізняється від рішення конфліктів у національних або міжнародних судах, оскільки інтегрує в собі дипломатичні, судові та арбітражні аспекти.

Механізм вирішення спорів СОТ має на меті полегшити співробітництво між державами-членами СОТ, а також між державами, які не входять до цієї організації. Це стосується також тих країн-членів

COT, які повинні вдаватися до COT для вирішення економічних суперечностей [1].

Конфлікти в рамках COT виникають, коли дві або більше держав-членів мають розбіжності, і одна з них стверджує, що дії, законодавчі акти або політики іншої держави зашкодили її інтересам. Зазвичай такі спори виникають, коли країна-експортер вважає, що країна-імпортер несправедливо обмежує її товари або послуги, тим самим порушуючи правила COT.

Першим офіційним кроком, що свідчить про наявність спору, є подання "запиту на консультації". Цей запит відноситься до проведення конфіденційних переговорів між сторонами конфлікту, які зазвичай відбуваються в Женеві. Внесення "запиту на консультації" є початковим етапом в процесі вирішення спорів, що може привести до прийняття рішення щодо спору органом вирішення спорів, якщо сторони не змогли самостійно дійти згоди. Зазвичай такі спори носять комерційний характер і пов'язані з торговельними правилами, які застосовують уряди країн. Втім, в рамках COT суперечка визнається офіційною лише тоді, коли уряд країни-члена повідомляє Секретаріат COT про існування спору [4].

Отже, можна стверджувати, що для зменшення негативних наслідків торговельного конфлікту між державами потрібно вжити такі заходи: підвищити загальну конкурентоспроможність продукції, запобігти лише продажу сировини шляхом створення доданої вартості, знайти нові ринки та методи видобування енергетичних ресурсів, орієнтуватися на нові ринки збуту та підвищити ефективність державної політики. Серед головних негативних наслідків торговельних воєн та суперечок слід згадати збільшення бюджетних витрат, зниження конкурентоспроможності продукції, обмеження в міжнародній торгівлі, втрату існуючих торговельних зв'язків. Найефективнішим способом вирішення цих конфліктів є звернення до COT або арбітражного суду. Проте, якщо ці заходи не приносять бажаного результату, потрібно шукати шляхи для зниження негативного впливу торговельних воєн.

Список використаних джерел

1. Дон О., Беляєв Є. Вплив торгівельної війни між США та Китаєм на розвиток зовнішньої торгівлі в Азійському регіоні. Галицький економічний вісник. 2023. Том 80. № 1. С. 92-97.
2. Пугачевська К., Медвідь Л., Гоблик-Маркович Н., Феєр О., Лизанець А. Протекціонізм в умовах багатополлярності світової торгівлі. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2023. №2(49). pp. 253–263. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.2.49.2023.3987>

3. Barattieri A., Cacciatore, M. Self-harming trade policy? Protectionism and production networks. 2019. Retrieved from: https://www.ecb.europa.eu/pub/conferences/shared/pdf/20191114_CEPR/Cacciatore.pdf. DOI: <https://doi.org/10.3386/w27630>

4. Genereux F. Protectionism: A Brake on Economic Growth. Economic Studies. 2017. №17. February. Retrieved from: <https://www.desjardins.com/ressources/pdf/pv170217-e.pdf>

5. Posen Adam S. The Post-American World Economy. Globalization in the Trump Era. 2018. Retrieved from: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2018-02-13/post-american-world-economy>.

Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор

С. Кузьмін,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МІЛІТАРИЗМ ПРОТИ ПАЦИФІЗМУ: УРОК ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Історія України – це історія про поразку пацифізму. Починаючи з 1991 р., року проголошення незалежності України від Москви, українська держава була державою-пацифістом. Україна дуже відкрито і довірливо поставилася до риторики, що гучно лунала на офіційних зустрічах НАТО та ЄС, щодо нової ери світла і добра, без військових конфліктів та насилля у міжнародних відносинах. Величезний, непропорційно розвинений військово-промисловий комплекс був занедбаний, навіть незважаючи на можливості заробляти на ньому гроші, експортуючи озброєння. Зброя, яка залишилася від часів СРСР у величезних кількостях, була частково експортована, але більшою частиною просто занедбана або свідомо знищена.

Найбільший удар по здатності України захищатися від збройної агресії завдала відмова від ядерної зброї. Мавши третій (після Москви та США) за величиною ядерний арсенал, Україна пристала на Будапештський меморандум. У обмін на обіцянку США, Росії та Великої Британії оберігати суверенітет та територіальну цілісність України, усі ядерні боеголовки були передані Москві. Були передані також літакі-носії, які зараз обстрілюють ракетами українські міста та тероризують цивільне населення.

Якби Україна володіла ядерною зброєю у будь-якому вигляді, збройного нападу Росії не відбулося б. Просто тому, що ризики завеликі.

Як не відбулося нападу на Північну Корею, попри досить войовничу риторику з усіх боків, включаючи США.

Але сталося те, що сталося. Росія напала, окупувала Крим і Донбас. Потім, за перевіреною вже раніше методикою, зачайлася на якийсь час. Потім напала ще, окупувала території, прилеглі до раніше окупованих. Далі, очевидно, зачайться ще на якийсь час (намагання поставити війну на тимчасову паузу активно декларуються з Кремля).

Що далі? Очевидно, що успіх попередніх дій по окупації України переконає кремлівське керівництво продовжити експансію. Оскільки кожне нове захоплення української території послаблює військовий потенціал України, одночасно посилюючи мобілізаційний ресурс Москви, то кінцевий підсумок виглядає досить недвозначним (якщо, звісно, не відбудеться якихось визначних подій, які змінять співвідношення сил на користь України).

Здавалося б, з точки зору усього людства нічого занадто страшного у цьому немає. Так, для українського народу це трагедія. Але для світу, чи хоча б для Європи? Ну, це ж не вперше у історії, коли якась держава захоплює іншу. Навіть у відносно недавній історії Європи були часи, коли одна з європейських держав захоплювала більшу частину цієї частини світу. Імперія Габсбургів, наполеонівська Франція, гітлерівська Німеччина... Та й Москва досить довго контролювала половину Європи, включаючи навіть частину Німеччини.

Проте саме зараз у випадку поразки України, або навіть її суттєвих втрат за результатами (та, навіть, у ході війни), негативний результат вийде далеко за рамки України як такої. Дуже вірогідно що комбінація втрат України та непокарання росії стане тригером глобальної гонки ядерних озброєнь з доволі вірогідним перетворенням майже будь-якої наступної війни у ядерну.

Причина тут у Будапештському меморандумі, а точніше, у тих міркуваннях, які до нього привели. Цей меморандум був спробою (як зараз здається, невдалою) заморозити процес розповсюдження ядерної зброї. Розпад СРСР мав би збільшити кількість ядерних держав у світі відразу на три, але за рахунок Будапештського меморандуму вдалося умовити Україну, Білорусь та Казахстан віддати зброю, що їм належала, у обмін на гарантії незалежності та територіальної цілісності, надані Сполученими Штатами, Сполученим Королівством та росією.

З точки зору теорії ігор, режим нерозповсюдження ядерної зброї – типовий випадок нестійкої рівноваги. Стійка рівновага стосовно ядерного озброєння виглядає як ядерно озброєний нейтралітет кожної країни світу. Ситуація, коли країна, маючи можливість ядерно озброїтися, тим не менше відмовляється від такої опції є вкрай

нерациональною навіть із суто економічних міркувань, не зважаючи вже на політичні та особистісні. Як показав приклад російського вторгнення в Україну, вартість утримання ядерної зброї неспівставно менша, ніж матеріальні (не кажучи вже про людські) втрати у випадку війни. Тому по результатах поточної фази війни усі країни-актори світової політики робитимуть висновок стосовно своєї політики безпеки з урахуванням ядерного фактора. Власне, вже роблять.

Ми не можемо заглянути у голову політиків, щоб напряму переконатися, що рішення про початок гонки ядерних озброєнь вже прийнято. Але натомість ми можемо помітити непрямі ознаки того, що у деяких головах таке рішення проросло і вкорінилося, а деякі країни пішли навіть далі, роблячи спроби пригальмувати стрімку лавину нуклеаризації світу.

Перший наслідок руйнування Будапештського меморандуму як інструменту підтримки режиму нерозповсюдження – ядерна гонка у країнах-членах ядерного клубу. Китай вже фактично розпочав гонку ядерних озброєнь [1]. Країна швидко нарощує як кількість ядерних боєголовок, так і кількість та якість носіїв. На нашу думку, подібні ж процеси відбуваються у Франції та Росії, зовнішня політика яких дуже активно зіштовхується не аби де, а саме у Казахстані та Нігері – країнах, що займають, відповідно, перше та четверте місце у світі за обсягами видобутку урану.

Другий наслідок – поява нових країн у ядерному клубі. Це не тільки Північна Корея, яка після 2014 року не тільки обзавелася власними боєголовками, але і почала їх активно використовувати для ядерного шантажу [2]. Це також Іран, який попри міжнародні санкції вперто прямує до створення власної ядерної бомби.

Приклади Ірану та Північної Кореї показують, що технологічні секрети, які колись стримували поширення ядерної зброї, тепер вже не працюють. Ядерна бомба чи ракета з ядерною боєголовкою стали доступні навіть державі з посереднім рівнем технологічного розвитку. Що вже казати про держави, які знаходяться на відстані «одного оберта викруткою» [3] від створення найстрашнішого з відомих боєзарядів!

Австралія, Канада, Швеція, Японія не тільки виконують усі технологічні процеси використання урану, починаючи від видобутку і збагачення руди і закінчуючи утилізацією ядерних відходів. Вони також мають величезні накопичені запаси радіоактивних матеріалів. Тому не викликає подиву той факт, що негайно після початку повномасштабного вторгнення Сполучені Штати та Велика Британія залучили Австралію до AUKUS, Фінляндію та Швецію до НАТО. Щодо Японії, Південної Кореї та Тайваню, то на додачу до особливого партнерства зі США, ці країни

отримали додаткові носії ядерних зарядів разом, очевидно, з додатковими боеголовками. Щоправда, не у власне розпорядження, а на військові бази, створені для захисту цих країн від агресії сусідів.

Але проблема не у країнах першого світу, які вдалося під виглядом американського союзницького захисту поставити під американський контроль. Проблема у тих країнах другого чи навіть третього світу, які захочуть отримати свою власну ядерну парасольку. Побачивши на прикладі успішної агресії Москви проти обеззброєної України, що володіння ядерною бомбою гарантує індульгенцію, вони активно включаються у ядерну гонку.

І це дійсно проблема, бо якщо кількість ядерних держав збільшиться з нинішніх трох більше десяти до двох дюжин чи більше, ситуація стане некерованою. Досі ядерний клуб у термінах мікроекономіки можна було описувати як олігополію. Характерна риса олігополії – взаємозалежність усіх гравців, а також їх бажання та здатність домовлятися. Проте при збільшенні кількості гравців до 20 або більше, ситуація стає схожою на монополістичну конкуренцію, при якій кожен актор починає проводити незалежну політику. Характер зміни рівня керованості можна наочно побачити, порівнявши дієві (хоча і не завжди бездоганні) рішення G7 та абсолютно декларативні наслідки зустрічей G20.

Якщо людство не хоче опинитися у ситуації очікуваної ядерної війни всіх проти всіх, то народи світу мають покарати росію настільки показово, щоб повторення такої долі злякався не тільки цивілізований, а й навіть найзлиденніший та найдикіший народ, якому, здавалося б, взагалі нічого втрачати. Лише так можна припинити спровоковану Москвою ядерну гонку. Проблема однак у тому, що кожен день, поки росія не покарана, наближає нас до тотальної нуклеаризації світу. А зворотний шлях навіть після встановлення справедливості навряд чи можливий. Тож поспішаймо.

Список використаних джерел:

1. Nuclear weapons at a glance: China. Commons Library Research Briefing, 29 July 2022
2. North Korea warns of serious danger over US-South Korea deterrence deal. BBC News, Accessed 29-04-2023, <https://www.bbc.co.uk/news/world-asia-65433286>
3. Fuhrmann, M., & Tkach, B. (2015). Almost nuclear: Introducing the nuclear latency dataset. *Conflict Management and Peace Science*, 32(4), 443-461.

РОЛЬ ІСПАНІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СПІВПРАЦЯ, ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ТА ГЛОБАЛЬНА РОЛЬ

Роль Іспанії в Європейському Союзі (ЄС) є досить важливою і впливовою, оскільки Іспанія є членом ЄС з 1986 року. Ось кілька аспектів ролі Іспанії в Європейському Союзі [1]:

1. Політичний вплив: Іспанія, як одна з країн-засновників Європейського Співтовариства, має право голосу в рішеннях ЄС та впливає на прийняття важливих рішень в рамках Союзу. Наприклад, Іспанія активно підтримувала укладення Угоди про асоціацію між ЄС та Україною в рамках своєї зовнішньої політики.

2. Економічний внесок: Іспанія є однією з найбільших економік в Європейському Союзі і має важливий вплив на економічні питання ЄС. Наприклад, Іспанія активно співпрацює з іншими країнами ЄС у справах торгівлі та спільних економічних ініціатив, таких як Європейський фонд стабільності.

3. Спільна зовнішня політика: Іспанія активно долучається до формування та втілення спільної зовнішньої політики ЄС. Наприклад, Іспанія брала участь у міжнародних місіях ЄС, таких як миротворчі операції в Африці та допомога країнам, які пережили природні катастрофи.

4. Соціальна та культурна інтеграція: Іспанія сприяє обміну культурними цінностями, мовами та освітою між країнами-членами ЄС. Наприклад, програми обміну студентами в рамках програми "Еразмус+" дозволяють іспанським студентам навчатися в інших країнах ЄС та навпаки.

5. Регіональний розвиток: Іспанія користується підтримкою ЄС для регіонального розвитку за допомогою структурних фондів та інших програм. Наприклад, програма "Інтерконекція Іспанія-Португалія" отримала фінансування з ЄС для поліпшення транспортної інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності областей.

Загалом, Іспанія виконує важливу роль у сприянні єдності та розвитку Європейського Союзу як політичного, економічного і культурного об'єднання країн Європи.

Іспанія активно співпрацює з іншими країнами-членами для зміцнення європейської інтеграції та забезпечення спільного процвітання. Як частина ЄС, Іспанія бере участь у проєктах і програмах

співпраці, спрямованих на розвиток економіки, інфраструктури, освіти та науки.

Крім того, Іспанія активно співпрацює з іншими країнами ЄС в рамках спільної зовнішньої політики. Ця співпраця включає в себе підтримку міжнародних договорів та угод, спільні зусилля у сфері боротьби зі зміною клімату, а також спільні дії для забезпечення миру і безпеки в світі.

Іспанія також активно бере участь у програмах обміну, освіти та культурної співпраці в межах ЄС, сприяючи взаємному розумінню та тісним зв'язкам між європейськими народами [2].

Загалом, Іспанія відіграє важливу роль в співпраці в рамках Європейського Союзу і долучає свої зусилля до спільних зусиль для розвитку та зміцнення європейського об'єднання.

Іспанія відіграє важливу роль в Європейському Союзі, включаючи фінансову підтримку різних ініціатив та проєктів в межах ЄС. Ось деякі аспекти фінансової підтримки, яку надає Іспанія в рамках ЄС:

1. Фінансування європейського бюджету: Іспанія є однією з країн-членів, яка вносить фінансові внески до європейського бюджету. Ці кошти використовуються для фінансування різних програм та проєктів в ЄС, таких як підтримка сільського господарства, регіональний розвиток, науку та інновації. Спільний аграрний фонд (САФ): В рамках САФ, Іспанія отримує фінансову підтримку для свого сільського господарства. Наприклад, в 2020 році Іспанія отримала понад 4 мільярди євро з цього фонду.

2. Кохезійна політика: Іспанія отримує фінансову підтримку через кохезійну політику ЄС, яка спрямована на зменшення різниці в розвитку регіонів ЄС. Іспанські регіони, особливо менш розвинені, отримують фінансування для підтримки інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сфер. Кохезійний фонд спрямований на зменшення різниці в розвитку між регіонами ЄС. Іспанія була однією з країн, яка найбільше користувалася цим фондом. Наприклад, на період 2014-2020 Іспанія отримала близько 41 мільярда євро з Кохезійного фонду.

3. Галузева підтримка: Іспанія також активно долучається до фінансування конкретних галузей та ініціатив в ЄС. Наприклад, вона може сприяти розвитку відновлювальних джерел енергії, боротьбі зі зміною клімату, а також підтримувати наукові дослідження та інновації. Горизонт 2020: Іспанія брала участь у програмі Горизонт 2020, яка сприяла науковим дослідженням та інноваціям. У 2020 році Іспанія отримала близько 2 мільярдів євро на наукові проєкти.

4. Фонди і програми: Структурні фонди, Іспанія бере участь у різних фондах і програмах ЄС, які спрямовані на підтримку соціального

розвитку, освіти, зайнятості, молоді та багато інших аспектів життя її громадян.

Фінансова підтримка Іспанії в Європейському Союзі грає важливу роль у зміцненні спільного європейського простору та сприяє спільному процвітання всіх країн-членів ЄС [3].

Іспанія, в складі Європейського Союзу, відіграє важливу глобальну роль на численних фронтах. Зокрема, в економічній сфері, Іспанія є однією з найбільших економік в ЄС, сприяючи сталому розвитку регіону і зміцненню європейської торгівлі на світовому ринку.

Що стосується зовнішньої політики, Іспанія активно співпрацює з іншими країнами-членами ЄС, спільно формуючи та втілюючи зовнішню політику союзу. Це сприяє зміцненню єдності ЄС в міжнародних справах і допомагає здійснювати вплив на глобальні події, включаючи питання миру, безпеки та глобального розвитку.

Іспанія також здійснює важливу роль у сфері глобального розвитку та гуманітарної допомоги через різноманітні програми та ініціативи ЄС, сприяючи зменшенню бідності та поліпшенню умов життя в різних частинах світу [4].

Крім цього, Іспанія активно виступає за боротьбу зі зміною клімату і взяла на себе зобов'язання в межах Паризької угоди. Її зусилля спрямовані на зменшення викидів парникових газів та підтримку сталих рішень щодо збереження навколишнього середовища на глобальному рівні.

На нашу думку, Іспанія відіграє активну і важливу глобальну роль у межах ЄС, сприяючи спільному процвітання і впливаючи на вирішення глобальних викликів та проблем.

Отже, Іспанія як член Європейського Союзу (ЄС), відіграє надзвичайно важливу роль у різних аспектах співпраці та впливу на міжнародному рівні. Її роль в рамках ЄС включає в себе активну участь у спільних ініціативах та програмах, спрямованих на спільний розвиток та процвітання усіх країн-членів. Іспанія надає значний фінансовий внесок в бюджет ЄС і отримує підтримку для різних галузей, включаючи сільське господарство, регіональний розвиток та наукові дослідження. Вона також активно співпрацює з іншими країнами-членами в рамках спільної зовнішньої політики ЄС та вносить свій внесок в рішення міжнародних питань, таких як мир, безпека та зміна клімату. Завдяки своїй активній участі в глобальних ініціативах та програмах, Іспанія сприяє розвитку сталого глобального суспільства. Її роль у вирішенні глобальних викликів є неоціненною, і ця країна продовжує відігравати важливу роль в співпраці, фінансовій підтримці та глобальних питаннях в рамках ЄС і за її межами.

Список використаних джерел

1. Хмель А. О. Сучасні виклики та загрози для Іспанії та Європейського Союзу. Регіональні студії. 2021. № 24. С. 156-164.
2. Конференція ООН з торгівлі та розвитку Іспанії (ЮНКТАД): [Електронний ресурс]. UNCTAD. Режим доступу: <https://unctad.org/uk>
3. Українська гілка комерційного агентства Іспанії. Іспанський ринок: інвестиції, торгівля, технології. 2020[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uccr.org.ua/uploads/files/5abe37e3046ee189820607.pdf>
4. Економіка Іспанії. Business Views. 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://businessviews.com.ua/ru/business/id/ekonomika-ispantiji-1958/>

Науковий керівник: Р. М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент

**А. Леонова, А. Шалунова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ЕВОЛЮЦІЯ ТА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ВАЛЮТНИХ СОЮЗІВ: АНАЛІЗ ПОТРЕБИ, ВИГРАШІ ТА ЗАГРОЗИ

Потреба у створенні валютних союзів є складною історичною проблемою, яка переплітається з розвитком міжнародних економічних та політичних відносин. Виникнення цієї потреби можна пояснити рядом факторів, що діяли на різних етапах історичного розвитку.

На етапі раннього історичного розвитку людство не відчувало суттєвої потреби у створенні валютних союзів, оскільки обмін товарів та послуг проводився переважно на локальному рівні, і валютні питання не були актуальними. Проте з розвитком торгівлі, колонізації і зростанням обсягів міжнародних фінансових операцій виникла потреба в стандартизації валютних операцій та обмінних курсів [1].

На початку XIX століття з'явилися перші офіційні міжнародні валютні системи, такі як Золотий стандарт та Срібний стандарт. Вони встановлювали конкретні металеві монети як базові одиниці валют та дозволяли здійснювати обмін за фіксованими курсами. Проте ці системи мали свої обмеження, і з часом вони перестали відповідати потребам динамічної глобальної економіки.

У другій половині XX століття після Другої світової війни і створення міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, стала відчутною потреба у подальшій стандартизації валютних операцій та в управлінні валютними резервами.

Виникли валютні союзи, такі як Європейський валютний союз (ЄВС) та Латиноамериканська валютна система (СУКРЕ), які спрямовані на спільне регулювання валютних питань та підтримку стабільності валют.

Сучасний світовий економічний ландшафт характеризується глибоко інтегрованими фінансовими ринками та глобальною торгівлею. Це створює складні виклики для валютної стабільності та обмінних курсів. Тому існують великі регіональні та міжнародні валютні союзи, які спільно вирішують питання щодо регулювання валютних ринків, зменшення валютних коливань і підтримки стабільності світової економіки.

Потреба у створенні валютних союзів виникає зазвичай в певних етапах історичного розвитку і пов'язана з економічними та політичними обставинами. Ось основні причини, чому виникають валютні союзи та в якому історичному контексті це зазвичай відбувається [2]:

1. *Торгівля та економічна інтеграція*: Валютні союзи зазвичай виникають на фоні зростаючої торговельної активності та інтеграції між країнами. Збільшення обсягу торгівлі та інших економічних відносин може призвести до необхідності у спільному механізмі оплати, щоб зробити торгівлю більш зручною та ефективною. Прикладом цього може бути Північноамериканський вільний торговельний договір (НАФТА), який об'єднав Канаду, Мексику та Сполучені Штати для сприяння вільній торгівлі між ними. Цей договір спростив торгівлю та інвестиції, а також встановив стабільні валютні відносини.

2. *Захист від коливань валютних курсів*: Валютні союзи можуть виникати для того, щоб захистити свої економіки від коливань валютних курсів. Спільна валюта або стабільний валютний режим може допомогти зменшити ризики для експортерів та імпортерів. Приклад - це Валютний союз Східноафриканської спільноти (East African Community Currency Union). Ця валютна угода об'єднує кілька країн у Східній Африці, такі як Кенія, Танзанія, Уганда, Руанда і Бурунді. Метою створення цього союзу є зменшення валютних ризиків та стимулювання торгівлі в регіоні. У цьому валютному союзі країни спільно працюють над узгодженням своїх грошових політик та встановленням сталого обмінного курсу для своїх валют. Це допомагає створити стабільне валютне середовище, яке сприяє збільшенню торгівлі та інвестицій в регіоні, а також зменшує ризики для бізнесів та громадян, пов'язані з коливаннями валютних курсів.

3. *Збільшення впливу на міжнародній арені*: Створення валютного союзу може підвищити вплив країн на міжнародній арені, оскільки це створює потужний блок на міжнародній сцені і може допомогти зміцнити їхню позицію в економічних і політичних переговорах. Арабська ліга включає країни Близького Сходу та Північної Африки, і деякі з них

використовують спільну валюту, таку як Кувейтський динар, для посилення економічного впливу та спільного виступу на міжнародній арені.

4. *Зменшення транзакційних витрат*: Валютний союз може спростити фінансові операції та зменшити транзакційні витрати для бізнесу та громадян, оскільки вони можуть використовувати одну спільну валюту для всіх операцій. Великобританія та Ірландія - це приклад спільного користування валютою, доларом Сент-Гелени, яка використовується на Сент-Гелені та в Асеншенському острові. Це зменшує необхідність обмінювати валюту між країнами та спрощує фінансові операції.

5. *Політичні або геополітичні міркування*: У деяких випадках, створення валютних союзів може бути обумовлене політичними чи геополітичними цілями. Наприклад, країни можуть бажати зблизитися політично або втілити ідею єдності через спільну валюту. Індія та Пакистан колись використовували спільну валюту, рупію. Це було частиною спроби зберегти економічну і фінансову єдність після поділу колонії Британської Індії на дві незалежні країни у 1947 р.

Валютні союзи виникають на різних етапах історичного розвитку через потребу в стабільності та регулюванні валютних відносин, зменшенні ризиків фінансових криз та сприянні економічному зростанню та міжнародній торгівлі. Вони є важливим інструментом управління світовою економікою та підтримки стійкості валют [3].

Валютні союзи є важливими інструментами міжнародного співробітництва в глобальній фінансовій системі, які принесли різноманітні вигоди та можливі загрози для їхніх учасників. Ці союзи мають за мету сприяти стабільності валют, полегшувати міжнародну торгівлю та спільно вирішувати валютні та фінансові питання.

Учасники валютних союзів можуть отримувати різні вигоди та переваги, але також стикаються з ризиками та можливими загрозами. Ось деякі із них:

Вигоди для учасників валютних союзів [4]:

Стабільність валютних курсів: Валютний союз забезпечує стабільність обмінних курсів між учасниками. Це сприяє передбачуваності і стимулює міжнародну торгівлю та інвестиції.

Зменшення ризику валютних коливань: Учасники валютних союзів зменшують ризик втрат, пов'язаних з валютними коливаннями, особливо в сфері міжнародної торгівлі.

Спільна монетарна політика: Учасники можуть спільно вирішувати питання монетарної політики, такі як інфляція і процентні ставки, що сприяє стабільності та економічному зростанню.

Зниження трансакційних витрат: Валютні союзи дозволяють знизити витрати на конвертацію валют та здійснення міжнародних фінансових операцій через спільну інфраструктуру.

Підтримка фінансового ринку: Через спільний валютний регіон, учасники можуть залучати інвестиції та розвивати фінансовий ринок.

Загрози та ризики для учасників валютних союзів [5]:

Втрата національного суверенітету: Участь у валютному союзі може вимагати обміну частини національного суверенітету на користь спільних валютних політик та регулювання.

Різниці в економіках: Країни-учасниці можуть мати різні рівні розвитку та економічної продуктивності, що може призвести до різниць у спроможі витримувати загальні економічні політики.

Відсутність власної валюти: Відмова від національної валюти може обмежити можливість користувачів реагувати на зміни економічної ситуації через грошову політику.

Залежність від інших учасників: Валютний союз може призвести до залежності від рішень інших країн-учасниць, що може обмежити національну автономію у монетарних питаннях.

Можливі фінансові кризи: Навіть зі спільними валютними політиками, країни-учасниці можуть зіткнутися з фінансовими кризами або борговими проблемами, які можуть виникати через економічні труднощі. В таких ситуаціях реакція може бути ускладнена обмеженими можливостями керування валютними політиками.

Валютні союзи важливі для стабільності та співпраці в міжнародних фінансових відносинах, проте вони також стикаються з ризиками та вимагають уважного управління, щоб максимізувати їхні переваги та зменшити можливі загрози для учасників.

Отже, союзи є важливими компонентами міжнародної фінансової системи, які виникають у різні етапи історичного розвитку на основі потреби в стабільності та регулюванні валютних відносин між країнами. Учасники валютних союзів отримують значні переваги, включаючи стабільність валютних курсів, зменшення валютних ризиків, спільну монетарну політику, зниження трансакційних витрат та підтримку фінансового ринку. Проте існують і загрози та ризики для учасників валютних союзів, включаючи втрату національного суверенітету, різниці в економіках, обмежену можливість впливу на грошову політику, залежність від інших учасників та можливі фінансові кризи. Однак, при належному управлінні та спільній координації валютних союзів можуть стати потужним інструментом сприяння стабільності, розвитку та співпраці між країнами в глобальному економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Чугаєв, О. А. Валютно-фінансова інтеграція в Європейському Союзі. 2021. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5070/mod_book/chapter/1109/1_1ChugaievMonetaryFinancialIntegrationEU
2. Еволюція світової валютної системи. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9F/page5.html
3. Завидівська О. І. Світова валютна система. 2020. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/28127/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%E2%84%9613_%D0%9C%D0%95%D0%92%20_2020.pdf
4. Лизун М. В. Валютні союзи: теоретичні підходи до трактування та мотивації створення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25(1). С. 25-28. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-1-2017/7.pdf>
5. Вплив глобальних фінансів на валютно-фінансову систему України : монографія; за ред. д-ра. екон. наук Т.П.Богдан; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2017. 356 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/280.pdf>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

D. Leshchenko,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

THE DISPUTE SETTLEMENT IN THE WTO AND ITS RECENT DEVELOPMENTS

The World Trade Organization (WTO) has made a significant impact on economics throughout the recent decades. The WTO plays a pivotal role in upholding a rules-based international trading system by providing a platform for member countries to negotiate and enforce trade agreements, thus fostering predictability and fairness in global trade. It functions as a forum for dispute settlement and trade policy reviews, ensuring that trade disputes are resolved based on agreed-upon rules and that member nations adhere to their commitments (*The WTO, 2023*). The WTO was established on January 1, 1995, but its core foundation roots to the unification of a number of the organizations and agreements related to International Law and Trade such as GATT (General Agreement on Tariffs and Trade, the main ancestor of the WTO), GATS (General Agreement on Trade in Services) and Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes. Decisions in the WTO are now made by its 164 members, including 24 observer

governments seeking membership, collectively representing a significant portion of global trade. However, the organization's highest-level decisions are often marred by controversy, with Ministerial Conferences, scheduled at least biennially, serving as contentious forums for trade ministers from member countries (*USTR, Technical Barriers to Trade, 2023*). The General Council, responsible for day-to-day operations, holds regular meetings, but this too has witnessed its fair share of disputes, especially in the context of reviewing national trade policies and overseeing the controversial dispute settlement process. Underneath the General Council, numerous committees, working groups, and other entities add complexity and controversy to the operations of the WTO. What has slowed down the development of it over the years and who benefited out of it the most?

WTO members have been expressing their discontent with the organization for years, primarily centred on three major issues. First and foremost, approximately two-thirds of the WTO's 164 member states continue to assert their status as "developing countries," which affords them certain advantages and exemptions from obligations not available to more advanced economies. Nevertheless, economic realities suggest that many of these nations possess the capacity to shoulder more substantial responsibilities. To illustrate, ten members of the Group of Twenty (G20) still maintain their developing country status within the WTO. Given that the WTO permits self-classification, there exists no universally agreed-upon definition of developed or developing status. Secondly, the WTO's negotiating branch is in a state of decline. The primary reason behind this deterioration of the negotiating function lies in the formidable challenge that WTO members face in reaching a unanimous consensus, a prerequisite for the approval of new agreements, obligations, and rule modifications. Several entities, including the United States and the European Union, have advocated for regulations that would penalize members for failing to meet their transparency obligations (*The World Trade Organization: Background and Issues, 2008*). However, the consensus requirement is likely to pose a significant obstacle to the acceptance of such rules. Certain members, notably China, have capitalized on the broader impasse within the WTO to maintain discriminatory trade barriers, interfere in markets to support state-owned enterprises, and inaccurately report subsidies to the WTO (*The Future of the WTO. Multilateral or Plurilateral?, 2023*).

The third issue revolved around concerns held by some countries, with the United States being the primary proponent, regarding the WTO's dispute settlement system. This system had served as the principal means of resolving trade disputes between member states. In particular, the United States had raised apprehensions about the Appellate Body, which permits countries to appeal unfavourable rulings, asserting that it has overstepped its original

mandate by exercising decision-making and arbitration authority in ways that modify WTO members' rights through reinterpretations of WTO agreements, despite the fact that these interpretations were never collectively agreed upon by WTO members. While there is a widespread desire for reform throughout the WTO community, the opinions and proposals of member states on how to proceed diverge significantly (*The WTO Appellate Body Crisis – a contribution to the ongoing discussions, 2023*).

The last of the mentioned problems played a crucial role in the collapse of the whole system, the crisis of the mentioned Appellate. By 2019, the Appellate Body had ceased to function effectively due to the Trump administration which refused to agree to the appointment of any Appellate Body members as members' terms expired. At this point, members involved in disputes could have agreed to let panel reports be adopted, which would have avoided some of the harmful effects of the Appellate Body's demise. Instead, though, losing members have generally appealed the panel report into the void left by a non-operational Appellate Body, leaving many disputes in a state of limbo. Even the mechanism of blocking such complicated system by only one country highlighted the need for the change, though it had been the global leader who did it, firstly the rules were the same for all the participants of this organization (*The World Trade Organization: The Appellate Body Crisis, 2018*).

Though the controversial presidency of Donald Trump leaves questions behind whether it was an only option to be made by the USA, we had seen signs of discontent throughout the years before. One of the key-points of critics is that the WTO's dispute settlement mechanism is a powerful tool in reducing national sovereignty. Member countries can bring trade disputes before the WTO, and if the organization rules against a member's trade policy. This process can force countries to alter their domestic policies to align with international trade rules, even if they believe those policies are in their national interest. One of the proving examples would be pretty old case occurred in the late 1990s called "Shrimp-turtle" brought by Malaysia, Pakistan and Thailand against the USA (*India etc versus US: 'shrimp-turtle', 2023*). To be more specific, this argument broke out because of the US law known as the Turtle Excluder Device (TED) requirement, which demanded to restrict certain trade lanes of the shrimp and turtles to be cut off. Despite the fact, that TED was made to protect endangered sea turtles, banning the import of shrimp harvested using methods that were harmful to sea turtles, restricting foreign access to the U.S. shrimp market. However, U.S. had not provided sufficient scientific evidence to justify the TED requirement and that it was imposing trade restrictions without a clear basis in science. When dispute settlement panel to examine the case was established, it found that the U.S. measure was

inconsistent with certain GATT provisions, particularly those related to non-discrimination. The Appellate Body upheld some parts of the panel's decision while reversing others. The modified law allowed the continued import of shrimp from the complainant countries while still attempting to protect sea turtles. The outcomes of the case received mixed reactions. Environmentalists and conservationists were concerned that the ruling might undermine environmental protection measures, while trade advocates saw it as a victory for trade liberalization. Controversially, none of the side was fully satisfied afterwards.

That was one of the first but not the last sign that WTO Appellate Body needs improvements. Another example of such demonstrates how different parts of the World struggled to find a solution in the technical developments and could not stand by unfair rivalry. Perhaps one of the most protracted and intricate cases in the organization's history revolves around the production of airplanes, commonly known as the "Airbus-Boeing dispute" (*The Airbus-Boeing Dispute: "Implications of the WTO Boeing Decision"*, 2010). The World Trade Organization discovered that the world's top two aircraft manufacturers had received substantial subsidies in two cases dating back to 2004. Consequently, it authorized both parties to impose punitive tariffs totalling billions of dollars. From one perspective, the United States, representing Boeing, was unwilling to make any concessions, given the rapid development of the commercial aviation sector. On the other hand, the European Union countries, including host nations Britain, France, Germany, and Spain, which were leading the Airbus consortium, also encountered difficulties in resolving the dispute. Both sides suffered significant financial losses over the years due to this conflict and only managed to find common ground in 2021, prompted by their shared concern about the emergence of China as a formidable competitor in the market (*Highlights of the 17-year Airbus, Boeing trade war, Reuters, June 16, 2021*). Numerous efforts were made to reach a resolution within the framework of the WTO, but even these prosperous nations struggled to level the playing field in such a critical industry. This raises questions about the effectiveness of the entire structure, as negotiations spanned several years before a resolution was reached, highlighting its inefficiency.

As we took a look at how the Appellate Body has functioned throughout the years, let's get back to the recent developments and changes. Numerous proposals have emerged to address the ongoing Appellate Body (AB) crisis within the World Trade Organization (WTO) (*Ending the WTO Dispute Settlement Crisis: Where to from here?*, 2022). These proposals aim to satisfy the primary concerns raised by the United States regarding the operation of the Dispute Settlement System (DSS) and to secure U.S. consent for the

appointment of new AB members. In October 2019, following extensive consultations, a facilitator appointed by the General Council (GC) Chair attempted to find a solution to the deadlock in AB member selection. They suggested that the GC adopt a decision on the AB's functioning, summarizing the proposals presented by member states. However, during the December meeting of the GC, a consensus could not be reached to adopt these draft suggestions. States' unconvincing proposals, which aim to rebalance power within the WTO dispute settlement system, are based on the flawed notion that increasing political control is the solution to the crisis. Rather, addressing the DSS crisis may require a fundamental reconsideration of the exclusive reliance on consensus as a decision-making method, which tends to preserve the status quo and hinder change. While consensus has maintained the initial WTO agreements, it has made decision-making within WTO political organs challenging, leading to a perceived loss of influence by the political wing compared to the dynamic dispute settlement bodies. Therefore, a critical examination of the continued use of consensus is necessary in the context of the ongoing DSS crisis. Furthermore, a review of consensus application should also consider its role in appointing AB members (*The effect of the WTO dispute settlement crisis on the development of case law on national security exceptions: A critical scenario*, 2020).

The U.S. administration, under President Biden, continues to emphasize the need for WTO reform and maintains a stance on the Appellate Body. Notably, the U.S. blocked the appointment of new Appellate Body judges. While the U.S. has taken some actions within the WTO, its primary focus remains on addressing systemic issues and ensuring a level playing field for American trade. This approach signifies a shift towards mutual protectionism and domestic industrial policy (*Position of Joe Biden's Administration on the World Trade Organization*, 2022).

In response to the Appellate Body crisis and inability to resolve it quickly, a group of WTO members, The EU and 46 other members have therefore established a pragmatic interim solution (*WTO 2025: Restoring binding dispute settlement*, 2022). Since April 2020, the Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA) allows participants, among one another, to continue to benefit from a functioning two-stage dispute settlement system. Under the umbrella of the WTO, the mechanism provides the MPIA signatory states with an independent and binding appeals body, which will be dissolved as soon as the WTO's multilateral Appellate Body is once again operational. Though, The MPIA has made progress by handling two cases within strict timeframes, but it should only serve as a temporary measure. Furthermore, at MC12, member states committed to achieving a "fully and well-functioning" dispute settlement mechanism by 2024, and technical discussions have started

with U.S. leadership. However, these negotiations need to be more intense, and U.S. concerns should be resolved through consensus with all members. BDI maintains its confidence in the WTO. With Dr. Okonjo-Iweala in office and the unexpected consensus reached, there is potential for a more collaborative spirit to return in Geneva. All WTO members share a strong common interest in a well-organized global trade system. Nevertheless, challenges such as the role of plurilaterals, issues related to competitive distortions, and transparency and notification concerns must be addressed, or alternative structures should be considered.

But does the alternative organization really make sense? This was half-measure in order to prolong the resolution on the Appellate Body, however, it's managed to successfully review and resolve a number of cases since then. And WTO Members can join the MPIA for appeal arbitration. When both parties are MPIA participants, they create dispute-specific appeal agreements to replace the Appellate Body (*What's Next for the WTO?*, 2022). The arbitration process includes panel suspension, notice of appeal, a 90-day arbitration, and a binding MPIA award, similar to WTO panel/Appellate Body reports. Basically, if it was for all the members of the previous agreement, The MPIA has effectively filled the void left by the absence of the previous mechanism. Moreover, in the EU-Türkiye pharmaceuticals dispute, the award upholds the Panel's decision that Turkey's localisation measure discriminates against foreign pharmaceutical products (*The future of the World Trade Organization: why should we care?*, 2022). This is the first WTO appeal arbitration award under Article 25 of the DSU in over two years, made possible by an ad hoc agreement between the EU and Turkey. The ruling serves as a deterrent against discriminatory localisation policies. The arbitrators efficiently applied the procedures, producing a well-reasoned report within the 90-day deadline. Turkey is required to remove its localisation and prioritisation measures immediately or as determined by negotiation with the EU or a WTO arbitrator. This dispute (DS583) was initiated by the EU in April 2019, and the Panel report was released on April 28, 2022, along with Turkey's appeal (*The multi-party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA) - WTO plurilaterals*, 2023).

Analysing the recent developments not only in the WTO, but in the World Trade, it's hard to underestimate the role of Russian full-scale invasion on Ukraine, that has started in the February of 24th (*Conflict, sanctions and the future of World Trade: World Economic Forum*, 2023). This unprovoked aggression led to the number of changes in the World Order, established safety system and for sure external policy of the world-leaders toward the trade with Russia, state sponsor of terrorism, recognized by many countries. Nevertheless, the effects of this Russian aggression are not only limited to the

territory of Ukraine, as it significantly affects the global economy in general. WTO has referred to the implications of the Russian-Ukrainian war on the global trade flows several times. Besides mentioning trade in agriculture and food products, the rise in energy prices, and the agricultural negotiations, the in-depth analysis of this issue was conducted in the assessment note “The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development” prepared by WTO Secretariat staff. In this article, we aim to analyse which measures have been adopted by the WTO against Russia in response to the aggression of the latter. The core principle on the basis of which restrictions were imposed is The MFN (Most-Favoured-Nation), that has been crucial since the foundation of the WTO system (*WTO reaction to Russian-ukrainian war 2023*). It prohibits a Member State from treating another Member State less favourably than any other country. The suspension of MFN treatment for Russian products and services enables member states to implement various measures, such as imposing high import duties, imposing complete embargoes on certain products, or adding extra procedures for Russian services, all of which restrict access to their markets (*Notermans, 2022*).

Hence, WTO has identified 71 specific trade and trade-related sanctions on goods imposed by 43 WTO members and one observer on the Russian government between mid-October 2021 and mid-May 2022, according to a July 27 report from its director-general. Additionally, 39 WTO Members have imposed 75 services trade and trade-related sanctions on the Russian government. In response so-called Russian president Vladimir Putin’s ‘United Russia’ party tabled a bill in the Duma on Monday 21 March to withdraw Russia from the WTO. In this way, the country would no longer have to abide by the international trade rules of the WTO agreements.

The future of the dispute settlement in the WTO remains uncertain. We can see a clear perspective of the democratic world to unite in order to resist autocracies around the world, which brings them to the point where they must come up with the mechanism of resolving disputes not only amongst themselves but with the developing economies as well. MPTA has served pretty well since the collapse of the Appellate Body, but all of the WTO members in need of the clear system, that will be available for any country or organisation. The recent unfortunate events of the numerous bloody conflicts arising in the different parts of the globe and the crisis around the world order established in the previous millennium show us that we need strong leaders and fair immediate changes.

References

The effect of the WTO dispute settlement crisis on the development of case law on national security exceptions: A critical scenario. Laura Magi. (12.03.2020). Available at: <http://www.qil-qdi.org/the-effect-of-the-wto->

dispute-settlement-crisis-on-the-development-of-case-law-on-national-security-exceptions-a-critical-scenario/

The Airbus-Boeing Dispute: "Implications of the WTO Boeing Decision". *Intereconomics*, Volume 45, 2010 · Number 5 · pp. 262–263. Available at:

<https://www.intereconomics.eu/contents/year/2010/number/5/article/the-airbus-boeing-dispute-implications-of-the-wto-boeing-decision.html>

The future of the World Trade Organization: why should we care? Jamie Shea, (21 Feb 2022) Available at:

<https://www.friendsofeurope.org/insights/the-future-of-the-world-trade-organization-why-should-we-care/>

The Future of the WTO. Multilateral or Plurilateral? By James Bacchus. (MAY 25, 2023) Available at: <https://www.cato.org/policy-analysis/future-wto#option-2-non-critical-mass-non-most-favored-nation-plurilaterals>

India etc versus US: ‘shrimp-turtle’, (2023). Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis08_e.htm

The WTO Appellate Body Crisis – a contribution to the ongoing discussions, Emilie Eriksson (22.05.2023) Available at: <https://www.kommerskollegium.se/en/publications/reports/2023/the-wto-appellate-body-crisis/>

The World Trade Organization: The Appellate Body Crisis. Scholl Chair. (23.10.2018) Available at: <https://www.csis.org/programs/scholl-chair-international-business/world-trade-organization-appellate-body-crisis>

Available at: <https://www.trade.gov/wto-agreements>

WTO 2025: Restoring binding dispute settlement. Alan Wm. Wolff (PIIE), (April 2022) Available at: <https://www.piie.com/publications/working-papers/wto-2025-restoring-binding-dispute-settlement>

What’s Next for the WTO? Written by McBride and Anshu Siripurapu. (June 10, 2022) <https://www.cfr.org/background/whats-next-wto>

Technical Barriers to Trade", Office of the United States Trade Representative (2023) Available at: <https://ustr.gov/trade-agreements/wto-multilateral-affairs/wto-issues/technical-barriers-trade>

The future of the World Trade Organization: why should we care? Jamie Shea, (21 Feb 2022) Available at:

<https://www.friendsofeurope.org/insights/the-future-of-the-world-trade-organization-why-should-we-care/>

The multi-party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA) - WTO plurilaterals (2023) WTO Plurilaterals - This site provides accessible and up to date information on plurilateral initiatives at the World Trade Organization. Available at: https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/ (Accessed: 03 November 2023).

WTO reaction to Russian-Ukrainian war, Sayenko Kharenko. Available at: <https://sk.ua/wto-reaction-to-russian-ukrainian-war/> (Accessed: 03 November 2023).

Conflict, sanctions and the future of World Trade (no date) World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/publications/conflict-sanctions-and-the-future-of-world-trade> (Accessed: 03 November 2023).

Notermans, T. (2022) Are EU trade sanctions on Russia WTO compatible? SSRN. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4141568 (Accessed: 03 November 2023).

Highlights of the 17-year Airbus, Boeing trade war, Reuters, June 16, 2021

Available at: <https://www.reuters.com/world/highlights-17-year-airbus-boeing-trade-war-2021-06-15/>

Position of Joe Biden's Administration on the World Trade Organization, A. M. Menshikova (29.09.2022). Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9522452/>

Ending the WTO Dispute Settlement Crisis: Where to from here? Simon Lester (March 2, 2022) Available at: <https://www.iisd.org/articles/united-states-must-propose-solutions-end-wto-dispute-settlement-crisis>

***Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor
Language supervision by M. Dolzhenko, Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor***

РОЛЬ НІМЕЧЧИНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейський союз (ЄС) – це економічний та політичний союз 27 країн-членів європейського континенту. Він має єдиний внутрішній ринок через стандартизовану систему законів, яка застосовується у всіх державах-членах. Основна мета політики ЄС спрямована на забезпечення вільного руху людей, товарів, послуг та капіталу на внутрішньому ринку.

Євросоюз має свої цінності, до яких можна віднести людську гідність, свободу, демократію, рівність, права людини та верховенство закону. А самими яскравими та прийнятними лозунгами є сприяння миру, свободі, справедливості, економічній та соціальній безпеці між країнами ЄС.

Ідея єдиної Європи розпочалася з Стародавнього Риму, коли кілька європейських держав вважалися центральними правителями Європи. Однак тільки в 1920 році ця теорія почала набувати форми, коли економіст Джон Мейнард Кейнс запропонував поняття єдиного ринку праці. Пізніше Франція та Німеччина вперше запропонували концепцію спільної європейської торгової зони через п'ять років після Другої світової війни. Метою створення такого союзу було економічне співпрацювання європейського регіону. А у 1957 році, шістьма членами-засновниками: Бельгією, Францією, Німеччиною, Італією, Люксембургом та Нідерландами було підписано Римський договір, створивши спільний європейський ринок. У 1972 році до них приєдналися Данія, Ірландія та Великобританія. Через сім років був створений перший Європейський парламент. У 2009 році країни ЄС підписали Лісабонський договір, який розширив повноваження Європарламенту. Більше того, договір надав ЄС більше повноважень щодо прикордонного контролю, імміграції, судового співробітництва у цивільних та кримінальних справах та співпраці поліції.

Сьогодні ЄС є найбільшим торговим блоком у світі та найбільшим експортером промислових товарів та послуг. Водночас це провідні двері гуманітарної допомоги, спрямовані на допомогу жертвам природних та техногенних катастроф у всьому світі.

Члени Євросоюзу користуються багатьма перевагами. Тому прагнення деяких країн, в тому числі й України отримати статус члена ЄС, набирають силу. До таких позитивних факторів впливу на рішення о членстві в ЄС можна віднести:

- свободу руху товарів, праці та капіталу;

- можливість економічного зростання;
- вільне пересування громадян ЄС між країнами-членами;
- консульський захист громадян ЄС під час міжнародних подорожей;
- соціальну та фізичну безпеку відповідно до законодавства ЄС.

Але згідно із законами ЄС, будь-яка країна-член може відкликати своє членство. Однак цей процес може тривати кілька років, протягом яких буде перехідний період, доки не буде остаточно оформлено угоду про вихід. Єдина країна, що вийшла з ЄС, – це Великобританія, яка офіційно вийшла з ЄС із грудня 2020 року.

Існує ще одне поняття, яке стосується Європейського економічного об'єднання – європейська економічна зона (ЄЕЗ). До неї, крім країн ЄС відносяться Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія. ЄЕЗ дозволяє їм бути частиною єдиного ринку ЄС. Швейцарія не є членом ЄС чи ЄЕЗ, але є частиною єдиного ринку. Це означає, що громадяни Швейцарії мають ті ж права жити та працювати у Великій Британії, що й інші громадяни ЄЕЗ.

До Європейського Союзу входять 27 країн: Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Республіка Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція. Крім цього, є країни, які чекають на своє членство у ЄС: Туреччина, Північна Македонія, Чорногорія, Албанія, Сербія, Україна, Молдова, Боснія і Герцеговина. [1].

Не всі країни, які входять до Євросоюзу однаково економічно розвинені. Можна розділити ці країни на чотири групи. Основними критеріями для такого розподілу будуть проміжки показника ВВП на душу населення. Так, до високорозвинутих країн ЄС будуть відноситися країни з показником більше ніж 40 тис дол. До дуже розвинутих будемо відносити країни, показник яких буде коливатися у проміжку від 20 тис до 39 тис дол. Третя група це розвинуті країни. Їх показник ВВП на душу населення знаходиться у проміжку від 9 тис до 19 тис дол. А до четвертої групи входять країни кандидати в члени Євросоюзу.

Так, до першої групи ми можемо віднести Люксембург (ВВП на душу населення на 1 січня 2023 року складає 107660 дол), Ірландію (98562 дол), Данію (60113 дол.), Швецію (55482 дол.), Нідерланди (49980 дол.), Фінляндію (47088 дол.), Австрію (47043 дол.) Бельгію (44076 дол.), Німеччину (43032 дол.), Францію (38914 дол.). До другої групи належать такі країни як: Італія (32903 дол.), Мальта (30133 дол.), Кіпр (29638 дол.), Іспанія (27435 дол.), Португалія (22113 дол.), Естонія (21207 дол.), Чеська республіка (20540 дол.), Греція (20168 дол.). До третьої групи країн ЄС можна віднести: Латвію (16947 дол), Литву (18367 дол.),

Угорщину (16289 дол.), Болгарію (9502 дол.), Польщу (16705 дол.), Румунію (12280 дол.), Словачкію (18876 дол.) та Хорватію (16477 дол.). До четвертої групи країн – кандидати в члени ЄС – відносяться: Туреччина (13991 дол.), Черногорія (7879 дол.), Сербія (7354 дол.), Боснія і Герцеговина (6251 дол.), Македонія (5500 дол.), Албанія (5159 дол.), Молдова (3474 дол.) та Україна (2033 дол.) [2].

Федеративна республіка Німеччина відноситься до групи високорозвинутих країн Європейського союзу. З самого початку Німеччина була зацікавлена в успіху євроінтеграції та підтримувала її розширення. І є очевидні причини такого прагнення. По-перше, країна зосереджена на промисловому виробництві, тоді як не дуже багата на природні ресурси. Тому розширення Єврозони – це для Німеччини розширення ринків збуту.

По-друге, в ФРН проживає понад 80 млн жителів. Це одна з густонаселених країн Європи. Крім цього, вона знаходиться в центрі Європи, між Заходом та Сходом, між Скандинавією та Середземномор'ям, що робить її природною точкою перетину всіх видів потоків: людей, товарів, інформації, ідей, менталітету.

По-третє, Німеччина – експортоорієнтована країна, шукає заможних покупців, тому до Євросоюзу допускає тільки «сильні держави». Вся Європа поділяється на країни-кредитори та країни-боржники. ФРН відноситься до першої групи і відповідно має міцний вплив у Єврозоні. Можна сказати, що це країна лідер серед європейських країн та і взагалі серед багатьох країн світу.

Тому, сильна Європа – життєвий інтерес Німеччини. Ослаблення Європи не тільки ставить під питання процвітання ФРН, а й може знову ввести Європу в атмосферу суперництва та конфронтації. А проблеми в Євросоюзі були і є. Одна з проблем об'єднання – це був вихід Великої Британії з Союзу. У сфері економіки Велика Британія була найважливішим наповнювачем бюджету Євросоюзу. Для розвитку ЄС Великобританія багато років використовувала свій економічний потенціал. Відповідно, відмова Великої Британії в євроінтеграції – виклик для Німеччини, на плечі якої в умовах зростання євроскептицизму, торгової війни зі США та інших загроз безмежно лягає відповідальність підтримувати інші держави-члени ЄС [3].

Хоча погляди Німеччини та Великобританії на питання європейської інтеграції багато в чому відрізнялися, ці дві держави були найбільш схильні демонструвати спільну позицію під час голосування у Європейській раді. З відходом Великобританії малим країнам Євросоюзу, які зазвичай консолідувалися з нею, довелося шукати нових

партнерів, щоб ефективно відстоювати свої інтереси та протистояти позиції Німеччини чи Франції.

ФРН не була зацікавлена в роз'єднанні союзу. І справа не обмежується можливими складнощами всередині об'єднання. Світовим гравцям важко було не прислухатися до позицій Європейського союзу, коли там були 3 найсильніші гравці: два постійні члени Ради Безпеки НАТО (Франція та Велика Британія) та найбільша економічна держава (Німеччина). Тепер, з виходом англійців з інтеграції, голос Євросоюзу у світі звучить трохи тихіше, що абсолютно не на руку німцям. У разі можливого ослаблення ЄС може зрости вплив таких організацій, як НАТО, G7, ОЕСР, у яких Велика Британія зберігає членство.

Щодо позитивних моментів для Німеччини від самого процесу Брекзиту та наслідків виходу Великобританії з ЄС, то тут варто зауважити, що на хвилі цих подій діалог у ЄС поживився, учасники союзу стали переорієнтуватися на інших партнерів, а відповідно вирішувати спірні ситуації та знаходити точки дотику. Наприклад, Швеція нещодавно спробувала вступити до Європейського банківського союзу, розмови про це йдуть і в Данії [4]. Для Німеччини така переорієнтація означає, що країни, які раніше консолідувалися з Великою Британією як великим і сильним партнером, тепер прагнуть до співпраці з ФРН, щоб не залишитися на самоті. Колишній прем'єр-міністр Швеції Карл Більдт вважає, що зміни в Європі змусять малі держави ЄС рухатися у бік Німеччини: «Вона хоче утримувати разом Схід і Захід, Північ і Південь. Німеччина буде вирішальною силою в Європі, і всі інші поступово зрушуватимуться до цього центру» [5].

Таким чином, Німеччина є однією з держав-засновників Європейського Союзу і на сьогоднішній день виступає за подальший розвиток та зміцнення Союзу як гаранта миру, безпеки та процвітання.

Список використаних джерел

1. Країна – член ЄС. URL: <https://migrant.poznan.uw.gov.pl/uk/slownik-pojec/krajina-chlen-yes> (дата звернення 1.11.2023).
2. TheWorldBank. URL: <https://www.worldbank.org/> (дата звернення 1.11.2023).
3. Країни ЄС залишаються головними торговими партнерами Німеччини. URL: <https://www.dw.com/> (дата звернення 2.11.2023).
4. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD, С.146. URL: <https://www.bundesregierung.de/bregde/themen/koalitionsvertrag-zwischen-cdu-csu-und-spd-195906> (дата звернення 3.11.2023).

5. Більдт Карл. URL: https://lb.ua/file/person/2167_bildt_karl.html
(дата звернення 3.11.2023).

В. Логвиненко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВАЛЮТНІ РИЗИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Зростаюча глобалізація економіки, постійне збільшення обсягу міжнародної торгівлі ставлять перед підприємцями нові виклики, багато з яких пов'язані з валютними ризиками. Валютні ризики можуть призвести до збитків компанії і негативно позначитися на фінансовому становищі корпорації. Тож актуально буде дослідити управління валютними ризиками, оскільки це дозволить нам виявити основні причини і можливі наслідки даного виду ризиків в міжнародній торгівлі, і можливо зменшити їх вплив на діяльність підприємства. Мета роботи – дослідити основні причини і наслідки валютних ризиків, визначити існуючі можливості управління ними.

Валютний ризик вважається одним із найважливіших чинників у міжнародній торгівлі. Валютний ризик – загроза зазнати збитків у результаті коливань валютних курсів під час виконання експортно-імпоротної угоди. Цей вид ризику виникає при зміні курсу валюти ціни відносно валюти платежу [1], тобто коли змінюється курс в період між укладанням зовнішньоторговельної угоди і здійсненням платежу згідно цієї умови. Якщо валюта ціни і валюта платежу все ж таки збігаються, то це не відміняє виникнення валютного ризику. Він може бути спричинений зміною курсу валюти контракту в порівнянні з національною валютою контрагентів або виникає внаслідок падіння купівельної спроможності валюти. Часто валютні ризики виникають при підписанні угоди з відстрочкою платежу. На перший погляд такий вид угоди може здатися вигідним, але при укладанні такого контракту виникає пряма залежність ступеню ризику від періоду відстрочки платежу.

Валютний ризик підвищується:

- при коливанні курсу валют;
- при відкритих валютних позиціях.

Валютний ризик знижується:

- при лімітах позицій за валютами;
- при наявності контролю за ризиками з боку керівництва компанії;
- при хеджуванні.

Ліміти позицій за валютами ефективно практикуються банківськими системами. Ліміт відкритої валютної позиції – це граничний (максимальний) розмір у гривневому еквіваленті відкритої валютної позиції в іноземній валюті та банківських металах, що є контрольованим за ризиком втрат від можливої зміни валютних курсів [2]. Захиститися від можливих валютних ризиків підприємці можуть за допомогою валютних застережень. Розрізняють прямі, непрямі та багатовалютні застереження. Пряме валютне застереження (одновалютне) застосовується при співпадінні валюти ціни і валюти платежу, таким чином ціна товару і вартість платежу стають залежними від курсу більш стабільної валюти (валюти застереження). В сутності, багатовалютне застереження ми теж можемо вважати різновидом прямого застереження. Різниця лиш в тому, що ціна і сума платежу перебувають в залежності не від однієї валюти, а одразу від декількох, точніше від їх загального середньоарифметичного курсу – валютного кошика. Усі контрагенти, і експортери, і імпортери, перебувають у рівних умовах. Краще застосовувати багатовалютні застереження, оскільки при них значно зменшується вірогідність різкої зміни суми платежу, забезпечуються інтереси обох контрагентів, оскільки цей валютний кошик містить у собі валюти, що мають різний ступінь стабільності. При непрямому валютному застереженні встановлюються різні валюти ціни і платежу і визначається курс перерахунку валюти ціни у валюту платежу. В якості курсу перерахунку валюти ціни в валюту платежу зазвичай використовується ринковий курс на день платежу або на день, що передує до дня платежу [3]. Щоб знайти компромісне рішення вигідне обом сторонам щодо вибору валютних умов, можна встановити ціну в більш стійкій валюті, ніж валюта платежу (що буде більш вигідно для експортера), застосовуючи курс на день перед оплатою в країні, де проводиться платіж (це буде більш вигідно для імпортера). Крім валютних застережень підприємець може застрахуватися від валютних ризиків за допомогою форвардних валютних угод з комерційними банками, використати методи хеджування або оформити страховку в страховій компанії. Існує ще один засіб вберегти компанію – це *leads & lags*. Він полягає в зміні термінів платежів. Товари і послуги в цьому способі оплачуються достроково, коли імпортер і експортер очікують підвищення курсу валюти платежу або, навпаки, передбачають його затримку, якщо прогнозується падіння курсу валюти [4]. Для зменшення валютних ризиків у міжнародній торгівлі, підприємства іноді укладають контракти на експорт та імпорт у тій самій валюті з приблизно рівними строками виконання, або використовують різні валюти з курсами, які змінюються в протилежних напрямках.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що у міжнародній торгівлі валютні ризики є невід'ємною частиною. Їх мінімізація є важливим завданням як для експортерів, так і для імпортерів, які хочуть захистити свій прибуток. Один з ефективних методів зменшення валютних ризиків - це хеджування, яке включає в себе використання форвардних контрактів, опціонів, свопів, ф'ючерсів. Інший спосіб, який ми виокремили – валютні застереження. Розуміння і застосування цих методів може допомогти підприємцям уникнути валютних ризиків і забезпечити стабільність своїй компанії.

Список використаних джерел

1. Міжнародна торгівля: фінансові операції, страхування та інші послуги: Пров. з англ. - К.: Торгово-видавниче бюро ВНУ, 1994. - 480с.

2. Міжнародні розрахунки та валютні операції: Навчальний посібник / О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. - К.: КНЕУ, 2002. - 392 с.

3. Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції: Підручник. - Київ: ЦУЛ, 2003. - 616 с.

4. Якобс Р. Зовнішньоекономічні операції комерційних банків. Модуль 1. Введення у зовнішню торгівлю: Навчальний посібник із спеціального курсу. - Київ: Київський державний економічний університет. Українська фінансово-банківська школа, б/р. - 40 с.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

A. Lykhatska,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

THE CONCEPT OF THE WORLD LABOR MARKET AND INTERNATIONAL LABOR MIGRATION

In modern conditions of intensive competition, economic integration and globalization of business, the human resource is the main resource and factor of competitiveness. The labor force has become a driver of business development and strengthening its market position, which is caused by the growth of the digital economy and the information society, scientific and technological development and the increasing role of high-tech goods and services in the global economy.

The international labor market is a sphere of exchange, purchase and sale of labor. The dynamics and structure of the world labor market largely depends on the trends and interests of the world economy. Leading employers and entire governments determine the rules for hiring an international workforce,

working conditions, wages, as well as the requirements for skills and experience for the employees in the labor market. The diversity of the conditions of the development of the global economy creates an extremely differentiable workforce. The global labor market is characterized by constant growth in demand and supply of foreign labor (ILO, 2022). The modern world labor market includes multidirectional labor flows crossing national borders. Thus, the global labor market exists in the form of labor migration. Modern international labor migration of the population is a multifaceted phenomenon that affects all aspects of the development of society, whether it be economics or politics, demographic processes or national relations, ideology or religion. The balance of positive and negative consequences for the countries participating in this process depends on the specific internal conditions of each country, its position in the world economy and international relations (European Commission, 2023).

The global labor market is a system of economic mechanisms, norms and institutions that ensure the interaction of demand for labor and its supply at the interstate level. Labor migration is a form of existence of the world labor market. In the context of globalization, the world labor market is not only a set of national labor markets. It also represents a new qualitative development of the labor market. The rapid development of the world labor market was the result of the growing integration processes in the world (HRO, 2022). The world labor market is formed by the export and import of labor. At the same time, more and more countries attract foreign labor or send labor migrants abroad. Migration has covered all continents, the whole world and has become global. The global labor market can function successfully under normal conditions, that is, within the limits of acceptable values of employment and unemployment. When going beyond these limits (during the economic crisis), the labor market requires economic and organizational measures aimed at increasing the demand for labor while simultaneously increasing its price due to the growth of workers' qualifications and their achievement of a high level of labor efficiency. Thus, the labor force, moving from one country to another, carries out international labor migration.

International (external) labor migration refers to the movement of labor resources between countries and their use outside national borders for a certain time. The population of a country increases by the number of people who move into the country (immigrants) and decreases by the number of people who move out of the country (emigrants). Labor migrants do not include persons traveling abroad on business trips (if there is no contract with foreign employers). The cumulative movement of the population beyond foreign borders, occurring in a given period of time, forms migration flows. It is a set of territorial population movements occurring at a certain time within a

particular country. Subjects of international labor migration are emigrants, immigrants and re-emigrants. Emigrants are able-bodied persons leaving the territory of a given country (donor) abroad. Immigrants are able-bodied persons entering the territory of a given country (recipient) from abroad. A re-emigrant is an emigrant who has returned to a permanent place of residence (IOM, 2023). These multidirectional labor flows contribute to the international labor market, which brings together labour markets at the level of countries and regions.

Labor migration outside the country is developing on the basis of:

- intergovernmental agreements;
- individual initiative of the employee himself;
- recommendations of intermediary commercial firms;
- illegal channels, etc.

In conditions of open economies, it becomes possible for emigrants to move between countries. National labor markets are increasingly losing their isolation. Between them, migration flows and movements of labor force arise, becoming permanent and systematic. Labor potential, being the most important factor of production, is looking for its most effective use not only within the national economy, but also on the global scale. The country from which emigration is carried out is the donor country, and the country to which the population immigrates is the recipient country. The amount of emigration in the donor country is determined by the excess of the supply of labor over the demand for labor (labor surplus) at wages above the internal equilibrium value. The amount of immigration in the recipient country is determined by the shortage of labor force at a wage level below the internal equilibrium value. Countries with high wages are attractive to immigrants. Conversely, in countries with lower wages, the number of emigrants increases (Arendt J.N., Bolvig I., Foged M., Hasager L., Peri G., 2021). The donor country provides supply in the world labor market, and the recipient country determines its demand. The surplus in the donor country will be equal to the deficit in the recipient country at such a value of world wages, at which demand and supply in the world labor market coincide. Benefits from international labor migration in the donor country are received by workers, as wages rise and unemployment falls (ILO, 2023). Employers in this case suffer losses. However, the gains for workers exceed the losses for employers, which means that the country as a whole gains from the movement of labor resources.

In the recipient country, on the other hand, employers benefit because labor supply increases and wages decrease. Workers suffer losses. However, in general, the country wins, as the gains for employers exceed the losses for workers.

Table 1

Positive and negative consequences of international labor migration

For donor countries		For recipient countries:	
pros	cons	pros	cons
<ul style="list-style-type: none"> • mitigation of social tension and employment problems; • growth of the average wages in the country; • income growth of the state budget from remittances of emigrants; • increase in foreign exchange earnings through transfers of emigrants to their families; • re-emigration of workers who have received high qualifications abroad, which can contribute to further GDP growth; • growth of tax revenues due to the growth of incomes of highly skilled workers; • reduction of transfer payments from the state budget, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • loss of labor force; • need to replace retired personnel, i.e., to invest in education and training; • loss of national income and revenues to the state budget; • decrease in the potential development of high-tech industries due to the emigration of highly qualified personnel, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • increase in employers' incomes, because foreign labor is cheaper; • growth of national income and GDP; • increase in human capital, i.e. reduction in spending on education; • expansion of the domestic market; • rejuvenation of the nation due to immigrants, since the young population usually migrates, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • possible social conflicts between the population and immigrants; • decrease in the average level of wages and the well-being of certain population groups; • some immigrants need government support, which increases government spending; • aggravation of the situation on the national labor market; • capital flight through tax evasion; • the formation of possible criminal structures due to the illegal labor of immigrants, etc.

(Embrace, 2021)

The movement of labor resources between countries stops when wages in these countries are set at the same level. It follows from this that international labor migration equalizes the level of wages in countries. If there is no international migration, the domestic markets of countries are in

equilibrium at a certain ratio of supply and demand and the level of national wages.

The current trends in international labor migration include:

- transfer of economic, political problems from one country to another;
- multidirectional labor migration flows;
- increasing demographic importance of international migration;
- growth in the share of youth and women in migration flows;
- international migration of highly qualified personnel, scientists;
- increasing the duration of migrants' stay in the country of employment;
- formation of the informal labor market and illegal migration;
- dual nature of migration policy: tightening on the one hand, and stimulating immigrants on the other hand (ILO, 2021).

References

1. ILO (2022). Monitor on the world of work. Tenth edition. Multiple crises threaten the global labour market recovery. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/briefingnote/wcms_859255.pdf [Accessed: 23 September 2023].

2. European Commission (2023). Euro area labour markets – recent developments and challenges ahead. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/61957/20230213-labour-market-note-for-eg.pdf> [Accessed: 23 September 2023].

3. HRO (2022). Global Labor Market Report 1Q 2022. Available at: <https://www.hrotoday.com/market-intelligence/research/global-labor-market-report-1q-2022/> [Accessed: 23 September 2023].

4. IOM (2023). World Migration Report 2022. Available at: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> [Accessed: 23 September 2023].

5. Arendt J.N., Bolvig I., Foged M., Hasager L., Peri G. (2021). Language training and refugees' integration. Working Paper. National bureau of economic research. Cambridge, MA. Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26834/w26834.pdf [Accessed: 23 September 2023].

6. ILO (2023). World Migration Report. 2022. Available at: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> [Accessed: 23 September 2023].

7. Embrace (2021) embraceni.org. Available at: <https://www.embraceni.org/migration/the-pros-and-cons-of-migration/> [Accessed: 23 September 2023].

8. ILO (2021). Global Estimates on International Migrant Workers — Results and Methodology. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_808935.pdf [Accessed: 23 September 2023].

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science, Associate Professor

A. Lykhatska,
Alfred Nobel University, Dnipro

WORLD LABOR MARKET: DYNAMICS AND STRUCTURE

According to the report of the International Labor Organization, "World Employment and Social Outlook: Trends 2023" (WESO Trends), the slowdown in the growth of the world economy will lead to the fact that workers will be inclined to accept worse jobs with lower pay and social protection. This exacerbates the inequality caused by the COVID-19 crisis. In 2022, there were estimated to be approximately 3.32 billion people employed worldwide, compared with 2.28 billion people in 1991 — an increase of around 1.04 billion people. There was a noticeable fall in global employment between 2019 and 2020 when the number of employed people fell from 3.3 billion to 3.19 billion, likely due to the sudden economic shock caused by the Coronavirus pandemic (Fig. 1).

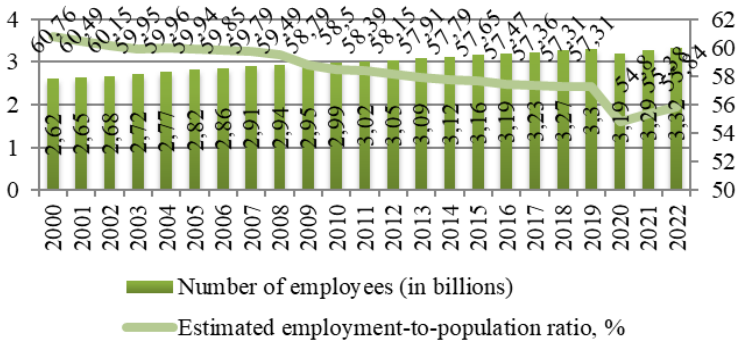

Fig. 1. Number of employees (in billions) and estimated employment-to-population ratio (%) worldwide from 2000 to 2022

Source: ILO, 2023

From 2000 to 2020, the global employment-to-population ratio decreased steadily, with a significant drop in 2020 following the COVID-19 pandemic. Since then, the ratio has increased slightly and is estimated to reach 55.84 % in 2022 (Fig. 1). Among the provided regions, in 2022, Northern America had the highest employment-to-population ratio, at 58.8 %, with Europe and Central Asia having the lowest at 53.9 %. Latin America and the Caribbean have 55.3%, Asia and the Pacific have 56.19%, and Africa has 57.3% (ILO, 2023a). The comprehensive indicator of unmet need for work determines the “global job gap”. In addition to the unemployed, this indicator includes people who want to get a job but are not actively looking for it due to low motivation or other problems. The global job shortfall in 2022 was 473 million, about 33 million above the 2019 level.

Stagflation conditions threaten productivity and labor market recovery. According to WESO Trends, the crisis in the global labor market is linked to geopolitical tensions and the war in Ukraine, the slow economic recovery from the pandemic, and the disruption of global supply chains. Together, for the first time since the 1970s, this created the conditions for stagflation: high inflation and low labor market growth at the same time (European Commission, 2023). The position of women and youth in the labor market is much worse. In 2022, the global employment-to-population ratio for women was 43.82%, compared to 67.86% for men (ILO, 2023a). This gap means that for every economically inactive man, there are two such women. Young people (aged 15–24) have the biggest problems in the labor market. Their unemployment rate is three times higher than that of adults. It is difficult for them to find a job with good conditions and pay. 23.5% of young people are not in employment, education, or training (NEET). The number of unemployed youths worldwide decreased gradually from 2010 to 2019, but then increased in 2020 (77.76 million) and stabilized in 2021 (71.35 million) as a result of the COVID-19 pandemic. As of 2022, there were an estimated 69.05 million unemployed youth worldwide (ILO, 2023c).

Slowing global employment growth means the global labor market will not recover to pre-pandemic levels until 2025. Slowing productivity growth is also a negative factor, as high productivity contributes to overcoming crises, increasing purchasing power, social stability, and well-being. Significant fluctuations are observed in the regional labor markets, which will be relevant in 2023 as well. Thus, in 2023, employment growth of approximately 3% or more should be observed in Africa and the Arab countries. However, as the working-age population grows, the unemployment rate in both regions will decline slightly (from 7.4 to 7.3% in Africa and from 8.5 to 8.2% in the Arab countries). In Asia and the Pacific, Latin America, and the Caribbean, employment growth will be 1% per year (ILO, 2023). In 2023, North America

will see little or no employment growth and unemployment will rise. Europe and Central Asia suffered the most from the economic consequences of Russian aggression. At the same time, in these regions, the growth rate of the population of working age is low. In 2023, a decrease in employment and an increase in the unemployment rate in these regions are predicted. As prices rise faster than wages, the crisis will increase the cost of living and global poverty. As of June 2021, the average salary in Germany amounted to 49,876 U.S. dollars. In the United States, these figures were 55,522 U.S. dollars. Among the selected countries, the highest wages were reported in Australia, with 83,910 U.S. dollars.

The United States was, by far, the country with the highest number of foreigners in its workforce in 2021. That year, there were nearly 29 million foreign-born citizens in the U.S. workforce. Germany had the second-highest foreign labor force, at nearly eight million, followed by the United Kingdom. A high number of the countries on the list are EU members. In 2021, the unemployment rate in the world decreased by 0.7 percentage points since 2020. In total, the unemployment rate declined to 6.2% in 2021. Over the observed period, the unemployment rate has been subject to fluctuation (Fig. 2). Global employment growth is expected to be only 1% in 2023, less than in 2022. Global unemployment will rise in 2023 by about 3 million to 208 million (corresponding to a global unemployment rate of 5.8%). The slight growth is caused mainly by the limited supply of labor in high-income countries. This would mark a turning point in the fall in global unemployment observed in 2020-2022. This means that global unemployment will remain 16 million above the pre-crisis level in 2019.

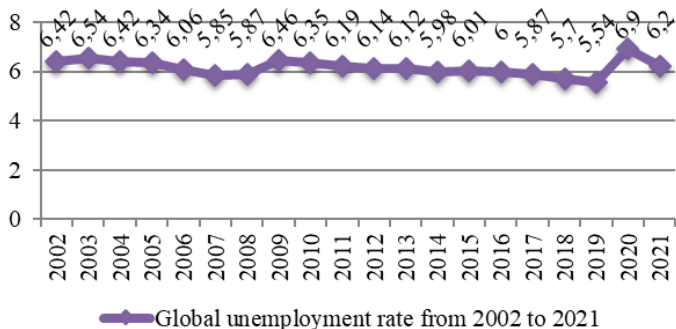

Fig. 2. Global unemployment rate from 2002 to 2021 (as a share of the total labor force)

Source: ILO, 2023

In addition to unemployment, the quality of work remains a key issue. Decades of progress in the fight against poverty have been halted during the COVID-19 crisis. A slight recovery during 2021 will be leveled due to new global challenges. The shortage of better job opportunities will continue, including because of the war in Ukraine. Regarding the forecasts for unemployment in 2023, according to the IMF, 2023, a fairly low level of unemployment is expected in the countries throughout the world (OECD, 2022). The unemployment rate in the G7 countries remains one of the lowest in recent years (Annex 1). With an unemployment rate of 3.4%, the US unemployment rate has not fallen this low since 1969. Some countries struggle with a strong labor market against high inflation and aggressive monetary policy. Other countries found themselves in more difficult conditions.

In many countries, the pandemic has disrupted the traditional balance in the labor market. It also changed the conditions in the labor market. South Africa is expected to have the highest unemployment rate in the world. As the most industrialized nation on the continent, unemployment is estimated to reach 35.6% in 2023. Slow economic growth and strict labor laws have prevented companies from hiring workers. Over the past two decades, the unemployment rate has hovered around 20%.

Therefore, the global labor market faces new challenges related to the global pandemic and geopolitical instability in the world. As digitalization changes the global business environment, it is expected that trends in employment and demand for some skills and professional experiences will grow. On the contrary, some professions will become irrelevant, and migrant workers will adapt to new trends.

References

1. ILO (2023a). Employment. Available at: <https://ilostat.ilo.org/topics/employment/> (Accessed: 03 November 2023).
2. European Commission (2023). Euro area labour markets – recent developments and challenges ahead. [Online], Available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/61957/20230213-labour-market-note-for-eg.pdf> (Accessed: 03 November 2023).
3. ILO (2023c). World Employment and Social Outlook Trends 2023. [Online], Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_865332.pdf (Accessed: 03 November 2023).
4. ILO (2023). Monitor on the world of work. Tenth edition. Multiple crises threaten the global labour market recovery. [Online], Available at: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/--->

publ/documents/briefingnote/wcms_859255.pdf (Accessed: 03 November 2023).

5. OECD (2022). The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries. [Online], Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries-e88a6a55/> (Accessed: 03 November 2023).

*Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by M. Bilokopytova, Lecturer*

**Н. Лупульчук,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРЕПОНИ НА ШЛЯХУ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ КРЕДИТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Тема кредитування є актуальною, практично всі країни світу все активніше починають використовувати зовнішні запозичення для розвитку і підтримки економіки. Однією причиною необхідності використання міжнародних кредитів являється проблема дефіциту державних бюджетів та обслуговування потреб приватного бізнесу. Факторами, які впливають на популярність використання кредитних запозичень є глобалізаційні й інтернаціоналізаційні процеси, які були спровоковані розвитком міжнародних фінансово-кредитних установ й інноваційних технологій.

Метою міжнародного кредиту є допомога отримати прибуток суб'єктам ринкових відносин, тобто підвищення економічного добробуту країни-позичальника.

Суб'єктами кредитних відносин можуть виступати: державні установи, уряди країн, державні або приватні банки, міжнародні валютно-кредитні організації, окремі юридичні особи, приватні компанії і громадяни країн.

Об'єктом кредитування являється певні валютні або товарні ресурси, які передаються в тимчасове володіння позичальнику згідно з укладеним договором.

Вчені визначають такі джерела міжнародного кредиту:

- частка капіталу, яка виражена в грошовій формі і на даний момент не є задіяна підприємствами в процесі виробничого циклу;
- грошові збереження держави, які мобілізуються в банківських установах;

- консолідовані банком кошти, приватного сектору економіки [1].

Міжнародна торгівля завжди була однією з ключових складових економічного розвитку будь-якої країни. Україна, як і багато інших країн, зробила важливий крок у розвитку свого міжнародного бізнесу через впровадження та використання кредитів в цілях забезпечення ефективної реалізації різних напрямків міжнародної торгівлі. Проте, цей процес не проходить без викликів і перешкод.

Впровадження сучасних кредитних інструментів в міжнародній торгівлі України є важливим кроком для розвитку зовнішньоекономічних відносин країни. Міжнародна торгівля дозволяє забезпечувати можливість реалізації потенціалу експортоорієнтованих галузей, що є дуже потужним та важливим елементом для економіки нашої країни. Це дозволяє українським компаніям отримувати доступ до фінансування для закупівлі товарів, обладнання та інших ресурсів на міжнародних ринках. Кредити можуть бути надані як внутрішніми, так і зовнішніми кредиторами. Зокрема, Україна взяла на себе зобов'язання перед міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд, що надає додаткову можливість для отримання кредитів і є сигналом позитивного становлення для інших фінансово-кредит установ світу.

Однак існують певні перешкоди та проблеми, пов'язані з використанням кредитів у міжнародній торгівлі в Україні. Однією з найбільших перешкод є високий рівень ризику, пов'язаний зі зміною валютних курсів та інфляцією. Наразі, в країні війна, тому ситуація стає в такому випадку значно гіршою: імпорт значно перевищує експорт, що не є позитивною тенденцією, ускладнюються усі процеси, як внутрішні так і зовнішні, рівень інфляції зростає, Україна потерпає від збитків, борг перед країнами з кожним роком зростає, а можливості компенсувати втрати наразі немає. Велика частина міжнародних угод вимагає розрахунків в доларах США або євро, і зміни валютних курсів можуть суттєво впливати на вартість кредиту та вартість товарів.

Ще однією проблемою є доступність кредитів для малого та середнього бізнесу. Український МСБ часто стикається з високими відсотковими ставками та вимогами до забезпечення, що робить кредити менш доступними для цієї категорії підприємств.

Крім того, правова та регуляторна база для міжнародних кредитів в Україні ще потребує деяких поліпшень. Наприклад, норми про валютний контроль та регулювання міжнародних платежів можуть бути не досить прозорими та складними для розуміння.

Для більшого розуміння теми застосування кредитів у міжнародній торгівлі в Україні треба розглянути поняття факторинг та форфейтинг.

Слово форфейтинг походить від фр. *forfait* (відмова від прав) чи покупка боргу через простий або перевідний вексель у позичальника на безповоротній основі. Тобто, покупець цих вимог бере на себе комерційні ризики, пов'язані з неплатоспроможністю імпортерів без права регресу цих документів на колишнього власника. Форфейтер не має права подавати будь-які претензії до експортера у разі неплатоспроможності імпортера, а також бере на себе фактично всі види ризику, а експортер відповідає лише за правові аспекти угоди, наприклад, за відповідність товару умовам договору

Форфейтинг має багато спільного з міжнародним факторингом або як його ще називають «експортним» факторингом. Перш за все тому, що це специфічна форма трансформації комерційного кредиту в банківський. По-друге, ці фінансові інструменти використовуються для фінансування зовнішньоекономічної діяльності і спрямовані на купівлю дебіторської заборгованості експортера.

По-третє, механізм реалізації форфейтингових та міжнародних факторингових операцій в цілому аналогічний. При цьому існують певні особливості, а саме:

- форфейтинг здійснюється на основі векселя, а міжнародний факторинг – рахунку фактури;
- форфейтинг дорожчий у зв'язку з тим, що форфейтер не має права регресивної вимоги;
- фактор може звернутися до експортера з вимогою погашення позики у разі неплатоспроможності імпортера.

У чинному законодавстві пряма вказівка на форфейтинг відсутня. Проте у ст. 350 ГК України, в редакції ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо «факторингу» вказано, що банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової

вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи [2].

Чи є перспективи використання форфейтингу та міжнародного факторингу в Україні? Можемо стверджувати, що вони є обіцяючими і можуть сприяти розвитку міжнародної торгівлі та підтримці підприємств в розширенні їх бізнесу. Розглянемо кілька перспектив:

1. Збільшення доступності фінансування для експортерів: Використання форфейтингу та міжнародного факторингу дозволяє

українським експортерам отримувати фінансування на умовах, які можуть бути менш обтяжливими та доступними порівняно з традиційним банківським кредитуванням.

2. Зменшення валютних ризиків: Міжнародна торгівля часто пов'язана з валютними ризиками через коливання курсів іноземних валют. Використання форфейтингу та міжнародного факторингу може допомогти зменшити ці ризики, оскільки фінансування надається в конкретній валюті або з фіксованим обмінним курсом.

3. Підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках: Можливість надавати покупцям більш вигідні торговельні умови, включаючи розстрочку платежів, може допомогти українським компаніям залучити більше міжнародних клієнтів та розширити свою присутність на зовнішніх ринках.

4. Покращення ліквідності: Форфейтинг та факторинг дозволяють перетворити небезпечні активи (вимоги про оплату) в готівку, що полегшує операційні потреби компаній та покращує їхню ліквідність.

5. Підвищення довіри в міжнародних операціях: Використання форфейтингу та міжнародного факторингу дозволяє створити довіру між експортерами та імпортерами в міжнародних операціях, оскільки інституції, які надають ці послуги, гарантують виконання зобов'язань.

Отже, форфейтингом та міжнародним факторингом забезпечується фінансування експортера через покупку векселів, де вказана сума боргу імпортера без права регресу. Цей фінансовий інструмент для підтримки міжнародних операцій стає дедалі актуальнішим, оскільки дозволяє ефективно керувати грошовими потоками. Збільшення обсягу форфейтингових та зовнішніх факторингових операцій на фінансовому ринку України сприятиме підвищенню оборотності грошових коштів, оскільки підприємства зможуть використовувати цей інструмент для тимчасового вивільнення грошових ресурсів, що може спрямовуватися на покращення продуктивності та рентабельності бізнесу експортерів. Розвиток використання цих фінансових інструментів сприятиме кредитуванню малого та середнього бізнесу, що в свою чергу стимулює росту реальної економіки і зменшує безробіття серед населення.

Світові тенденції розвитку факторингу свідчать про збільшення використання цього інструменту, особливо в Європі та Азії. Однак існує недостатньо сильна співпраця між експортерами та банками України, оскільки реалізація форфейтингу та міжнародного факторингу вимагає від банків більшої готовності співпрацювати зі світовими банками. Крім

того, культура фінансування міжнародних операцій залишається на низькому рівні, що створює перешкоди для залучення банківських установ до міжнародного факторингу. Таким чином, в Україні необхідно посилювати законодавство та розвивати фінансову інфраструктуру для того, щоб країна зафіксувала збільшення використання факторингу та форфейтингу в міжнародній торгівлі.

Список використаних джерел

1. Лаврик Д.О. Міжнародний кредит та його роль в економіці України. Кваліфік. робота. НУ «Києво-Могилянська академія». – 2020. – С. 85. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0a9955dd-6bd2-4026-8b8f-390cbfb94b9a/content> - вільний. Мова укр.

2. Москальов А.А., Щавінська О.В. Світовий досвід та перспективи використання форфейтингу та міжнародного факторингу в Україні / А.А. Москальов, О.В. Щавінська // Молодий вчений. – 2018. – №11(63). – С. 1176-1179. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3677/3641> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

**Н. Лящевська,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

Вільні економічні зони – це важливий інструмент для економічного зростання, який існує вже більше двох тисяч років. Найстаріший приклад сягає 166-го року до н. е. [1, с.14]. Нині грецький острів Делос знаходився тоді під владою Римської Імперії, за волею якої був перетворений на вільний порт, також відомий як «porto franko». Цей хід перетворив найменший острів з архіпелагу Кікладів на торговий центр Егейського моря.

Щоб зрозуміти сутність «вільного порту», або ж нинішньої «вільної/спеціальної економічної зони», варто ознайомитися з загальноприйнятими визначеннями. На території України вони представлені в трьох документах (Табл. 1).

Підсумовуючи, за початковим значенням, вільний порт займав територію власне гавані та прилеглу до неї, на якій були введені знижені, або скасовані повністю, податки на ввезення товару. Однак, полегшення

імпорту суперечить певним економічним теоріям і їх ставленню до збагачення. Наприклад, меркантилісти вважали, що єдиний можливий метод економічного зростання – це накопичення золота і срібла. Відповідно, за мету вони ставили підтримку експорту і мінімізацію імпорту, в ході якого торговці вивозили з держави те саме золото.

Таблиця 1

Визначення «вільної економічної зони» в нормативно-правових актах, що діють на території України*

Нормативно-правовий акт	Визначення ВЕЗ	Особливості економічних відносин, що передбачені актом
Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973 [2]	"Вільна зона" – частина території Договірної Сторони, в межах якої розміщені на ній товари, як правило, розглядаються як такі, що знаходяться за межами митної території настільки, наскільки це стосується ввізних мит та податків.	Звільнення від ввізних мит та податків стосовно товарів, заявлених для випуску у вільний обіг, регулюється положеннями цього Розділу та, настільки, наскільки це може бути застосовано, - положеннями Загального додатку.
Закон України Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон від 13.10.1992 [3] (втратив чинність від 09.07.2022 [4])	Спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України.	На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб.
Господарський кодекс України від 16.01.2003 [5]	Спеціальною (вільною) економічною зоною вважається частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України.	На території спеціальної (вільної) економічної зони можуть запроваджуватися пільгові митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів.

*Складено автором за [2-5].

Хоч меркантилізм і можна вважати вимерлим, ми маємо сучасного його наступника у вигляді протекціонізму. Такий підхід бажає використовувати «знижки» від інших держав, але не давати їм своїх. Для вирішення цього конфлікту існують торгові та митні міжнародні організації, держави-учасники яких зобов'язуються надавати пільги для інших учасників у відповідь на подібні для себе. Наприклад, вищезгадана Кіотська конвенція (Табл. 1) є договором учасників Всесвітньої митної організації, в яку Україна вступила у 1992 році.

Варто зазначити, що протекціонізм не є абсолютним злом, так як бажання захисту, тобто протекції, власної економіки від зайвої конкуренції є природним і логічним. Необхідно щоб держава знайшла для себе баланс між допуском зовнішніх гравців ринку на свою територію і експортом власних товарів та послуг.

Отже, очевидно, що країна отримує певні вигоди, окрім прибутків від експорту, від участі в діяльності, а особливо від створення власних ВЕЗ, а саме:

1. Спрощення кооперації з резидентами інших країн. Можливість обміну, співпраці на вигідних фінансово умовах, представлених майданчиком ВЕЗ.

2. Залучення більшої кількості партнерів як для експорту, так і для імпорту. Держава отримує доступ як до кращих товарів та послуг, так і до ринків збуту.

3. Створення нових робочих місць. Сама торгівля потребує залучення перевізників, страховиків, вантажників. До того ж, на території ВЕЗ можна виготовляти товари з більш дешевих матеріалів, ніж на митних територіях держав, а відповідно, потрібно будувати фабрики, заводи, інші підприємства, де буде відбуватися це виробництво, яке в свою чергу неможливе без робочої сили.

4. Розвиток ВЕЗ приносить прибуток регіону її розташування, що дозволяє покращити економічний стан малорозвинених районів.

5. Краще використання місцевих ресурсів ВЕЗ, оскільки більша кількість споживачів матимуть до них доступ, а конкуренція це позитивний прояв.

З моменту створення першої ВЕЗ пройшли епохи, сталася еволюція від одного маленького порту до більш як 4300 різноманітних об'єктів, які вже потрібно класифікувати (Табл. 2).

Здається, що логічно ВЕЗ мають розташовуватись на кордоні, якомога ближче до інших держав, однак існують і регіони, віддалені від меж країни, які мають потребу, або ресурси для розвитку зовнішньої

економічної діяльності. Таким чином відбувається класифікація за розташуванням відносно кордонів на зовнішні та внутрішні.

Таблиця 2

Класифікація ВЕЗ*

Розташування відносно державних кордонів	зовнішні
	внутрішні
Характер об'єкта зонування	локальні (точкові)
	комплексні
Принцип організації	територіальні
	організаційно-господарські
Характер взаємодії з позазональною економікою	інтеграційні
	анклавні
Національна належність	однаціональні
	багатаціональні
Галузева спрямованість	моногалузеві
	багатогалузеві
Масштаб та значущість вирішуваних проблем	загальнодержавного значення
	регіонального (місцевого) значення
Функціональна спрямованість	науково-технічні
	зовнішньо-торговельні
	торговельно-виробничі
	туристично-рекреаційні
	офшорні

*Складено автором за [6].

Залежно від розгалуженості діяльності вільна зона може мати різну площу. Локальними (точковими) вважаються ті, що займають менше 500 га, а більші, відповідно, комплексними.

Однак розміщення на певній локації не завжди є ознакою приналежності до ВЕЗ, так як існують зони, що сформовані за організаційно-господарським принципом, а відповідно включають в себе лише окремі сфери діяльності, а не площу, як в територіальному принципі.

Цікавим є поділ на інтеграційні та анклавні зони. Перші є відкритими як для іноземних підприємців, так і для представників держави, якій вони, зони, належать. Анклавні ж орієнтуються виключно на іноземців і мінімізують зв'язки з власною державою.

ВЕЗ можуть не просто орієнтуватися на сусідні держави, але й належати відразу декільком, в такому випадку вони вважаються багатаціональними. По аналогії, інші є однаціональними.

Вільна зона може сприяти розвитку як одного напрямку діяльності, так і декількох. Залежно від цього, вона буде або моногалузєвою, або багатогалузєвою.

Спеціальна економічна зона приносить прибуток своїй державі та регіону. Однак спираючись на вагу видатків в загальнодержавній, або місцеві бюджети, зона може бути власне загальнодержавного, або регіонального/місцевого значення.

Як було перелічено у вигодах для держави, ВЕЗ існують не лише на імпорті-експорті, хоча цим і займаються зовнішньо-торговельні зони. При створенні виробництва на території, вони стають торговельно-виробничими; при орієнтації на дослідницьку, наукову діяльність – науково-технічними; при розвитку туризму, що відбувається рідко, – туристично-рекреаційними. Особливими є офшорні, характерною ознакою яких є полегшення створення і ведення бізнесу навіть без перебування на території, до того ж із кращим захистом особистостей бізнесменів.

Важливо проаналізувати досвід України в цій галузі. Регламентує діяльність ВЕЗ «Закон України Про загальні засади...», який вже більше року не є чинним [4]. Проблема в тому, що повномасштабне вторгнення змінило пріоритетність розвитку регіонів і зон, тому ВЕЗ втратили своє місце. Станом на 24 лютого 2022 року, в Україні були активними 6 зон. Раніше, в 2016 році була ліквідована вільна зона Порт Крим в Керчі, яка потрапила під окупацію [7]. Відповідно, на даний момент не є чинною жодна зона.

Здавалося б, українські вільні зони мали досить різноманітний характер, в тому числі туристичний Трускавець і науково-технічний Славутич, однак судити про їхній неймовірний успіх, чи навіть реалізацію поставлених цілей складно. У 2016 році була відмінена оцінка ефективності ВЕЗ [8]. Як пояснюється на сайті міністерства економіки України, метою було зменшення навантаження на органи влади у поданні звітності. Даних за попередні роки у вільному доступі знайти не вдалося, що може бути спричинено меншим рівнем діджиталізації та відкритості даних тоді.

Україна довгий час нагадувала неофіційну офшорну зону, із захистом особистостей своїх бізнесменів, але погіршеними умовами ведення бізнесу через владу конкурентів. Логічним тоді могло бути створення анклавних зон, з ізоляцією від впливу олігархату, однак влада, яка мала це зробити, тоді теж була під їхнім впливом, а тому це не було можливим.

Орієнтуючись на післявоєнну від- та розбудову України, ВЕЗ можуть стати чи не найкращим компромісом для іноземних інвесторів. Вже зараз окремі країни готові вкладати кошти заради кращого майбутнього. Однак ще більшу кількість суб'єктів зацікавить саме спрощене ведення бізнесу, а не благодійна діяльність, для чого існує

величезна територія з різноманітним ресурсів, потреб, умов. В Україні є можливість у вигляді «вільного» часу, доки зони не працюють, щоб покращити своє законодавство і систему влади, розробити нові закони на місце нечинних, щоб у подальшому створити нові ВЕЗ і відновити роботу минулих, які зможуть зацікавити більш ніж необхідну для розбудови кількість інвесторів.

Важливо також поновити аналіз діяльності ВЕЗ, оскільки без контролю вона може стати шкідливою та збитковою для країни, що буде помічено не достатньо швидко. Обмежений доступ до цієї звітності створює можливість для маніпуляцій та незаконних схем, тому аналогічно до іншої подібної документації, доступ до базових звітів має бути відкритим.

Разом з тим, доступ до інформації не забезпечує обізнаність. У 2020 році президент України ініціював опитування щодо можливого створення ВЕЗ на території Донецької та Луганської областей. Хоч і не зі значним відривом, але варіант проти відповідного рішення набрав найбільшу кількість голосів (45,3% проти 33,5%) [9]. Можна було припустити, що люди мають негативне ставлення на основі фактів та логічних обставин. Однак один з пунктів опитування збирав визначення ВЕЗ з точки зору респондентів. Він виявив, що більшість мають лише приблизні асоціації щодо знижених податків, а значна частина і взагалі поєднують вільну зону з автономією, незалежністю, відокремленням економіки регіону від держави. Отже, одна з проблем існування ВЕЗ в Україні – нерозуміння жителями її сенсу і важливості. Фінансова та економічна базова освіта на рівні шкіл та вищих навчальних закладів поза економічними та близькими спеціальностями фактично відсутня, як була і до відновлення незалежності України, що залишає істотний вплив на розуміння «бізнесу» людьми.

Повертаючись до підсумків щодо України, є час для створення і впровадження реформ щодо відкритості діяльності спеціальних економічних зон, аналізу їх ефективності, розуміння їхньої природи нинішнім та майбутніми поколіннями жителів України.

Список використаних джерел

1. Tang, Birgit (2005), *Delos, Carthage, Ampurias: the Housing of Three Mediterranean Trading Centres*, Rome: L'Erma di Bretschneider (Accademia di Danimarca), p. 14, ISBN 8882653056.
2. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643?find=1&text=%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0#Text – вільний. Мова укр.

3. Закон України Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-12#Text> – вільний. Мова укр.

4. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> – вільний. Мова укр.

5. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> – вільний. Мова укр.

6. Гусев Ю. В. Поняття спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку / Ю. В. Гусев // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 22. - С. 59-65. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_22_13 – вільний. Мова укр.

7. Закон України Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про створення вільної економічної зони "Крим" та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України" та внесення змін до деяких законодавчих актів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-20#Text> – вільний. Мова укр.

8. Повідомлення про відміну проведення аналізу результатів функціонування СЕЗ і ТПП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b92affdf-a5ed-47ff-ac7e-8e483e2ea3a5&title=PovidomlenniaProVidminuProvedenniaAnalizuRezultativFunktsionuvanniaSezITpr> – вільний. Мова укр.

9. Думки і погляди населення щодо «опитування», ініційованого президентом: жовтень 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=974&page=1&fbclid=IwAR3r8CHMZRIuS-Of8X9mw1tjQ-EK1gNQsRAMh3-owL2COiDUWlUaa-6KcAM> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛАННЯ

На сьогодні велика кількість людей знаходиться в стані безробіття, не тільки через вторгнення російської федерації, але і через великі масштаби скорочення робочих місць на підприємствах та міграцію населення. Це проблема сучасного розвитку України, яка становить реальну загрозу для державного та суспільного благополуччя, набула масового характеру. З 2022 року українці можуть спостерігати та відчувати стрімке збільшення безробіття в країні. Населення все більше відчуває зростання нестабільності та бідності у більшості регіонах, нерациональне використання суспільних ресурсів, швидке зростання злочинності, порушення рівноваги між попитом та пропозицією, які спричинені відсутністю достатньої кількості робочих місць.

Безробіття є макроекономічною проблемою, яку формують такі фактори: недостатня мобільність робочої сили, зростання цін і зменшення заробітної плати, збільшення безробіття серед жінок та молоді [1]. Молоді люди 15-25 років зіштовхуються з труднощами, що пов'язані з працевлаштуванням та нездатністю конкурувати на ринку праці на рівні з досвідченими працівниками, а тому потребують підтримки з боку держави.

Протягом 10 років з 2013 по 2023 роки, ми спостерігаємо коливання рівня безробіття серед молоді. Це пов'язано із світовою кризою, з початком воєнних дій на території України, із пандемією COVID-19 і початком повномасштабної війни. Найвищий рівень безробіття виявлено у 2022 році, який дорівнює 25,8% [2]. Останні дані за 2023 рік демонструють зниження рівня безробіття на 7,5%. Причиною такої динаміки є надання державних грантів на відкриття малого бізнесу (рис. 1).

Попри всі негативні фактори, безробіття має й позитивні сторони: підвищення ефективності робочого місця, збільшення особистого вільного часу та свобода вибору місця роботи, поява цінності праці, поява більш жорстокої конкуренції між працівниками, поява стимулу підвищити інтенсивність і ефективність праці, поява можливості для безробітних вдосконалити свої власні навички.

Отже, проблема безробіття серед населення дуже глобальна проблема, яку можна вирішити наступними шляхами, а саме: створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу; ліквідація тіньової

зайнятості; збереження ефективного функціонування робочих місць та створення нових; зниження податків для підприємств, за умови збереження робочих місць [4, 5]. Необхідно зробити всі умови для працевлаштування за допомогою центрів зайнятості, коригування мінімальної заробітної плати.

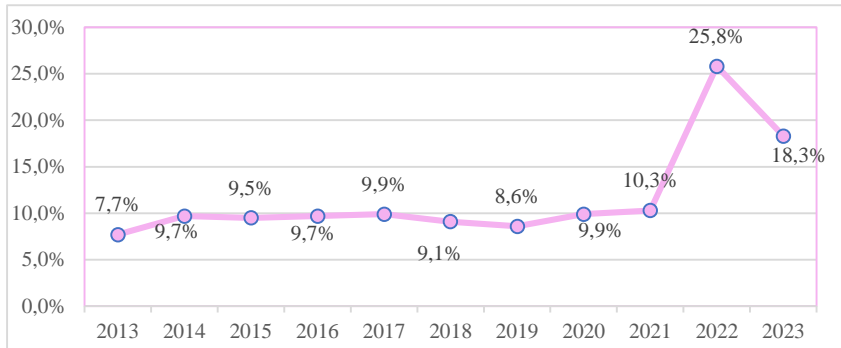

Рис. 1 Рівень безробіття в Україні з 2013 по 2023 рік*

**Побудовано за: [2], [3]*

Для вирішення проблеми безробіття серед молоді, держава старанно намагається докладати зусиль у сприянні зайнятості: створення різних вакансій; сприяння працевлаштування молоді, які є тимчасово переміщеними особами з постраждалих регіонів України; організація для професійної підготовки, перепідготовки; підвищення кваліфікації у різних сферах діяльності [6].

Держава повинна підтримувати кожного громадянина України, не дивлячись на вік, стать та стан здоров'я. Кожна людина, яка мешкає в Україні, повинна мати тісний зв'язок між державою та роботодавцем.

Список використаної джерел

1. Кулинич І.А. Причини виникнення безробіття в Україні та заходи щодо його зменшення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14059959.pdf> (дата звернення 10.10.2023)
2. Рівень безробіття в Україні торік становив 21,1%- Нацбанк (стаття оновлена 11.05.2023) URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3707740-riven-bezrobitta-v-ukraini-torik-stanoviv-211->

Y. Mazurenko,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

CONTAINER-RAIL TRANSPORTATION AS A KEY TO THE INTEGRATION OF THE TRANSPORT SYSTEMS OF UKRAINE AND THE EU

Modern conditions of the competitive market of transport services are characterised by increased customer demands for the quality of services. In market conditions, it is necessary to create new customer-oriented transport products, which should be based on the principle of integration of railway and other types of transport. Transportation that requires just-in-time and door-to-door cargo delivery is one of the promising high-income transportation markets.

The technology of combined transportation, which involves the participation of several types of transport in the organisation of transportation, has been actively developing in the world for several decades. Among the traditional types of mixed transportation, multimodal and intermodal for land (continental) transportation, the technology of container-rail transportation is gaining more and more popularity, which involves the passage of a significant part of the route by rail on special platforms by motor vehicles (trains, trailers). This type of transportation should be considered as a natural overcoming of competitive relations between road and rail transport and transition to cooperation. Trailer transport has such advantages as a combination of the qualities of two main types of transport - manoeuvrability, efficiency, and speed of road transport and high productivity, independence from weather conditions and safety of railway transport. Thus, the principle of door-to-door cargo delivery, the most attractive on the market of transport services, is implemented [1].

Container-rail routes gained the most popularity in Europe, due to the creation of conditions for administrative crossing of state and customs borders. In Europe, the container-rail scheme of transportation is called "rolling road" [2]. According to the available data, the total cargo turnover of the routes is 70 million tons per year, and the cost of transporting 1 ton of cargo is three times less, compared to the rates for delivery by road transport.

In Ukraine, with the aim of deeper integration of its transport system into the world, there is also the development of container-rail technologies for the transportation of goods. Thus, one of the strategic directions of the "National Transport Strategy of Ukraine 2030" is "the development of an effective competitive multimodal national transport system and the strengthening of the transit potential of the transport region with the aim of transforming Ukraine

into a modern international transport hub between Europe and Asia" [3]. The strategy, in particular, envisages an increase in the share of rail transport, and the creation of a network of regular rail freight train routes (primarily on international routes).

Despite the potential of the country for the development of the trade and transport network, the unique and advantageous transport, and its geographic position, Ukraine practically does not use container-rail transportation. The main reasons for this are: 1) high tariffs for the delivery of contrailers; 2) delivery times that exceed those of automobiles; 3) a low level of effectiveness of coordination and cooperation between different types of transport; 4) unpreparedness of the infrastructure for loading and unloading operations; 5) a low level of service from Ukrzaliznytsia, the monopolist carrier; 6) shortage of rolling stock; 7) the difference in technical and technological standards with the EU countries [4]. Other researchers note additional reasons: 1) limited demand for trailer transportation; 2) existing conditions of trade; 3) imbalance of the contrailer flow; 4) complexity of customs procedures; 5) instability of transport tariffs; 6) lack of mandatory infrastructure elements of the required quality [1]. In addition, it should be noted that in the EU countries, trailer transportation is fully supported and encouraged by the state. Due to the fact that they are unprofitable for rail transport, the carrier receives state grants, since the negative impact on the environment is significantly reduced when transporting cars by rail. In the US, there is a flexible system of discounts for back-haul transportation, which encourages shippers. This experience should be taken into account by the Ministry of Infrastructure of Ukraine, forming a tariff policy for trailer transportation, taking into account the state of highways.

Undoubtedly, container-rail technology is more environmentally friendly and allows saving highways, and it enables the owners of road trains to reduce costs for fuel and repairs of rolling stock. However, despite the indicated advantages, cargo owners are guided primarily by economic expediency, and Ukrzaliznytsia, in turn, conducts a rather weak marketing policy regarding the promotion of combined transportation technologies. It is obvious that without significant state support and a strategy for the development of combined transportation, in the near future, trailer transportation will not be widely used in Ukraine [5].

As a result of solving the problems of the development of container-rail service in Ukraine, and improving the organisation of the use of the combined transportation system, the duration of cargo delivery is reduced by 20-30%. At the same time, fuel consumption is reduced, and the environmental situation is improving. It will also allow increasing the efficiency of the use of railway platforms, and reducing the necessary areas for the accumulation of cargo by

35-50%. It is possible to ensure environmental control: reduce atmospheric and noise pollution [6].

Further prospects for the integration of Ukrainian railways into the European transport network depend on how successfully the tasks related to the real development of international transport corridors and the elimination of existing obstacles will be solved. For this, in Ukraine, it is necessary to create an extensive network of loading and unloading terminals, as well as points of concentration of container-rail shipments and the formation of container-rail trains. The construction of such terminals must be carried out on the principles of public-private cooperation, accordingly, the state must create such conditions (for example, in terms of taxation, allocation of territory for construction etc) that investments in the construction of terminals are profitable for private investors. A significant problem is the availability of specialised platforms for the transportation of trailers, so a state strategy is needed to support the construction and purchase of such carriages by private operators, and the creation of new carriage designs [7].

On the part of Ukrzaliznytsia, it is necessary to ensure competitive tariffs and delivery terms, which requires an increase in the speed of container-rail trains and strict adherence to the established traffic schedule. An important direction is also the improvement of the level and quality of the service for the maintenance of container-rail transportation - in terms of documentation and support, continuous control of cargo progress, acceleration of customs and border operations. In general, there should be a targeted state program for the development and support of combined transportation whose implementation is impossible without mutually beneficial cooperation of the state and private capital. However, the state, carriers, and cargo owners will benefit from the successful implementation of such a program.

References

1. Y. I. Holovata. Controller transportation as a tool for development of Ukraine's transport system URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30764/2/MNTKv1_2019v1_Holovata_Y_I-Controller_transportation_166-167.pdf [Accessed 27 October 2023]
2. Rolling road URL: <https://www.railcargo.com/en/services/rolling-road> [Accessed 27 October 2023]
3. National transport strategy of Ukraine for the period until 2030 (Project) URL: <https://mtu.gov.ua/news/28581.html> [Accessed 27 October 2023]
4. M. I. Berezovyi, V. V. Malashkin, V. V. Bilan. Study of the conditions for the effective implementation of unaccompanied container transportation in Ukraine URL:

http://tstt.diit.edu.ua/article/view/164052/pdf_143 [Accessed 27 October 2023]

5. Vernyhora R.V., Zhuravel I.L., Yelnikova L.O. Study of the effectiveness of the use of con trailer technology for the transportation of goods in Ukraine. URL: <http://tstt.diit.edu.ua/article/view/247884/246767> [Accessed 27 October 2023]

6. Andrushkiv B. Trailer transportation - prospects for solving the problem in Ukraine (Ways of improving transport services in the conditions of hybrid warfare). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2015_1_9 [Accessed 27 October 2023]

7. O. I. Platonov. State regulation of container and trailer transportation of goods within the framework of the strategy for the development of multimodal transportation. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2022/18.pdf [Accessed 27 October 2023]

*Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

O. Malysh,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)

GREECE'S ROLE IN GLOBAL ECONOMICS

The prominence of Greece's place in world economics has grown in the twenty-first century. Greece's economic situation has important effects for the larger global economy because it is situated at the intersection of Europe, Africa, and Asia. This paper is examining Greece's role in international trade, the impact of investments, tourism industry, and innovation activities. Additionally, we will address the country's historical setting, current economic status, issues, and reforms. Apart from the economic structure of Greece, we will look into the breakdown of the previous historical output fall, Greece's debt issues, and its interactions with foreign creditors. Some attention will be given to the impact of tourism on economic growth and investment. The investigation is crucial since understanding Greece's economic dynamics is essential because it provides insight into a nation that has a distinctive place in the global economy.

A complex interaction of cultural, political and global circumstances has formed Greece's historical economic contributions and difficulties. Indeed, Greece's influence on mathematics, philosophy, and democracy are well known. Firstly, economically, it was crucial in forming the early trade networks, with Athens and Corinth serving as important trading centers.

Greece served as a significant hub for trade, culture, and learning throughout the Byzantine Empire. The political and economic center of the empire was Constantinople (which is now known as Istanbul). However, due to trade and taxing constraints under the Ottoman Empire, Greece's economic prosperity declined. Economic hardships and cultural preservation, therefore, were prevalent at this time. Thereafter, Greece gained its independence as a result of the Greek War of Independence in 1821. A period of economic recovery followed, with a concentration on trade and agriculture. Even so Greece experienced economic challenges later, especially, during the 20th century, which was characterized by political unrest, financial crises, and armed conflict. A terrible civil war in the late 1940s and World War II both had a severe effect on the economy. Nevertheless, a new era of economic cooperation and expansion was inaugurated in 1981 with Greece's admission to the European Community (nowadays the European Union). The global financial crisis of 2008 had a significant impact on Greece, which resulted in a debt crisis that called for international bailouts and austerity measures. Currently, Greece adopted structural and budgetary reforms in response to its financial crisis in order to restore investor confidence, stabilize its economy, and encourage economic growth. (Alogoskoufis, 2021) Apart from this, the tourism sector has grown significantly, playing a key role in the country's economy by luring travelers from all over the world to its iconic and unique locations. Greece's economic history has influenced cultural exchanges, trade routes, and economic policies in addition to impacting the country's own development and contributing to larger European and global economic narratives. (Greece - market overview, 2022)

Being a member of the EU and the Eurozone, Greece has significant effects and implications for the dynamics of the world economy. In 2001, Greece made the euro (EUR) its official currency, this action has reduced exchange rate risk and facilitated trade between member countries. (Greece's course in the EU, 2020) The integration with the EU includes benefits, like access to a wider market, as well as drawbacks, such as the requirement for Greece to align its economic policies with Eurozone regulations. Greece's financial difficulties during the financial crisis had an impact on the entire Eurozone. Consequently, it required numerous bailout packages from foreign creditors, sparking discussions about the stability and economic leadership of the Eurozone. Greece, for this reason, enacted strict austerity measures as part of the bailout agreements, which spurred discussions regarding the social and economic implications of such policies. (Alogoskoufis, 2022) Furthermore and above all let's have a look at the most important economic indicators and their values in Greece. For the year 2022 Greece's GDP is 219,635 million current US\$ (UNCTAD, 2023). As we see from the Figure 1 the country began to show

signs of growth following a period of economic contraction, with a slight uptick in GDP occurring earlier. Greece’s public debt-to-GDP ratio was among the highest in the world in 2021, topping 180% of GDP. This was a result of the bailout measure and the financial crisis. Likewise, previously Greece’s public debt, despite having a favorable profile and repayment arrangement, reached a record high of 206.3% of GDP in 2020 and continues to be the largest in the euro area. (European economic forecast, 2023) However, the debt-to-GDP ratio was reduced to 168.4% in March 2023 because to robust nominal GDP growth that was fueled by both real GDP growth and inflation. (Greece government debt: % of GDP, 2023) Furthermore, an important problem was the high unemployment rate. This indicator was around 11% in July 2023. (Greece unemployment rate September, 2023) Greece has been attempting to put economic reforms into place and draw in foreign capital, with an emphasis on industries including tourism, infrastructure, and energy. Besides, in order to reduce its budget deficit, the government adopted fiscal consolidation measures ad met the benchmarks established by its international creditors.

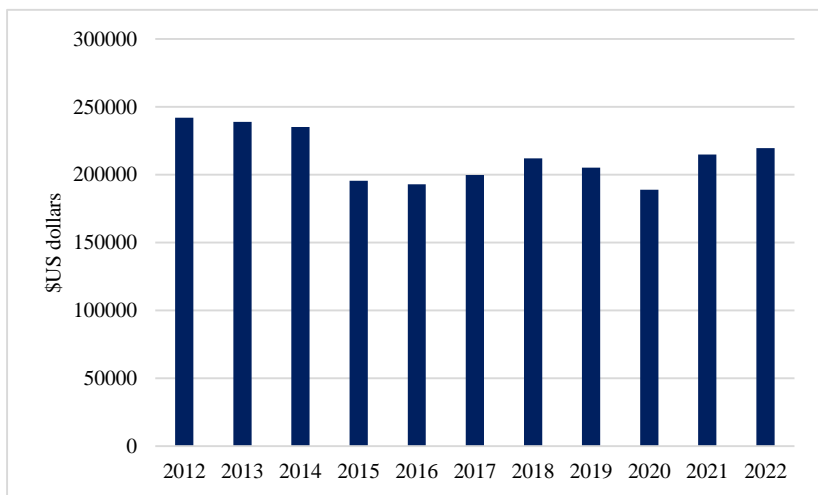

Fig. 1. The Gross Domestic Product (GDP) in Greece 2012-2022
(UNCTAD, 2023)

Greece has recently experienced several pressing economic issues, notably in the wake of the European debt crisis and the global financial crisis. The difficulties Greece faced economically and the reforms it implemented had a significant effect on the world economy, particularly financial markets,

international policy debates and the Eurozone. Due to its wider consequences, the ongoing economic developments in Greece continue to be of interest on a global scale. (Priyafp, 2020) For instance, years of excessive borrowing, poor management, and questionable accounting practices led to the fact that in 2021 Greece's debt-to GDP ratio exceeded 180% of GDP, which is an unsustainable level. Greece had to enact harsh austerity measures, including cuts to public expenditure, pensions, and tax increases, which had significant social and political effects, in order to obtain financial help from international creditors. In the same way, high unemployment rates in the country, particularly among young people, contributed to social instability and a "brain drain" as educated Greeks looked for employment overseas. Due to uncertainty and economic instability, private investment in Greece suffered, which hampered economic expansion and job creation. Greek banks had to restructure and raise capital because of serious problems like non-performing loans and capital shortages. (Greece: Economy improves, key reforms still needed, 2019) What's more, long-term economic planning was made more difficult by the frequent changes in government leadership and policy reversals that increased uncertainty. That's why, austerity measures, unpredictability, and debt obligations combined to cause the economy to decline with years of negative GDP growth. However, later on Greece implemented structural changes aimed at enhancing the business climate, the labor market, and the public sector. These changes aimed to boost competitiveness and draw in outside capital. At a subsequent time, with numerous international creditors, such as the International Monetary Fund, the European Central Bank, and the European Commission, Greece participated into bailout programs. (Greece: Maintain reform momentum as recovery slows amid global headwinds, 2023) In order to decrease debt and spur economic growth, Greece started the privatization of state-owned businesses and sectors, including ports, airports, and utilities. Through cuts and spending and initiatives to increase revenue, the government concentrated on generating budget surpluses and reducing the fiscal deficit. Regulations were streamlined and incentives were provided in industries like energy and tourism in an effort to draw foreign direct investment. Additionally, in order to safeguard vulnerable populations, social safety nets were established as a way to lessen the negative social effects of austerity policies. Furthermore, it is important to note that all reforms implemented by Greece had some consequences on the economy in general. (European stability, 2023) For example, concerns about the stability of the Eurozone and the future of the single currency were raised by the Greek debt crisis. The world's financial markets kept a watchful eye on developments in Greece. The crisis in Greece sparked discussions within the European Union about how to strike a balance between growth and budgetary restraint, which had an impact on the EU's

economic policy. The financial crisis in Greece and the bailout plans made clear how important international organizations like the IMF are to keeping the world economy stable. Global capital flows and investment decisions were influenced by Greece's attempts to draw in international investment. Especially, Greek protests and social unrest served as a timely reminder of the social consequences of economic challenges and austerity policies that have global implications. (Papadimitriou, 2016)

Greece's engagement in international organizations and its trading links with other countries and regions position it as a significant actor in defining global economic policies, particularly within the EU and the Mediterranean area. The country's participation in negotiations about trade, energy, and security has significant effects on the world economy. Greece, indeed, benefits from preferential trade deals with other EU. (Greece exports, imports, and trade partners, 2021) This encourages the European Single Market's trade integration. Greece keeps close business relations with its neighboring Balkan countries, including Bulgaria with 7.9% of exports in 2022 as it is also seen in Figure 2. Consequently, this promotes trade and economic cooperation throughout the region. Particularly in the areas of energy and marine trade routes, Greece has been bolstering its trading ties with countries in the Eastern Mediterranean, such as Cyprus with 5.9% of exports in 2022. (Enterprise Greece, 2022) What's more, the complicated trade relationship with Turkey has both tense and cooperative periods. Even though, trade between these two close neighbors occurs, especially in manufactured goods and agriculture, political unrest can hinder trade flows to some extent. Greece and the United States have trade ties that are mostly focused on agriculture, food items, and travel-related services. (Chisiridis & Panagiotidis, 2017) Furthermore, Greece is not only EU member, but it also participates in discussions about global economic and development policy, especially the Sustainable Development Goals (SDGs), as a UN member. Greece's interaction with the IMF, particularly, during its debt crisis, influenced debates about global financial stability and lending standards. Moreover, Greece engages in trade agreements and talks as a member of the WTO, affecting trade policies worldwide. NATO is essentially a defense alliance, but it also has an economic component. Greece's membership in NATO influences regional and international security, which in turn influences economic stability. Greece is a major actor in debates about immigration and refugee policies because of its geographic location, which has economic implications for the EU and its neighbors. Debates about sovereign debt, economic crises management, and global financial stability have benefited from Greece's economic struggles and relations with international organizations. (Greece in International Organizations, 2023)

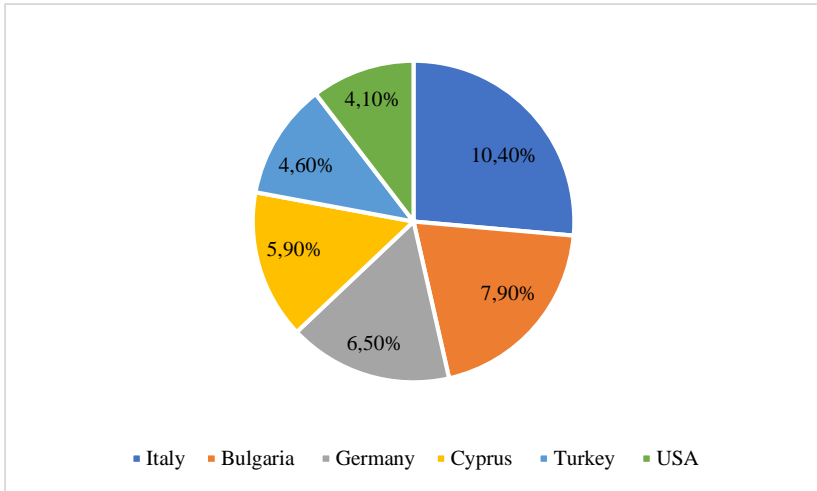

Fig. 2. The main destination countries for Greek exports in 2022

At this point, let's discuss Greece's tourism sector as it plays a significant role in the country's economy and is in line with major international travel trends. It is obvious that Greece is a major worldwide tourism destination, drawing tourists from all over the world, specifically from North America and Asia as well as European countries namely France, Germany, and the United Kingdom. Through trade, investment, and patterns of foreign travel, the industry has an impact on the global economy that goes beyond Greece's boundaries. (Tourism in the economy, 2020) Absolutely, Greece's GDP is significantly impacted by tourism, which accounts for a sizable amount of the nation's economic production. Precisely, Greece's GDP benefited directly and indirectly from travel and tourism in 2022 by around 7.4% less than in 2019, the year before the coronavirus (COVID-19) outbreak started. It includes a few industries, such as those in transportation, entertainment, and food services. In 2022, these industries' combined GDP contribution to Greece was 37.8 billion euros. (Statista, 2023) In Greece, the tourism industry employs many people in a variety of roles, including restaurant personnel, tour guides, hotel employees, and drivers. This promotes general economic stability and lowers unemployment. Greece's travel and tourism industry is a part of the larger worldwide travel industry. Trends and changes in the Greek tourist industry can influence international travel trends and preferences. Tourism profits contribute to Greece's overall economic stability, which has a broader impact on international financial markets and economic outlook. International tourism

stimulates cultural interchange and can have diplomatic implications, adding to Greece's worldwide relationships and soft power. (Vlami, 2020)

To conclude, for the past years Greece was dealing with serious economic difficulties, such as large debt load, rising unemployment, and budgetary problems. It has, however, made measures to address these issues and is making progress. The stability of the Eurozone and international financial markets is impacted by Greece's membership in the European Union and the Eurozone. The country's economic challenges and changes have spurred debates inside the EU concerning lending practices, global financial stability, and striking a balance between fiscal restraint and expansion. Last but not least, Greece's tourism sector is vital to the country's economy, making a substantial contribution to GDP, employment, and foreign exchange profits. The tourist industry in Greece is shaped by various trends, including digital transformation, sustainability, and the increasing popularity of wellness and culture.

References:

1. Alogoskoufis, G. (2021) Historical cycles of the Greek economy 2021 Available at: <https://sites.tufts.edu/karamanlischair/files/2021/03/Historical-Cycles-of-the-Greek-Economy-2021-1.pdf>
2. Greece - market overview (2022) International Trade Administration | Trade.gov. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/greece-market-overview>
3. Greece's course in the EU (2020) Available at: <https://www.mfa.gr/en/foreign-policy/greece-in-the-eu/greeces-course-in-the-eu.html>
4. Alogoskoufis, G. (2022) Euro area participation and the Greek Economy: The first twenty years, Greece@LSE. Available at: <https://blogs.lse.ac.uk/greeceatlse/2022/01/19/euro-area-participation-and-the-greek-economy-the-first-twenty-years/>
5. UNCTAD (2023) General profile: Greece, UNCTADstat. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/300/index.html>
6. European economic forecast - economy-finance.ec.europa.eu. (2023) Available at: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-09/ip255_en.pdf
7. Greece government debt: % of GDP (2023) Greece Government Debt: % of GDP, 1999 – 2023 | CEIC Data. Available at: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/greece/government-debt--of-nominal-gdp>

8. Greece unemployment rates september 2023 data - 1998-2022 historical (2023) Greece Unemployment Rate - September 2023 Data - 1998-2022 Historical. Available at: <https://tradingeconomics.com/greece/unemployment-rate>
9. Priyafp (2020) Greece: A remarkable economic recovery, Foreign Policy. Available at: <https://foreignpolicy.com/sponsored/greece-a-remarkable-economic-recovery/>
10. Greece: Economy improves, key reforms still needed (2019) IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/03/11/na031119-greece-economy-improves-key-reforms-still-needed>
11. Greece: Maintain reform momentum as recovery slows amid global headwinds (2023) - OECD. Available at: <https://www.oecd.org/newsroom/greece-maintain-reform-momentum-as-recovery-slows-amid-global-headwinds.htm>
12. Mechanism | European Stability (2023) Reforms: What challenges does Greece still face?, European Stability Mechanism. Available at: <https://www.esm.europa.eu/content/what-challenges-does-greece-still-face>
13. Papadimitriou, D.B. (2016) Complementary Currencies and Economic Stability, A Complementary Currency and Direct Job Creation Hold the Key to Greek Recovery | Levy Economics Institute. Available at: <https://www.levyinstitute.org/publications/a-complementary-currency-and-direct-job-creation-hold-the-key-to-greek-recovery>
14. Greece (GRC) exports, imports, and trade partners (2021) OEC. Available at: <https://oec.world/en/profile/country/grc>
15. Enterprise Greece (2022) Προσέλκυση – Προώθηση Επενδύσεων & Προώθηση Εξαγωγών. Available at: <https://www.enterprisegreece.gov.gr/en/greece-today/why-greece/trade>
16. Chisiridis, K. and Panagiotidis, T. (2017) The relationship between Greek exports and foreign regional income. Available at: <https://www.lse.ac.uk/HellenicObservatory/Assets/Documents/Publications/GreeSE-Papers/GreeSE-No111.pdf>
17. Greece in International Organizations (2023) Available at: <https://www.mfa.gr/en/foreign-policy/greece-in-international-organizations/>
18. Tourism in the economy (2020) OECD Tourism Trends and Policies 2020 | OECD iLibrary. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3180e03en/index.html?itemId=%2Fcontent%2Fcomponent%2Ff3180e03-en>
19. Travel and tourism's contribution to GDP Greece 2022, Statista. Aug (2023) Available at: <https://www.statista.com/statistics/644573/travel-tourism-total-gdp-contribution-greece/>

20. Vlami, A. (2020) Tourism Economic and Tourism Development in Greece, in the period of the Economic Adjustment Programmes. Available at: https://jebepnet.com/journals/Vol_7_No_1_March_2020/3.pdf

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

D. Maltseva,
Alfred Nobel University, Dnipro

GLOBALIZATION CHALLENGES IN BUSINESS

Globalization in business is a phenomenon that is sweeping the global economy and has a significant impact on businesses worldwide. It is distinguished by the worldwide integration of economic, sociocultural, and technical forces. Globalization in business, in this context, refers to corporations expanding their operations outside national borders, exploring new markets and opportunities abroad, and integrating into global supply chains. The significance of globalization for modern businesses cannot be overstated. Companies who do not adapt to today's shifting business landscape may find themselves at a competitive disadvantage. Globalization provides organizations with access to larger markets and more diverse clients, which enhances profitability and allows the company to grow. It also allows for innovation and access to global technical advancements, allowing businesses to remain competitive and efficient. Thus, globalization has become an intrinsic aspect of modern organizations' development strategy and is defining a new corporate reality.

The most significant issue in this discussion should be the advantages of globalization in business. The first and most obvious benefit is the increased market and consumer base. Globalization enables businesses to enter new markets and broaden their client base. This is especially crucial for businesses that have saturated a national market or are experiencing saturated demand. Companies can boost sales and revenue by increasing their geographic reach.

The second significant benefit is access to new technologies and developments. Globalization promotes the exchange of technology and information among various areas and countries. Companies that operate on a global scale can profit from cutting-edge advancements and ideas accessible in other parts of the world. This enables them to be at the cutting edge of their industry and create higher-quality products or services.

The third most important benefit is cost savings and better manufacturing efficiency. Globalization enables businesses to relocate parts of their

production and business operations to nations with lower labor and resource costs. This has the potential to lower overall transaction costs and make products and services more affordable to consumers. Furthermore, businesses can use best practices and management strategies from other countries to increase the efficiency of their operations.

These advantages of globalization emphasize the need of businesses integrating into the global economy and strategically capitalizing on the opportunities it provides. However, it is equally important to remember that globalization brings with it both risks and problems that demand professional management.

We must not forget that globalization has both benefits and drawbacks. Competition and falling profits are two of these disadvantages. Companies compete not only in national but also in worldwide marketplaces as a result of globalization. As competition heats up, this might lead to lower prices and profits. Companies are frequently pushed to cut their pricing in order to attract customers, which can have an influence on profitability.

The next disadvantage is cultural and language barriers. Differences in culture and language might present hurdles to doing business efficiently abroad. Failure to recognize local cultural sensitivities can result in failed marketing initiatives or disagreements with local partners and clients.

It is also worth paying attention to such shortcomings as regulation and legislation. Different rules and regulations in several nations might create legal stumbling blocks for businesses. Companies must adhere to a variety of rules and regulations, which necessitates tremendous effort and resources. Furthermore, changes in regulation may have an impact on the company's business model and strategy.

And the last very important drawback that should be paid attention to is the ethical and social aspects. Companies with a global presence pay more attention to their ethical policies and social responsibility. Ethical lapses can have major ramifications for a company's brand and earnings. Furthermore, concerns of social responsibility have become more important, and businesses must pay more attention to them.

Understanding and effectively addressing these problems is crucial for businesses aiming to thrive in a globalized corporate environment. This necessitates the establishment of appropriate strategies, personnel training, and continuous monitoring of the changing global environment.

Having considered the advantages and disadvantages of globalization, it is worth studying these aspects on global companies, let's look at companies that globalization helped in development and which only worsened the situation.

The two most popular companies that have faced the challenges of globalization are Uber and Walmart. Let's start with a company that provides taxi and food delivery services in our country. In different countries, Uber has experienced regulatory and legal issues. Many towns and countries have implemented prohibitions and limits on Uber's operations, making expansion difficult. The scenario was different at Walmart. Walmart attempted to grow into other nations, including Germany and Japan, but encountered cultural barriers that hampered its development. Walmart, for example, failed to consider consumer preferences in Germany, resulting in an unsuccessful market invasion. But the most important thing is that these companies were able to identify these problems and become popular throughout the world (Common challenges of international business: HBS Online 2020).

There are also companies that have immediately benefited from globalization; all these companies are well known to every person on earth. These are companies such as McDonald's and Coca-Cola. McDonald's menus and practices vary every country, taking into account the cultural and religious preferences of local customers. This has aided the company's effective integration into new markets. Coca-Cola is aggressively promoting in various countries, supporting local and international sporting events, which contributes to the company's strong position in worldwide markets. These two famous companies immediately study all the problems that they may encounter in different markets, so their strategies lead them to great success in all parts of the world (Ganeshkumar 2023).

After we have studied the successful and unsuccessful experiences of companies, we can conclude how companies can avoid the problem of globalization. Addressing the challenges of globalization in business involves several key strategies. The first of these is adaptation to local conditions. Companies can successfully address globalization's problems by tailoring their products, services, and marketing methods to local traits and preferences. This entails researching cultural quirks, regulations, customer preferences, and country marketplaces in order to create more realistic and engaging offerings. The second method is to manage multinational teams properly. Companies may form and manage diverse employee teams by identifying variances in language, culture, and work style. Staff development and training in intercultural skills and leadership are critical for success in a global environment. The third strategy involves forming alliances and collaborative ventures with local businesses. By forming partnerships and joint ventures with local businesses, organizations can decrease risk and share responsibility. This can help them develop their presence in local marketplaces and adapt to local conditions more successfully. Such collaboration can be advantageous to all parties. And the fourth way is that companies can address the challenges of

globalization through social responsibility and sustainability. Compliance with social responsibility and sustainable business practices can help companies maintain their reputation and improve relationships with local and global stakeholders. Investing in socially significant projects and complying with environmental and ethical standards help strengthen the position of companies in the global environment.

These ways of dealing with the challenges of globalization help companies adapt and operate successfully in diverse cultural and economic environments, which contributes to their long-term success in global business.

We examined several aspects of business globalization, such as its definition, importance for modern businesses, rewards, and obstacles. Globalization provides chances for businesses to grow their markets and gain access to new technologies, but it also brings problems such as competition, cultural barriers, and ethical concerns.

It is critical to recognize that globalization has become an essential component of modern business, and organizations wanting long-term success must be able to properly manage these problems. Local adaptation, effective management of multinational teams, collaborations, and social responsibility are just a few of the tactics that might assist businesses in overcoming globalization difficulties.

Finally, a concluding statement regarding the importance of managing these problems might be made. Globalization not only creates new opportunities, but it also requires businesses to be adaptable, flexible, and capable of meeting the different needs and expectations of customers and stakeholders across cultures and settings. Effectively addressing the problems of globalization is becoming a critical aspect in global corporate survival and growth.

References

Common challenges of international business: HBS Online (2020) Business Insights Blog. Available at: <https://online.hbs.edu/blog/post/challenges-of-international-business> (Accessed: 04 November 2023).

Ganeshkumar (2023) Benefits & challenges of globalization, Multiplier. Available at: <https://www.usemultiplier.com/blog/benefits-and-challenges-of-globalization> (Accessed: 04 November 2023).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН

Активне використання Інтернету та впровадження інформаційних технологій створили передумови для переходу світової економіки на якісно новий «цифровий» рівень. Необхідність надійного та захищеного інформаційного забезпечення функціонування цифрової економіки стимулювало стрімкий розвиток та поширення блокчейн-технологій.

Блокчейн являє собою розподілену базу даних, що зберігається на багатьох комп'ютерах із зв'язаними між собою блоками даних. Кожен блок містить інформацію про певну кількість трансакцій та хеш попереднього блоку. Таким чином, блокчейн створює ланцюг блоків, кожен з яких неможливо змінити без впливу на всі попередні.

Зацікавленість в даній технології зростає з кожним днем. Існує думка, що в найближчій перспективі всі індустрії на планеті будуть користуватися технологіями, пов'язаними з блокчейн.

Технологію блокчейн називають «Інтернетом майбутнього», прогнозуючи її фундаментальне значення в перетворенні інтернету з технології обміну інформації в інтернет обміну значимістю.

В теперішній час блокчейн-технологія розглядається як частина четвертої промислової революції, яка завдяки таким властивостям, як незмінність, надійність та прозорість виконуваних операцій продукує багато потенційних можливостей для використання.

Технологія блокчейн на даний час набула широкої популярності та застосування в різних сферах, зокрема:

- крипто валюти. Блокчейн-технологія дала поштовх до створення та розповсюдження криптовалют, таких як Bitcoin, Ethereum, Ripple та багатьох інших. Блокчейн дозволяє безпечно та ефективно здійснювати перекази цифрових активів між користувачами без посередників;

- смарт-контакти. Блокчейн дозволяє створювати та реалізовувати цифрові контакти, які автоматично виконуються при заданих умовах. Це дозволяє створити децентралізовані автоматизовані системи без потреби в посередниках;

- децентралізовані системи управління. Блокчейн може бути використаний для створення децентралізованих систем управління, де рішення приймаються спільнотою та підтримуються відкритим,

недоступним для зміни реєстром. Таку систему доцільно застосовувати при політичних голосуваннях, управлінні корпораціями, тощо;

- логістика та поставки. Технологія блокчейн може застосовуватися для відстеження просування товарів від постачальника і до кінцевого споживача. Це дозволяє забезпечити безпеку та прозорість в логістичних ланцюгах, а також усунути необхідність в посередниках;

- управління правами власності. Блокчейн може бути використаний при реєстрації прав власності на різні активи, такі як нерухомість, інтелектуальна власність, акції, тощо. Така технологія дозволяє забезпечити безпеку та прозорість в процесі транзакцій і зменшити шанси на маніпуляції правами власності;

- прийняття рішень в кризових ситуаціях. Через свою децентралізовану природу, блокчейн може бути використаний для забезпечення швидкого та надійного доступу до інформації та ресурсів у кризових ситуаціях, зокрема таких як природні катастрофи та соціальні конфлікти.

Разом з тим, існують і деякі проблеми, що впливають на розвиток блокчейну. Одна з найбільш важливих – це проблема масштабованості, оскільки блокчейн-мережі мають обмежену пропускну здатність, що призводить до низької швидкості операцій та високої комісії. Наприклад, Bitcoin та Ethereum, мають обмежену пропускну здатність, що обмежує кількість транзакцій, які можуть бути опрацьовані за один проміжок часу. Це стає актуальним при значному обсязі транзакцій.

Ще одним недоліком є висока вартість транзакцій, що пов'язана з великою кількістю обчислень, які потрібно виконати для перевірки та запису транзакцій в блокчейн. Щодо питань безпеки – існує проблема, пов'язана з можливим зламом криптографічних ключів та використанням слабких алгоритмів шифрування .

Однак, не зважаючи на окреслені проблемні питання, Інтернет-середовище має значний потенціал для блокчейну. Перспективи розвитку IT середовища для блокчейну полягають у подальшому розширенні та вдосконаленні платформ та інфраструктури для розгортання блокчейн. Основні перспективи розвитку IT середовища для блокчейну полягають у наступному:

- підвищення швидкості та масштабованості. Розробники працюють над створенням нових рішень, що забезпечують швидку обробку транзакцій та можливість роботи з великими обсягами даних;

- використання нових технологій. Для вдосконалення IT середовища для блокчейну, розробники використовують нові технології, такі як електронне навчання, штучний інтелект та ін.;

- розширення використання блокчейну. Блокчейн має значний потенціал для використання у різних галузях, включаючи фінанси, медицину, енергетику та інші. Перспективи розвитку ІТ середовища полягають у розширенні використання блокчейну у різних галузях та створенні нових рішень;

- розвиток децентралізованих додатків. Децентралізовані додатки є однією з найбільш перспективних областей розвитку блокчейну. Вони здатні забезпечувати високий рівень безпеки та прозорості, оскільки не залежать від централізованих сервісів;

- розширення інтероперабельності, тобто можливості різних блокчейн-мереж взаємодіяти між собою.

Отже, індустрія блокчейн рік за роком стабільно зростає і розвивається чому сприяють такі переваги даної технології, як високий рівень прозорості, незмінність доданої інформації, та децентралізованість. Найбільш активно блокчейн впроваджується в фінансовій сфері, однак, має великий потенціал для розвитку різних галузей.

*Науковий керівник: Г.В. Козицька, кандидат економічних наук,
доцент*

I. Maksymenko,
*PhD in Economics, Associate Professor,
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»,
Zaporizhzhia
A.Maksymenko,
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia*

HIGHER EDUCATION INTERNATIONALIZATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

For many countries, higher education integration into the global educational space is considered the most important vector of the higher education system. The driver of effective integration of the state's educational system into the global educational space is internationalization as the process of introducing the international dimension into the functions of the educational process - teaching, research, scientific activity, and provision of educational services.

The main goal for the modern higher education system of Ukraine, which has faced many obstacles and barriers in the course of development, but which has a certain educational potential, is to develop and implement a new model of internationalization of higher education that is in line with the trends and

recent achievements of leading educational systems and higher education institutions, aimed at improving the quality of educational services. This model is becoming focused on increasing consumer demand based on the existing higher education system, as well as public and private universities in the country. In order to realize this most important task, it is necessary to conduct a comprehensive study of the higher education sector of the global and national markets, which will reflect the initiatives of countries, national educational systems and higher education institutions in the context of designing, implementing and evaluating the results of internationalization models. It is also necessary to identify the main factors, conditions, and resource opportunities that affect Ukraine's inclusion in the global educational environment.

Modern Ukraine is no exception in terms of the complexity and severity of demographic, economic, and political problems. The continuation of globalization on the planet does not bring humanity any closer not only to overcoming environmental and other threats, but also to a proper awareness of their proximity and inevitability.

Here is the data on the number of foreign students in Ukrainian higher education institutions in 2022: total number - 84136 foreign students from 155 countries, of which 68908 were enrolled in basic education; 4936 in language training; 1719 in postgraduate education; 947 in postgraduate and doctoral studies; 11 in academic mobility programs.

According to the State Enterprise “Ukrainian State Center for International Education” (USCIE), the number of foreign students in the Ukrainian higher education system has been increasing every year since the 2016/2017 academic year, except for the 2020/2021 academic year, when restrictions were imposed worldwide due to the rapid spread of COVID-19. As of October 25, 2022, 68,712 foreigners are studying in Ukraine, and in 2022, despite the full-scale war, 4,041 foreigners were enrolled in Ukrainian higher education institutions (Fig. 1).

The main advantages that encourage foreigners to enroll in our universities are affordable tuition fees, the opportunity to study in Europe, and the recognition of Ukrainian diplomas abroad (Table 1).

Another important problem of foreign students in Ukraine is that our higher education system lost some of them due to the war. Before the full-scale invasion, Ukrainian universities were a relatively cheap and accessible place to get an education for citizens of developing countries. The national education systems of these countries are either not as extensive and developed as the Ukrainian one, or the education is more expensive and less accessible. For example, as a result of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian army, many Indian medical students returned home, which led to a shortage of

medical school places in India. For many years, this country has relied on the Ukrainian higher education system as a place for low-income students to obtain education. Also, some foreign students took advantage of the opportunity to receive equal rights as refugees from Ukraine with citizens of EU member states, including the right to education, so they moved to neighboring countries.

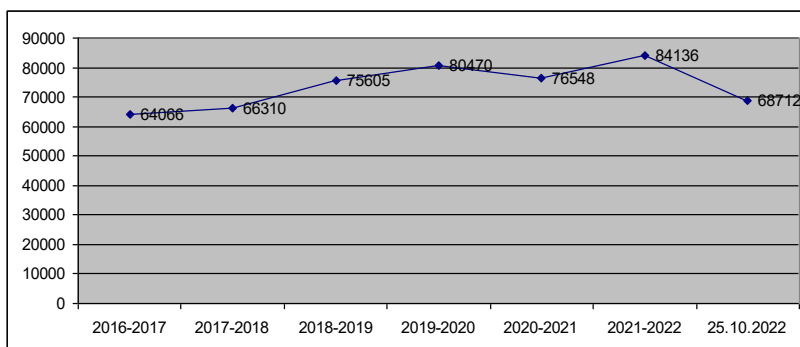

Fig. 1. Number of foreign students in Ukraine in 2011-2020.

Thus, the process of internationalization of higher education is aimed at increasing the competitiveness of the national economy and developing human potential. Successful implementation of this process requires modernization of the country's education system in line with international standards and taking into account national specifics.

Table 1

Survey of foreign students: Why did you choose Ukraine?

Indicator	Structure of answers of foreign students	
	In Ukrainian-language questionnaires	In English-language questionnaires
Quality of education	43,5	23,7
Cost of education	39,1	56,9
Recognition of diploma back in the country of origin	52,2	17,1
Want to study in Europe	52,2	42,2
Opportunity to gain practical experience	34,8	18,9
Other reasons	—	24,0

Thus, the peculiarities of the relationship between the higher education market and related markets: the labor market, finance, innovation and information, and the market of goods and services. The relationship between the higher education market and related markets in terms of trade in services, as well as the analysis of different models of the higher education market, is necessary to understand the nature and characteristics of the process of providing higher education services. The peculiarity of the process of providing higher education services lies in the development of certain market strategies that require the necessary state participation in the formation of certain tools for monitoring and regulating the staffing needs of the most important sectors of the economy.

References

1. Maksymenko I., Maksymenko A. FEATURES OF CRITICAL THINKING FOR EDUCATION // Modern aspects of science and practice. Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. Melbourne, Australia. 2021. Pp. 362-364.

2. Maksymenko I. Ya., Maksymenko A. V. THE CONCEPT OF ACADEMIC INTEGRITY IN HIGHER EDUCATION // *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference.* Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2021. Pp. 309-312.

К. Масляник,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ ФІРМИ В УМОВАХ НЕДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У світі бізнесу недосконала конкуренція та постійна боротьба за максимізацію прибутку завжди залишаються актуальними викликами для підприємств. Умови недосконалої конкуренції вимагають від підприємств найбільш ефективних стратегій, спрямованих на максимізацію прибутку та оптимізацію витрат. Одним із ключових аспектів цієї стратегічної гри є встановлення оптимального рівня виробництва продукції та управління використанням ресурсів. Вивчення впливу обмеження кількості виробленої продукції, що випускається, на ціну ресурсів та рентабельності компанії є актуальною проблемою, здатною відкрити нові горизонти для стратегічного управління.

Метою нашого аналізу є вивчення можливості максимізації прибутку фірм шляхом обмеження виробленої продукції з метою, щоб її ціна була вищою, аніж граничні витрати. Ми аналізуємо цільові аспекти цієї стратегії, а також можливі позитивні та негативні наслідки для компанії, споживачів і ринку загалом.

Згідно з економічною теорією, недосконала конкуренція – це ситуація, коли структура ринку не відповідає умовам, необхідним для існування досконалої конкуренції. Форми недосконалої конкуренції зазвичай класифікуються наступним чином:

- Монополія – коли на ринку діє лише одна фірма, яка має повну владу над цінами.
- Олігополія – коли на ринку діє кілька фірм, які мають владу над цінами.
- Монопсонія – коли на ринку діє лише один покупець, який має владу над цінами.
- Олігопсонія – коли на ринку діє кілька покупців, які мають владу над цінами [1].

В умовах недосконалої конкуренції компанії можуть збільшити прибуток, або підвищуючи ціну, або зменшуючи витрати. Обмеження використання ресурсів – це стратегія підвищення ціни, оскільки вона зменшує пропозицію продукту фірми, а отже, може призвести до зростання ціни. Однак цей підхід потребує ретельного зважування, оскільки він може мати наслідки для довгострокової прибутковості підприємства.

Штучний дефіцит – це стратегія, яка використовується для підвищення цін в умовах недосконалої конкуренції. Штучна обмеженість при наявності технологій виробництва, що теоретично дозволяє створити більшу кількість продукції, аніж наразі є. Зменшуючи пропозицію продукції, фірми можуть підвищити ціни та збільшити прибуток. Такий підхід слід ретельно зважувати, оскільки він може вплинути на прибуток фірми [2].

Існує ряд альтернативних стратегій, які компанії можуть обрати для максимізації прибутку в умовах недосконалої конкуренції. Однак вибір стратегії залежить від низки факторів, серед яких:

1. Рівень конкуренції. Рівень конкуренції в галузі впливає на вибір стратегії компанії. У висококонкурентних галузях компанії можуть віддавати перевагу стратегіям, спрямованим на зниження виробничих витрат, наприклад, масовому виробництву. У менш конкурентних галузях фірми можуть віддавати перевагу стратегіям, які забезпечують високу якість продукції, наприклад, індивідуалізації.

2. Рівень виробничих витрат. Рівень виробничих витрат впливає на вибір стратегії компанії. Якщо виробничі витрати є високими, компанії можуть обрати стратегію, спрямовану на зниження витрат, наприклад, масове виробництво. Якщо виробничі витрати є низькими, підприємства можуть обрати стратегію індивідуалізації для забезпечення високої якості продукції.

3. Рівень попиту на продукт. Рівень попиту на продукт впливає на вибір стратегії компанії. У секторах з високим попитом компанії можуть обрати стратегію для забезпечення високої якості продукції. У секторах з низьким попитом фірми можуть обрати стратегію, спрямовану на зниження виробничих витрат, наприклад, масове виробництво [3].

Таким чином, в умовах недосконалої конкуренції підприємств можуть збільшити свою норму прибутку, обмежуючи використання ресурсів, що може призвести до підвищення цін. Цей підхід ґрунтується на ідеї, що фірми можуть створити відчуття дефіциту, виробляючи меншу кількість одиниць продукції, що стимулюватиме попит і дозволить їм встановлювати вищі ціни.

В умовах недосконалої конкуренції фірми мають певний контроль над ціною, яку вони встановлюють на свою продукцію. Це пов'язано з існуванням вхідних бар'єрів, які заважають іншим компаніям увійти на ринок і конкурувати за прибуток. Як наслідок, фірми можуть використовувати різні стратегії для максимізації прибутку, наприклад, обмежувати виробництво, щоб підвищити ціни.

Однією зі стратегій, яку підприємства можуть використовувати для підвищення цін, є обмеження виробництва. Виробляючи менше одиниць продукції, компанії можуть створити відчуття дефіциту, стимулювати попит і вимагати вищих цін. Цей метод часто використовується в секторах з високими виробничими витратами і відносно невеликими ринками, наприклад, у виробництві предметів розкоші та нішевих товарів.

Обмеження використання ресурсів може вплинути на довгострокову перспективу. Зменшуючи кількість вхідних ресурсів, що використовуються у виробництві, компанія може обмежити свою здатність впроваджувати інновації та вдосконалювати свою продукцію, що в кінцевому підсумку може знизити їхню конкурентоспроможність на ринку. Крім того, компанії можуть втратити частку ринку, оскільки клієнти перемикаються на дешевші альтернативи, якщо конкуренти не дотримуватимуться аналогічної стратегії.

Наслідки обмеження використання ресурсів:

- зниження якості продукції;
- негативний вплив на репутацію бренду;

- зменшення інновацій;
- зменшення частки ринку;
- потенційна негативна реакція з боку споживачів [4].

Таким чином, використання поведінкових стратегій в умовах недосконалої конкуренції може бути ефективним способом для фірм збільшити свої прибутки внаслідок обмеження використання ресурсів. Скорочуючи виробництво та підвищуючи ціни, компанії можуть створити відчуття дефіциту та збільшити попит на свою продукцію. Однак такий підхід має такі наслідки, як негативна реакція споживачів і ризик втрати частки ринку на користь конкурентів, які не обмежують використання ресурсів. Компаніям важливо ретельно проаналізувати ці фактори та зважити потенційні вигоди й ризики, перш ніж впроваджувати стратегію дій в умовах недосконалої конкурентної середовища.

Список використаних джерел

1. Задоя А.О., Задоя О.А. Мікроекономіка: навчальний посібник [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 148 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/3230> – вільний. Мова укр.
2. Back2MarketingSchool. How marketers leverage artificial scarcity to exceed demand [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://back2marketingschool.com/artificial-scarcity/> – вільний. Мова англ.
3. LibreTexts. (2022, October 27). 11: Недосконала конкуренція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrayinska.libretexts.org/> – вільний. Мова укр.
4. Sava A. How Resource Constraints Impact Hiring and What You Can Do. Rolebot - Hire Passive Talent [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rolebot.io/how-resource-constraints-impact-hiring-and-what-you-can-do-about-it> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

К. Мирка,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

РОЗБУДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕПОНИ

Україна, як країна з великим потенціалом та геостратегічним положенням, має численні перспективи та можливості у зовнішньоекономічній діяльності. Проте, цей шлях також супроводжується викликами та перепонами, які необхідно подолати.

Зовнішньоекономічна торгівля України є одним з найважливіших засобів збільшення державного бюджету. Для покращення розвитку економіки України перспективною метою є досягнення високих результатів в міжнародному поділі праці, а саме у сфері зовнішньої торгівлі.

Для проведення аналізу найкращими показниками виступають статистичні дані про зовнішньоекономічну діяльність, а саме географічна структура зовнішньої торгівлі в Україні. Розглянемо основні вектори ЗЕД України до початку війни у 2014 році, після початку повномасштабного вторгнення у 2022, а також найбільш привабливий торгівельний вектор для нашої держави у майбутньому.

За даними Державної служби статистики України, в 2013 році Україна мала гарний вектор торгівлі з Азією і Африкою, так як сальдо не є від'ємним (Табл. 1).

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України, 2013 рік*

Країна	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол. США	У % до 2012	тис.дол. США	У % до 2012	
Усього	63312022,1	92,0	76963965,4	90,9	-13651943,3
Країни СНД	22063598,8	87,2	27931203,3	81,1	-5867604,5
Інші країни світу	41248423,3	94,8	49032762,1	97,7	-7784338,8
Європа	17064373,9	97,9	28558334,6	103,6	-11493960,7
Азія	16813012,0	95,1	15233276,7	88,9	1579735,3
Африка	5099527,6	90,4	749767,9	88,1	4349759,7
Америка	2163639,5	83,0	4339430,0	97,4	-2175790,6
Австралія і Океанія	40050,9	78,7	93705,0	47,9	-53654,1

*Складено автором за [1].

Розташування України між Європою та Азією робить її ключовим транзитним шляхом для товарів та послуг. Це створює можливості для розвитку транспортно-логістичних послуг та інфраструктури. Довоєнні дані свідчать про те, що Україна у 2013 році мала достатньо товарів які буде споживати Азія, Африка, а також більшість країн СДН. Часта підприємств-експортерів зростає з 40,4% в 2012 році до 50,2% в 2013 році. Протягом 2013 року український багатовекторний напрям значно змінився у бік західного та східного вектору.

Товари, які виробляє Україна мають високу якість, попри перепоною для розширення зовнішньоекономічної діяльності є брак

фінансових ресурсів для виведення товарів на ринки та небажання іноземних партнерів працювати через діловий/політичний клімат.

Для порівняння розглянемо зміни у структурі зовнішньої торгівлі товарами за 2016 рік. Наведемо приклад по 2 країни з кожного континенту для загального аналізу (Табл. 2).

Таблиця 2

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України, 2016 рік*

Країна	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол.США	У % до 2012	тис.дол.США	У % до 2012	
Усього	36361711,2	95,4	39249797,2	104,6	-2888086,0
Білорусь	903197,5	103,7	2777793,6	113,4	-1874596,1
Болгарія	418193,3	99,7	172873,8	68,3	245319,4
Німеччина	1423735,2	107,2	4318445,9	108,6	-2894710,7
Польща	2200010,1	111,3	2693326,6	115,9	-493316,5
Індонезія	366379,6	197,0	226706,5	134,3	139673,1
Індія	1903066,6	131,8	486132,3	109,6	1416934,3
Алжир	236798,7	115,2	6810,8	39,9	229987,9
Єгипет	2266493,2	109,0	48716,6	87,6	2217776,7
США	426555,0	88,5	1687886,6	114,0	-1261331,6
Канада	28890,3	95,8	217309,2	105,3	-188418,8

*Складено автором за [1].

Проаналізувавши данні усього експорту за 2013 (Табл. 1) та 2016 (Табл. 2) рік маємо чітку картину спаду цих показників. Політичні зміни та конфлікти помітно вплинули на стабільність економіки та інвестиційний клімат. Нажаль, початок війни у 2014 році привів Україну до потреби імпортувати продукти у сусідніх країнах СНД, окрім росії, через тимчасову нездатність створювати достатню кількість товарів-замінників імпортом. Тим не менш торгівельні зв'язки залишаються гарними з країнами Азії та Африки.

Протягом наступних декількох років Україна набирає обертів та нарощує свій потенціал аграрної країни, але 24 лютого 2022 року російські війська у друге заходять на територію України. Починається повномасштабна війна, яка впливає на абсолютно всі процеси в нашій державі. Це стосується й зовнішньоекономічних зв'язків.

Розглянемо дані за 2 роки до початку повномасштабного вторгнення у Таблиці 3.

Географічна структура зовнішньої торгівлі України під час ведення активних бойових дій не відображає тенденцій мирного часу, але

зрозуміло, що вона позбавлена можливості розвиватися в східному напрямку через блокування транзиту росією, а також значно звузила свої можливості по використанню морських торговельних шляхів. Співробітництво з Східною Азією є об'єктом зростання інтересу для України, особливо в контексті розвитку транзитної інфраструктури та вивозу сільськогосподарської продукції.

Таблиця 3

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України, 2020 рік*

Країна	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол.США	У % до 2012	тис.дол.США	У % до 2012	
Усього	49191824,5	98,3	54336136,7	89,4	-5144312,2
Білорусь	1335266,9	86,2	2874478,6	76,6	-1539211,7
Болгарія	511502,7	106,1	289909,3	63,1	221593,4
Німеччина	2071739,4	86,9	5339677,7	89,2	-3267938,3
Польща	3272683,1	99,3	4140911,8	100,8	-868228,7
Індонезія	735639,4	100,1	278037,2	94,0	457602,2
Індія	1972095,3	97,4	721868,0	97,4	1250227,3
Алжир	357281,8	61,2	7184,7	53,5	350097,1
Єгипет	1617763,6	71,8	80913,5	71,5	1536850,1
США	983942,0	100,5	3068698,2	93,4	-2084756,2
Канада	81272,8	95,0	201359,0	103,4	-120086,2

*Складено автором за [1].

Проте, розбудова зовнішньої економічної діяльності України супроводжується перешкодами:

- Політична нестабільність. Політичні зміни та конфлікти впливають на стабільність економіки та інвестиційний клімат.
- Корупція. Проблема корупції є серйозною перешкодою для розвитку бізнесу та ефективного використання іноземних інвестицій.
- Геополітичні конфлікти. Конфлікти в регіоні можуть створювати негативний вплив на торгівлю та економіку.

Маємо висновок, що перспективи та можливості України у зовнішньоекономічній діяльності значущі. Проте, досягнення цих цілей вимагає реформ, політичної стабільності, інвестицій у людські ресурси та інфраструктуру, а також зусиль для забезпечення високої якості продукції та послуг. Розвиток зовнішньої торгівлі може стати додатковим каталізатором для економічного росту та підвищення життєвого рівня українців.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задо́я, кандидат економічних наук, доцент

В. Назарова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПІСЛЯВОЄННИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Багато країн потребують залучення додаткових коштів, але для України це вкрай важливо, оскільки після війни багато територій залишаться зруйнованими і спустошеними. Україна – своєрідна буферна зона між РФ і Європою, ми отримуватимемо певну суму іноземних інвестицій на відбудову нашої економіки. Звичайно для отримання ефективної віддачі від інвестицій необхідно правильно обрати напрями, в яких ці інвестиційні проекти реалізуватимуться. Тож оцінка впливу іноземних інвестицій на розвиток післявоєнної економіки є дуже актуальним питанням в сьогоdnішніх умовах.

Метою роботи є аналіз надходження прямих іноземних інвестицій в Україну і виявлення основних напрямків їх впливу на післявоєнний розвиток економіки.

Іноземні інвестиції являють собою цінності, які вкладені зарубіжними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності з урахуванням законодавства України задля отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1, с. 48].

Наразі спостерігаємо падіння прямих іноземних інвестицій після початку повномасштабного вторгнення, оскільки інвестори не можуть бути впевнені, що їх проекти реалізуються і не зупиняться через військові події. Українська економіка показала дуже гарний результат щодо зростання обсягів прямого інвестування в 2021 році при виході в пандемічних обмежень, але в 2022 році інвестиційний потік зменшився майже в 10 разів (Рис. 1).

Згідно з великим дослідженням MIGA, кількість нових інвестиційних проектів у країнах, які постраждали від конфлікту, зменшується на 34% після значного конфлікту, тоді як вартість інвестованого капіталу знижується в середньому на 90% [3]. Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом залучення капіталу для розвитку економіки України. Вони можуть стати каталізатором розвитку

тих галузей, які найбільше потребують інвестицій: енергетика, транспортна мережа, металургійна промисловість і інформаційні технології. ПІІ допомагають залучати нові знання і технології, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності компаній на світовому ринку. Зважаючи на попередньо представлений графік, можемо сказати, що стан залучення прямих іноземних інвестицій в Україну залишається незадовільним. Головна проблема – війна, але заважають також корупція і низький рівень довіри до керівництва.

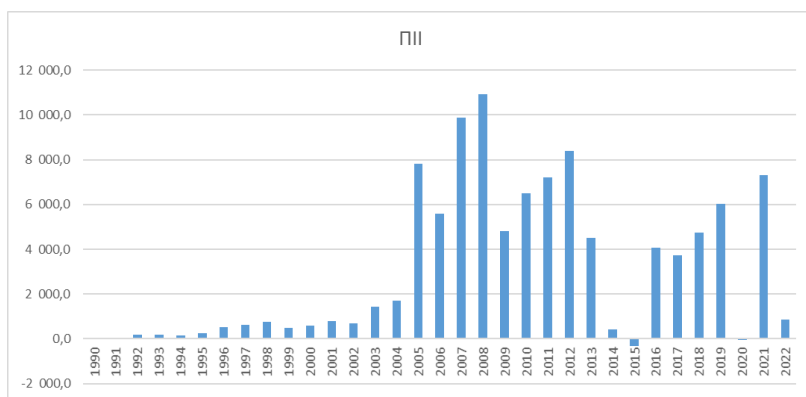

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україні, 1990-2022 рр., млн. дол.*

**Складено автором за [2]*

За часів управління країною Зеленським рівень довіри іноземних партнерів зростає, але попередньо зазначені проблеми залишаються. Бойові події не завжди відлякують інвесторів. Наприклад, у 2015 році, під час вторгнення Росії на схід України, Biocodex інвестував у фармацевтичну галузь України, яка на той час була відносно стабільною. Успіх таких інвестицій може стимулювати інших інвесторів вкладати свої гроші. За дослідженням MIGA, інвестори звертають увагу на різноманітні фактори, як економічні, так і політичні. Найбільше занепокоєння у інвесторів викликають зміни у державній політиці приймаючої інвестиції країни, а не на питання безпеки. Згідно з опитуванням, 62% опитаних вважають "законодавчі зміни" своїм головним політичним ризиком, тоді як лише 15% вважають ризиком війну та 4% вважають загрозою для інвестицій тероризм [3].

Основними напрямки та об'єктами прямих інвестицій у післявоєнний період ми вважаємо наступні:

1. Розвиток промисловості. Україна давно зарекомендувала себе як країна, яка забезпечена металургійною сировинною базою. Раніше економіка виготовляла багато промислової продукції. Іноземні інвестиції зможуть допомогти підвищити ефективність промислового виробництва, тим самим стимулювавши зростання експорту і зменшення залежності країни від імпорту.

2. Розвиток інфраструктури. Інвестиції, вкладені у транспортну та енергетичну інфраструктуру дуже цінуватимуться на ринку. Покращення даного виду інфраструктури може забезпечити покращення умов для бізнесу і залучити нові інвестиції.

3. Розвиток технологій. Іноземні інвестиції залучені в НДККР сприятимуть підвищенню ефективності виробництва, що додасть конкурентоспроможності Україні на світовому ринку.

Отже, в результаті аналізу було з'ясовано, що інвестори при виборі галузі і країни звертають увагу на різноманітні фактори, але найбільше занепокоєння вони висловлюють щодо змін у державній політиці і економіці. В Україні ми спостерігаємо зниження рівня надходження інвестицій у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Але прогнозуємо, що у часи післявоєнної відбудови можливий швидкий приплив інвестицій, в основному в галузі промисловості, інфраструктури і нових технологій.

Список використаних джерел

1. Дропа Я. Б. Підприємства з іноземними інвестиціями як форма залучення іноземного капіталу в Україну // Молодий вчений. 2015. - № 8(2). - С. 48-53

2. UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report> - вільний. Мова англ.

3. MIGA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.miga.org/> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

РОЛЬ ТНК В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це великі корпорації або міжнародні компанії, які проводять операції, мають підприємства та бізнес-операції в кількох країнах або регіонах. Головний центр керування розташований в країні і називається країною-базування. Ці компанії функціонують на глобальному рівні і зазвичай мають значний вплив на світову економіку та політику.

ТНК виникають з різних причин, і їх поява часто пов'язана з процесами глобалізації і зростаючою міжнародною економічною інтеграцією. Після досягнення насичення на внутрішньому ринку країни, компанії шукають нові можливості для зростання продажів і прибутків на зарубіжних ринках. Це часто вимагає створення філій або дочірніх компаній за кордоном. Також, однією з причин виникнення транснаціональних корпорацій є те, що в країні-базування може бути обмежений доступ до ресурсів, або ж їх повна відсутність, тому ТНК можуть шукати доступ до ресурсів в інших країнах. Іншими ж причинами розміщення філій на території інших країн можуть бути менші витрати на працю, що зменшує виробничі витрати, а також спеціалісти з різних галузей і культур допоможуть забезпечити інновації та ефективність і підвищити конкурентоспроможність. З розвитком глобального бізнесу конкуренція стає все більшою, тому ТНК виходять на міжнародні ринки, щоб збільшити свою ринкову частку та мати вплив на політичні рішення в країнах, де вони діють, завдяки своїм економічним і фінансовим ресурсам [1].

Багатонаціональні компанії набули популярності близько двадцяти років тому. Вони сягають своїм корінням у роки ескалації глобалізації. До теперішнього часу кількість таких корпорацій зросла вдвічі порівняно з кількістю корпорацій близько двадцяти років тому [2].

Вплив транснаціональних корпорацій на глобальну економіку є значущим і різноманітним. ТНК впливають на різні аспекти світової економіки, і цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Розглянемо ключові аспекти впливу:

- Економічний розвиток. ТНК створюють робочі місця та інвестують в господарство різних країн, сприяючи економічному зростанню. Вони можуть забезпечити фінансування нових проєктів та інфраструктури.

- Технологічний прогрес. ТНК зазвичай вкладають кошти в дослідження та розвиток нових технологій, що може покращити продуктивність та якість виробництва. Їх інновації можуть сприяти технологічному прогресу в різних галузях.

- Глобалізація. ТНК сприяють глобалізації, розвиваючи міжнародну торгівлю та інвестиції. Вони створюють світові ланцюги постачання і сприяють обміну товарами та послугами між країнами.

- Створення робочих місць. ТНК наймають велику кількість працівників, забезпечуючи робочим місцем мільйони людей у всьому світі.

- Інфраструктура. ТНК можуть інвестувати у розвиток транспорту, енергетики та інших видів інфраструктури, що покращує доступ до ринків і підвищує конкурентоспроможність країн.

- Податки та фінансування. ТНК сплачують податки, що може забезпечувати додатковий дохід для урядів і фінансувати соціальні та інфраструктурні проекти.

- Вплив на соціальну сферу. Діяльність ТНК може впливати на соціальні питання, такі як умови праці, права людини та стандарти сталого розвитку [3].

Транснаціональні корпорації грають важливу роль у глобалізації та світовій економіці, але також можуть викликати дебати щодо свого впливу на соціальні та екологічні питання. Розглянемо, які негативні наслідки приносить діяльність ТНК:

- Екологічні проблеми. Компанії можуть проявляти недбале ставлення до природних ресурсів, забруднення довкілля та викиди забруднюючих речовин.

- Експлуатація ресурсів. ТНК можуть зловживати природними ресурсами, такими як вугілля, нафта або мінерали, в результаті чого може виникати виснаження природних джерел.

- Негідне ставлення до працівників. Деякі корпорації можуть порушувати права працівників, не дотримуватися норм праці та створювати несприятливі умови праці для свого персоналу, включаючи низьку заробітну плату та відсутність соціальних гарантій.

- Соціальні наслідки. Інколи ТНК можуть мати негативний вплив на соціальну сферу через виселення місцевих жителів, зміни в місцевому способі життя та збільшення нерівності в регіонах, де вони діють.

- Відмивання грошей та корупція. ТНК можуть бути пов'язані з відмиванням грошей та корупцією, що може впливати на економічну стабільність та правопорядок у країнах.

- Монополізація ринків. ТНК можуть монополізувати ринки та зменшувати конкуренцію, що може призвести до зростання цін для споживачів та обмеження вибору товарів і послуг [4].

На реальних прикладах розглянемо транснаціональні корпорації та їх вплив на глобальну економіку (Табл. 1).

Таблиця 1

Відомі ТНК та їх вплив на глобальну економіку

ТНК	Вплив на глобальну економіку
Apple Inc	Американська компанія, яка виробляє електроніку та програмне забезпечення, включаючи iPhone, iPad, і Mac. Її вплив на глобальну економіку включає створення робочих місць у різних країнах завдяки виробництву та мережам продажу, а також збільшення попиту на технологічні послуги та товари, запровадження інновацій.
ExxonMobil	Одна з найбільших американських нафтових компаній, яка займається видобутком та реалізацією нафти та природного газу у всьому світі. Вона впливає на глобальну економіку через постачання сировини, інвестиції в нафтову інфраструктуру та ефективність глобальних енергетичних ринків.
Toyota	Японський автомобільний виробник, який має філії та заводи в багатьох країнах світу, впливає на глобальну економіку через створення робочих місць у різних регіонах, стимулює глобальну логістику та постачання автомобілів до різних країн.
Samsung	Вплив компанії на глобальну економіку включає створення робочих місць, сприяння інноваціям у галузі електроніки та технологій
Nestlé	Вплив Nestlé включає виробництво та постачання харчових продуктів у багатьох країнах, а також вплив на глобальні аграрні ринки.

**Складено автором на основі джерела [2].*

Розглянувши реальні приклади корпорацій, які ілюструють різноманітний вплив ТНК на глобальну економіку, включаючи створення робочих місць, розвиток технологій, глобалізацію та інші аспекти, можемо зробити об'єктивну оцінку їх ролі. Попри позитивні наслідки важливо пам'ятати, що їхня діяльність також може мати негативний вплив, такий як: екологічні проблеми, нерівність, монополізація ринків, втрата місцевих бізнесів та інші аспекти. Тому контроль за діяльністю ТНК та їхня відповідальність перед суспільством є важливим завданням.

Для забезпечення сталого розвитку і мінімізації негативних наслідків важливо сприяти корпоративній відповідальності ТНК, розробці ефективних регуляторних механізмів, підтримувати інновації та розвиток глобальних стандартів сталого розвитку.

Усупереч викликам і ризикам, пов'язаним з діяльністю ТНК, їхній внесок у світову економіку важливий і надалі буде грати ключову роль у глобальному господарстві.

Список використаних джерел

1. Transnational Corporations in Developing Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/transnational-corporation> – вільний. Мова англ.

2. The role of transnational corporations in the world economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.linkedin.com/pulse/role-transnational-corporations-world-economy-krystsina-lapko> – вільний. Мова англ.

3. The Roles and Responsibilities of Transnational Corporations with Regard to Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r26746.pdf> – вільний. Мова англ.

4. Development of transnational corporations in the world: opportunities and threats [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bibliotekanauki.pl/articles/506918.pdf> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

V. Panova,
Alfred Nobel University, Dnipro

INTEGRATION OF UKRAINIAN EDUCATION INTO THE EUROPEAN SPACE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

In the modern world, it is crucial to understand that the globalization of the economy and the education sector are occurring simultaneously. This is paramount for comprehending processes related to European educational integration and the accession of countries that are not members of the European Union, for instance Ukraine. Examining these aspects is necessary because currently, Ukrainian education is undergoing significant changes because of Russian aggression (Education of the future: From post-war Reconstruction to EU membership (Ukrainian case study, 2022)).

As a rule, education has a high priority in the development of the economy of both the country and the whole world. Therefore, it is worth researching the education index, analyzing the trend of foreign students in Ukraine in recent years, and considering aspects of the internationalization of higher education in Ukraine within the framework of the European Union (Іноземні студенти, 2023). In addition, in order to appropriately evaluate the strategy of integration of Ukrainian education, it is necessary to consider the dynamics of participation of Ukrainian higher education institutions in international accreditation programs. This will help identify problems and propose solutions.

To determine the place that the country can occupy in the global educational space, it is worth considering the accession of Ukraine to the Bologna process. The Bologna process, launched in 1999, sets an important course for the development of higher education in Europe (2023). This initiative was intended to ensure greater mobility of students and graduates, improve the quality of education and promote more effective mutual understanding between universities in different countries. An important aspect of the Bologna process is the introduction of the ECTS system (European Credit Transfer and Accumulation System), which simplifies the process of credit recognition and student mobility between universities. Joining the Bologna process also contributes to strengthening the academic freedom and autonomy of higher education institutions in Ukraine. This will allow universities to introduce innovations in the educational process, adapt training programs to the needs of the modern labor market and improve the quality of education (Eurostat, 2023).

Finally, it is important to note that joining the Bologna process is an important step for Ukraine on the way to European integration. This initiative not only contributes to the modernization of higher education in Ukraine, but also makes it more competitive in the international labor market (Сучасна освіта в Україні, 2023). As a result, students get more opportunities to develop their potential and get quality education. The Bologna process enables the Ukrainian diploma to receive international recognition, which contributes to the diversification of foreign students in Ukrainian educational institutions. Fig.1 shows that the trend of studying foreigners in Ukraine has been increasing in recent years, but with the beginning of a full-scale war, the number has decreased by almost a third.

The educational attainment index is an important tool for measuring the quality and accessibility of education. Defined as part of the Human Development Index, it takes into account such aspects as the average duration of education, literacy of the population and the availability of educational institutions. Currently, Ukraine ranks 42nd in the world education ranking and

sets itself the task of improving its education level index, as Table 1 shows (Human development index, 2023).

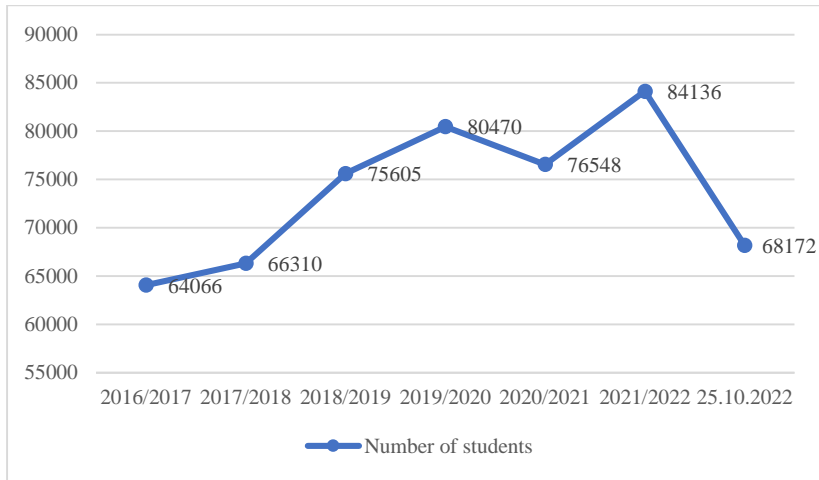

Fig.1. Number of foreign students in Ukraine

Table 1

Education rankings by country

Rank	Country	Education index
1	Germany	0.94
2	Finland	0.93
3	Iceland	0.93
4	New Zealand	0.93
5	Norway	0.93
6	United Kingdom	0.93
7	Australia	0.92
8	Denmark	0.92
9	Ireland	0.92
10	Singapore	0.92
42	Ukraine	0.8

(Education rankings by country 2023)

Expenditure on education is one of the key factors that affect the index of the level of education of the countries of the world. Increasing spending on education can help improve the quality of education, reduce barriers to access to education, positively affect the literacy of the population and affect the country's international competitiveness. The latter is an important aspect

specifically for Ukraine, considering the process of European integration. Fig. 2 shows the cost of thistle depending on the GDP. It can be noted that high spending on education does not always guarantee a high index of the level of education, if the funds are not used efficiently, as in the case of Ukraine. The cost process is higher than in a number of countries, but the education index is much lower.

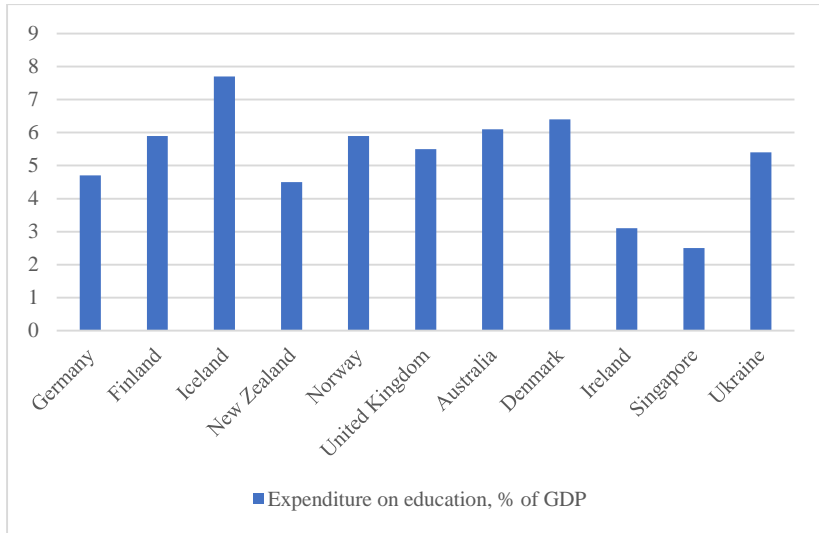

Fig.2. Expenditure on education, percentage of GDP
(World development indicators, 2022)

When addressing the evolution of education in alignment with European standards, it is evident that educators primarily focus on the realms of digitalization and enhanced international engagement. The latter is already yielding incremental advancements in education in Ukraine, and one can anticipate significant transformations in the future owing to the adaptability and diversity of teachers.

In conclusion, the integration of Ukrainian education into the European space presents both challenges and opportunities that are of paramount significance for the country's educational system and its broader socio-economic development. By aligning its educational standards with European norms, Ukraine stands to benefit from increased academic mobility, enhanced international collaboration, and improved quality of education. However, it must also address issues such as curriculum reform, infrastructure development, and the need for teacher training to meet European standards.

References

1. 'Education of the future: From post-war Reconstruction to EU membership (Ukrainian case study)' (2022) Futurity Education, pp. 42–52. doi:10.57125/fed/2022.10.11.28.
2. Сучасна освіта в Україні: інтеграція в європейський освітній простір (2023) [Preprint]. doi:10.36550/978-617-8245-57-3.
3. Navigation (no date) Home - Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/> (Accessed: 23 October 2023).
4. Education rankings by country 2023 (2023) Wisevoter. Available at: <https://wisevoter.com/country-rankings/education-rankings-by-country/> (Accessed: 23 October 2023).
5. (No date) Іноземні студенти в Україні – Навчання в Україні. Available at: <https://studyinukraine.gov.ua/uk/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (Accessed: 23 October 2023).
6. Human development index, Human Development Reports. Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (Accessed: 23 October 2023).
7. World development indicators (no date) DataBank. Available at: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Series/SE.XPD.TOTL.GD.ZS> (Accessed: 23 October 2023).

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

Т. Панін,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

Лізинг – це контрактна угода, за якою одна сторона, відома як лізингодавець, надає право іншій стороні, яка називається лізингоодержувачем, користуватися активом в обмін на періодичні платежі. Власник (орендодавець) зберігає право власності на актив, а користувач (орендар) користується ним за умови сплати орендної плати протягом визначеного періоду часу. Цей процес поширений у різних секторах, включаючи нерухомість, промислові машини та обладнання, автомобілі тощо. Протягом цього періоду лізингоодержувач сплачує регулярні платежі, які покривають як вартість активу, так і прибуток лізингодавця. Наприкінці строку лізингу лізингоодержувач може мати можливість викупити актив у власність або продовжити договір лізингу.

Лізинг забезпечує підприємствам гнучкість, дозволяючи їм використовувати активи без повного тягара власності, зберігаючи таким чином свій капітал для інших важливих видів діяльності.

За останні кілька десятиліть світовий ринок лізингу зазнав значного зростання. Лізинг став життєво важливим компонентом міжнародних фінансів, сприяючи економічному розвитку шляхом полегшення капітальних інвестицій та стимулювання підприємництва. Компанії по всьому світу використовують лізинг для придбання обладнання, машин, транспортних засобів і навіть нерухомості. Гнучкість і зручність, які пропонують лізингові угоди, сприяли його широкому розповсюдженню, зробивши його невід'ємною частиною глобальних бізнес-операцій.

На світовому ринку лізинг продемонстрував значне зростання та стійкість (Рис. 1). Світовий ринок лізингу зріс з \$1519,9 млрд у 2022 році до \$1674,39 млрд у 2023 році зі середньорічним темпом зростання (CAGR) 10,2%. Очікується, що він зросте до \$2424,62 млрд у 2027 році при середньорічному темпі зростання 9,7%. Азійсько-Тихоокеанський регіон був найбільшим регіоном на ринку лізингу у 2022 році. Зростання в основному пов'язане з тим, що компанії реорганізують свою діяльність та відновлюються після впливу COVID-19. Ринок лізингу складається з продажу лізингових послуг суб'єктами господарювання, які використовують широкий спектр матеріальних товарів та передають нематеріальні активи, такі як торгові марки, клієнтам в обмін на періодичну оренду або лізинговий платіж.

Рис. 1. Динаміка світового ринку лізингу за 2018–2022 рр.*

*Складено автором за даними *Global Leasing Report 2023* та *Leaseurope 2023. Annual review* [1; 2].

На сучасний день понад 94% всіх угод у світі з лізингу укладаються у трьох регіонах: Північна Америка, Європа та Азія. Країни Південної Америки та Африки мають найменший відсоток на світовому ринку лізингу. У 2022 році Азіатсько-Тихоокеанський регіон складав найбільший частку світового ринку лізингу – 36%. Друге місце за обсягом угод у 2022 році належало Північній Америці, яка займала 32% світового ринку лізингу. Щодо Африки, цей регіон виявився найменш активним на світовому ринку лізингу. На Рисунку 2 можна побачити графічну структуру світового ринку лізингу.

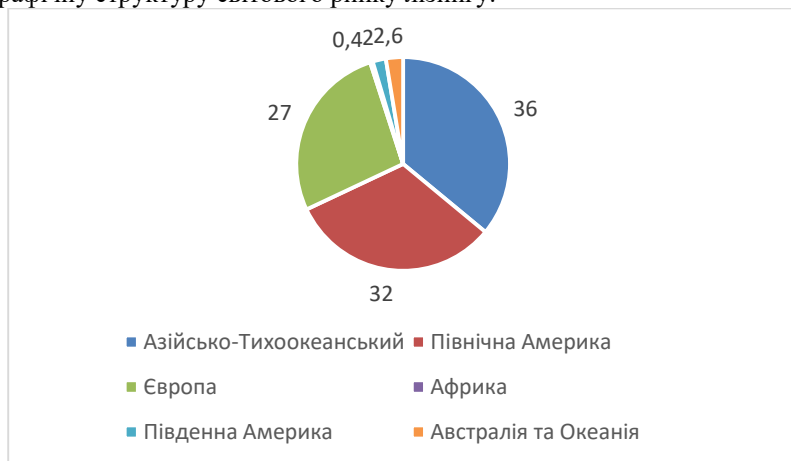

Рис. 2. Структура світового ринку лізингу за 2022 р.*

**Складено автором за даними Global Leasing Report 2023 та Leaseurope 2023. Annual review [1; 2].*

У контексті руху України до ЄС для нашої країни найбільш цікавим є ринок лізингу ЄС. Посилюється зазначене ще й тим, що вітчизняні компанії, як правило, обладнання закупають з країн ЄС, яке є досить надійне. У Таблиці 1 наведемо 10 найбільших європейських лізингових компаній.

Означені компанії належать до 10 найбільших промислово розвинених країн світу, серед яких Франція, Німеччина, Нідерланди, Італія, Швеція. Спостерігається практично однакова тенденція: як за обсягом здійснення лізингових угод, так і за їх кількістю.

Як уже зазначалось, лізинг є важливим інструментом фінансування, який допомагає підприємствам забезпечити необхідні активи для розвитку бізнесу. В Україні лізинговий ринок продовжує розвиватися, але все ще стикається з рядом викликів.

Таблиця 1

Топ-10 найбільших європейських лізингових компаній*

№ з/п	Назва компанії	Країна	Обсяг лізингу (тис. євро)	Кількість укладених договорів
1.	Société Générale Equipment Finance (incl. ALD Automotive)	Франція	15 933,068	433 405
2.	BNP Paribas Leasing Solutions(incl. Arval)	Франція	15 110,634	522 409
3.	Volkswagen Leasing GmbH	Німеччина	13 937,752	554 677
4.	De Lage Landen International B.V.	Нідерланди	10 922,637	337 491
5.	Deutsche Leasing	Німеччина	7 717,5	72 913
6.	Uni Credit Leasing S.p.A.	Італія	6 905,568	104 633
7.	Lease Plan Coporation N.V	Нідерланди	6 254,306	298 553
8.	Alphabet International	Німеччина	5 883,3	221 600
9.	9 Nordea Finance	Швеція	5 126,875	293 478
1.0	Crédit Agricole Leasing&Factoring	Франція	4 716,843	97 347

**Складено автором на основі даних звіту про світовий ринок лізингу (2021–2030) [3].*

Сучасний стан лізингового ринку в Україні характеризується позитивною динамікою. Станом на 1 січня 2021 року вартість поточних договорів фінансового лізингу становить 38,997 млрд грн (приблизно 1,651 млрд дол. США). Хоча 70% установ, яким дозволено надавати фінансовий лізинг, є фінансовими компаніями, на них припадає лише близько 3% від загальної вартості портфеля. Ще 26% вартості портфеля припадає на банки. Жодна з груп учасників ринку не вважає цю діяльність своїм основним бізнесом [4].

Найактивнішою групою на ринку оренди залишаються юридичні особи. На них припадає лише 18% усіх допущених на ринок установ, але на них припадає 71% загальної вартості орендного портфеля. За даними Національного банку України, обсяг фінансового лізингу в Україні в 3 кварталі 2021 року склав 9 131 млн. грн., що свідчить про зростання ринку на 62% до попереднього кварталу. Однак, незважаючи на це, рівень використання лізингу в Україні залишається низьким і знаходиться в процесі розвитку.

Однією з основних проблем, яка стримує розвиток лізингу в Україні, є недосконалість українського законодавства. Існуючі закони та нормативи не завжди враховують специфіку лізингових операцій, що ускладнює роботу лізингових компаній. Крім того, жорстка система оподаткування лізингових операцій також є перешкодою для розвитку цього сектору.

Іншою проблемою є низький попит на товари вітчизняного виробництва. Це обмежує можливості для внутрішнього ринку лізингу, оскільки більшість лізингових угод в Україні стосуються імпортованих товарів⁷.

В Україні лізинг належить до сфери договорів, а не власності. Зокрема, лізинг є різновидом договору оренди, який охоплює всі види передачі у тимчасове користування за плату рухомого або нерухомого майна. В Україні працюють такі лізингові компанії, як «Юнікредит Лізинг Україна» та «ОТП Лізинг», які надають лізингові послуги для різних секторів економіки [5].

Для сприяння розвитку міжнародних лізингових операцій в Україні може бути реалізований комплексний план. Цей план може включати наступні кроки:

По-перше, створення сприятливого регуляторного середовища має вирішальне значення. Уряд міг би запровадити політику, яка заохочувала б іноземних лізингодавців розпочинати свою діяльність в Україні. Це може включати податкові пільги, спрощення процесів реєстрації та надійний правовий захист іноземних інвесторів.

По-друге, покращення фінансової інфраструктури може залучити більше міжнародних лізингових компаній. Це включає розвиток надійної та ефективної банківської системи, вдосконалення системи кредитних рейтингів та забезпечення безперебійної роботи фінансових ринків.

По-третє, сприяння розвитку державно-приватного партнерства може бути корисним. Уряд і приватний сектор можуть співпрацювати для розробки лізингових проєктів, що може допомогти залучити іноземні інвестиції та досвід.

По-четверте, важливе значення має розбудова потенціалу. Це передбачає навчання місцевих фахівців у лізинговій галузі, підвищення їхньої кваліфікації та знань про міжнародну практику лізингу.

Нарешті, маркетинг і просування відіграють життєво важливу роль. Уряд та галузеві асоціації можуть працювати разом, щоб просувати Україну як привабливу країну для міжнародних лізингових операцій [6; 7].

Отже, лізинг відіграє значну роль на світовому ринку і має потенціал для зростання в Україні. Реалізуючи комплексний план, Україна може залучити більше міжнародних лізингових операцій, що сприятиме її економічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Global Leasing Report 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.solifi.com/ebooks/global-leasing-report-2023/> – вільний. Мова англ.
2. Leaseurope 2023. Annual review. 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.leaseurope.org/solifi-releases-their-2023-global-leasing-report-1> – вільний. Мова англ.
3. Global Leasing Market Report (2021 to 2030) – COVID-19 Impact and Recovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.businesswire.com/news/home/20210311005437/en/Global-Leasing-Market-Report-2021-to-2030---COVID-19-/Impact-and-Recovery--ResearchAndMarkets.com> – вільний. Мова англ.
4. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 2015–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6> – вільний. Мова укр.
5. Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html> – вільний. Мова укр.
6. Організація ринку фінансового лізингу: досвід країн Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/05/22/660832/> – вільний. Мова укр.
7. Стан і перспективи українського ринку лізингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

W. Pachawo,
Alfred Nobel University, Dnipro

RUSSIAN AGGRESSION IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON THE FORMATION OF A NEW WORLD ORDER

On February 24, 2022, Russia invaded Ukraine. As a result, Russia was exposed to a huge number of worldwide sanctions pointing toward compelling it to de-heighten the issue. Despite the fact that the financial sanctions given against Russia were intended to hurt this country, every one of them had unseen side effects on the monetary arrangement of the world, basically because of worldwide inventory chain disturbances. Power, wares, as well as trade stream disturbances, arose out of the tactical assaults. Such issues brought about

energy costs getting a lot higher, item costs, as well as food costs, all of which added to more prominent expansion on an overall scale in a few countries (Fig.1). Regardless of the way that many endeavors of discussion were made in settling the contention between Ukraine and Russia, its political, social, and monetary effects endured in various nations of Europe and different districts all over the planet. (UN, 2022) (IPS, 2022)

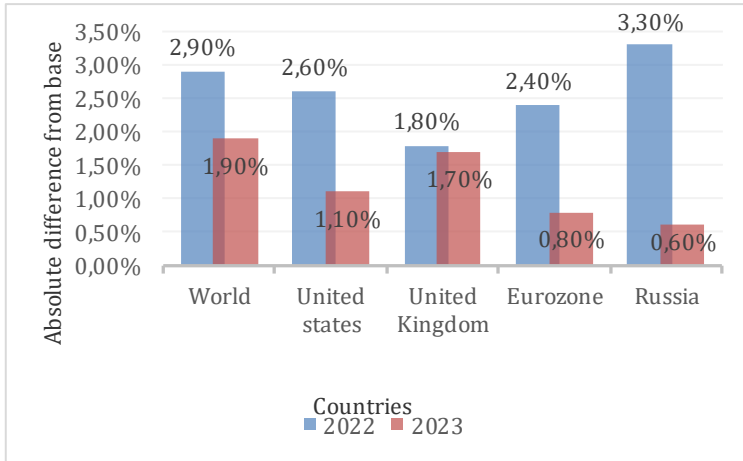

Fig 1. Forecast change in inflation rate due to the Russia-Ukraine war in 2022 and 2023, by the global region.

Source: (Statista.com, 2022)

The ongoing scene request has been overturned by Russia's invasion of Ukraine, alongside the world.

The contention for another worldwide request remembers the contention for Ukraine. Yet, what the new world request will resemble is as yet muddled. The possibility of a multipolar show of the significant powers, with select zones of impact, is getting forward movement in Moscow and Beijing as much as in Washington. Most Americans have not yet abandoned the unipolar, American, liberal world request, regardless of a rising hesitance to go about as "the world's police officer." China isn't the main country that keeps on supporting the Westphalian model with its attention on public power and resistance to impedance in homegrown issues by previous settlements. Three separate arrangements of guidelines are imagined by these ideas. All states, simply the most grounded, or just the authoritative power reserve the option to utilize force. Does the strength of the law or the law of the most grounded apply? Are there numerous modernisms with rival political frameworks and

social civilizations that can exist together pretty much joyfully, or is there a verifiable ideal (like a liberal majority rules system and a market economy) toward which all legislatures will (or ought to) create? Will a partnership of vote-based systems and the "pivot of czars' participate in a worldwide standoff? Or on the other hand, is abandoning implementing all common freedoms an important cost for harmony? Which of these models will be the best? As well as deciding if there will be war or harmony, the new world's accurate structure of old and new components will likewise shape the fate of the globe's energy, creation, conveyance, and monetary frameworks. (IPS, 2022)

What will the world look like after the war? Past the burden and obliging crisis from Russia's invasion of Ukraine, the entire overall economy will feel the effects of a slow turn of events and speedier development. Impacts volition travel over trio essential procedures. One, more prominent expenses for items like daily bread and power will approach extension further, in this manner crumbling the value of profit and troubling solicitations. In addition, three, downsized business assurance and higher monetary supporter weakness will trouble asset costs, fixing financial conditions and conceivably nudging capital overflows from creating business areas. Russia and Ukraine are war is the gigantic cause, and aggravations formed overall price raise, especially considering petroleum and combustible gas. Daily Bread prices have jumped, with grain, for which Ukraine and Russia invent thirty percent of overall items, showing up at a record. Extra consumptions for safeguarding and energy security might overwhelm European countries. The downturn in Russia and the sanctions will greatly affect these covering countries more than in Europe. Decreased exchange, settlements, ventures, and the travel industry will adversely affect monetary development, expansion, and outside and financial records. Giant food and power value as well as a harder universal financial situation are expected to have a huge thump on influences. Moreover, as it is a popular break spot for both, less cash will be spent there. This fiasco endangered the expanse of land's improvement as it was logically recuperating from the pandemic. Numerous countries in the locale are particularly defenseless to the outcomes of the conflict, (AFET committee, 2022) (World economic forum, 2022)

References

1. AFET committee, 2022. *European Parliament*. [Online] Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU\(2018\)603868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf) [Accessed 09 Oct 2022].

2. IPS, 2022. *Friendrich ebert stiftung*. [Online] Available at: <https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/the-return-of-geo-economics-5874> [Accessed 11 October 2022].

3. Statista.com, 2022. *Statista*. [Online] Available at: <https://www.statista.com/statistics/1298066/war-in-ukraine-impact-on-inflation-by-region/> [Accessed 09 December 2022].

4. UN, 2022. *UNITED NATIONS*. [Online] Available at: <https://press.un.org/en/2022/sc14809.doc.htm> [Accessed 11 October 2022].

5. World economic forum, 2022. *World economic forum*. [Online] Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/how-to-contain-the-cascading-impacts-of-war-in-europe-s-breadbasket/#:~:text=Ukraine%20has%20earned%20the%20moniker,%2Dfertile%20%E2%80%9Cchernozem%E2%80%9D%20soil.> [Accessed Sep 2022].

Scientific supervision by I.S. Shkura, PhD in Economics, Associate Professor

O. Petukhova,
Alfred Nobel University, Dnipro

TRANSNATIONALIZATION OF THE WORLD ECONOMY: INTERNATIONAL BUSINESS

The transnationalization of the world economy has emerged as a significant phenomenon in the era of globalization. It involves the expansion of businesses beyond national borders to tap into new markets and capitalize on investment opportunities (Kuziak et al., 2018). This process has been facilitated by advancements in communication and transportation technology, which have made it easier for companies to operate across borders (Taylor, 2017). The transnationalization of business has implications for various sectors, including agriculture, tourism, and finance, and has given rise to the concept of transnational entrepreneurship (Shchitov & Likholetova, 2021; Ushakov et al., 2021; Rogerson & Mushawemhuka, 2015). Understanding the dynamics and implications of transnationalization is crucial for businesses and policymakers operating in the global economy.

The goal of this report is to examine the transnationalization of the world economy and its impact on international business. Specifically, it aims to explore the role of transnational entrepreneurs, the management of transnationalization processes, and the implications for different sectors. Additionally, the report seeks to investigate the measurement of the degree of

internationalization of firms and the distinctiveness of human resource management in the context of transnationalization.

The research findings indicate that transnational entrepreneurship has emerged as an alternative form of immigrant economic adaptation (Portes et al., 2002). Transnational entrepreneurs leverage their transnational networks to navigate the challenges of operating in foreign markets and adapt to new economic environments (Portes et al., 2002). The management of transnationalization processes in sectors such as agriculture involves the development of a system of measures to facilitate the integration of businesses in the European Economic Area (Shchitov & Likholetova, 2021). The transnational activities of sectoral transnational corporations in the tourism industry have contributed to their transformation into influential subjects of the world economy (Ushakov et al., 2021). The analysis of the world's top multinational corporations provides insights into the changing architecture of global business and the dynamics of transnationalization (Ogrea & Herciu, 2016).

The transnationalization of the world economy has reshaped the landscape of international business. It has created opportunities for transnational entrepreneurs to thrive and adapt to new economic environments (Portes et al., 2002). The management of transnationalization processes requires the development of effective measures to facilitate integration and expansion (Shchitov & Likholetova, 2021). Different sectors, such as agriculture, tourism, and finance, have experienced the influence of transnationalization, leading to the transformation of businesses and the emergence of influential actors in the global economy (Ushakov et al., 2021). The measurement of the degree of internationalization of firms remains a challenge, but it is crucial for understanding the extent of transnationalization (Sullivan, 1994). Human resource management practices also need to adapt to the demands of a transnationalized world economy (Rowley et al., 2016).

Overall, the transnationalization of the world economy has significant implications for international business. It presents both challenges and opportunities for businesses and policymakers, requiring a deep understanding of the dynamics and complexities of transnationalization. By embracing transnationalism, businesses can tap into new markets, access resources, and navigate the complexities of the global economy. However, effective management strategies and measures are necessary to ensure successful integration and adaptation in foreign markets.

References

1. Kuziak, V., Motorniuk U., and Terebukh, M (2018) 'Modern trends towards transnationalization of the world economy,' [Online], Available at:

<https://sepd.tntu.edu.ua/index.php/en/archive/2018-2-19/582-2019-01-24-12-33-52>

2. Ogrea, C. and Herciu, M. (2016) 'Some Insights on the Changing Architecture of the World's Top 100 Multinationals,' *Studies in Business and Economics* [Online], Available at: <https://sciendo.com/article/10.1515/sbe-2016-0038>

3. Portes, A., Haller, W., and Guarnizo, L. E. (2002) 'Transnational Entrepreneurs: An Alternative Form of Immigrant Economic Adaptation,' *American Sociological Review* [Online], Available at: <https://www.jstor.org/stable/3088896?origin=crossref>

4. Rogerson, J. M. and Mushawemhuka, W. (2015) 'Transnational Entrepreneurship in the Global South: Evidence from Southern Africa,' *Bulletin of Geography Socio-Economic Series* [Online], Available at: <https://apcz.umk.pl/BGSS/article/view/bog-2015-0040/7244>

5. Rowley, C., Bae, J., Horak, S., et al. (2016) 'Distinctiveness of Human Resource Management in the Asia Pacific Region: Typologies and Levels,' *The International Journal of Human Resource Management* [Online], Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09585192.2016.1189151>

6. Shchitov, S.E. and Likholetova, N. V. (2021) 'Development of a System of Measures for Managing Transnationalization Processes in Agriculture in the Context of Accelerating Integration in the EEA Space,' *Scientific Review Theory and Practice* [Online], Available at: http://www.sced.ru/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1785

7. Sullivan, D. P. (1994) 'Measuring the Degree of Internationalization of a Firm,' *Journal of International Business Studies* [Online], Available at: <https://scite.ai/reports/measuring-the-degree-of-internationalization-JQ0bYD>

8. Taylor, I. (2017) 'Transnationalizing Capitalist Hegemony,' *Alternatives* [Online], Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0304375417732849>

9. Ushakov, D., Novosad, O., Mikhel, R., et al. (2021) 'Historical Forms of Tourism Gradual Transnationalization and the Perpetuum Mobile Behind it,' *International Journal of Agricultural Extension* [Online], Available at: <https://esciencepress.net/journals/index.php/IJAE/article/view/3716>

Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ

Сучасний світовий ринок характеризується жорсткою конкуренцією, яка вимагає від країн постійного оновлення та вдосконалення свого господарського потенціалу для досягнення стійкої конкурентоспроможності. Україна, як країна з багатим господарським спадком та ресурсним потенціалом, стикається з рядом проблем, що ускладнюють її шлях до досягнення конкурентоспроможності на світовій арені.

Зміна реального ВВП України є важливим показником для аналізу економічної динаміки країни протягом певного періоду. За даними Державної служби статистики України, реальний ВВП у II кварталі 2023 року збільшився порівняно з попереднім кварталом на 0,8% (з урахуванням сезонного фактору), а порівняно з II кварталом 2022 року – на 19,5% [1].

Аналіз конкурентоспроможності є важливим елементом в оцінці стану економіки країни та її здатності конкурувати на світовому ринку. Нижче представлена Таблиця 1, яка містить показники конкурентоспроможності України на 2022 рік.

Таблиця 1

Показники конкурентоспроможності України, 2022 р.*

Показник	Стан	Тенденція
ВВП на душу населення	\$4,267	Зростання
Рівень інфляції	10.9%	Зменшення
Інфраструктура	3.2 (за 7-бальною шкалою)	Покращення
Рівень освіти	0.717 (за Індексом розвитку освіти)	Покращення
Інноваційний потенціал	29.6 (за Індексом інновацій)	Зростання

*Складено автором за даними Державна служба статистики України [1].

Деякі показники демонструють позитивні тенденції, такі як зростання ВВП на душу населення та покращення інфраструктури. Однак інші показники, такі як рівень інфляції та інноваційний потенціал, вимагають подальших заходів для покращення. У наступних частинах таблиці можна детальніше проаналізувати інші аспекти конкурентоспроможності України та виявити проблемні сфери, які потребують уваги та реформ. Загальний аналіз стану конкурентоспроможності України показує, що країна має свої переваги і

потенціал, але також стикається із численними викликами і проблемами. Для покращення конкурентоспроможності України необхідні комплексні реформи в різних сферах, включаючи економіку, освіту, інфраструктуру та бізнес-середовище [2].

Україна має різних торговельних партнерів та підписала численні міжнародні угоди з метою сприяння зростанню обсягів експорту та імпорту. Зовнішньоекономічна діяльність грає важливу роль в економіці України та має вплив на її розвиток і стабільність. Таблиця 2 надає огляд обсягів, динаміки та географічної структури зовнішньоекономічної діяльності України за період з 2016 по 2020 роки.

Таблиця 2

Зовнішньоекономічна діяльність України: обсяг, основні торговельні партнери та динаміка, 2016-2020 рр.*

Рік	Зовнішньоторговельний обсяг (експорт та імпорт, млрд. USD)	Основні торговельні партнери	Зростання/зменшення обсягу зовнішньої торгівлі
2020	Експорт: 49,4, Імпорт: 57,5	Китай, Європейський Союз, Росія, США	Зменшилася через пандемію COVID-19
2019	Експорт: 51,4, Імпорт: 60,6	Китай, Європейський Союз, Росія, США	Зростала на 1,9%
2018	Експорт: 49,5, Імпорт: 55,8	Китай, Європейський Союз, Росія, США	Зростала на 9,2%
2017	Експорт: 42,7, Імпорт: 51,1	Китай, Європейський Союз, Росія, США	Зростала на 20,9%
2016	Експорт: 34,8, Імпорт: 41,6	Китай, Європейський Союз, Росія, США	Зростала на 4,6%

*Складено автором за даними Державна служба статистики України [1].

Вплив глобальних та регіональних факторів на конкурентоспроможність країни, такої як Україна, може бути значущим і визначати її позицію на світовій арені. Реагування на ці фактори, впровадження ефективних реформ та підтримка сприятимуть покращенню конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Враховуючи сучасний стан економіки, геополітичну ситуацію та окреслені перспективи, для підвищення конкурентоспроможності України рекомендується:

- зміцнення антикорупційних заходів, включаючи створення незалежних антикорупційних органів та забезпечення прозорості у владі та управлінні;

- спрощення процедури реєстрації бізнесу, зменшення бюрократії та полегшення процесів створення та розвитку підприємств;

- залучення прямих іноземних інвестицій через створення стабільного інвестиційного клімату та забезпечення правового захисту для інвесторів;

- інвестування в транспортну, логістичну та комунікаційну інфраструктуру для покращення логістики та підтримки експорту;

- підтримка наукових досліджень та розвиток інноваційних технологій через інвестиції у науково-дослідну діяльність та створення сприятливого середовища для інноваційних стартапів;

- реформування системи освіти, забезпечення доступності вищої освіти, інвестування в підвищення якості освіти та підготовку висококваліфікованих спеціалістів;

- покращення системи охорони здоров'я, забезпечення доступності якісної медичної допомоги та попередження захворювань;

- активний розвиток зовнішньої політики та зміцнення міжнародних відносин для забезпечення міжнародної підтримки та співпраці.

Ці рекомендації мають на меті покращити бізнес-середовище, інвестиційний клімат, якість освіти, демографічну ситуацію та боротьбу з корупцією, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України та ринкових учасників.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> – вільний. Мова укр.

2. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE ECONOMY

In our time, technologies are developing extremely fast and we can do almost nothing without them. One of the latest human inventions is AI, also known as artificial intelligence. It became very popular in our century, specifically in the last few years. It is a machine or a software which is now able to do tasks, usually done by people, on its own. The range of its abilities is quite impressive. AI is able to analyze and write texts, teach languages, generate pictures and voices, solve any types of tasks, write songs, design clothes and this is only 1% of its functions. Many people believe that AI is our future and over time the majority of processes done by human will be under control of artificial intelligence. With its range of capabilities, it can affect many business processes and make a huge impact on the world's economy.

The McKinsey Global Institute conducted an analysis of five primary AI categories: computer vision, natural language, virtual assistants, robotic process automation, and advanced machine learning. Companies are expected to test particular technology and exploit it in a certain area (referred to as adoption), while others may fully adopt all five and integrate them across the entire organization (referred to as full absorption). By 2030, it's projected that approximately 70 percent of companies may have adopted at least one AI technology, but less than half are likely to have fully absorbed all five categories. Based on McKinsey Global Institute simulation's worlds average level of adoption and absorption, AI has the potential to contribute approximately \$13 trillion to global economic activity by 2030, resulting in about a 16 percent increase in cumulative GDP compared to today. This is an additional 1.2 percent annual GDP growth (*Jacques Bughin, 2018*).

Traditionally, economists have seen technology as a force that boosts overall economic value. However, they have also recognized that this growth can lead to winners and losers, where some individuals end up with smaller shares. On the other hand, it's possible that certain new technologies, including AI, might make a big benefit not on the world's economy, but specifically to their owners. There are concerns that with artificial intelligence companies which have large amount of data might gain monopoly profits, harming consumers, workers, and other businesses. Therefore, it is important that over the past few decades market power have increased across various industries, from airlines to cable providers (*SQ11. how has AI impacted socioeconomic relationships? 2021*).

In other words, AI technologies have the potential to create a performance gap between companies that fully integrate AI tools and those that either do not adopt AI technologies at all or do not fully incorporate them into their operations by 2030. Those, who integrated artificial intelligence into their businesses could potentially double their net cash flow. This would translate to an additional annual net cash-flow growth of approximately 6 percent for more than a decade. Therefore, non-adopters might face a roughly 20 percent decline in their cash flow compared to today (*Jacques Bughin, 2018*).

There is an opinion that if AI technology's productivity growth through cost reduction and decreasing prices, consumers will be the beneficiaries. Reduced prices will increase real incomes, allowing losses in other areas. For example, the case of food, which once taken a significant portion of people's budgets. However, as prices dropped due to mechanization and later, the use of fertilizers, income became available for spending on household goods and services, like tourism. This illustrates how technology contributes to overall economic growth, and why the dreadful predictions of unemployment have not materialized, as new spending also generates new employment opportunities (*Generative AI is a critical piece of a technological mosaic that can drive productivity growth, but by how much? 2023*).

While generative AI has the potential to create new corporate giants or refresh existing ones, certain sectors may face a risk to their industry profits due to AI. This occurs when labor-saving technology becomes widely accessible, leading to its general adoption by all firms. The result is a price war and decreasing profits. Productivity gains in industries like auto manufacturing, shipping, or airlines have not translated into booming profits but instead have led to low prices, intense competition, and modest profit margins. To conclude, for businesses, the strategic considerations surrounding generative AI and other technologies are both defensive (reducing costs to remain workable) and offensive (reducing costs to gain a competitive advantage) (*Reports 2023*).

The recovery following the 2008-2009 recession was slow in both North America and Western Europe. Unemployment, which had reached multi-decade highs, decreased at a slow pace. This tepid recovery coincided with significant advancements in AI and a surge in high-tech startup activity. For instance, self-driving cars gained popularity, and AI was often blamed for the weak job markets. This narrative of "new technology taking away jobs" had precedents in previous labor market recoveries in 1991 and 2001, where initial weakness was associated with technological innovation. However, post-2009 data quickly dispelled the idea of technology being the primary villain for the 2008-2009 recession's slow recovery. Productivity grew exceptionally slowly during the 2010s in the US and many other countries, indicating that weak job

growth was more due to sluggish economic growth than technology displacing jobs. Employment and GDP both saw slow growth in Western countries. By early 2020, just before the COVID-19 pandemic, the percentage of prime-working-age Americans with jobs reached its highest level since 2001, and in Western Europe, it reached levels not seen since at least 2005. This showed that the public perception of AI's impact on the overall economy had outpaced and somewhat disconnected from the reality measured by economists (*SQ11. how has AI impacted socioeconomic relationships?* 2021). Data from the US Bureau of Labor Statistics shows that employment as a fraction of the population reached a 20-year high right before the pandemic, suggesting that the growth of AI is not yet producing large-scale unemployment (Fig. 1).

Fig. 1. Employment Population Ratio in the U.S., 1950-2020
(*Employment-population ratio 2023*)

Undoubtedly, a development of artificial intelligence has the potential to create novel job opportunities. However, the projection suggests that its impact will be also characterized by job displacement. AI's capabilities enable it to autonomously perform tasks, which can significantly affect individual workers. This transformation is expected to reshape the job landscape, with a remarkable change from positions centered on repeating activities to roles that demand strong social and intellectual skills, linked with advanced digital proficiency.

It is expected that job profiles requiring repetitive tasks or minimal digital skills may experience a solid decline, representing around 30 to 40 percent decrease of total employment by 2030. Conversely, professions that involve nonrepetitive activities and require high levels of digital skills are poised to see a significant increase, with their share rising from roughly 40 percent to more than 50 percent. In summary, AI's appearance is a double-edged sword, creating new opportunities while simultaneously reshaping the nature of work in a way that underscores the importance of digital literacy and adaptability in the modern workforce (*Jacques Bughin, 2018*).

AI has the potential to create disparities between nations, possibly strengthening the existing digital gap. Different countries may need distinct strategies and responses due to variations in AI adoption rates. Countries that are leaders in adopting AI, primarily in developed regions, could further extend their advantage over developing nations. These leading AI nations might gain an additional 20 to 25 percent in economic benefits compared to their current status, while developing countries might only achieve around 5 to 15 percent. Many developed countries may find it necessary to embrace AI as a means to enhance productivity growth, especially as their GDP growth slows down, often because of aging populations.

Additionally, in these advanced economies, high wage rates create a greater incentive to replace human labor with machines compared to lower-wage developing countries. On the other hand, developing countries often have alternative methods, such as learning from best practices and restructuring their industries, to enhance productivity. Consequently, they may have less motivation to prioritize AI adoption, as it may offer them relatively smaller economic benefits compared to advanced economies. Nevertheless, some developing nations, like China, are exceptions to this trend, as they have national strategies and significant investments to become global leaders in AI (*Jacques Bughin, 2018*).

To summarize, AI, in recent years, has gained importance due to its diverse abilities like text analysis, language instruction, and image generation. It is suggested that AI adoption may significantly alter the job market, with some roles declining due to automation while others may flourish. The adoption of AI technologies is expected to vary among companies, with early adopters potentially reaping substantial economic benefits. Moreover, AI's impact may worsen gaps between developed and developing nations. Developed economies have stronger incentives for AI adoption, partly due to high wage rates, while developing countries may focus on alternative strategies to boost productivity. AI's influence on market power may possibly gain monopoly profits to data-rich companies. Despite these challenges, history shows that technology contributes to economic growth and the creation of new jobs.

References

Bughin, J. *et al.* (2018a) *Notes from the AI Frontier: Modeling the impact of AI on the World Economy*, McKinsey & Company. Available at: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/artificial-intelligence/notes-from-the-ai-frontier-modeling-the-impact-of-ai-on-the-world-economy> (Accessed: 25 October 2023).

Employment-population ratio (2023) *FRED*. Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/EMRATIO> (Accessed: 30 October 2023).

SQ11. how has AI impacted socioeconomic relationships? (no date a) *One Hundred Year Study on Artificial Intelligence (AI100)*. Available at: <https://ai100.stanford.edu/gathering-strength-gathering-storms-one-hundred-year-study-artificial-intelligence-ai100-2021-1-1> (Accessed: 25 October 2023).

'Generative AI is a critical piece of a technological mosaic that can drive productivity growth, but by how much?' (no date a) *World Economic Forum*. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2023/08/generative-ai-realistic-economic-impact/> (Accessed: 25 October 2023).

Reports (2023) *World Economic Forum*. Available at: <https://www.weforum.org/publications/> (Accessed: 23 October 2023).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

**I. Послушной,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ЕВОЛЮЦІЯ БАЗИСНИХ УМОВ ПОСТАВКИ ІНКОТЕРМС ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МАСШТАБИ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

У 1919 р., коли країни усвідомили необхідність вироблення правил міжнародної торгівлі, у Парижі було створено Міжнародну торговельну палату (МТП), перше видання якої вийшло в 1936 році. Будучи інститутом приватного права, вона ввела в дію різні комерційні правила, що застосовувалися до цього часу, регламентувала їх і тим самим сприяла розвитку міжнародної торгівлі та світового розвитку, на основі чого з'явилися базисні умови поставки ІНКОТЕРМС.

Передмова Інкотермс. Незабаром після Першої світової війни засновникам МТП стало зрозуміло, що міжнародна торгівля повинна регулюватися не урядами, а приватним бізнесом за допомогою єдиних глобальних стандартів. Тому вже у 1920 році розпочалися перші переговори щодо створення спільних умов ведення бізнесу. Це було дослідження МТП шести загальноповсюдних термінів у тринадцяти країнах. Узагальнення отриманих результатів було опубліковано в 1923 році.

Версія Інкотермс 1936 року містила шість різних термінів: FAS, FOB, C&F, CIF, Ex Ship та Ex Quai. Це видання стало першою спробою стандартизації процедур у міжнародній торгівлі [1-2].

Після закінчення Другої світової війни Інкотермс були переглянуті в 1953 році, головним чином у зв'язку зі збільшенням використання залізничного транспорту. У цьому оновленому варіанті було введено три нових положення, що стосуються не морських перевезень: DCP (Сплачені витрати на поставку), FOR (Безкоштовно залізницею) і FOT (безкоштовно автотранспортом).

Ітерація Інкотермс 1967 року була спрямована на виправлення помилкових тлумачень, що виникли в попередній версії 1953 року. Було введено два нових терміни, а саме: DAF (Поставка до кордону) і DDP (поставка до місця призначення).

У версії Інкотермс 1976 року до групи торговельних умов Інкотермс 1976 року було включено повітряний транспорт, зокрема, умову FOB Airport. Цей термін, який спочатку асоціювався з морськими перевезеннями, з'явився в офіційних Інкотермс.

У редакції Інкотермс 1980 року було визнано зростаюче використання контейнерних перевезень і зміну процедур документації. Вводять інноваційну умову FRC, який відноситься до вантажів фактично отриманих не на борту судна, а в приймальному пункті на березі.

У новій ітерації умов FCA внесені зміни, щоб вони стали більш універсальними і застосовними до різних видів транспорту, незалежно від їхньої комбінації. У цьому контексті було припинено використання певних положень, які регулювали лише конкретні види транспорту, такі як FOR, FOT та FOB Airport.

Інкотермс були систематизовані в чотири основні групи та 13 статей:

- а) група E - Умови відправлення (EXW);
- б) група F - Основне перевезення неоплачене (FCA, FAS, FOB);
- в) група C - Основне перевезення оплачене (CFR, CIF, CPT, CIP);
- г) група D - Умови прибуття (DAF, DES, DEQ, DDU, DDP).

Ці зміни дозволили більш ефективно використовувати умови FCA в різних сферах транспортного бізнесу та спрощували їхнє розуміння та застосування.

Після тривалого дворічного процесу перегляду було введено в дію Інкотермс 2000. Ця редакція врахувала зміни в транспортних технологіях, включаючи контейнерні та комбіновані перевезення, а також тарифи FAS (Товар доставляється до судна замовника) і DEQ (Постачання з пристані).

Редакція Інкотермс 2010 року впорядкувала умови групи D, замінивши DAF, DES, DEQ і DDU новими правилами DAT (Доставка на терміналі) і DAP (Постачання в місці призначення), адаптованими до різних видів транспорту. Кількість умов було скорочено з 13 до 11, а

правила поділено на два класи: один, що застосовується до всіх видів транспорту, а інший - спеціально для морського та річкового транспорту.

У Інкотермс 2020 були зроблені кілька важливих змін. Наприклад, умова DAT (поставка на терміналі) тепер називається DPU (поставка на місці розвантаження). Також новим є те, що умова FCA дозволить виписувати накладну з бортовою реєстрацією. Умови CIF та CIP були переглянуті з новими стандартами страхування.

Інкотермс 2020 надає користувачам зрозумілі пояснення та спрощує використання бізнес-умов у практиці. Це виявляється у 11 комерційних застереженнях, які застосовуються до будь-якого виду транспорту (EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU, DDP) та для морських та внутрішніх водних перевезень (FAS, FOB, CFR, CIF), роблячи їх використання надзвичайно зручним на практиці [2-5].

Інкотермс відіграли важливу роль у задоволенні потреб, викликаних розширенням міжнародної торгівлі, і є необхідними для запобігання дорогих помилок і незапланованих витрат через неправильне тлумачення, які раніше були поширеними в комерційних переговорах, але сьогодні чітко визначають дії обох сторін у міжнародних переговорах.

З 1936 року і до останнього перегляду в 2020 році правила ІНКОТЕРМС допомагали адаптувати умови торгівлі до змін у світовій економіці та практиці. Ці зміни зробили умови торгівлі більш зрозумілими, допомогли уникнути конфліктів і забезпечили більшу гнучкість для різних ситуацій. Вони також врахували сучасні технології, сприяли зниженню торговельних бар'єрів, підтримали стабільність і безпеку міжнародних торговельних операцій та полегшили глобальну торгівлю. Ці перегляди підтверджують постійну необхідність адаптації правил до зростаючих вимог і змін у міжнародній торгівлі, що сприяє її зростанню та розвитку.

Список використаних джерел

4. Міжнародні торгові правила ІНКОТЕРМС та їх застосування в митній справі | НТФ "Інтес". НТФ "Інтес". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://qdpro.com.ua/uk/news/mizhnarodni-torgovi-pravila-inkoterms-ta-yih-zastosuvannya-v-mitniy-spravi> – вільний. Мова укр.

5. Incoterms® Rules history - ICC - International Chamber of Commerce. ICC - International Chamber of Commerce. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iccwbo.org/business-solutions/incoterms-rules/incoterms-rules-history/> – вільний. Мова англ.

6. ICC Incoterms у міжнародній торгівлі • Арбітраж. *Міжнародний арбітраж*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/icc-incoterms-in-international-trade/> – вільний. Мова укр.

7. Правила Інкотермс: загальна характеристика, напрями застосування. *Student-Works.com.ua - все для студентів!* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.student-works.com.ua/kursovi/bjd/1101.html> – вільний. Мова укр.

8. *ІАС. Консультант*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=015UYA711B> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

***M. Reva,
University of Wales Trinity Saint David (The United Kingdom)***

THE PERSPECTIVES OF INTERNATIONAL COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION

International cooperation is one of the most important components of modern globalization. Open and dialogue-based communication between states helps reduce the risk of conflict and creates a safer world. In this context, the European Union (EU) has a wide network of diplomatic and economic relations with other countries around the world, which contributes to the strengthening of global peace, security, and stability. There are many challenges ahead, but international cooperation continues to be a key factor in achieving international peace and prosperity. This essay will explore the prospects for this cooperation in the European Union with concrete examples from around the world.

To begin with, security and defense are two of the most important areas for international partnership. From a security and defense perspective, the EU can cooperate with other countries and regions while continuing to act on its values of promoting peace, stability, and security in the world. The Union is committed to strengthening cooperation with international security organizations, such as the North Atlantic Treaty Organization (NATO), and partner countries in important areas such as joint military exercises, cooperation in the fight against terrorism, armed conflicts, and crime, as well as mutual support in cybersecurity. Moreover, it can support the development of international agreements on the prohibition of the production and spread of weapons of mass destruction, as well as develop cooperation with international organizations such as the International Atomic Energy Agency and the

Organization for the Prohibition of Chemical Weapons. In addition, the EU has the prospect of strengthening collaboration with partner countries such as the United States, Japan, China, and others in cybersecurity, including the exchange of experience and the development of joint programs. For this purpose, it has developed the EU Cybersecurity Strategy and its Action Plan, which contain recommendations for member states and partners to protect their critical infrastructure and measures to raise awareness of cybersecurity as well as to ensure international cooperation in this area (*EU Cyber Cooperation-The Digital Frontline, 2021*). The EU also has the potential to cooperate with countries in areas of armed conflict. For example, the continuation of the EU mission under the Afghanistan General Peace Agreement. It is carried out through cooperation with neighboring countries, such as Pakistan and Iran, as well as with international organizations, such as the UN, NATO, and the SCO (Shanghai Cooperation Organization), to maintain peace and stability in Afghanistan.

Another example of deploying a peacekeeping mission to conflict regions is Ukraine, which is an important security partner for the EU in Eastern Europe, and the EU is certainly planning to take a number of initiatives to support security in Ukraine. It will focus on developing cooperation with Ukraine within the framework of the European Neighborhood Policy, in particular by providing financial and technical assistance to reform the Ukrainian legal system and support public security in the country (*How the EU is supporting Ukraine in 2023: News: European Parliament, 2023*). Furthermore, the Union and its member states offer Ukraine their diverse experience in building modern political, economic, social, and administrative structures. Undoubtedly, the EU will promote the development of alternative energy sources in Ukraine and support projects to ensure the security of energy supply, in particular through energy efficiency and renewable energy projects.

Besides, the European Union has great potential for global trade cooperation. In particular, the EU is one of the world's largest exporters of goods and services and also carries out a significant number of imports. In particular, the Union is negotiating with the countries of the European Free Trade Association (EFTA), which includes Canada, Mexico, and Japan. The European Union continues to discuss free trade agreements with various countries and regions, including the United Kingdom, New Zealand, and countries in Latin America and Asia (China). The EU is also focusing on developing trade with countries in Africa, the Caribbean, and the African Community (ACP) (*German Institute of Development and Sustainability (IDOS), 2022*).

Another perspective for the EU's international trade cooperation is to ensure the openness and transparency of markets. The European Union is

actively working to reduce barriers to entry for foreign businesses and to ensure a level playing field for all market players. For instance, the Free Trade Agreement between the European Union and Canada (CETA). The agreement reduces duties on goods and services, provides free access to markets, transparency in procurement, protection of intellectual property, and quality assurance standards (*EU-Canada Trade Agreement (CETA), 2022*).

International cooperation is an important component of implementing climate commitments. The European Union has committed to achieving greenhouse gas neutrality by 2050. To achieve this goal, the EU has developed the European Green Deal, which includes an action plan for the transition to a green economy, reducing carbon use, improving energy efficiency, and increasing the use of renewable energy. The Union is cooperating with other countries, including the United States, China, and African countries, to ensure a global green transformation. In addition, the European Investment Bank plans to invest more than one trillion euros in green energy and green building projects by 2025 (*European Energy Efficiency Fund, 2022*). Another example is the EU's cooperation with countries that have already made progress in the green economy. For example, the Union plans to sign an agreement with Norway to work together to reduce carbon use and develop green technologies. Another important cooperation is EU4Energy, the EU's program of cooperation with the Eastern Partnership and Central Asian countries in the energy sector. This program provides support for reforms in the energy sector, the development of renewable energy sources, and the reduction of energy losses (*EU4Energy Governance, 2022*).

International cultural and educational cooperation is an important element of the European Union's foreign policy. For example, the EU will certainly continue to implement various programs that support the development of culture, science, and art in different countries. Specifically, the "Creative Europe" program provides financial support for projects in the field of culture and creativity, and the "Erasmus+" program provides opportunities for students and teachers to study or teach abroad (*About the Creative Europe Programme, 2022*). To illustrate, many EU countries now have many opportunities and special funding initiatives to start or continue studying, researching, or teaching in higher education institutions for the temporarily displaced Ukrainians who were forced to leave their homes due to Russian aggression.

Furthermore, international cooperation on democracy and human rights is one of the main priorities of the European Union's foreign policy. These issues are fundamental to the EU, and they are embedded in many different political, economic, and social processes around the world. One of the most important areas of the Union's international cooperation on democracy and

human rights is to promote democratization and the rule of law in the EU's partner countries. This covers various aspects, such as institution building, civic engagement, and the protection of minority rights. As an example, the Union provides financial and technical assistance to support democratic reforms in Ukraine, such as judicial reform and the fight against corruption. It has also provided financial support to organizations working on human rights in Africa, such as human rights activists and women's groups. Undoubtedly, the EU will continue to support programs to combat violence against women, such as the "Spotlight Initiative", which operates in several countries around the world.

There is no doubt that the European Union's international cooperation in the field of the digital economy also has great prospects for the future. This is because the digital economy is becoming increasingly important for economic growth and competitiveness. This implies the development of cooperation with non-EU countries, in particular with countries in Europe, the Middle East, Africa, and Asia. The main goal of such cooperation is to increase the level of exchange of data and knowledge between countries and to promote the development of the digital economy in these regions. (*Digital and Infrastructure, 2022*) One of the initiatives is the EU4Digital program, which was launched by the European Commission to develop the digital economy in the Eastern Partnership countries (including Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, and Ukraine) and improve their integration into the EU's digital internal market. The program provides for the development of infrastructure, an increase in the number of electronic services, and Internet security in the participating countries (*Capacity4dev: Connecting the Development Community, 2021*).

To sum up, the European Union is one of the largest and most influential blocs of countries in the world, which leads to significant potential for international cooperation. Overall, the prospects for EU international cooperation are very encouraging. However, due to the changing geopolitical situation and growing geopolitical competition, the EU has to continue actively adapting and developing its partnerships to ensure international development and strengthen its role in the world. The EU must keep being an active player in global politics, supporting the international order based on law, and promoting the development of the global economy.

References:

1. EU Cyber Cooperation-The Digital Frontline (2021) ENISA. Available at: <https://www.enisa.europa.eu/publications/eu-cyber-cooperation-the-digital-frontline> (Accessed: April 9, 2023).

2. How the EU is supporting Ukraine in 2023: News: European parliament (2023) How the EU is supporting Ukraine in 2023 | News | European Parliament. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20230126STO69603/how-the-eu-is-supporting-ukraine-in-2023> (Accessed: April 9, 2023).

3. German Institute of Development and Sustainability (IDOS) (2022) Linking EU trade and development policies: Lessons from the ACP-EU trade negotiations on Economic Partnership Agreements², German Institute of Development and Sustainability (IDOS). Available at: <https://www.idos-research.de/en/studies/article/linking-eu-trade-and-development-policies-lessons-from-the-ACP-EU-trade-negotiations-on-economic-partnership-agreements/> (Accessed: April 9, 2023).

4. EU-Canada Trade Agreement (CETA) (2022) Trade. Available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement_en (Accessed: April 9, 2023).

5. European Energy Efficiency Fund (2022). Available at: <https://www.eeef.lu/home.html#:~:text=The%20European%20Energy%20Efficiency%20Fund,states%20of%20the%20European%20Union.> (Accessed: April 10, 2023).

6. EU4Energy Governance (2022) Energy Community Homepage. Available at: <https://www.energy-community.org/regionalinitiatives/EU4EnergyII.html> (Accessed: April 9, 2023).

7. About the Creative Europe Programme (2022) Culture and Creativity. Available at: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe-programme#:~:text=Creative%20Europe%20invests%20in%20actions,the%20cultural%20and%20creative%20sectors.> (Accessed: April 9, 2023).

8. Digital and infrastructure (2022) International Partnerships. Available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/digital-and-infrastructure_en (Accessed: April 10, 2023).

9. Capacity4dev: Connecting the development community (2021) Capacity4dev | Connecting the Development Community. Available at: <https://europa.eu/capacity4dev/eu4digital> (Accessed: April 10, 2023).

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor
Language supervision by M.O. Bilokopytova, Lecturer*

ПРИЧИНИ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУБСТИТУЦІЇ ТА КОМПЛЕМЕНТАРНОСТІ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

В економіці фактори виробництва вважаються перш за все основними ресурсами, які можуть використовуватися у відношенні до товарів та послуг, їх створення в рамках виробничого процесу. Для факторів виробництва властиві, в тому числі, такі економічні терміни як «Субституція» та «Комплементарність», які є дуже важливими поняттями в економіці. Для більш послідовного розгляду особливостей даних явищ відносно факторів виробництва, необхідно для початку ознайомитися з розподілом цих самих факторів на окремі категорії. Отже, виробничі ресурси або чинники виробництва – це ресурси, необхідні для виробництва товарів чи послуг [1]. Вони поділяються на окремі категорії в залежності від походження, призначення та сфери впливу. Основними та класичними факторами виробництва вважаються: капітал (включає в себе як фізичні ресурси у вигляді машин та обладнання, так і фінансові ресурси такі як гроші), земля (природні ресурси), праця та її ефективність (цілеспрямована діяльність людей), підприємництво та підприємницькі здібності (прийняття рішень щодо раціонального використання та координації інших факторів виробництва), наука, екологія та інформація. Ці фактори є ключовими поняттями для аналізу виробництва а також слугують базою для подальшого розгляду та вивчення причин особливостей субституції та комплементарності цих самих факторів.

Для раціонального розгляду достатньо суміжних понять «Комплементарність» та «Субституція», виявлення їх причин виникнення та особливостей дії між певними факторами виробництва, доцільним буде розкрити ці терміни по окремо, визначити їх основну суть і перейти до їх відношення, безпосередньо, до теми та порівняння між собою.

Субституція – це економічний процес, при якому відбувається заміна одного ресурсу виробництва на інший, за певних визначених причин, задля мінімізації витрат на «незручні» фактори, при цьому не втративши, чи навіть збільшивши загальний результат та ефективність виробництва [1]. Причинами субституції можуть бути: зміни цінних факторів (зростання цін на сировину чи підвищення зарплати працівників, що може змусити підприємництво розглянути варіант заміни прилеглого фактора на інший з метою зниження витрат та збільшення прибутковості), зміни в ресурсних обмеженнях (вибір альтернативи або

заміна на інший ресурс з причини природної кризи чи законодавчої заборони, в результаті чого добування та використання звичного ресурсу стає неможливим), зміни в уподобаннях споживачів (адаптація виробництва під актуальні бажання клієнтів, щодо товарів чи послуг, які надає це виробництво), технологічні зміни (винайдення більш сучасного обладнання, яке вимагає автоматизації на підприємстві), зміни в законодавстві (вихід нових положень щодо стандартів виробництва, екологічних норм, безпеки та оплати праці, що спонукає до змін аби відповідати чинним вимогам), а також пошук ефективності на виробництві (тестування та аналіз різноманітних пропорцій у субституції факторів задля максимального успіху). Як в кожного економічного явища, у субституції є плюси та мінуси, які впливають у процесі запровадження. Розглядаючи позитивні сторони, можна узагальнити такі пункти, як зменшення витрат, підвищення продуктивності, зниження ризику, гнучка адаптація до змін та розширення власних можливостей. Щодо негативних наслідків використання субституції у виробництві, можна сказати про можливість зниження якості товару чи послуги, що виробляється, соціальні та екологічні проблеми, втрата робочої сили, висока вартість заміни одного фактора на інший та, найбільш частою проблемою є ризик невдалої субституції, що призведе до втрати ефективності чи доходу виробництва. В цілому, субституція, як економічне явище, невід'ємна частина будь-якого виробництва, яке прагне якнайдовше проіснувати на ринку.

Комплементарність – це процес сумісного (спільного) використання факторів виробництва задля досягнення позитивних результатів при створенні певних товарів чи послуг підприємством. Іншими словами, вплив одного з факторів може підсилювати чи покращувати дію іншого [1]. Існує також кілька причин, якими можна пояснити наявність комплементарності на виробництві: взаємозалежність (часто буває таке, що деякі фактори не можуть існувати один без одного, або це не є доречним), синергія (одностороннє або взаємне підсилення факторів виробництва в процесі одночасного використання), оптимізація та автоматизація на підприємстві. Виділимо також плюси та мінуси використання прийому комплементарності. Негативним наслідком, перш за все, може бути співзалежність факторів (якщо один з них стане обмеженим чи припинить свою діяльність за певних умов, другий (залежний) аспект також піде донизу), обмеженість вибору (часто виникають труднощі у виборі оптимального рішення через невелику кількість факторів виробництва на підприємстві), ризики невдало підібраних факторів – комплементів, що може призвести до падіння ефективності та прибутковості виробництва. До позитивних причин

застосувати комплементарність на підприємстві можна віднести: підвищення продуктивності внаслідок чого, збільшення доходу від виробництва, зменшення фінансових витрат на окремі частини завдяки взаємодоповненню факторів, покращення якості товару чи послуг, що виготовляються, зменшення затрат часу та робочої сили. В цілому, комплементарність, як прийом покращення виробництва може бути досить корисним, якщо раціонально зважувати власні переваги від його застосування.

Наостанок, доцільно було б навести приклади застосування субституції та комплементарності факторів виробництва. Основними та найбільш наглядними прикладами субституції, які часто використовуються у сучасності це: автоматизація праці (заміна людської живої сили на машини, роботів, штучний інтелект), де беруть участь такі фактори як капітал та праця, заміна паперових книг, документів, листів на електронні, використання електроенергії чи сонячних батарей замість палива (бензину). Прикладами комплементарності ж є сільське господарство (людська праця, земля та її ресурси), виготовлення товарів споживання (участь фізичного та фінансового капіталу а також робочої сили). Існує безліч прикладів, коли субституція чи комплементарність допомагає підвищити ефективність виробництва але майже неможливо зустріти випадки, коли підприємство не використовує ці два прийоми. З цього витікає висновок, що обидва явища є неймовірно важливими в економіці бізнесу та саме завдяки ним сучасні виробництва можуть гнучко підлаштовуватися під жорстокі обставини сучасного світового ринку, максимізувати власний дохід, обходити конкурентів та вдало задовольняти потреби споживачів.

Список використаних джерел

1. Задоя А.О., Задоя О.А. Мікроекономіка: навчальний посібник [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 148 с.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

COMMERCIAL BANK AS A SUBJECT OF COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS

International organizations are an effective regulator of international relations in the economic sphere. Their importance as institutional units of the international economy is growing. Financial cooperation with international institutions is a powerful source and an effective tool for the development of the national economy [1].

Ukraine, as a country with a transitive economy, today is the most vulnerable to market conditions, which have developed under pressure not only from economic factors, but also from political processes. Ukraine's economic integration with international financial institutions represents a pivotal step towards sustained economic growth and stability.

As for the role that commercial banks play in Ukraine's financial integration with International Financial Organizations, there are some key aspects:

- **Financing and Lending:** Commercial banks provide financial support to enterprises and projects that have the potential to develop and improve the economic situation of the country as a whole. This may include granting loans, issuing bonds, and other forms of financing.
- **Expanding Access to Financial Services:** Commercial banks play a key role in ensuring access to banking and financial services for households and businesses. This includes opening bank accounts, providing loans, servicing cards, etc.
- **Currency Operations:** Commercial banks perform currency exchange operations that are necessary for international and foreign economic operations. This includes currency conversion and foreign exchange.
- **Risk Management:** Commercial banks play an important role in managing risks associated with international transactions. They provide services for hedging currency risks and other financial risks.
- **International Payment Turnover:** Commercial banks make international payments and transfers of funds that are necessary for international trade operations and cooperation with international organizations.
- **Financial Consulting:** Commercial banks can provide advisory services to businesses on financial issues, including investment planning, financial analysis and strategic planning.

- **Compliance with International Standards and Regulations:** Commercial banks must comply with international financial standards and regulations, which is key for cooperation with international financial institutions. Integration with international financial institutions requires compliance with globally recognized standards and regulations. Commercial banks play a crucial role in ensuring compliance, thereby reinforcing Ukraine's credibility and trustworthiness in the international financial community.

The main goals of cooperation with the IMF are the stabilization of the financial system of Ukraine, the implementation of structural reforms, and the creation of a basis for sustainable economic growth. The IMF is helping Ukraine to restore its own financial viability by suggesting how to most effectively implement the reform program.

The main problems arising in the financial cooperation of Ukraine with the EU and other international organizations include:

- 1) inefficient activity of the apparatus of employees and specialists involved in the process of developing and implementing projects of international financial transactions; excessive bureaucracy in the preparation of a loan application, which leads to an increase in the time for loan approval by international financial institutions;

- 2) non-transparency of work with the funds of international organizations;

- 3) insufficient support for small and medium-sized businesses, both at the legislative level and in terms of real money programs;

- 4) the slow pace of implementation of reforms led to the need to borrow funds from the IMF, the EU, and others, which led to an extremely high level of debt, which in 2015 amounted to 79.4% of GDP. Today, this debt to international organizations is constantly growing [2].

In order to increase the level of Ukraine's cooperation with international financial organizations and its return to the national economy, it is advisable to develop projects for international financial transactions with a specifically defined, most effective direction of funds; and, having received these funds, strictly control their use. This will make it possible to carry out a structural reform of the Ukrainian economy, promote its innovative development, and, as a result, increase the competitiveness of the national economy, which will help it successfully integrate into the global economic space.

Leasing is a widely used financing tool in Ukraine. It is seen as a push to create new businesses, as a potential path for updating the existing technical support of enterprises and obtaining modern equipment of domestic and foreign production. This is an effective way of investing, which reduces the need for loans, and an alternative way of financing, which increases the efficiency of the country's economy. In view of the above, the development of

the leasing industry in the financial market is relevant and necessary; such relations are in the stage of formation and carry a complex, controversial character for Ukraine [3].

There are three main groups of participants in the leasing market: banks, financial companies and legal entities, which are not financial institutions but have the right to provide financial leasing services. To investigate the structure of the leasing market in Ukraine and its real situation, the data that is disclosed on the official website of the State Statistics Service will be analyzed. At the end of 2019, there were 630 institutions that had the right to provide financial leasing services in Ukraine, namely 78 banks, 439 financial companies and 113 UOL [4] (Fig. 1).

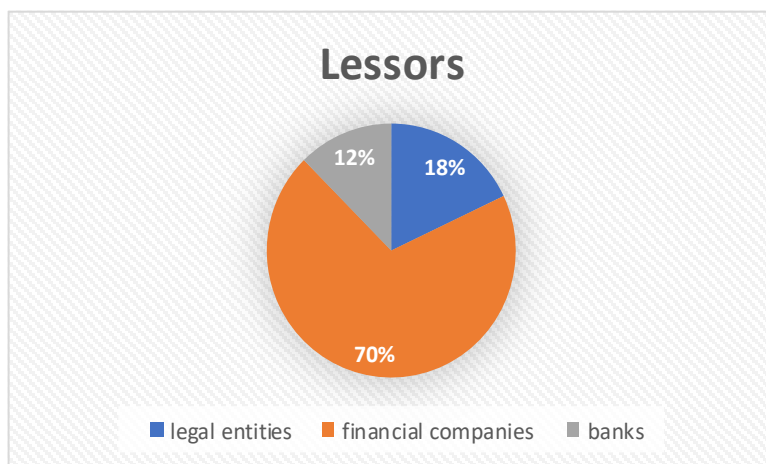

Fig. 1 Institutions that had the right to provide financial leasing services in Ukraine at the end of 2019 [4].

Taking everything into account, it is assumed that there are some obstacles to the development of leasing in Ukraine.

One of the main obstacles is the inconsistency of the legal framework for the functioning of the leasing market. The latest changes to the current legislation that regulates the field of financial leasing in Ukraine were introduced in 2004.

Also, in Ukraine, there is no state support or state programs that would stimulate the use of leasing as a source for updating the material and technical base of enterprises. [5].

To attract foreign investments to Ukraine, the following main factors are needed:

- Political stability;

- Transparent and clearly defined regulatory framework;
- Low level of corruption.

In summary, commercial banks in Ukraine play an important role in supporting and ensuring the country's financial integration with international financial institutions, contributing to sustainable economic growth and development.

The cooperation between a commercial bank and international financial organizations can be mutually beneficial, enhancing the stability, growth, and development of Ukraine's economy. It is important for both parties to engage in a transparent and collaborative manner to maximize the positive impact of such cooperation.

References

1. Kolosova, V. P. (2016). The impact of the international financial institutions in economic development: theory. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 61–71

2. Galaziuk, N. M., Zelinsky, O. N., & Urban, O. A. (2014). Modern features of Ukraine's integration into the world economy. *Ekonomichnyj chasopys–XXI*, vol. 9/1

3. N. Roshchina, PhD in Economics, Associate Professor. “Problems of leasing market development in Ukraine.”

4. Official website of the State Statistics Service, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Bartashuk, K. A. (2015), "Financial leasing as a source of financing the development of Ukrainian enterprises", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 142-147.

*Scientific supervision by O. Zadoia, PhD in Economics, Associate professor
Language supervision by V. Haidar, Senior Lecturer*

M. Semesenko,
Alfred Nobel University, Dnipro

FOREIGN DIRECT INVESTMENT (FDI) TRENDS IN SOUTH KOREA: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

South Korea's Foreign Direct Investment (FDI) landscape presents a compelling narrative that combines historical significance with current shifts in investment dynamics. Inward FDI was crucial in shaping South Korea's economic recovery in the post-war era. Modern data, however, points to a serious problem: outward foreign direct investment (FDI) has surpassed inward FDI, signaling an important shift. These patterns show potential as well

as difficulties. Of particular note is the trend of outgoing FDI exceeding inward FDI, raising concerns about sustaining a consistent flow of foreign investment. In order to realize the potential of foreign direct investment (FDI) in South Korea, the article emphasizes on the necessity to overcome issues such as rules and local dynamics.

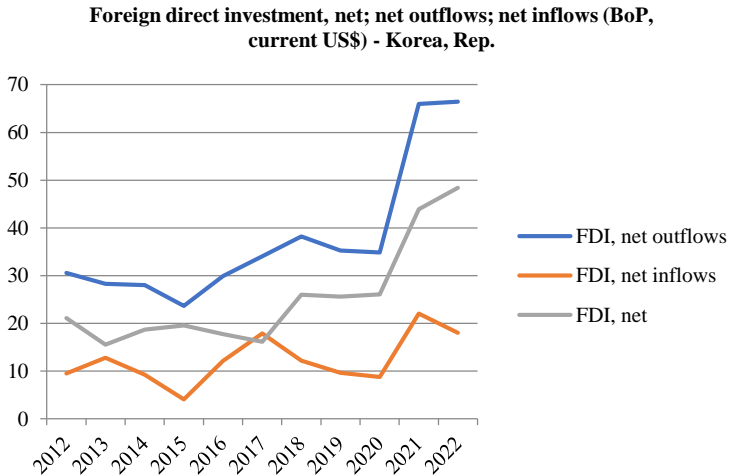

Fig. 1 Foreign direct investment, net; net outflows; net inflows (BoP, current US\$) – Korea, Rep. (World Bank, 2022)

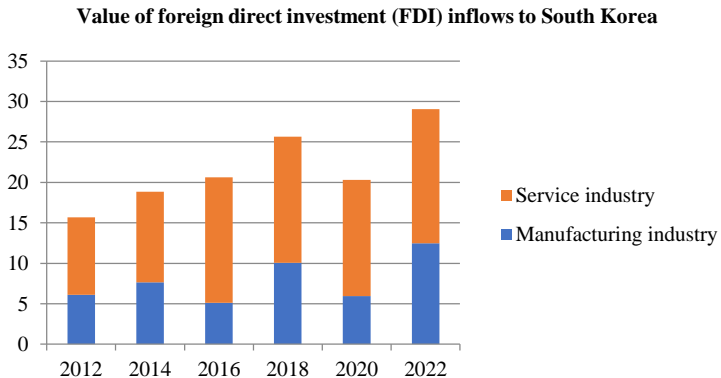

Fig. 2 Value of foreign direct investment (FDI) inflows to South Korea (Statista, 2023)

In the first instance, it is crucial to compare inward and outward FDI. It is clear that inward foreign direct investment (Fig. 1) has played a significant part in the country's post-war economic recovery (World Bank, 2022). However, current data indicates that outward foreign direct investment (FDI) in South Korea exceeds inward FDI. The charts attached can be used to identify the subsequent trends. When one examines things from the perspective of inflows, variations show themselves. It is apparent that an upward trend continued until 2017, after which it decelerated until 2021, when there was a significant increase. But after a year, there was a noticeable deterioration.

On the contrary, a look of outflows (Fig. 1) shows an almost continuous pattern of expansion. There was a little decline from 2018 to 2020; nevertheless, together with the rise in inflows, there is a noticeable increase in outflows. In general, foreign direct investment (Fig. 1) in the Republic of Korea tends to mirror that of outward FDI. It saw an increase from 2017 to 2018, and then had two more years of stillness before it started to steadily rise in 2020 (World Bank, 2022). In addition, a different graph displays the FDI inflow distribution per industry (Fig. 2). It is evident that throughout time, the industrial sector received fewer resources while the service sector received more (Statista, 2023).

These patterns highlight possibilities and problems, illuminating significant changes in the South Korean investment environment. The continued trend towards a larger percentage of external FDI relative to inbound FDI is a notable development. Although foreign direct investment has traditionally been credited with driving the country's post-war economic recovery, new data indicates a significant shift in this regard. In an effort to increase their worldwide presence, South Korean businesses are expanding into overseas markets at a growing rate. This shift is a reflection of South Korean businesses' ambitions to diversify their risk, expand internationally, and acquire essential resources and technologies. This external FDI increase is a prime example of their strategic efforts to prosper globally. There has been a noticeable shift in how FDI inflows are distributed across various industries. FDI inflows into the service sector have increased over time, whereas FDI inflows into the industrial sector have decreased over time. This change seems to be in accordance with the manner in which South Korea's economy is developing, which is gradually adopting services, technology, and innovation as its main sources of expansion. The emphasis on becoming a knowledge-based and service-oriented economy is changing, and this offers South Korea's economic diversification significant prospects.

When discussing opportunities, the patterns of foreign direct investment inflows, particularly the increase shown in 2021, indicate that South Korea is still an appealing option for overseas investors. The nation's technical aptitude,

highly trained labour force, and favourable geographic position remain important draws for foreign direct investment. In addition, the worldwide growth of South Korean enterprises offers prospects for cross-border cooperation and alliances.

Challenges include:

- Shift towards outward FDI;
- Inconsistent FDI flows;
- Competition from domestic companies.

Certain actions can be taken to resolve these issues. For instance, South Korea could implement policies and incentives to attract more FDI from within in order to address shirting towards outward FDI. This may be done by promoting investment possibilities within the nation by providing tax benefits and lowering regulatory restrictions. South Korea would benefit from focusing on making the investment climate more predictable in order to eliminate inconsistent FDI flows. In order to mitigate the competition from domestic businesses, South Korea could promote cooperation between international and domestic businesses. Partnerships and joint ventures can support the local economy while benefiting international investors in managing the competitive environment.

In conclusion, South Korea has the capacity to tackle these issues directly and is able to use its resources and creative policies to guarantee a stable and appealing investment climate. Through the implementation of these initiatives, the country may cultivate a more equitable and prosperous FDI environment, demonstrating its dedication to long-term economic growth and global cooperation.

Bibliography:

Eichengreen, B., Perkins, D.H. and Shin, K. (2012) From miracle to maturity: The growth of the Korean economy. Cambridge, MA: Harvard University Asia Center.

Foreign Direct Investment (FDI) in South Korea: History, opportunities and challenges (2021) Pearson & Partners. Available at: <https://pearsonkorea.com/insights/Foreign-Direct-Investment-FDI-in-South-Korea-History-Opportunities-and-Challenges/> (Accessed: 02 November 2023).

Foreign direct investment, NET (BOP, current US\$) - korea, rep. (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.KLT.DINV.CD?end=2022&location=s:KR&start=2012> (Accessed: 02 November 2023).

Foreign direct investment, net inflows (BOP, current US\$) - korea, rep. (no date) World Bank Open Data. Available at:

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2022&locations=KR&start=2012> (Accessed: 02 November 2023).

Foreign direct investment, net outflows (BOP, current US\$) - korea, rep. (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.CD.WD?end=2022&locations=KR&start=2012> (Accessed: 02 November 2023).

Published by L. Yoon (2023) *South Korea: Foreign Direct Investment* <https://www.statista.com/statistics/1262761/south-korea-foreign-direct-investment-fdi-inflows-by-industry/> (Accessed: 02 November 2023).

Scientific supervisor: O. Nezghoda, PhD in economics, Associate Professor
Language supervisor: M. Dolzhenko, PhD in Pedagogic, Associate Professor

В. Сидоренко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МІСЦЕ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ, У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Глобальна економіка – це величезна мережа взаємодій, де розвинені країни та країни, що розвиваються, відіграють невід’ємну роль. Країни, що розвиваються, характеризуються нижчими рівнями індустріалізації, доходів і індексів людського розвитку, становлять значну частину населення світу. Розуміння їх місця у світовій економіці має важливе значення для розуміння динаміки глобальної торгівлі, фінансів і розвитку.

Група країн, що розвиваються, охоплює 4/5 усіх країн світу. Між двома полюсами, найрозвиненішими та найбільш розвинутими країнами, розташувалася решта країн світу, що розвиваються. Це неоднорідна група країн з помітною тенденцією до подальшого розшарування. Розшарування цієї групи країн, що розвиваються, визначається динамічним зростанням одних і стагнацією інших, що не знайшли свого місця у світовій економіці.

Існують деякі ключові моменти щодо місця країн, що розвиваються в світовому господарстві:

1) Чисельність населення. У країнах, що розвиваються, проживає більшість населення світу. Такі країни, як Китай, Індія, Бразилія та Індонезія, мають велике населення, що за умови ефективного управління може стати демографічною перевагою для економічного зростання (Рис. 1).

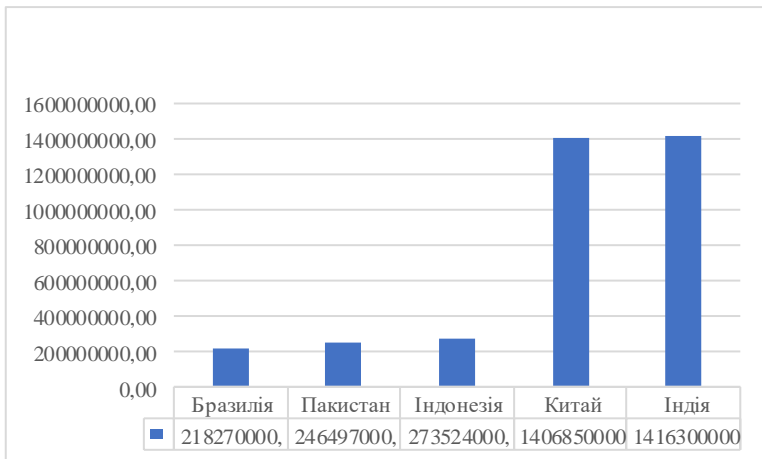

Рис. 1. Країни, що розвиваються, за чисельністю населення на 2023 р., осіб [1]

2) Потенціал економічного зростання. Ці країни часто мають вищі темпи зростання порівняно з розвиненими країнами. Це пов'язано з такими факторами, як молодше населення, неосвоєні ринки та потенціал для технологічного вдосконалення.

3) Багатство ресурсів. Країн, що розвиваються багаті на природні ресурси, включаючи мінерали, нафту та сільськогосподарську продукцію. Це може бути як благом, так і навпаки, оскільки може призвести до економічної залежності від цих ресурсів і потенційних конфліктів, пов'язаних із ресурсами.

4) Торгівля та глобальні ланцюги поставок. Країн, що розвиваються відіграють вирішальну роль у світовій торгівлі. Вони часто є джерелами сировини та трудомісткого виробництва, що сприяє глобальному ланцюжку поставок.

5) Розбіжності в доходах. Часто існують значні розбіжності в доходах у країнах, що розвиваються. Міські райони, як правило, більш економічно розвинені, ніж сільські регіони, і тут може бути значна нерівність у розподілі доходів і багатства [2].

6) Вразливі місця. Країни, що розвиваються стикаються з низкою проблем, включаючи бідність, відсутність доступу до освіти та охорони здоров'я, політичну нестабільність, корупцію та екологічні проблеми. Вони також більш вразливі до зовнішніх економічних шоків.

7) Роль у міжнародних організаціях. Країн, що розвиваються часто мають колективний голос у міжнародних організаціях, таких як ООН і Світова організація торгівлі. Вони відстоюють свої інтереси в таких питаннях, як торгівля, допомога розвитку та зміна клімату.

8) Потенціал для технологічного стрибка. Країни, що розвиваються мають потенціал для стрибка на певних етапах розвитку шляхом впровадження нових технологій та інноваційних підходів. Наприклад, впровадження мобільних телефонів і мобільного банкінгу стрімко зростає саме в цих країнах.

9) Вхідні фінансові потоки. Прямі іноземні інвестиції, грошові перекази з-за кордону та допомога розвитку відіграють важливу роль в економіці багатьох країн, що розвиваються [3].

Підсумовуючи, потрібно зазначити: країни, що розвиваються, займають центральне місце у світовій економіці. Їхня демографічна сила, потенціал економічного зростання та участь у глобальних торговельних мережах є життєво важливими факторами глобального процвітання. Однак вони також стикаються з проблемами нерівності, вразливості та необхідності сталого розвитку. Визнання та вирішення цих складнощів має важливе значення для сприяння інклюзивному та сталому зростанню, яке принесе користь як країнам, що розвиваються, так і розвиненим [4]. Оскільки світ рухається вперед, вкрай важливо, щоб світова спільнота працювала разом, задля забезпечення продовження позитивної еволюції місця країн, що розвиваються у світовій економіці. Не менш важливо, що позитивні зміни соціально-економічного становища країн, що розвиваються здебільшого залежать від урядів цих країн спрямованих на проведення програм індустріалізації, здатність використовувати внутрішні ресурси та залучати іноземні інвестиції для підвищення модернізації господарства.

Список використаних джерел

1. Населення країн, що розвиваються у 2023 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://investim.guru/faq/tabllitsa-naseleniya-stran-mira-v-2023-godu-reyting-i-dannye?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F – вільний. Мова укр.

2. Країни, що розвиваються, у світовій економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://readbookz.net/pbooks/book-37/ua/chapter-1936/> – вільний. Мова укр.

3. Загальна характеристика економіки країн, що розвиваються [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/30653/> – вільний. Мова укр.

4. Економічна теорія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21753/ – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

М. Сімонова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

РОЛЬ ТНК У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ

Багатонаціональні корпорації відіграють значну роль у формуванні світової економіки. Вони розширили своє глобальне охоплення або безпосередньо через інвестиції, або опосередковано через відносини постачальників з місцевими фірмами. Доходи деяких ТНК (наприклад, ExxonMobil) перевищують річний ВВП малих держав, що розвиваються, в яких вони працюють [1]. На Рисунку 1 приведені економічні показники, за якими можна зрозуміти, наскільки важливе місце займають сучасні ТНК у світовому господарстві.

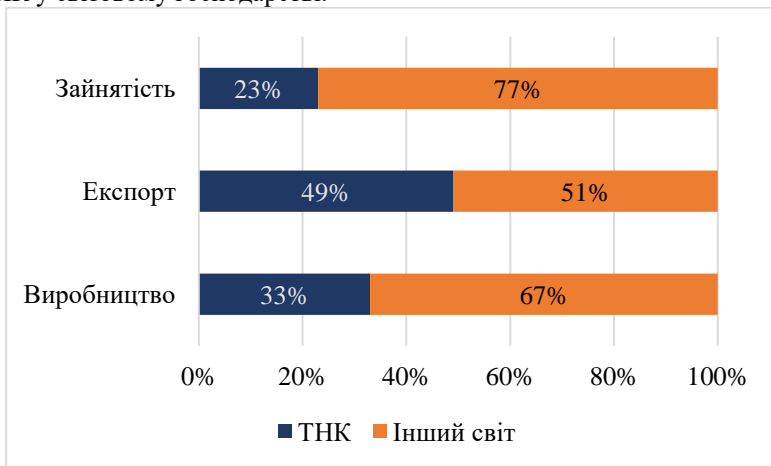

Рис. 1. Місце ТНК у світовому господарстві за економічними показниками*

**Складено автором за [2].*

Крім цього, ОЕСР оцінює, що на ТНК припадає майже третина світового ВВП (32%). Як ТНК займають вагоме місце у світі загалом, так

само вони мають значний внесок у діяльність національних економік. Наприклад, ТНК у США представляють дуже невелику кількість американських фірм (менше 1%), але велику частку ВВП, експорту, імпорту, дослідження та розробок. Зокрема, материнські компанії ТНК США становили понад 24% ВВП приватного сектора (додана вартість) і 26% оплати праці працівників приватного сектора. Також ТНК США займаються більш ніж половиною всього американського експорту та понад 40% американського імпорту [2].

ТНК в основному працювали та мали найбільший прибуток саме серед розвинених країн, але за останні роки потоки прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, стали потужнішими, що вказує на все більше проникнення міжнародних компаній на ринки менш розвинених держав. Важливо ще й те, що транснаціональна діяльність змінила характер міжнародної торгівлі, інвестицій і передачі технологій в епоху глобалізації. Транснаціональні підприємства є чинником взаємозалежності економік країн, що пов'язано з їхньою здатністю формувати та використовувати мережі між національними економіками, а також з можливістю працювати всередині багатьох країн, що формує єдиний ринок. Існування великої кількості операторів ринку призвело до відкритості глобального ринку, підвищення конкурентоспроможності та його актуальності для світової системи. Розгалужені глобальні ланцюжки створення вартості, що поширені в сучасній світовій економіці, були зумовлені тим, як ТНК структурують свої глобальні операції через аутсорсинг і офшор. Крім того, транснаціональні корпорації мають здатність сприяти процесу глобалізації за допомогою своїх дій на різних ринках, що можна проілюструвати численними транскордонними злиттями, стратегічними альянсами та поглинаннями.

З 1995 року по 2015 спостерігається зростання транснаціональної діяльності найбільших ТНК, однак у 2020 році тенденція протилежна, що, мабуть, пов'язано зі скороченням ПП та падінням темпів зростання глобалізації у світі. Також своєрідним конфліктом у світовій економіці є зростаюча тенденція до економічної інтеграції без супутнього зростання глобальних політичних і соціальних інститутів для регулювання та арбітражу цієї тенденції.

Не дивлячись на це, у міру поліпшення економічного клімату та розвитку конкурентоспроможної бізнес-системи найбільш ефективні транснаціональні підприємства, особливо з країн, що розвиваються, зможуть виходити за кордон. Вчені зауважують, що нові транснаціональні підприємства розширюють свою діяльність за кордоном, ґрунтуючись на конкретних перевагах країни, тобто успішно просуваючись на ринки Європи, Північної Америки та Тихоокеанської

Азії з метою експлуатації великого розвиненого світу із взаємним успіхом усередині країни [3].

Одним із наслідків значного поширення та вагомості ТНК у світовій економіці є занепокоєння щодо ролі ТНК в суспільстві. Ще у 1970-х роках відмічалось, що мультинаціональна корпорація стала однією з найбільш суперечливих економічних і політичних інституцій нашого часу. Те, що міжнародні інвестиції впливають на робочі місця, експорт, ціни, розподіл доходів, доступ до сировини, податки та ринкову владу, обговорюється як у приймаючих, так і в рідних країнах.

У той час як сучасні події дають нові причини для занепокоєння щодо поведінки ТНК, жахливі прогнози 1970-х років про те, що транснаціональні корпорації США візьмуть верх над глобальною економікою, не справдилися. Занепокоєння щодо того, що транснаціональні компанії, особливо ті, що базуються в Сполучених Штатах, подолають будь-які обмеження на свою поведінку, не враховували значні зміни у світовій економіці. Крім того, сучасний дискурс корпоративної соціальної відповідальності фактично заохочує бізнес не лише дотримуватись законів країн, у яких вони працюють, але й брати на себе добровільні зобов'язання, які відображають конкретні суспільні норми та очікування [4].

Таким чином, у сучасному світі ТНК мають значний вплив на функціонування світової економіки, виступаючи у ролі роботодавців, міжнародних торговців, та створюючи до третини ВВП усього світу. Знання є найбільш важливим ресурсом для діяльності транснаціональних корпорацій, і вони швидко впроваджують передові інформаційні технології для підвищення ефективності та можливостей своїх операцій, а також обмінюються новою інформацією із своїми філіалами у країнах, що розвиваються; цінна інформація, наприклад програмне забезпечення або фінансові послуги, передається в цифровому вигляді.

Список використаних джерел

1. Autor, D., Dorn, D., Katz, L. F., Patterson, C., & Van Reenen, J. (2020). The fall of the labor share and the rise of superstar firms. *The Quarterly Journal of Economics*, 135(2), 645-709.
2. De Backer, K., Miroudot, S., & Rigo, D. (2019). Multinational enterprises in the global economy: Heavily discussed, hardly measured. *VoxEU. Org*, September, 25.
3. Foley, C. F., Hines Jr, J. R., & Wessel, D. (Eds.). (2021). *Global Goliaths: Multinational Corporations in the 21st Century Economy*. Brookings Institution Press.

4. Jean-Paul Rodrigue (2020), The geography of transport systems. New York: Routledge, 456 pages.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

**К. Сливинська,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ПРИЧИНИ ЗМІНИ ОБСЯГІВ ТА СТРУКТУРИ СПОЖИВАННЯ ВІД ЗМІНИ ДОХОДУ: МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД

У міру того, як населення Землі зростає, природні ресурси виснажуються. Але проблема полягає не тільки у зростанні населення, а й у надмірному споживанні. Засоби масової інформації, реклама, кіно та телебачення формують у людей мислення, що потрібно споживати все більше й більше та що успіх вимірюється у кількості речей, які є змога придбати [1]. Тому дуже велика частка населення ставить собі за мету збільшити дохід, щоб, відповідно, збільшити споживання і мати змогу перейти на якісніші продукти. Розібравшись з цією ідеєю, можемо зробити висновок: вже у меті заробітку, звісно не завжди, (бо з кожного правила є винятки), але досить часто, стоїть збільшення споживання або покращення рівня купуваних товарів. А ось як саме буде змінюватись споживання окремого товару, в рамках зростання бюджету, питання вже більш цікаве й складне.

Зміна доходу споживача викликає паралельне переміщення бюджетної лінії (рис. 1) та віддалення кривої байдужості, (яка включає всі ті комбінації товарів, які забезпечують однаковий рівень задоволення), все більш далі від початку координат (рис. 2). Зменшення доходу зміщує бюджетну лінію на початок координат, а його збільшення навпаки віддаляє (при цьому передбачається, що ціни фіксовані).

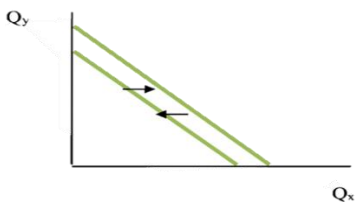

Рис. 1. Переміщення лінії бюджетних обмежень при зміні доходу*

**Побудовано автором за [2].*

Та ж сама закономірність працює з кривою байдужості. При збільшення доходу споживач може задовольнити свої потреби на вищому рівні. Бюджетна лінія, проте, змінює своє положення, дозволяючи придбати більше товарів такої ж вартості (якими споживач користувався раніше) або дорожчі та якісніші товари. Також зміщення бюджетної лінії призводить до нової точки рівноваги, оскільки при кожному рівні доходу споживач вибирає набір благ, який приносить йому найбільшу корисність [3]. Споживач прагне досягти стану рівноваги. При виборі товарів споживач керується: своїми перевагами, ціною і доходом, та відповідно до цих пунктів обирає для себе вигіднішу продукцію, ту, що може дати йому найвищу корисність з урахуванням бюджетних обмежень.

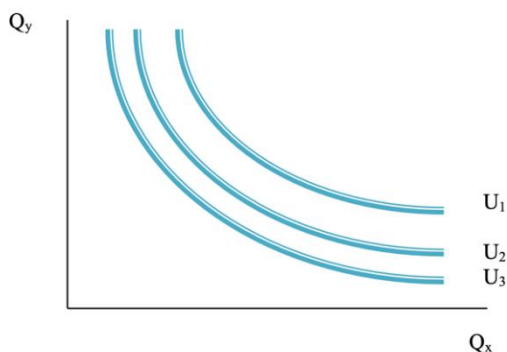

Рис. 2. Карта кривих байдужості*

**Побудовано автором за [2].*

Загалом, зі зростанням доходів люди починають вимагати більше товарів. Аналогічно, їх зменшення призводить до зниження попиту. Але мова йде тільки про ті випадки, коли відбувається зростання реального доходу. Якщо наша зарплатня виросла в два рази, а продукти й житло подорожчали в два з половиною – наш номінальний дохід збільшився, але реальний, навпаки, зменшився. Ми вже не можемо вимагати вищого рівня задоволення, навпаки, у даному випадку нам доведеться опуститися нижче по кривій, тим самим повернувшись до нижчого рівня задоволення своїх потреб.

При підвищенні реальних доходів споживачів, вони почнуть вимагати для придбання більшої кількості якісних товарів та меншої кількості неякісних (при умові, що більш результативно працює ефект доходу). Якщо ж це ефект заміщення, то неважливо від якості товару, споживання просто збільшиться, або людина може прийняти рішення про

збереження коштів та ніяк не змінювати свої покупки. Коли номінальний дохід збільшується без зміни цін, це означає, що споживачі можуть купувати більше товарів за тією ж ціною, і для більшості товарів споживачі вимагатимуть більшого. Взагалі, люди продовжують купувати товар та збільшують його споживання до того моменту, доки корисність грошей не переважить корисність товару. Доки корисність товару більша, ми продовжуємо та навіть збільшуємо його споживання. При рівновазі корисності грошей і товару ми також можемо його купити, а ось як тільки корисність грошей стає більша – ми припиняємо споживання.

На нашу думку, при збільшенні особистого доходу (при умові, що ціни на продукцію не дуже змінюються та рівень інфляції невеликий), споживач купив би ті товари, які не міг раніше дозволити, але вони мали для нього високу значимість (відповідно корисність). У певних рамках часу його споживання, порівняно з попереднім періодом, значно зростає. Але воно б стосувалося тільки таких товарів як: нерухомість, автомобілі (які на нинішньому етапі належать до категорії предмети розкоші). Тобто споживач відкладав би гроші, до того моменту, доки б не мав змогу їх купити, намагаючись залишити споживання інших речей на такому ж самому рівні. Що стосується продуктів харчування та одягу, то споживання цих товарів зросло б, але в меншій мірі, ніж зріс дохід. Пропорційно з ростом мого доходу, споживач розставляє нові пріоритет. Це відбувалося б плавно, в міру зростання можливостей. Взагалі, розподіл доходу відбувається дуже індивідуально. Якщо людина, для якої пріоритетом є харчуватися 100-відсотково органічними продуктами та вже зараз одягатися в брендові речі, опиниться в схожому положенні, звичайно вона не буде чекати і відкладати гроші на щось далеке та менш важливе, а порадує себе прямо тут і зараз. Дехто взагалі вважатиме за потрібне витратити всі кошти що заробляє та нічого не відкладати, так би мовити, жити сьогоднішнім днем, але кількість даного типу людей дуже обмежена.

Зміни доходу вплинуть на кожну людину індивідуально. Одне можна стверджувати точно – кількість або рівень споживаних нами товарів зростає у будь-якому випадку. Але кожен буде сам обирати на що витратити гроші, спираючись на задоволення та корисність, яка досягається завдяки покупці певної речі.

Візьмемо приклад: у людини з'являються кошти, перша річ яку вона хоче придбати – це нова брендова сумка. Але з часом, завдяки закону граничної корисності, кожна нова сумка почне приносити людині все менше й менше задоволення. Відповідно вона шукатиме все більш нові та вишукані способи задля задоволення своїх потреб у престижі та естетиці. Для неї сумка за 1 000 доларів вже не матиме такої кількості

очок задоволення, як це було раніше. Тому і кажуть, що найперша наша річ, що б це не було: квартира, автомобіль, квіти, сумка – має найвищу цінність, навіть якщо порівняно з наступними товарами, ми витратили набагато менше коштів саме на першу одиницю, ніж на наступні. Ще один висновок, який можна зробити: зі збільшенням фінансових можливостей, досягти нового рівня задоволення і вищого рівня корисності, стає все складніше та фінансово витратніше. Бо планка підвищується, тому задля її досягнення потрібно прикладати все більші зусилля.

Важливо наголосити, що залежно від наших переваг, зростання доходу може призвести до збільшення споживання одного товару, тоді як споживання іншого товару знизиться. Товари, попит на які знижується зі зростанням доходу (або, навпаки, попит на які зростає в міру падіння доходу), називаються «неповноцінними/неякісними товарами». Люди скорочують споживання неякісного товару у міру зростання доходів, тому що тепер вони можуть дозволити собі дорожчий вибір, яким вони володіють. Наприклад: сім'я з вищим доходом може їсти менше гамбургерів або з меншою ймовірністю купувати вживаний автомобіль, а натомість вживати більше стейків і придбати новий автомобіль. Також згідно з «основним психологічним законом» Кейнса, люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання зі зростанням доходу, але не тією ж мірою, якою зростає дохід [2]. Це означає, що зі зростанням доходу схильність до споживання знижується, а схильність до заощаджень зростає. Споживачі дійсно хочуть зберегти період достатку і добробуту якомога довше, тому починають відкладати гроші на той випадок, якщо основне джерело доходу перестане працювати, щоб мати змогу зробити перехід у рівні та якості життя більш плавним, або, за можливості, мінімальним.

Як вже було згадано вище, споживання залежить від того, як людина кваліфікує певний товар. Чи вважає його нейтральним чи якісним, цю групу ще поділяють на предмети розкоші та нормальні. Або можливо товар є неякісним, тобто при першій можливості людина зменшуватиме споживання саме його. Свою оцінку ми можемо змінювати, в першу чергу під впливом свого доходу або реклами й маркетингу (завдяки цьому неякісний товар в наших очах може перетворитися на якісний, чи навпаки). Найпотрібніші товари, такі як сіль, вода (хоча навіть воду зі збільшенням доходу ми можемо замовляти дорожчу, тут вже на першому місця не буде стояти задоволення фізіологічних потреб, пріоритетом є потреба у належності до певного класу, завдяки бренду води), а також це певні види життєво необхідних ліків. Віднесення товару до певної групи залежить від споживацького сприйняття. Якщо у людини дуже низький

дохід, вона може віднести продукти швидкого харчування (фаст-фуд, Мівіну та інше) до якісного товару, але з часом, коли дохід зросте, для неї якісним товаром вже буде більш здорова і органічна їжа, а фаст-фуд може з легкістю перетворитися на неякісне харчування. Все залежить від переваг, не можна однозначно сказати, що якщо людина має високий дохід, вона не любить фаст-фуд, або ніколи не їздить у громадському транспорті. Є наочні приклади коли дуже впливові люди купують собі недорогі та звичайні машини, які ні як не релевантні зі статусом особистості. В той же час, люди які досягли меншого, за можливості, використовують елітні машини і відносять нижчі за класом до категорії неякісних товарів.

Очевидно, що статус товару для споживача може змінюватися. По-перше, це залежить від того у скільки разів збільшився дохід. По-друге, на статус також впливає суб'єктивний думка, хоча вона, насправді, не завжди така вже і суб'єктивна та досить легко піддається впливу. Споживач не живе один у закритому приміщенні без доступу до навколишнього світу. Людство постійно змінюється, вдосконалюється і пропонує нам все більш нові й інноваційні товари. Візьмемо телефон: колись Nokia була майже досконалістю і предметом розкоші, всі хотіли мати цю модель і вона вважалася престижною. Зараз для деяких людей, а особливо якщо ми говоримо про групу, доходи яких є високими і/або стрімко зростають, телефон який колись вважався престижним, з легкістю перейде в антиблаго. Так як він вже не модний, бо людство створило набагато досконаліші моделі і з'явилися бренди, котрі можуть сказати набагато більше про ваш статус.

На нашу думку, предмети розкоші ще додатково можна поділити на дві групи: ті, які є більш стабільними (наприклад: золото, діаманти, великі будинки, дорогі подорожі) і ті, що змінюються в залежності від моди і в тому числі формуються у нашій свідомості як предмети розкоші, хоча насправді їх собівартість може бути в 10, або і в 1000 разів менше, ніж ми платимо. У такому випадку нашим головним пріоритетом є підкреслення свого статусу, факт того, що ми можемо дозволити собі настільки дорогу річ. Це відбувається з мистецтвом, але воно рідко втрачає свою вартість, навпаки, тільки збільшує її з роками. Також дана модель релевантна до люксових брендів одягу. Найчастіше це якісь неординарні моделі або фасони. На старті люди вишиковуються в черзі, щоб отримати цю річ, витрачаючи на неї величезні кошти. А коли попит спадає та весь ажіотаж навколо затихає, річ запросто може стати антиблагом. Це нещодавно сталося з брендом Balenciaga, до цього багато хто вважав його екстраординарним, але також й престижним. Але після їх скандалу з рекламою в якій були порушені права дітей і спостерігалось

недоречне використання іграшок з шипами, їхні сумки почали продавати з величезними знижками, а багато бутиків та торгівельних центрів взагалі відмовилися від співпраці з брендом. Їх товари дуже різко та неочікувано перетворилися з предметів розкоші на антиблаго. Багато людей хотіли якнайшвидше позбутися всього одягу від Balenciaga і взагалі не бути до нього причетним, так як бренд перш за все продає імідж/статус та якусь ідею чи посл.

Узагальнивши, можна стверджувати, що при збільшенні доходу люди прагнуть покращити умови свого життя, зробити його більш комфортним. Зміна доходу впливає на споживчі переваги та вибір товарів. Кожна людина самостійно обирає на що витратити гроші, враховуючи власні вподобання та корисність продукції. Споживання неякісних товарів при збільшенні доходу скорочується, а при його зменшенні, навпаки, збільшується. На сприйняття та споживання впливають не лише фізіологічні потреби, але і соціальні фактори, такі як мода та імідж бренду.

Список використаних джерел

1. Кюбер М. Чи вистачає ресурсів на Землі для восьми мільярдів людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/ci-vistacae-misca-ta-resursiv-na-zemli-dla-vosmi-milardiv-ludej/a-63766673> – вільний. Мова укр.

2. Задоя А.О., Задоя О.А. Мікроекономіка: навчальний посібник [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 148 с. Режим доступу: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/3230> – вільний. Мова укр.

3. Г. Р. Вечканова, Г. С. Вечканов. Мікроекономіка, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.cc.ua/mikroekonomika-2.html> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

В. Сторожилова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ОБМЕЖЕНІСТЬ КАПІТАЛУ В УМОВАХ ПОСТІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВДОСКОНАЛЕНЬ

Технологічний розвиток є неодмінним фактором у галузі економіки, що визначає конкурентну спроможність підприємств і рівень економічного зростання. З цього і виникає проблема обмеженості

капіталу, яка ускладнює впровадження нових технологій та може вплинути на загальну економічну динаміку.

Демо визначення капіталу – це сукупність матеріальних і грошових коштів, а також інтелектуальних здобутків, використовуваних у процесі виробництва та інших сферах діяльності з метою отримання прибутку; активи фірми (підприємства) за мінусом її зобов'язань (заборгованості) [1]. Але якщо капітал розглядати як ресурс, це стосується лише реальних фізичних активів, які використовуються в процесі виробництва.

Можна виділити чотири основні властивості капіталу, які визначають його роль в економіці:

1. Обмеженість: капітал обмежений в економіці, що означає, що його кількість є скінченою. Це обмежує створює конкуренцію за доступ до капіталу та його використання.

2. Накопичення: капітал може бути збереженим, але й збільшуватися через прибуток, інвестиції та накопичення. Накопичення капіталу є ключовим для розвитку економіки.

3. Ліквідність: капітал виступає як господарчий ресурс, який може бути легко конвертований в грошову форму. Ця ліквідність забезпечується наявністю вартості, що дозволяє обмінювати капітал на інші ресурси в кількісному вимірі.

4. Продуктивність: капітал може бути використаним для створення нових товарів і послуг або підвищення продуктивності праці та виробництва. Він є ресурсом, який приносить дохід та вартість через виробництво.

Капітал накопичує ресурси й утворює скарби, він включений у процес кругообігу вартості, у якому грошова форма задає одночасно відправну й кінцеву точки руху. Він відтворюється саме завдяки зміні своїх форм, їх взаємному перетворенню [2].

Отже, технологічний прогрес розширює можливості виробництва та розвитку. Дозволяючи оптимізувати процеси виробництва і розвитку на підприємствах. Знижуючи витрати і підвищуючи продуктивність та створюючи нові види капіталу. Такий постійний процес інновацій здатний збільшувати витрати та доступність капіталу в деяких сферах діяльності.

Конкурентний тиск, зміна клієнтських вимог, ефективність виробництва та ринковий попит, законодавчі зміни – це ключові фактори, що змушують компанії вкладати капітал в розвиток технологій [3].

Для збільшення своєї конкурентоспроможності компанії вдосконалюють свої технології, які вимагають фінансових витрат. Ринкові очікування споживачів змінюється, і компанії щоб задовольнити їхні потреби, вкладають капітал в розробку нових продуктів. Зміни в

законодавстві та необхідність дотримання норм ДСТУ змушують впроваджувати нові технології для того, щоб відповідати усім вимогам. Тому вони можуть зменшити витрати на виробництво, підвищити продуктивність та відкрити нові ринки та можливості для компанії, що змушені інвестувати в технологічні зміни.

Можна виділити кілька причин, чому ці зміни так гостро та відчутно впливають на обмеженість капіталу.

Інновації часто вимагають значних інвестицій у дослідження та розробки, а також у нові технології. Швидкий розвиток технологій підприємства потребує постійних інвестицій, щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку. Однак високі витрати на інновації можуть створити обмеження доступу до нових технологій. Це включає в себе розробку нових продуктів, впровадження ефективних виробничих процесів, адаптацію до змін у споживчих процесах.

Нестача природних ресурсів у зв'язку із зростанням населення та економічної активності може призвести до збільшення попиту на ці обмежені ресурси, що в свою чергу призводить до зростання цін на ресурси та обмеження їх доступності для підприємств [2].

Нестача людського капіталу стає ще однією проблемою, оскільки інновації та розвиток технологій вимагають кваліфікованих кадрів. Проте багато країн стикаються з дефіцитом кваліфікованої робочої сили.

Тим не менш інновації також потребують кваліфікованих кадрів, і тут виникає проблема нестачі людського капіталу. З браком кваліфікованих співробітників зростають і витрати на оплату праці та обмеження доступу до інновацій для підприємств.

Для подолання цих викликів, компанії можуть застосовувати стратегії, що включають співпрацю, оптимізацію ресурсів та розвиток людського капіталу. Вони можуть допомогти компаніям подолати обмеження, пов'язані з капіталом, нестачею ресурсів і забезпечити їхню здатність до ефективного управління технологічними змінами.

Саме технології необхідні для розвитку сучасного господарства, але їхня успішна реалізація вимагає комплексного підходу до управління ресурсами, стратегіями, які вони можуть створювати для підприємств.

Тому капітал суттєво впливає на технологічні зміни, оскільки він визначає можливості компаній, вклади у дослідження та розробку, а також впроваджувати нові технології. Капітал дозволяє підприємствам впроваджувати нове та впливає на здатність адаптації до змін на ринку. Наявність достатніх фінансових ресурсів дозволяє повноцінно функціонувати, що в свою чергу підтримує та розвиває технологічний процес, сприяє підвищенню продуктивності, якості та ефективності

бізнесу. Таким чином капітал є ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку та здатності функціонувати на теперішній час.

Список використаних джерел

1. Словник економіста та підприємця / А.М. Туренко, І.А. Дмитрієв, О.С. Іванілов, І.Ю. Шевченко. – Х.: ХНАДУ, 2018. – 340 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/drzif> – вільний. Мова укр.

2. Соціалістичний аспект аналізу поняття капіталу у сучасній соціальній теорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/04/8-13__no-2__vol-29__2009__UKR.pdf – вільний. Мова укр.

3. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку : монографія / С. О. Домбровська, І. С. Лапіна. Харків: «Діса плюс», 2020. - 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/mkhsz> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Супрун,

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпр

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК ЛІДЕР СВІТОВОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Першим, хто висунув пропозицію про європейську інтеграцію виявився Ріхард Ніколас Куденгофе-Калегрі. І його ідея стала дуже успішною. Утворилося багато організацій, але найуспішнішим прикладом європейської інтеграції став ЄС. Були певні фактори, які сприяли європейській інтеграції. Їх поділяють на внутрішні: розвиток транспортних можливостей, потреба національних підприємств в розширенні ринку, взаємопроникнення капіталу, досить невелика територія Європи; та зовнішні: політичне протистояння з США, конкурентне засилля та утиски з боку економіки США і країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону на чолі з Японією [1]. Наразі, до складу Європейського Союзу входить 27 країн, які досить успішно інтегрували. Але так було не завжди.

У сучасному світі, виникає дуже суперечливе питання: бути інтегрованою країною – це погано чи добре? Це досить неоднозначне питання. Для початку потрібно розуміти які є ступені інтеграції. За ступенем інтеграції розрізняють слабо інтегровані та сильно інтегровані країни. Для визначення ступеню інтегрованості нам допоможуть наступні показники: експортна квота, імпортна квота, обсяг прямих

іноземних інвестицій на душу населення, величина зовнішньоторговельного обороту на душу населення та інші [1].

Уявимо, що Україна хоче інтегрувати в ЄС, і на прикладі цього розглянемо плюси і мінуси сильної та слабкої інтеграції. Наша країна і так вже досить сильно інтегрована. При вступі в ЄС вона ще сильніше буде інтегрована, тому багато інвестицій будуть вливатися в країну, збільшиться ринок збуту, запрацює в повній мірі зона вільної торгівлі – це щодо переваг, але є і певні мінуси, наприклад: залежність від своєї спеціалізації. Україна має родючі землі, тому скоріш за усе, вона буде спеціалізуватися на експорті зернових культур.

Також, не потрібно забувати про вхід і вихід країн із ЄС. Це дуже сильно впливає на економіку Європейського союзу та світового господарства. Цю ситуацію можна розглянути на прикладі виходу із ЄС досить потужної країни.

BREXIT – 31 січня 2020 року о 23:00 Велика Британія покинула Європейський Союз. Чому так вийшло ? Вже давно виникало питання виходу Британії із ЄС, ще з 1975 року. Тому що багато мешканців цієї країни, вважають недоцільним перебування в цієї організації. Та з ними можна погодитися. Але тоді, більшість віддали свої голоси за єдиний європейський ринок. Така ідея виникала і в 2008 році, коли була криза, і країни Європи скорочували бюджетні витрати. Велика Британія – дуже потужна держава, але багато експертів вважали, що ЄС тільки зупиняє розвиток цієї країни, через низькі темпи зростання. Темпи зростання ВВП ЄС можна побачити на графіку (рис.1)

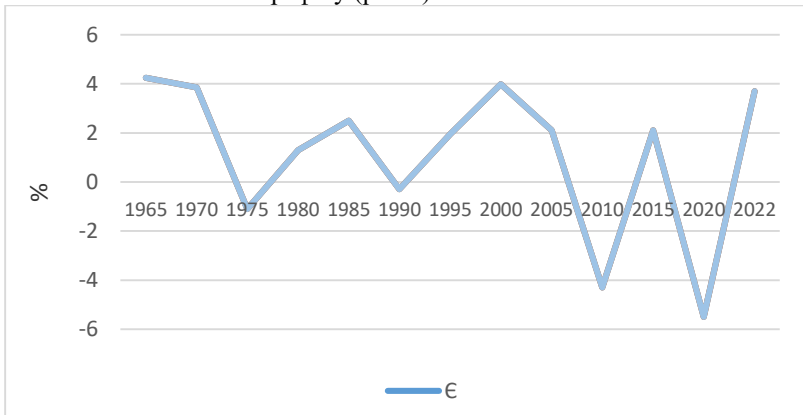

Рис.1 Зростання ВВП в ЄС (ЄС), 1965-2022 рр., (%)*

**Складено автором за [2].*

На нашу думку, головною проблемою для Британії було, те, що вони непропорційно віддають кошти. Щоб мати доступ до єдиного ринку ЄС, країни-члени повинні робити відрахування в спільний бюджет. Велика Британія забагато віддавала грошей. Тому, з одного боку, гарно що країна вийшла з союзу, і для ЄС, ця новина – звісно погана. З іншого боку, британський експорт подорожчав через політику протекціонізму, коли запрацювали митні тарифи та виросли ціни на імпорт. Через це, британці стали бідніше, а також Велика Британія постраждала від дефіциту продукції та нестачі робочої сили. Також, Британія повинна проходити ліцензування своєї продукції для Європейського союзу або шукати нові шляхи збуту. Наприклад, вони змушені підписувати нові двосторонні договори з іншими країнами. Наразі, побачивши наслідки, можна сказати, що Британія більше постраждала, ніж виграла від виходу з ЄС.

Незважаючи на це, ЄС залишається лідером світового інтеграційного процесу. В підтвердження цього є створення Європейської стратегічної автономії, про яку говорив Е. Макрон. Суть цієї автономії полягає в тому, що ЄС не хочуть залежати від інших країн та прагнуть стати більш потужною та незалежною інтеграційною організацією. Наразі, Європейський союз дуже сильно залежить від США. Все, ще почалося з плану Маршалла і зараз має сильну залежність. Наприклад, безпека ЄС залежить від НАТО, а головною країною в НАТО є США. Це дуже бентежить країни Європейського союзу. Вони не відчувають повну захищеність. Схожа ситуація з енергетичною залежністю. Коли ЄС відмовляться від російського газу, то їм чимось прийдеться замінити його. Найбільш привабливим варіантом буде постачання СПГ (скарплений природний газ), так як він займає менше місця, а також його можна доставляти в будь-яку точку світу. А головним експортером цього газу є США.

У підсумку потрібно зазначити, що протягом останніх десятиліть інтеграційні процеси тільки поглиблюються. Незважаючи на BREXIT та певні дезінтеграційні настрої в Греції, Каталонії, Італії, для більшості країн вступ до ЄС або вже став потужним поштовхом в соціально-економічному розвитку, або держави прагнуть долучитися до європейської сім'ї. ЄС чимало постраждав за увесь свій шлях, але наразі можна зробити висновок, що він є лідером світового інтеграційного процесу.

Список використаних джерел

1. Задоя А.О. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник [Електронний ресурс]. Частина 1 / А.О. Задоя, А.С. Магдич, О.А. Задоя. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 142 с.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/3848> – вільний. Мова укр.

2. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/home> – вільний. Мова англ.

*Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук,
доцент*

**A. Terehina,
Alfred Nobel University, Dnipro**

HOW UKRAINE IS MANAGING A WAR ECONOMY

More than a year has passed since Russia invaded Ukraine. This war has had a significant impact on Ukraine's economy, and the Ukrainian government has had to implement various measures to manage what could be described as a "war economy". The cost of damages and losses from Russian aggression has already reached record levels, and the drop in real GDP in Ukraine is deeper than in most countries that have experienced armed conflicts. At the same time, Ukraine managed to maintain macro-financial stability and attract significant amounts of international aid, which will positively affect the prospects of post-war recovery.

Russia's military aggression against Ukraine caused large-scale destruction of production capital and infrastructure, brought human casualties and social losses. The war led to a reduction in jobs and incomes, a decrease in purchasing power and the amount of accumulated assets. In 2022, the national economy lost 29.2% of real GDP (Fig. 1), and 13.5 million people were forced to leave their homes. More than 7 million people were below the poverty line, and the poverty level reached 24% of the population.

As of September 2023, the total infrastructure damage amounted to \$137.8 billion, including roads – \$26.6 billion, and “Ukrzaliznytsia” – \$4.4 billion. Industrial enterprises and energy infrastructure suffered losses of \$13 billion and \$6.8 billion, respectively. Unemployment in Ukraine has doubled since 2021, reaching 26% in 2022 (Assessment of the impact of war on the economy of Ukraine 2023).

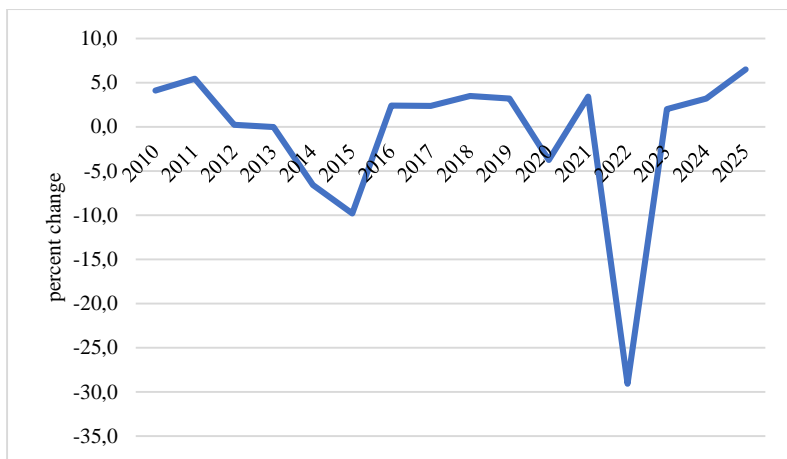

Fig. 1. Gross domestic product of Ukraine, constant prices, percent change

The economic contraction in 2022 was mainly due to lower consumption and net exports. The key factors that affected consumption were forced migration and a decrease in real incomes of the population. The reduction in investment was due to the increased military risk of cruise missile attacks. A moderate recovery in consumption and investment is seen as a key driver of economic growth in 2023.

The support of foreign partners remains critical to the financial stability of Ukraine. After the start of the full-scale invasion, Ukrainian government spending increased significantly, and the budget structure shifted towards the military. Funding support is critical to preventing government budget collapse. External financing covered 62% of the 2022 budget deficit. As of 2023, financial assistance provided by the government and funds raised through the issuance of government bonds could cover approximately 89% of Ukraine's total budgetary needs (budget deficit and debt repayment), with \$6.4 billion remaining to be raised (Assessment of the impact of war on the economy of Ukraine 2023).

In September 2022, the World Bank estimated that the cost of rebuilding Ukraine would be approximately \$349 billion, greater than Ukraine's pre-invasion GDP and three times the sum of all military, humanitarian, and financial aid commitments to Ukraine since the start of the war. War, of course, is much higher now. As of June 2022, the allies had confiscated \$30 billion in Russian elite assets and frozen \$300 billion belonging to the Russian central bank. Perhaps part of it can be transferred to Ukraine, but the laws in this area need to be studied, and the required amount is not enough to satisfy the needs

that are or will be needed. Until hostilities cease, any measures will be only temporary - repair work to restore electricity sources or ensure water supply, humanitarian assistance to provide temporary housing or continued medical care.

The United States has provided the largest amount of aid to Ukraine so far, amounting to \$47.9 billion, but almost all of this assistance has been in the form of military and humanitarian aid, while the largest amount of financial assistance has been provided by EU countries. From January to November 2022, the United States accounted for 0.23% of the country's GDP, Estonia and Latvia - about one percent, and Poland - 0.5% (*Consequences of the war in Ukraine: The economic fallout | rand 2023*)

Russia's invasion of Ukraine has become one of the key factors in the global food crisis. Russia's military aggression led to a record increase in food prices due to disruption of trade flows from Ukraine and Russia. Before the Russian invasion, Ukraine was the world's fifth largest grain exporter. The terrorist actions of the Russian Federation, its blocking of Ukrainian ports, led to a global increase in grain prices. Two agreements forming the single "grain deal" - between Ukraine, the UN and Turkey and between Russia, the UN and Turkey - were signed on July 22, 2022. In July 2023, Russia withdrew from the grain agreements. However, Ukraine announced a new grain corridor, the security of which is constantly being worked on.

According to the National Security Council, Ukraine spent 1.5 trillion hryvnia (\$40.6 billion) on defense in 2022 (*Insight: Ukraine's economy stabilizes after shock of war 2023*). Tens of billions of dollars in foreign aid were mobilized to arm the Ukrainian army. The invasion destroyed schools, hospitals, ports, roads and bridges. As of December, the Kiev School of Economics estimated infrastructure damage from the war at \$138 billion. The budget deficit is expected to reach \$38 billion in 2023 after a sharp rise in poverty rates and a sharp drop in tax revenues (*Insight: Ukraine's economy stabilizes after shock of war 2023*).

But Ukraine's economy is beginning to recover. The Ministry of Economy of Ukraine reported that in the first seven months of 2023, Ukraine's GDP increased by 2.2% year on year. The economy shrank by about a third last year, Ukraine's biggest annual contraction in more than 30 years of independence. Stability in Ukraine's economy prompted the government to raise its forecast for this year. The central bank raised its GDP growth forecast for 2023 to 2.9% from the previous 2% and expected economic growth to accelerate to 3.5% next year. Ukraine's Western creditors are more cautious. The World Bank forecasts GDP growth of 0.5% in 2023 (*To endure a Long War, Ukraine is remaking its army, Economy and Society 2023*).

To conclude, the Russian invasion of Ukraine in 2022 started one of the largest and most destructive wars in the world since World War II. The cost of damages and the need for restoration have already reached record levels, and the rate of decline in real GDP and industrial production exceeds the indicators of most countries during the wars of the second half of the 20th century - the beginning of the 21st century. On the other hand, in 2022-2023, Ukraine managed to avoid macro-financial destabilization and diversify the sources of financing expenses, which will keep the economy from further decline and have a positive impact on the prospects of post-war recovery.

References

Study "Assessment of the impact of war on the economy of Ukraine 2023" (2023) Google Drive. Available at: <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1DLj6hPv5WKCuzVHILPkVFUwWNLT56FzR?fbclid=IwAR1zcGUy2zP9RUbwLU6KY3qZZkOD1B8paiUln5iI4cEZHWV0IFwBPBhzII> (Accessed: 03 November 2023)

(2023) *Consequences of the war in Ukraine: The economic fallout* | rand. Available at: <https://www.rand.org/blog/2023/03/consequences-of-the-war-in-ukraine-the-economic-fallout.html> (Accessed: 03 November 2023).

Harmash, O. (2023) *Insight: Ukraine's economy stabilizes after shock of war*, Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/markets/europe/ukraines-economy-stabilizes-after-shock-war-2023-02-27/> (Accessed: 03 November 2023).

To endure a Long War, Ukraine is remaking its army, Economy and Society (no date) *The Economist*. Available at: <https://www.economist.com/briefing/2023/09/21/to-endure-a-long-war-ukraine-is-remaking-its-army-economy-and-society> (Accessed: 04 November 2023).

By: FocusEconomics (2023) *Ukraine archives*, FocusEconomics. Available at: <https://www.focus-economics.com/countries/ukraine/> (Accessed: 04 November 2023).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

О. Тимошенко, Т. Тимошенко,
кандидат філософських наук, доцент,
Таврійський національний університету імені В.І. Вернадського
м. Київ

ВІЙСЬКА СТРАТЕГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАРОДНО- ВИЗВОЛЬНОЇ АРМІЇ КИТАЮ ЯК НОВИЙ КРОК В ГЛОБАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВІЙНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

20-ті роки ХХІ століття демонструють драматичний крах світової безпекової системи, що була сформована після другої світової війни. На фоні тотального розлому Генеральний секретар ООН наголошує про необхідність термінового реформування міжнародної безпекової системи у зв'язку з формуванням нового багатопольярного світу нових наддержав. Однією із них, є Китайська Народна Республіка, що відома своєю економічною міццю. Тому для розширення сфер свого політичного та економічного впливу за межі кордонів потрібно мати сильну армію, щоб захистити своїх громадян та інвестиції. Також однією із головних цілей керівництва Комуністичної партії Китаю є об'єднання з Тайванем, який є вкрай важливим для збереження контролю США над Тихим океаном. Після візиту Ненсі Пелосі до Тайбею, з кожним місяцем кількість літаків та кораблів Народної Визвольної армії Китаю, що патрулюють Тайванський пролив, збільшується. Імовірність виникнення конфлікту між Пекіном та Вашингтоном стає все більш реальною.

Існує твердження, що сила китайської армії лише в її чисельності, що могло бути актуальним лише в 70 - 90-х роках ХХ століття. Інформації про досягнення Народної Визвольної армії Китаю в області військово технічних ноу-хау дуже мало бо вона, як правило, засекречена. Метою даної роботи, є руйнування архаїчних асоціацій та розкриття передових досягнень Китайської Народної Республіки в сфері організації ведення бойових дій в інформаційному просторі.

Розвиток обчислювальних систем у кінці ХХ кардинально змінило стратегію ведення війни, розвідки та командно-штабної роботи. Саме масова поява електронно обчислювальних систем дала поштовх на розвиток концепції мережево-центричної війни. Головною віссю даної концепції є об'єднані операції у глибокою взаємодією авіації, флоту, сухопутних військ. Все це підтримується інформаційним забезпеченням про положення сусідніх підрозділів та противника, що потребує досконалої розвідки на всю глибину фронту щодо забезпечення ураження логістичних маршрутів, скупчень військ, перевалочних та

командних пунктів високоточними ракетами. Штаб потребує постійного візуального та радіоконтролю поля бою, для чого використовуються безпілотні літальні апарати (далі - БПЛА), літаки дальнього радіолокаційного стеження (далі - ДРЛС) та супутникові групи. Для ураження систем координації противника активно використовуються засоби радіоелектронної боротьби (далі - РЕБ) кібератаки на системи зв'язку та психологічні операції, для його дезорганізації. У результаті вчасного отримання обробка інформації та адекватна відповідь стала одним із важливих ключів до перемоги в битві.

Операція «Іракська свобода» є прикладом мережево центричної війни, де американська коаліція змогла ракетними ударами знищити командні пункти тим самим дезорганізувавши противника, а психологічними операціями повністю деморалізувати. У результаті, армія Саддама Хусейна була знищена за 43 дні. Саме війна в Іраку ознаменувала початок якісного нового покоління війн. За американським бійцем тепер була закріплена вся військова міць, починаючи від вчасної доставки боєприпасів, закінчуючи високоточним ракетним ударом з кораблів військово морського флоту США. Це неможливо реалізувати без глибокої інтеграції всіх родів військ, якісного обміну інформації та сильно розвинутим військово промисловим комплексом.

Вивчаючи досвід війн та загальносвітовий тренд розвитку збройних XXI століття 11 листопада 2015 році голова центральної військової ради КНР Сі Цзіньпін оголосив про початок військової реформи. У результаті була сформована трирівнева система планування на принципах « Центральна військова рада займається загальним плануванням, командування театру бойових дій керує веденням бойових дій, війська забезпечують реалізацію поставлених задач » . Для забезпечення інформаційної підтримки військової машини вперше було створено новий вид збройних сил у структурі Народно-визвольної армії Китаю (далі - НВАК) - Сили Стратегічної Підтримки НВАК (далі - ССП). Відповідно до « Білої книги з китайської оборони в нову епоху » зазначено, « ССПНВАК є новим типом бойових сил для забезпечення національної безпеки та важливим рушієм для зростання нових бойових можливостей. Він складається з допоміжних сил для бойових дій, інформації, зв'язку, інформаційної безпеки та тестування нових технологій. Відповідно до стратегічних вимог щодо інтеграції наявних систем і узгодження цивільних і військових зусиль, ССПНВАК прагне досягти великих успіхів у розвитку в ключових сферах і прискорити інтегрований розвиток бойових сил нового типу, щоб побудувати сильну та модернізовану стратегічну опорну силу.[1] » .

Головною задачею ССП є об'єднання можливостей НВАК та військово-промислового потенціалу КНР для розвитку систем озброєнь шостого покоління війн. Це є частиною політики « військової інформатизації », а саме сили стратегічної підтримки відповідають за синергію цивільного та оборонного сектору, населення, партії та Комуністичної партії як, наприклад розвиток супутникової навігаційної системи « Бейдоу », що є переосмисленням концепції « Народної війни » відповідно до реалій XXI століття [3]. Тому в структуру підрозділів ССП активно запрошуються цивільні спеціалісти.

ССП відповідають за забезпечення технічної розвідки, проведення, інформаційної війни в тісній співпраці з іншими підрозділами НВАК, щоб проводити регіональні та глобальні операції. Важливо зазначити, що в розумінні військового керівництва КНР в поняття « інформаційна війна » входить не тільки кібервійна, але й електронна, психологічна війна, психологічні операції як окремих простір бойових дій [2]. Тому однією із цілей ураження для ССП є кіберпростір як головний засіб управління населенням, державними та військовими механізмами для забезпечення доступу до інформаційних мереж противника. Особливістю дій сил стратегічної підтримки в мережі є координація дій та забезпечення масового, концентрованого та одночасного удару по стратегічних цілях « системи енергозабезпечення, зв'язку » [4]. Операції ССП в кібер просторі мають стратегічний, оперативний та тактичний рівень. Стратегічний рівень - вплив на політику, економіку, науку, техніку та культуру противника. Оперативний - взяття під контроль інформації на полі бою. Тактичний - забезпечення координації та інтеграції підрозділів НВАК на локальній ділянці бойових дій. Голова Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін на засіданні партійної групи по розвитку кібербезпеки та інформатизації заявив: «Без безпечного кіберпростору, національної безпеки не існує » [5]. Тому і забезпечення оборони власних мереж також є задачею ССП.

До цілей ССП належить і забезпечення дій НВАК у космічному просторі. ССП контролюють функціонування та стабільність роботи супутникової навігаційної системи « Бейдоу », яка є альтернативою російської ГЛОНАСС, європейської Galileo та американської GPS. Також у розпорядженні знаходяться всі космодроми КНР для проведення виводу на орбіту військових супутників, за необхідності комерційні супутники також можуть бути використані для виконання розвідувальних чи бойових завдань. У розпорядженні також є групи космонавтів. Організована взаємодія між Силами Стратегічної Підтримки та Китайського національного космічного управління. До задач ССП входить забезпечення протисупутникової оборони, тому на

озброєнні є ряд протиракетних та протисупутникових ракет, лазери та інші засоби РЕБ.

Для забезпечення розвідувальної діяльності використовуються та постійно модернізуються ISR та C4ISR системи, а для ефективного управління підрозділами НВАК відповідно до концепції 6 покоління війн - автоматичні системи управління військами. Швидке отримання, обробка та відправка інформації, дозволяє утримувати та розвивати ініціативу. Крім супутників до складу підрозділу входять кораблі радіорозвідки, стаціонарні радары та групи хакерів.

Для забезпечення якісними кадрами Силам Стратегічної Підтримки підпорядковані Аерокосмічний інженерний університет та університет інформаційної інженерії Сил Стратегічної Підтримки Народно-Визвольної армії Китаю.

Сили Стратегічної Підтримки знаходяться під безпосереднім контролем Центральної воєнної ради та Воєнної ради Центрального Комітету Комуністичної партії Китаю.

Новизна даного підрозділу відразу поставила питання його інтеграції в структуру НВАК. Тому в рамках навчань проводиться пошук влаштування та інтеграції всіх родів військ НВАК в єдину бойову систему та випробування нових систем автоматизованого управління військами (АСУВ) та зв'язку. Також зараз проходять роботи по розвитку штучного інтелекту та його долучання в систему управління військами. Інтеграція роботизованих систем у структуру та доктрину НВАК також входить у компетенцію ССП.

В межах підрозділів Сил Стратегічної Підтримки проводяться розробки, які направлені не тільки на ведення бойових дій, але й на полегшення проходження служби в складі Народно-Визвольної армії Китаю. Так один із підрозділів розробив систему підтримки військовослужбовців та їх сімей через створення гарячої лінії. Так завдяки цій системі можна отримати медичну, психологічну чи правову допомогу. Це направлено на допомогу військовослужбовцям, щоб ті не відволікались від виконання своїх прямих обов'язків [6].

Отже, розвиток Сил Стратегічної Підтримки дозволяє Народно-Визвольній армії Китаю забезпечити інформаційний щит та функціонування спільних інтегрованих операцій та об'єднати всі наукові досягнення для досягнення переваги над ймовірним супротивником. Командування Сил Стратегічної Підтримки зараз активно вивчає бойовий досвід сторін у російсько-Українській війні та вносить відповідні корективи в загальний розвиток всієї доктрини НВАК, наприклад: в навчаннях активно застосовуються безпілотники (як повітряні, так і морські), роботизовані системи, системи

автоматизованого керування військами та взаємодії з системами ураження (артилерія, авіація, ракети). Бойовий досвід держав в війнах XXI століття показує, що забезпечення якісної розвідки, інформаційного обміну різних підрозділів та ураження системи управління є ключем до перемоги.

Список використаних джерел

1. China's National Defense in the New Era. 中华人民共和国国防部
URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/24/c_138253389.htm
(Дата звернення 16.10.2023)
2. John Chenoe McReynolds, and Kieran Green. The PLA Strategic Support Force: A « Joint » Force for Information Operations. THE PLA BEYOND BORDERS Chinese Military Operations in Regional and Global Context. 2021. P. 151–182
3. 强军论坛 | 坚持机械化信息化智能化融合发展. 中华人民共和国国防部. URL: <http://www.mod.gov.cn/gfbw/jmsd/4926673.html> (дата звернення: 16.10.2023).
4. 把准网电一体作战基本指向-新华网. 新华网_让新闻离你更近.
URL: http://www.news.cn/mil/2022-12/13/c_1211709258.htm (дата звернення: 16.10.2023).
5. 习近平主持召开中央网络安全和信息化领导小组第一次会议.
<http://cpc.people.com.cn/> URL:
<http://cpc.people.com.cn/n/2014/0227/c64094-24486402.html> (дата звернення: 16.10.2023).
6. 战略支援部队某部探索 « 一站式 » 为兵服务模式. 中华人民共和国国防部. URL: <http://www.mod.gov.cn/gfbw/wzll/zlzybd/16238161.html>
(дата звернення: 16.10.2023)

M. Tyshchenko,
Alfred Nobel University, Dnipro

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF STATE SUPPORT FOR THE HOTEL BUSINESS

The hotel business plays an important role in the development of tourism and providing comfortable accommodations for travelers. In different countries of the world, the hotel industry has different characteristics and requires different forms of government support. Government support for the

hotel industry may include various measures aimed at stimulating the development of the industry. This is important as the hospitality industry can have a significant impact on a country's economy, including creating jobs, attracting tourists and investment, and improving services and infrastructure for visitors.

Examples of government support measures for the hotel industry may include subsidies for the construction or renovation of hotels, preferential tax rates for hotel businesses, financial support for training staff in the hospitality industry, marketing and advertising support to attract tourists, and easier visa and immigration procedures for foreigners. Among the most common methods of government support are the following:

Tax incentives and subsidies. Many countries provide tax preferences to hotel companies, reducing income tax rates or property taxes. This helps reduce the financial burden on the industry and helps attract investment. For example, in the United States, the Paycheck Protection Program (PPP) was adopted at the beginning of 2020, under which businesses could receive loans to retain jobs and pay other expenses. The total amount of funds allocated amounted to more than \$600 billion (IMF, *finance development goals*, 2020).

Financial support and lending. From time to time, the hotel industry faces crises such as pandemics. In such cases, governments may provide hotel companies with access to low-cost financing or guarantee low-interest loans. This helps businesses expand, modernize and improve service. For example, during COVID-19, many European countries such as France and Germany have provided subsidies and compensation to compensate for the losses of hotel businesses.

Tourist promotion. States can actively promote their tourism destinations and events, thereby attracting more visitors. This may include marketing campaigns, participation in international exhibitions and forums, and the creation of travel packages and discounts. An example is the Visit Britain program in the UK and Incredible India in India.

Infrastructure investment. Governments also invest in developing tourism infrastructure such as airports, roads and public transport, which helps attract tourists. For example, Qatar has invested more than \$200 billion in developing its tourism infrastructure ahead of the 2022 FIFA World Cup (*FIFA World Cup*, 2022).

Creation of tourist zones and resorts. Many countries create special tourist zones and resorts with tax advantages for investors. An example is Singapore, with its integrated resorts and casinos that attract millions of tourists.

Staff training and qualifications. Governments are also investing in staff training and development in the hotel industry. This may include supporting educational programs and training for industry workers.

Support for small businesses. Many countries also provide special programs and loans for small hotel businesses to help their business grow. For example, government support in the United States includes the Small Business Administration (SBA) program, which provides loan guarantees and grants to small businesses, including hotel companies (*504 loans*, 2023). In addition, many states and cities provide their own tax incentive and subsidy programs for the hotel industry. Moreover, Japan provides financial support to the hotel industry through the Japan Tourism Agency program, which includes financing projects for the creation and modernization of hotels and other tourist facilities.

Foreign Direct Investment (FDI) is a crucial driver of economic growth and development in the global business landscape. The hotel sector, as a vital component of the broader tourism and hospitality industry, holds particular significance in attracting FDI. FDI inflow into the hotel sector not only contributes to the growth of this industry but also has broader implications for job creation, infrastructure development, and international trade. Figure 1 below presents a comparative analysis of FDI inflow into the hotel sector of various countries for the years 2020 and 2021. This chart provides valuable insights into the performance and attractiveness of different nations as investment destinations in the hotel industry during a period marked by significant global economic and travel disruptions due to the COVID-19 pandemic (Fig. 1).

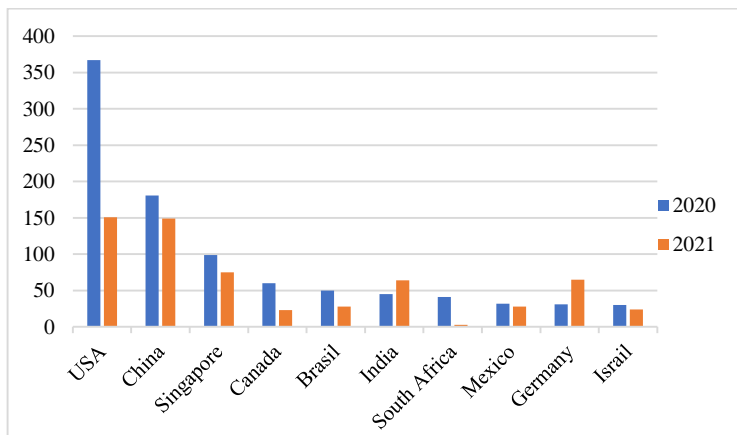

Figure 1. Comparison FDI inflow into the hotel sector of different countries 2020-2021, billion US dollars

Source: (UNCTAD, World investment report, 2023)

There are notable differences in FDI inflow between 2020 and 2021 for many of the countries listed. The United States, for example, saw a substantial decrease in FDI from \$367 million in 2020 to \$151 million in 2021, indicating a significant decline. China also experienced a decrease, though less pronounced. Some countries, like Singapore and India, demonstrated more resilience in their FDI inflow, with smaller declines or even increases in 2021. India, in particular, saw its FDI in the hotel sector increase from \$45 million in 2020 to \$64 million in 2021 (UNCTAD, *World investment report*, 2023).

The global COVID-19 pandemic played a substantial role in these changes. The hotel industry was heavily impacted by travel restrictions and reduced tourism, resulting in reduced FDI for many countries in 2021. The FDI trends vary across countries, with some experiencing more significant fluctuations than others. South Africa, for instance, saw a substantial drop from \$41 million to \$3 million, reflecting the severe impact of the pandemic on the tourism and hospitality industry in the region. National policies, market conditions, and other factors played a role in these changes as well. For example, Canada experienced a decrease in FDI from \$60 million to \$23 million due to the impact of border restrictions and lockdowns.

Analyzing the impact of state-supported tourism promotion on hotel revenue involves comparing hotel revenue before and after the implementation of such policies. For example, Investment in tourism Infrastructure in Singapore. In Singapore, the government offers grants and incentives for hotel developers and operators. Analyzing the revenue impact for a hotel that received such support, we can observe scenario for XYZ Resort in Singapore.

In 2018, before receiving any state support, XYZ Resort's annual revenue was SGD 5 million. In 2020, after receiving grants and incentives for facility upgrades, XYZ Resort's annual revenue increased to SGD 7 million.

Revenue Impact = (Revenue after state support – Revenue before state support) / Revenue before state support × 100 = (SGD 7,000,000 – SGD 5,000,000) / SGD 5,000,000 × 100 = 40%. The state-supported tourism promotion in Singapore led to a 40% increase in revenue for XYZ Resort.

Another example concerned to tax credits for hotel development in the United States. In US government provides tax credits and incentives to encourage hotel investments, especially in designated Opportunity Zones. Analyzing the revenue impact for a newly developed hotel, namely New Horizon Hotel in an Opportunity Zone, we can see that in 2020, before receiving any state support, New Horizon Hotel's annual projected revenue was \$3 million. In 2022, after taking advantage of tax credits and incentives, New Horizon Hotel's annual revenue increased to \$4 million.

Revenue Impact = (Revenue after state support – Revenue before state support) / Revenue before state support × 100 = (\$4,000,000 - \$3,000,000) /

$\$3,000,000 \times 100 = 33.33\%$. The state-supported tax credits and incentives in the United States resulted in a 33.33% increase in revenue for New Horizon Hotel.

These examples demonstrate how to calculate the revenue impact of state-supported tourism promotion for hotels. The key is to compare revenue figures before and after the implementation of policies and express the change as a percentage to understand the effectiveness of the support measures.

In conclusion, the analysis of the impact of state-supported tourism promotion on hotel revenue is a valuable tool for assessing the effectiveness of government policies aimed at boosting the tourism industry. Through two examples – one in Singapore and another in the United States – we demonstrated the methodology for calculating revenue impact. In both cases, the key takeaway is the need to compare revenue figures before and after the implementation of state-supported policies and express the change as a percentage. This analytical approach provides valuable insights into the effectiveness of these support measures and their direct influence on hotel revenue. Such assessments are crucial for policymakers, hotel developers, and operators to make informed decisions and further enhance the tourism industry's economic impact.

References

1. Gaspar, V., Mansour, M. and Vellutini, C. (2023) Countries can tap tax potential to finance development goals, IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/09/19/countries-can-tap-tax-potential-to-finance-development-goals> (Accessed: 04 November 2023).

2. FIFA World Cup: Qatar's catalyst to propel development and soft power (22) Wilson Center. Available at: <https://www.wilsoncenter.org/article/2022-fifa-world-cup-qatars-catalyst-propel-development-and-soft-power> (Accessed: 02 November 2023).

3. 504 loans (2023) U.S. Small Business Administration. Available at: <https://www.sba.gov/funding-programs/loans/504-loans> (Accessed: 03 November 2023).

4. World investment report (2023) UNCTAD. Available at: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report> (Accessed: 03 November 2023).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

Д. Тягло,
*Дніпровський ліцей № 134 гуманістичного
навчання і виховання Дніпровської міської ради, м. Дніпро*

ЗЕРНОВІ КОРИДОРИ: ЕКОНОМІЧНА ТА ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА

Однією з актуальних тем для обговорення в сучасному економічному та політичному житті є продовольча безпека. В умовах реального становища світу важливим негативним чинником, що безпосередньо впливає на продовольчу європейську безпеку є російське військове вторгнення на територію України. Внаслідок цього перед Українською державою постала проблема експорту агропродукції до різних держав світу, які цього потребують.

Виділимо декілька основних факторів даної проблеми: по-перше, Росія з огляду на власні політичні та економічні інтереси блокує всі можливі шляхи передачі агропродукції України в акваторії Чорного моря. З огляду на це, можуть бути реалізовані наступні альтернативні варіанти. Зокрема, це – інші логістичні напрямки та транспортні шляхи в обхід Чорного моря, але такий варіант з одного боку може бути не досить вигідним в фінансовому плані, адже буде коштувати дорожче, а з іншого боку, це може займати багато часу, через що товар може зіпсуватися.

На нашу думку, потрібно враховувати й той фактор, що в ході збройної агресії Росія може вдатися до пошкодження транспорту або знищення товару іншої країни, через що Україна буде зобов'язана виплачувати грошову компенсацію. Важливою умовою реалізації альтернативних обхідних напрямків є укладання міждержавних угод із дружніми й сусідніми країнами, створення зручних та вигідних дорожніх карт та логістичних маршрутів для перевезення агропродукції. Слід зазначити, що вихід з портів Одеси наразі заблокований.

У пошуках вирішення цієї міжнаціональної проблеми світ зіткнувся з таким поняттям, як «зерновий коридор». Вперше це поняття виникло в умовах «зернової угоди», яка являє собою домовленість між ООН, Туреччиною, Україною та Росією про морські коридори для вивезення українського зерна й була підписана 22 липня 2022 року [1]. Зазначимо, що 17 липня 2023 року термін дії угоди збіг. Росія запропонувала компроміс для її продовження за умови підключення до банківської системи SWIFT, але отримала відмову [2].

Припинення існування «зернової угоди» вдарило не лише по економіці України, а й по товарозабезпеченню всього світу. За офіційними даними за 11 місяців 45 країн отримали 32,5 млн. тонн

продовольства. На жаль, додаткові 25 млн. тонн агропродукції світ втратив у зв'язку з чисельними фактами саботажу з боку Росії [4]. Проте навіть за таких непростих умов (за показниками ООН) вдалося знизити ціни на продовольство на 22%. До того ж, з березня по квітень 2023 року з'явилася можливість для вивезення 852 тис. тонн з яких. Нижче наводимо дані по країнах станом на вересень-жовтень 2023 року у формі таблиці:

Таблиця 1

**Перевезення агропродукції з України до інших країн
(станом на вересень-жовтень 2023 р.)**

<i>Частина світу</i>	<i>Кількість (тис. тонн)</i>	<i>Відсоток</i>
Африка	11 тис. тонн	11%
Європа	206 тис. тонн	24%
Азія	555 тис. тон	65%

Наведені вище в таблиці дані вселяють оптимізм, бо ситуація з перевезенням агропродукції до країн Африки, Європи та Азії, справді, покращується [8]. Після припинення існування угоди з Росією, Україна почала розробляти «план Б», для організації експорту зерна без участі країни-агресорки [3]. Зокрема, був розроблений маршрут перевезень через дунайські порти в кооперації з Молдовою та Румунією. Під час засідання зернового клубу Української зернової асоціації (УЗА) заступник міністра громад, територій та інфраструктури Юрій Васьков зазначив, що «експорт через так названі «обхідні шляхи» можливий і має великі перспективи». Прикметно, що у вересні 2023 р. домовленість з Молдовою та Румунією, нарешті, уклали і «зерновий коридор» почав діяти. Завдяки цьому навіть вдалося перебільшити усі очікування з експорту [10]. За словами українського прем'єр-міністра Дениса Шмигала експорт агропродукції з нового врожаю має перспективи, бо «прогноз експорту зерна на 2023 рік був 72 млн тонн, а вже зараз ми отримали результат у вигляді 79 млн. тонн. Це краще, ніж ми могли очікувати». Таким чином, експорт зерна через Румунію та Молдову значно покращив стан валютного ринку України [5].

Однак з'явилися і нові проблеми, пов'язані з експортом українського зерна. Зокрема, в деяких європейських країнах спостерігається псування агропродукції на складах та ангарах. Це призвело до того, що деякі європейські країни, зокрема Польща, Угорщина, Словаччина та Болгарія

на деякий час відмовилися від отримання агропродукції з України [7]. Незважаючи на це, Німеччина закликала ЄС до прояву солідарності з жителями України у зв'язку з російським вторгненням. До того ж, на жаль, у світі продовжує зростати кількість голодуючих. Зокрема, у 2022 році у 58 країнах близько 285 мільйонів людей страждали від нестачі їжі. У 2023 році за розрахунками ООН, загроза голоду зменшилась до двох десятків країн, в основному через бойові дії, економічну кризу, посуху та інші кліматичні проблеми [9].

Підбиваючи підсумок, можемо сказати, що проблема «зернових коридорів» не втрачає актуальності досьогодні, бо пов'язана з глобальними проблемами людства. Незважаючи на блокування Росією експорту української агропродукції, Україна знайшла альтернативні варіанти в обхід Чорного моря, уклавши міждержавні угоди з дружніми європейськими країнами. Це дозволило відновити експорт українського зерна до країн Африки, Європи і Азії й зменшити ризики недоїдання й голодування людей в цих країнах.

Список використаних джерел

1. Зернова угода. URL: <https://www.dw.com/uk/zernova-ugoda/t-65030117> (дата звернення: 07.10.2023 р.)
2. Вихід Росії з угоди та їх вимоги. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/zernova-ugoda-rosiya-oficiyno-zayavila-pro-pripinennya-domovlenostey-12331053.html> (дата звернення: 14.10.2023 р.)
3. Україна шукає альтернативні маршрути для експорту зернових культур. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/zernova-ugoda-mzszaklikalo-ne-dozvoliti-rosiji-eksportuvati-zerno-cherez-chorne-more-bez-ukrajini-12377739.html> <https://www.unian.ua/economics/agro/u-kiyeva-ye-plan-b-na-vipadok-vihodu-rosiji-iz-zernovoji-ugodi-12280005.html> (дата звернення: 14.10.2023 р.)
4. Про те, як Росія «краде» українське зерно. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/kradizhka-ukrajinskogo-zerna-okupanti-vivezli-shist-milyoniv-tonn-zerna-12377274.html> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
5. Перевищені очікування з експорту, заява Прем'єр Міністра України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-v-ukraini-narazi-zibrano-bilshe-70-mln-tonn-vrozhaiu> (дата звернення: 24.10.2023 р.)
6. Польща хоче відмовитись від участі в «маршруті» зерна. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/nide-zberigati-zbizhzhya-tranzit-ukrajinskogo-zerna-cherez-polshchu-pid-zagrozoju-ft-12375300.html> (дата звернення: 25.10.2023 р.)

7. Європейські країни заборонили експорт зернових культур з України. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/yevrokomisiya-prodovzhila-obmezheniya-na-viviz-prodovolstva-z-ukrajini-12283218.html> (дата звернення: 16.10.2023 р.)

8. Гарні новини експорту. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/ssha-vvazhayut-realmim-za-kilka-misyaciv-povernuti-agroeksport-z-ukrajini-na-dovoyenni-y-riven-12372408.html> (дата звернення: 18.10.2023 р.)

9. Німеччина захищає українське зерно. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/nimechchina-zaproponovala-viyskoviy-zahist-dlya-korabliv-z-ukrajinskim-zernom-12341358.html> (дата звернення: 20.10.2023 р.)

10. Кириченко А. Зрив «зернової угоди» з РФ: розкрито український «План Б». URL:

<https://www.unian.ua/economics/agro/chornomorska-zernova-iniciativa-rozkrito-ukrajinskiy-plan-b-na-vipadok-zrivu-ugodi-12317493.html> (дата звернення: 14.10.2023 р.)

*Науковий керівник В. Ю. Медяник, кандидат історичних наук,
вчитель-методист вищої категорії*

**Е. Файзулова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ ПІДПРИЄМСТВ З ЗАРУБІЖНИМИ ПАРТНЕРАМИ

У сучасній взаємопов'язаній глобальній економіці валютно-фінансові відносини відіграють ключову роль в успіху та стійкості підприємств, які займаються міжнародною торгівлею та співробітництвом. Підприємства з іноземними партнерами повинні орієнтуватися в комплексі фінансових міркувань, включаючи курси валют, міжнародні способи оплати, управління ризиками та дотримання нормативних вимог. Цей заплутаний ландшафт валютних і фінансових відносин глибоко впливає на бізнес-стратегії, прибутковість і загальну здатність процвітати на міжнародному ринку. Незалежно від того, чи є підприємство транснаціональною корпорацією, чи підприємцем-початківцем, розуміння динаміки валютних і фінансових відносин має важливе значення для досягнення успіху в сучасному глобальному бізнес-середовищі.

Проблематика валютно-фінансових відносин підприємств з зарубіжними партнерами є досить поширеною серед вітчизняних

дослідників. Так, в різних час активним вивчення займалися Дідківський М. І. [1], Дунська А. Р. [2], Черемісова Т. А. [3] та ін. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити Пфістера У., Сутра К. [4] та ін. Тим не менш, постійний розвиток фінансового світу вимагає безперервного дослідження заданої проблематики, роблячи кожную працю нагальною та актуальною.

Отже, валютно-фінансові відносини підприємств із закордонними партнерами є критично важливим аспектом міжнародного бізнесу, який потребує ретельного аналізу. У глобалізованому світі підприємства займаються торгівлею, інвестиціями, що призводить до складних фінансових взаємодій. Фундаментальна проблема полягає в управлінні різними валютами та невід'ємними ризиками, пов'язаними з коливаннями обмінного курсу. Щоб проілюструвати важливість цього питання, розглянемо дані Світової організації торгівлі (СОТ), які показують, що світовий експорт товарів у 2022 році склав 24,9 трильйона доларів США [5], що свідчить про величезні масштаби міжнародної торгівлі. Підприємства, які беруть участь у такій торгівлі, стикаються не лише зі складністю операцій у різних валютах, але й зі складнощами забезпечення вигідних фінансових домовленостей.

Особливості валютно-фінансових відносин із закордонними партнерами охоплюють широкий спектр міркувань. Перш за все, вирішальну роль відіграє динаміка валютного курсу. Коливання обмінних курсів може суттєво вплинути на вартість угод і прибутковість. Підприємства також повинні враховувати вибір валюти для операцій, на який можуть впливати різні фактори, включаючи стабільність валюти, переваги торгових партнерів і нормативне середовище.

Закономірно, що одним із першочергових ризиків у міжнародних фінансових відносинах є валютний ризик. Раптові коливання валюти можуть знизити норму прибутку та порушити грошовий потік. Підприємства часто використовують стратегії управління ризиками, такі як форвардні контракти та опціони, щоб зменшити ці ризики. Політичні та економічні ризики в країні іноземного партнера, такі як зміни в державній політиці або економічна нестабільність, також можуть становити значні проблеми (як і власне проблеми в країні, де знаходиться підприємство). Крім того, платіжні ризики є поширеними, і використання фінансових інструментів, таких як акредитиви або кредитне страхування, може допомогти зменшити ці ризики.

Слід відзначити, що валютно-фінансові відносини суворо регулюються, кожна країна має власний набір правил, що регулюють міжнародні операції. Недотримання цих правил може призвести до юридичних наслідків, фінансових санкцій і шкоди репутації. Наприклад,

Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC) запроваджує економічні та торговельні санкції проти іноземних країн і режимів, на які вони спрямовані. Порушення цих санкцій може призвести до тяжких наслідків для бізнесу. Складний правовий ландшафт вимагає комплексних заходів належної обачності та дотримання вимог. У вимірі європейського розвитку України, доцільно брати приклад з іноземних партнерів у парадигмі фінансових активів та їх регулювання.

Не можна не відзначити, що цифрова ера представила нові інструменти та технології, які полегшують управління валютно-фінансовими операціями для підприємств з іноземними партнерами. Рішення у сфері фінансових технологій (FinTech), наприклад платіжні онлайн-платформи, зробили міжнародні транзакції доступнішими та ефективнішими. Крім того, використання аналітики даних і штучного інтелекту (AI) допомагає прогнозувати рух валюти, дозволяючи компаніям приймати більш обґрунтовані рішення. Ці досягнення демократизували доступ до складних фінансових інструментів, дозволяючи навіть малим і середнім підприємствам ефективно брати участь у світовій торгівлі.

Загалом, перспективи для підприємств щодо управління своїми валютно-фінансовими відносинами з іноземними партнерами можуть бути дуже корисними. Ці відносини пропонують доступ до нових ринків, диверсифікованих потоків доходу та потенційну економію коштів завдяки глобальному пошуку джерел. Крім того, вони можуть сприяти інноваціям і співпраці з партнерами з різного культурного середовища, пропонуючи свіжі ідеї та підходи. Маючи надійну стратегію управління ризиками, підприємства можуть долати виклики та використовувати можливості, які надають міжнародні фінансові відносини.

Отже, валютно-фінансові відносини з зарубіжними партнерами є фундаментальним аспектом глобального бізнесу. Розуміння особливостей, ризиків і перспектив, пов'язаних із цими відносинами, має вирішальне значення для підприємств, які прагнуть розширити свій міжнародний слід. Ретельно керуючи ризиками обмінного курсу, політичними та економічними ризиками та платіжними ризиками, підприємства можуть використовувати можливості, які надають глобальні ринки, використовуючи технології для ефективного проходження складних міжнародних фінансових операцій.

Список використаних джерел

1. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. навч. посібник. Київ : Знання, 2006. 462 с.

2. Дунська А. Р. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2013. 687 с.

3. Черемісова Т. А. Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок в умовах глобалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 2 (49). Ч. 1. С. 195–201.

4. Pfister U., Suter C. International Financial Relations As Part of the World-System. *International Studies Quarterly*. Vol. 31. P. 239-272.

5. Trends in global export value of trade in goods from 1950 to 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/264682/worldwide-export-volume-in-the-trade-since-1950/> (дата звернення: 24.10.2023).

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

А. Фатусва,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ТЕМПИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВЕДУЧИХ КРАЇН СВІТУ

Аналізуючи дану тему, темп зростання економіки представляє собою відсоткову зміну вартості всіх товарів і послуг, що виробляються в країнах протягом певного періоду, у порівнянні з попереднім періодом. Використовуючи цей показник, ми можемо оцінити, наскільки здорова економіка певної країни відносно минулого. Звіти зазвичай складаються та представляються квартално та щорічно.

Позитивний темп економічного зростання свідчить про те, що економіка розширилася протягом виміряного періоду. Це часто означає, що країна зазнала зростання економічної активності та виробництва. Це зростання часто призводить до збільшення рівня зайнятості, покращання життєвого рівня та більших можливостей для підприємств і громадян. Зворотно, негативний темп економічного зростання вказує на звуження економіки, що може призвести до втрат робочих місць, зменшення доходів та загальних економічних труднощів [1].

Розглянемо, які фактори впливають на темпи економічного зростання ведучих країн світу:

1. Інвестиції. Інвестиції є фундаментом економічного зростання. Процес інвестування включає як інвестиції в фізичний капітал, такий як машини, фабрики та інфраструктура, так і інвестиції в людський капітал через освіту та навчання. Інвестиції в фізичний капітал підвищують продуктивність, тоді як інвестиції в людський капітал надають робочій силі навички. Економіки з вищим рівнем інвестицій зазвичай демонструють вищі темпи зростання завдяки збільшенню потужності та

ефективності. Це обумовлено розширенням діяльності в країні та здобутими знаннями її громадян. Яскравим прикладом може слугувати Японія, так як за даними опитування, проведеного виданням Nikkei, капітальні інвестиції японських компаній планується збільшити до рекордних 31,6 трильйонів ієн (223 мільярди доларів США) в 2023 року. Це на 16,9% більше, ніж попереднього року в усіх галузях промисловості [2].

2. Інновації. Технологічний прогрес є важливою силою, що підтримує економічний розвиток. Інновації та технічний прогрес призводять до покращення виробничих процесів, створення нових товарів і послуг, а також збільшення продуктивності в цілому. Інтернет, автоматизація та прориви у сфері охорони здоров'я – це лише кілька прикладів нововведень, які значно вплинули на економічний ріст шляхом підвищення продуктивності, створення нових підприємств та можливостей для зайнятості [3].

3. Робоча сила. Економічне зростання залежить від підготовленої та зростаючої робочої сили. Підготовлений персонал сприяє ефективності та креативності, а більша кількість робочої сили може допомогти збільшити виробничі потужності. Інвестиції в освіту та професійну підготовку є важливими для формування кваліфікованої робочої сили, яка може адаптуватися до змін та пристосовуватися до нових галузей та технологій.

4. Торгівля та міжнародні відносини. Важливість торгівлі та міжнародних відносин для економічного зростання ведучих країн полягає в тому, що вони створюють можливості для експорту товарів і послуг, що збільшує доходи та стимулює виробництво. Торгівля може призвести до створення нових ринків для продукції та розширення бізнесу. Найкраща торгівля та міжнародні відносини визначаються кількома чинниками, включаючи торговельні угоди, географічне розташування та економічну інфраструктуру. Країни, в яких спостерігається високий рівень торгівлі та міжнародної співпраці – Сполучені Штати Америки, Китай, Німеччина, Канада, Сінгапур [1].

Проаналізуємо економічну динаміку однієї із лідируючих країн – США. У липні 2019 року Сполучені Штати Америки відзначили економічну подію. Їхній економіці вдалося відзначити безперервний ріст, що тривав з червня 2009 року, роблячи це найтривалішим періодом економічного зростання в історії країни. ВВП США продовжував зростати до четвертого кварталу 2019 року. Однак внаслідок пандемії COVID-19, обмежень та втрати робочих місць ВВП США впав. Сполучені Штати зазнали негативного темпу зростання у розмірі -0,7% у першому кварталі 2020 року та -8,8% у другому кварталі 2020 року [3].

Протягом періоду до другого кварталу 2023 року економіка США знову відзначила позитивний темп економічного зростання. Влада вжила фінансові заходи для підтримки економіки, що допомогло їй відновитися

Темпи економічного зростання ведучих країн світу залежать від розглянутих нами факторів. Позитивний темп економічного зростання свідчить про здоровий стан економіки та може призвести до покращання життя громадян і створення нових можливостей для підприємств. Натомість негативний темп зростання може вказувати на економічні труднощі та зменшення зайнятості.

Щоб швидко відновитися після потрясінь, країнам потрібна гнучкість в економіці, стабільність у фінансовій системі, ефективне керівництво, адекватна інфраструктура та міжнародне співробітництво, що може допомогти відновити доступ до ринків та інвестицій. Саме завдяки фінансовим заходам влади та іншим діям, економіка США знову відновилася, демонструючи важливість правильного управління і реагування на зміни. Розуміння та аналіз факторів, які впливають на темпи економічного зростання, є важливим для розвитку економік ведучих країн світу та для забезпечення стійкого економічного росту.

Список використаних джерел

1. Investopedia [Електронний курс]. – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/e/economicgrowthrate.asp#:~:text=Factors%20like%20investment%2C%20technological%20progress,%22Gross%20Domestic%20Product.%22> – вільний. Мова англ.

2. The World Bank [Електронний курс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/home> – вільний. Мова англ.

3. NIKKEI ASIA [Електронний курс]. – Режим доступу: <https://asia.nikkei.com/Economy/Japan-Inc.-set-for-record-investment-in-fiscal-2023-survey-finds> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

**С. Федулова, А. Бідняк,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА У ПІДТРИМЦІ МІЖНАРОДНОГО МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Міжнародне економічне право – це право яке часто визначають у широкому сенсі, щоб охопити широкий спектр тем, починаючи від міжнародного публічного права торгівлі до міжнародного приватного права торгівлі та закінчуючи певними аспектами міжнародного

комерційного права та права міжнародних фінансів та інвестицій. Суб'єктами міжнародного права є держава та подібні їй утворення, правосуб'єктні міжурядові організації.

Україна у 1945 р. стала однією з держав, які є співзасновницями ООН [1]. Делегація України взяла активну участь у конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН. Про високий авторитет нашої держави в ООН свідчить її неодноразове обрання до Ради Безпеки ООН – органу, на який країнами-членами ООН покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки (1948-1949, 1984-1985, 2000-2001, 2016-2017 рр.). Генеральні секретарі ООН відвідували Україну дев'ять разів: У. Тан (1962 р.), Курт Вальдхайм (1981 р.), Перес де Куельяр (1987 р.), Бутрос Бутрос-Галі (1993 р.), Кофі Аннан (2002 р.), Бан Кі-мун (2011, 2014, 2015 рр.) та А. Гутерріш (2017 р., 2023 р.).

Україна є суб'єктом міжнародного економічного права на правах суверенітету, визнаного країнами та міжнародними організаціями. Україна зараз посідає центральне місце в міжнародній системі і намагається зосередити у своїх руках основні засоби впливу на міжнародне життя, відстоюючи таким чином свою ідентичність і доводячи свою незалежність попри складний на зараз час.

Вторгнення Росії в Україну є одним із найзначніших, якщо не найбільших, потрясінь для світового порядку з часів Другої світової війни.

Тепер відкинута основоположний принцип порядку після Другої світової війни, а саме те, що міжнародні кордони не можна змінювати тільки силою, кожна країна має право на територіальну цілісність і основні умови для свого власного самовизначення. В скороченому формулюванні це тлумачення можна визначити наступним чином: країни більше не можуть придбати чужу територію шляхом застосування сили.

Заборона одностороннього застосування сили в міжнародних відносинах, що закріплена в статті 2(4) Хартії, ґрунтувалася на «прийнятті принципів і встановленні методів», спрямованих на забезпечення «незастосування збройної сили» [2].

Стаття 2 §4 Статуту ООН встановлює принципи непорушності кордонів, поваги до територіальної цілісності держав і заборони застосування сили [3].

Заключним актом Гельсінської конференції (1 серпня 1975 р.) встановлено дотримання кордонів у Європі та започатковано існування ОБСЄ.

Ідея «колективної» реакції на збройні напади на територіальну цілісність або політичну незалежність держави була основою системи

підтримки міжнародного миру та безпеки, створеної в 1945 році разом з Організацією Об'єднаних Націй (ООН).

Вторгнення Росії в Україну не є просто черговим у довгій серії порушень статті 2(4). Така подія в історії загрожує стабільності кордонів у всьому світі, кордонів, які часто є довільними, але на яких базується нинішній світовий порядок.

Відбудова України буде не просто необхідною для України. Насправді це буде критично важливо для зміцнення європейської архітектури безпеки та її демократичного способу життя. Дійсно, європейський мир, безпека та економічна життєздатність зрештою вимагають суверенної, демократичної та процвітаючої України, яка повернула свої території та безпечно закріпилася в євроатлантичних безпекових та економічних інституціях.

Список використаних джерел

1. Постійне представництво при ООН у Нью-Йорку. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/>
2. Хартія економічних прав та обов'язків держав. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/rights_and_duties.shtml
3. Статут ООН. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

S. Fedulova, H. Alesenko,
Alfred Nobel University, Dnipro

GLOBALIZATION OF THE MODERN WORLD: PERSPECTIVES AND CONTRADICTIONS

The purpose of this paper is to clarify the real influence of globalization. Free-trade policies and innovative technologies simplified the cooperation between countries and enabled companies to operate not only in their native country, but all over the world. Globalization destroys the borders in order to equalize the market and make it common for almost every member. One of the best examples of globalization is obviously McDonalds – this company has more than 34,000 restaurants in 118 countries that mean successful politics in following this business. McDonalds got used to market rules and cultural differences in every country and now their brand is known worldwide. Now

everyone knows McDonalds and a bigger part of the population has an opportunity to attend this place.

Globalization offers a wide range of products due to the exchange between the countries. For instance, in Germany gardeners cannot grow bananas, but tropical and subtropical countries share it with others, earning money or exchanging them for other products. Big companies can give lots of workplaces by building their offices in developing countries, which decreases unemployment and stimulates the turnover. Besides that, globalization means not only adaptation to the cultural features of a newly entered country, but also a company can show and share the traditions of the native country, which enables people worldwide to broaden their mind and develop themselves. Trying new dishes or spending some money on clothes that were never seen before can be a good experience. Technologies that companies use can be extremely important in developing countries – globalization allows them to exchange knowledge and technologies in order to make the market better. From 1995 to 2014 USA, Japan, Germany, France and Great Britain have done 75% of all innovations in the world. It means that technology dissemination is necessary for the modern world to maintain the overall progress and not to make a shameful period of time compared with previous years.

The main contradiction of globalization is that future similarities will cause cultural identity. Companies start to exchange their technologies, cultural features and unique working approaches in order to make a successful business as well as in a native country. The more companies will follow globalization, the bigger problems a population can face by identifying what belongs to whom. It is obvious that most people's tastes tend to be the same, which means that globalization can further destroy things that were popular in small circles of people. Moreover, it enables TNC's to make their impact on the global market much bigger, destroying local markets. Small entrepreneurship will not be able to improve their product and try to become a big player on the world arena. Having 3–4 monopolies in their native country is almost impossible. On the other hand, it can seriously upgrade the quality of recently created products. Another problem is unequal division of labour after serious steps of globalization. Developing countries will be choosing the job in TNC's, getting better salary, experience and ability to move to another country with better living standards. Despite the decrease of unemployment rate, people will change their job, and it can cause problems in other spheres of the economy, for instance primary and secondary sectors. According to the fact, that developing countries do not have such technologies and infrastructure, as the USA, the start of a business there can be extremely expensive and, moreover, complicated to fulfil, because of inability to get it from the world. Same problem can also face employees that will not be able to

solve the problems of already developed companies, having not enough experience and practice.

It is hard to assess the real impact of globalization on our world, but in spite of the problems and difficulties, the future that is behind this obstacle is incredible. Our world needs globalization to break the limits and unleash the real potential of society.

References

1. Globalization-partners.com. 2022. Benefits and Challenges of Globalization | Globalization Partners. [online] Available at: <https://www.globalization-partners.com/blog/benefits-and-challenges-of-globalization/#gref>
2. IMF. (n.d.). Globalization Helps Spread Knowledge and Technology Across Borders. [online] Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2018/04/09/globalization-helps-spread-knowledge-and-technology-across-borders>.
3. Josephson, A. (2018). The Pros and Cons of Globalization. [online] SmartAsset. Available at: <https://smartasset.com/mortgage/the-pros-and-cons-of-globalization>.
4. Shaw, C., 2022. Successful Globalization: If McDonalds Can Do It, Any Company Can!. [online] CX Consulting. Available at: <https://beyondphilosophy.com/successful-globalization-mcdonalds-can-company-can>

Language supervisor: P. S. Volobuieva, Senior Lecturer

С. Федулова, О. Коноваленко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ООН

Міжнародні економічні організації, які діють в рамках системи Організації Об'єднаних Націй (ООН), відіграють важливу роль у сприянні економічному та соціальному розвитку у різних частинах світу. Ці організації спрямовані на співпрацю та розвиток в різних регіонах і є невід'ємною частиною міжнародного співробітництва у досягненні глобальних цілей сталого розвитку. У цьому контексті, однією з ключових частин системи ООН є робота п'яти головних економічних комісій, кожна з яких відповідає за розвиток та співпрацю в певному регіоні світу які підпорядковуються Економічна і соціальна рада ООН. Ці комісії зосереджуються на різних аспектах економічного та соціального розвитку та відіграють важливу роль у вирішенні економічних,

соціальних, торговельних та інших завдань. Робота цих комісій важлива для досягнення глобальних цілей сталого розвитку та забезпечення кращого майбутнього для всіх населених пунктів нашої планети.

ООН – універсальна міжнародна організація, створена з метою підтримки миру і міжнародної безпеки і розвитку співробітництва між державами [1].

Однією з головних структур Організації Об'єднаних Націй є Економічна та соціальна рада (ECOSOC) Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) — головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН [2].

ECOSOR було разом з Організації Об'єднаних Націй у 1945 році. Після завершення Другої світової війни було вирішено створити глобальну організацію, яка сприятиме миру та розвитку між країнами. ECOSOR було започатковано з метою вирішення економічних і соціальних питань на міжнародній арені. Статут ООН передбачає, що ECOSOR має сприяти співпраці між країнами з метою сприяння економічному зростанню та соціальному розвитку, а також вирішувати економічні, соціальні, культурні та гуманітарні питання.

Після Другої світової війни ECOSOR брав участь у зусиллях ООН щодо вирішення економічних проблем, які виникли в результаті конфлікту, включаючи відновлення та реконструкцію. Крім того, ECOSOR взяв на себе роль сприяння сталому розвитку та забезпечення економічної стабільності у світі. З часом роль і обов'язки ECOSOR стали більше, і сьогодні він бере участь у багатьох сферах глобального розвитку, включаючи бідність, освіту, охорону здоров'я, права людини, торгівлю та інші соціальні проблеми. ECOSOR продовжує залишатися важливим компонентом Організації Об'єднаних Націй у досягненні глобальних цілей сталого розвитку та покращення умов життя людей у всьому світі.

Структура Економічної та соціальної ради ООН (ЕКОСОП):

1. Склад: у ECOSOR входить 54 країн-членів, які обираються Генеральною Асамблеєю ООН. Генеральна Асамблея ООН - головний дорадчий, директивний та представницький орган Організації Об'єднаних Націй, створений у 1945 р. згідно зі статутом ООН [3]. Ці країни-члени обираються на тривалий термін і складаються враховуючи рівномірне представництво різних регіонів світу. Це сприяє міжнародному характеру роботи органу та забезпечує дотримання інтересів різних країн.

2. Голова: ECOSOR має голову, якого обирають члени Ради. Значна роль у проведенні обговорень та керівництві роботою Ради належить

голови. Він або вона є втіленням ECOSOR на міжнародному рівні та сприяє спілкуванню з іншими організаціями ООН.

3. Підкомітети: Крім того, ECOSOR має спеціалістів, які зосереджуються на конкретних аспектах економічного та соціального розвитку. Ці комітети виробляють рекомендації та пропозиції щодо питань, які має розглянути Рада.

Функції Економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОР):

1. Розробка та координація програм і політики: одним із основних обов'язків ECOSOR є розробка та координація програм і політики щодо економічного та соціального розвитку. Рада сприяє передачі ідей і практичного досвіду між країнами та розробляє рекомендації, які потенційно можуть покращити умови життя населення.

2. Сталій розвиток: ECOSOR присвятив свої зусилля прагненню до сталого розвитку та сталого використання природних ресурсів. Рада сприяє створенню та реалізації стратегій, які сприяють економічному розвитку, одночасно зберігаючи природу та підтримуючи екологічний баланс.

3. Зниження рівня бідності: однією з основних цілей ECOSOR є викорінення бідності в глобальному масштабі. Рада сприяє створенню ініціатив і програм, спрямованих на поліпшення умов життя більшості населення, включаючи програми соціального захисту, освіти та зайнятості.

4. Права людини: ECOSOR приділяє особливу увагу захисту та просуванню прав людини. Рада підтримує програми та ініціативи, спрямовані на боротьбу з дискримінацією, насильством та іншими випадками порушення прав людини, а також сприяє обговоренню цих питань на міжнародному рівні.

Мета та функції ECOSOR спрямовані на сприяння економічному та соціальному розвитку, разом вони намагатимуться досягти сталого розвитку та покращити умови життя людей у всьому світі.

Співпраця з іншими органами ООН: Економічна і соціальна рада ООН (ECOSOR) тісно пов'язана з іншими організаціями ООН та їхніми програмами для вирішення глобальних проблем і досягнення спільної мети сталого розвитку. Наприклад:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ): ECOSOR співпрацює з ВООЗ у сферах охорони здоров'я, медичної допомоги та боротьби з глобальними хворобами. Рада виступає за ініціативи, які сприяють доступній медичній допомозі та вакцинації населення.

2. Програма розвитку ООН (UNDP): ECOSOR співпрацює з UNDP у розробці проектів і програм, спрямованих на зменшення бідності, покращення умов життя та сприяння сталому розвитку в різних країнах.

3. Верховний комісар ООН з прав людини: Раді також співпрацює з Верховний комісар ООН з прав людини. Це передбачає спроби запобігти дискримінації, насильству та порушенням прав людини.

4. Інші спеціалізовані установи: ECOSOR також співпрацює з іншими спеціалізованими установами та програмами ООН, такими як Всесвітня продовольча програма (WFP), ЮНІСЕФ, Всесвітня організація праці (МОП) та інші. Таке партнерство допомагає вирішувати складні ситуації та досягати спільних цілей.

П'ять комісій, які діють під керівництвом ECOSOR, призначені для сприяння соціальному та економічному розвитку різних регіонів світу та посилення економічних зв'язків між країнами в межах кожного регіону і з іншими країнами світу. Ці комісії вивчають економічні проблеми своїх регіонів та розробляють рекомендації для урядів асоційованих країн і спеціалізованих організацій. Вони також активно беруть участь у реалізації проєктів розвитку та сприяють розвитку та покращенню умов життя населення в своїх регіонах.

1. Європейська економічна комісія (ЄЕК).

- Функції та завдання: ЄЕК сприяє економічному розвитку та співпраці в регіоні Європи. Вона займається питаннями, такими як торгівля, транспорт, енергетика, сталі розвиток, інфраструктура та інші аспекти економічної і соціальної співпраці в регіоні.

2. Економічна і соціальна комісія ООН для Азії та Тихого океану (ЕСКАТО).

- Функції та завдання: ЕСКАТО сприяє економічному та соціальному розвитку в регіоні Азії та Тихого океану. Комісія працює над питаннями, такими як боротьба з бідністю, сталі розвиток, охорона навколишнього середовища, освіта та інші соціальні та економічні питання.

3. Економічна комісія ООН для Африки (ЕКА).

- Функції та завдання: ЕКА сприяє розвитку та співпраці в африканському регіоні. Вона зосереджується на питаннях, таких як економічний зріст, інфраструктура, торгівля, індустріалізація, землекористування та інші соціальні та економічні виклики Африки.

4. Економічна комісія ООН для Західної Азії (ЕКЗА).

- Функції та завдання: ЕКЛАК сприяє економічному та соціальному розвитку в регіоні Латинської Америки та Карибського регіону. Комісія працює над питаннями, такими як боротьба з нерівністю, торгівля, сталі розвиток, охорона навколишнього середовища, інфраструктура та інші аспекти соціального та економічного розвитку.

5. Економічна комісія для Латинської Америки та Карибського регіону (ЕКЛАК).

- Функції та завдання: ЕКЗА сприяє розвитку та співпраці в регіоні Західної Азії. Комісія працює над питаннями, такими як економічна інтеграція, торгівля, стале розвиток, соціальний розвиток, інфраструктура та інші аспекти економічної та соціальної співпраці в регіоні.

Усі ці міжнародні організації, що займаються економічними питаннями в рамках ООН, відіграють значну роль у міжнародному співробітництві та розвитку. Їх обов'язки та функції включають численні аспекти економічного та соціального розвитку, і вони допомагають вирішувати найважливіші проблеми нашого часу, включаючи боротьбу з бідністю, сталий розвиток, охорону навколишнього середовища та багато інших проблем. Партнерство між цими організаціями та їхніми партнерами по всьому світу має вирішальне значення для досягнення глобальної мети сталого розвитку та створення більш позитивного майбутнього для всіх. Вони є живим прикладом того, як міжнародна співпраця може привести до кращого майбутнього для наших дітей і наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Освіта.ua [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://osvita.ua/> - вільний. Мова укр.
2. Lviv MUN [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lvivmun.sii.org.ua/> - вільний. Мова укр.
3. Університет ім. Альфреда Нобеля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://duan.edu.ua/> - вільний. Мова укр.

Л. Філімоненко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ОЦІНКА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Подібно до традиційних споживачів, які шукають продукти чи послуги, які задовольняють їхні потреби, іноземні та міжнародні інвестори, які прагнуть вийти на нові ринки, швидше за все, порівнюють кілька потенційних інвестиційних місць за набором критеріїв, щоб визначити, яке місце найкраще підходить для досягнення їхніх цілей. Тема поведінки споживачів широко обговорюється в сфері маркетингу, і стверджується, що потреби споживачів можуть бути задоволені лише в тій мірі, якою маркетолог розуміє тих, хто буде використовувати продукти та послуги, які вони пропонують [1].

Таким чином ключ до задоволення та утримання інвесторів полягає в розумінні їхніх потреб, що також важливо для збільшення кількості інвесторів у майбутньому. Потреби інвесторів відрізняються залежно від їхніх мотивів і характеру їхньої господарської діяльності чи галузі, в якій вони працюють. Вчені класифікують мотиви як:

- пошук природних ресурсів;
- пошук ринку;
- пошук ефективності;
- стратегічний пошук [2].

Ринкові мотиви передбачають пошук нових ринків для товарів і послуг з метою збільшення продажів і доходів. Мотиви ефективності спрямовані на використання низьких виробничих витрат для виробництва конкурентоспроможних товарів. Пошук стратегічних активів, як впливає з назви, передбачає пошук інвесторами придбання активів, які дадуть їм конкурентну перевагу над конкурентами. Також буває, що інвестор має кілька мотивів, і вони можуть бути взаємопов'язані один з одним, що ускладнює ідентифікацію [3].

Компанії та національні уряди прагнуть націлитися на тих інвесторів, які, ймовірно, інвестуватимуть у їхні країни та підприємства. У маркетинговій літературі ця діяльність називається сегментацією ринку, яка є однією з найбільш застосовуваних маркетингових стратегій і вперше була розроблена у 1957 році [4]. Цей процес визначається як розподіл потенційних клієнтів на різні сегменти, в межах яких вони поділяють спільний рівень інтересу до набору потреб (вищезазначених мотивів інвесторів), які можуть бути задоволені за допомогою конкретної маркетингової пропозиції.

Націлювання на інвесторів передбачає завчасне звернення до тих інвесторів, які були визначені як бажані, щоб запропонувати їм індивідуальну пропозицію. Задовольнити потреби кожного інвестора неможливо, тому маркетингова стратегія полягає в тому, щоб зосередити маркетингові зусилля на тих групах, які уряд або компанія може задовольнити та отримати від них користь.

Сегментувати іноземних інвесторів можна шляхом групування їх за мотивами та характером діяльності, що пов'язано з тим, що характер бізнесу та мотиви визначають місцезнаходження або призначення їхніх інвестицій. Окрім визначення інвесторів за їхніми мотивами, їх можна згрупувати за розміром і потенційним впливом.

Після того, як інвесторів буде сегментовано та визначено відповідно до їхнього характеру діяльності, сектору та мотивів, компанія може націлитися на тих іноземних інвесторів, які найкраще підходять для досягнення її економічних цілей і чий потреби вони можуть задовольнити

у відповідь. Після визначення потенційних інвесторів з різних сегментів розглядається стратегія позиціонування цільового інвестора. Позиціонування – це організація продукту, яка займає чітке та бажане місце у свідомості цільового споживача порівняно з іншими продуктами-конкурентами. Пропозиція розробляється та позиціонується в свідомості цільових інвесторів як така, що забезпечує певні переваги. На практиці позиціонування включає способи, за допомогою яких створюється конкурентна перевага країни та доноситься до іноземних інвесторів.

Також розробка конкурентної стратегії маркетингової діяльності потребує маніпулювання продуктом, ціною та просуванням [5]. Продукт представляє внутрішні переваги місця інвестування. Ціна являє собою вартість інвесторів від операцій у місці інвестування. Щоб залучити інвесторів, наприклад, країна може пропонувати податкові пільги та канікули, нижчі тарифи та звільнення від мита. Просування, яке є маркетинговою комунікацією, передбачає використання кількох засобів комунікації для поширення інформації серед потенційних інвесторів про країну або компанію як місце для інвестування.

Ще однією маркетинговою практикою є застосування інтервенціоністського підходу, який стверджує, що очікувати, що інвестори знайдуть країну або компанію для інвестиційних цілей, недостатньо. Проблема інформаційної асиметрії призводить до того, що країна не залучає інвестицій навіть за сприятливого середовища. Стимулювання інвестицій – це використання маркетингових заходів для залучення іноземних інвесторів, що також передбачає створення обізнаності про місце розташування як про привабливе місце для інвестицій.

Незважаючи на те, що для сприяння інвестиціям проводиться багато заходів, їх можна класифікувати на:

- створення іміджу;
- залучення інвестицій;
- інформаційна політика.

Також у просуванні інвестицій маркетингова комунікація відіграє важливу роль у загальній стратегії. Насправді більшість маркетингових заходів пов'язані з маркетинговими комунікаціями та відіграють ключову роль. Це включає рекламу, особисті продажі, прямий маркетинг, заходи, зв'язки з громадськістю та брошури.

Після здійснення інвестицій і роботи у вибраному місці інвестор або задоволений, або незадоволений досвідом. Це залежить від того, чи вдасться інвестору досягти інвестиційних цілей і впливу факторів розташування.

З метою аналізу ефективності безпосередньо маркетингових стратегій можна використовувати низку аналітичних інструментів. Одним із них є регресійний аналіз, який аналізує зв'язок між маркетинговими змінними (наприклад, показники залучення аудиторії або загальний прибуток компанії) та обсягом залучених інвестицій. Даний аналіз також допомагає виявити взаємозв'язки між маркетинговими зусиллями та результатами у вигляді залучених інвестицій, що дозволяє компаніям приймати обґрунтованіші рішення для оптимізації своїх маркетингових стратегій.

Іншими інструментами є моделі аналізу часових рядів, такі як експоненційне згладжування або авторегресії. Їх можна використовувати, щоб прогнозувати, як би змінювалися показники, що вивчаються без використання маркетингової стратегії, використовуючи дані, які є до використання стратегії. Більш просунутими щодо оцінки причинних зв'язків є такі інструменти:

- відмінності у відмінностях (DiD);
- метод синтетичного контролю (SCM);
- байєсівські структурні часові ряди (BSTS)

За допомогою таких методів можна побудувати альтернативну зміну показників, наприклад, прибутку компанії, без ефекту втручання (використання маркетингових стратегій) і порівняти з фактичними даними.

Таким чином, існує безліч різних маркетингових підходів та стратегій, які використовуються на міжнародних ринках інвестицій, у тому числі різні стратегії сегментації, націлення та позиціонування. Також допускаються маніпуляції з іншими змінними, такими як імідж отримувача інвестицій та економічні привілеї інвесторам. А для оцінки ефективності маркетингових стратегій щодо залучення інвестицій або впливу на успіх організації в цілому можна використовувати різні аналітичні інструменти, починаючи від більш популярних, таких як лінійний регресійний аналіз, до більш просунутих, таких як методи оцінки причинних зв'язків (BSTS, DiD та інші).

Список використаних джерел

1. Vamossy, G. J., & Solomon, M. R. (2016). *Consumer behaviour: A European perspective* (6th ed.). Pearson Education. (Accessed 17 October 2023).
2. Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Wokingham England, Addison-Wesley. (Accessed 17 October 2023).

3. Anwar, A. I., Hasse, R., & Rabbi, F. (2008). Location determinants of Indian outward foreign direct investment: How multinationals choose their investment destinations? (Accessed 17 October 2023).

4. Smith, W. R. (1957). Product differentiation and market segmentation as alternative marketing strategies. *Journal of Marketing*, 21(1), 3–8. (Accessed 17 October 2023).

5. Wells, L. T. J., & Wint, A. G. (1990). Marketing a country: promotion as a tool for attracting foreign investment. *The World Bank*. (Accessed 17 October 2023).

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

М. Фільченкова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТНК ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Протягом останніх років Україна пройшла складний шлях трансформації своєї економічної системи. За цей період виникли ряд проблем, з якими зіштовхнулися українські ТНК у процесі свого становлення. Наявність цих проблем ускладнює їх розвиток та впливає на їхню конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Однак, важливо розглянути ці проблеми як потенційні виклики, що можуть бути подолані шляхом впровадження ефективних стратегій та реформ.

Процесів транснаціоналізації та діяльності ТНК досліджували у своїх роботах такі вітчизняні та зарубіжні автори, як Дж. Бейлі, Р. Брейлі, Дж. Даннінг [1], Р. Кейвс [2], Г. Коуз, С. Майерс [3], Д. Лук'яненко, Ю. Макогон [4]. Але, незважаючи на досить значний обсяг наукових напрацювань, економічний розвиток України є актуальною та складною темою, яка викликає все більший інтерес учених, економістів та політичних діячів.

Українські ТНК мають потенціал виступати ключовими гравцями на світовому ринку, впливати на конкурентоспроможність та зростання української економіки. В даній роботі ми зосередимось на проблемах становлення українських транснаціональних корпорацій (ТНК) та їх значенні в розвитку економіки країни. Розуміння цих проблем та їх впливу допоможе нам сформулювати рекомендації та шляхи подолання цих викликів, що сприятимуть стабільному розвитку українських ТНК та підвищенню економічного добробуту країни в цілому.

Українські транснаціональні корпорації (ТНК) грають важливу роль у становленні та розвитку економіки України. Вони є ключовими учасниками глобального ринку і впливають на конкурентоспроможність країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Однак, існують деякі проблеми, з якими зіштовхнулися українські ТНК у процесі свого становлення. По-перше, однією з основних проблем є високий рівень корупції в Україні. Це стає перешкодою для розвитку українських ТНК, оскільки вони змушені стикатися з нечесною конкуренцією, підкупом посадових осіб та недостатньою правовою захищеністю своїх прав. Це призводить до зменшення інвестицій та гальмує розвиток українських ТНК. Для подолання цієї проблеми необхідно впровадити ефективні антикорупційні заходи, удосконалити законодавство та зміцнити правову систему країни. По-друге, недостатня розвиненість інфраструктури є іншою проблемою, яка впливає на становлення українських ТНК. Нестабільність енергетичного сектору, недостатня якість доріг та зв'язків, недоступність сучасних технологій ускладнюють діяльність ТНК та знижують їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Для подолання цієї проблеми необхідно активізувати інвестиції в інфраструктуру, модернізувати енергетичний сектор та розвивати транспортну мережу країни. По-третє, недостатня інноваційність та дослідницька активність також утруднюють розвиток українських ТНК. Брак інвестицій у науково-дослідницьку діяльність та відсутність підтримки інноваційних проєктів гальмують розвиток новітніх технологій та обмежують можливості українських ТНК на міжнародному ринку. Для вирішення цієї проблеми необхідно збільшити інвестиції в науково-дослідницьку сферу, створити сприятливі умови для розвитку інноваційних підприємств та залучати талановитих науковців і фахівців.

Незважаючи на ці проблеми, українські ТНК мають велике значення для розвитку економіки України. Вони створюють нові робочі місця, сприяють розвитку інфраструктури та підвищують економічну активність в регіонах. Українські ТНК також сприяють залученню іноземних інвестицій, технологій та знань. Вони є важливими гравцями на міжнародному ринку, сприяють експорту українських товарів та послуг і підвищують конкурентоспроможність країни.

Подолання проблем, пов'язаних з доступом українських ТНК до фінансових ресурсів та кредитування, вимагає комплексного підходу та впровадження реформ у різних сферах (Табл. 1). Політична стабільність, правова держава та боротьба з корупцією є основними передумовами для привабливого інвестиційного клімату. Крім того, необхідно залучати кваліфікованих фахівців, розвивати освіту і науку, створювати сприятливі умови для інновацій та дослідницької діяльності.

Таблиця 2

Шляхи вирішення проблем становлення українських ТНК*

Проблема	Рішення
1. Нестабільність та недовіра до банківської системи	<ul style="list-style-type: none"> – реформи банківської системи; – зміцнення банківського нагляду; – впровадження міжнародних стандартів управління ризиками; – забезпечення прозорості та відкритості в діяльності банків.
2. Недостатній інвестиційний клімат	<ul style="list-style-type: none"> – поліпшення інвестиційного клімату; – реформи в судовій системі; – спрощення процедур реєстрації бізнесу та отримання ліцензій; – зменшення бюрократичних перешкод.
3. Обмежений доступ до іноземних інвестицій	<ul style="list-style-type: none"> – привернення іноземних інвестицій; – проведення маркетингових кампаній; – поліпшення системи інвестиційного захисту; – надання фінансових стимулів.
4. Відсутність альтернативних джерел фінансування	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток альтернативних джерел фінансування; – створення венчурних фондів; – сприяння стартапам; – підтримка краудфандингових платформ.
5. Недостатня державна підтримка	<ul style="list-style-type: none"> – зниження податкових ставок для ТНК; – гранти на дослідження та розвиток; – створення спеціальних фондів для фінансування експорту.
6. Обмежений доступ до регіонального співробітництва	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток регіонального співробітництва; – створення спеціалізованих економічних зон або індустріальних парків.
7. Недостатні інвестиції в освіту та інновації	<ul style="list-style-type: none"> – інвестиції в освіту та науково-дослідну діяльність; – створення спеціалізованих освітніх програм; – співпраця з університетами та науковими інститутами.

**Складено автором*

Для подолання цих проблем необхідно прийняти комплексний підхід, що включає реформи банківської системи, поліпшення інвестиційного клімату, привернення іноземних інвестицій, розвиток альтернативних джерел фінансування, державну підтримку, розвиток регіонального співробітництва та інвестиції в освіту та інновації.

За відсутності адекватного доступу до фінансових ресурсів та кредитування, українські ТНК можуть зазнавати обмежень у своєму розвитку та міжнародному зростанні. Тому, реалізація запропонованих заходів може стати ключовим фактором для забезпечення успіху українських ТНК та їхнього внеску в економічний розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Dunning J. H. Location and the multinational enterprise: A neglected factor? / Dunning J. H // Journal of International Business Studies. – 1998. – N. 29 (1). – P. 45–66.

2. Caves R. E. Multinational Enterprise and Economic Analysis. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press. – 1996. – 324 p.

3. Hymer S. H. The multinational corporation and the international division of labor. In: Cohen R. B. et al. (eds.). The Multinational Corporation: A Radical Approach. Papers by Stephen Herbert Hymer. Cambridge University Press: Cambridge. – 1979. – 534 p.

4. Макогон Ю. В. Інвестиційна привабливість України в умовах трансформації світового господарства / Ю. В. Макогон, К. В. Лисенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012, Випуск 1, Том 1. С.7–26.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

V. Fomenko,
Alfred Nobel University, Dnipro

THE ROLE OF CULTURAL BACKGROUND IN INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION

The cultural background is a significant factor that affects international economic cooperation. It influences the attitudes, behaviors, and interactions of individuals and organizations involved in global business activities. This paper provides a comprehensive review of the existing research on the cultural background of international economic cooperation, explores the main cultural dimensions that impact it, and offers empirical evidence to support these dimensions. The paper concludes by emphasizing the importance of cultural awareness and understanding for successful international economic cooperation.

Globalization has intensified international economic cooperation between countries. However, the cultural differences among nations can create

significant barriers to successful business relationships. The cultural background plays a crucial role in shaping the behavior and attitudes of individuals and organizations involved in international economic cooperation. Therefore, a better understanding of the cultural dimensions that impact international economic cooperation is essential for businesses to achieve successful outcomes.

Previous research on the cultural background of international economic cooperation has focused on various cultural dimensions, including individualism vs. collectivism, power distance, uncertainty avoidance, and masculinity vs. femininity [1]. These dimensions have been shown to have a significant impact on business practices, communication patterns, and decision-making processes in different cultures.

Hofstede's cultural dimensions theory is one of the most widely recognized frameworks for understanding cultural differences. According to this theory, individualistic cultures emphasize personal goals and individual rights, while collectivistic cultures prioritize group goals and social harmony. Power distance refers to the extent to which people in a culture accept unequal distribution of power, while uncertainty avoidance reflects the degree to which people in a culture feel threatened by ambiguity and uncertainty. Finally, masculinity vs. femininity refers to the extent to which a culture values competitiveness and achievement (masculinity) versus cooperation and nurturing (femininity).

Cultural background influences various aspects of international economic cooperation, including negotiation styles, decision-making processes, and communication patterns [2]. For example, in high power distance cultures, decision-making is often centralized, and authority figures are expected to make important decisions. In contrast, in low power distance cultures, decision-making is more decentralized, and individuals are expected to participate in the decision-making process.

Communication styles are also affected by cultural differences. In individualistic cultures, communication tends to be direct and explicit, while in collectivistic cultures, communication is often indirect and implicit. In high uncertainty avoidance cultures, people prefer clear and structured communication, while in low uncertainty avoidance cultures, people are more comfortable with ambiguous and unstructured communication.

Empirical evidence supports the importance of cultural dimensions in international economic cooperation. For example, research shows that collectivistic cultures tend to focus more on long-term relationships, while individualistic cultures place more emphasis on short-term transactions [3]. Additionally, studies indicate that high uncertainty avoidance cultures are

more likely to seek consensus and avoid risks, while low uncertainty avoidance cultures are more open to innovative ideas and experimentation.

For example, the United States is known for its individualistic culture, with a score of 91 on the individualism dimension, while China is known for its collectivistic culture, with a score of 20 on the same dimension. Japan has a high uncertainty avoidance score of 92, while Sweden has a low uncertainty avoidance score of 29 (Fig. 1).

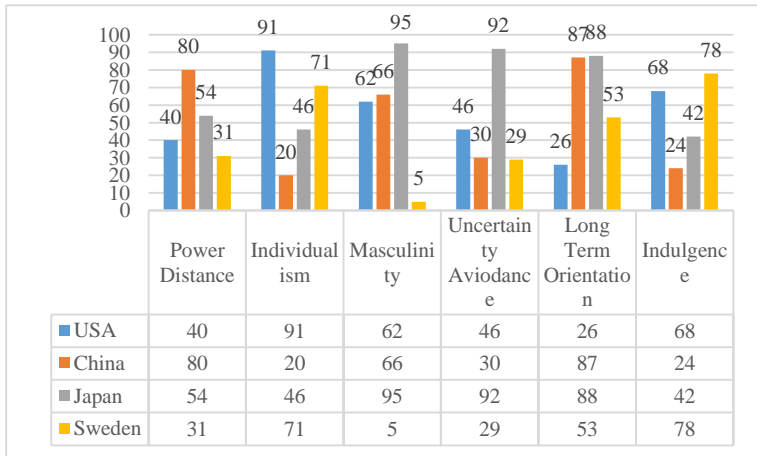

Fig. 1: Hofstede's Cultural Dimensions: USA, China, Japan, Sweden
Source: formed by the author on the basis of data from an open source [1]

In conclusion, the cultural background is a crucial factor that influences international economic cooperation. The review of the existing research literature indicates that cultural dimensions impact various aspects of business practices, communication patterns, and decision-making processes in different cultures [4]. Hofstede's cultural dimensions theory is a widely recognized framework that helps understand the impact of cultural differences on international economic cooperation. It is essential for businesses to be aware of these cultural dimensions and develop strategies to work effectively across cultural boundaries. This may involve cross-cultural training, hiring individuals with diverse cultural backgrounds, and adapting business practices to align with cultural values and expectations [5].

In summary, successful international economic cooperation requires an understanding and appreciation of cultural differences. Businesses that prioritize cultural awareness and adaptability are more likely to achieve successful outcomes in global business activities. Further research on the cultural background of international economic cooperation can help identify

additional cultural dimensions that impact global business practices and provide more insight into effective cross-cultural strategies.

References

1. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill. Доступно за посиланням: https://e-edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf
2. Huang, Y. (2017). The influence of cultural backgrounds on international economic cooperation. *International Journal of Business and Social Science*, 8(5), 51-61. Доступно за посиланням: https://www.ijbssnet.com/journals/Vol_8_No_5_May_2017/6.pdf
3. Grube, L.E. and Storr, V.H. (2015), "The Role of Culture in Economic Action", *New Thinking in Austrian Political Economy (Advances in Austrian Economics, Vol. 19)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, pp. 21-46. <https://doi.org/10.1108/S1529-213420150000019002>
4. Thomas, D. C. & Peterson M. F. (2018). *Cross-Cultural Management: Essential Concepts*. Sage. Доступно за посиланням: <https://ru.scribd.com/document/464689224/Cross-Cultural-Management-Essential-Concepts#>
5. Shenkar, O., & Luo, Y. (2018). *International business (4th ed.)*. Routledge. Доступно за посиланням: <https://www.routledge.com/International-Business/Shenkar-Luo-Chi/p/book/9780367466732>

Scientific supervision by A Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

Д. Харькова.

Дніпровський ліцей № 134 гуманістичного навчання і виховання Дніпровської міської ради, м. Дніпро

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ

Після початку повномасштабної війни росії проти України в лютому 2022 р. українці стали масово залишати свої домівки в пошуку безпечного притулку за кордоном [1]. За словами представника Управління верховного комісара ООН у справах біженців у Німеччині Катаріні Лампп, саме російське вторгнення в Україну спровокувало

найбільшу хвилю біженців з часів Другої світової війни. Варто зазначити, що, за даними соціологів, з 24 лютого 2022 р. за кордон виїхали та не повернулися 8,6 млн українців. Водночас, згідно з підрахунками ООН, ця цифра становить 8,2 млн осіб, з яких понад 5 млн офіційно зареєстровані за європейськими програмами надання захисту. Найбільше громадян України знайшли притулок у Польщі – 1,6 млн і Німеччині – близько 1 млн. Саме ці країни надали дах над головою громадянам України, які тікали від війни. Також багато українців зараз проживає і в інших країнах Європи, таких як Італія, Іспанія, Франція, Великобританія, Угорщина, Румунія, Нідерланди, Литва, Латвія, Естонія та Фінляндія. Нерідко біженці з України стикаються з проблемами і труднощами, перебуваючи далеко від дому. Зокрема, деякі з них опиняються без визнання свого статусу біженця в країнах, куди вони прибувають. Це створює перепони для отримання необхідної допомоги та доступу до основних послуг, таких як освіта та медична допомога.

Розглянемо приклади прийому біженців у різних країнах, таких як Німеччина, Польща та Болгарія.

1. Біженці з України тимчасово звільнені від необхідності мати дозвіл на проживання в Німеччині і не потребують візи для в'їзду в країну. Цей виняток було знову продовжено, і тепер він діє для тих, хто в'їжджає вперше до 4 березня 2024 року. Українці можуть в'їжджати на територію Німеччини без візи. Однак перебувати в країні без реєстрації ви можете як турист до 90 днів, далі потрібно обов'язково подати заявку на набуття статусу тимчасового захисту [2].

Громадяни України, які прибули в Німеччину після 24 лютого 2022 року, вважаються біженцями від війни. Тому вони прирівнюються до громадян Німеччини з точки зору соціальних виплат з безробіття. Додаткову фінансову допомогу також можуть отримати вагітні жінки, матері чи батьки, які виховують дитину самостійно тощо. Діти, які прибувають до Німеччини, мають право безкоштовно відвідувати дитячий садочок або школу. Для реєстрації впродовж перших декількох тижнів після прибуття слід звернутись до служби з питань молоді чи до соціальної служби в регіоні проживання. Українці, які отримали статус захисту, автоматично отримують медичне страхування, адже центр зайнятості сплачує витрати на нього. Тобто, мають право безкоштовно звертатись за допомогою до лікарів, крім медичних послуг, які не покриває страховка [2].

2. У Польщі не потрібно відразу подавати заяви до Управління у справах іноземців, воєводських управлінь чи прикордонних постів (те саме стосується громадян України, які перебувають у Польщі та в яких закінчився термін дії дозволу на проживання). Якщо у вас немає місця

проживання або ночівлі, ви можете звернутися до пункту прийому. Там ви отримаєте інформацію про перебування в Польщі, харчування, базове медичне обслуговування, місце для відпочинку, а також там вам запропонують тимчасове житло. Усі біженці з України мають доступ до безкоштовної медичної допомоги, яку надає державна служба охорони здоров'я Польщі [3].

3. З початку війни до Болгарії в'їхало понад 850 тисяч українців, з них заяву на оформлення статусу тимчасового захисту подали 144 тисячі осіб [4]. Наразі в країні перебувають 55 тисяч наших співгромадян. Болгарія продовжує підтримувати українців: надає житло, гуманітарну допомогу та фінансові виплати. Болгарія, як держава-член ЄС, має з Україною угоду про безвіз. Він гарантує українцям можливість в'їхати до країни лише на підставі біометричного паспорта та перебувати в державі без оформлення документів у термін до 90 днів. Тому отримувати візу перед подорожжю не потрібно. Також з перших днів повномасштабного вторгнення Болгарія значно спростила вимоги до документів. Українці можуть потрапити до країни на підставі будь-якого документа, що підтверджує особу: закордонний паспорт старого зразка, паспорт громадянина України, водійське посвідчення, для дітей до 14 років – свідоцтво про народження. Перебувати в Болгарії можна українцям, які оформили статус тимчасового захисту. У країні такий документ має назву «Реєстраційна картка іноземця, якому надано тимчасовий захист». Максимальний термін перебування в країні за рекомендацією ЄС продовжили до березня 2024 року. У Болгарії діє програма надання безкоштовного житла українцям. Однак з 1 листопада 2023 року уряд країни дещо змінив умови розміщення. Раніше українці впродовж 3 місяців мали змогу безкоштовно проживати в готелях країни, і передбачалось, що цього періоду було достатньо, щоб знайти роботу та орендувати житло самостійно. Згідно з новими правилами, у листопаді 2023 року всіх мають перевести для проживання до державних установ: туристичні бази, школи, спортивні заклади тощо. Однак відтепер мешкати тут можна безстроково. Первинна медична допомога надається безкоштовно всім, хто її потребує. Однак проведення лікування (стаціонарного чи оперативного) платне. Отримати медичну допомогу на умовах громадян Болгарії можуть українці, які отримали статус тимчасового захисту та відносяться до соціально незахищених верств населення: неповнолітні, інваліди, люди похилого віку, вагітні жінки, одинокі батьки з неповнолітніми дітьми тощо.

Таким чином, ставлення до біженців з України в різних державах різне. Але зазвичай держави надають максимальну допомогу. Наприклад, Польща, Німеччина та Болгарія надають не лише притулок, але й

допомагають здобувати освіту, знаходити роботу та надають фінансову підтримку. На нашу думку, більшість держав виявляє готовність приймати велику кількість біженців з України або надає гуманітарну допомогу.

Список використаних джерел

1. Кількість українських біженців зі статусом тимчасового захисту в Європі вперше перевищила 5 млн. Interfax. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/901520.html> (дата звернення: 02.04.2023 р.)

2. Які федеральні землі в Німеччині приймають українців у 2023: фінансова допомога та корисна інформація для біженців. Visit Ukraine. URL:

<https://visitukraine.today/uk/blog/1456/yaki-federalni-zemli-v-nimecchini-priimayut-ukrainciv-u-2023-finansova-dopomoga-ta-korisna-informaciya-dlya-bizenciv> (дата звернення: 02.04.2023 р.)

3. Український біженець у Польщі – гід. Rzeczник Praw Dziecka. URL: <https://brpd.gov.pl/ua/> (дата звернення: 03.09.2023 р.)

4. Тимчасовий захист у Болгарії: правила в'їзду, соціальна підтримка та житло. Visit Ukraine. URL:

<https://visitukraine.today/uk/blog/1111/timcasovii-zaxist-u-bolgarii-pravila-vizdu-socialna-pidtrimka-ta-zitlo> (дата звернення: 02.10.2023 р.)

*Науковий керівник Р.М. Ключник, кандидат політичних наук,
доцент*

*А. Хома,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ВАЛЮТНІ РИЗИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Міжнародна торгівля стала важливою частиною сучасної світової економіки. Підприємства з усього світу активно взаємодіють на глобальних ринках, де головну роль грають валютні операції. Однак в міжнародній торгівлі існує велика кількість валютних ризиків, які можуть впливати на прибутковість і фінансову стабільність підприємств. У цій роботі ми розглянемо основні аспекти валютних ризиків у міжнародній торгівлі та методи їх управління.

Валютні ризики виникають з-за коливань валютних курсів. Оскільки різні країни мають власні валюти, обмін валютами стає необхідним для здійснення міжнародних операцій. Коливання валютних курсів можуть виникати через різні фактори, такі як економічна нестабільність,

політичні події, геополітичні конфлікти тощо. Ці коливання можуть суттєво впливати на вартість товарів, послуг та інвестицій, зроблених в іноземній валюті.

Проведемо розрахунками валютних ризиків в міжнародній торгівлі та проаналізуємо різні сценарії та вплив валютних ризиків на прибутковість підприємства (Табл. 1).

Таблиця 1

Валютні ризики в міжнародній торгівлі*

Сценарій	Виручка в іноземній валюті (\$)	Вартість товарів (\$)	Прибуток (\$)
Базовий сценарій	1,000,000	800,000	200,000
Ризик валютних курсів (-10%)	900,000	800,000	100,000
Ризик перекладу (-5%)	950,000	800,000	150,000
Ризик економічної стабільності (-15%)	850,000	800,000	50,000
Ризик геополітичних подій (-20%)	800,000	800,000	0
Ризик ліквідності (-8%)	920,000	800,000	120,000
Ризик кредитної спроможності (-10%)	900,000	800,000	100,000

*Складено автором за даними МВФ: Розрахунки валютних ризиків в міжнародній торгівлі [1].

В вищевказаній таблиці показано, як різні види валютних ризиків можуть вплинути на виручку, вартість товарів і прибуток підприємства в міжнародній торгівлі. Наприклад, у випадку ризику валютних курсів зі зменшенням на 10%, прибуток зменшується з 200000 доларів до 100000 доларів. Такі розрахунки допомагають підприємствам оцінити можливі втрати та розробити стратегії управління валютними ризиками.

Важливим аспектом в управлінні валютними ризиками є аналіз і прогнозування ринку. Підприємства повинні бути готовими реагувати на непередбачувані події, такі як геополітичні конфлікти, які можуть вплинути на валютні курси. Спостереження за міжнародними тенденціями і політичними подіями може допомогти підприємствам приймати обґрунтовані рішення щодо управління валютними ризиками.

Валютний ризик пов'язується із зміною курсу валюти. Ця зміна може вплинути несприятливо на становище імпортера та експортера, вона не залежить прямо від волі покушця, або продавця. А вартість національної валюти в майбутньому розрахунку в іноземній валюті повністю залежить від обмінного курсу між валютами (в особливості, коли ринкові сили впливають на курси обміну) [2]. Для імпортера виникають валютні ризики при зниженні курсу валюти платежу відносно валюти ціни, оскільки необхідно більше заплатити національної валюти для її купівлі.

Коли збігається валюта ціни з валютою платежу, в експортера валютний ризик виникає при знеціненні валюти контракту по відношенню до його національної валюти. Відповідно навпаки для імпортера.

Валютні ризики є невід'ємною частиною міжнародної торгівлі, і їх управління є важливою складовою успіху підприємств у світі глобалізації. Підприємства повинні ретельно аналізувати та стратегічно підходити до цих ризиків, використовуючи фінансові інструменти та маючи плани для реагування на непередбачувані події [3]. Ось декілька з найпоширеніших інструментів:

1. Укладання форвардних угод. Підприємства можуть укласти форвардні угоди, де вони зобов'язуються купити або продати певну суму валюти за певною ціною в майбутньому. Це дозволяє захистити себе від несприятливих змін у обмінному курсі.

2. Опціони на валюту. Опціони надають право, але не зобов'язують здійснити обмін валюти за певну ціну і на певну дату. Вони не можуть підприємствам захистити себе від негативних змін курсу, при цьому не зобов'язуючи до цієї операції.

3. Форвардні контракти з валютним коридором. Цей інструмент дозволяє підприємствам зафіксувати верхню і нижню межі курсу валюти, в межах яких вони готові укласти форвардні угоди. Це надає більшу гнучкості при управлінні ризиками.

4. Валютні свопи Валютні свопи дозволяють підприємству обмінювати валюту з іншими підприємствами для зменшення ризику валютних коливань..

5. Стратегії оптимізації потоків готівки. Підприємства також можуть використовувати стратегії оптимізації своїх потоків готівки, щоб зменшити валютні ризики. Наприклад, збалансування платіжних термінів з постачальниками та клієнтами або мінімізація валютних резервів.

6. Аналіз та моніторинг ризиків. Важливо постійно аналізувати і контролювати валютні ризики, враховуючи глобальні та мікроекономічні

фактори. Це допоможе підприємству швидко реагувати на зміни ринку та адаптувати свої стратегії управління ризиками.

Управління валютними ризиками вимагає комплексного підходу, і вибір конкретних інструментів залежить від конкретної ситуації та потреб підприємства. Тільки так вони зможуть забезпечити стабільність та прибутковість свого міжнародного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mvf> – вільний. Мова укр.
2. . Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 557 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/27590/> – вільний. Мова укр.
3. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. / Б. С. Івасів, Л. М. Прийдун, В. Я. Рудан. – Тернопіль: Вектор, 2013. – 572 с.
Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Чміль,
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В ПАР

Найрозвиненішою країною Африки є Південно-Африканська Республіка. Але в той же час вона займає одне з найвищих місць з безробіття. Такий показник обумовлений слабким попитом на працю та відсутністю якісної освіти, яка не забезпечує відповідних навичок майбутніх співробітників. У Південній Африці, як і в будь-якій іншій країні, потрібні кваліфіковані працівники, забезпечені необхідною інформацією та набором навичок. Стрімке зростання населення (з 40 млн 1994 року до 60,8 млн 2022 року) ускладнює забезпечення робочими місцями [1]. Показник продовжив зростати на тлі посилення COVID-19 та додаткових обмежень [2].

Аналізуючи діаграму (рис. 1.) можна зазначити, що рівень безробіття у 2022 році становив 29,81%, що на 8,02% більше, ніж десять років тому [3]. До 2020 року зростання безробіття вдається зменшити на 1.2%. Але з 2021 року, всього за один рік, відбувається найбільший стрибок у зростанні рівня безробіття через COVID-19 на рекордних 4,43%. На даний момент рівень безробіття продовжує стрімко зростати.

Потрібно відзначити й історичні чинники, наприклад, як «система Апартеїду» - політика расової дискримінації, що закінчилася 1994 року і

продовжує впливати на економіку [4]. На той час багато південноафриканців було позбавлено доступу до якісної освіти та можливостей працевлаштування, і це має довгострокові наслідки.

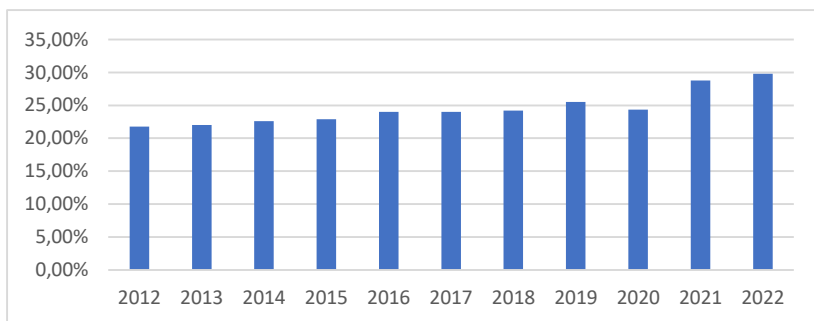

Рис.1. Динаміка рівня безробіття у ПАР з 2012 по 2022 рр.

Безробіття в Південній Африці – це багатогранна проблема, яка потребує комплексного підходу. Вирішення цієї проблеми є не лише економічним імперативом, але також соціальним та політичним. Вкрай важливо реалізувати такі стратегії, як освіта та розвиток навичок, економічні реформи, коригування ринку праці, цільові програми створення робочих місць та державно-приватне партнерство, щоб надати можливості та скоротити безробіття, тим самим зменшуючи бідність, нерівність та нестабільність у країні. Шлях Південної Африки до процвітання та стабільності залежить від рішучості та узгоджених зусиль щодо вирішення цієї багатогранної проблеми.

Список використаних джерел

1. Countrymeters. South Africa Population. URL: https://countrymeters.info/en/South_Africa (дата звернення 29.09.2023).
2. Macrotrends LLC. South Africa Unemployment Rate 1991-2023. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/ZAF/south-africa/unemployment-rate> (дата звернення 10.10.2023).

Науковий керівник: Е. М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент

ВПЛИВ НАУКИ НА МОНОПОЛІЗАЦІЮ ОКРЕМИХ РИНКІВ

Наука і технології значно впливають на монополізацію ринку у кожній окремій галузі, одночасно як створюючи конкурентні переваги для компаній, так і сприяючи конкуренції, при умові розробки нових технологій. Вплив науки на монополізацію ринку залежить від багатьох факторів:

- Технологічний прогрес і наукові дослідження надають компаніям технологічну перевагу, що дозволяє створювати продукти чи послуги, які неможливо або важко відтворити конкурентам. Це характерно чистим монопольним умовам, де товари не мають субститутів.

- Наука сприяє створенню інтелектуальної власності, а саме надання компаніям монопольних авторських прав на продукцію.

- Компанії вкладають інвестиції в дослідження та розвиток продукції чи послуг, тим самим допомагають не допустити аналогів серед конкурентів.

- Науковий прогрес розвиває конкурентоспроможність, що сприяє розширенню економічного масштабу.

- Держава може впливати на монополізацію ринків через регулювання й антимонопольні закони. Наприклад, наукові дані можуть бути використані для прийняття рішень про заборону певних монопольних практик. При чому політика може відрізнятись в залежності від країни чи галузі. Держава може перешкоджати монополії, що виражається у жорсткому регулюванні, а може й об'єднувати компанії в великі єдині корпорації, визнаючи їх переваги. Але найголовніше у державній політиці – це збалансованість, захист прав споживачів та забезпечення стабільності ринку.

Отже, можна припустити, що науково-технологічний розвиток ліквідує чисту монополію, виявляючи нові методи виробництва, що дозволяють іншим фірмам конкурувати з монополістами. Наприклад, розвиток сонячних батарей та відновлювальних джерел енергії ліквідує монополії в енергетичному секторі. Діяльність монополістів регулюється урядом, встановлюючи стандарти обслуговування, забезпечуючи дотримання справедливої конкуренції та захист прав споживачів. Ліквідація чистої монополії має кілька позитивних наслідків: зниження цін для споживача, покращення якості продукції, збільшення

споживчого вибору, процес розвитку інновацій, зростання виробництва, економічне зростання [1-3].

Не дивлячись на ефективність дослідницького вкладу, виділяють наявні негативні наслідки, пов'язані з монопольними структурами на ринку та науковою сферою (Рис.1).

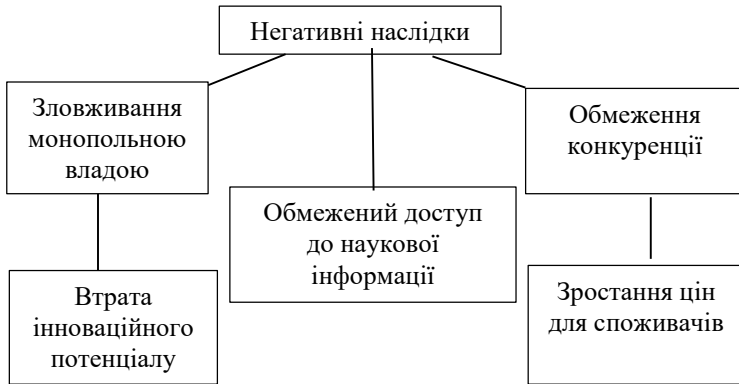

Рис.1. Негативні наслідки діяльності монопольних структур*

**Розроблено автором за [1-2].*

З наукової точки зору штучні монополії - несуть найбільшу небезпеку через витіснення конкурентів з ринку недобросовісними способами. Штучні або іноді відомі як «монополії насильства», не виникають природним чином, шляхом ефективності чи конкуренції на ринку, а навпаки, створюються через законодавство та регулювання, тобто штучним шляхом. Їх діяльність може призвести до численних проблем, що охоплює:

- встановлення зазвичай високих цін за свої продукти або послуги, при цьому не маючи суттєвої конкуренції, що обмежує вибір споживачів;
- спостерігається зниження якості продукції або обслуговування, бо брак конкуренції може призводити до відсутності стимулів для покращення якості продукції або обслуговування, оскільки монополії не мають мотивації змагатися за споживачів;
- штучні монополії зміцнюють нерівність, оскільки вони зазвичай одержують великі прибутки, в то час як споживачі платять високі ціни;
- монополії можуть зловживати своєю позицією, здійснюючи недостойні практики, такі як штучне здешевлення цін;
- відсутність стимулу прогресувати у сфері технологій та інновацій;

· монополії можуть призводити до втрати соціального добробуту, оскільки вони розміщають інтереси своїх акціонерів над інтересами суспільства в цілому.

Прикладами штучних монополій може бути державна монополія на постачання певних видів продукції, яка може включати алкоголь, тютюнові вироби чи електроенергію. Також, патенти на нові винаходи та технології можуть створювати тимчасові штучні монополії для винахідників [4].

За для досягнення обмеження конкуренції штучні монополії застосовують деякі маніпуляції (Табл. 1)

Таблиця 1

Штучні монополії та методи усунення конкуренції *

Ексклюзивні угоди	Картелі	Зловживання інтелектуальною власністю	Штучне здешевлення цін	Бар'єри для виходу на ринок
Угоди з іншими компаніями, які перешкоджають конкуренції	Група підприємств утворює картелі, що домовляються про ціни та обсяги виробництва	Обмеження у використуванні конкурентами певних технологій	Продаж продукції зі збитком на певному ринку, з метою вивести конкурентів з гри, а потім підвищити ціни.	Системне ускладнення або здороження входу на ринок

*Розроблено автором за [4].

Проте наука може відігравати важливу роль в боротьбі зі штучними монополіями шляхом аналізу і досліджень ринку, виявлення їх впливу на суспільство та економіку. Публікуються наукові статті, що допомагають розповсюджувати інформацію про актуальну проблему. Економісти та юристи вивчають ефективність антимонопольного регулювання, розробляючи пропозиції щодо його поліпшення. Важливий вплив від громадського та освітнього тиску, що обговорюється та націлено на підвищення свідомості та підтримку громадськості для змін у регулюванні.

Список використаних джерел

1. Монопольний ринок та особливості його функціонування в Україні/ Стасюка Т.Ю.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2360/1/Стасюк%20Т._%20ФМ О-21.pdf – вільний. Мова укр.

2. Монополії в економіці: теоретичний аспект та реалії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5546/monopolizaciya-ekonomiky.pdf> – вільний. Мова укр.

3. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://amcu.gov.ua/news/monopoliya-nemozhliva-bez-derzhavi-intervyu-golovi-komitetu-vidannyu-rejting> – вільний. Мова укр.

4. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/20393/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_6.pdf – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

**А. Шалунова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро**

НАСЛІДКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

СОТ вважається єдиною міжнародною організацією, яка займається глобальними правилами торгівлі. Головними перевагами СОТ є покращений доступ до ринків і механізм міжнародного врегулювання суперечок для захисту національних інтересів у разі конфліктів із торговими партнерами. Будь-яка країна, як член СОТ, може брати активну участь у багатосторонніх переговорах, спрямованих на подальшу лібералізацію міжнародної торгівлі, таким чином, покращує майбутній статус національних експортерів.

Членство України в СОТ створило необхідні умови та відкрило нові перспективи для розвитку національної економіки. Як член СОТ, Україна на абсолютно рівних умовах з іншими державами-членами бере безпосередню участь у створенні нових правил торгівлі на світовому ринку в рамках поточного раунду багатосторонніх торгових переговорів з метою максимального врахування національних інтересів у торговельно-економічній сфері.

З набуттям членства в СОТ Україна отримала право використовувати механізм вирішення спорів СОТ, який сприяє справедливому вирішенню будь-яких торговельних суперечок між державами-членами щодо дотримання положень угод СОТ. У рамках зазначеного механізму було позитивно вирішено низку важливих питань, таких як дискримінаційне оподаткування, ліцензування деяких видів української продукції тощо. Україна продовжує використовувати вищезазначений механізм СОТ у ході послідовних зусиль щодо сприяння

зростанню експорту та розширенню українських товарів на інших ринках.

Зусилля України щодо вступу до СОТ були підтримані технічною допомогою Сполучених Штатів Америки, включаючи постійного радника СОТ протягом більшої частини процесу та численні короткострокові завдання, наприклад, у митних питаннях, захисті прав інтелектуальної власності, сільському господарстві.

Вступ України до СОТ має як позитивні наслідки, так і негативні (Табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки вступу України до СОТ*

Переваги	Недоліки
Розширення можливості розвитку бізнесу	Використання України іншими країнами як ринку збуту
Збільшення експортних резервів	Деградація деяких галузей економіки, які не можуть конкурувати
Пришвидшення модернізації національного виробництва	Дискримінація товаровиробників країни
Усучаснення системи технічного регулювання	Зниження золотовалютних резервів

**Складено автором за [1].*

Україна встановила відносно низькі тарифи на більшість імпортованих товарів, включаючи Угоду про інформаційні технології, яка надає безмитний доступ для електроніки та телекомунікаційного обладнання. Україна також підтвердила широкий доступ до свого ринку послуг у всіх ключових секторах, з невеликими обмеженнями щодо іноземного акціонерного капіталу, тестів економічних потреб або інших загальних обмежень, які містяться в таблицях GATS. Висока якість і широкий обсяг цих зобов'язань демонструють відданість України повній лібералізації як частини ширшої стратегії економічного розвитку через торгівлю та інвестиції.

У підсумку потрібно зазначити, що вступ України до СОТ дуже важливий для того, щоб користуватися значними перевагами багатогранної торговельної системи. Україна, ставши членом СОТ, може себе презентувати як вірний та безпечний торговий партнер на світовому ринку, а також як інвестиційний об'єкт і зможе відстоювати та захищати свої інтереси.

Список використаних джерел

1. FORINSURER [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/public/03/07/21/599> –вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

A. Shevchuk,
Alfred Nobel University, Dnipro

INTERNATIONAL TRADE WARS IN MODERN ECONOMIC RELATIONS

World trade wars are closely related to international trade, which in turn is an integral part of international economic relations. But international trade can be used not only for exchange, but also as a means of political and economic pressure. A trade war is the highest level of escalation of tension between countries, which is associated with the use of various trade policy measures. Trade disputes and conflicts lead to a trade war.

As for the term itself, a trade war is a trade rivalry between two or more parties, countries or regions, which is conducted with the aim of seizing foreign markets, or with the aim of preventing trade occupation of the national economy. Accordingly, trade war can be divided into offensive and defensive (Trade wars 2023).

The main methods of offensive trade war include: increase in export quotas; reduction of export customs tariffs; use of dumping prices; embargo and economic blockade; recognition of competitors' products as harmful to consumers or the environment, and also, promotion of international standards and norms limiting and prohibiting competitors' products.

The main methods of defensive trade war include: increase in import duties; reduction of import quotas; introduction of non-tariff restrictions; recognition of competitors' products as harmful to consumers or the environment.

The history of trade since the Age of Discovery has always been associated with trade wars. Trade wars are not a new phenomenon in history, and even more so, they are quite common. Both China and the US already have a history of trade conflicts. The most famous of them are the first and second Opium Wars, as a result of which China lost part of its territories. For the USA, these are trade conflicts with Canada and Japan. Regarding the latter, the US-Japan trade dispute is one of the longest-running trade conflicts in modern trade history. They continue to this day, starting with the Second World War. For further analysis, it is worth determining the clear reasons and conditions

for the conflict between China and the United States (Trade wars: History, Pros & Cons, and u.s.-china example 2022).

Concept of trade wars

A trade war is the creation of a situation of economic pressure on an opponent in which two or more countries (TNCs) participate, which is carried out for the purpose of capturing markets, protecting a national producer, or for political reasons and is carried out by introducing a system of restrictive and prohibitive measures: customs, economic, informational, tariff sanctions, import quotas, import licensing, import substitution, increase in compensation payments, complications of certification, standardization, participation of foreign companies in tenders.

The reasons for trade wars can be the desire to support one's own producer, to protect one's own interests (economic or to protect the health and life of the population), the desire to capture new markets, or to destroy a competitor (economic or political).

There are two classes of wars according to the type of actions: offensive and defensive. Attackers, as a rule, aim to seize foreign markets. Defensive ones, on the other hand, prevent the "occupation" of national markets (Offense, defense, and the causes of war - jstor.org).

Classification of trade wars:

1) those that arise due to political motives: in order to support national producers and protect national interests, there is a ban on the entry of goods of a certain country to the domestic market, an unjustified increase in export customs rates, the creation of export quotas, dumping or embargoes;

2) trade wars caused by technical factors are distinguished. These include international conflicts caused by serious contradictions in the environmental norms of countries (Table 1).

The methods of trade war are identical to the methods of economic protectionism. Their totality is designed to protect the economy of the subject of economic life, capable of active opposition to other subjects. Or any action aimed at protecting one's own economic interests automatically opposes the economy of a competing economy. Conversely, any action that weakens an economic opponent strengthens one's own economy.

Among the main means of waging trade wars, it is possible to single out: definition of a group of "sensitive" goods and the introduction of prohibited or excessively high customs rates in relation to them; the introduction of economic trade sanctions against a certain country in the form of a ban on the import of certain goods; introduction of licensed import of certain groups of goods; introduction of export subsidies for priority industries and enterprises; introduction of a special regime of standardization and certification of goods; restriction or prohibition of the participation of foreign companies and

individuals in the purchase of land, real estate or in the shareholding of so-called natural monopolies; introduction of control mechanisms over the export of high-tech equipment and engineering products and others.

Table 1

Characteristics of forms of trade wars

Form	Characteristic
«Opening of Markets»	Capturing the markets of other countries by forceful methods in order to open them
Trade war as a means of political pressure	Using trade and economic leverage to achieve political goals
«Lending» by the exporting country to the importing country	Providing a loan against the obligation to purchase products, which deprives the creditor country of competition and creates economic dependence on it
The war of devaluations	Devaluation of own currency to encourage exports
Subsidy	Hidden subsidization of exporters through the provision of tax benefits, preferential insurance conditions and loans at a rate below the market rate
Tariff	Manipulation of the rival country with the help of import and export tariffs

Source: Trade Wars Past and present: Causes, dynamics, and consequences, 2022

Causes of trade wars:

The first group - economic conflicts, based on the financial and economic factor (making a profit as the ultimate goal). This group includes the "Cod War" between Iceland and Great Britain. This type of trade war also includes the "banana" and "steel" wars provoked by the United States (Cod wars: British Sea Fishing 2021).

The second group is trade wars arising from political reasons. We suggest that these include conflicts created to satisfy political ambitions: trade wars between countries with disputed territories, different political regimes, religious differences, as well as those aimed at forcing a certain country to agree to the decision of international organizations or the world community. This group includes the so-called "Chocolate War" between Ukraine and Russia, as it is based on the reluctance of Ukraine to join the Customs Union, according to experts. Trade restrictions between Israel and the Arab countries of Southwest Asia should also be included in the above-mentioned group (Ukraine: Cake attack as 'Chocolate War' intensifies 2013).

The third group is ecological trade wars. The reasons for their occurrence are non-compliance with the environmental standards of the countries. As an example, we can cite the "Meat War" between the USA and the EU, as it was caused by a violation of the environmental norms of the European Union, and this group also includes the Lithuanian-Latvian conflict between the

companies “Amaco” and ORAV, regarding the exploration of an oil field in the Baltic Sea as well as the Ukrainian-Russian sturgeon conflict.

Classification of trade wars, taking into account the number and specificity of their participants. The following groups are distinguished:

- adversarial trade wars - usually take place within one region, usually two countries are involved in the conflict. Example: Ukrainian-Russian, Russian-Polish, Israeli-British trade conflicts;

- opposition-bloc - confrontation takes place between a separate country and a political or economic association. Example: “meat”, “steel”, “hydrocarbon” wars;

- bloc - not individual countries participate, but their associations. Example: EU-OPEC, USSR-Western Europe, NATO;

- trade wars involving TNCs; as a rule, they occur between MNCs and underdeveloped countries.

A trade war is a manifestation in an acute form of contradictions of a political and economic nature between the most developed modern countries in the field of foreign trade. The purpose of a trade war is to ensure the interests of national monopolies, creating favorable conditions for them to fight against monetary competitors in the domestic and foreign markets. The system of trade, political and legal measures taken at the state level acts as a weapon of a trade war. Thus, a trade war is a foreign policy action of a country aimed at maintaining its economic positions or increasing them by maintaining a tough trade policy in relation to other countries.

References

Trade wars (2023) Corporate Finance Institute. Available at: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/trade-wars/> (Accessed: March 17, 2023).

Chen, J. (2022) Trade Wars: History, Pros & Cons, and U.S.-China Example. Investopedia. Available at: <https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp> (Accessed: March 17, 2023).

3. Cod wars: British Sea Fishing (2021) British Sea Fishing |. Available at: <https://britishseafishing.co.uk/the-cod-wars/> (Accessed: February 18, 2023).

4. Offense, defense, and the causes of war - jstor.org (no date). Available at: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2539239> (Accessed: February 18, 2023).

5. Elsewhere..., N.from (2013) Ukraine: Cake attack as 'Chocolate War' intensifies, BBC News. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-23588488> (Accessed: February 18, 2023).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

РЕЗЕРВНІ ВАЛЮТИ: ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВИБОРУ

Проблема вибору іноземних валют для створення резервного портфелю є актуальною через різні підходи та вимоги, які різні країни використовують при виборі цих валют. Іноземні валюти у резервному портфелі мають важливе значення для фінансової стабільності та забезпечення платіжного балансу країни, а також для збереження вартості національних резервів у випадку економічних криз або коливань валютних курсів.

На вибір резервних валют впливає кілька чинників. Перш за все, це міжнародна стабільність та довіра до валюти в контексті глобальної економіки. Країни часто вибирають валюти країн з надійною економікою та низьким рівнем інфляції, оскільки це зменшує ризик втрати вартості резервів.

Другим важливим чинником є торговельні та економічні зв'язки між країнами. Якщо дві країни мають інтенсивні торговельні відносини, то ймовірність використання валюти однієї країни в резервному портфелі іншої збільшується.

Третім фактором є рівень ліквідності валюти та можливість використовувати її для міжнародних розрахунків та фінансових операцій. Важливо, щоб резервні валюти були легко доступні та використовувалися на міжнародному рівні.

Четвертий фактор - геополітичні відносини. Країни можуть використовувати валюти країн-супутників або стратегічних союзників для політичного впливу та зміцнення міжнародних відносин.

П'ятий фактор - історичні зв'язки та спадковість. Деякі країни можуть продовжувати використовувати валюти попередніх імперій або колоніальних володінь через історичні зв'язки та спадковість.

Шостий фактор - роль країни в міжнародних фінансових установах. Країни, які мають важливу роль в Міжнародному валютному фонді, Всесвітній банку та інших міжнародних фінансових організаціях, можуть бути більш схильними використовувати свою валюту в резервному портфелі.

Різний набір резервних валют у кожній країні відображає її унікальні потреби та стратегію забезпечення фінансової стабільності та збереження вартості національних резервів.

Для забезпечення національних валют статусу резервних країни повинні працювати над покращенням своєї економічної стабільності,

зниженням інфляції, розвитком міжнародних торговельних зв'язків та ліквідністю власної валюти. Крім того, вони повинні активно співпрацювати з міжнародними фінансовими інститутами та відповідати міжнародним стандартам управління фінансовою політикою.

Вимоги до національних валют для їхнього становлення як резервних можуть бути такими: стабільність економіки, низький рівень інфляції, міжнародна відомість та довіра, можливість використання валюти для міжнародних розрахунків, наявність великого ринку обміну, а також відкритість економіки для зовнішнього інвестування. Країни, які бажають, щоб їхня валюта стала резервною, повинні вдосконалювати ці аспекти своєї економічної політики та фінансового ринку.

Загалом, вибір резервних валют залежить від комплексу факторів, що включають економічну стабільність, міжнародну довіру, торговельні зв'язки та ліквідність. Переважна більшість країн прагне балансувати ці чинники, щоб забезпечити надійний та стійкий резервний портфель, спроможний витримати економічні виклики та зберегти вартість національних резервів.

У сучасних умовах структура офіційних золотовалютних резервів, що формуються центральними банками більшості країн світу, включає, як правило, чотири основні компоненти: 1) іноземна валюта; 2) резервна позиція в МВФ; 3) спеціальні права запозичення (СПЗ); 4) золотий запас (монетарне золото) (рис. 1.1).

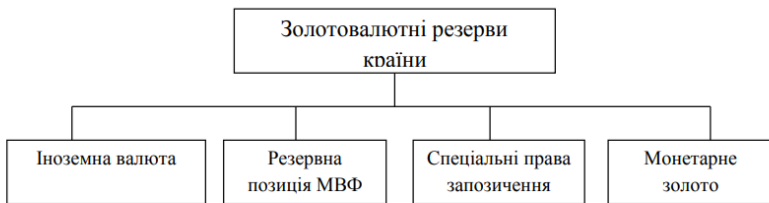

Рис. 1.1. Типова структура золотовалютних резервів

Запаси іноземної валюти перебувають, як правило, у безготівковій формі, зберігаються на кореспондентських рахунках і короткострокових депозитах у зарубіжних банках (МВФ, наприклад, визнає резервами активи, розміщені у центральних і закордонних першокласних комерційних банках).

Загалом, вибір резервних валют залежить від комплексу факторів, що включають економічну стабільність, міжнародну довіру, торговельні зв'язки та ліквідність. Переважна більшість країн прагне балансувати ці чинники, щоб забезпечити надійний та стійкий резервний портфель,

спроможний витримати економічні виклики та зберегти вартість національних резервів.

Список використаної літератури

1. Obstfeld, M., Shambaugh, J., & Taylor, A. (2010). Financial stability, the trilemma, and international reserves. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(2), 57-94.

2. Eichengreen, B., & Flandreau, M. (2010). The Federal Reserve, the Bank of England, and the rise of the dollar as an international currency, 1914–1939. NBER Working Paper No. 15938.

3. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2004). The modern history of exchange rate arrangements: A reinterpretation. *The Quarterly Journal of Economics*, 119(1), 1-48.

4. Chinn, M. D., & Frankel, J. A. (2007). Will the euro eventually surpass the dollar as leading international reserve currency? In *G7 current account imbalances: Sustainability and adjustment* (pp. 285-322). University of Chicago Press.

5. Ito, H., & Chinn, M. D. (2014). The rise of the "redback" and the people's republic of China's capital account liberalization: An empirical analysis of the determination of the exchange rate regime. NBER Working Paper No. 19633.

6. Eichengreen, B. (2011). *Exorbitant privilege: The rise and fall of the dollar and the future of the international monetary system*. Oxford University Press.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор А.О. Задоля

К. Yurkova
Alfred Nobel University, Dnipro

FORMS OF INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION OF UKRAINE DURING RUSSIAN INVASION

In today's world of geopolitics, several events have caused significant changes in international relations of Ukraine, like Russia's invasion. Starting from 2014 and until now, this conflict hasn't simply revealed apparent political and territorial arguments, but it also has uncovered a considerably complex and interconnected global economic area.

As countries are globally watching Ukraine struggle with these challenges, they have become participants in its economic situation too. The

global reaction has resulted in sanctions against Russia. At the same time, Ukraine's location underlines a pressing need for variation in trade. Relying too heavily on only a few trading partners has become unaffordable, so such a situation has put emphasis on the importance of growing and mixing their business relations up.

As a result, the nation's focus, strategies, and alliances all have gone through some weighty changes indicating how powerfully geopolitics can form a country's financial destiny. The purpose of this work is to consider international economic cooperation of Ukraine at multiple levels such as sanctions against Russia, international support of Ukraine, partnership diversification and its main development trends in future.

It does not take much effort to notice that economic sanctions have turned into the leading instrument in how the international community is reacting towards Russia's deeds in Ukraine. In 2022, these sanctions were widened and intensified, as a direct response to Russian provocations that continued unabated, aiming at crucial Russian sectors, for example, finance, energy, etc.

Delving into the financial sector, the sanctions curtailed Russia's access to international fiscal markets. As a direct outcome of this, Russian banks were detached from Western economies' banking systems. Starting from 2014, major Russian banks, including Sberbank, VTB, and Gazprombank, found themselves restricted from Western financial markets. By 2023, these measures were further tightened, limiting the banks' access to global financial systems and constraining their ability to raise capital abroad (Hansberry, 2023).

The Russian energy industry, especially the oil and gas industry, which plays a vital role in the Russian economy, faces severe sanctions. Western companies were prohibited from engaging in oil projects in Russia, and technology transfers crucial for Arctic, deep-water, and shale oil projects were restricted (O'Sullivan, 2018).

Apart from sectoral sanctions, several Russian individuals, including politicians, businessmen, and other key figures, faced personal sanctions. These measures included travel bans and asset freezes (Galeotti, 2019).

Another factor that should be considered is international support which included financial support packages. For instance, the U.S. is demonstrating its commitment to Ukraine granting several-billion-dollar support packages that include defense utilities, economic boosters and human care equipment.

The IMF has been a consistent ally in Ukraine's economic journey. By 2022, the IMF approved substantial financial packages to bolster Ukraine's fiscal position and support its economic reforms. A key highlight was the \$1.4 billion emergency support under the Rapid Financing Instrument (*IMF*

Executive Board approves US\$ 1.4 billion in emergency financing support to Ukraine 2022).

Since 2014, more than €17 billion in grants and loans have been mobilised by the EU and financial institutions to support Ukraine. Also, the EU has invested in projects to stimulate Ukraine's economy, including direct support to 100,000 small and medium-sized enterprises, assistance to more than 10,000 firms in rural areas and funds to modernize public IT infrastructure (*How the EU has been supporting Ukraine: News: European parliament 2023*).

For a long period of time, Russia had been one of Ukraine's main commercial partners. However, the conflict highlighted that one single market's predominance could lead to risks, particularly when diplomatic relations are so tensed. Consequently, from 2022 Ukraine's aim was to diversify trade connections for reducing economic susceptibility.

Signing the Association Agreement with the EU in 2014 pointed out Ukraine's westward shift in trade. By 2022, the EU has become Ukraine's largest trading partner, accounting for almost 40% of its trade (*EU trade relations with Ukraine 2023*). By 2023, this bond had enhanced with increased quotas and decreased tariffs on many Ukrainian exports.

As the ongoing conflict has shaped international cooperation considered above, from this point it is possible to project trends of future cooperation development.

Ukraine can change its trade partnership and thus reduce its dependence on one particular state. Looking at potential associations with countries in Asia, Africa and Latin America, this is a positive decision. Additionally, renewable energy sources can also facilitate progress, as it will mean energy independence and reduced dependence on Russian gas.

Also, it is obvious that hard reconstruction follows after the end of the conflict. Massive infrastructure development will become mandatory then. Consequently, international partnerships aimed at repairing highways, civil structures and utilities will have primary importance.

But during the conflict, increasing defense and security is a good solution. This could mean investing heavily in military training activities and trying to acquire equipment from NATO member states and some others willing to help. However, it is necessary to mention that from the beginning of the war NATO has been providing military aid.

In conclusion, work deals with current geopolitics connected with Ukraine's international relations during the Russian invasion beginning in 2014 and till now. As the global community is witness to the situation in Ukraine, it finds itself obliged to help the country.

The first step was the sanctions imposed on Russia. Also, Ukraine's geographical placement highlighted an urgent requirement for widespread diversification of trade partners since the country's heavy reliance on a small number of trading associates proved to be financially impracticable.

To sum up, there has been a significant change in the focus, strategies and partnerships of the country, which is a clear demonstration of the influence of geopolitics. Intending to fully explore this idea further, this work delved into multi-level international economic cooperation in Ukraine, as well as future directions it can take including further diversifying of partnership, international cooperation for infrastructure development and investments in the military sector.

References

Hansberry, C. (2023) The US, EU, and UK need a shared approach to economic statecraft. here's where to start., Atlantic Council. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/us-eu-uk-need-shared-approach-to-economic-statecraft/> (Accessed: 26 October 2023).

O'Sullivan, M.L. (2018) Windfall: How the new energy abundance upends global politics and strengthens America's power. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Galeotti, M. (2019) We need to talk about putin: How the west gets him wrong. London: Ebury Press.

IMF Executive Board approves US\$ 1.4 billion in emergency financing support to Ukraine (2022) IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/09/pr2269-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-in-emergency-financing-support-to-ukraine> (Accessed: 25 October 2023).

How the EU has been supporting Ukraine: News: European parliament (2023) How the EU has been supporting Ukraine | News | European Parliament. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20220127STO22047/how-the-eu-has-been-supporting-ukraine> (Accessed: 25 October 2023).

EU trade relations with Ukraine (no date) Trade. Available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (Accessed: 26 October 2023).

*Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by V. Haidar, Senior Teacher*

EDUCATION IN UKRAINE: ALIGNING WITH THE EUROPEAN ENVIRONMENT

In today's globalized world, the integration of Ukrainian education into the European arena is a matter of great importance and relevance. This procedure not only marks an enormous shift for the educational system in Ukraine, but it also points to a larger movement in the direction of global collaboration and common educational standards. It is crucial to consider how Ukrainian education is now doing, stress the value of bringing it into line with European norms, point out possibilities and problems that come up in the process, offer illustrations of successful integration, and offer recommendations for future developments. Moreover, importance of clarifying the difficulties associated with educational integration and providing information that may lead further research in this area is extremely high.

At this critical moment, Ukrainian education is attempting to strike a balance between its historical foundation and the possibility of integrating with European norms in the future. Numerous factors, including the country's Soviet background and more recent reform initiatives, have influenced Ukraine's educational system (Eurydice 2022).

It is crucial that Ukrainian education be in line with European norms. This procedure extends beyond implementing fresh courses or instructional strategies. It involves fostering an educational system that supports academic freedom, fosters critical thinking, and equips students to be active members of a global community (European Commission, 2022).

This shift is not without difficulties, though. To guarantee an easy transition process, a number of issues need to be resolved, from logistical challenges to cultural differences. Despite these obstacles, there are a lot of potential for Ukrainian education to be integrated into the European context. It opens the door for more cooperation, idea sharing, and reciprocal development (Shirinzada, 2021).

There are several options and complications on the path of integrating Ukrainian education into the European system.

The logistical difficulties of such a large upgrade provide one of the main obstacles. This covers everything from updating curricula to align with European standards to providing teachers with training in innovative teaching techniques and making sure educational institutions have the funding needed to put these changes into practice (Eurydice 2022).

The cultural gap is another major obstacle. Teaching is only one aspect of education; another is the development of attitudes and values. Aligning with European educational standards, European ideals, and European societal norms are all necessary for integrating Ukrainian education into the European arena. It may be a delicate and complicated procedure that has to be navigated carefully (Ulana Pidzamecky, 2020).

The introduction of Ukrainian education into the European arena offers numerous possibilities in spite of these obstacles. Among the most important is the opportunity for Ukrainian students to have access to an excellent schooling that is acknowledged throughout Europe. This presents an array of opportunities for additional education and career advancement (European Commission, 2022).

Moreover, this integration promotes a culture of global collaboration and understanding. More academic collaboration and exchange are made possible by it, improving the educational opportunities for students from Europe and Ukraine (Pogrebnyak, V., Dashkovska, O. Melnyk., 2023).

Another crucial thing to consider at this point is a level of education of Ukrainian nation. The figure below shows the results of the poll that has been conducted in the EU and one of the surveyed groups consisted of Ukrainian refugees.

The fig.1 demonstrates that Ukrainians, according to the survey, are the only group which has claimed to be highly educated with more than 50% of contestants. Such statistic may bring a lot of benefits for people of Ukraine, for instance European market may be more interested in highly educated employees, which may consequently strengthen the position of Ukrainian people on the labour market and integrate Ukrainian education into European environment.

Numerous effective case studies have been conducted about the integration of Ukrainian education into the European space.

A good example is the Berlin-based "Back on Track" project, which has shown great success using an autonomous approach to help young Syrian refugees catch up on their education (Deleva, 2022). It is possible that this concept may be used to Ukrainian refugees, giving them the assistance, they need to pursue their studies in a new setting.

The fig.1 demonstrates that Ukrainians, according to the survey, are the only group which has claimed to be highly educated with more than 50% of contestants. Such statistic may bring a lot of benefits for people of Ukraine, for instance European market may be more interested in highly educated employees, which may consequently strengthen the position of Ukrainian people on the labour market and integrate Ukrainian education into European environment.

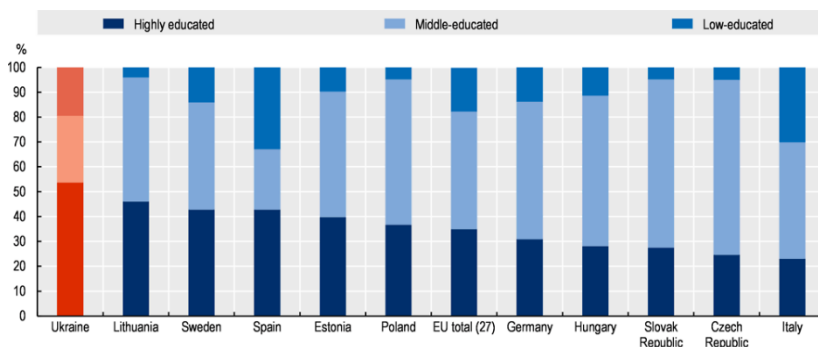

Fig. 1. Structures of the labor market by level of educated
(What we know about the skills and early labour market outcomes of refugees from Ukraine 2023)

Numerous effective case studies have been conducted about the integration of Ukrainian education into the European space.

A good example is the Berlin-based "Back on Track" project, which has shown great success using an autonomous approach to help young Syrian refugees catch up on their education (Deleva, 2022). It is possible that this concept may be used to Ukrainian refugees, giving them the assistance, they need to pursue their studies in a new setting.

A network of schools in Prague has already been mobilized by the Ukrainian One Class project to supply Ukrainian-speaking instructors for incoming Ukrainian students (Deleva, 2022). This program gives the kids a sense of familiarity and comfort in addition to aiding in the language barrier.

Additionally, the Eurydice study outlines important policies and initiatives created by high-ranking education authorities around Europe with the goal of helping higher education institutions (HEIs) integrate Ukrainian refugees (Eurydice 2022). These policies primarily target students who were studying in a Ukrainian higher education institution during the Russian invasion, in addition to non-Ukrainian students.

The potential for effective integration of Ukrainian education into the European context is demonstrated by these case studies. They offer insightful information that can keep further efforts in this area.

In order to successfully incorporate Ukrainian education into the European arena, an organized approach that takes into account many important factors are needed:

1. Coordination with European Nations: Coordinating with European nations on important metrics that define educational attainment is one of the

main responsibilities. This entails matching European norms and practices in education with those used in Ukraine (Shirinzada, 2021).

2. Assurance of Quality: It is necessary to ascertain the numerical measures of educational excellence. For integration to be effective, certain requirements must be accomplished (Ulana Pidzamecky, 2020)

3. The process of improving management models and investments in education, including those made by foreign investors and commercial organizations at the state and regional levels, calls for taking decentralization into consideration (Shirinzada, 2021)

4. Education material Transformation: From the perspective of the Competency Approach, education material must be changed. Curriculums must be updated to align with European standards, and teachers must get training in innovative teaching techniques (*Ukraine: UNESCO's response to children's education needs* | UN News, 2023).

5. Creation of reliable Methods of Assessment: Another crucial job is creating reliable techniques for evaluating topic competence. This guarantees that the instruction given is of the highest grade and corresponds with the necessary requirements (Shirinzada, 2021)

6. Aligning Education with job Market and Social requirements: It is important to bring education closer to the demands of the job market as well as social requirements. This guarantees that the instruction given to pupils is valuable and useful (*What we know about the skills and early labour market outcomes of refugees from Ukraine* 2023)

The process of assimilating Ukrainian education into the European educational system is difficult and diverse. It requires not just bringing educational standards and methods into harmony but also changing society norms, beliefs, and attitudes. Although there are obstacles, there are a lot of potential for Ukrainian students and the larger academic community as a result of this integration.

Based from past experiences, the European Commission's policy guidelines for EU Member States specify fundamental concepts and strategies that facilitate the integration of Ukrainian refugee children, youth, and teachers into educational institutions.

In summary, the introduction of Ukrainian education into the European arena is an important step in the direction of promoting global collaboration, understanding, and shared development. For Ukrainian students, it opens up a world of opportunities, and it improves everyone's educational experience. It will be essential to take lessons from the past, adjust to new situations, and stay dedicated to the objective of building a more diverse and integrated educational community as this process progresses.

References

More information on the European Union is available on the internet ... Available at: https://ec.europa.eu/migrant-integration/system/files/2022-07/Supporting_refugee_learners_from_Ukraine_in_schools_in_Europe.pdf (Accessed: 27 October 2023).

Www.schooleducationgateway.eu. Available at: <https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/SWD-2022-185-inclusion-displaced-children-Ukraine-in-education.pdf> (Accessed: 31 October 2023).

Shirinzada, L. (2021) *Integration of Ukrainian higher education into the European Educational System, XXIX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів, Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки.* Available at: https://www.academia.edu/45516666/integration_of_ukrainian_higher_education_into_the_european_educational_system (Accessed: 01 November 2023).

Pogrebnyak, V., Dashkovska, O. and Melnyk, O. (no date) *Ukrainian Higher Education: European integration progress, Problems of Education.* Available at: <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/86> (Accessed: 01 November 2023).

Ulana Pidzamecky, E.D.C. (2020) *Contemporary Education Reform and national reinvention in post-independence Ukraine: The National Qualifications Framework, Bridging State and global perspectives, Indonesian Journal of Learning and Instruction.* Available at: https://www.academia.edu/44588591/contemporary_education_reform_and_national_reinvention_in_post_independence_ukraine_the_national_qualifications_framework_bridging_state_and_global_perspectives (Accessed: 03 November 2023).

Ukraine: UNESCO's response to children's education needs | UN News (no date) *United Nations.* Available at: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1115122> (Accessed: 02 November 2023).

Deleva, H.S. and Z. (2022) *How Europe can include Ukrainian refugees in Society, Social Europe.* Available at: <https://www.socialeurope.eu/how-europe-can-include-ukrainian-refugees-in-society> (Accessed: 03 November 2023).

(2022) *Eurydice.* Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/supporting-refugee-learners-ukraine-higher-education-europe-2022> (Accessed: 03 November 2023).

(2023) *What we know about the skills and early labour market outcomes of refugees from Ukraine.* Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/what-we-know-about-the-skills-and-early-labour-market-outcomes-of-refugees-from-ukraine-c7e694aa/> (Accessed: 02 November 2023).

Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

Наукове видання

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

XXXV Міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених і студентів

Тези доповідей

27-28 листопада 2023 р.

(українською, польською та англійською мовами)

Електронне видання

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 720-71-54, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.

duan.edu.ua